ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1
VENDREDI
1er NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·975 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.975

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՏԷՄԻՐԷԼ.- «ԿԱՐՍԻ ԱՆՑՔԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ»

Կարսի գրաւման 76-րդ տարին նշելու համար հոն գտնուած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահը ու խօսք առած տօնակատարութեան ընթացքին: Ան կարսեցիներուն խոստացած է որ շուտով պիտի բացուի Հայաստանի հետ սահմանային դուռը ու գարկ տայ քաղաքին տնտեսական բարգաւաճումին: Տէմիրէլ ըսած է որ Տաշքենդի եւ Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած է Ալիեւի ու Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ ու երկուքին ալ թելադրած որ առանց ժամանակ կորսնցնելու խաղաղութիւն հաստատեն: Տէմիրէլ շարունակած է. «Այս անցքը պիտի վերաբացուի, անմիջապէս որ խաղաղութիւնը հաստատուի: Կարսը Միջին Ասիոյ եւ Կովկասի դուռը պիտի ըլլայ: Շատ փեղեցիկ ծրագիրներ ունինք այս ուղղութեամբ»:

Թուրք մամուլը որ ամէն առիթով կը գրէր թէ Անգարա անցքին բացումին համար պայման կը դնէ ազրպէջանական «գրաւեալ» հողերու վերադարձը, Տէմիրէլի այս խօսքերը մեկնաբանելով կ'ըսէ թէ Հայաստանի ու Ազրպէջանի նախագահներուն հանդիպումը որոշ զարգացում արձանագրած է խաղաղութեան հոլովոյթին մէջ:

Ս. Տէմիրէլ Կարսի մէջ տեսակցութիւն ունեցած է տեղական պատասխանատուներու հետ ալ որոնք գանգատած են փակ պահուած սահմանային անցքին պատճառած վնասներէն: Անոնցմէ մէկը նոյնիսկ ըսած է որ սահմանային անցքին փակումը շրջափակումի իմաստը ունեցաւ ոչ թէ Հայաստանի, այլ՝ Կարսի համար, քանի որ Հայաստանցիները Թուրքիա եկամուտ ունեցան, բայց Կարսեցիները նոյն կարելիութիւնը չունեցան:

***

«Հիւրրիյէթ» (Հոկտեմբեր 31) այս լուրին հետ կը տեղեկացնէ նաեւ թէ Ազրպէջանի Անգարայի դեսպանը վրդովում յայտնած է Թ. Չիլլէրի, հայեւթուրք սահմանին բացումին մասին թրքական եւ ռուսական մամուլին լուրերուն ակնարկելով: Ան ըսած է թէ Ազրպէջանի միակ յոյսը Թուրքիան է ու Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու կանխահաս մեղմացում մը շատ անպատեհ ազդեցութիւն կ'ունենայ Բաքուի վրայ: Թ. Չիլլէր պատասխանած է որ Ազրպէջանցիները մտահոգուելու պատճառ չունին եւ թէ Թուրքիա պիտի շարունակէ անոնց հզօրագոյն նեցուկը ըլլալ:

ՆԵՖԵՐԹԻԹԻԻ ԾՈՎԱՄՈՅՆ ԳԱՆՁԸ ԳՏՆՈՒԱ՞Ծ

Թուրքիոյ հարաւ-արեւելեան ծայրամասին՝ Գաշի ծովափէն 14 տարի առաջ հանուած նախապատմական շրջանի նաւու մը բեկորներուն ուսումնասիրութենէն յայտնի եղած է որ ան կը փոխադրէր Եգիպտոսի Նեֆերթիթի թագուհիին գանձը: Ամերիկացի եւ Թուրք հնախոյզներու աշխատանքները յանգած են այն եզրակացութեան որ նաւը ընկղմած է Տրովադայի անկումէն 150 տարի առաջ Ն.Ք. 1316 թուականին երբ կը նաւարկէր Յունաստանի, Եգիպտոսի, Պաղեստինի, Ափրիկէի եւ Կիպրոսի միջեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԵԼՑԻՆԻ ՍՐՏԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄ՝ ԴԱՐՈՒՆ ՀԵՌԱՍՓՌՈՒՄԸ

Լեհ լրագրող մը որ վստահաբար ձանձրացած է նախագահ Ելցինի առողջական վիճակին մասին տրուած հակասական լուրերու յորձանքէն, նիւթը ձեռք կ'առնէ երգիծական անկիւնէ մը, երեւակայելով ուղղակի հեռասփռումը վիրաբուժական

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՉԻ ԶԻՋԻՐ

Ղարաբաղի ներկայ նախագահը, որ նաեւ թեկնածու է իր յաջորդութեան, Երեւանի հեռատեսիլէն արտայայտուած է պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն: Ան շեշտած է թէ հրադադար խաղաղութիւն չի նշանակեր եւ թէ բանակցութիւնները պէտք է յանգին վերջնական համաձայնութեան մը որ կ'ապահովէ Ղարաբաղի անկախութիւնը: Ռ. Քոչարեան կը զարմանայ որ Ղարաբաղի նախագահական ընտրութիւնը մեծ հարցի կը վերածուի ամէն կողմ, ինչ կը վերաբերի Ազրպէջանի (Ալիեւ ապօրինի գտած էր), անոր հակազդեցութիւնը աւելի տրամաբանական կը գտնէ, քանի Բաքուի համար նպաստաւոր չէ որ Արցախի նախագահը ընտրուի ժողովուրդին կողմէ: Այս ընտրութեան համար, դէտեր ալ հրաւիրուած են եւ կարգ մը երկիրներ դրական պատասխան տուած են: Թեկնածուները բոլորն ալ (4) նոյն դիրքն ունին հիմնական հարցերու նկատմամբ, ընդդիմութիւն չկայ:

Ներկայ վիճակը, կ'ըսէ Քոչարեան, գոհացուցիչ չէ, հարկ է բարելաւել եւ այդ ուղղութեամբ կը խորհի որ 21-րդ դարու սեմին, տնտեսութիւնն ալ աւելի լաւ վիճակի մէջ կ'ըլլայ: Քոչարեան մեծ յոյսեր չունի Լիզպոնի (Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը) լեհաժողովէն, քանի որ որեւէ լուծում փոխադարձ զիջում կ'ենթադրէ, ուրեմն բանակցութիւններ չեն կրնար յաջողիլ: Նախագահին դիրքը շատ յստակ է: Ղարաբաղ երբեք պիտի չընդունի Ազրպէջանէն կախում ունենալ: Աւելի արդիւնաւոր կը նկատէ ուղղակի բանակցութիւններ Ղարաբաղի եւ Ազրպէջանի միջեւ, ինչ որ Բաքու չուզեր: Քոչարեան անկարելի չի նկատեր որ պատերազմը վերսկսի ինչ որ վատթարագոյն լուծումն է, բայց, պէտք չէ որ ժողովուրդը անտեսէ այդ հաւանականութիւնն ալ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 30 / 31)

ԿԵՆՍՈԼՈՐՏԻ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի կենսոլորտի պահպանման կեդրոնը այս տարուան երրորդ եռամսեայի կատարած է օդի ապականութեան գնահատման աւելի քան 9 հազար քննութիւններ: Երեւանի մէջ ածխածնի օքսիտի, ազօթի, պիօքսիտի եւ ֆորմալտէյիտի թոյլատրելի չափերու բազմաթիւ գերազանցումներ արձանագրուած են 1·6-էն 4·7 աստիճանի միջեւ: Այս ապականութեան որպէս գլխաւոր պատճառ ցոյց կը տրուին փոխադրամիջոցներու արտաքսած կազերը, մանաւանդ վատորակ պէնզինը եւ մեքենաներու անսարքութիւնը:

***

ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԷՆ

Երեւանի «Լոյս» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Ռուբէն Սեւակի գործերու երկհատորեակը, որու տպագրական ծախքերը հոգացած է Ժընեւի «Ղուկասեան եղբայրներ» հիմնադրամը: Ժողովածուն կազմած եւ ծանօթագրած է գրականագէտ Ալեքսանդր Թոփչեան: Հոն տեղ գտած են գրեթէ անծանօթ եւ անտիպ բազմաթիւ արձակ եւ հրապարակախօսական էջեր,

***

ԳԻՒՄՐԻԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ

Գիւմրիի աշխատանքի կեդրոնին տուեալներով Սեպտեմբերին Գիւմրիի ընպաստառու գործազուրկներուն թիւն էր 7 հազար, որոնցմէ 6311-ը ստացած են գործազրկութեան նպաստ: Մինչեւ Հոկտեմբերի սկիզբը որպէս գործազուրկ արձանագրուածներու թիւն էր 30059 որոնցմէ միայն 23·985-ը ստացած են այդ կարգավիճակը: Անոնց 21·150-ը կիներ են:

***

«ԹԱՍԻՍ»Ի ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական Միութեան ԹԱՍԻՍ (Թէքնիք օգնութեան անկախ պետութիւններու համագործակցութիւն) կազմակերպութիւնը 1996 — 1997 տարեշրջանին համար նախատեսած է 14 միլիոն էքիւ (18 միլիոն տոլար) թէքնիք օգնութիւն ցոյց տալ Հայաստանի: Տարբեր ծրագիրներու միջոցով իրագործելի այս օժանդակութիւնը կը վերաբերի ձեռնարկատիրութեան եւ գործարարութեան զարգացման, հաշուապահական դպրոցի մը ստեղծման, միջազգային կազմակերպութիւններուն Հայաստանի անդամակցութեան, Հայաստանի ու միջազգային հաստատութիւններու օգտագործման եւայլն:

***

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԴԵՍՊԱՆԻ ԵՒ ԼԻԱԶՕՐ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՇՆՈՐՀՈՒՄ

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրամանագրով արտակարգ դեսպանի եւ լիազօր նախարարի դիւանագիտական աստիճան շնորհուած է Թաթուլ Մարգարեանին, որ կը վարէ Միացեալ-Նահանգներու մօտ Հայաստանի դեսպանութեան ներկայացուցչութեան պաշտօնը:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Գիւմրիէն Կարէն Ղազարեան (67 քկ.) եւ Աշտարակէն Մարատ Թովմասեան (91 քկ.) եւս մեկնած են Հաւանա, մասնակցելու կոփամարտի աշխարհի պատանեկան առաջնութեան: Նախապէս մեկնած էին Արամ Ռամզաղեան (51 քկ.), Տիգրան Յակոբեան (60 քկ.) եւ Արմէն Ենգոյեան (75 քկ.): Առաջնութիւնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 1 — 10:

ՄԱՄՈՒԼ

«TRIBUNE POUR L'EUROPE»

(Septembre 1996)

GEL DES CREDITS A LA TURQUIE

«Թրիպիւն փուր լ'Էօրոփ» լրատու պաշտօնաթերթն է Եւրոպական Խորհրդարանին: Ամսական հերթականութեամբ կը հրատարակուի Պելժիոյ մէջ, հրապարակի վրայ չի վաճառուիր: Ներքեւ թարգմանաբար տրուող գրութիւնը տեղ գտած է Սեպտեմբերի թիւին առաջին էջին վրայ: Թուրքիոյ հացցէին հոն տարազուած են ծանր ամբաստանութիւններ:

***

Խորհրդարանը 1995 Դեկտ. 13-ին նըպաստաւոր կարծիք կու տար Եւրոպական Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ մաքսային Միութեան մը համար: Այսուհանդերձ, Թուրքիայէն կ'ակնկալուէր որ իրագործէր նախկին վարչապետուհի Թ. Չիլլէրի խոստացած բարելաւումները՝ ժողովրդավարացման եւ մարդկային իրաւանց գետնի վրայ, ինչպէս նաեւ կիպրական հարցին մէջ յառաջդիմութեանց եւ քրտական խնդրին խաղաղ կարգադրութեան ուղղութեամբ: Արդ, դժբախտաբար ոչ մէկ խօսք կայ այս մասին, եւ Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւանց տեսակէտէն կացութիւնը վատթարացած է: Եւրոպական Խորհրդարանը մտադիր չէ երբեք այս վիճակի մէջ ձգելու, եւ կ'առաջադրէ կորովի կերպով հակազդել: Ան կ'ակնկալէ Թրքական կառավարութենէն որ հաստատէ՝ մաքսային Միութեան ստորագրութենէն բխող իր պարտաւորութիւնները:

Նկատելով որ Թուրքիոյ մէջ շարունակուող մարդկային իրաւանց բռնաբարումները կը հակասեն մաքսային Միութեան համաձայնութեան որքան տառին, նոյնքան ալ ոգիին, եւ անհաշտ են ֆինանսական օժանդակութեան վաւերագրերուն եւ MEDA ծրագրին հետ, Խորհրդարանը որոշեց Եւրոպական Համայնք — Թուրքիա ֆինանսական համաձայնութեան նախատեսած վարկերը կասեցնելու արձանագրութեան ձեւակերպութիւնները սկսիլ:

Նոյնպէս, ան կը հրաւիրէ Յանձնախումբը առկախելու յատկացումը բոլոր այն վարկերուն, որոնք MEDA ծրագրին շրջագիծէն ներս Թուրքիոյ մէջ հանրօգուտ ծագիրներուն իրագործման համար նախատեսուած են. բացառութիւն պիտի կազմեն քաղաքային ընկերութեան, մարդկային իրաւանց եւ ժողովրդավարացման զօրացման համար նախատեսուած ծրագիրները:

Խորհրդարանը անհրաժեշտ կը նկատէ բանակցութիւններ բանալ միջ-կառավարական ժողովին աւարտէն վեց ամիս ետք, առաջքը առնելու համար Կիպրոսի մէջ պայթուցիկ կացութեան մը. կը շեշտըւի թէ Կիպրոսի երկու համայնքներուն ապահովութիւնը նախապատիւ պէտք է համարուի ուրիշ ամէն նկատառումէ:

Ան կը դատապարտէ Իրաքի հիւսիսը ապահովութեան գօտի մը ստեղծելու Թուրքիոյ մտադրութիւնը եւ Խորհուրդը կը հրաւիրէ ճնշում բանեցնելու Թուրքիոյ վրայ, որպէսզի հրաժարի այդ ծրագիրէն:

***

ԿԻՊՐՈՍ

Նոյն թերթին չորրորդ էջին վրայ կայ հետեւեալ լրատուութիւնը Կիպրոսի վերաբերեալ:

***

Խորապէս ցնցուած՝ այն սպանութիւններէն, որոնք Կիպրոսի մէջ գործուեցան անցեալ Օգոստոսին, Կղզիին վերամիացման ի նպաստ խաղաղ ցոյցի մը ընթացքին, Եւրոպական Խորհրդարանը զօրավիգ կը կանգնի կիպրական կառավարութեան առաջարկին, որ կը նախատեսէ Կղզիին ապազինումը, եւ կը հրաւիրէ Թուրքիան՝ քաշելու գրաւման իր ուժերը եւ ենթարկուելու Կիպրոսի վերաբերեալ ՄԱԿ-ի բանաձեւերուն:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«Գ Ե Ղ Ա Ր Դ» ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔ — Ե. ՀԱՏՈՐ

(ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱԼԷՊԻ «Վ. ՃԷՊԷՃԵԱՆ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ - 1996)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչպէս որ սովորութիւն է տարեգիրքերու պարագային, «Գեղարդ» զանց չէ ըրած ղալութին երեւելի դէմքերը: Լուսանկարներու ընկերակցութեամբ՝ ներկայացուած են սուրիահայ համբաւաւոր կապալառուները (Թօփճեան եղբարք, դամասկոսաբնակ Եագուպեաններ, Արամ Սալաթեան, Միքայէլեան եղբարք, Պօղոսեան եղբարք, Նուպար Գարամանուկեան, Յակոբ Ադամեան, Երջանիկ Կարպուչեան եւայլն), սուրիական Խորհրդարանի հին ու նոր հայ երեսփոխանները (Հրանդ Մխլահեան, Մովսէս Տէր-Գալուստեան, Լեւոն Ղափլէ, Հրաչ Փափազեան, Տիգրան Զրաճեան, Գրիգոր Խալիղաթեան, Սիմոն Լիպարեան եւայլն), կրօնական, կրթական եւ ազգային տասնեակ դէմքեր: Դեռ կան տեղեկագրական նշմարներ սուրիահայ հրատարակիչներու, հայերէն — արաբերէն թարգմանչական աշխատանքներու, մշակութային միութիւններու, առեւտրական հաստատութեանց մասին եւայլն, եւայլն: Այլ խօսքով, հաւաքագրումի շընորհակալ ճիգ մը, որ ինչպէս ըսինք, անհրաժեշտ ատաղձ մը պիտի ըլլայ գալութին համընդհանուր պատմութեան գրառումին:

***

«Գեղարդ»ի նման ծաւալուն հատոր մը, իր ընդգրկած տարածուն բովանդակութեամբ, պարզ է որ պիտի ունենար իր թերիները: Պակասաւոր տեղեկութիւններ, անճիշդ արձանագրութիւններ, մոռացումներ թէ վրիպներ «ընթացիկ»ի կարգն անցած են այլեւս ու մենք պիտի չզբաղինք անոնցմով՝ հակառակ պատմագրական նման գործերու պարագային այդ մեղանչումներուն անընդունելիութեան:

Կան սակայն այնպիսի թերացումներ, որոնք տոկոսով մը կը ղեղչեն գործին հանդէպ ընթերցողէն ակնկալուած համարումը ու մինչեւ իսկ խրտչում կը յառաջացնեն անոր մօտ: Նշենք հիմնական քանի մը կէտեր. —

Ա) — «Գեղարդ» լոյսին եկած է խիստ անխնամ տպագրութեամբ: Օգտագործուածը վատթարագոյն տառատեսակն է հայերէն այբուբենին, ժամանակաշրջանի մը մէջ՝ երբ հայ տպագրութիւնը (աւելի ճիշդ՝ տպագրական արուեստը) կ՚ապրի իր փառքի օրերը, գեղատիպ, ակնախտիղ ու աննախադէպօրէն ճաշակաւոր մատեաններու հրատարակութեամբ: Տառատեսակի միօրինակութիւնը, էջադրումի չգոյութիւնը եւ գեղարուեստական ներքին ձեւաւորումի անտեսումը մեծապէս վնասած են նորատիպ այս գրքին արտաքին երեւոյթին:

Բ) — «Գեղարդ»ի 650 էջերը ազատ լողաւազան մը դարձած են ուղղագրական եւ լեզուական բազմահարիւր սխալագրութեանց: Տարեգիրք մը, որ հետք չի պահանջեր օրաթերթերու նման, եւ որուն պատրաստութիւնը խլած է քանի մը տարուան հանդարտ ու դանդաղ աշխատանք, արդարանալի՞ է միթէ որ փոյթ չընէ լեզուական մաքրութեան: Վերջին հաշւով, որպէս սփիւռքահայ, ի՞նչ ունինք աւելի նուիրական, քան մեզի փոխանցուած միակ աւանդը՝ լեզուն, իմա՝ արեւմտահայերէնը, ինչո՞ւ չգուրգուրալ անոր վրայ, տեղ-տեղ լղրճելով զայն...:

Գ) — Ակներեւ խառնաշփոթութիւնը, դասաւորումի պակասն ու նիւթերու համակարգումի անտեսումը է՛ նաեւ այլ թերացում մը: Մատուցուած յօդուածները չալարդաուած են գրեթէ ըստ քմահաճի, առանց ժամանակագրական հետեւողականութեան կամ պատմագրական նուազագոյն մեթոտի, ինչ որ շուարումի կը մատնէ ընթերցողը ու անելանելի բաւիղի մը մէջ գտնուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը թողու յաճախ...:

Դ) Հատորին յառաջաբանը, որպէս տեսակէտ թէ գաղափարախօսութիւն, անյարիր կը գտնենք տարեգիրքին բովանդակութեան: Խմբագրին կողմէ ստորագրուած 2 էջանի այդ գրութեան մէջ, աւաղելով Խորհրդային Միութեան անըսպասելի վախճանը, կ՚ըսուի թէ «Դաշնակցային բազմազգ այդ համակարգի փլուզումով, Հայաստան վերադարձաւ առանձնացումի նախկին իր գոյավիճակին: Յանկարծ ինքզինք գտնելով խոցելի, ան սկըսաւ դիմել տարբեր միջոցներու, յարաբերական անվտանգութիւն մը ապահովելու նպատակաւ. անգա՛մ ձեռք երկարեց երդուեալ ոսոխին»:

Այնուհետեւ, «անհաշուենկատ անջատում» որակելով Հայաստանի անկախացումը, խմբագիրը կը շարունակէ. —

«Ապախորհրդայնացումէն ետք, Հայաստանի Հանրապետութիւնը չուշացաւ զգալու թէ ինք «փոքր ածու» է իրօք, տէր՝ սահմանափակ միջոցներու: Ուստի հրաժարեցաւ մինչ այդ գետին շահած ազգային հիմնական ծրագիրներէ՝ հովանաւորումը աշխարհացրիւ իր հատուածին, ազգահաւաք ու Հայ Դատ:

... Դժուար է նախատեսել յուսադրիչ հեռանկար այս կացութենէն դուրս գալու, որքան ատեն որ Հայաստան մնայ մեկուսացուած՝ յամառելով ժամանցուած «բացարձակ անկախութեան» մը վրայէն», եւայլն, եւայլն:

Յարգելով հանդերձ իւրաքանչիւր Հայու տեսակէտը, կը տարուինք հարց տալ թէ առանց պարզաբանման կամ վիճարկումին համար այլ ամպիոն չէ՞ մնացած պատմագրական տարեգիրքէ մը զատ...: Ի՞նչ առնչութիւն այդ յառաջաբանին ու անոր յաջորդող էջերուն միջեւ:

«Անհաշուենկատ անջատում» մը, իրաւամբ, որուն զոհ գացած է «Գեղարդ»ի ծերունազարդ խմբագիրը...:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱԽՏԻՆ ԴԱՐՄԱՆԸ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆԻՆ ԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Հեռատեսիլի կայանները մերժելով տեղ տալ քաղցկեղի հետազօտութեան հիմնարկին քարոզչական ժապաւէնին, հրահրեցին այդ նոյն հիմնարկին գլխաւոր պատասխանատուներուն կողմէ կատարուած մեծամեծ գումարներու իւրացումի նիւթը: Մերժումը եղաւ այն պատճառաբանութեամբ որ ժապաւէնին տեղ տալ պիտի նշանակէր չյարգել գլխաւոր պատասխանատու Ժ. Գրոզմարիի անմեղութեան կանխավարկածը, քանի որ ան տակաւին դատապարտուած չէ: Սակայն ատիկա ընելով կայանները կերպով մը արգելք եղան որ հիմնարկը կրկին ոտքի կանգնելու միջոցները գտնէ:

Հեռատեսիլի կայաններուն մերժումին նախօրեակին «Մոնտ» հրապարակած էր տեղեկագիր մը ուր կը ներկայացուէին մեծ մասով արդէն ծանօթ տուեալներ. կեղծ ու չափազանցուած հաշուեցոյցեր, անձնական հարստացման պարագաներ ու անմեղութեան կանխավարկածի իրաւատէր նկատուածներու վարած պերճաշուք կեանքը: Այս բոլորէն անդին, երկար ատենէ ի վեր մարդիկ գիտեն թէ սառցակոյտին երեւցած այս մասէն զատ, 1978 — 1995 ԱՐՔ-ը 6 միլիառ ֆրանք հանգանակած է: Այդ գումարին միջին հաշուով 30%-ը յատկացուած է հետազօտութեան: Մնացածէն շուրջ 1 — 1·5 միլիառ ֆրանք անյայտացած է զանազան ձեւերով: Անձնական հարստացումի պարագաները առաւելագոյն 200 միլիոն կը նկատուին. ո՞ւր գացած է մնացեալը: Այս կէտին լուսաբանութեամբ միայն ԱՐՔ-ի թղթածրարը ամբողջութեամբ բացուած կրնայ նկատուիլ:

Նոր նախագահը Միշէլ Լուքաս որ մաքրագործումին մեծապէս նպաստած դէմք մըն է, հարցազրոյցի մը ընթացքին խօսած է նոյն աղբիւրէն նաեւ քաղաքական կուսակցութիւններու բաժին հանուած գումարներու մասին: Բայց Հաշուեքննիչ ատեանը չի կրնար ամբողջութեամբ ըստուգել Գրոզմարիի ու անոր գործընկերներուն բոլոր գործառնութիւնները, յատկապէս արտասահմանի մէջ կատարուածները: Այսուհանդերձ, նորերը վճռակամ են բոլոր մութ ծալքերը բանալու ու դիմած են որ հետազօտի հիմնարկին կողմէ կատարուած հրատարակչական գործունէութիւնը Պելժիոյ եւ Լիւքսէմպուրկի մէջ, նաեւ այդ վայրերու դրամատուներու հաշիւները, եւայլն:

ԱՐՔ-ի գործառնութիւններու քննութիւնները ցոյց տուած են որ գումարներ չեղելու շատ մը ճամբաներ կան: Ժ. Գրոզմարիի փաստաբանը ամէն ջանք ընելով իր պաշտպանեալին պատասխանատուութիւնը նուազեցնելու, հարց կուտայ թէ վարչական խորհուրդ մը ուր աթոռներ ունին բժշկական աշխարհի, արդարադատութեան, նոտարութեան ու նաեւ պետութեան ներկայացուցիչներ, ի՞նչպէս կրցած է ոչինչ նկատել: Ատկէ ալ կը փորձէ եզրակացնել թէ քանի որ ոչինչ նշմարուած է, ապօրինի ոչինչ պատահած է:

1990-ին երբ Ընկերային գործերու ընդհանուր վերաքննիչները ԱՐՔ-ի մասին բաւական մտահոգիչ տեղեկագիր մը պատրաստած էին, Գրոզմարի նախորդ տարուան վարչական իր գործունէութեան համար փայլուն բարենիշ մը կը ստանար. հոն չեշտուած էր յատկապէս տարեկան հաշուեյարդարին կանոնաւոր, բացայայտ բնոյթը...: Եւ ըսել որ այդ բարենիշը տրուած էր հաշուեքննիչ պաշտօնատարի մը կողմէ: Ներկայիս նոր վարիչները այդ հաշուեքննիչին ալ պաշտօնազրկումը կը պահանջեն ու դիմած են դատարան: Բաւական զարմանալի է որ խնդրոյ առարկայ պաշտօնատարը զարմանք յայտնած է այդ որոշումին առթիւ:

Լրասփիւռներու մէջ այս մասին արտայայտուողներէ ոմանք ամբաստանեալներուն նոր պաշտպանողական մը կ՚առաջարկեն: Ինչո՞ւ չամբաստանել նուիրատուները «դեղծարարութեան մեղսու» մեղքով: Այդքան մեծ գումարներու կեդրոնացումը անխուսափելիօրէն փորձութեան կ՚ենթարկէ մարդս:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԳՈՐԾՈՒԱԾ ՈՃԻՐԸ

CRIME CONTRE L'HUMANITE

Հոկտեմբեր 19-ին եւ 21-ին նախ էն Նահանգի Իզիէօ քաղաքին մէջ հաստատուած «Երախաներուն Յուշահամալիր — Թանգարանին» մէջ (1), հուսկ Լիոնի Ecole Normale Supérieure բարձրագոյն դպրոցին ընդարձակ ամփիթատրոնէն ներս վեց հարիւրէն աւելի հոգիներ մասնակցեցան «Մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրներուն» նուիրուած գիտաժողովին: Կազմակերպիչներուն նպատակն էր այս առթիւ քով քովի բերել իրաւաբաններ եւ պատմաբաններ խորհրդածելու համար միջազգային օրէնսդրութեան մը ստեղծումին անհրաժեշտութեան մասին: Նիւթը ընդարձակ ու բարդ էր անշուշտ եւ բոլոր մասնակցողները նախօրօք գիտէին որ նախատեսուած երկու օրերը բաւաբար պիտի չըլլային գայն սպառելու համար ... Նոյն ձեւով ալ դժուար պիտի ըլլար եղած բոլոր ճառերը քանի մը խօսքով ամփոփել (2): Կ՚ուզենք չեշտել միայն այստեղ որ բոլորն ալ կուռ ու բովանդակալից եղան, առանց բացառութեան:

Շաբաթ օր, մասնակիցները առիթը ունեցան Իզիէօյի թանգարանին ծանօթանալու շնորհիւ Անն Կրինպերկի տուած տեղեկութիւններուն (3): Տեղւոյն վրայ տեղի կ՚ունենար նաեւ առաջին նիստը մասնակցութեամբ հրաւիրուած չորս իրաւաբաններու՝ Լա Հէ-ի միջազգային պատժական ատեանէն դատաւոր Գլօտ Ժօրտա, Փուաթիէ-ի համալսարանի իրաւաբանութեան դասախօս Միշէլ Մասէ, փաստաբան Ռոլան Ռափափոր, Փարիզի վճռաբեկ ատեանին առաջին նախագահ Փիէռ Թրիւշ: Կիրակի օր, առանց կ՚ըսկերանար նաե՛ւ փաստաբան Ալէն Օթթան և «Մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան դաշնակցութեան» նախագահ՝ փաստաբան Անրի Լըքլէռ: Իւրաքանչիւր բանախօս նիւթ մը եւ հարցադրում մը սահմանած էր մեկնելով իր անձնական մասնագիտութենէն կամ փորձառութենէն: Իրաւաբաններուն գերակշիռ ներկայութեան պատճառով հաւաքոյթին մասնակցողները հարեւանցիօրէն միայն անդրադարձան զուտ պատմական եւ բարոյական հարցերուն: Պատմութեան մէջ անցած կարեւորագոյն «անմարդկութիւններուն» շարքին բազմաթիւ անգամներ յիշատակուեցաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը ինչ որ «հաճելի» անակնկալ մը եղաւ մեզի համար քանի որ ակնարկողները, Հայերու բացարձակ բացակայութեան, բոլորն ալ «օտարներ» էին:

Փիէռ Թրիւշ «Մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրին ծագումը» զեկուցումին մէջ անդրադարձաւ Սեւրի դաշնագիրին միջոցաւ նախատեսուած Թուրք պատասխանատուներուն դատավարութիւնը կազմակերպող յօդուածներուն եւ նշեց որ այդ յօդուածները միջազգային դատական ատեան մը կազմելու առաջին փորձը, եւ նոյն ժամանակ ալ առաջին ձախողութիւնը կը հանդիսանան. այսինքն ձեւով մը Սեւրի պայմանագիրը կը նախապատրաստէր Նիւրենպէրկը: Անրի Լըքլէռ որ Փիէռ Թրիւշին կը յաջորդէր կ՚անդրադառնար «Մեծ Տէրութիւններու պատասխանատուութեան» կարգ մը միջազգային ոճիրներուն մէջ յատկապէս կանգ առնելով 1915-ի Հայոց Մեծ Եղեռնին վրայ: Ան յստակ ձեւով կը հաստատէր որ այդ կարեւոր դէպքին անտեսումը եւ միջազգային կազմակերպութիւններուն — Ազգերու Դաշնակցութիւնը Ա. Աշխարհամարտէն յետոյ եւ ՄԱԿ-ը, մեր օրերուն — անտարբերութիւնը հասկնալի դառնութիւն մը ստեղծեցին Հայերուն մօտ եւ պատճառ եղան ահաբեկչական արիւնալի բազմաթիւ արարքներու որոնք նոյնպէս դատապարտելի են: Ռոլան Ռափափոր որ Գլաուս Պարպիի դատավարութեան ժամանակ Տիկին Սապին Զլաթինին պաշտպան փաստաբանն էր որպէս օրուան նախագահ աւելցուց «անցնող տարիները բան մը չեն փոխեր. ժողովուրդ մը, համայնք մը, որ ցեղասպանութեան մը զոհ եղած է եւ աշխարհին քարտէսէն սրբուելու եզերքը հասած է, չի կրնար այդ դէպքը մոռնալ եւ իր պատմութիւնը շարունակել իր բնական բնթացքով»: Յաջորդող «հարց-պատասխան» բաժինին մէջ Պերնար Ժուանօ յանուն «Յիշողութիւն 2000» միութեան խօսք կ՚առնէր ըսելու համար որ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրները հաւասարապէս չեն գնահատուիր միջազգային հասարակութեան կողմէ՝ «որոշ ցեղասպանութիւններ յաճախ ուրիշներէ կը գերադասուին»:

Փաստաբան Ա. Ժագիւպովիչ, նախկին քաղաքապետ Միշէլ Նուարի պաշտօնավարութեան շրջանի երեւելի դէմքերէն մին կ՚աւելցնէր այս մասին նոր՝ «հայկական ցեղասպանութեան հարցը դիւանագիտական շրջանակներուն կեդծաւորութեան գազաթնակէտը պէտք է նկատել»: Լուրը ինքնին նորութիւն մը չէր անշուշտ, նամանաւանդ Հայերուս համար: Ի վերջոյ բոլոր խօսք առնողները կը յանգէին նոյն եզրակացութեան ըստ որուն միջազգային օրէնսդրութեան մը ստեղծումը սերտօրէն կախուած կը մնայ մեծ տէրութիւններու շահերէն: Այստեղ ալ մասնաւոր նորութիւն մը չկայ...

Այս հաստատումը ձեւով մը ներկաները կը բերէր գիտաժողովին դրած բուն հարցադրումին՝ կարելի պիտի ըլլա՞յ արդեօք միջազգային անկողմնակալ օրէնսդրութիւն մը եւ պատժական մնայուն դատարան մը ստեղծել եւ զանոնք պարտադրել բոլոր —հզօր եւ նուազ հզօր— պետութիւններուն:

Հարցը յոյժ արժէքական է այս օրերուն երբ միջազգային հասարակութիւնը մխրճուած կը մնայ Պոսնիոյ կամ Ռուանտայի խնդիրներուն մէջ: Այս երկու վերջին երկիրներուն օրինակէն եկելով դատաւոր Գլօտ Ժօրտա եւ Ալէն Օթթան («Juristes sans Frontière»-ի նախագահը) իրենց անձնական վկայութիւնը բերին ապացուցանելու համար որ հակառակ հազար ու մէկ տեսակ դժուարութեանց, աղէկ կամ գէշ, միջազգային արդարադատութիւնը իր ճամբան

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳԱՀԻՐԷԻ Ս · Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ, Հոկտեմբեր 6–ին ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Թեմական Ժողովի Բ · ատենապետ՝ Եդուարդ Զարդարեանի, որ իր մահկանացուն կնքած էր Հոկտեմբեր 2–ին, Աթէնք : Արարողութեան նախագահած է Թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք · Չինչինեան, դամբանականներ խօսած են տոքթոր Սուրէն Պայրամեան, յանուն Ազգային Իշխանութեան, «Արեւ»ի եւ անոր ենթակայ միութիւններու կողմէ՝ Վահագն Տեփոյեան :

***

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Հոկտեմբեր 20–ին, վերաբացուած է Բանկալթիի Մխիթարեան Հայրերու վերանորոգուած «Անարատ Յղութիւն» Եկեղեցին, կրօնական տպաւորիչ արարողութեամբ մը : Նախագահած եւ քարոզած է Հայ Կաթողիկէ Հայոց վիճակաւոր՝ Յովհ · Արք · Չոլաքեան : Խօսք առած է Միաբանութեան հայրերէն՝ Հ · Յակոբոս Վ · Զօփուրեան որ շնորհակալութիւն յայտնած է նուիրատուներուն եւ դասը հրաւիրած գլխաւոր նուիրատուն՝ Սերովբէ Զուպուքչեանը որ մեծաւոր Հ · Արիստակէս Վ · Պոհճալեանէ ստացած է օրհնութեան շնորհակալագիր մը :

***

ՊՈԼՍՈՅ Գումգաբուի Մայր Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Պէզճեան վարժարանի ի նպաստ սարքուած սիրոյ սեղանը ջերմ ընդունելութիւն գտած են Հոկտեմբեր 20–ին : Հանդիսութեան նախագահած ու քարոզած է Պատրիարքը : Պատարագած է Շահան Արք · : Գաղաղ Արթին Ամիրա բարեզարդուած սրահին մէջ տեղի ունեցած է սիրոյ սեղանը որուն եւս նախագահած է Գարեգին Արք · : Թաղային Խորհուրդի ատենապետը՝ Փիլոս Եալընի բարի գալուստի խօսքէն ետք, ատենադպիրը՝ Նազարէթ Դաւիթեան կարդացած է տեղեկագիրը : Եղած են առատաձեռն նուիրատուութիւններ վարժարանին ի նպաստ : Խօսք առնելով, Պատրիարքը իր գնահատանքը յայտնած է այս առթիւ եւ կոչ ըրած է տէր կանգնիլ օրաթերթերուն, գիրքերուն, հայ մշակոյթին :

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի համալիրը այցելած են, Հոկտեմբեր 18–ին, Երեւանի Շտապ Օգնութեան գիտա – բժշկական կեդրոնի գլխաւոր տնօրէն՝ տոքթոր – փրոֆէսէօր Արա Մինասեան, ընկերակցութեամբ Հայաստանի մանուկներու կաթի օժանդակութեան Թորոնթոյի յանձնախումբի անդամներէն Պ.Պ. Ժիրայր Թորիկեանի եւ Յակոբ Մայրոսեանի : Փրոֆ Ա. Մինասեան հրաւիրուած էր կաթի վերոյիշեալ յանձնախումբին կողմէ եւ Հոկտեմբեր 20–ին ներկայ եղած է Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած ժողովին, Հայաստանի մանուկներու օգնութիւնը լաւագոյնս կազմակերպելու համար : Ա. Մինասեան, առաջնորդութեամբ ՀՕՄ.–ի ամէնօրեայ վարժարանի տնօրէն՝ Մարգար Շարապխանեանի այցելած է վարժարանը, Հայ Կեդրոնի զանազան բաժինները :

***

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Հայ ակումբին մէջ, Սեպտեմբեր 22–ին, խումբ մը թատերասէր ուսանողներու նախաձեռնութեամբ ցուցադրուած է «Երազելով Հայաստանը», հետաքրքրաշարժ ներկայացում մը նուիրուած Հայաստանի անկախութեան 5–րդ տարեդարձին ;

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Սենեքա գոլէճի Մինքլէր հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է Արմենիա պարախումբի եւ Նաւասարդ երգչախումբի ելոյթը : Յայտագիրը բաղկացած է 11 խմբերգներէ եւ 14 պարերէ : Փոքրերու երգչախումբը կազմուած է 24 աղջնակներով ղեկավարութեամբ Նաթալիա Նաւասարդեանի, իսկ պարախումբը՝ Արփի Երեմեանի :

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կաթողիկէ Ս · Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ · 26–ին, տեղի ունեցած է Աւետարանական Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 150–ամեակը ներկայութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր հովիւներուն : Օրուան բանախօսը եղած է վերապատուելի Տոքթոր Վահան Թաթիկեան (Տիթրոյիթէն) :

***

ԹՈՒՐՔԻՈՅ «Ճումհուրիյէթ» թերթի, Հոկտեմբեր 20–ի կիրակնօրեայ յաւելուածը յօդուած մը հրատարակած է փոքրամասնութեան երեք թերթերու՝ «Մարմարա»ի «Շալոմ»ի եւ «Ակօս»ի մասին : Կը յիշուի որ «Մարմարա» կը հրատարակուի 1940 Օգոստոս 30–էն ի վեր, մինչեւ 15 տարի առաջ շաբաթը 7 օր, ներկայիս 6 օր, ինչպէս կը պատմէ Ռ. Հատտէճեան, որ կուտայ լայն տեղեկութիւններ թերթին մասին : Այն հարցումին որ կը վերաբերի տպաքանակին, Ռոպէր Հատտէճեան կը պատասխանէ · – «1500–էն 2000–ի միջեւ կը փոխուի : Արդէն կարեւորը թերթին տպաքանակը չէ, այլ այն թէ քանի՞ հոգիի կողմէ կը կարդացուի» · · · :

կը կերտէ : Սրահին մէջ բազմաթիւ ձայներ բարձրացան իրենց վերապահութիւնը արտայայտելու համար · ո՞վ պիտի վճռէ այս բոլորը : «Միջազգային» ատեաններուն դատաւորները ո՞վ պիտի նշանակէ եւ վարձատրէ, ինչպէս եւ ո՞վ պիտի երաշխաւորէ անոնց ազատութիւնն ու անկախութիւնը : Պետութիւններէն, անհատներէն, դատախազերէն ո՞վ իրաւասու պիտի ըլլայ այսինչ կամ այնինչ պետութիւնը պատասխանատուութեան կանչելու : Բազմաթիւ հարցումներ որոնք երկար ժամանակ պատասխանի պիտի կարօտին :

Փրոֆ · Մասէ վերջին խօսքը եղաւ «օրէնքէն չյուսահատիլ» բնաբանին շուրջ : Ան յիշեցուց որ տակաւին շատ ընելիքներ կան գոհացուցիչ վիճակի մը հասնելու համար սակայն պէտք չէ միջազգային օրէնսդրութեան մարզին մէջ կատարուած յառաջխաղացումները թերագնահատել ընդունելով հանդերձ որ «դեռ գոյութիւն չունի միջազգային, քաղաքակիրթ, այսինքն բռնութենէ զերծ համայնք մը, այլ միայն միջազգային հասարակութիւն մը : Ան պիտի կերտուի բռնութեան նահանջով միայն» : Բանախօսին համաձայն ճամբան տակաւին երկար է քանի որ «զօրաւորին իրաւունքը» ի զօրու կը մնայ, ուժով յաղթողը, իր կամքը եւ իր «արդարութիւն»ը կը պարտադրէ տկարին ու պարտուողին :

Անգամ մը եւս օրինակ բերելով Հայոց ցեղասպանութեան պարագան, փրոֆ · Մասէ կը կրկնէ որ միջազգային օրէնսդրութեան մը եւ դատական համակարգի մը գոյութիւնը կրնան միայն նըպաստել բռնութեան զսպումին ու նահանջին, աւելի քաղաքակիրթ դարձնելով միջազգային հասարակութիւնը :

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Լիոն, Հոկտ · 23

---

(1) 1944, Ապրիլ 6-ին, Իզիէօյի մէջ, գերմանական ոստիկանութիւնը Գլաուս Պարպիի գլխաւորութեամբ 44 երախաներ եւ 5 մանկավարժներ կը ձերբակալէր : Բոլոր ալ Հրեայ : Սապին Զլաթին – հաստատութեան տնօրէնին կինը – միակ վերապրողն էր : Այս վերջին վկան մահացաւ 1996-ին : Մինչեւ կեանքին վերջը ան հաւատարիմ մնաց իր ամուսինին՝ Միրոն Զլաթինին եւ իրեն հետ նահատակուած երախաներուն եւ մանկավարժներուն յիշատակին, հիմնելով Իզիէօյի «Երախաներու յուշահամալիր – թանգարան»ը : Այս հաստատութեան բացումը կատարուեցաւ · · · 1994 Ապրիլ 24-ին, ձեռամբ նախագահ Ֆ · Միթերանի :

(2) 1997-ի գարնան «Գոմփլէքս» հրատարակչականը պիտի լոյս ընծայէ գիտաժողովին ժամանակ ներկայացուած զեկուցումներուն ամբողջական բնագիրները :

(3) Անն Կրինպերկ, «Ժամանակակից իրէական պատմութիւն» կը դասաւանդէ Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու եւ Քաղաքակրթութեանց Ազգ · Հիմնարկին (INALCO) մէջ :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր ամիսը նուիրական է շատերուս համար : Այս ամսուան ընթացքին է որ կը տօնենք Ս · Թարգմանչաց տօնը, ուրկէ՝ Մշակոյթի շաբաթը :

Մարսէյլի Ս · Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կողքին գործող Սահակ–Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնը, ամէն տարի կը ջանայ տօնել մշակոյթի շաբաթը իր անունին վայել կերպով :

Այս տարի Հոկտ · 18-ին բացումը կատարուեցաւ մշակոյթի շաբթուան համբաւաւոր ծաղրանկարիչ՝ Հովիւի ցուցահանդէսով : Երեկոյթը կը հովանաւորէր տեղւոյս առաջնորդի տեղապահ Տարօն Եպիսկ · Ճէրէճեան : Ողջոյնի խօսքը արտասանեց Մշակոյթի Կեդրոնի տնօրէն Պ · Խաչիկ Եըլմազեան եւ ըսաւ · – «ամէն տարի Հոկտեմբերին կը կազմակերպենք Մշակոյթի շաբաթը տօնախմբելու համար մէկ կողմէ յիշատակը հայ գրաւոր մշակոյթի ստեղծիչ եւ հիմնադիրներուն՝ Մեսրոպ Մաշտոցի, Սահակ Պարթեւի, Եղիշէ Քերթողի, Մովսէս Խորենացիի, Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփայի եւ միւս կողմէ առիթը տալու այն բոլոր արուեստագէտներուն, որոնք յամառօրէն կը պայքարին վառ պահելու համար հայ մշակոյթը, այսօր» : Պ · Եըլմազեան յայտնեց նաեւ իր ուրախութիւնը Ֆրանսայի ամենամեծ ծաղրանկարիչներէն մէկուն՝ Հովիւի ներկայութիւնը վայելելու Մշակութային կեդրոնի յարկէն ներս եւ խօսքը աւարտեց ըսելով՝ «յարգանք եւ սէր մեր մշակոյթի անցեալի եւ ներկայի մշակներուն» :

Ապա խօսք առաւ եկեղեցւոյ վարչութենէն Մշակոյթի Կեդրոնի պատասխանատու Պ · Ժիրայր Միհրանեան : Յայտարարեց թէ Մշակոյթի շաբաթը բացուած է Հովիւի ցուցահանդէսով, կը շարունակուի դասախօսութիւններով եւ համերգով ու վերջ կը գտնէ Հոկտ · 28-ին, մինչ այդ ցուցահանդէսը բաց մնալով առիթը կուտար մեր համայնքին, մօտէն ծանօթանալու Հովիւի արուեստին : Յետոյ, տուաւ ծաղրանկարիչին կենսագրականը :

Հովիւ --Ռընէ Հովիւեան-- ծնած է 1929-ին Վիէն : 1946-ին կը հրատարակէ իր առաջին երգիծանկարը : Լիոնի գեղարուեստական վարժարանը կիսաւարտ թողլով 1947-ին կը մեկնի Հայրենիք, ուր ապրելէ ետք գործատուներու եւ տարագրութեան կեանքը, 1957-ին կը հաստատուի Մոսկուա : Հոն, երգիծական աշխատանքի կողքին կ՚ընդգրկէ նաեւ իր բուն արհեստը՝ զուարթախոհ ծաղրանկարչութիւնը եւ իր գործերը կը հրատարակուին տեղւոյն գլխաւոր պարբերաթերթերուն մէջ : 1964-ին կը վերադառնայ Ֆրանսա, հոս եւս կը տեսնենք իր նկարները օրաթերթերու, ամսաթերթերու մէջ եւ ի մասնաւորի 1983-էն սկսեալ քաղաքական ծաղրանկարները կարեւոր տեղ կը գրաւեն Փարիզի օրաթերթերու մէջ : Իր գործերը հրատարակուած են նաեւ Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ, նաեւ Ամերիկա, Արժանթին : Նոյնպէս մասնակցած է միջազգային մրցումներու եւ պարգեւատրուած :

«Հայկական Ժպիտ -- Rire arménien» որակումով այս ցուցահանդէսը կ՚ամփոփէ իր վերջին տարիներու աշխատանքները : Ինչպէս անունէն յայտնի է, հոն գտանք՝ Ազնաւուրը, Պալատիրը, Մալաքեանը եւ շատ մը նշանաւոր անձեր, որոնց քով գտանք նաեւ ամէն մէկերնիս՝ մեր դէմքը կամ մեր ապրած մէկ դէպքը եւ Հովիւ սապէս կը մեկնաբանէ իր այս վերջին աշխատանքները՝ նուիրուած Հայերու. «ճիշդ է թէ մարդ քանի ծերանայ իր արմատներուն կը մօտենայ, եւ այս նկարներս լաւագոյն ապացոյցն են» :

***

Մշակոյթի շաբթուան երկրորդ ձեռնարկը եղաւ բանախօսութիւն մը :

Հոկտ. 22, Երեքշաբթի գիշեր, Սահակ–Մեսրոպ մշակոյթի կեդրոնի Ա · Զրբաշեան սրահը լեցուած էր ունկնդրելու համար «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան կեդրոնական վարչութեան ատենապետ Պ · Գեղամ Գեւոնեանը որ բանախօսութեան նիւթ առած էր՝ «Հայոց պատմութեան մէջ վանքերը եւ այսօրուան դերը» :

Երեկոյեան բացման խօսքը կատարեց, անգամ մը եւս Պ · Խաչիկ Եըլմազեան, ծանօթացնելով բանախօսը տուաւ նաեւ տեղեկութիւններ «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի մասին որ հիմնուած ըլլալով 1977-ին ունի մասնաճիւղեր զանազան քաղաքներու մէջ եւ կեդրոնն է Փարիզ : Կազմակերպութեան նպատակն է կապ հաստատել հայ երիտասարդներու եւ երկրի միջեւ, արմատներուն իջնելով, գտնելու իրենց ինքնութիւնը :

Պ Գեւոնեան իր բանախօսութիւնը բաժնեց երկու մասերու եւ առաջինին մէջ արտայայտուեցաւ Ֆրանսերէնով : (Նկատի ունենալով թէ կային Ֆրանսացի ունկնդիրներ) : Գրաւիչ եւ դիւրըմբռնելի ոճով տուաւ Ս · Թադէոս--Բարթուղիմէոս եւ Գրիգոր Լուսաւորչի շրջաններէն սկսեալ մինչեւ ԺԲ · դար կառուցուած վանքերը իրենց պատմական եւ աշխարհագրական մանրամասնութիւններով : Շեշտեց վանքերու կարեւորութիւնը հայ հոգեւորական եւ մշակութային կեանքին մէջ եւ աւելցուց · «Միջին դարուն կեանքը կազմակերպուած էր վանքերու շուրջ, վանքը եղած է դպրոց, որբանոց, գրատուն եւ յատկապէս հոն մշակուած է մանրանկարչութիւնը, քանդակագործութիւնը, ճարտարապետութիւնը եւ միտքը, հոն գրուած եւ պահուած են ձեռագիրներն ու յիշատակարանները : Բայց դժբախտաբար Ի · դարը տեսաւ անոնց տապալումը : Իսկ այսօր ի՞նչ դեր ունին վանքերը : Բան մը դեր խաղալու համար նախ եւ առաջ պէտք է գոյութիւն ունենայ, ուստի պէտք է ազատել այն ինչ որ կարելի է : Քրիստոնէութեան 1700-ամեակի առիթով ծրագրուած են վանքերը ազատելու աշխատանքներ, ինչ որ տարիներէ ի վեր տարուած աշխատանքին կ՚աւելցնէ նոր թափ» :

Բանախօսութեան երկրորդ մասը տեղի ունեցաւ հայերէն : Նոյնքան հաճելի բայց շատ աւելի տպաւորիչ, ուր երիզներու լուսարձակումով դիտեցինք վանքերը եւ մասնաւորաբար Կազմակերպութեան տարած աշխատանքները : Ի մասնաւորի Սուրբ Բեսալ գիւղաքաղաքին մէջ տարուած գլուխ--գործոց աշխատանքը, որու մասին Պ · Գեւոնեան արդարացիօրէն մեծ ոգեւորութեամբ արտայայտուեցաւ ըսելով՝ «այն կտոր մը հողը որ չէ անցած Թուրքին ձեռքը եւ մնացած հայաբնակ, պիտի ջանանք պահել նոյնութեամբ · հոն կը գնենք հողեր, ունինք արդէն բանջարանոց մը, կը շինենք տուներ հայկական ոճով, ուր այս տարի Հայաստանէն բերել տուինք խումբ մը երախաներ արձակուրդի, միաժամանակ կատարուեցաւ անոնց խմբական մկրտութիւնը» :

Յետոյ տեսանք Գողարանի աւերակ եկեղեցիին վերակառուցումը, տարուէ տարի քաշուած նկարներով աշխատանքին յառաջդիմութիւնը ուր «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի զանազան երկիրներէ եկած երիտասարդները, տեղացիին հետ կողք կողքի քրտնաջան, յաջողեցան աւարտել 1996-ին եւ Օգոստոսին Գարեգին Ա · ի ձեռամբ Ս · Աստուածածին անունով օծուեցաւ : Պ · Գեւոնեան վերջ տուաւ իր շահեկան բանախօսութեան հետեւեալ նախադասութեամբ · «իրաւունք չունինք մոռնալու թէ ուրկէ եկած ենք · պէտք է պահենք կապը մեր հողին եւ այդ հողին վրայի մարդուն հետ» :

Սահակ--Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի տնօրէն Պ · Խաչիկ Եըլմազեան, յանուն ներկաներուն շնորհաւորեց բանախօսը, տարուած աշխատանքը եւ ազդուած արտասանեց այն ինչ որ մեզմէ մի քանիներ խորհած էին · «գնահատելի են այն երիտասարդները որ կ՚ընտրեն դժուարը՝ տեղւոյն պայմանները ինչ որ ալ ըլլան, հոն կը ստեղծեն մեր պատմական աւանդութիւնը եւ ոչ թէ --տեղւոյն պայմանները այս կը պահանջեն-- պատճառաբանութեամբ կ՚ընտրեն դիւրինը, ինչ որ կը պատահի մեր մօտ · · ·» :

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

անոր գործողութեան:

Նման բան բնաւ զարմանալի պիտի չըլլայ. ի վերջոյ Թափանցիկ իրականութիւններու, հրապարակայնութեան դարը կ'ապրինք. լեհ ժողովուրդն ալ իրաւունք ունի գիտնալու թէ ի'նչ կ'անցնի կը դառնայ իր սահմանէն քայլ մը անդին: Իսկ Արեւմուտքը յատկապէս մտահոգ է այլեւս բարեկամ Ռուսաստանի բարեփոխումներուն երաշխաւոր դէմքին առողջական վիճակին մասին. չչուկներու համաձայն, Գլինթըն եւ Քոհլ կ'ուզեն միասին դիտել հեռասփռումը:

Նման նախաձեռնութիւն ամբողջովին հաշտ պիտի ըլլայ ժամանակի ոգիին. հեռատեսիլը այդ ուղղութեամբ արդէն կարեւոր քայլեր առած է գրեթէ ուղղակի հաղորդելով Ծոցի պատերազմը եւ Արաֆաթ–Ռապին դաշինքին ստորագրութիւնը: Հաւանական կը նկատուի որ վիրաբուժական գործողութիւնը կատարուի առաւօտեան ժամը 5–ին որպէսզի Թէքսասն ու Գալիֆորնիան կարենան յարմար ժամու դիտել զայն:

Ամբողջ աշխարհը կը մաղթէ որ գործողութիւնը ամենայաջող ձեւով տեղի ունենայ. Ելցինի առողջութիւնը առաջնահերթ է բոլորին համար: Սակայն ռուս բժիշկները մեծ վստահութիւն չեն վայելեր, գլխաւորաբար Կրեմլինի կողմէ: Ամբողջ աշխարհի – ռուս, ճափոնացի, ամերիկացի եւ այլ – մասնագէտ վիրաբոյժները պիտի դիտեն գործողութիւնը զոր պէտք է կատարեն ռուս անծանօթ վիրաբոյժներ, շրջանաւարտ՝ Խարկովի, Սվերտլովսկի, կամ Մոսկուայի համալսարանէն, յարգելու համար ժողովրդավարութեան սկզբունքը: Արդէն ռուս բժիշկները դժգոհ են որ օտարներ կը կանչուին խորհրդակցութեան, ինչպէս Միացեալ – Նահանգներէն Տը Պաքէն, ու բոլորը իրենց քիթը կը խոթեն Ռուսաստանի ներքին հարցերուն մէջ: Քաղաքական աւելի յստակ կեցուածքի տէր մասնագէտներ կը վախնան որ ամերիկացի ու գերմանացի վիրաբոյժներ դաշինք կազմեն. անոնք որոնք արդէն մէկէ աւելի անգամներ ուզած են Ռուսաստանը վիրահատել: Արեւան հիւանդութիւններու մասնագէտ մը որ կը յիշէ տակաւին Ս. Պետերսբուրգի շրջափակումը, կ'ըսէ. «միայն ճափոնացիները պակաս են»: Ազատականներու համախոհութիւնը կ'ուզէ որ վիրահատութեան ներկայ գտնուի Միջազգային դրամական հիմնարկն ալ, քանի որ ռուս սրտաբանները միայն կարմիր գնդիկներով հետաքրքրուած են: Լեհական հեռատեսիլի ազգային կայանին Թղթակիցը կարծիք կը յայտնէ թէ վիրահատութիւնը նոյնիսկ եթէ ուղղակի հեռասփռուի, Չէչէնիոյ մէջ ոչ ոք կրնայ համոզել: Լեհական հեռատեսիլի խումբը արդէն ապահոված է երկրին առաջնորդին նեցուկը եւ սկսած է հովանաւորներու մրցակցութիւնը: Ելցինի գործողութիւնը յետաձգուեցաւ ոչ որովհետեւ ինչպէս կեղծաւորութեամբ ծանուցուեցաւ, հիւանդը լաւագոյնս պատրաստելու համար, այլ այն պատճառով որ հեռատեսիլը պատրաստ չէր ուղղակի հեռասփռումին: Ծնչում բանեցուցին բժիշկներուն վրայ որպէսզի հինգ վայրկեանը անգամ մը դադար տան ու ձգեն որ ծանուցումներու տեղ տրուի: Այս մէկը բարեբախտաբար չիրականացաւ, շնորհիւ քանի մը մեծ մասնագէտներու կատարած հանրագրութեան, այդ անմարդկային սովորութեան դէմ: Մոսկուայի հեռատեսիլը չունի բաւարար Թիւով այն գործիքներէն որոնք անհրաժեշտ են նման հաղորդումի մը, ինչպէս նաեւ երկլեզու բժիշկ – լրագրողներ որոնք քաջատեղեակ ըլլան անգլերէնի ու գերմաներէնի: Ռուսերէն գիտնալու անհրաժեշտութիւն չկայ, քանի որ հիւանդը գգայազիրկ ու անդիտակից վիճակի մէջ պիտի գտնուի. իր տեղը մեկնաբանութիւնները պիտի ընէ Կրեմլինի բանբերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵՐՆԻՒԻ լրտեսական անցեալին յայտնաբերումը բուռն բանավէճի նիւթ դարձած է Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Որքան ալ փաստերը վաւերական բնոյթ ունենան, շատեր, մանաւանդ ընկերվարականները չեն ուզեր հաւատալ եւ կը խորհին որ դաւ մըն է: Ժ. Տըլոր շշմած է եւ ճշգրիտ փաստեր կ'ուզէ տեսնել: Էլիզէ եւ Մաթինեոն դեռ լուռ էին Հոկտ. 31-ին, միայն Էռ–Փէ–Էռ երեսփոխան մը՝ Ժ. Պօմէլ յայտարարած է որ խոր քննութիւն մը անհրաժեշտ է, մինչ Ազգ. Ճակատը կը դատապարտէ այն «հոգատարութիւնը» զոր վայելած է Հերնիւ Միթերանէն Պալատիւր, անցնելով Փասքուայէն: Լիպերասիոն (Հոկտ. 31) կ'անդրադառնայ Հերնիւի կենսագրութեան փայլուն եւ շուքի մէջ մնացած շրջաններով: Կը յիշէ որ հինգ անգամ ամուսնացած է եւ 20 տարի իր երեք կրտսեր տղոցմէ զաղտնի պահած է որ զաւակ մը ունէր իր առաջին կնոջմէն: Ժ. Ֆուրնէ Տէ–էՍ–Թէ-ի նախկին տնօրէնը որ Թղթածրարը յանձնած էր Միթերանին 1992-ին, կ'ըսէ թէ փաստաթուղթերու վաւերականութիւնը կասկած չի վերցներ, բայց բովանդակութեան ճշմարտութիւնը կարելի չէ եղած հաստատել:

ԶՈՒԲԱՅԻՍ գործարար անձ մը նշանակած է Լեբէդի պաշտօնին, այսինքն՝ Ապահովութեան Խորհուրդի կցորդ, ինչ որ բաւական խլրտանք առեղծած է քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Դումայի նախագահը՝ Սելեզնեւ կ'ամբաստանէ նախագահական ղեկավարութեան պետը, Զուբայիսը, որ նման պաշտօն մը կը յանձնէ ռուսական հեռատեսիլի ՕՌԹ կայանին գլխաւոր բաժնետիրոջ եւ կը մերժէ մասնակցիլ վերջերս առեղծուած Խորհրդակցական Խորհուրդին յորչափ Զուբայիս չպաշտօնազրկուի: Բորիս Բերեզովսկի, նոր մեծահարուստ մըն է եւ իրբեւ գործարար ալ շատ մաքուր համբաւ մը չի վայելեր: Համայնավարները «ծիծաղելի» կը գտնեն իր նշանակումը, ուրիշներ ալ պարզապէս՝ գայթակղեցուցիչ:

ԵԼՑԻՆԻ սրտի գործողութիւնը անմիջական կը նկատուէր Հոկտ. 31-ին, թէեւ չի ծածկուիր որ բարդ պարագայ մըն է: Ո'ր վիրաբոյժներն ալ ընեն գործողութիւնը մեծ պատասխանատուութեան տակ են: Ռուսական հիւանդանոցներն ալ շատ գերարդիական կազմածներ չունին, բայց տանելի կը նկատուին: Երբ փրոֆ. Պորսթի առաջարկուած է գործողութիւնը կատարել, ան պայման դրած է որ իր կազմածներով գայ, իշխանութիւնները մերժած են, ազգային հպարտութեան պատճառով:

ՁԱՅԻՐԻ գաղթականներու վիճակը ահաւոր է եւ անոնց Թիւը հասած է աւելի քան 600 հազարի: Թխմուած են Մուկունկայի գաղթակայանը, որ աշխարհի «մեծագոյն կայանը» դարձած է:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, Իրաքի քիւրտ մրցակից երկու խմբաւորումները հանդիպում ունեցած են ի ներկայութեան Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին նախարարին կցորդին: Պարզանիի եւ Թալապանիի ներկայացուցիչները առաջին անգամն է որ կը բանակցին 13 տարիներէ ի վեր, բայց, բաւական բարդ էր լուծումի ճամբան:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ աչքերու չահատակութիւն մը երեւան ելած է: Հիւանդանոցի մը դիարանին պատասխանատուն ձերբակալուած է, որովհետեւ մեռելներուն աչքերը կը հանէր եւ հիւանդներու կը ծախէր: Ոստիկանութիւնը երկու աչք ալ գտած է սառնարանին մէջ:

ՄԵՐ ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առԹիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ օր (Շաբաթ, Նոյեմբեր 2–ի Թիւ): Մեր յաջորդ Թիւը՝

«Յառաջ միտք եւ արուեստ»

⁂

«Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (220) Թիւը լոյս կը տեսնէ Կիրակի, Նոյեմբեր 3 Թուականով եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Վարպետին (Կոմիտաս)
արժանաւոր աշակերտը (Կանաչեան)
Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Յուշեր Բ. Կանաչեանէն,
ՇԱՔԷ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Բարսեղ Կանաչեան
կենսագրական գիծեր

Michelet, les Augustins
et les toiles d'Arachné
CHAKÉ MATOSSIAN

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2
Տօն է Ամենայն Սրբոց Հնոց եւ Նորոց,
Յայտնից եւ Անյայտից

Այս առԹիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. – Տիկին Շաքէ Մանուկեան 100 Ֆր.:

Իսի – Լէ – Մուլինոյի
Թարգմանչաց վարժարանը
կը ներկայացնէ
Յովհաննէս Թումանեանի
«ԱԳԱՀԻՆ ՎԵՐՋԸ»
հէքեաԹը
բեմականացուած
ՆԱՐԵԿ ՏՕՒՐԵԱՆԻ
եւ
ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՏԻԿՆԻԿԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆԻ
կողմէ

Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին
Դպրոցին սրահին մէջ
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

Ծախքերու մասնակցութիւն:

SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 96

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

65-ԱՄԵԱԿ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ամենայն Սրբոց տօնին առԹիւ Կիրակի, Նոյեմբեր 3–ին, ժամը 10–ին օրուան հանդիսաւոր պատարագը մատուցանելու եւ քարոզելու հրաւիրուած է՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԵՔՃԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Գերմանիոյ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն համայն ննջեցելոց հոգւոց ի յիշատակ:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ըրլմազեանի:

ՇԷՆ

AIDEZ
L'ASSOCIATION
pour la réussite
de sa
BRADERIE DE NOËL
les 14 et 15 décembre 96
en donnant
objets neufs et anciens:
cadeaux, bibelots, jouets,
disques, maroquinerie,
tableaux, etc...
NOUS COMPTONS SUR VOUS
PARTICIPEZ AINSI
À LA RECONSTRUCTION
DES VILLAGES
EN ARMÉNIE

CHENE

"ՇԷՆ"ը
Ձեզի կը դիմէ
իր վաճառքին համար:
"ՇԷՆ"ին նուիրեցէք
արժէքաւոր իրեր,
հին թէ նոր, գեղոր, գիրք,
գորգ, գոհարեղէն եւն. եւն...

téléphonez dès maintenant au
01 47 50 40 47

VICKEN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Astrig»
d'Arnouville / Gonesse / Sarceilles / Villiers-le-Bel

vous informe qu'elle organise un
«THEYASSEGHAN»
le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h
dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.

Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections *Paris et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3
DIMANCHE
3 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 220

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամերիկեան առաքում)
1·250 Ֆ. (շոգենաւով առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 18·976
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.976

ԾՆՆԴԵԱՆ 110-ԱՄԵԱԿԻՆ ԵՒ ԻՐԵՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՄԵՐԳԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՅՈՒՇԵՐ ԲԱՐՍԵՂ ԿԱՆԱՉԵԱՆԷՆ

Բարսեղ Կանաչեանը ճանչցած եմ շատ փոքր տարիքէս: Ինքը, տիկինն ու երեք աղջիկները Պէյրութի մէջ մեր ընտանիքին հարազատ բարեկամներն էին: Անոնց վերաբերող ամէնէն հեռաւոր յիշատակս այն է, որ գրեթէ ամէն Կիրակի միասին կ՚ըլլայինք:

Մայր Պոլսոյ մէջ Կոմիտաս Վարդապետի երգչախումբին մաս կազմած տարիներէն ծանօթ էր Բարսեղ Կանաչեանին: Այս վերջինի Պէյրութ հաստատուելէն ետք, նախկին պարզ ծանօթութեան հետեւանք սկսած պաշտօնական այցելութիւններ շուտով վերածուած էին ընտանեկան մտերմիկ յարաբերութիւններու, տրուած ըլլալով որ հայրս անմիջապէս «որդեգրած»էր իրեն պէս անկեղծ ու ազնիւ բնաւորութեան տէր «Կանաչ»ը: Միւս կողմէ, երկու ընտանիքներու զաւակներու տարիքներն ալ մօտաւորապէս նոյն դասաւորումը ունենալով՝ առջինեկը՝ Սեդան իմ ընկերուհիս դարձած էր, երկրորդը՝ Այտան եւ եղբայրս մեր խաղերուն մասնակից կ՚ըլլէինք, երրորդը՝ Ռիթան եւ քոյրս մեծերէն շատ չէին հեռանար: Երբ խաղալէն ձանձրանայինք,

Գրեց՝

ՇԱՔԷ ՏԷՐ-ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

մենք եւս մեծերուն քով կը վերադառնայինք եւ ականջ կտրած՝ անոնց խօսակցութեան կը հետեւէինք:

Խօսակցութեան նիւթերը չէին պակսեր. – հին օրերու Պոլսոյ մշակութային կեանքէն ու Կոմիտասի խումբէն յիշատակներ, Պէյրութի հանրային կեանքը յուզող խնդիրներ, եւ մանաւանդ՝ Բարսեղ Կանաչեանի տաղանդը հնարաւորի չափ շուտով այս նոր միջավայրին մէջ եւս արդիւնաւորելու միտող ծրագիրներու շուրջ մտքերու փոխանակութիւն: Իսկ որպէս վերջաբան՝ օրուան «ծանր հոգերը քիչ մը մոռնալու համար» նարտիի խաղ, որ միշտ կ՚աւարտէր Կանաչեանի պարտութեամբ եւ հօրս կատակներով.

– Մանկապարտէզ բացած ենք... Կանաչ, սիրելիս, այս խաղը ե՞րբ պիտի սորվիս...

Նարտիի խաղն ու կատակը իրենց հերթին: Սակայն հիւրերու մեկնելէն յետոյ, այդ օրերուն իրե՛նք ալ նիւթական համեստ պայմաններ ունեցող ծնողներս կը շարունակէին ափսոսալ, որ Բարսեղ Կանաչեանի պէս երաժշտագէտը ստիպուած էր կօշիկի ներկ պատրաստելով հոգալ իր ընտանիքին ապրուստը... Այս պարագան խորապէս տպաւորած է զիս:

Պէտք է ընդգծել սակայն, որ այդ տարիներու լիբանանահայ գաղութին միջոցներն ալ չափազանց սահմանափակ էին: Բայց եւ այնպէս՝ համեմատաբար քիչ ատեն անց՝ Բարսեղ Կանաչեան պիտի կազմէր «Գուսան» երգչախումբը, նաեւ պիտի ստանձնէր «Համազգային»ի Ճեմարանէն ներս երաժշտութեան ուսուցիչի պաշտօնը: Միեւնոյն ատեն ջութակի, դաշնակի ու հարմոնի-ի անհատական դասեր տալով՝ ան գոնէ պիտի վերադառնար երաժշտութեան հետ կապ ունեցող գործունէութեան մը, թէեւ՝ նիւթապէս միշտ սեղմ եւ ստեղծագործելու համար նոյնքան դժուարին պայմաններու տակ:

Սակայն ան նաեւ կը ստեղծագործէ՛ր: Վաղ պատանի տարիքէս իրեն առընչուող յիշատակներուս մաս կը կազմէ «Գուսան» երգչախումբի այն համերգը, որու ընթացքին կատարուեցաւ Բարսեղ Կանաչեանի կարեւոր խմբերգներէն «Վարդերի հետ»ի հրապարակային առաջին ունկնդրութիւնը: Երբեք պիտի չմոռնամ finale-ին մէջ երեք անգամ կրկնուած «Քեզ համար, քեզ համար, քե՛զ – հա՛ – մա՛ր»-ի վերջին «մա՛ր»ին հետ պայթած որոտընդոստ ծափահարութիւնները: Ուրիշ անմոռանալի յիշատակ մըն ալ համերգէն՝ տիկին Քրիստինէ Կանաչեանի մեներգած «Օրօր»ն էր, զոր ըստ իս մինչեւ այժմ ոչ ոք կրցած է նոյնքան առինքնող չեշտերով եւ յուզականութեամբ մեկնարկել:

Այնուհետեւ մէջս մտասեւեռում մը ծագեցաւ. – «Ե՞րբ պիտի մեծնամ, որպէսզի ես ալ մաս կազմեմ այս երգչախումբին»:

Անհամբերութեամբ կը սպասէի այդ օրուան, մինչ այդ՝ Ճեմարանէն ներս Պ. Կանաչեանի տուած երաժշտութեան դասերուն առընթեր կազմուած դպրոցական համեստ երգչախումբին մէջ երգելով: Ասկէ զատ՝ ջութակի անհատական դասեր եւս սկսած էի առնել իրմէ, աւելի մօտէն ծանօթանալով երաժշտութեան հանդէպ իր տածած բծախնդրութեան:

Այսպէս՝ տարիները անցան, եւ վերջապէ՛ս տասնըհինգ տարիքս թեւակոխելէս անմիջապէս յետոյ «Գուսան»ի անդամ դառնալու երազս իրականացաւ: Մեր ծանօթներու շրջանակէն հետաքրքրական տիկիններու եւ պարոններու հետ այդ խումբին մաս կազմելը՝ ընկերային առումով հաճելի եւ երաժշտական տեսակէտէն հրճուանք պատճառող գործունէութիւն մըն էր ինծի համար:

Մասնակի փորձերու ատեն՝ Կանաչեան կը բացատրէր տուեալ կտորին կառոյցը եւ ձայն արժեւորելով երգելու ձեւը: Իսկ ընդհանուր փորձերուն ու բեմի վրայ՝ ան կը ղեկավարէր ձեռքերու եւ մանաւանդ մատներու շատ նուրբ ու պարզ շարժումներով, որոնց արտայայտչական բընոյթը մինչեւ այսօր կը հիացնէ զիս: Ոչ մէկ ծեքծեքում, ոչ մէկ թատերական թեւածում, սակայն ճշգրտօրէն կը փոխանցէր իր բոլոր պահանջները, իսկ եթէ գոհ մնար ստացած արդիւնքէն, դէմքը կը ճառագայթէր անոյշ ժպիտի մը ետին կուտակուած զուսպ վերացումի ազնուական արտայայտութեամբ մը: Ղեկավարած պահուն զինք ներկայացնող լուսանկարը որ տպուած է իր առաջին սալի կողքին վրայ, բաւական լաւ կը պատկերացնէ այն ինչ որ կը փորձեմ նըկարագրել «նուրբ, զուսպ, վերացած» բառերով: Այս յորջորջումները առաւել եւս կը պատշաճին կոմիտասեան երգերու իր բիւրեղացած մեկնարկումին, որու բաղդատմամբ՝ ականջիս որքա՜ն խորթ կը հնչեն մերօրեայ կարգ մը խմբավարներու կողմէ այդ երգերուն մէջ կամայական կերպով ներմուծուած «զգայացունց» ելեւէջները:

Յատուկ գուրգուրանքով կը սորվէինք նաեւ «Գուսան»ի համերգներուն համար Բարսեղ Կանաչեանի յօրինած նոր կտորները: Իսկ ունկնդիր հասարակութիւնը որ միշտ վերանորոգուած հաճոյքով կը լսէր արդէն դասական դարձած իր գործերը – Դալլիօ, Հօյ Նար, Օրօր, եւլն... ջերմ ընդունելութեան կ՚արժանացնէր նորերը եւս: Կը յիշեմ Նանօրի պարագան, որու պատրաստութեան համար ամիսներով փորձ կատարեցինք: Սովորականէն երկար այս կտորը կը ներկայացնէ ուխտաւորներու խումբի մը յառաջխաղացքը, ճամբայ ելլելու պահէն մինչեւ տեղ հասնիլը, հանդրուանէ հանդրուան տեղի ունեցած այլազան դէպքերուն համապատասխանող երաժշտութեամբ: Հայկական մեներգային ու խմբերգային կտորները ընդհանրապէս քերթուածներ կ՚եղանակաւորեն: Անկախ քերթուածի արժէքէն, կամ ձայն երգի վերածող մեղեդիի որակէն, առաջին «տուն»ի եղանակը կը կրկնուի յաջորդ բոլոր «տուն»երուն, պարտադրաբար սահմանափակելով այլազանութիւն պարունակող ու լայն հեւք ունեցող երաժշտութեան մը յօրինումը: Արդ, Բարսեղ Կանաչեանի այն խմբերգները որոնք իբր մեկնակէտ ունին ժողովրդական երգի մը մի քանի չափերը, արդէն կը հեռանային «տունէ տուն» պարտադիր կրկնութեան այս տիպարէն, բայց Նանօրը շատ աւելի յախուռն կերպով կ՚անջատուէր անկէ, մեր խմբերգային երաժշտութեան մէջ նոր լայն ակօս մը բանալով: Առաջին ունկնդրութենէն իսկ անոր վերապահուած հիացական գնահատանքը փաստեց, թէ ամէն ոք կ՚ըմբռնէր այս նորարարութեան տարողութիւնը:

Բարսեղ Կանաչեան, առաւել եւս ընդլայնելով իր թռիչքը, Լեւոն Շանթի «Հին Աստուածներ»էն մեկնելով յօրինեց «Աբեղան» վերնագրով օփերան, որ շատ առինքնող արիաներ եւ խմբական երգեր կը պարունակէ: Մինչեւ հիմա դեռ չեմ հաշտուած այն իրողութեան հետ, որ Պէյրութի մէջ մի քանի ներկայացումէ ետք, այլեւս ուրիշ անգամ եւ ուրիշ տեղ չլսուեցաւ այս օփերան: Կ՚ըսեն թէ Կանաչեան կը ծրագրէր կարգ մը փոփոխութիւններու ենթարկել զայն, այդ պատճառով յետաձգել կու տար հաւանական այլ ներկայացումները: Բայց ինչքան գիտեմ, ձեռագիրը մինչեւ վերջ անփոփոխ մնաց: Ցամենայն դէպս, կ՚արժէ որ թէկուզ իր սկզբնական վիճակին մէջ այդ գործը մեր ներկայ սերունդին հրամցուի: Անոր մէկ (թէ՞ միակ) օրինակը Հայաստան ուղարկուած էր: Արդեօք պիտի գտնուի՞ խմբավար մը որ, թէկուզ համերգային ներկայացման նուազ ծախսալի ձեւին տակ, մոռացումէ փրկէ այս երկը:

Վերադառնալով յիշատակներուս, ընդգծեմ, որ հօրս հետ Բարսեղ Կանաչեանի նարտիի խաղերն ալ հետզհետէ ստացած էին «ստեղծագործական գրաւ»ի հանգամանք մը:

– Կանա՛չ, ծրի խաղալէն ձանձրացայ: Եթէ պարտուիս՝ Լիբանանեան փառեր-

ԲԱՐՍԵՂ ԿԱՆԱՉԵԱՆ
ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

Բ. Կանաչեան ծնած է 1885-ին Ռոտոսթօ, արեւելեան Թրակիա: Շատ կանուխէն երաժշտական հակում ցոյց կու տայ եւ իր շինած ջութակով ժողովրդական մեղեդիներ նուագելով կը զուարճանայ: Հայրը, համեստ կօշկակար մը, կը հարկադրուի գաղթել Պուլկարիոյ Սլիվէն, ապա Վառնա քաղաքները. հոն է որ տղեկը ջութակի առաջին դասերը կ՚առնէ:

1905-ին ընտանիքը կը հաստատուի Պուքրէշ: Բ. Կանաչեան լրջօրէն դաշնակի ու ջութակի դասեր կ՚առնէ շըրջանի ռումանացի վարպետներէն: Համերգներու կը մասնակցի քաղաքին կրօնական եւ աշխարհիկ երաժըշտութեան զանազան խումբերու ընկերակցութեամբ: Երաժշտական գիտելիքներով ամրօրէն զինուած, 1908-ին Կ. Պոլիս կ՚երթայ ուր հայկական զանազան վարժարաններու մէջ երաժշտութեան ուսուցչի պաշտօն կը վարէ: Հոն կը կազմէ իր առաջին երգչախումբը:

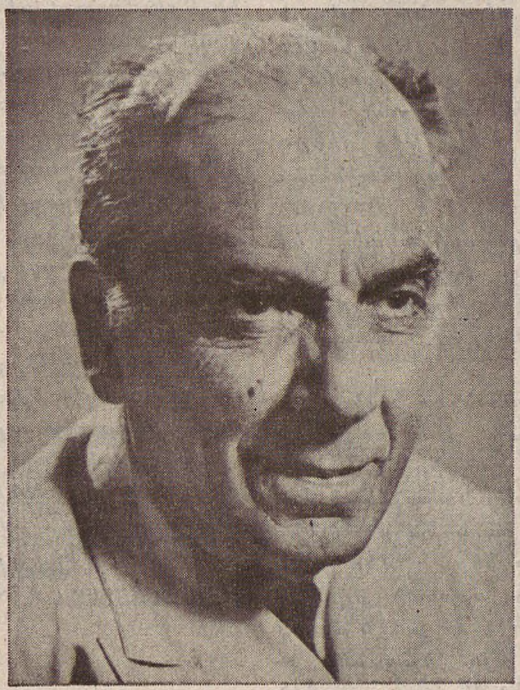

Այդ շրջանին իր կեանքին ու գործին համար որոշիչ դէպք մը կը պատահի. ատիկա հանդիպումն է Կոմիտասի հետ: Կանաչեան կ՚երգէ անոր մականին տակ ու մանաւանդ կը սկսի անոր հետ ուսումնասիրել հայկական երաժշտութեան իւրայատուկ ոճը եւ անոր համապատասխան հարմոնիները: Կանաչեան մաս կը կազմէ այն հինգ սաներուն որոնք կ՚աշխատին Կոմիտասի ղեկավարութեան տակ: Ա. Աշխարհամարտը զանոնք կը ցրուէ եւ կը մթագնէ Կ. Պոլսոյ Հայերուն մտաւորական եւ արուեստի փայլուն կեանքը: Հինգ սաները զիրար կը գտնեն 1919-ին եւ կ՚որոշեն շարունակել նախաձեռնուած աշխատանքը, հակառակ վարդապետին կսկծալի բացակայութեան:

Կանաչեան այդ պահէն ամբողջովին կը նուիրուի հայկական Փոլքլորը հարստացնելու եւ տարածելու իր ընտրած նպատակին: Ատոր համար կը պարտաւորուի աքսորեալի կացութեան նոր պայմաններուն հպատակելու: Ցաճախ կը ճամբորդէ ու գտնուած քաղաքներուն բոլորին մէջ երգչախումբեր կը կազմէ, դպրոցներուն մէջ երաժշտութեան դասարաններ կը բանայ, համերգներ կու տայ: Իր գործը բազմերես է: Հոն կը գտնուին նախնիներու ժառանգութեան բոլոր թեմաները: Աքսորեալին կարօտը (Ծիծեռնակ), տօնական երգերու իր խանդավառ ու երգիծական ոճը (Տալլիօ) ծանօթ են բոլորին: Ան գիտցած է անցեալը ողեկոչել ապրումով եւ արեւմտեան կաղապարներն ու հարմոնիները գործածելով հանդերձ պահպանել ու փոխանցել հայկական երաժշտութեան ոգին:

1967-ին արուեստագէտը կը մահանայ Լիբանանի մէջ. այն երկրին զոր ընտրած էր որպէս վերջնական կայք եւ որ իրեն կը պարտի իր Փոլքլորին ալ նուիրուած աշխատանքներ: Կանաչեան բազմաթիւ յօրինումներ կատարած է Լիբանանցիներու դիմումով եւ կառավարութիւնը անոր շնորհած է ակադեմական սպայի աստիճան: Սակայն ամէնէն աւելի իր «Գուսան» երգչախումբով տուած համերգները առիթ եղած են գնահատելու Կանաչեանի ձիրքերը: Այդ երգչախումբը յաջողութեամբ երգած է իր ղեկավարին նոր յօրինումները՝ Նանօրը, Վարդերի հետը, Տալլօն, եւլն. ծափեր խըլելով Միջին-Արեւելքի բոլոր մեծ ոստաններու բեմերէն:

դը քառաձայն երգչախումբի համար պիտի դաշնաւորես...

Կամ՝ Հալէպի մէջ համերգի մը նախօրեակին՝ սուրիական փառերգին համար միեւնոյն պայմանը: Այսպէս ալ սկսաւ Բարսեղ Կանաչեանի «արաբական» շրջանը, երբ քառաձայն երգչախումբի համար դաշնաւորեց նաեւ լիբանանեան գեղջկական երգեր, որոնց շնորհիւ ան արժանացաւ ֆրանսական Palme académique շքանշանին, ինչպէս աւելի յետոյ՝ իր ամբողջ գործունէութեան համար՝ Լիբանանեան Մայրիներու Ա. կարգի պատուանշանին:

Նարտիի այս խաղերուն հետեւանքով Կանաչեանի կրած «պատիժ»ներէն մէկն ալ եղաւ՝ իր գլխաւոր երկերուն մասին բացատրական յօդուածաշարքի մը շարադրութիւնը, որ ատենին լոյս տեսաւ Մանուկ Ասլանեանի «Ազդարար» շաբաթաթերթին մէջ: (Ներկայ սերունդի երաժշտասէրներուն եւ խմբավարներուն համար օգտակար պիտի ըլլար այդ յօդուածաշարքին վերահրատարակումը):

Միեւնոյն շրջանին ան յօրինեց քանի չափ մանկական երգեր, մեծ մասամբ ձօնուած իր «Հոգեկան Թոռնիկներուն», այսինքն՝ «Գուսան»ի անդամներու զաւակներուն: Այս երգերը շուտով լայն տարածում գտան դպրոցական երգչախումբերու եւ դաշնակի սկսնակներու մօտ: Իսկ ամէնէն յաջողներէն «Ծիծեռնակին բոյնը», «Խաղաղ գիշեր»ը եւ ուրիշներ մեր պաշտօնական համերգներուն ալ կ'երգէինք, ջերմ ծափեր խլելով եւ անոնց ժողովրդականացումը ապահովելով:

Մինչ այդ՝ Բարսեղ Կանաչեանի տեսողութիւնը մեծապէս տկարանալ սկսած էր: Հակառակ ասոր՝ ան կը շարունակէր նոր կտորներ յօրինել, զորս կալիճով կ'արձանագրէր պատին ամրացած գրատախտակի մը վրայ՝ կէս թիզ մեծութեամբ նօթաներով: Այս պայմաններու տակ ստեղծուած կտորներէն է «Շուշօ»ն, զոր ես հետզհետէ ընդօրինակած եմ թուղթի վրայ: Տիկին Քրիստինէ Կանաչեան նոյնը ըրած է վերջին շրջանի միւս հեղինակութիւններուն պարագային:

Այդ միջոցին կազմուած էր նաեւ Յոբելենական Կեդրոնական Յանձնախումբ մը, որուն գլխաւոր ծրագիրներէն մին կը հանդիսանար Բարսեղ Կանաչեանի ամբողջական գործի հրատարակութիւնը: Յանձնախումբին ժողովները մեր տան մէջ տեղի կ'ունենային, տրուած ըլլալով որ ծնողներս ոգի ի բռին եւ ամէն ձեւով նեցուկ կանգնած էին այս ծրագրին, որուն իրականացման մէջ ես ալ բաժին մը ունիմ: Կանաչեանի ձեռագիր նօթագրութիւնը համեմատաբար դժուար ընթեռնլի ըլլալով՝ հարկ նկատուած էր որ երգերը լաւ գիտցող, երաժշտութենէ որոշ չափով հասկցող եւ ժամանակ տրամադրելու պատրաստ անձ մը նախ եւ առաջ հատիկ-հատիկ ընդօրինակէ զանոնք: Այդ աշխատանքը ես կատարեցի, որմէ ետք Տիրան Աճէմեան տպագրութեան համար պատրաստեց ամբողջութիւնը:

Շատ աւելի դժուար եղաւ սակայն Տիկին Կանաչեանը համոզել, որ չընդդիմանայ համերգներէն մէկը ձայներիզի վրայ արձանագրելէ ետք սալի մը պատրաստութեան գործին: Ան կը վախնար, որ երիզը ապօրինի կերպով կրնայ օգտագործուիլ, կամ եթէ մարդիկ սալը գնեն՝ համերգներուն չեն գար: Մինչ այդ, հայրս մահացած էր, ես Փարիզ հաստատուած էի: Պէյրութ մնացած հարազատներս շարունակեցին Բարսեղ Կանաչեանի հանդէպ նուիրուածութեան մեր ընտանեկան աւանդութիւնը: Սալի հարցին ամբողջական պատասխանատուութիւնը եղբայրս ստանձնեց, իրականացման բոլոր թէքնիք կարգադրութիւններն ու կողքի ձեւաւորումը քոյրս կատարեց: Այսպէս աւարտեցաւ նաեւ այդ ծրագիրը, որ կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ:

Այնուհետեւ՝ Կանաչեան ամոլը փոխադրուեցաւ Պաղտատ, հոն հաստատուած մինչեւ եւ կրտսեր աղջիկներուն մօտ:

1966-ի ամառը անոնք իրենց մեծ աղջըկան այցի եկած էին Լիբանան, ուր ես ալ արձակուրդս կ'անցընէի: Սիրտ ճմլող բան էր Բարսեղ Կանաչեանը տեսնել բոլորովին կուրացած եւ գրեթէ քայքայուած առողջութեամբ այդ վիճակին մէջ: Հնարաւորի չափ յաճախ կը տեսնուէինք: Փարիզ վերադարձէս օր մը առաջ մընաք-բարովի այցելութիւն մը տուի իրենց: Հրաժեշտի պահուն՝ տիկին Կանաչեան ինծի յանձնեց նշանաւոր ձայներիզի այն մասը, որ առաջին սալին մէջ չէր օգտագործուած:

-- Երկուքս ալ կը փափաքինք, որ սակա քովդ պահես, -- ըսաւ:

Մեր վերջին տեսակցութիւնը պիտի ըլլար:

1967-ի սկիզբը՝ Բարսեղ Կանաչեանի մահուան գոյժը հասաւ:

Մի քանի ամիս յետոյ, Փարիզէն Մոնրէալ փոխադրուելու պատրաստութիւններս կը տեսնէի, ութ-տասը օրէն պիտի մեկնէի, երբ Պաղտատէն ուղարկուած հեռագիր մը ստացայ տիկին Կանաչեանէն: Կը խնդրէր որ ինծի յանձնած ձայներիզով երկրորդ սալ մը պատրաստել տամ Փարիզի մէջ: Այնքան անյարմար պահ կարելի չէր երեւակայել, մանաւանդ որ սալ պատրաստելու մասին ոչ մէկ բան գիտէի: Բայց եւ այնպէս՝ ժամանակին դէմ արշաւի լծուեցայ: Տեղեկութիւններ քաղել, սալ տպող ընկերութիւններու հասցէներ հաւաքել, իւրաքանչիւրին հետ սակարկել, եղրակացնել, studio-ի մէջ սալին կաղապարը ունկնդրելու ապա ամբողջ գործը մի քանի օրէն աւարտած տեսնելու պայմանները կրկին ու կրկին յիշեցնել: Նաեւ՝ այլ ընկերութիւններով սալերը Պէյրութ եւ իմ ապրանքներս Մոնրէալ ուղարկելու կարգադրութիւնները ընել, թուականները ճշդել: Եւ ահա հասաւ կաղապարը ունկնդրելու պահը: Ամէն բան լաւ ընթացաւ մինչեւ վերջին խմբերգը, որ Կոմիտասի «Հօռօլօ»ն էր: Յանկարծ՝ երգի երկրորդ կէսին՝ «Հօ՜...» ըսաւ ու... լռեց: Այս ի՞նչ բան է: Ես՝ մարդիկը կը յանդիմանեմ, որ ձայներիզը փճացուցեր են, անոնք՝ երգում-պատառ կ'ըլլան, որ իրենց տրուածը այդպէ՛ս էր: Տէ՛ր Աստուա՜ծ: Հիմա ի՞նչ ընեմ... Ամէն բան առկախել տալ, մինչեւ որ Պաղտատ հեռաձայնեմ, ընելիքս ճշդել: Ես՝ կմկըմալով հազար ձեւ կը փնտռեմ, որ եղելութիւնը հնարաւոր նրբութեամբ տեղեկացնեմ, պատասխանը կ'ըլլայ՝

-- Այո, գիտենք որ երգը կիսատ կը մնայ: Վնաս չունի, այդպէս ալ թող տպուի...

Իմ յուզումներս ինծի մնացին:

Կարճ կապեմ: Ժամանակին դէմ վազքս կրկնակի թափով վերսկսայ: Սալերը ծայրը ծայրին տպուեցան: Յաջորդ օրը՝ կէսօրէն առաջ զանոնք Պէյրութ ուղարկեցինք, կէսօրէն յետոյ իմ ապրանքներս եկան տարին, իրիկունը Մոնրէալ մեկնեցայ...

Այդ օրերուն չափազանց վրդոված էի երգի կէսին վերջացող սալին համար: Բայց հիմա կը մտածեմ, թէ լաւ որ կայ: «Ջի՛գ տո՛ւ, ճաշի՛»ն ալ կը պարունակէ: Ընդմիշտ արձանագրուած կը պահէ Բարսեղ Կանաչեանի ճպոտին տակ կոմիտասեան այս երկու մեծ գործերուն հարազատ կատարումը, թէկուզ կիսատ մնացած «Հօռօլօ»յով:

Ցետագային՝ նորարծարծ վրդովմունքով տեղեկացայ, որ արդէն հազիւ 1000 տպաքանակ ունեցող այս սալէն երեք հարիւր օրինակներ՝ պէյրութեան պահեստանոցի մը մէջ խոնաւութենէն ծոմռակելով փճացեր են: Բացատրութիւն. -- պահեստանոցը բաղնիքի մը վրայ կը գտնուի եղեր... Մխիթարական պարագայ. -- Սկզբնական ձայներիզը խնամքով պահած եմ: Առ ի գիտութիւն անոնց, որոնք, Կանաչեան ընտանիքի արտօնութեամբ, պիտի ուզէին զայն վերակենդանացնել cassette-ի կամ CD-ի ձեւին տակ:

Ցամենայն դէպս՝ Բարսեղ Կանաչեան յաւէտ կենդանի կը մնայ իմ յիշողութեան մէջ՝ որպէս ազնիւ, բարի, մաքուր, սիրելի ՄԱՐԴ, ինքզինք հայ երգի պաշտամունքին ու տարածման նուիրած մեծատաղանդ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ, համաշխարհային առումով մեծարժէք ԵՐԳԱՀԱՆ, մեր արդի խմբերգային եւ մեներգային երաժշտութեան ՎԱՍՏԱԿԱՇԱՏ, ՆՈՐԱԲԱՐ եւ ԲԱՅԱՌԻԿ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐԷՆ ՄԻՆ:

ՇԱՔԷ ՏԷՐ-ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ -- ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Մոնրէալ, Հոկտեմբեր 1996

ՎԱՐՊԵՏԻՆ (ԿՈՄԻՏԱՍ) ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏԸ (ԿԱՆԱՉԵԱՆ)

Գրեց՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՖՐԻԿԵԱՆ

Երբ կը մտածեմ հայ երգեցողական երաժշտութեան մասին, առաջին հերթին իմ միտքս կու գայ Կոմիտասը, Ալէմշահը եւ Կանաչեանը: (Անշուշտ որ կան ուրիշ հայ տաղանդաւոր երգահաններ, զորս չեմ արհամարհեր):

Հայ երգեցողական երաժշտութիւնը դարեր շարունակ եղած է միաձայն (monodique) --եթէ զանց առնենք թէմ-ձայնբռնողները, մանաւանդ կրօնական երգերուն մէջ:

ԺԹ. դարու վերջը եւ սկիզբը Ի. դարուն է որ բազմաձայն երաժշտութիւնը մուտք գործած է մեր երգեցողութեան մէջ: Կոմիտասի բերած նպաստը յայտնի է մեր բոլորին:

Վերոյիշեալ երեք երգահաններն ունին նմանութիւններ ու տարբերութիւններ: Երեքն ալ ներշնչուած են հայ ժողովրդական երաժշտութեան իւրայատկութիւններէն: Օգտագործած են զանոնք ու տըւած արուեստի գործեր: Երեքն ալ իրենց դաշնաւորումով (harmonisation) պարզ են, մատչելի բոլորին, բայց նաեւ ազդու (efficace): Երեքին ալ գործերը հաճոյքով կ'ունկնդրուին եւ հայ, եւ օտար հասարակութեան կողմէ: Օգտագործած են Արեւմուտքի գիտութիւնը (harmonie-contrepoint) բայց պատշաճեցուցած մեր երաժշտութեան ոգիին, շատ ճարտար կերպով, բայց տարբեր ոճերով:

Եթէ Կոմիտասի մեներգներն ու խմբերգները ամբողջ ժողովուրդի մը կեանքն ու ապրելակերպը կը ցոլացնեն, Գ. Ալէմշահի(1) գործերը արուեստագէտին հոգեվիճակն ու զգայնութիւնը:

Իսկ Կանաչեան, ի՜նչ նորութիւն, ի՜նչ տարբերութիւն:

Ցարգելի ընթերցողը թող ներէ ինծի, որ ես -- որպէս երաժիշտ թէքնիք կերպով արտայայտուիմ այս մասին:

Հայ բազմաձայն (polyphonique) խմբերգներն ու մեներգները գրուած են, ընդհանրապէս, մէկ տունի (couplet) համար ու կ'երգուին յաջորդաբար, առաջին, երկրորդ, ի հարկին երրորդ տուները:

Կոմիտասի վարպետօրէն մշակած ու դաշնաւորած խմբերգներն ալ նոյն են: (Կան բացառութիւններ -- «Կալի երգ»ը, «Երկրագործի երգ»ը եւլն.): Ան այլազանութիւն (varié) մտցնելու համար կազմած է զանազան երգերու փունջեր: Դժնդակէն յետոյ արագը, որոնց իրարու հետ միակ կապը, tonalité-ն է: Չկայ բըներգին (thème) ծաւալումը (développement):

Բարսեղ Կանաչեան այլ կերպ կը մօտենայ իր ստեղծագործութիւններուն:

Ա) Ունի իր թեմը (thème) ժողովրդական կամ անձնական, եւ ունի անոր ծաւալումը (développement): Հնարամտութիւնը ունեցած է --բառը գործածելով որպէս onomatopée-- ձեռբազատիլ խօսքի, չէշտի հրամայականէն: Լաւագոյն օրինակներն են «Տալիլօ»ն, «Նանօր»ը:

Բ) Գլխաւոր բներգը (thème) կը պտըտի երգչախումբի բոլոր մարզերուն մէջ, անցնելով առաջին ձայնէն երկրորդին, երրորդին, չորրորդին, եւ կամ հակառակը: Որով ստեղծագործութիւնը, մընալով հանդերձ մէկ միւսոր, կը դառնայ այլազան(2):

Գ) «Տալիլօ»ն, «Վարդերի հետ»ը եւ մանաւանդ «Նանօր»ը տեսարաններու պարզ նկարագրութիւններ չեն (description): Ունին գործողութիւն (déroulement). կարծես կարճ ֆիլմեր ըլլային:

Ահա «Նանօր»ի («ուխտագնացութիւն») գործողութիւնը (կամ ընթացքը). --

Առաջին օր. --

ա) Առաւօտ կանուխ ուխտաւորները կը հաւաքուին, կը պատրաստուին ու կը կազմեն կարաւան մը:

բ) Կարաւանը ճամբայ կ'ելլէ, ուրախ ու զուարթ:

գ) Ճամբու ընթացքին կ'իմանանք «Սուրբ Կարապետ»ի ուղղուած փառաբանանք մը: (Ստորագծեցի ճամբու ընթացքին, որովհետեւ միայն partition-ը կարդալով, դժուար է հասկնալ այս պարագան ու շատեր կը սխալին անոր մեկնաբանութեան մէջ):

դ) Երկար ճանապարհէ յետոյ, կարաւանը կանգ կ'առնէ, ուխտաւորները կը հանգստանան ու կը զուարճանան: Մութ գիշեր է:

Երկրորդ օր. --

ա) Ուխտաւորները դարձեալ կը կազմակերպուին:

բ) Կարաւանը ճամբայ կ'ելլէ, ուրախ ու զուարթ:

գ) Երկար ճանապարհէ յետոյ, հեռուէն կ'երեւի Սրբ. Կարապետ վանքի գմբէթը: Կ'իմացուին եկեղեցւոյ զանգերը:

դ) Սկսած է եկեղեցական արարողութիւնը, կը սկսին ուխտերը:

ե) Վերջ եկեղեցական արարողութեան, ժողովուրդը դուրս կու գայ բակը:

զ) Փոքր խառնիճաղանճ մը յետոյ, ուխտաւորները կը զուարճանան, կը պարեն ու կը խմեն: (Ինչպէս սովորութիւն է բոլոր ուխտագնացութեանց): Վերջ:

Բ. Կանաչեանի գլխաւոր ստեղծագործութիւնն է «Նանօր»ը եւ որպէս մեծարանքի արտայայտութիւն, ես նուագախմբագրած եմ (orchestré) զայն, ոչ թէ գիւրացնելու համար երգչախումբին կատարողութիւնը(3) (interprétation), այլ աւելի մեծ ծաւալ (dimension) տալու համար:

Անձեր եղան որ զիս մեղադրեցին թէ որոշ փոփոխութիւններ մտցուցած եմ գործին մէջ:

Մոտէսթ Մուսորկսքիի «Ցուցահանդէսի մը նկարները»ը (Tableaux d'une Exposition) որ գրած է դաշնակի համար, Մօրիս Ռաւէլ նուագախմբագրած է ու տըւած նոր գունաւորում մը, որ շատ աւելի արտայայտիչ է: Այժմ նուագահանդէսներուն շատ աւելի կը լսենք Ռաւէլի տարբերակը (version) քան Մուսորկսքիի բնագիրը:

Րիմսքի Քորսաքով, շատ մեծ փոփոխութիւններ կատարած է Մուսորկսքիի Բորիս Գոտունով օփերայի մէջ, -- նոյնիսկ արարներ իրենց տեղը փոխած են: Մինչեւ այսօր վէճի առարկայ է, բայց եւ այնպէս իր տարբերակն է որ աւելի կը նուագուի քան թէ Մուսորկսքիի բնագիրը: Աւելորդ է շարքը երկարել: Բոլորն ալ գործը սիրած ըլլալնուն համար է, որ ճգնած են, տարբեր արտայայտչական միջոցներով փայլ տալ կտորին:

Իսկ մեր մէջ:

Հայ հասարակութիւնը անշուշտ առիթը ունեցած է ունկնդրելու Կոմիտասի քառեակը:

Նկատա՞ծ է արդեօք, թէ Ասլամազեանը ի՛նչ փոփոխութիւններ ըրած է, թէ կշռոյթով եւ թէ դաշնաւորումով, յարմարցնելու համար լարային քառեակի մը: (Գեղեցիկ ստեղծագործութիւն):

Փոփոխութիւնները ստիպողական են:

Հարցը սա է: Ինչպէ՞ս վերախմբագրել առանց կորսնցնելու իր սկզբնական (initial) գործին ոգին, նկարագիրը, մթնոլորտը:

«Նանօր»ի նոր նուագախմբագրութեամբ ուզեցի յարգանքի իմ տուրքը վճարել Կանաչեանին, -- պարզ, դիւրին գործածելի եւ շատ քիչ փոփոխութիւններով, կը խորհիմ թէ «ուխտագնացութիւն»ը կ'ունենայ նոր գունաւորում ու փայլ:

Ցաջողա՞ծ եմ թէ ոչ... ժողովուրդը եւ ժամանակը պիտի վճռեն:

---

(1) Ալէմշահ ունի symphonique նուագախումբի համար գրուած շատ կարեւոր երկեր: Ափսոս որ քիչ կը նուագուին այսօր: «Աւարայրի Պատերազմը», «Հէքեաթ», «Արեւելեան Գիշերներ» եւլն.:

(2) Ինքնին գիւտ մը չէ, քանի որ արեւմտեան երգահանները դարեր առաջ գործածած են, cantate-ներու, oratorio-ներու մէջ: Կանաչեան ճարտար կերպով ներմուծած է մեր խմբերգներուն մէջ:

(3) Երգչախումբ մը աւելի ճշգրիտ պէտք է երգէ, երբ արհեստավարժ նուագախումբ մը կը մասնակցի կատարողութեան:

Le piège de l'image :

Michelet, les Augustins et les toiles d'Arachné

Michelet a décrit sa renconte avec l'histoire comme un choc ayant eu lieu dans un endroit précis, le Musée de Monuments français qui lui procure sa deuxième «plus forte imppression d'enfance»(1), terme qu'il convient de prendre à la lettre dans ce contexte de l'atelier d'imprimerie propre au livre, *Le Peuple*. L'impression d'enfance ressortit bien à l'impression de l'imprimerie; il s'agit d'un souvenir gravé qui circule et s'agence dans l'élaboration de l'œuvre. En rappelant l'importance du Musée des Monument français pour sa pensée, Michelet signale, en filigrane, que la direction de sa pensée, l'orientation à la fois révolutionnaire et religieuse, à la fois populaire et aristocratique, est aussi une empreinte du lieu qui ne saurait être neutre, ni par son architecture, ni par son histoire. Cette première impression, l'image du musée ou la gravure gravée, demeure par conséquent comme une ombre, comme un tableau d'arrière-plan, un tableau dans le tableau du *Peuple*, une gravure à regarder de plus près, comme l'une des clefs du tableau.

Le Musée des Monuments français a été installé, ainsi que le rappelle Paul Viallaneix dans une note, «sous les voûtes du cloître des Petits Augustins, dont l'ecole des Beaux-Arts occupe depuis 1820 l'emplacement»(2). L'architecture religieuse apparaît comme l'ordonnance spatio-temporelle archétype du processus de représentation chez Michelet(3) qui la retrouve aussitôt dans son lieu de travail, l'atelier dans lequel il a passé son enfance, dans lequel il a, comme typographe, «fabriqué» des livres(4). Cette ressemblance entre les deux espaces ou, mieux, entre ces deux représentations d'un espace de structure semblable agissant de façon simultanée sur la pensée de Michelet se donne à voir à travers plusieurs correspondances entre les éléments des deux images.

Au royaume des ombres qu'évoquent les tombeaux et la vie des morts à travers les marbres du musée, correspond l'obscurité de l'atelier qui n'est «guère moins sombre»(5). L'atelier, décrit comme «cave» du côté du boulevard et comme rez-de-chaussée du côté de la «rue basse» renvoie aux «voûtes basses» du musée dans lequel sont présents les ancêtres, Dagobert, Chilpéric et Frédégonde, tout comme apparaît, dans l'atelier, le grand-père de Michelet : «Pendant quelque temps, ce fut une cave, cave pour le boulevard où nous demeurions, rez-de-chaussée pour la rue basse. J'y avais pour compagnie, parfois mon grand-père, quand il y venait, mais toujours, très assidûment, une araignée laborieuse qui travaillait près de moi, et plus que moi, à coup sûr»(6). La différence entre les deux espaces réside dans le rythme; alors que les aïeux du musée dorment --sans être vraiment morts puisque Michelet les «sent»— l'araignée de l'atelier, elle, sa fidèle compagne, ne cesse de travailler. Mais cette différence n'est qu'apparente en ce que les ancêtres tissent une toile qui se déroule, l'histoire, à laquelle Michelet et le Peuple, participent.

Qu'en est-il de cette impression? Les souvenirs d'enfance de Michelet ne seraint-ils pas, plus que des souvenirs gravés, des gravures de souvenir, c'est-à-dire la mise en scène du souvenir dans un système de représentation relevant de la gravure ou du trait, du graphisme? Ne serions-nous pas face à la construction du souvenir en image? Loin d'être la narration du vécu, le souvenir d'enfance de Michelet ressortit bien davantage à une construction —dont l'araignée serait l'indice— à la mise en place d'une toile de fond solide, sur laquelle l'historien peindra le peuple, le vrai portrait de la France.

L'araignée joue un rôle important dans le contexte du livre et dans le décor du souvenir d'enfance, l'atelier. En mettant en évidence sa relation de voisinage avec l'araignée, Michelet tisse des liens entre son œuvre et la tradition mythologique, picturale et philosophique, il transforme sa vie en légende

Une ressemblance s'établit dès les premières pages du *Peuple* entre les deux lieux d'origine des souvenirs et de la pensée de Michelet, l'atelier (avec l'araignée) et le Musée des Monuments français, rue des Petits-Augustins, qui évoque, pour Michelet, *Le Philosophe* de Rembrandt(7). Et c'est le style du maître hollandais, la maîtrise des ombres contre la cruelle clarté d'une espèce d'hyperréalisme dont font montre tous les auteurs, que Michelet a choisi afin de peindre le portrait du Peuple —c'est-à-dire le portrait de la France(8). L'atelier se présentant, à l'instar du musée, comme un lieu «bas», une cave, renvoie donc, lui aussi, à l'atmosphère de la gravure du maître hollandais. Michelet transforme de cette manière l'atelier en décor propice à la philosophie —le caveau et la cave comme cavernes— et renforce le lien entre les deux architectures par l'association du nom, Augustin. Au cloître des Petits-Augustins semble faire écho, via le tableau de Rembrandt, la chambre du philosophe saint Augustin dont le travail d'élévation spirituelle exige une lutte quotidienne contre les futilités, contre les images pièges qui excitent la concupiscence des yeux et qu'illustre l'araignée tissant son piège dans lequel tombent les mouches, image du piège dans lequel le philosophe risque en permanence de tomber.

Le philosophe et l'araignée

Dans les *Confessions*, saint Augustin examine la curiosité en la différenciant de la volupté. Alors que la volupté se rattache à l'esthétique (poursuivre «le beau, l'harmonieux, le suave, le savoureux, le mœlleux») la curiosité, quant à elle, ressortit à la maladie et se définit comme «désir malsain qui fait exhiber dans les spectacles tout ce qui peut etonner»(9), tel le spectacle d'un «cadavre déchiqueté». Cette maladie engendre le goût du théâtre, encourage les recherches astrologiques et magiques et nous pousse aussi à réclamer de Dieu des signes et des prodiges. Si Augustin a pu se détacher de la curiosité en ce qui concerne les spectacles et les fausses sciences, il demeure encore prisonnier d'un désir diabolique l'entraînant à demander «un signe» à Dieu. Augustin indique par ces propos l'entrelacement entre le signe verbal et le signe visible, le rapport intime entre savoir voir et savoir parler et, par conséquent, a contrario, le rapport tout aussi intime entre le bavardage et la curiosité(10).

La connaissance résulte, pour Augustin, d'un travail, un travail constant, de tous les instants. Dès que l'effort cesse, on glisse vers le lieu commun, on s'éloigne du sens des mots, on laisse les signes se perdre dans le bruit: «Que de fois, quand on nous raconte des futilités, nous commençons par faire semblant de les tolérer pour ne pas choquer les faibles, et insensiblement nous finissons par nous y intéresser volontiers»(11). Il y a une difficulté du quotidien. Comment ne pas être attiré par le «cri» des choses quotidiennes, comment échapper à la séduction du quotidien? Lorsqu'Augustin pose ces questions, il remarque quelque chose d'essentiel, à savoir que nous sommes irrésistiblement attirés par le futile, que celui-ci nous hante : «comme notre cœur se fait le réceptacle où se conçoivent les choses de ce genre et porte en lui-même un épais foisonnement de futilités, de là vient que même nos prières sont souvent interrompues et troublées, et qu'en ta présence, tandis que nous dirigeons vers tes oreilles la voix de notre cœur, des pensées frivoles, faisant irruption de je ne sais où, coupent court à une action si auguste»(12). Le frivole surgit comme énigme en ce qu'il fait partie de notre essence et acquiert, par là-même, une profondeur. Le rôle essentiel que jouent le futile et le frivole dans la connaissance constitue leur profondeur. Augustin a le courage de poser une question très gênante et encombrante: qu'est-ce qui fait que lorsqu'on sait où se trouve la pensée, lorsqu'on sait ce qui vaut la peine qu'on parle ou qu'on en parle, qu'est-ce qui fait que, malgré tout, on aille encore vers la futilité, qu'on y aille en sachant et qu'on tienne au frivole? En admettant la nécessité du frivole, Augustin établit en filigrane une distinction importante entre la superficialité des choses frivoles et le phénomène de la frivolité qui dévoile une profondeur du frivole. Il y a une profondeur de la futilité et de la frivolité qui s'avèrent, en dernière instance, une condition de l'accès au sens. L'évêque d'Hippone signale le rôle de la frivolité dans le surgissement du signe, dans son ouverture et sa possibilité d'échange, il repère dans la frivolité la «congénitale entame» du signe, ainsi que le disait Derrida à propos de Condillac(13).

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

Le futile n'est pas une question d'échelle, mais bien une question de direction de pensée, d'objet de pensée. L'exemple que choisit Augustin pour illustrer les chutes dans le piège de la futilité au sein d'une atmosphère de méditation consiste en l'image du piège de l'image se retournant en image piège : «Eh quoi! Je suis assis chez moi, et un lézard qui cherche à prendre des mouches, une araignée qui les entortille dans ses toiles dès qu'elles s'y jettent, suffisent souvent à capter mon attention! Est-ce que par hasard, parce que ces animaux sont petits, il faut en conclure qu'il ne s'agit pas de la même chose?»(14). L'image de l'araignée nous semble particulièrement intéressante en ce qu'elle est l'image paradigmatique de l'image-piège qui nous renvoie au mythe d'Arachné.

Le piège de l'image : Arachné et la scène originaire

Le mythe d'Arachné, tel que nous le conte Ovide(15), met en évidence le mécanisme du pouvoir en montrant qu'il se base sur la condition leurrable du sujet dont la base est physiologique, sexuelle : la séduction est le modèle du pouvoir. Arachné est l'anti-pouvoir (pas de nom, pas de rang), elle n'accepte pas l'échelle en peinture, elle refuse donc toute forme de hiérarchie, n'obéit à aucune instance parentale, n'a pas de honte ou très peu. Le mythe met en place une dualité à travers l'histoire d'un concours. que l'on pourrait dire de peinture, puisqu'il est bien question de tableaux.

Le tableau d'Arachné représente Europe et peut-être, avec l'histoire de son viol, de cette séduction, donne-t-il aussi une représentation de la trame du discours/figure européen? Quoi qu'il en soit, Ovide raconte la lutte entre la déesse Pallas et l'humble mortelle Arachné, qui n'a ni rang, ni origine et ne doit donc sa célébrité qu'à son travail, à son art du tissage. Elle se veut autodidacte, refuse tout assujettissement, affirme n'avoir reçu aucun enseignement, pas même celui de Pallas qu'elle ose défier. Quelques indices montrent l'orgueil démesuré d'Arachné, c'est-à-dire la disproportion, d'une même point de vue que l'on pourrait dire «laineux», entre, d'une part, sa condition humble —son père est pratiquement un marginal puisqu'il s'occupe du travail méprisable de la teinture de la laine : il «teignait avec la pourpre de Phocée, la laine spongieuse»— et, d'autre part, son art d'enrouler la laine qui la mène vers la sphère céleste, en créant des «flocons semblables à des nuages». Arachné défie Pallas après avoir refusé le discours œdipien —celui de la soumission à l'autorité parentale— que la déesse lui tient en se camouflant sous l'apparence d'une vieille femme. Pallas base son argumentation sur une valeur stéréotypée qui fonde la tradition du respect envers les personnes âgées, ils sont faibles mais possèdent l'expérience. Arachné est une insoumise, hors du respect, elle renvoie agressivement la vieille et ses leçons de morale en signifiant clairement qu'elle n'est la fille de personne et n'a rien à voir, par conséquent, avec ce genre de discours. Elle a même l'audace de défier à nouveau Pallas laquelle, quittant son camouflage, se fait apparaître elle-même et déclare: «Elle est venue». Arachné a rougi, signal de honte, bien vite passé. Ce rougissement rétablit la position d'Arachné dans la hiérarchie, elle a rougi parce qu'elle se trouve face à ce qui la perturbe; il s'agit à la fois de violence agressive et de plaisir, puisqu'elle a visiblement un malin plaisir «vouloir se confronter à la déesse. Mais le rougissement d'Arachné est bien le signal éphémère de son infériorité; en outre, il nous ramène à son père, teinturier, qui s'occupe de pourpre, situation sociale minable et à l'opposé de celui de Pallas dont Ovide rappelle qu'elle est «la fille de Jupiter». Pallas et Arachné au travail sont à la fois mêmes et autres. On peut dire qu'elles sont inverses. Elles ont en tous cas en commun le fait de n'avoir pas de mère.

Elles tissent chacune leur tableau, dans le style qui leur est propre, elles représentent des scènes mythiques. Pallas ordonne un tableau central avec les douze dieux du ciel, installés, comme douze étoiles, autour de Jupiter. Ce tableau central «le rocher de Mars qui se dresse sur la citadelle de Cécrops», dans lequel elle inclut un autoportrait en guerrière victorieuse et admirée des dieux, se trouve encadré par quatre autres scènes placées aux quatre coins du tableau, représentant, sur une échelle réduite, la fin tragique des mortels qui ont osé défier les dieux. Pallas encadre enfin ces quatre tableaux-cadres par une «bordure de rameaux d'olivier», soit encore par l'arbre qui lui est consacré, l'arbre qui a créé l'admiration des dieux. Elle signe le tableau, l'achève dans un supplément d'autoportrait. Dans ce tableau, l'échelle est essentielle : les figures des mortels qui ont osé défier les dieux se caractérisent par leur «petitesse».

Arachné, quant à elle, s'écarte de l'ordre établi : aucune référence à une question d'échelle n'apparaît et le seul cadre, aux extrémités du tableau, surgit comme une limite floue, une bordure embrouillée, un remplissage où s'entremêlent fleurs et rameaux. La première

figure, celle d'Europe, souligne le thème traité par Arachné, celui du pouvoir de l'image qui n'est pas sans rapport avec l'image du pouvoir. Elle dessine «Europe abusée par l'image d'un taureau; on croirait voir un vrai taureau, une vraie mer». Arachné a démonté le mécanisme du pouvoir de l'image en le mettant en représentation : elle représente le trompe-l'œil qu'est le pouvoir par la technique du trompe l'œil, «on croirait voir». Aux côtés d'Europe trompée par Jupiter, Arachné représente d'autres épisodes mythiques qui ont ceci de commun qu'ils concernent tous des femmes trompées par les dieux métamorphosés pour séduire. Toutes ont été leurrées, Astérie et Léda, Danaé, Antiope, Alcmène et Egine, Mnémosyne, Proserpine et tant d'autres encore... Ce qu'Arachné met en scène en dérobant aux dieux leur propre technique, celle du trompe l'œil, du simulacre, c'est le fondement du pouvoir de l'image —la séduction et la condition leurrable du sujet— sur lequel s'étaie le pouvoir dont l'autorité —essentiellement masculine— passe par la représentation, l'image du pouvoir. Pour cela, certainement, Pallas, furieuse de n'avoir su vaincre Arachné sur le terrain de l'art où le pouvoir ne suffit pas à faire autorité, ne peut qu'affirmer son pouvoir par la violence (déchirer la tapisserie d'Arachné, la mener au suicide) et la magie (réduire Arachné au format d'une araignée). Ce qu'Arachné dénonce à travers le trompe l'œil ou le pouvoir de l'image, c'est donc bien le lien intrinsèque qui unit l'image, la séduction et le pouvoir. Et ce que révèle Pallas est la condition temporelle de l'image, le maintien dans la suspension comme apogée du pouvoir du tableau «vis, dit-elle, mais reste suspendue, misérable!».

Nous pouvons donc considérer le mythe d'Arachné comme le mythe par excellence de la peinture, montrant, dans l'élaboration de la toile, la fabrique d'une image-piège et ce n'est peut-être pas par hasard que, à l'arrière-plan des *Menines*, Velazquez ait placé —en accord avec un processus rhétorique qui était déjà une coutume au XVIIe siècle, le tableau dans le tableau —deux tableaux, *Minerve et Arachné*, d'une part, *Apollon et Marsyas*, de l'autre, deux tableaux citant des copies de Rubens et Jordæns exécutées par Mazo(16). Pour de nombreux commentateurs, ces deux tableaux, très sombres, à peine visibles, permettent de considérer les *Menines* comme une apologie de la peinture, à une époque où certains nobles s'opposaient encore férocement à son caractère libéral. Velazquez reprend du reste le thème du rapt d'Europe dans *Les Fileuses*, tableau assez riche en citations puisqu'on y trouve, dit Julian Gallego, les éphèbes michelangesques de la Chapelle Sixtine et, au fond, le *Rapt d'Europe* d'après Titien, sans doute à travers la réplique de Rubens qui se trouve au Prado. Et, cachant presque cette scène qu'il faut déchiffrer se trouve un personnage casqué avec une lance, Minerve reprochant à Arachné son audace(17). Au-delà d'une utilisatian métaphorique à portée sociale revendicatrice, la fable d'Arachné pose la problématique du pouvoir de l'image fondé sur la séduction, elle nous révèle en tant que nécessairement prisonnier de la «pulsion scopique» comme d'un cadre à travers lequel, ainsi que l'a montré Hubert Damish, non seulement nous recevons les œuvres d'art ou leur exposition, mais à travers lequel nous en construisons aussi le souvenir d'enfance(18).

L'araignée permet la consolidation de l'entrelacement du pictural et du philosophique en ce qu'elle est à la fois la compagne silencieuse du philosophe laborieux et l'emblème de l'artiste tissant sa toile. En composant un livre-tableau, Michelet s'inscrit dans la lignée d'Arachné dont le sort demeure indissociable d'un contexte social et d'une attitude de révolte profonde envers le pouvoir abusif. Mais par cette filiation, Michelet construit aussi ses souvenirs d'enfance, son histoire et l'histoire.

l'araignée, la tapisserie, l'association

L'expérience à la base de l'écriture, le travail de composition typographique exercé par Michelet enfant se situe dans un lieu, l'atelier, une cave sombre dans laquelle travaille également une araignée. Loin de considérer l'animal comme un créature répugnante ou inquiétante, Michelet la décrit bien plutôt comme un modèle et un compagnon de travail; l'«araignée laborieuse» se trouve immanquablement dans l'atelier, travaille près de Michelet et plus que lui(19).

L'aspect positif du travail de l'araignée devient transposé par la suite dans l'activité du tissage et de la filature à laquelle Michelet fait référence dans la 3e partie du livre, au IIIe chapitre intitulé «De l'association». D'emblée, l'association se trouve exemplifiée par le travail de l'entrelacs, celui du filet de pêche normand qui apparaît comme modèle historique, esthétique, social et même psychologique de l'association. C'est la trame de la France à jamais imprimée dans la tapisserie de Bayeux à laquelle il faudrait redonner vie. En convoquant la célèbre tapisserie, Michelet rappelle un fait historique, la victoire effective de Guillaume sur Harold, la conquête de l'Angleterre par les Normands qui devrait servir d'encouragement au présent. A travers tout le livre, Michelet ne cesse d'opposer la France à l'Angleterre, de renforcer l'inimitié qui se traduit dans une différence de style radicale. La France industrielle devrait parvenir à vaincre le machinisme de l'Angleterre, comme Guillaume avait vaincu Harold. La victoire d'Hastings est à répéter et, en ce sens, la tapisserie de Bayeux, cette broderie narrative de 70 mètres de long, ne devrait cesser de se dérouler et de servir de leçon, ce que, semble-t-il, auront compris aussi bien Napoléon que le IIIe Reich(20). Or, le présent auquel assiste Michelet témoigne bien plutôt d'un renversement des rôles, d'un déroulement inverse de la tapisserie. Les flèches des soldats ne percent plus l'ennemi, elles percent l'auteur ou, pis encore, son organe d'écriture, le cœur; quant à la construction de la flotte et au chargement des vaisseaux, ils animent désormais la côte d'en face : «Qui n'a le cœur percé, en passant des falaises aux dunes, de nos côtes si languissantes à celles d'en face qui sont si vivantes, de l'inertie de Cherbourg à la brûlante et terrible activité de Portsmouth?»(21).

En manifestant son admiration pour la place prépondérante que l'association authentique développée par les Normands accorde aux filles, Michelet signale en chacune d'elles l'actualité du modèle ancestral, la présence généreuse de la Reine Mathilde qui avait financé l'exécution et la construction du vaisseau du roi, le Mora, de même qu'elle financera l'exécution de la broderie de Bayeux, longtemps appelée «Tapisserie de la reine Mathilde»(22). Ce sont les filles de Normandie qu'admire Michelet en Jeanne d'Arc et en Charlotte Corday, à laquelle il s'apparente, notamment par l'intermédiaire du livre de Plutarque, les *Vies*, «la bible des forts», le seul ouvrage qu'elle emporte à Paris(23) et auquel il aura, quant à lui, consacré une thèse(24) en 1819. Michelet retrace un portrait de Charlotte Corday en soulignant certains détails qui permettent de l'inscrire dans une trame, dans le fil de la filiation : Charlotte Corday, à l'instar de Jeanne d'Arc, a une voix unique d'enfant, elle n'a pas de mère et a été élevée dans une Abbaye fondée par la Reine Mathilde; lorsque, dans le but d'assassiner Marat, elle se rend à Paris avec son Plutarque sous le bras, elle descend à l'Hôtel de la Providence, c'est-à-dire, précisément «rue des Vieux-Augustins, N° 17». En prison, elle est munie d'«un dé et du fil»(25) qu'elle avait prévus.

Michelet attribue dignité et noblesse au travail de la tapisserie, il en fait une activité manuelle valorisée socialement et esthétiquement en ce qu'elle est produite par des «femmes distinguées»(26). Simultanément, il établit une ressemblance entre la tapisserie et son travail de compositeur typographe, ce qui lui permet, d'une part, d'affirmer que l'imagination reste libre et se développe par ce genre d'activité manuelle qui n'exige ni concentration ni force, et d'autre part, plus subtilement, d'anoblir la typographie, de lui donner, au sens propre, ses lettres de noblesse, une «distinction» aristocratique à laquelle il prétend aussi. Michelet, issu du peuple, appartient aussi à l'aristocratie, par une sorte de propension naturelle, une grande sensibilité «à l'harmonie majestueuse et royale du latin»(27). Devenu distingué, grâce à sa ressemblance avec le tissage, le travail typographique, activité noble et stimulus de l'imagination, met en évidence le pouvoir de l'image dans le discours et, simultanément la construction de l'image comme discours, celui du livre, sur une base mécanique naturelle.

CHAKÉ MATOSSIAN

---

(1) *Michelet*, Le Peuple, (*introduction et notes par Paul Viallaneix*), *Paris*, *Garnier Flammarion*, 1974, *p.* 57. *La première impression lui est donnée par quelques pages de l'*Imitation.

(2) Ibid., *p.* 67, *note c*).

(3) «*Je remplissais ces tombeaux de mon imagination, je sentais ces morts à travers les marbres, et ce n'était pas sans quelque terreur que j'entrais sous les voûtes basses où dormaient Dagobert, Chilpéric et Frédégonde*». Ibid., *p.* 68.

(4) Le Peuple, *p.* 58 : «*Avant de faire des livres, j'en ai composé matériellement; j'ai assemblé des lettres avant d'assembler des idées...*».

(5) «*Le lieu de mon travail, notre atelier, n'était guère moins sombre*», ibid., *p.* 68.

(6) Ibid., *p.* 68.

(7) *Cf. également la leçon du jeudi 29 décembre 1842* (*Cours de 1843*), Cours au Collège de France, *Paris*, *Gallimard*, 1995, *t. I*, *p.* 521 : «*il y avait alors, rue des Petits-Augustins, une vilaine porte basse, une petite cour pleine d'herbe et de débris, petite église, petit cloître et petit jardin*».

(8) Le Peuple, *p.* 63. *Michelet marque aussi son admiration pour Rembrandt à la note* 1, *p* 189.

(9) *Saint Augustin*, Confessions, *X*, *xxxv*, 55 *à* 57, *Desclée de Brouwer*, 1962, *p.* 241.

(10) *Heidegger qui établit un lien nécessaire entre bavardage et curiosité ne se réfère à Augustin qu'au sujet de la vision comme sens privilégié*, *cf.* L'Etre et le Temps, *Paris*, *Gallimard*, 1964, *p.* 211. *Or, il s'agit bien, dans le tete augustinien, d'une distinction d'images* (*volupté et curiosité*) *en relation avec un certain type de discours : aux* «*bagatelles*» *visibles correspondent exactement les* «*futilités*» *qu'*«*on nous raconte*». *L'idée de la* «*Chute*» *présente dans le texte d'Augustin se retrouve dans celui de Heidegger qui parle de* «*déchéance de l'être-là*» (*p.* 205) *et du bavardage comme discours* «*dégénéré*» (*p.* 208).

(11) *Saint Augustin*, Op.cit., *p.* 243. *On pourrait mettre en parallèle ce que dit Heidegger :* «*L'être-là n'arrive jamais à s'affranchir de cette explicitation quotidienne, dans laquelle il lui faut d'abord grandir. C'est en elle, à partir d'elle et contre elle que s'accomplissent toute compréhension authentique...*». Op.cit., *p.* 209.

(12) *Augustin*, Op.cit., *p.* 245.

(13) *Jacques Derrida*, L'archéologie du frivole, *Paris*, *Denoël Gonthier*, 1976, *p.* 103.

(14) *Saint Augustin*, Op.cit., *p.* 245.

(15) *Ovide*, Les Métamorphoses, *livre VI*, *trad. G. Lafaye*, *Paris*, *Gallimard*, (*folio*), 1992, *pp.* 191-196.

(16) *Anne-Marie Lecoq rappelle :* «*Les commentateurs voient généralement aujourd'hui dans* Les Menines *un "éloge de la peinture", dont la clé intellectuelle est fournie par les deux tableaux des collections royales accrochés au mur du fond, les deux copies de Martinez del Mazo :* Pallas et Arachné (*d'après Rubens*), Apollon et Marsyas (*d'après Jordæns*), *deux illustrations de la punition méritée par l'artiste inférieur*». *Cf. P. Georgel et A.-M. Lecoq*, La Peinture dans la peinture, *Musée des Beaux-Arts de Dijon*, 1983, *p.* 183.

(17) *Julian Gallego*, El cuadro dentro del cuadro, *Madrid*, *Catedra*, 1991, *pp.* 164-170. *Il convient de souligner que, dans les* Menines, *là où se trouvent les deux tableaux, Michel Foucault n'a vu que des taches permettant de faire ressortir le miroir dont il a besoin pour son analyse :* «*Or, exactement en face des spectateurs —de nous-mêmes—, sur le mur qui constitue le fond de la pièce, l'auteur a représenté une série de tableaux; et voilà que parmi toutes ces toiles suspendues, l'une d'entre elles brille d'un éclat singulier... Les autres tableaux ne donnent guère à voir que quelques taches plus pâles à la limite d'une nuit sans profondeur. Celui-ci au contraire s'ouvre sur un espace en recul où des formes reconnaissables s'étagent dans une clarté qui n'appartient qu'à lui. Parmi tous ces éléments qui sont destinés à offrir des représentations, mais les contestent, les dérobent, les esquivent par leur position ou leur distance, celui-ci est le seul qui fonctionne en toute honnêteté et qui donne à voir ce qu'il doit montrer*». *Cf.* Les Mots et les Choses, *Paris*, *Gallimard*, 1966, *p.* 22.

(18) *Hubert Damish*, «*L'Amour m'expose*», *in* Les Cahiers du Musée National d'Art Moderne, *N°* 29, *Paris*, 1989, *pp.* 80-90.

(19) Le Peuple, *p.* 68.

(20) *Cf. Henri Coulonges*, «*La Telle du conquest*», La Tapisserie de la Reine Mathilde à Bayeux, (*Chefs-d'œuvre de l'art*, *n°* 4, *Hachette-Fabbri-Skira*, 1969, *p.* 3 : «*La tapisserie représente la narration de la seuile conquête de l'Angleterre qui ait jamais eu lieu. A ce titre, elle a intéressé des personnalités qui avaient cette idée derrière la tête : Napoléon l'a fait venir à Paris en 1803; les autorités du IIIe Reich pendant l'Occupation l'ont ardemment étudiée*».

(21) *Michelet*, Le Peuple, *pp*, 211-212.

(22) *Cf. Simone Bertrand*, «*...Une toile de lin au grin assez fin...*», *in* La Tapisserie de la Reine Mathilde à Bayeux, Op. cit., *pp.* 4-9.

(23) *Michelet*, Histoire de la Révolution française, *Livre XII*, *ch.iii*, *Paris*, *Robert Laffont*, (*Bouquins*), 1979, *t.2*, *p.* 519: «*Elle distribua ses livres, sauf un volume de Plutarque qu'elle emporta avec elle... Elle rentra chez elle, et passa le jour à lire tranquillement les* Vies *de Plutarque, la bible des forts*» (*p.* 519).

(24) *La thèse française de Michelet s'intitule:* Examen des «Vies des hommes illustres» de Plutarque; *cf. Roland Barthes*, Michelet, *Paris*, *Seuil*, (1954) 1995, *p.* 14.

(25) *Michelet*, Histoire de la Révolution française, *Livre XII*, *ch.iv.*, *p.* 523.

(26) Le Peuple, *p.* 66: «*J'ai connu plusieurs femmes distinguées qui disaient ne pouvoir bien penser, ni bien causer, qu'en faisant de la tapisserie*».

(27) Ibid., *p.* 68.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
MARDI
5 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·977
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.977

ԱՐՑԱԽ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ.– «Ունենք առաւելագոյն հնարաւորը». «Ընտրութիւնները Ղարաբաղում կը լինեն բաց եւ արդար»

Սեծսովեան տնտեսական համագործակցութեան Մոսկուայի վերջին համագումարը (Հոկտեմբեր 25) որուն Հայաստան մասնակցեցաւ Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորած պատուիրակութեամբ, առիթ եղաւ որ անգամ մը եւս արծարծուի Ղարաբաղի հարցը: Մոսկուայի մէջ խնդրին մասին տեսակցելու կարելիութիւն ունեցան Հայաստանի, Թուրքիոյ, Ազրպէյճանի նախագահները: Բոլոր կողմերը փափաք յայտնեցին հրադադարը շինադադարի վերածելու, չեշտելով այդ նպատակին համար բարձր մակարդակի նման հանդիպումներու օգուտը:

Այսուհանդերձ, ազրպէյճանական կողմէն թէ՛ նախագահի գլխաւոր խորհրդական Վաֆա Կուլիզատէի եւ թէ Արտաքին գործոց նախարար Հասան Հասանովի մօտեցումները ցոյց տուած են որ գինեալ պայքարին մէջ պարտուելով հանդերձ, Բաքու տրամադիր չի թուիր փոխադարձ զիջումներով երկուստեք ընդունելի լուծում մը յանգելու: Վ. Կուլիզատէ կըրկնած է թէ իրենք պատրաստ են Ղարաբաղին տալու «ինքնավարութեան ամենաբարձր օրինակ» եւ պատրաստ են Ռ. Քոչարեանի հետ տեսակցութեան եթէ ան ուզէ իրենց հետ քննարկել այդ օրինակելի պայմանները: Իսկ Հ. Հասանով յայտնած է թէ Հայաստան «Ղարաբաղի հարցը շահարկելով» առիթը կը կորսնցնէ Ազրպէյճանի գործընկերը դառնալու քարիւղի ներդրումներու ասպարէզին մէջ, քանի այս վերջինը «պատրաստ է գործակցելու Հայաստանի հետ եթէ վերադարձուին բոլոր գրաւեալ տարածքները, ինչպէս նաեւ Լաչինն ու Շուշին» («Ասւօտ», Հոկտեմբեր 29):

Հոկտեմբեր 28-ին Հայաստանի հեռատեսիլին «Դէմ առ դէմ» հաղորդումին պատասխանելով լրագրողներու գլխաւորաբար այս նիւթին մասին իրեն ուղղած հարցումներուն, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ Ազրպէյճան այսօր Ղարաբաղին տալիք չունի. «մենք ունենք ազատութիւն, անկախութիւն եւ ինքնավարութեան նկատմամբ որեւէ ձգտում չունենք: Ադրբեջան առաջարկում է Ղարաբաղին տալու այն, ինչը չունի, իսկ Ղարաբաղից պահանջում այն, ինչը ռեալ Ղարաբաղի ձեռքին է»: Ան այս կացութեամբ բացատրելով բանակցութիւններու տեղքայլը, ըսած է. «պատերազմում տանուլ տուող կողմն աւելի շատ հարցեր ունի, քան յաղթողը եւ աւելի շատ հարցեր ունեցողը պէտք է առաջին քայլը կատարի»: ԼՂՀ նախագահը աւելցուցած է թէ հրադադարէն յետոյ ԼՂՀ-ն Ազրպէյճանի հետ որեւէ ուղղակի կապ չունի եւ նման բանի անհրաժեշտութիւն ալ չի զգար:

Ինչ կը վերաբերի ԼՂՀ-ի Նոյ. 24-ի նախագահական ընտրութեան մասին Ազրպէյճանի արտայայտած դժգոհութեան որուն անդրադարձած էինք Նոյ. 1-ի մեր թիւով, Ռ. Քոչարեան տրամաբանական կը նկատէ այդ կեցուածքը, ըսելով որ ԼՂՀ.-ի նախագահական ընտրութիւնը շատերու հաճելի չէ, որովհետեւ այդ ընտրութեամբ հանրապետութիւնը կ'ունենայ իր նախագահը՝ օժտուած լիազօրութիւններով եւ իշխանութիւնը ստացած ուղղակի ժողովուրդէն:

Նախագահական ընտրութեան, ինչպէս տեղեկացուցած է Ռ. Քոչարեան, դիմում եղած է միջազգային ու կառավարական կազմակերպութիւններու որպէսզի դիտեր ղրկեն. որոշ երկիրներ արդէն համաձայնութիւն տուած են: Նախագահը չեշտած է. «մենք շահագրգռուած ենք որպէսզի աշխարհում իմանան, ընտրութիւնները Ղարաբաղում կը լինեն բաց եւ արդար»:

Խօսելով ներկայ կացութեան մասին, Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ ԼՂՀ.-ի օրինաւորմակը իրենց գոհացում չի կրնար տալ, բայց գիտեն որ կրնայ աւելի գէշ ըլլալ ու գիտեն նաեւ որ այսօրուան համար ունին «առաւելագոյն հնարաւորը»: Ինք գիտակից է որ ԼՂՀ.-ի ճանաչման հարցը տարիներու գործ է ու կ'իրականացուի քայլ առ քայլ: Վստահ է որ 2000 թուականին երկիրը կ'ունենայ բնականոն գործող տնտեսութիւն եւ շատ աւելի լաւ վիճակով բանակ:

ԵՐԵՒԱՆ

«31»ԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

Նոյեմբեր 1-ին, Ազատութեան հրապարակը տեղի ունեցաւ նոր հանրաժողով մը, ուր խօսք առին Հրայր Կարապետեան (Հ.Յ.Դ.) եւ Վազգէն Մանուկեան: Յաջորդ հաւաքոյթը՝ Նոյեմբեր 8-ին:

⁂

«31»երէն Վահան Յովհաննիսեան Հոկ. 29 թուակիր նամակ մը ղրկած է Գերագոյն Դատարանին ուր կը յայտնէ թէ դատավարութեան տեւական ձգձգումները, անկախ այն հանգամանքէն որ որո՞ւ թելադրանքով կ'ըլլան, այլեւս բոլորովին աւելորդ եւ անիմաստ կը դարձնեն իր եւ իր ընկերներուն ներկայութիւնը:

Յիշենք որ նոյն օրը, վեց օրուան ընդհատումէ ետք, երբ դատը կը վերսկսէր, նիստին նախագահող դատաւորը՝ Դաւիթ Աւետիսեան յայտնած էր որ պետական մեղադրող՝ Զարխիֆալաքեան հիւանդանոց փոխադրուած էր ուր գործողութեան պիտի ենթարկուէր, ուրեմն դատը կրկին կը յետաձգուէր:

Իր նամակին մէջ, Վ. Յովհաննիսեան կը յայտնէր նաեւ թէ հացադուլի կը դիմէ, բայց այդ հացադուլի հետ առնչըւող որեւէ պահանջ չունի, որովհետեւ գիտակից է որ դատաւորը հնարաւորութիւն չունի որեւէ հարց ինքնուրոյն լուծելու:

Այս «31»երու հարազատներն ալ դիմում կատարած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ օտար դեսպաններու մօտ խնդրելով անոնց միջամտութիւնը: 25երու այս խումբը գլխաւորած են Վահան Յովհաննիսեանի եւ Մանուէլ Եղիազարեանի մայրերը եւ առաջին առթիւ դիմած են Միացեալ-Նահանգներու դեսպանին, ապա նաեւ՝ Գերմանիոյ, Ռուսաստանի, Ֆրանսայի, Մեծն-Բրիտանիոյ, եւլն. եւլն.: Անոնց միջամտութիւնը կը խնդրուի յանուն մարդասիրական եւ դեմոկրատ սկզբունքներու եւ արդարութեան ու մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆ՝ ԱՆՕԹԻ-ԾԱՐԱՒ

ԱՇԽԱՐՀ ԿԸ ԴԻՏԷ ՍԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐԷ

Զայիրի արեւելեան շրջանը, մէկ միլիոն անձեր երեսի վրայ ձգուած են, անօթի-ծարաւ, ենթակայ անխուսափելի համաճարակներու եւ մահուան սպառնալիքին տակ, ահաւոր պայմաններու մէջ: Եւ այս կը պատահի 1996-ի վերջ, երբ աշխարհ կ'ապրի գերարդիական պայմաններու մէջ, հաղորդակցութեան միջոցները, մետիաները բազմազան եւ բազմաթիւ են:

Ինչ որ կը պատահի ափրիկեան այդ շրջանին մէջ նախատեսելի էր եւ այդ իսկ պատճառաւ միջազգային հաւաքականութեան պատասխանատուութիւնը աւելի մեծ է: Կուիները պատճառ եղան որ մարդասիրական բոլոր կազմակերպութիւնները, բացի ԻՒՆԻՍԷՖԷՆ, մեկնին եւ բանբերներն ալ չվարանին տարօրինակ տարազով մկրտել ինչ որ կը պատահի՝ «մարդասիրական աղէտ», Կոմսյի Ֆրանսայի հիւպատոսն ալ կը ճշդէ՝ «մարդասիրական մեծագոյն աղէտը որ երբեք արձանագրուած ըլլայ»:

Սրտաճմլիկ խօսքեր կ'արտասանուին, վրդովումներ կ'արտայայտուին եւ խնդիրը հանգստացնելու համար, կը յայտարարուի որ ժողով մը պիտի գումարուի Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 5-ին, Նայրոպի, ուրիշ մըն ալ Հինգշաբթի՝ Պրիւսէլ: Մինչ այդ, գաղթական զանգուածները կրնան մխիթարուիլ որ չեն մոռցուած, իրենց մասին մտածող կայ, խօսող կայ:

Այս գաղթականները մեծ մասամբ Հութուներ քշուեցան Ռուանտայէն, երկու տարի առաջ, ապաստանեցան Զայիր որ զիրենք չուզեր: Բոլորն ալ անմեղ չեն, քանի անցեալին իրենցմէ ոմանք ամբաստանուած են որպէս ջարդող, բայց այսօր, ոչ մէկ տեղ ունին երթալիք: Զայիրը կը քշէ, Ռուանտան չուզեր: Արդէն, վարչապետը ըսած էր նախօրօք՝ եթէ Զայիր չուզեր զիրենք, պէտք է գիտնայ որ հողերն ալ միասին պէտք է վերադարձնէ: Զայիր, որ հինգ անգամ Ֆրանսայի տարածութիւնն ունի չի կրնար դէմ դնել յարձակման երկրի մը՝ Ռուանտայի, որ Պրըթանիի մեծութիւնն ունի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՔՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍԻ մէջ (Մարսէյլի կողքին) ռմբայտրձ մը գործուած է Նոյեմբեր 4-ի առաւօտեան 2-ին թղթատարութեան կեդրոնին դէմ: Նիւթական ծանր վնասներ կան: Նոյն առաւօտը ոչ ոք տէր եղած էր արարքին, բայց, հաւանական կը նկատուէր որ դորսիքական ՖԼՆՍ.-ի գործն ըլլայ: Այս արարքը կը կատարուէր հազիւ քանի մը ժամ առաջ, Մարսէյլ գումարուելիք ֆրանքեւսպանական տարեկան գերագոյն հանդիպումէն որ նախագահ Շիրաքի եւ վարչապետ Անարի գլխաւորութեամբ 22 նախարարներ կը համախմբէր: Մարսէյլի մէջ, ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են: Որոշ թաղերու մէջ, երթեւեկը արգիլուած է:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ կրկին զգալի յաւելում կրած է Սեպտեմբերին Ֆրանսայի մէջ, 27·700 նոր գործազուրկներով: Եւ այս յաւելումը կը վերաբերի մանաւանդ երիտասարդներուն: Մէկ տարուան ընթացքին, աշխատանք չունեցողներու համեմատութիւնը 5·8% աւելցած է (170 հազար նոր գործազուրկներ):

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, հիւսիսային Իրաքի մրցակից քրտական երկու խմբակները (Պարզանի եւ Թալապանի) յաջողեցան հարթել իրենց տարակարծութիւններուն մէկ մասը եւ հաւանեցան հրադադար մը հաստատելու:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՊԱՆՃԸ խումբը 40%-ով բաժնետէր դարձած է Գաուրֆուրի Թուրքիոյ մասնաճիւղին, մնացեալ 60%-ը կը մնայ Գաուրֆուրի ձեռքը: Թուրքիոյ մէջ, Գաուրֆուր 14·000 քառակուսի մեթր վաճառատուն մը ունի Գատըգիւղ: Սապանճը, որ 1994-ին 26 միլիառ ֆրանքի գործառնութիւն ունեցած է, կը զբաղի դրամատան, ապահովագրութեան, քիմիայի, կերպասեղէնի, կրադիւսի, թուղթի,

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Նոյեմբեր 2-ին, Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ պարտուեցաւ 1-2 Շաթըլվիլէն, այսինքն դասաւորման վերջին խումբէն:

Գլուխը կը մնայ Մարթիկ 29 կէտով, Վալանս 18-րդ է 18 կէտով, Շաթըլվիլ իր վերջին տեղը զիջեցաւ Էփինալի եւ ինք 21-րդ է այլեւս 15 կէտով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտ. 31 / Նոյ. 4)

ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՁՄՐԱՆ

Հայաստանի ատոմակայանը տուրգումներու նոր շրջան մը կը բոլորէ ձըմեռնամուտի առթիւ: Հոկտ. 29-ի դիշերը եօրեակ դադար տրուած է Գ. արտադրիչին: Այդ ընթացքին արտադրըւած ուժանիւթի քանակութեան մէջ փոփոխութիւն պիտի չըլլար:

⁂

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄ

Հոկտ. 29-ին Երեւանի մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Ուկրանիոյ դեսպանատան: Ուկրանիոյ դեսպան հայազգի Ալ. Բոժկոն ըսած է թէ այդ քայլը ա՛լ աւելի կը շեշտէ երկու երկիրներու բարեկամական կապերը:

ՇՈԳԻՆ ԿՈՒՏԱԿԵԼԷ ԵՏՔ ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՆՁՐԵՒԷՆ ԳԱՆԳԱՏԻԼ

«Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 5-ի թիւով արձագանգ մը տրուած էր «Ուաշինկթըն Փօսթ»ի Հայաստանի յատկացուցած մէկ էջէն (Հոկտեմբեր 1): Հոն կ'ըսուէր թէ Հայաստան Միացեալ – Նահանգներէն ամէնէն աւելի օժանդակութիւն ստացող երկիրն էր Իսրայէլէն ետք եւ թէ նախագահական ընտրութեան պայքարի փուլը եւ արդիւնքներու մասին յարուցուած վէճը ստուերած էին ժողովրդավար երկրի անոր համբաւը որ մեծապոյն գրաւականն էր յիշեալ օժանդակութեան ստացումին: Գրութիւնը կ'աւարտէր յայտնուած ցաւով որ «տխուր բայց արի պատմութեան տէր փոքր ժողովուրդէ մը կը խլուի իւրենակառավարման կարելիութիւնը»:

Հետաքրքրական է այս հրապարակումին մասին կարդալ «Ազգ» օրաթերթի գլխաւոր խմբագիր Յ. Աւետիքեանի անդրադարձը (Հոկտեմբեր 22) որ ուշագրաւ ծալքեր կը յայտնաբերէ այդ էջին խորքերուն մէջ: Ան նախ կ'ըսէ թէ «Ուաշինկթըն Փօսթ»ը միակը չէ եղած Հայաստանի ընտրութիւնը ժխտական արժեւորող. նման ոգիով յօդուածներ լոյս տեսած են ամերիկեան այլ թերթերու մէջ եւս որոնց բոլորն ալ ունեցած են ժողովրդավարութեան տեսակէտէ բացասական արժեւորում:

Այս կեցուածքին առընչութեամբ Յ. Աւետիքեան շատ տեղին ակնարկով մը կը դառնայ «կարծրամիտ պաշտոնեաներ»ու շարքին որոնք «այդքան անպատասխանատու խաղացին ու դեռ խաղում են Հայաստանի միջազգային վարկի հետ, դրդուած անձնական կամ կլանային շահերից»: Այս շարքին կը վերագրէ ան պատասխանատուութիւնն ալ 1995 Յուլիս 5-ի ընտրութիւններուն «ազատ բայց ոչ արդար» բնորոշումին որ տրուեցաւ միջազգային դէտերու կողմէ:

Յ. Աւետիքեան այս բոլորին մէջ կը դատապարտէ ընդդիմութիւնն ալ որ օտար մամուլին միակողմանի տեղեկութիւն կը հաղորդէ, օրինակ՝ կատարուած ապօրինութիւններուն հետ չխօսելով նաեւ Խորհրդարանը գրաւելու, Նախագահը խոշտանգելու եւայլն ընդդիմադիրներու ծանօթ արարքներուն մասին: Անընդունելի կը նկատէ Հ.Յ.Դ.-ի ու Հայ դատի գրասենեակներուն ընթացքն ալ որոնք «հազարաւոր օրինակներով տարածում են Հայաստանի իշխանութիւններին, այսինքն մեր երկիրն ու մեզ բոլորս վարկաբեկել փորձող այդ յօդուածները»:

Ինչ կը վերաբերի ամերիկեան թերթին, որուն վերոյիշեալ հրապարակումին հակադրած է Միացեալ – Նահանգներու դեսպան Ռ. Շուգարեան նամակով մը լոյս տեսած Հոկտեմբեր 15-ի թիւին մէջ, կը կարդանք հետեւեալները. Թերթին վրայ մեծ ազդեցութիւն ունին ամերիկեան «ռազմարդիւնաբերական» եւ «նաւթարդիւնաբերական» շրջանակները: Թերթին հրապարակումները երկու թիրախ ունին. Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի եւ Գրլինթընի վարչախումբերը որոնց երկրորդը կ'ըսուի թէ հայ – ադրբեջանական հակամարտութեան մէջ հակած է դէպի Հայերու կողմը: Եւ արդէն, «Ուաշինկթըն Փօսթ»ի այս կարգի խմբագրականներէն երկուքը նոյնութեամբ արտատպուած են Լոս – Անճըլըսի ադրբեջանական անգլերէն «Ազըրպէճան ինթերնէշընըլ» հանդէսին ամառնային եւ աշնանային թիւերուն մէջ: Որպէս զի աւելի յստակ ըլլայ յարաբերութիւններու բնոյթը, Յ. Աւետիքեան կ'աւելցնէ թէ ադրբեջանական նոյն թերթին բուն հրատարակիչը քարիւղի բրիտանական ընկերութիւնն է (Պրիթիշ Փէթրոլիում) եւ ծանուցում կուտան անոր քարիւղի մեծագոյն ընկերութիւնները, ինչպէս Շեվրոնը, Ամոքոն, Աժիփը, Մոպիլը, եւայլն: Եւ ի՞նչ է անոնց ուզածը. «անշուշտ տարածաշրջանում կայունութիւն ու խաղաղութիւն, որպէսզի փոխադրեն ու շահարկեն ադրբեջանական նաւթը: Իսկ ո՞րն է արգելքը ըստ նրանց. Լեռնային Ղարաբաղը: Այսինքն՝ «խաղաղութիւն»՝ Հայերին իրաւազրկելու գնով»:

Ինչպէս կը գրէ «Ազգ»ի խմբագիրը, Հայաստանի վարչակարգը «բռնատիրական» ներկայացնելէ ետք, ամերիկեան թերթին վարպետ լրագրողներուն համար դժուար չէ Հայաստանը ներկայացնել յարձակողական դիրքէ, խե՛ղճ Ադրբեջանին դէմ:

Սակայն այս աւելի հեռաւոր նպատակէն առաջ կայ մօտաւորը. պէտք է Հայաստանը զրկուի Միացեալ – Նահանգներու օժանդակութենէն. ատոր կը միտի արդէն բացայայտօրէն այն նշումը թէ Հայաստան Իսրայէլէն ետք ամէնէն աւելի օժանդակութիւն ստացողն է. մինչդեռ, ինչպէս կը բացատրէ Յ. Աւետիքեան, Իսրայէլ անցեալ տարի ստացած է 3.2 միլիառ տոլար, իսկ Հայաստան միայն վերջերս 95 միլիոն: Իսկ Իսրայէլի այդ գումարէն օգտուող բնակչութեան թիւը գրեթէ հաւասար է Ղարաբաղի բնակչութեան թիւին:

Եզրակացնելով, Յ. Աւետիքեան կ'ըսէ թէ իշխանութիւններու կոպիտ սխալներն ու ընդդիմութեան անմիտ, անբարոյ եւ անհեռատես գործողութիւնները կը փորձեն դադրեցնել ժողովուրդին համար կենսական օժանդակութիւնը: Ա՛յդ ուղղութեամբ կը շարժի «Ուաշինկթըն Փօսթ»ը:

Այսուհանդերձ, թէ՛ օժանդակութիւնը կասեցնելու եւ թէ Ղարաբաղը իրաւազրկելու սպառնալիքներ գրգռող մեր ընթացքին քով, դիւրին չէ անմիջապէս յստակ պատասխան գտնել հարցումին թէ ի՞նչպէս գլխաւոր դատապարտելիները «Ուաշինկթըն Փօսթ»երն են...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՏՆԵՐԻ ԱՐԱՆՔՈՎ ԵՆՔ ՆԱՅԵԼ

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՀԻՆԵԱՆ

Ծանր նստեց բոլորիս վրայ նախագահական այս ընտրութիւնը: Ընտանիքներ եղան, որ ճաքեր տուեցին, ճաքեր ունեցող ընտանիքներ եղան, որ փլուեցին, կինը թեկնածուներից մէկի ջերմեռանդ կողմնակիցն էր, ամուսինը՝ միւսի: Վազեմի ընկերներ եղան, որ թշնամացան: Ես էլ կորուստներ ունեցայ: Կորցրեցի իմ շատ տարիների ու շատ սիրելի ընկերներից երկուսին: Մէկը երես դարձրեց ինձանից գործող նախագահին՝ միւսը՝ նրա հաւանական յաւակնորդին քուէս չտալու համար: Իսկ խոհեմ, խոհուն, տոկուն մեր ազգը ամբաստանուեց եւ աշխարհով մէկ խռովարար հռչակուեց: Ժողովուրդը տարիներ էր, ինչ լռելեայն տոկում էր սովին, ցրտին, խաւարին, ատամները սեղմած վկայ լինելով իշխանութիւնների բացայայտ, օրը ցերեկով, ծանր գոհողութիւնների, ծանր քրտինքի գնով վաստակած համաժողովրդական սեփականութեան ալան-թալանին: Գործարանային թանկ սարքաւորումների ռատեղծման համար մի կաթիլ քրտինք չթափած խաժամուժը այն իբրեւ մետաղի ջարդօն դուրս հանեց Հանրապետութիւնից: Ինչն էլ հնարաւոր չէր դուրս հանել, աւերեց եւ շարունակում է աւերել տեղում: Վերջերս պատմեցին մեր Հանրապետութեան փառքերից մէկի՝ Արարատի գինու կոմբինատի գլխին եկածը: Դեռեւս ցարական տիրապետութեան օրերին, Արարատեան դաշտի խաղողի որակը ռուս կապիտալիստ Շուստովին յուշել էր Երեւանում հիմնել կոնեակի գործարան, որը իր արտադրանքով հռչակուեց աշխարհում: Այդ գործարանը իր մառաններում ոսկու պէս թանկ պարունակութեամբ, անարատ վիճակում փոխանցուել էր Հայաստանի իշխանութիւններին, դարձել հայ ժողովրդի սեփականութիւնը: Այնուհետեւ, բազմապատիկ ընդարձակուելով, հայ գինեգործների ջանքերով ու աշխատանքով բազմապատկուել էր նրա համբաւն ու փառքն աշխարհում: Նրա մառաններում ամբարուած վիթխարի տակառների բազմամեայ պարունակութիւնը անգնահատելի ազգային հարստութիւն էր, որը գուցէ կարելի էր համեմատել միայն մեր Մատենադարանի գրապահոցներում պահուող հազարամեայ, բազում, բացառիկ ձեռագիր մատեանների հետ:

Գիտնականների սերունդներ էին աճել ու միութիւնով մէկ անուն հանել այդ ձեռնարկութիւնում: Այսօր մասնագէտները փոխարինուած են ոչ մասնագէտ նոքերով, տնօրէնից սկսած: Իսկ մառաններում շարուած վիթխարի տակառների պարունակութիւնը, ինչպէս Մատենադարանի գրապահոցներում պահպանուող ձեռագիր մատեանները, համարւում են կենդանի օրգանիզմ, ըստ մասնագէտների վկայութեան, մանկան նման ամէնօրեայ խնամք են պահանջում: Բաւական է երեք օր աչքաթող անել, եւ ոսկու արժողութեան, տարիների հնութեան հումքը դառնում է հասարակ քացախ: Խընամքը վերացել է, այդ էլ քիչ է, դատարկուել են տակառները կամ կեղծուել իրենց անյարիր տեսակների խառնուրդով: Օբյէկտը ենթակայ է սեփականաշնորհման: Ենթադրւում է, որ տնօրինութիւնը ուզում է այնքան արժեզրկել այն, որ ջրի գնով իր ձեռքը գցի: Ասել է, թէ իր մի չամփուր խորոված համար եզը մորթել: Նոյնը չի՞ անում մի ոմն Բլէեան կրթութեան համակարգի հետ: Օրերս Գրողների Միութիւնում քննարկման էին դրուել լեզուի եւ գրականութեան նախկին եւ բլէեանական, նախարարութեան հրամանով դպրոցներին պարտադրուած, այսպէս կոչուած դասագրքերը: Հանդէս եկան մայրենի լեզուի եւ գրականութեան ամենահեղինակաւոր մասնագէտ ակադեմիկոսներ, դոկտորներ, վաստակաշատ ուսուցիչներ, որոնք միաբերան վրդովուած, համոզիչ հիմնաւորումներով ծառանում էին տարիների քննութիւն բռնած դասագրքերը բլէեանական խոտանով փոխարինելու դէմ: Ներկայ էր Բլէեանը՝ խակ ու յանդուգն ուսուցիչների թիկնապահ խմբով, որոնք յարձակումներ էին գործում դահլիճի վրայ, ակադեմիկոսներին, դոկտոր-փրոֆեսորներին, գրողներին փորձում գրական ճաշակի դասեր տալ, փորձում էին բռնանալ պատկառելի ընդդիմախօսների վրայ՝ Բլէեանի գլխաւորութեամբ, որը բանավէճը վերածեց չուկայական կռուըշտուքի, եւ սահմաններն այնքան անցաւ, որ վաստակաշատ ուսուցիչներից մէկը էլ չդիմացաւ, աղաղակեց՝ «Ապիկա՛ր, ես նախագահին դէմ եմ քուէարկել միայն ու միայն նրա համար, որ քո նմանին դրել է մեր գլխին՝ եւ այսքան բողոքներին ուշադրութիւն չդարձնելով, շարունակում է թողնել, որ դպրոցը հիմնայատակ քանդես»: Ահա Բլէեանի ծառայութիւնը Հանրապետութեան Նախագահին:

Զարմանալու ինչ-որ մէկը, ինչ-որ ժամանակ ասել է՝ «Ամէն ժողովուրդ արժանի է իր իշխանութիւններին»: Աւելի արդար կը լինէր ասել՝ «Ոչ մի իշխանութիւն արժանի չէ ժողովրդին»: Ամէն ժողովուրդ արժանի է աւելի լաւին, քան ունի: Սակայն անզօր զայրոյթի պահերին մենք էլ ենք յաճախ ասում եւ լսում՝ «Իրօք, ամէն ժողովուրդ արժանի է իր իշխանութիւններին, մենք էլ մերին, նրա անհոգի անտարբերութեանը, նրա ամբարտաւան վերաբերմունքին դէպի մեզ, որովհետեւ այսքան դիմանալ ու համբերել կը լինի՞, որ դիմանում ու համբերում ենք՝ "Բայց ինչ անենք, նա չլինի, ո՞վ լինի"»: Քաղաքական լարերի վրայ խաղացողները ամէնօրեայ հանրահաւաքներում իրենց հերթին կշտամբում էին՝ «թմբիրից դուրս եկ, ժողովուրդ, իշխանութիւնը այս ապիկարներից վերցրու՝ տուր մեզ, մենք քեզ դրախտ ենք խոստանում»: Ժողովուրդը լսում էր, կռնակը դարձնում, հեռանում, իր հոգսերի բեռի տակ կքում: Ձմեռ է գալիս, փողոցներում, պուրակներում էլ ծառ չմնաց կտրելու: Երեխան կօշիկ չունի, որ դպրոց գնայ... Եւ վերջապէս՝ ինչ երաշխիք, որ մրից չենք ելնի, մրաջուրն ընկնի:

Բայց եկաւ մի պահ, երբ թուաց ճակատագրին կարելի է դէմ գնալ: Քաղաքական լարերը գնդում էին ուժգին՝ առաւօտից երեկոյ ու միաձայն, եւ արդեօ՞ք այնքան տպաւորիչ, որ մոգութեան պէս բան կատարուեց, եւ արթնացաւ յոյսը, թէ կարելի է բան փոխել: Գոնէ կարելի լինէր իշխանութիւններին նիրվանայից հանել, որ տեսնեն ու սարսափեն ժողովրդի եւ իրենց միջեւ գոյացած անդունդի խորութիւնից:

Ակնկալիքներն ու անակնկալները տակաւին առջեւում, Հանրապետութեան հասարակականացուածութիւնն ու զգուշաւորութիւնը բազմիցս երաշխաւորած նախագահը անհասկանալի շտապողականութեամբ հանդէս եկաւ հեռուստատեսութեամբ, շամփանելի գաւաթը ձեռին եւ հրապարակով շնորհակալութիւն յայտնեց «իր թիմին» արդիւնաւէտ աշխատանքի համար, որի շնորհիւ ինքը վերահաստատուել է Հանրապետութեան նախագահ, շահելով քուէների 56 տոկոսը, ինչը համապատասխանում է միջազգային չափանիշներին եւ իրեն լիովին գոհացնում է: Ակնկալւում էր, որ ընտրութիւնների վերջնական արդիւնքում այդ թիւը կ'աճի, կը հասնի 57-58 տոկոսի: Ընտրութիւնների վերջնական արդիւնքների ամփոփումը պահանջեց եւս 6-7 օր, եւ յայտնի դարձաւ, որ նախագահի շահած քուէների տոկոսը աճելու փոխարէն նուազել է: Ի՞նչ էր հետապնդում իր կանխագուշակումներում անսխալականի համարում ունեցող նախագահը՝ վաղաժամ արած յայտարարութեամբ, որը ռումբի պայթիւնի ներգործութիւն ունեցաւ: Հետեւեալ առաւօտեան թատերական հրապարակում միկրոֆոնը որոտում էր ուժգնօրէն. «Ընտրութեան արդիւնքները կեղծուած են: Գործող նախագահը ջախջախիչ պարտութիւն է կրել, քուէների մեծ մասը շահել է ազգային համաձայնութեան միասնական թեկնածուն, եւ նա է Հանրապետութեան օրինական՝ ազգընտիր նախագահը»: Այ քեզ փորձանք: Նախագահական ընտրութիւնները երկուորեակ են ծնել, որոնք կարող են ազգի համար գլխակեր լինել: Դէպքերի ընթացքն էլ դրան էր տանում:

Կողմերից ամէն մէկը բռունցքները պրկում էր, միւսի ազդեցութիւնը հանրային կարծիքի վրայ չէզոքացնելու ճիգեր անում. «Մենք կեղծիքը բացայայտելու եւ արդարութեան հասնելու համար լի ենք վճռականութեամբ», յատուկ ընդգծում էին հանրահաւաքում հանդէս եկող հռետորները՝ Հայրիկեանից սկսած, որը գլխաւոր արարողապետի դերում էր: Նա հրապարակ ծովացած բազմութեանը հրահանգում է իր հետ վանկարկել՝ «նախագահ Վազգէն, նախագահ Վազգէն», ոգեւորուած արձագանգներ են լինում: «Իսկ հիմա շարժւում ենք Հանրապետութեան հրապարակ: Ծերերն ու թոյլերը կարող են չգալ եւ մեզ այստեղ սպասել»: Մարդկային յուզախռով գանգուածը Հայրիկեանի եւ նրա թիմակից խմբի առաջնորդութեամբ թումանեանով շարժուեց Աբովեան, Հանրապետութեան հրապարակում պտոյտ կատարելու եւ վերադառնալու համար: Դրա իմաստը չըմբռնելով, չսպասեցի նրանց վերադարձին, որից յետոյ, պարզուեց, նոյն ոգով շարունակուել էին ճառերը: Հետեւեալ օրը հրապարակն աւելի բազմամարդ էր, ափէափ լեցուն, աւելի ալեկոծուած: Ճառում էին նոյն մարդիկ, ասում նոյնը՝ «ջախջախիչ մեծամասնութեամբ յաղթանակ է տարել ազգային միասնութեան թեկնածուն, մենք բոլոր ընտրական տեղամասերից ստոյգ տուեալներն ստացել ենք, կեղծիքը բացայայտելու ենք, թոյլ չպիտի տանք մեզ խաբեն, չենք նահանջելու, բայց եւ գործելու ենք միայն ու միայն քաղաքակիրթ եղանակներով»: Այսօր հանրահաւաքի մասնակիցներին հրահանգուեց շարժուել ոչ թէ նորից Հանրապետութեան հրապարակ, այլ Ազգային Ժողովի (Նախկին Կենտկոմի) շէնքը: Շարժուելուց առաջ, Հայրիկեանը որ դարձեալ գլխաւոր արարողապետն էր, բազմութեանը բազմիցս զգուշացրեց. «Լսում եւ հետեւում էք միայն ու միայն հանրահաւաքի կազմակերպիչների հրահանգներին, ուրիշներից հրահանգ լսելու դէպքում մօտեցէք ինձ կամ հանրահաւաքի միւս կազմակերպիչներին եւ ցոյց տուէք, թէ անծանօթ կամ կողմնակի ով ինչ հրահանգեց, լսե՞լ, թէ՞ ոչ»: Սա նշանակում էր, որ հանրահաւաքի կազմակերպիչները չէին բացառում բազմութեանը ապակողմնորոշելու չարանենգ փորձերի հնարաւորութիւնը եւ իրադրութիւնը զգաստօրէն վերահսկելու պարտաւորուածութիւն էին զգում:

Յուզախռով բազմութիւնը հղփուեց ինչու այդպէս արագաքայլ մտաւ Բաղրամեան փողոցն ու վարար գետի պէս գնաց դէպի Ազգային Ժողովի շէնքը, ընթացքում մէկ-երկու այլ շէնքերի մօտով անցնելիս սուլոցներ, գոռում-գոչիւններ արձակելով՝ «ամօ՛թ, ամօ՛թ...»:

Մութ լուսամուտների վարագոյրների ծերպերից գլուխներ էին մտնում ուրուագծւում, ովքե՞ր են, ի՞նչ են զգում: Ոչ մի արձագանգ: Ոչ մի դիմադրութիւն: Բազմութիւնը գնաց, ծովացաւ շէնքի առջեւ: Բերանից-բերան հաղորդուեց,

որ կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովի հետ բանակցելու համար խումբ առաքուեց: «Կը բացուի՞ պարսպի դուռը, ներս կը թողնե՞ն բանակցելու գնացողներին»: «Այո, բացուեց, ներս թողին, ահա բարձրանում եմ աստիճաններով»: Հանգստութիւն իջաւ մարդկանց վրայ, հանգիստ, համբերատար, ախորժակով զրուցելով սպասում են: Անցաւ բաւական ժամանակ, արդէն մթնում էր: Ովքեր համբերութիւն եւ ոտքերում դեռ ուժ ունէին, շարունակեցին սպասել, ովքեր ոչ, ցրուեցին: Հետեւեալ օրն իմացուեց, որ բանակցութիւններն արդիւնք չեն տուել եւ պէտք է շարունակուեն այսօր:

Սեպտեմբերի 25-ն է: Թատերական հրապարակում նորից ծով բազմութիւն, աւելի քան երէկ ու նախորդ օրը, աւելի յուզախռով. «Մեզ էշի տեղ թող չդնեն»: Արարողապետը դարձեալ Հայրիկեանն է: Դարձեալ չհահանջելու կոչ, դարձեալ յաղթանակի հասնել միայն ու միայն քաղաքակիրթ միջոցներով: Մէկ էլ խօսքն ընդհատելով, նա փոքր — ինչ վրդովուած ու պաթետիկ աղաղակում է՝ «Ճանապարհ բացէք, ճանապարհ բացէք, Վազգէն Մանուկեանը՝ Հանրապետութեան նախագահն է գալիս»: Անցուղի բացուեց, եւ փոքրիկ մի թափօր, դրօշակներ պարզած, առջեւում Վազգէն Մանուկեանը, ծափերի ուղեկցութեամբ, ռազմաճակատից յաղթանակով վերադարձող զօրավարի պէս խրոխտ քայլերով բարձրացաւ հարթակ:

Դա մանկական խաղի, մանկական թատերախաղի էր նման, նաեւ համարժէք գործող Նախագահի վարմունքին՝ ընտրութեան արդիւնքները դեռ չամփոփուած ու պաշտօնապէս չհրապարակուած, շամփանելի գաւաթը ձեռքին հանդէս գալ հեռուստատեսութեամբ եւ ազդարարել իր յաղթանակի մասին: Այսքան իրար նման, այսքան պարզունակ, ասես նոյն ձեռքով գրուած թատերախաղեր, նոյն դերակատարներով խաղացուող:

Հայրիկեանը ոգեւորուած, հանդիսաւորապէս յայտարարում է, թէ Հանրապետութեան որ շրջանի ներկայացուցիչները այս պահին մէկը միւսի յետեւից, դրօշակներով ու համապատասխան պաստառներով, ժամանեցին անձամբ հաւաստելու, որ իրենց ձայնը տուել են Վազգէն Մանուկեանին: Բայց շուտով պարզորոշ դարձաւ, որ եռօրեայ այս հաւաքներում, իսկ դրանից էլ առաջ, ընտրարշաւի ընթացքում, ընդդիմութեան բանակը մսխելով սպառել է ասելիքը, գուցէ եւ ուժերը, եւ հանրահաւաքի կոչած այս ծով բազմութեանը չգիտի, թէ ինչպէս ու ինչով զբաղեցնի, եւ միկրոֆոնը ձեռքը տալով, ասպարէզ է հանում մի կրօնաւորի: Կրօնաւորները մեծ մասամբ յայտնի է, որ լաւ ճարտասաններ են, խօսելու անզուսպ սիրահարներ, սկսում են խօսել, իրենց սահուն խօսքով ու ճարտասանութեամբ իսկ հրապուրուած, խօսում են ու խօսում, ունկնդրին մոռացած: Ահա այս յարգարժան հոգեւորականը նոյնպէս, որ իրօք ճարտասան էր, թէեւ շատ էլ յստակ չէր, թէ ինչ էր ուզում ասել, սկսել ու չէր վերջացնում: Ունկնդիրները պահանջեցին յստակեցնել ասելիքը: Չկարեցաւ կամ չկամեցաւ: Ունկնդիրները տրտնջացին: Փորձեց նրանց սրտով գնալ, յայտարարեց՝ «իմ ուզածն էլ ձեր ուզածն է», ունկնդիրները չզգացին, չհաւատացին, որ իր ուզածն էլ նրանց ուզածն է:

Քարոզչութիւնը քրիստոնէական ստատ ունէր, մի երեսիդ ապտակում են, միւս երեսդ դարձրու, որ ապտակեն: Աղմըկեցին, սուլեցին, չհանդուրժեցին, մինչեւ որ արարողավարները սափլուած միկրոֆոնը առան նրա ձեռքից: Կարծեմ Վազգէն Մանուկեանն էր, որ դիմելով աղմկոտ բազմութեանն, ասաց՝ «Նա կրօնաւոր է, այլ բան նրանից չպէտք է պահանջել»: Կրօնաւորից առա՞ջ էր, թէ՞ յետոյ, միկրոֆոնը տրամադրուեց մի կնոջ, որը նոյնպէս սկսել էր խօսել ու այլեւս չէր պոկւում միկրոֆոնից: Նա սիրտ կեղեքող մանրամասներով պատմում էր ու պատմում, թէ ազատ անկախ Հայաստանի բանտերում ինչ կտտանքների են ենթարկւում Ղարաբաղում կռուած քաջ տղաները, այդ թւում իր եղբայրը: Սրան լսելու համբերութեան բաժակն էլ լցուեց, աղմուկ-աղաղակով նրան էլ լռեցրին: Թատերական հրապարակից դէպի Ազգային ժողովի շէնքը շարժուելու ժամը վերջապէս հասաւ: Շարժուելու հրահանգը Վազգէն Մանուկեանն էր տալիս. «Գնում ենք, դուք դրսում սպասում էք, մենք մտնում ենք՝ մեր պահանջները ներկայացնելու»: Կողքից մէկը՝ «եթէ մերժեն, ի՞նչ ենք անում»: Պատասխանը լաւ չեմ ընկալում: «Պատասխանատուութիւնը վերցնո՞ւմ ես քեզ վրայ»: «Այո՛»: Հարցնողը Հայրիկեանն է, պատասխանողը՝ Վազգէն Մանուկեանը: Երեւի թէ հարցնողից եւ պատասխանողից բացի, քչերը հասկացան, թէ ինչ էր նշանակում այդ:

Ա. Ս.

(Մնացեալը յաջորդով)

«Ազգ», Հոկտ. 22

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՐՏԻ ԽՕՍՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

Յառաջաբան՝ Ռ. Հատտէճեան

Հրատարակութիւն՝ Մխիթարեան Սանուց Միութեան, Նոր Սան մատենաշարի Պոլիս, 1996

ԼՈՒԼԸ ՄԻՇՏ ՈՍԿԻ ՉԷ

Փիլիպպեանցի Սառային ոդիսականը մտքերու մէջ թարմ է տակաւին. պատանուհին որ Արաբական էմիրայութիւնները գացած էր մեծատունի մը աղախինի պաշտօնով, դաշունահարած էր իր գործատէրը ու մահուան դատապարտուած, երբ այս վերջինը հետեւելով երկրին սովորական բարքերուն, զինք բռնաբարած էր: Այսօր Սառայի պարագան օրինակելի կը նկատուի մարդկային իրաւանց նորահաս մարտիկներուն համար: Առանց կորովի կնոջ մը միջամտութեան ու յամառութեան, այսօր աղջնակը կախաղան բարձրացած պիտի ըլլար արդէն, ընդհանուր անտարբերութեան մէջ. մինչդեռ ան վերադարձած է իր երկիրը, ձեռնարկելու համար իրաւագիտական ուսումի:

Այդ կինը կը կոչուի Մառի — Գլէռ Մէնտէս — Ֆրանս: Ան է որ յաջողած է փոխել երիտասարդ փիլիպպեանուհիին ճակատագրին ընթացքը: Պէտք է ըսել որ իրեն օգնական եղած են երեք ազդակներ ալ որոնք անհրաժեշտ են անարդարութեան մը սրբագրութեան համար: Առաջինը լրասփիւռներն են որոնք պէտք է ահազանգեն, երկրորդ ահազանգը լսող մըն է որ պէտք է իր անձնական հարցը նկատէ կատարուածը ու պայքար տանայ եւ վերջապէս, երրորդ գործօնը հանրային կարծիքն է որ պէտք է շարժման անցնի այդ պայքարին ուղղութեամբ:

Սառայի պատմութեան նուիրուած իր հատորին մէջ Մ. Գ. Մէնտէս — Ֆրանս ցոյց կու տայ այս երրորդութեան գոյութիւնը: Գրեթէ հրաշքով մը նախ լրատու գործակալութիւնը տուած է աղջնակին դատապարտութեան լուրը. ան արձագանգ կը գտնէ լրագրողներու գրիչին տակ, պատճառ դառնալով Տիկին Մէնտէս — Ֆրանսի միջամտութեան: Ան խորապէս վրդոված պատահարէն, կ'ընդունի նախագահել Սառայի պաշտպանութեան կոմիտէին:

Փափուկ առողջութեան, բայց երկաթեայ կամքի տէր 75 տարեկան այդ կինը կը յաջողի հանրային կարծիքին փոխանցել անպատուած պատանուհին փրկելու իր խոր փափաքը: Կրկնակի կոչեր ընկերացած՝ պատանուհիին լուսանկարին, զօրակցութեան տասնեակ հազարաւոր նամակներ տեղացուցին Պաշտպանութեան Կոմիտէին: Անոնց մէջ մեծ էր թիւը լիսէականներու հանրագրութիւններուն որոնք զօրակցութիւն կը յայտնէին իրենց մէկ տարեկիցին, յաճախ ընկերացնելով համեստ գումարներ ալ:

Այս կարեւոր եւ յուզիչ նեցուկին շնորհիւ Տիկին Մէնտէս — Ֆրանս յաջողեցաւ վիզա մը ստանալ ներկայ գտնուելու համար Սառային Գ. դատավարութեան: Ճիշդ է որ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ դռնփակ, բայց ան կրցաւ էմիրայութեան նախագահին տղուն հետ տեսակցութիւն մը ունենալ ու պաշտպանել Սառային դատը. Եթէ ան չըլլար յարգարժան այն կինը որուն անունը մեծ վարկ կը վայելէ նաեւ Միջին — Արեւելքի մէջ եւ եթէ Ֆրանսական հանրային կարծիքը նեցուկ չկանգնէր անոր, հաւանօրէն կարելի պիտի չըլլար յաջողութեամբ պսակել նման առաքելութիւն:

Սառային պատմութիւնը լոյսին բերաւ նման ուրիշ պարագայ մը որ արձանագրուած էր Ֆրանսայի մէջ: 1990–ին 20 տարեկան բանտարկութեան դատապարտուած էր իվուարցի երիտասարդուհի մը որ նոյն պայմաններուն մէջ սպաննած էր իր գործատէրը. սակայն անոր պարագան չէր յաջողած հանրային կարծիքի ուշադրութիւնը գրաւել, հակառակ իր պաշտպան փաստաբանին ջանքին: Բարեբախտաբար Սառային ի նպաստ կատարուած քարոզչութիւնը իր բարերար ազդեցութիւնը ունեցաւ անոր համար ալ ու նախագահ Շիրաք 1996 Յուլիսին ներում շնորհեց:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՈՖԻԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Գլէրմոն Ֆէրանի Հայկական Մշակութային Միութիւնը կը քաջալերէ այն նախաձեռնութիւնները որոնք կ'ուզեն օգնել Հայաստանի ու Հայերուն. իսկ երբ իր անդամներէն մէկը Հայաստան կ'երթայ կամաւոր կերպով հոն քանի մը ամիս անցընելու, կը հրաւիրէ զինք, առիթ մը ստեղծելով Գլէրմոնի հայութիւնը տեղեակ պահելու Հայաստանի կացութեան:

Նման երեկոյթ մըն էր Հոկտ. 26–ինը որ խորագրուած էր «Սոֆին վերադարձած է»: Շուրջ քառասուն հոգի ներկայ էր սրահին մէջ որուն պատերը զարդարուած էին Հայաստանի նկարներով, իսկ ձեռական արհեստի առարկաներ զետեղուած էին սեղանի մը վրայ:

Սոֆի Մասլաքեան — 28 տարեկան — շատերու նման արմատներ գտնելու ակընկալութեամբ գացած էր Հայաստան, հոն ապրելու տեղացիներուն նման ու հայերէն սորվելու: Ընկերացած էր կրընոպլցի Գաթրին Բունարճեանի որ տնօրէնուհին է Երեւանի Ֆրանսական ուսման գրասենեակին: Սոֆի մնացած էր նախ երեք ամիս, ապա երկարաձգած իր կեցութիւնը, մնալով մինչեւ Սեպտեմբեր 19: Նոյեմբերին կը վերադառնայ:

Մշակութային Միութեան նախագահ Ժաքի Շահպազեանի բացման խօսքէն ետք Սոֆի Մասլաքեան ցոյց տուաւ լուսապատկերներ, պատասխանեց հարցումներու, փոխանցելով իր տպաւորութիւնները:

ՀԱՐԿ ԺԱՆ ՆՈՐԿԻ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Կարելի չէր այդ մարդոց խօսք հասկըցնել. ուստի խոհեմութիւն համարեցինք հեռանալ, առանց վէճ յարուցանելու:

Բայց խնդիրը այսչափով չմնացաւ, որովհետեւ երբ Այիոս Թէոտորա հրապարակը մեր ժամադրավայրը եղող սրճարանը նստած էի, քանի մը հոգի սպառնագին վրաս խուժեցին՝ պահանջելով Լոնտոնէն եկած հազարաւոր ոսկիները:

Բարեբախտաբար Բարեպաշտը այդ յարձակումին հոտը նախապէս առած է եղեր եւ խոհեմ մէկ քանի հոգիի հետ օգնութեան հասաւ ինծի եւ գիս ազատեց տագնապալի կացութենէ մը:

Հետեւեալ օրը, բազմաստորագիր հանրագրութիւն մը, գրեթէ ամբողջ վրանաբնակներու կողմէ, մեր պաշտօնանկութիւնը կը պահանջէր սպառնագին ձեւով:

Ասիկա անշուշտ մեզի համար հիանալի առիթ մըն էր անտանելի գործէ մը ազատելու: Անմիջապէս որոշեցինք Յանձնաժողովէն հրաժարիլ, բայց որովհետեւ միեւնոյն ժամանակ ամբաստանութիւն մը կար մեր վրայ՝ պէտք համարեցինք երթալ փախստականներուն քով՝ հասկցնել անոնց իրենց սխալմունքը, պարզել մեր մինչեւ այդ օր ունեցած հասոյթի աղբիւրները եւ յետոյ քաշուիլ գործէ:

Այդ բացատրութիւնները տալու պաշտօնը յանձնուեցաւ ինծի որ, ինչպէս ըսի, Յանձնաժողովին ատենապետն էի:

Ամէնքս միասին գացինք վրաններու դաշտը: Հոն հրաւիրեցինք բոլոր դժգոհները, ես ծառի կոճղի մը վրայ ելայ եւ սկսայ բացատրել իրաց վիճակը մանրամասնօրէն եւ «փաստացի կերպով» եւ մեզի դէմ ամբաստանութիւն ընողը ուզեցի որ գայ եւ ինքն ալ իր կարգին՝ իր ամբաստանութիւնը հաստատէ:

Ասդին անդին փնտռեցին եւ ըսին որ մէջտեղ չկայ:

Ի վերջոյ յայտարարեցի թէ մենք հրաժարած էինք այլեւս մեր պաշտօնէն:

— Ոչ, գոչեցին ամէն կողմէ, չենք ընդունիր ձեր հրաժարականը, մենք ձեզ կ'ուզենք, ձեր վրայ վստահութիւն ունինք:

— Բայց ձեր ստորագրութեան տակ դո՛ւք պահանջած էք որ հրաժարինք, գոչեցի:

— Այդ կարեւորութիւն չունի՝ մեզի ստորագրէ ըսին, մենք ալ ստորագրեցինք, պատասխանեցին դժգոհներուն պարագլուխները, մենք արդէն գիտէինք որ բաները սուտ են:

— Ուրեմն ինչո՞ւ ստորագրեցիք:

— Ստորագրէ՛ ըսաւ ստորագրեցինք, ի՞նչ կ'ըլլայ միւսիւ Վահրամ, հիմա դուն անոր հակառակ բան մը գրէ, ան ալ ստորագրենք...:

Այդ վայրկեանին հասկցայ թէ ինչ էր «գիտակից ժողովուրդ»ը, շահագործիչներու սիրական գիտակից ժողովուրդը...:

Այդ Թուականին տակաւին թարմ երիտասարդ, եռանդուն ու քիչ մըն ալ բանի մը հաւատացող, երբ նկարագրի այդ հաւաքական գձձութիւնը տեսայ, փոխանակ իմաստնաբար մտովի խնդալու այդ խեղճութեան հանդէպ՝ բուռն բարկութիւն զգացի եւ գոչեցի ամէնուն երեսին:

— Ոչխարամի՜տ ապուշներ, մէկ օրէն միւսը ի՞նչպէս ձեր համոզումները կը փոխէք ... ի՞նչպէս իրարու հակառակ հանրագրութիւններ կը ստորագրէք, գուցէ ե՛ս եմ ստախօսը եւ միւսն է որ իրաւունք ունի...,

Բայց արդէն անոնք զղջացեալ, պաղատագին, մեր ձեռքերը կը համբուրէին, որպէս զի գիրենք չլքանենք:

Բնականաբար ստիպուեցանք մեր պաշտօնը շարունակել որքան դժնդակ ըլլար այն:

Այդ միջոցին մեզի օգնութեան հասաւ Եգիպտահայ մը, Գրիգոր էֆէնտի Մէօհթէմէթեան, Զակազիկ հաստատուած՝ բնիկ Թօքաթցի Հայ մը, որ կրցած էր այնտեղ հարստութիւն դիզել եւ Յունաստան եկած էր օդափոխութեան:

Օր մը, հետաքրքրութեան համար, այցելած էր վրանի տակ բնակողներուն եւ ահա՛ իր սրտին խորը հնչած էր ցեղին ձայնը, եւ այդ մարդը որ երկար տարիներէ ի վեր հայրենի հողէն հեռու, օտարութեան մէջ, մոռցած էր իրենները, յանկարծ զգածուած էր տեսնելով անոնց տարապայման Թշուառութիւնը:

Իր այցելութենէն ետքը եկաւ մեզի գտաւ, հարցուց թէ ի՞նչպէս կը կերակրէինք այդ թշուառները եւ երբ մեր հասոյթի աղբիւրները բացատրեցինք իրեն՝ յօժարակամ յանձնառու եղաւ օրական հինգ ոսկի վճարել եւ այս կերպով, մինչեւ իր Եգիպտոս վերադարձը, կարծեմ 80 – 90 ոսկիի մօտ գումար մը վճարեց:

Սիմոն Մանիկեան, որ դրամները ամէն օր բաշխելու պաշտօնը ունէր, նախախնամութենէ ղրկուած մարդ մը կը նկատէր Մէօհթէմէթեանը եւ զայն «Աստուծոյ Մարդը» կ'անուանէր:

Յետոյ, տարի մը ետքը, երբոր Եգիպտոս կը գտնուէի, պատուելի Նշան Քէշիշեանի հետ յատկապէս Զակազիկ գացինք «Աստուծոյ Մարդը» տեսնելու որ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ մեզի:

(Շար. 30)

(Շար. Ա. էջէն)

ելեկտրականութեան, ծխախոտի, պանդոկի ճիւղերով, Դրամատան ճիւղի մէջ իր ընկերակիցն է Պանք Նասիոնալ տը Փարիի:

ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ ՔԻՒՐՏԵՐ ցոյց մը ըրած են, Կիրակի, Նոյեմբեր 3-ին, Պրիւքսէլի մէջ զօրավիգ կենալով ՓՔՔ-ի եւ բողոքելով պետժխական իշխանութիւններու դէմ որոնք որոշած են փակել քրտական հեռատեսիլի կայանը:

ՊՈՔԱՍԱ որ կեդրոնափրիկեան հանրապետութեան նախագահ էր 1966-ին եւ ինքզինք կայսր հռչակած էր Նոյ. 4-ին յանկարծամահ եղած Պանկիի մէջ, զոհ սրտի տագնապի մը: 76 տարեկան էր:

Բ. ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ որ Լեբէդի պաշտօնէն կոչուեցաւ (Ապահովութեան Խորհուրդ) մեծ զայթակղութիւն առեղծելով, Նոյեմբեր 3-ին հանդիպում ունեցած է չէչէն անկախապաշտ պարագլուխին՝ Մասխադովի հետ պատրաստելու համար Զերնոմիրտինի այցելութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՍՐՏԱԲԱՆԸ՝ Միքայէլ Տըպաքէ Մոսկուա հասած է Նոյեմբեր 3-ին, նոր քննութիւններու եւ խորհրդակցութեան համար Ելցինի վիրաբուժական գործողութեան կապակցութեամբ եւ որոշելու Թուականը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ ձայներու 61%-ով, ընդդիմութեան թեկնածուն՝ Ստոյանով:

ՄԱՐՍԷԼ ԳԱՌՆԷ, ֆրանսական շարժանկարի վերջին մեծը մեռաւ 90 տարեկանին: Իր ամէնէն համբաւաւոր ֆիլմերն են՝ Լէ զ'Անֆան տիւ Փառատի, Տրոլ տը Տռամ, Քէ տէ Պրիւմ, Լը ժուռ սը Լէվ, Հօթէլ տը Նոռ, Լէ Փորթ տը լա Նիւի, յաճախ գործակցաբար ժագ Փրէվէրի: Իր այս ֆիլմերը (սեւ – ճերմակ) դասականներ են, որոնք ֆրանսական շարժանկարի պատմական էջերը գրած են:

ՌՈՒՍ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԸ անձնասպան եղած է, ապրուստի միջոց չունենալով այլեւս: Վլատիմիր Նեոչայ, հիւլէական հետազօտութեան (Ուրալի շրջան) հիմնարկի տնօրէնը նամակ մը ձգած է, ուր կ'ըսէ՝ «այլեւս կարելի չէ այսպէս ապրիլ»:

ԺԱՆ – ՓՕԼ ՊԵԼՄՈՆՏՕ որ Ֆէտոյի Լա փիւս ա լ'Օռէյը կը խաղայ ներկայիս, Փարիզի իր Թատրոնին մէջ, շատ դժգոհ է քննադատներու առաջին յօդուածներէն եւ որոշած է այլեւս հրաւէր չղրկել թատերական քննադատներուն: Ըստ երեւոյթին – եւ բաւական զարմանալի է – միայն Հայերը չեն որ քննադատութեան չեն հանդուրժեր:

ՈՒԿՐԱՆԱՑԻ երեսփոխան մը՝ Եւգենի Շերբան սպաննուած է երեք անծանօթներու կողմէ երբ Դոնեցկի օդակայանը օդանաւէն կ'իջնէր: Նախագահն է Ատոն ձեռնարկի մը եւ շրջանի ամէնէն հարուստ անձերէն մէկը կը նկատուէր:

«ԽԵՆԹ ԿՈՎԻՆ» եաք, նոր ահազանգ մը կը հնչէ Ֆրանսայի մէջ, սոժայի ներածումին հետեւանքով: Միացեալ – Նահանգներէն հսկայ քանակութեամբ սոժա հասած է Եւրոպա եւ կը հաստատուի որ այդ բանջարեղէնը, որ կը գործածուի բազմաթիւ սննդեղէններու մէջ (նորածիններու սնունդ, պիսկիւի, ապուր, պաղպաղակ, ալիւր եւայլն), ծնաբանական փոփոխութիւններու ենթարկուած է որոնք վնասաբեր են:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի թատերական երեկոյթը՝

«La Belle-Mère d'Erevan»

Նոյեմբեր 19-ին:

Մանրամասնութիւնը յետագային:

***

Իսի-ի նորաբաց

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12.30-ին

INFORMATIONS ARTISTIQUES

GALERIE ET ATELIERS D'ART
LES NABIS
8, cours A. Briand, 69300 CALUIRE
tél. 04 78 08 21 07

Exposition du 4 au 24 NOVEMBRE

ALINE ETMEKDJIAN

Avec un souci constant du détail et une recherche esthétique très poussée, les aquarelles d'Aline ETMEKDJIAN sont d'une finesse et d'une fragilité si intenses qu'elles communiquent au visiteur une émotion spontanée, nimbée de brume, nous dévoilant une vie intérieure fascinante de ses personnages.

La facture rappelle l'école proche-orientale et remontée, par delà les décennies, à l'époque du drame arménien.

Vernissage le Jeudi 7 Novembre de 18 h 30 à 21 h

Galerie ouverte tous les jours
de 9 h à 12 h et de 14 h à 19 h
Fermé lundi matin.
Dimanche de 15 h à 18 h 30

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section *«Astrig»*
d'Arnouville / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel

vous informe qu'elle organise un

«THEYASSEGHAN»

le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h

dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.

Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections *Paris et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իր տան շինութեան 20-րդ տարեդարձին ուրախ առիթով, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Բժիշկ Սեդա Թիրեաքեան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անանիկ Անանեան, Պր. Արման Թիւյիւզեան, Տիկին Սիւրմէլեան 200-ական Ֆր., «Հայ եմ» կազմակերպութիւն, Տիկին Անահիտ եւ Մարի Պաղտասարեան 300-ական Ֆր., Օր. Տէր – Պարսամեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 300 Ֆր., Տիկին Սիրվան Զօրաբարքէլեան, Տիկին Սրբուհի Քէշիշեան 200-ական Ֆր., Տիկին Սոնա Երամեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կիրակոսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդան Մալաթեան, Տէր եւ Տիկին Մելգոնեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Անդրէասեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տատանեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի Գարաճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լորիս Անդրէասեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 500 Ֆր., Ներսէս Վրդ. Բապուճեան 200 Ֆր., Տիկին Գաթրին Ռէֆ 1000 Ֆր., Տիկին Մարիժան Խաչատուրեան Նազելի Խաչատուրեանի յիշատակին 500 Ֆր.:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Նոյեմբեր 10-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Անուանակոչութեան Տօնն է եւ Օծումի 21-րդ տարեդարձը:

Այս առիթով հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի, ապա՝ աւանդական Մատաղը կ'օրհնուի: Պատարագը ժամը 10-ին: Երգեցողութիւնը կը կատարեն Եկեղեցւոյ երգչախումբն ու Տարօն Մըշակութային Միութեան միասնական խումբերը. ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Նորկանեանի:

Ժամը 13-ին՝

Ժողովրդական ճաշ

Իսիի Փ.Ա.Մ.Ի.-ի սրահին մէջ
25 Ալիսնի վիքթոր Քոէսոն

Տեղեկութեանց համար դիմել քարտուղարութեան

Հեռ. – 01 – 46 – 44 – 28 – 52

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section *«Agnouni»* d'Asnières organise

pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES

le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique
NAVASART

et *SONIA NIGOGHOSSIAN*
(Mezzo-Soprano)

Les billets sont en vente au :
—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Իսի – Լէ – Մուլինոյի
Թարգմանչաց Վարժարանը
կը ներկայացնէ
Յովհաննէս Թումանեանի

«ԱԳԱՀԻՆ ՎԵՐՋԸ»

հէքեաթը

բեմականացուած
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ
եւ
ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՏԻԿՆԻԿԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆԻ
կողմէ

Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին
Դպրոցին սրահին մէջ
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

Ծախքերու մասնակցութիւն:

COURS D'ARMENIEN

L'école TEBROTZASSERE informe ses anciens élèves ainsi que tous ceux qui préparent le Baccalauréat, que les inscriptions aux cours d'arménien en vue de la préparation à cet examen seront ouvertes à partir du :

mercredi 6 Novembre à 16h30
dans l'établissement
1, Boulevard du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Պօրիս Միսայէլեանի մահուան առթիւ՝ Գինտէրեան ընտանիք 100 Ֆր., Ագատուհի Տէր – Վարդանեան եւ զաւակները 50 Ֆր.:

Հայկ Մարգարեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարուժան, Տէր – Վարդանեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տը Լիւքա 100 Ֆր.:

Երանուհի Ճգնաւորեանի մահուան առթիւ՝ Ճգնաւորեան ընտանիք 500 Ֆր., Գինտէրեան ընտանիք 100 Ֆր.:

ՇԷՆ

AIDEZ L'ASSOCIATION
pour la réussite de sa
BRADERIE DE NOËL
les 14 et 15 décembre 96
en donnant objets neufs et anciens:
cadeaux, bibelots, jouets, disques, maroquinerie, tableaux, etc...
NOUS COMPTONS SUR VOUS
PARTICIPEZ AINSI À LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMÉNIE

CHENE

"ՇԷՆ"ը
Ձեզի կը դիմէ
իր վաճառքին համար:
"ՇԷՆ"ին նուիրեցէք
արժէքաւոր իրեր,
հին թէ նոր, գեղօր, գիրք,
գորգ, գոհարեղէն եւլն. եւլն...

téléphonez dès maintenant au
01 47 50 40 47

VICKEN

LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR

Dîner annuel
au profit des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie
le 25 JANVIER 1997, au YAN'S CLUB

Prière de noter.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6
MERCREDI
6 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ; Տարի 1·100 Ֆ. - Վեցամսեայ ; 560 Ֆ.
Արտասահման ; Տարի 1·400 Ֆ. (սովորական առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը ; 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·978
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.978

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԱՅԻՐԻ արեւելեան շրջանի լմբոստներու ինքնակոչ պետը՝ Լորան - Տէզիրէ Քապիլա երեք շաբթուան հրադադար հռչակեց, ճշդելով թէ իր մարտիկները պիտի յարգեն այդ հրադադարը, թոյլ տալու համար որ 1·2 միլիոն Հութուներ, ռուանտացի թէ պուրունտացի, որոնք կռիւներու առնէն քշուեցան դէպի ներսի հողերը կարենան վերադառնալ իրենց վայրերը: Այս հարցին կապակցութեամբ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ անմիջական ժողով մը պէտք է գումարուի արեւմտեան պետութեանց, ՄԱԿ-ի եւ ափրիկեան Կազմակերպութեան մասնակցութեամբ, որոշելու համար թէ ի՛նչ միջոցներ անհրաժեշտ են Զայիրի արեւելեան գաւառները ապահով դարձնելու համար:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ երեսփոխանական եւ նախագահական ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Յունուար 27-ին: Ռուսաստանի վարչապետը համակերպած է այս կարգադրութեան: Անկախապաշտներու նախապայմանն այն էր որ ռուսական զօրքը պէտք է ամբողջովին հեռանայ, որպէսզի այդ ընտրութիւնները իսկապէս ժողովրդավար ըլլան:

ԳՈՐՍԻՔԱԿԱՆ ՖԼՆՍ - պատմական ճիւղը տէր եղաւ Էքս - ան - Փրովանսի օդակայանին, թղթատարի կեդրոնին դէմ, Նոյեմբեր 4-ի վաղ առաւօտեան: Անգամ մը եւս, անկախապաշտ շարժումը ապարէզ կը կարդայ Պետութեան: Ալէն Ժիւփէ կը կրկնէ թէ պետութիւնը չի հրաժարիր կարգն ու կանոնը ապահովելու իր որոշումէն:

ԵԼՑԻՆԻ վիրաբուժական գործողութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 5-ի առաւօտեան: Նախագահը իր բոլոր լիազօրութիւնները փոխանցած էր վարչապետ Չեռնոմիրտինի, նախքան գործողութեան սրահը մտնելը, ներառեալ հիւլէական ռումբի «բանալին»:

ԹՈՒՐՔԻԱ աւելի քան երեք միլիառ տոլար պիտի յատկացնէ, գալ տարի, զինուորական կազմածներու գնման համար: Պիտի արդիականացնէ նաեւ ունեցածը: Այս նպատակին յատկացուած իր պիւտճէն 200 միլիոն տոլար աւելի է քան 1996-ին:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յաջողած են առաջքն առնել գործազրկութեան վերջին տարիներու ընթացքին: 1993-էն ի վեր աշխատանքի 10·5 միլիոն պաշտօններ ստեղծուած են, մանաւանդ ոչ պետական շրջանակներու մէջ, ամիսը 200 հազարի միջինով մը: Անհաւասարութիւնները չեն անհետացած սակայն, եթէ նոյնիսկ նահանջած են:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետը (նախկին համայնավար) կը մերժէ հրաժարիլ հակառակ ընդդիմութեան թելադրութեան՝ Ստոյանովի յաղթանակէն նախագահական ընտրութեան: Վարչապետը՝ Վիդենով կ'ըսէ թէ միայն դատաւորները կը ձգեն ապմաճակատը:

ԼԸ ՄՈՆՏ ներողութիւն խնդրեց (Նոյեմբեր 5) Մաթրա - Հաշէթի նախագահ՝ Ժան - Լիւք Լակառտէրէ որու մասին գրած էր թէ քննութեան տակ առնուած է «առաւ - փախաւութեան, զեղծարարութեան եւ զեղծարարութեան օգտագործման» համար: Լակառտէր յայտնած էր թէ անուանարկութեան դատ պիտի բանայ: Թերթը ներողութիւն կը խնդրէ նաեւ իր ընթերցողներէն, ճշդելով թէ Մաթրայի նախագահը քննութեան տակ առնուած է «հանրային ինչքերու չահագործման» համար եւ կը բացատրէ իր թիւրիմացութեան դրդապատճառները:

ՀԻՆԳ ԹՈՒՐՔԵՐ արտաքսուած են Ֆրանսայէն, երեք ուրիշներ ալ պարտադիր բնակութեան դատապարտուած, իբրեւ հետեւանք 3-րդ Թաղամասի «Օտարներու ընդունման կեդրոնի» գրաւման Հոկտեմբեր 29-ին: Իրենց հետ կային նաեւ գըլխաւորաբար Չինացիներ, 400 հոգիներն ալ օրինաւոր կեցութեան արտօնութիւն չունէին, այսինքն «առանց թուղթի» էին:

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ժամանակաշրջանը սկսած է: Նոյեմբեր 4-ին, Ֆեմինան շնորհուեցաւ Ժընվիէւ Պրիսաքի «Ուիք - էնտ տը շաս ա լա մեռ» գիրքին համար, որ պատմութիւնն է մօր մը եւ տղուն բաժանման: Մետիսիս մրցանակին արժանացան երկու գրողներ՝ Ժագլին Հարփման «Օրլանտա» վէպին եւ Ժան Ռոլէն «Լ'օրկանիզասիոն» ինքնակենսագրական հատորին համար:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահը պաշտօնանկ ըրաւ վարչապետը՝ Տիկին Պենազիր Պութօ եւ լուծեց Ազգային Ժողովը: Երեսփոխանական նոր ընտրութիւնները կրնան տեղի ունենալ Փետրուար 3-ին: Փոխանցման շրջանին համար, վարչապետ նշանակուեցաւ Մերաժ Խալիտ: Երկրին ամէնէն բազմամարդ գաւառին՝ Փենժապի արդարադատութիւնը վերահաստատած էր որպէս տեղական դաւառապետ անձ մը զոր Տիկին Պութօ պաշտօնազրկած էր, ինչ որ քաղաքական ապտակ մըն էր իրեն համար:

ՏՕՎԻԼԻ դաղինոյին գլխաւոր գանձապահը ձերբակալուած է: Կասկած կայ որ 600 հազար ֆրանք շորթած է: Հոն կ'աշխատէր եօթը տարիէ ի վեր, բայց, հաշուապահութեան կրկնակ տետրակներ կը գործածէր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ԱՐՄԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՀՐԱՆՏ ԲԱԳՐԱՏԵԱՆԻ ՀԵՌԱՑՈՒՄԷՆ ԵՏՔ «ԻՐ ԴԻՄՈՒՄԻՆ ՎՐԱՅ»

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 4-ին նախագահական հրովարտակով, Լ. Տէր-Պետրոսեան նախարարապետ նշանակեց Արմէն Սարգսեանը, որ ցարդ Հայաստանի դեսպան էր Մեծն-Բրիտանիոյ, Պելժիոյ, Վատիկանի եւ Լիւքսանպուրկի կառավարութիւններուն մօտ:

Այլ հրովարտակով մըն ալ, նախագահը պաշտօնէն հեռացուց Հրանտ Բագրատեանը «իր դիմումին» վրայ:

Հրանտ Բագրատեան վարչապետ նշանակուած էր 1993 Փետրուար 12-ին, յաջորդելով Խոսրով Յարութիւնեանի: Նախապէս եղած էր վարչապետի առաջին տեղակալ, եւ նախագահ տնտեսութեան պետական Կոմիտէի (1990) իսկ 1991-էն ալ՝ փոխ-վարչապետ եւ Տնտեսութեան նախարար:

Նոր վարչապետը, Արմէն Սարգսեան ծնած է Երեւան 1953-ին: 1976-ին աւարտած է Պետական Համալսարանի բնագիտութեան ճիւղը, 76 - 79 Փիզիքի, մաթեմաթիկի գիտութեան թեկնածուի ասփիրանտ է, 1979 - 1984 եղած է պետական համալսարանի տեսական Փիզիքայի ամպիոնի տոցենդ, 1985-էն 90 դասախօս է Երեւանի Համալսարանի Փիզիքայի ճիւղին, 1991-92 կը դասաւանդէ Լոնտոնի համալսարանը, 1992-էն կ'անցնի դիւանագիտական ասպարէզ, նախ գործավար, 1993-էն արտակարգ դեսպան է, ապա նաեւ աւագ եւ լիազօր դեսպան կը նշանակուի: Անդամ է Մեծն-Բրիտանիոյ արքայական զանազան հաստատութեանց, ինչպէս՝ Քէմպրիճի, Օքսֆորտի (ռազմավարական հետազօտական կեդրոն): Հեղինակ է բազմաթիւ գիտական աշխատութեանց: Ամուսնացած է եւ ունի երկու զաւակ: Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ամէնէն վստահելի անձերէն կը նկատուի:

Նոր վարչապետը մամուլի ասուլիս մը կու տար Նոյեմբեր 5-ին եւ կը սպասուէր որ յաջորդող 48 ժամերու ընթացքին նշանակէր նորակազմ կառավարութեան անդամները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Նոյեմբեր 4, Երկուշաբթի երեկոյեան, հայ մամուլի չատ սակաւաթիւ լրագրողներ ընդառաջած էին մամուլի հերթական ասուլիսի հրաւէրին: Ներկաներու կրկնապատիկ թիւով դեսպանատան անձնակազմէն դեսպան Պ. Վ. Չիտէչեան նախ ներկայացուց մշակոյթի նոր կցորդ տիկին Գրիգորեանը, ապա խօսեցաւ «Ալքաթէլ»ի տնօրէն Սերժ Չիւրիւքի չորս հոգինոց խմբակով մը Հայաստան կատարած այցելութեան մասին: Եւօրեայ այցը նպատակ ունեցած էր Ֆրանսական Ֆրամաթոմէն, Թոմսոնէն ետք Ալքաթէլն ալ ներգրաւել Հայաստանի շուկան: Ստորագրուած էր 80 հազար գիծերով հեռաձայնի ցանցի նորոգութեան պայմանագիրը: 300 հազար գիծերով ամբողջական ցանցին մնացեալ մասին նորոգութիւնը ստանձնած է Սիմէնսը: Ս. Չիւրիւք այցելած էր նաեւ Գիւմրի, Ստեփանաւան, ուր բացումը կատարուած էր Ալքաթէլի հիմնած հեռաձայնի կայանին: Ան առաջարկներ ըրած է «Մարս» գերարդիական գործատան աշխատութեան ուղղութեամբ: Հաշուիչ համակարգերու այդ գործատունը որ հիմնուած էր խորհրդային շրջանին, ներկայիս չի գործեր:

Պ. Չիտէչեան չատ կարեւոր կը նկատէր Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Հ. տը Շառէթի Երեւան այցը, տնտեսական ու քաղաքական արդիւնքներու հեռանկարով:

Պատասխանելով հարցումներու, Հայաստանի դեսպանը տեղեկացուց վարչապետ Հ. Բագրատեանի հրաժարականը, Անգլիոյ դեսպան Ա. Սարգսեանի նշանակումը: Ըստ թէ ընտրութեան արդիւնքներու դէմ Վազգէն Մանուկեանի Սահմանադրական դատարան ներկայացուցած բողոքը յետ Սահմանադրութեան քննութեան, ճշդուած էր թէ արդէլք չէր Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախագահական երդումի արարողութեան որ տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 11-ին: Դատարանը արդէն բողոք ներկայացուած 164 ընտրաշրջաններու մէջ սկսած էր ստուգումներ կատարել. ստուգումները կ'ըլլային ընդդիմութեան, մամուլի ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՈՒՐԿԷ Կ'ԱՆՑՆԻ ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ-ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ

Միջին - Արեւելքի խաղաղութիւնը որ արդէն չատ հաստատ հիմեր չունի, վըտանգուած կը թուի գլխաւորաբար Իսրայէլի եւ Սուրիոյ հակամարտութեան պատճառով: Դէտերը ուշադրութեան կը յանձնեն իսրայէլեւսուրիական հաշտութեան բանակցութիւններու խզումը եւ Ասատի համոզումը թէ Նեթանիահուէն լաւ որեւէ բան կարելի չէ յուսալ: Իսրայէլացիներն ալ գիտեն կուսան թէ սուրիական զօրաբաժիններ ու ռազմամթերք կուտակուած են լիբանանեան Պէքաային մէջ: Այդ երեւոյթը պատճառ եղած է որ իսրայէլեան զօրք դրկուի երկրին հիւսիսային սահմանին վրայ: Իսրայէլացի մասնագէտներ ալ կան որոնք սուրիական տեղաշարժերը անպայման մտահոգիչ չեն նկատեր, ըսելով որ ատոնք զինուորական տարեկան ռազմափորձերուն մաս կը կազմեն:

Այս վերջինները կիրքերը հանդարտեցնելու համար կ'ըսեն թէ չատ վախ պէտք չէ ունենալ Սուրիայէն որ չունի 70-ական թուականներու ռազմական հըզօրութիւնը: Այն տարիներուն երբ Դամասկոս Մոսկուայէն անհաշիւ կը ստանար ամէն ուզածը, ուզած վարկերով, մինչեւ իսկ ամէնէն արդիական խորհրդային զինամթերքը: Բայց Ելցինի Ռուսաստանը վարկով բան մը ծախելու կողմնակից չէ: Սուրիական հրասայլերը, սաւառնակները հինցած են, պահեստի կտորները կը պակսին: Կարգին են միայն չինական եւ հիւսիսային գորէական հրթիռները: Այլ խօսքով՝ Ասատ գիտէ թէ չի կրնար չափուիլ Իսրայէլի հետ որուն զինուորական գերակայութիւնը ակներեւ է:

Այս նշումը անտեղի կը դարձնէ վախերը Ասատի յարձակողական անորժակներէն: Թէեւ ահազանգ հնչեցնողները կը յիշեցնեն 1973 Հոկտեմբերի բեմադրութիւնը երբ եգիպտասուրիական յարձակում մը պատճառ եղած էր մեծերու միջամտութեան: Այսօր ալ Սուրիա Կոլանի վրայ յարձակում մը գործելով կրնայ շարժման մղել Միացեալ - Նահանգները որոնք կը միջամտեն պատերազմի մը արգելք ըլլալու համար: Նման ընդ-

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Հարաւային Ամերիկայի գաղութներուն մէջ, Արժանթինի հայ համայնքը առաջին տեղը կը գրաւէ թուաքանակով եւ կազմակերպական վիճակով: Սփիւռքի համապատկերին մէջ կը յատկանշուի կարգ մը երեւոյթներով, որոնք յատուկ քննութեան արժանի են: Սակայն, համեմատաբար քիչ ուսումնասիրուած է: Ներկայ գրութիւնը նպատակ ունի ընդհանուր ակնարկ մը նետել այս գաղութի պատմութեան եւ ներկային վրայ, փաստական տուեալներու արձանագրութեամբ, որոնք կրնան ընթերցողին ծառայել որպէս ընդհանուր ուղեցոյց, եւ հիմնուելով տարբեր հետազօտողներու, ինչպէս եւ մեր պրպտումներուն վրայ: Իր ներածական բնոյթին պատճառով, պիտի խուսափինք գրութիւնը ծանրաբեռնելէ մանրամասն ծանօթագրութիւններով:

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Հայերէն լեզուով գաղութի պատմութիւնը գրելու միակ փորձը կը պարտինք Աշոտ Արծրունիի, որ 1943-ին հրատարակած իր «Տարեցոյց Հարաւային Ամերիկահայոց» Ա. (միակ) հատորը մեծաւ մասամբ տրամադրած է այս նիւթին: Հարուստ նախանիւթ եւ հազուագիւտ լուսանկարներ մէկտեղուած են հոն: Յետագային նոր աշխատանքներ չեն արձանագրուած զայն այժմէականացնելու համար:

Սպաներէն լեզուով, նիւթի ռահվիրան եւ ցարդ գլխաւոր հետազօտողը եղած է Նարսիսօ Պինայեան (որդի): Ան հրատարակած է «Հայ գաղութը Արժանթինի մէջ» (1974) եւ «Անցեալի եւ ապագայի միջեւ. Հայերը Արժանթինի մէջ» (1996) հատորները: Հոն նկատի ունեցած է սպաներէն լեզուով գրաւոր ու բանաւոր հարուստ աղբիւրներ, նաեւ՝ հայերէն լեզուով: Իր առաջին հատորը եղած է մեկնակէտ՝ յետագայ բոլոր ուսումնասիրողներուն համար:

Պինայեանի այդ հատորին այժմէականացած ու աւելի ժողովրդական տարբերակ մը ստեղծելու փորձ ըրած է Խա Թապալեան («Հայերը Արժանթինի մէջ», 1988): Իր գլխաւոր արժանիքը կարգ մը վկայութիւններու եւ հին լուսանկարներու մէկտեղումն է:

Տարբեր բնոյթի ուսումնասիրութիւններու ժողովածու մըն է «Հայերը Հարաւային Ամերիկայի մէջ» (1991), մեր կողմէ խմբագրուած, ուր ներկայացուած են Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութներուն նուիրուած Ա. գիտաժողովին (Պուէնոս Այրէս, 1989) զեկուցումները: Բ. գիտաժողովին (Գորտոպա, 1991) նիւթերը կը մնան հրատարակելի:

Ազատուհի Թըլըըմեան հրատարակած է «Հայկական Ցեղասպանութիւն. Ներկայ առանց սահմաններու» հատորը (1994), ուր աշխատած է արժանթինահայ գաղութի հողերանական հարցերուն վրայ: Վերլուծական աշխատանքի առաջին փորձն է:

Անգլերէն լեզուով անհրաժեշտ է յիշել Նիւ-Եորքի «Արարատ» եռամսեայի յատուկ յաւելուածը՝ «Հայերը Լատինական Ամերիկայի մէջ» (Աշուն, 1984), խմբագրութեամբ՝ Ալիս Եղեկէլեանի եւ Լէօ Համալեանի:

Հայերէն, սպաներէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով որոշ թիւով համառօտ կամ մասնակի բնոյթի յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ եւ յուշագրութիւններ հրատարակուած են կամ ներկայացուած են որպէս համալսարանական աշխատանքներ,

ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ըստ տեղեկութիւններու, Երեւանի Մատենադարանի ձեռագիրներուն մէջ կան հայ ուղեւորներու անտիպ գործեր, որոնք Արժանթինի ներկայ հողամասը այցելած կ՚ըլլան ԺԷ. դարուն: Ցարդ, հայկական ներկայութեան, ամենահին վկայութիւնը կը թուագրուի 1729-ին, երբ Գատիքսէն մեկնած նաւու մը տնտեսը՝ անանուն Հայ մը, կը ժամանէ Պուէնոս-Այրէս:

1806-1807-ին տեղի ունեցած անգլիական արշաւանքներէն ետք, Պուէնոս-Այրէսի քաղաքապետական խորհուրդը տատղձագործ Իգնատիոս Զարդարեանին կը յանձնարարէ քաղաքի կամուրջներէն մէկուն վերաշինութիւնը: Իր անունը այնուհետեւ բացակայ է քաղաքի բնակիչներու ցուցակներէն: 1835-ին, Պուէնոս-Այրէսէն գալով, Մոնթէվիտէօ (Ուրուկուայ) կը հաստատուի Յովհաննէս Աքսարեան, ծնունդով՝ Փրանսահայ:

1860-ին Պուէնոս-Այրէս հաստատուած է հունգարահայ զօրավար Եանոշ Ցեց (1822-1904), Հունգարիոյ մէջ ազատագրական շարժումի հերոսներէն: Եղաւ Զինուորական Վարժարանի հիմնադիրն ու առաջին տնօրէնը (1870-1874), այնուհետեւ՝ Զինուորական Աշխարհագրական Հիմնարկի տնօրէնը (1885-1895):

1896-ին, կարճ ժամանակով, Պուէնոս-Այրէս ժամանած են Պանք Օթոմանի գրաւումին մասնակցած 16 դաշնակցական զինեալներ, գլխաւորութեամբ՝ Վարդան Շահպազի: Անոնցմէ ընդունած են հիւրասիրած են զինք: Խումբէն մէկը՝ Զարեհ Մանկալեան, հաստատուած է Պուէնոս-Այրէս, ուր իր հետքերը կը կորսուին: Միւսները, շուրջ երկու ամսուան կեցութենէ ետք, մեկնած են դէպի Լոնտոն: Նշելի է, որ քաղաքին մէջ հանդիպած են երկու Հայերու:

1904-1905-ին յայտնի են երեք Հայեր, մէկը՝ Գորտոպա, եւ երկուքը՝ Պուէնոս-Այրէս (Յովակիմեան, հասած՝ 1905-էն առաջ, եւ Մկրտիչ Պինայեան, ժամանած՝ 1905-ին):

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Գաղութին բուն ծնունդը տեղի կ՚ունենայ Առաջին Աշխարհային Պատերազմէն ետք: Օսմանեան Կայսրութեան մէջ տիրող անապահովութեան մթնոլորտը պատճառ կ՚ըլլայ, որ արտագաղթը սաստկանայ: Որոշ թիւով Հայեր կը մեկնին դէպի Պուէնոս-Այրէս, ոմանք՝ չկարենալով Միացեալ-Նահանգներ մտնել, առողջական պատճառներով: Ժամանողներու թիւը կը նըկատուի շուրջ 200:

1911-ին կը հիմնուի առաջին կազմակերպութիւնը՝ «Հայ Բարեգործական Ընկերութիւն Արժանթինի», որ երկու տարի ետք պիտի վերածուի Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Պուէնոս-Այրէսի մասնաճիւղին: 1912-ի սկիզբները կը ստեղծուին Հ.Յ. Դաշնակցութեան եւ Ս.Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Պուէնոս-Այրէսի Կոմիտէները: Նոյն շրջանին կը ժամանէ գաղութի առաջին եկեղեցականը՝ Պաղտասար Քահանայ Պարսամեան, որ Ապրիլ 19-ին Արժանթինի հայկական առաջին պատարագը կը մատուցանէ: Վարձու սրահի մը մէջ կը հիմնուի եկեղեցին, ու նաեւ՝ եկեղեցական վարչութիւն մը:

1912-1914 թուականներուն, գաղթականներու հոսքը կը ծաւալի, եւ Ա. Աշխարհամարտի օրերուն, Հայերու թիւը կը գնահատուի 2000-ի շուրջ: Պատերազմը զգալի կերպով կը վատթարացնէ Արժանթինի տնտեսական վիճակը, եւ գաղութի կէսէն աւելին կը մեկնի դէպի Միացեալ-Նահանգներ: Մնացորդները նիւթական որոշ օգնութիւն կը հանգանակեն ի նպաստ Եղեռնէն աղէտեալներու եւ կը ջանան կանգուն պահել նորաստեղծ կառոյցները: Սակայն, ներքին պառակտումներու շրջան մը կ՚անցընէ գաղութը, որուն հետեւանքով եկեղեցին շուրջ հինգ տարի, մինչեւ 1922 կը փակուի, թէեւ եկեղեցական վարչութիւն մը կը շարունակէ գոյութիւն ունենալ:

1918-ին կը հիմնուի Հայ Ազգային Միութիւնը, իբրեւ համագաղութային համախմբում, որ կարեւոր աշխատանք կը տանի Հայ Դատին ի նպաստ: Արժանթին կը ճանչնայ Հայաստանի անկախութիւնը 1920 Մայիս 3-ին: Հայ Ազգային Միութիւնը կը կազմալուծուի նոյն տարին:

Հետաքրքրական է նշել, որ Արժանթինի եւ Խորհրդային Միութեան սկզբնական շրջանի (1918-1921) կապերուն մէջ դեր ունեցած է Պետերսբուրգի Արժանթինի դեսպանատան դիւանապետը՝ Փետրո Նալվէյեան (1875-1935), որ Չիլի ծնած էր, Ֆրանսական հպատակութիւն ունէր, եւ, ըստ աղբիւրներու, հայկական ծագում: Նալվէյեան, որ 1910-էն պաշտօն կը վարէր դեսպանատան մէջ, դեսպանի ետ կանչուելու պատճառով որպէս պատասխանատու մնացած է. պոլշեւիկ կառավարութեան կողմէ բանտարկուած է որպէս «հակայեղափոխական» եւ, որոշ տեղեկութիւններու համաձայն, օժանդակած է Հայաստանի Հանրապետութեան: Այնուհետեւ, տակաւին մութ պարագաներու տակ, կրցած է դուրս գալ Ռուսաստանէն:

Հայաստանի Հանրապետութեան փլուզումէն եւ Կիլիկիոյ պարպումէն ետք, գաղութի վերաշխուժացում մը կը սկսի 1922-ին: Կը հիմնուի Հայ Գաղութային Կեդրոնը, որպէս համագաղութային հաստատութիւն, եւ կը վերաբացուի եկեղեցին: Նոյն թուականին եւ մինչեւ 1930-ական թուականներու սկիզբը գաղթականներու մնայուն ներհոսք մը կ՚արձանագրուի: Այս տասնամեակին, գաղութի թիւը կը գնահատուի շուրջ 1500 հոգի.

1927-ին Հայ Գաղութային Կեդրոնը կը պառակտուի երեք յարանուանութիւններու բաժանումով. 1930-ին կը դադրի գոյութիւն ունենալէ, երբ 1925-ին ծնունդ առած Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը պետական ճանաչումի կ՚արժանանայ: Կեդրոնը փաստօրէն եղած է Հոգաբարձութեան կորիզը, վերջին շրջանի իր անդամներն ու Հոգաբարձութեան անդամները նոյնն էին, եւ հետեւաբար կարելի է ըսել, թէ մէկը միւսէն սերած է:

1932-ին, Հոգաբարձութիւնը կը հաստատուի իր ներկայ կալուածը, ուր այդ տարին հիմնուած են Արսլանեան Կեդր. Վարժարանը (այժմու Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութիւն) եւ «Հայ Կեդրոն» սրահը, իսկ 1938-ին կը կառուցուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը: 1933-ին, գաղութը վարչականօրէն կը բաժնուի Հիւսիսային Ամերիկայի թեմէն, իսկ 1937-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա. կը հիմնէ Հարաւային Ամերիկայի թեմը, որպէս Հայրապետական Պատուիրակ նշանակելով Գարեգին Արք. Խաչատուրեանը:

Պատերազմի տարիներուն, 20.000 հոգի հաշուող գաղութը կտրուած գաղթաշխարհէն, իր նիւթական օգնութիւնը կը բերէ համազգային տարբեր հանգանակութիւններու: 1945-1947 թուականներու ներգաղթի շարժումը, թէեւ խանդավառութիւն կը ստեղծէ, սակայն գործնական արդիւնաւորում չունի: Ընդհակառակն, 1946-1952 թուականներուն տեղի կ՚ունենայ նոր գաղթալիք դէպի Արժանթին, յատկապէս Պալքանեան երկիրներէն (Յունաստան, Ռումանիա, Պուլկարիա), Ֆրանսա եւ Միջին Արեւելք (Սուրիա-Լիբանան): Անոր վրայ պէտք է գումարել, 1955-1960 թուականներուն, Պոլսոյ 1955 Սեպտեմբերի դէպքերէն ետք տեղի ունեցած գաղթականութիւնը: Այս երկուքը հոսանքը, որ մօտաւորապէս 10.000 հոգի կը հաշուէ, այսինքն, «Հին Հայեր»ու թիւին կէսը, զգալի վերաշխուժութիւն կը ստեղծէ եւ ցարդ անոր ներգործութեան շնորհիւ գաղութը զարգացում ապրած է: Այնուհետեւ, բացառելով Հայաստանէն ու Միջին-Արեւելքէն հոսող քանակութեամբ (թերեւս 2000 հոգի) արտագաղթը 1970-1990-ական թուականներուն, որ գործնական ազդեցութիւն չէ ունեցած, կարեւոր տեղաշարժեր չեն եղած գաղութի ընդհանուր դիմագիծին մէջ:

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՏՆԵՐԻ ԱՐԱՆՔՈՎ ԵՆՔ ՆԱՑԵԼ

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՀԻՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երէկուանից, թէ նախորդ օրուանից կառավարութեան շէնքի առջեւ, սանդուղներից սկսած մինչեւ մայթեզրեայ պարսպին հասնելը զինուորներ են շարւում՝ վահաններով ու ռետինէ մահակները ձեռքերնին: Այ քեզ ազատ, անկախ Հայաստան, որի բանակը երէկ Հանրապետութեան հրապարակում իր ուժն էր ցուցադրում, ցնծագին տպաւորութիւն թողնելով մեզ վրայ, իսկ այսօր մռայլադէմ կանգնել էր մեր դէմ յանդիման, օտարի պէս, սպառնական. «Դուք մեր բալեքն էք, դուք մեր բալեքն էք», աղաղակում էին կանայք, տղամարդիկ, պարսպի մետաղեայ ճաղերի արանքից դիմելով նրանց: Իսկ նրանք ձեւացնում էին, որ իրենք իրենք չեն, ձեւանում էին մանկուրտ, ռոբոտ: Ամաչում էին ստանձնած դերի համար: Ինչ ապաշնորհ, ապուշ, խելագար ուղեղից ծնուած ներկայացում:

Բազմութիւնն այսօր թւում է երէկուանից էլ ստուար: Բայց թւում է աւելի խաղաղ: Երէկուայ շէնքերի առջեւով անցնում էին անաղմուկ, ոչ այլեւս գոռում-գոչիւնով ու սուլոցներով:

Ահա եկաւ, ծուլացաւ նոյն երէկուայ տեղը: Նա, ով այլեւս պատասխանատուութիւնը իր վրայ է առել եւ միանձնեայ կարգադրիչն է՝ Վազգէն Մանուկեանը, յայտարարում է բոլորիս լսելի, յստակ ձայնով՝ «Ժողովուրդ, ես գնում եմ բանակցութիւնը վերսկսելու: Քսան-երեսուն րոպէից եթէ չգամ, գալիս էք իմ յետեւից», այսինքն՝ համարեք ձերբակալուած, եկէք ինձ խլէք իշխանութիւնների ձեռքից: Եւ ուղեկից խմբով նա գնում է: Նրանց գնալը չեմ տեսնում, լսում եմ, բազմութեան մէջ մէկից հաղորդւում է միւսին: Այնուհետեւ միկրոֆոնն անցնում է Հանրութեան հակակրանքը դեռեւս նախորդ Խորհրդարաններում շահած մէկին, եւ նա բերանի կապերն արձակած, թոյն է, որ ժայթքում է իշխանութիւնների հասցէին, որի մէջ էր երէկ, ու սա հիմա յայտնուել է դուրս մղուածների մէջ. ոչ մի տպաւորութիւն լողների վրայ: Նոր բան չի ասում՝ լունահաչ է տալիս եւ բաւական երկար: Կարծեմ հէնց նա էլ յիշեցրեց, որ սահմանուած ժամանակն անցել է. «Ինչ անենք, չգնա՞նք»: «Գնանք»: Ազդանշանը տրուած է: Վայրկեան չանցած ժայռագնացների ճարպկութեամբ, գուցէ հէնց ժայռագնացների վարժեցուած մի խումբ մագլցեց մետաղեայ պարիսպն ի վեր, յայտնուեցին վերեւում, դարպասը ցնցեցին ու ինչ հեշտութեամբ այն տապալուեց: Մի քանի տասնեակ մարդիկ, համոզուած եմ, պոկուեցին ոչ բազմութիւնից, այլ նախապատրաստուած սադրանքի՝ սլացան առաջ: Զինուորները տեղի տուեցին, սադրիչները նետուեցին վերեւ: Տպաւորութիւնը նոյնիսկ այնպիսին էր, որ ժողովրդին ծուղակը քաշելու սադրանքը նախապատրաստուած էր թէ ներսից, թէ դրսից: Գուցէ եւ ներս խուժողների մէջ կային խուլիգանական տարրեր, ծեծկռտուք փնտռող, նաեւ թմրամոլներ, որոնց թիւը մեծ չէր: Մարդկային զանգուածը հրշէջ մեքենաների հորձանքի եւ օդում արձակուած կրակոցների ուղեկցութեամբ քամու բերանն ընկած խաչամի պէս քշուեց Բաղրամեանի վար, եւ վայրկեաններ անց Ազգ. շէնքի առջեւ հազիւ թէ մէկը մնացած լինէր: Իսկ թէ ներս խուժած խուժանը ինչ խժդժութիւններ էր արել ներսում, յայտնի դարձաւ հետեւեալ օրը, եւ մարդիկ խիղճն ճանաչեցին ծանօթ ձեռագիրը՝ այդ նրանք են եղել, ովքեր մի քանի տարի առաջ խուժել էին նախկին կառավարութեան շէնքը, նախկին կառավարութեան նախագահի աշխատասենեակը տակնուվրայ արել, եւ նախագահին ծեծել ու մնացել էին անպատիժ: Նախկին Գերագոյն Խորհրդի նախագահը՝ Հրանտ Ոսկանեան մարդն ու պետական գործիչն, իր ունեցած իշխանութիւնը չգործադրեց խուլիգաններից վրէժ լուծելու համար: Նաեւ ունեցաւ մարդու եւ պետական գործչի արժանապատուութիւն՝ ջարդուած գլխով ու բզկտուած մարմնով չներկայացաւ մեր հեռուստաէկրաններին եւ չցուցադրեց մեզ: Մինչդեռ այսօր ուրիշներ, երէկուայ թիմակիցների կողմից արժանանալով նոյնպիսի վերաբերմունքի, հաւաքելով ու տնքալով, ստացած մարմնական վնասուածքները՝ ամէն մի քերծուածք առանձին-առանձին, բժիշկների անհարկի վկայող, հաստատող խօսքի ուղեկցութեամբ, այն էլ ոչ թէ մէկ անգամ

ու մէկ օր, ներկայացան մեզ. «Տեսէք, ժողովուրդ, թէ ինչ օրն են գցել մեզ այդ սրիկաները, որ ուզում էին պետական յեղաշրջում կատարել, իշխանութիւնը խլել մեզանից: Գիտէք, որ միջազգային օրէնքներով ծայրագոյն յանցանք է այդ»: Հեռուստալրագրողները յատկապէս այդ օրերին շատ լաւ աշխատեցին, բոլոր անցուդարձերն ամենայն մանրամասնութեամբ հասցրին մեզ: Հեռուստատեսութեամբ ականատես եղանք, թէ ինչպէս մինչ չէնքի ներսում խժդժութիւններ էին կատարւում, Թատերական հրապարակում վերսկսուել էին ճառերը եւ անտառ, ալեհեր մի կին, միկրոֆոնը ձեռքին, հիստերիկ ճչում էր. «Ո՛չ, ո՛չ, երբե՛ք Հանրապետութեան առաջին տիկինը նա պէտք է չլինի, այլ Վազգէն Մանուկեանի կինը»: Կողքին էլ ինքնաբաւ ժպիտով կանգնած է Վազգէն Մանուկեանը: Դրանից երկու օր առաջ չամբրամականները երթի էին ելել՝ ի պաշտպանութիւն գործող նախագահի թեկնածութեան եւ, աւարտելով այն, այցի գնացին նախագահին, նախագահը գրկաբաց ընդառաջ գնալով նրանց, ողջունեց, ասելով՝ «իմ այս պալատի վրայ ովքեր աչք ունեն, չեն ստանայ, իսկ ձեր առջեւ դռները կրնկի վրայ բաց են»: Կողմերը չեն էլ կարողանում թաքցնել, որ նախագահական ընտրապայքարի հիմքում այս է ընկած՝ ո՞վ է վայելելու պալատը, ո՞ւմ կինն է յորջորջուելու Հանրապետութեան առաջին տիկին: Եւ ինչո՞ւ թաքցնել: Ո՞ր մէկը թաքցնել: Թաքուն բան չէ, որ Հանրապետութեան գործող նախագահը հակառակ անհաշիւ տագնապալից բողոքների, Բէլեանի ձեռքին է պահում դպրոցը, որ հիմնայատակ քանդի՞: Թաքուն բան չէր, որ յաւակնորդը վարչապետ եղած ժամանակ իր նախասիրութիւնները լայնօրէն ի ցոյց հանեց եւ դրա օրինակներից էր Եսայի Ստեփանեանի, երբեմնի նախարարի, անհետանալու առեղծուածը, որ առեղծուած էլ մնաց: Եթէ ընտրողները բաժանուեցին հիմնականում երկուսի, կէսն իր քուէն տուեց մէկին, կէսը՝ միւսին, ոչ ամենեւին այն պատճառով, որ կէսը հաւատում էր մէկին, կէսը՝ միւսին: Առաջին կէսը վախեցաւ մրից ելնել, մրաջուրն ընկնել, երկրորդ կէսը գնաց միւսի յետեւից, միայն թէ ազատուած լինի գործող նախագահից, որը թիկունքը դարձրել է ժողովրդին, փակուել պալատի մէջ: Իսկ ընդդիմութի՞ւնը: Հազիւ պարծենալու տեղ ունեցաւ, մի քայլ էր կատարել՝ միաւորուել էր, մի թեկնածու առաջադրել՝ կանգնել նրա թիկունքին, եւ յաղթելու դէպքում բաժին էր ստանալու իշխանութիւնից: Ակնկալիքները չարդարացան: Միամիտը սանձերը տուել էր միասնական թեկնածուի ձեռքը, քաշուել մի կողմ, թողել որ նա վերջին ճակատամարտը մղի ինքնագլուխ, այսպիսով, կամայ թէ ակամայ, մեղսակից դառնալով ժողովրդին սադրանքի մէջ ներքաշելուն: Ընդդիմութիւն, որ առանց այն էլ մեծ հեղինակութիւն չէր: Իսկ գործող նախագահն, իբրեւ յաղթանակած նախագահ, մնաց պալատում, պալատի տէր, ոչինչ, որ այդ ճանապարհին ջոհաբերուեց ժողովրդի բարի անունը, աշխարհով մէկ հռչակուեց անխոհեմ, խռովարար: «Սրտացաւ» հարեւանները «տխրեցին»: Վրացի Շեվարնաձէն շտապեց յորդոր յղել, կոչ անել Հայերին խաղաղուել: Ալիեւը քթի տակ ծիծաղեց. «Ամբարտաւան Հայե՛ր, կերա՞ք»:

Ռուս հեռուստալրագրողները իսկոյն զուգահեռ անցկացրին Մոսկուայում չարաթներ առեւած արիւնահեղութեան եւ երեւանեան այս անմեղ խրախճանքի մէջ: Ցոյց տալով նախատինքներ թափեցին մեր գլխին աշխարհատիպ մեր այն հայրենակիցները, որոնք ոտքը Հայաստան դնելուն պէս հանդէս են գալիս հեռուստատեսութեամբ եւ ռադիոյով ու խրատում մեզ՝ «Ասանկ կ'ըլլայ, այլ կերպ չըլլար, դարերու մեր երազանքն էր ազատ, անկախ պետութիւն ունենալ, յանուն որու ազգով զոհուիլն իսկ երջանկութիւն է»: Եղածը ոչ աւել, ոչ պակաս յիշեցնում էր 1905 թուի Յունուարի 9-ին Պետերբուրգում եղածը, երբ Գապոն քահանայի յորդորներով ու առաջնորդութեամբ, սովալլուկ ռուս բազմութիւնը հոծ զանգուածով գնաց ցարի ոտքը, խնդրելու, որ գթայ իրենց, կոտորւում են, մի ճար անի... եւ ցարը նրանց դաս տուեց՝ իբրեւ խռովարարների, կրակ տեղաց գլխներին: Մեր գործող նախագահն կարող էր նոյնն անել չարեց. «Տեսա՞ք, նա ինչպիսի զսպուածութիւն հանդէս բերեց, ասում են նախագահի խօսափողները, չհրամայեց գնդակոծել Ազգայինի առջեւ հաւաքուած ցուցարարներին»: Այո՛, կարող էր նախագահը հրամայել, եւ Վազգէն Սարգսեանը ռազմավարական հանճարը ցուցադրելու ինչպիսի առիթ կ'ունենար, ինչ հաճոյքով կը կատարէր հրամանը, եթէ բազմութիւնը մի փոքր ազրեսիւ դառնէր, եթէ հրշէջ մեքենաների առաջին հոնդիւնից ու օդում ճարճատած առաջին կրակոցներից յետոյ այնտեղ գէթ մի մարդ մնացած լինէր: Անմիջապէս դատարկուեց փողոցը, եւ ցուցարարները ցրուեցին ոչ այն պատճառով, որ վախկոտ էին: Նրանք բռնութեան դիմելու մտադրութեամբ չէին ցոյցի հաւաքուել: Վախկոտն իշխանաւորներն էին եւ ընդդիմութիւնը, որոնք ծակուծուկերից չելան, հանդէս չեկան բազմութեան առջեւ եւ պարզաբանումներ չարին: Ինչ պարզաբանում: Սադրանք էին ծրագրել՝ իրականացրին, բախումը պառակտուած թիմի երկու հակադիր ուժերի մէջ էր, որի շարունակութիւնը հետեւեալ օրը տեղի ունեցաւ Ազգային Ժողովում, վերստին վկայելով, որ այդ խժդժութիւնները կապ չունեն հայ ժողովրդի հետ: Այդ առիթով ճամարտակողներ եղան, թէ ինչ կայ որ, եւ հեռուստաժապաւէններ արձակեցին, որ ցոյց տան թէ միջազգային չափանիշներով սովորական բան է Ազգային Ժողովի ծեծկռտուքը, նոյնպիսի բան ամէնուրեք կատարւում է, ահա տեսէք, անգամ ճափոնական Պառլամենտում: Այո՞, նման բան ամէնուր կատարւում է, վերստին ու վերստին վկայելով, որ ոչ մի իշխանութիւն արժանի չէ իր ժողովրդին: Անգամ ճափոնական այնքան պատկառազդու, այնքան խորամիտ ու խստաբարոյ ժողովուրդը չունի, չի կարողանում ունենալ իրեն արժանի, արժանաւոր իշխանութիւն: Մեր հեռուստակէրաններին քիչ չենք տեսնում դարերով իրական համարուող խոշոր պետութեան այս կամ այն բարձրաստիճան պաշտօնեային բանտ առաջնորդելիս՝ կաշառակերութեան, խարդախութեան, յանցագործ խմբերի հետ համագործակցելու մեղադրանքով: Պետութիւնը իրական է հէնց այնքանով, որ պատահում է երբեմն յանցագործ պաշտօնեան թակարդ է ընկնում: Այդպիսի բան չի կատարւում ոչ իրական կամ իրական դառնալու ճանապարհը բռնած երկրներում: Յիշենք, թէ քանի անգամ Հանրապետութեան դատախազը մեր Խորհրդարանին խնդրեց անձեռնմխելիութեան իրաւունքը կասեցնել յանցագործութեան մէջ բռնուած այս ու այն խորհրդարանականին, եւ Խորհրդարանը աղմուկ-աղաղակով մերժեց, պարզ չէ՞ ինչու:

Սեպտեմբերի 25-ին Ազգային Ժողովի չէնքում կատարուած խժդժութիւնները ժողովրդի հետ կապ չունեցող գործողութիւններ էին, ժողովրդի դէմ նիւթուած սադրանք էր, այդ պատրուակը պետական յեղաշրջման փորձ ներկայացնելու չարամիտ դիտաւորութիւն: Դրա հեղինակները չեն ամաչում: Աշխարհի առաջ ամաչողը ժողովուրդն է: Դասեր քաղողը նոյնպէս ժողովուրդը պէտք է լինի:

Ժողովրդական դարաւոր փորձն աւանդում է մեզ ազգովին երկարակեցութիւն մաղթել Հանրապետութեան գործող նախագահին, եթէ ուզում ենք զղջանալ վատթարից:

Ժողովրդի դարաւոր տառապանքից ծնուել են մէկը միւսից միամիտ ու մէկը միւսից բարի հէքեաթներ իմաստուն եւ արդարամիտ թագաւորների մասին: Մէկի մէջ պատմւում է, որ երբ ծերանում ու մահանում է երկրի սիրելի թագաւորը, որ ժառանգ չունէր, ժողովուրդը շուարում մնում է, թէ ո՞ւմ նստեցնեն գահին: Որ սխալուած չլինեն, բերում մի «ղուշ» են բաց թողնում քաղաքի բազմամբոխ շուկայում, «ղուշը» գնում, նստում է սարից նոր իջած մի պարզ հովուի ուսին: Առանց երկմտելու նրան էլ տանում են պալատ, արքայական ծիրանին գցում ուսերին, նստեցնում արքայական գահին, արքայական թագը դընում գլխին, արքայական գաւազանը տալիս ձեռքն ու ասում՝ եղիր մեր թագաւորը, կառավարիր մեզ մաքուր ու սըրտով թելադրանքով: Եւ ի՛նչ թագաւոր է դուրս գալիս, ի՛նչ սիրող ու սրտացաւ հայր իր ժողովրդի համար, ի՛նչ երջանիկ էին բոլորը նրա հովանու ներքոյ:

Այս պարզ ու միամիտ հէքեաթը, երեւի, այնքան էլ պարզ ու միամիտ չպէտք է կարծել: Այն ասում է, նախ՝ ոչինչ անհնարատ չէ, ինչին դիպել է մարդու ձեռքը: Ուստի, կեանքի է կոչւում հրաշագործ թռչունը, որը գնում ու անսխալ ընտրում է ամենաարժանաւորին, նրան՝ ով ժողովրդի հետ է միայն ու ժողովրդի համար, հանդամանք, որին մենք մատների արանքով ենք նայել:

Ա. Ս.

«Ազգ», Հոկտեմբեր 22

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳԻՄՊՐԻՁԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 22–ին, ներկայացուած է Անի Զպուքճեանի «Հայ ըլլա՞ր չէ՞ր ըլլար» կատակերգութիւնը Համազգայինի Յակոբ Պարոնեան Թատերախումբին կողմէ, բեմադրութեամբ Մովսէս Աչըգեանի: Բացման խօսքը արտասանած է Համազգայինի վարչութեան ատենապետը՝ Կարպիս Հանէշեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնի Պապայեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 20–ին, Առաստել Թատերախումբը ներկայացուցած է Արամ – Աշոտ Պապայեանի «Գնա մեռիր, եկուր սիրեմ» կատակերգութիւնը: Բեմադրութիւնը կատարած է թատերախումբին հիմնադիրը՝ Տիկին Սեդա Քէշիշեան:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Էմմակոս ցուցասրահին մէջ (Զալքա), Հոկտեմբեր 9–ին բացումը կատարուած է արձանագործ Սրա Շիրազի գործերուն: Արուեստագէտը ներկայացուցած է շուրջ քսան քանդակներ եւ երեսունէ աւելի գծանկար:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ս. Ահարոնեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 18–ին, բացումը կատարուած է արուեստագէտ Կարօ Մարկոսեանի գործերուն, կազմակերպութեամբ Համազգայինի կերպարուեստի յանձնախումբին: Բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Սիլվիա Զաւզաւաճեան – Ահարոնեան: Ներկայացուած են Կ. Մարկոսեանի 80 գործերը:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896–1909

ԵՐՎԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Տիգրան Երկաթ. – Իր բանախօսութիւնը. – Հիւանդութիւնը. – Պելժիացի Անթուանը. – Դիւցազնական ծրագիր մը. – Ռէքէոս Մուրատեան. – Միութեան թերթը. – Դրօշմահաւաք համակիրներ. – Նազարբէկի գէշ օրինակը. – Հայրենասէր Պարոն Քոքինոս. – Փախստական Հայերը. – Շաքար մը Եգիպտոսի մէջ. – Քընայթեան բէժիմը. – Արփիարեանի երազը. – Գաղթականներու խաղքութիւնները. – Մեկնում Աթէնքէն. – «Ուրանիա» շոգենաւը.

Յուզումնալից անց մը կրետէէն. – Աղեքսանդրիա կը հասնինք:

Հոկտեմբերի կամ Նոյեմբերի մէջ էր երբ օր մը Պոլսէն մեկնող Մէսաժըրիի շոգենաւը գացած էր, ինչպէս յաճախ կ'ընէի ծանօթներ տեսնելու յոյսով:

Յանկարծ կամրջակին վրայ հանդիպեցայ Տիգրան Երկաթին, որ Մարսիլիա ու անկէ Փարիզ պիտի երթար ուր միտք ունէր հաստատուելու:

Ճամբան սոսկալի փոթորիկ կրած էին եւ խեղճը՝ որ արդէն տկար էր, չարաչար նեղուած էր, այնպէս որ ճամբորդութիւնը շարունակելու կարողութիւն չունէր գրեթէ:

– Ցամաք ելիր ու շաբաթ մը մնացիր եւ հանգստացիր, յաջորդ շոգենաւով կը մեկնիս, խորհուրդ տուի իրեն.

– Հայկական դատին ի նպաստ բանախօսութիւն մըն ալ կ'ընես Աթէնքի մէջ...:

– Բայց, գիտել տուաւ, նիւթական միջոցներս կը պակսին, հազիւ Փարիզ երթալու եւ հոն քիչ մը ապրելու չափ դրամ ունիմ քովս:

– Հոգ մի՛ ըներ, քեզ Աթէնքի մէջ ծախք ընել չենք տար, ըսի:

Կը մտածէի թէ շաբաթ մը կրնանք զինքը պահել 60 – 70 տրախմիով:

Տիգրան Երկաթ հաւանեցաւ եւ միասին դուրս ելանք շոգենաւէն իր պայուսակներն ալ առնելով:

Գրեթէ ոտքի կենալու կարողութիւն չունէր. իսկոյն զինքը պանդոկ մը առաջնորդեցի ուր թեթեւ ճաշ մը ընելէ ետքը՝ մտաւ անկողին հանգստանալու համար:

Հետեւեալ օրը քիչ մը կազդուրուած էր եւ կրցանք միասին այցելել խմբագրատուները եւ բանախօսութեան մը ծրագիրը պարզել՝ որ խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ:

Իսկոյն թերթերը մեծաշուքդ կերպով ծանուցին Տիգրան Երկաթի Աթէնք հասնիլը, մասնաւորապէս բանախօսութիւն մը ընելու համար Հայկական խնդրին վրայ:

Եւ սակայն խեղճ Տիգրան Երկաթ տկար էր միւս օր կրկին ստիպուեցաւ անկողին իյնալ:

Բանախօսութիւնը հազիւ տասնըհինգ օր ետքը կարելի եղաւ ընել Բառնաս կոչուած սրահին մէջ, ուր հաւաքուած էր Աթէնացիներուն մտաւորական դասակարգը:

Տիգրան Երկաթ՝ անկողնին մէջ պառկած՝ ափսափոյ պատրաստած էր իր խօսելիքը գրաւոր կերպով, զոր կարդաց ժամուկէս անընդհատ: Հիանալի ֆրանսերէնով մը տաղանդաւոր երիտասարդը կը ներկայացնէր Հայ եւ Յոյն ազգերու յարաբերութիւնները դարերու ընթացքին մէջ եւ կը դուշակէր ապագայ դաշնակցութիւն մը Արեւելքի այդ երկու պատմական ազգերուն միջեւ, որոնք ա՛յնքան նկարագրի նմանութիւններ ունէին իրարու հետ:

Բանախօսութիւնը, որ կուռ ուսումնասիրութիւն մըն էր պատմական յուշմունքներով լեցուն, խորին ազդեցութիւն յառաջ բերաւ եւ բուռն ծափահարութիւններով ընդունուեցաւ, ու հետեւեալ օրը բոլոր թերթերը անկէ երկար քաղուածքներ ըրին ու ամէն կողմէ շնորհաւորութիւններ սկսան տեղալ Տիգրան Երկաթի հասցէին:

Բայց խեղճը իր ուժերուն վրայ չափազանց վստահացեր էր: Բանախօսութեան հետեւեալ օրը կրկին անկողին ինկաւ, այս անգամ բոլորովին ուժաթափ ու ամիս մը պառկած մնաց:

Ամէնքս փոխն ի փոխ հիւանդապահութիւն կ'ընէինք իրեն եւ կը ջանայինք գոհացնել իր ջղայնոտ հիւանդի քմահաճոյքները:

Իր անկողնին դէմ փոքրիկ սեղան մը կար, որուն վրայ շարել տուաւ իր սիրելիներուն լուսանկարները, յետոյ ուզեց որ խաղողի որթատունկ մը գտնենք ու անով շրջանակ մը ձեւացունենք պատկերներուն վրեւ:

Զարեհ Քոչեան ժամերով թափառելէ ետք, յաջողած էր այգիէ մը որթատունկ մը խլել եւ վազն ի վազ բերել յաղթականօրէն:

Որթատունկէն ետքը՝ Տիգրան Երկաթ նուռ մը ուզեց, որպէսզի մէջտեղէն կըտրենք ու սեղանին վրայ դնենք:

Այդ նուռը բաւական նեղութիւն պատճառեց մեզի: Եղանակը չէր ու միայն մեծ պտղավաճառներու քով կարելի էր գտնել՝ հատին 2 – 3 տրախմի վճարելով: Ստիպուեցանք մէջերնիս հանգանակութիւն մը ընել նուռը գնելու եւ մեր սիրելի հիւանդը գոհացնելու համար:

Այս հիւանդութեան առթիւ ալ Աթենացիները մեծ ազնուութիւն ցոյց տուին: Բժիշկները, որոնց գլխաւորն էր նախարարապետին եղբայրը տոքթոր Տէլիեանի, ամէնէն համբաւաւոր Յոյն բժիշկը, ամէն օր կուգային հիւանդը խնամելու ձրիաբար: Իսկ գրական անձնաւորութիւններ անպակաս էին իր քով:

(Շար. 31)

(Շար. Ա. էջէն)

հարում մը միայն կրնայ քաղաքական յաջողութիւն նշանակել Սուրիոյ համար: Որովհետեւ Ամերիկացիները խորքին մէջ զօրավիգ են «խաղաղութեան փոխարէն տարածք» սկզբունքին զոր Նեթանիահու կը մերժէ: Արդարեւ, Ուաշինկթընի համաձայն Իսրայէլեան զօրքը պէտք է հեռանայ Կոլանէն Իսրայէլի համար ապահովութեան եւ խաղաղութեան երաշխաւորութեան փոխարէն:

Կայ ուրիշ վարկած մըն ալ որ կ'ենթադրէ Ասատի կողմէ յարձակում մը, կանխելու համար Իսրայէլեան յարձակողական մը: Հաւանակա՞ն է նման քայլ մը: Նեթանիահու միշտ կը կրկնէ թէ Արաբները հաշտութիւն կը կնքեն միայն հզօր Իսրայէլի մը հետ. ան համոզուած է որ իր երկիրը անցեալին չափ վախ չի պատճառեր անոնց: Կը հաւատայ որ Ռաբին ու Փերէս լրջօրէն տկարացուցին Իսրայէլի տարհամոզիչ ուժը: Այդ դիրքը կրկին շահելու եւ Սուրիոյ դաս մը տալու համար Իսրայէլեան յարձակում մը լաւագոյն միջոցը կրնայ ըլլալ: Մանաւանդ որ Սուրիա Հեզպոլլահին միջոցով կը նուաստացնէ Իսրայէլն ու կորուստներ կը պատճառէ անոր. 1996–ի սկիզբէն ի վեր Լիբանանի հարաւային շրջանին մէջ Իսրայէլացի 23 զինուորականներ սպաննուած են, 80 հոգի ալ վիրաւորուած:

Նեթանիահուի խորհրդականներէն մէկուն կարծիքով Սուրիացիներուն պարտադրուելիք պարտութիւն մը պիտի վերահաստատէ Իսրայէլի տարհամոզիչ հզօրութիւնը ու սկիզբ ըլլայ երկկողմ արդիւնաւոր բանակցութիւններու որոնք խաղաղութեան փոխանակման սկզբունքով պիտի տարուին. այսինքն՝ առանց Կոլանի յանձնումին: Նման թեմադրութիւն մը որոշ ժամանակի համար Նեթանիահուն պիտի փրկէ Պաղեստինցիներուն հետ Օսլոյի համաձայնութեան վերջին տուեալները կիրարկելու պարտաւորութենէն ալ:

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section *«Agnouni»* d'Asnières organise

pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES

le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique

NAVASART

et *SONIA NIGOGHOSSIAN*
(Mezzo-Soprano)

Les billets sont en vente au :

—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Պ. Ներսէս Մխճեան եւ զաւակը,
Տոքթ. եւ Տիկին Պօղոս Գայսերեան եւ զաւակը,
Տիկին Սրբուհի Փեշտիմալճեան եւ զաւակները,
Տիկին Լինտա Աբելեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Պեքարեան եւ զաւակները
եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՄԽՃԵԱՆ-Ի
(ծնեալ Աբելեան)

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 3-ին, 95 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 7, ժամը 15-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Գաշանի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ» — Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Ներսէս Մխճեանի:

COURS D'ARMENIEN

L'école TEBROTZASSERE informe ses anciens élèves ainsi que tous ceux qui préparent le Baccalauréat, que les inscriptions aux cours d'arménien en vue de la préparation à cet examen seront ouvertes à partir du :

mercredi 6 Novembre à 16h30
dans l'établissement
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

Ս. Դ. Հ. Կ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոցեալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը, կ'իմացնէ փարիզահայ գաղութին թէ այսուհետեւ իր վարչական հասցէն է՝

HENTCHAKIAN
97, rue La Fayette
75010 Paris
Tél. et Fax : 01 46 45 20 48.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի շաբաթօրեայ դպրոցի Կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22–ին,

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ՆՐԿԼԵՋՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաւաքով

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Նոյեմբեր 10–ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Անուանակոչութեան Տօնն է եւ Օծման 21–րդ տարեդարձը:

Այս առիթով հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի, սպա՝ աւանդական Մատաղը կ'օրհնուի: Պատարագը ժամը 10–ին: Երգեցողութիւնը կը կատարեն Եկեղեցւոյ երգչախումբն ու Տարօն Մըշակութային Միութեան մշտանական խումբերը. ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Նօրկանճեանի:

Ժամը 13–ին՝

Ժողովրդական ճաշ

Իսիի Փ.Ա.Մ.Ի.–ի սրահին մէջ
25 Ալիւնի վիքթոր Քուէսոն

Տեղեկութեանց համար դիմել քարտուղարութեան

Հեռ. – 01 – 46 – 44 – 28 – 52

LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
ET
LE CENTRE
KERAM BAGHDASSARIAN

présentent

*POUR LA PREMIERE FOIS
EN FRANCE,
SOUS LA DIRECTION
DE HERATCHIA MURADIAN*

**MUSIQUES
ET CHANTS
TRADITIONNELS
D'ARMENIE**

PAR L'ENSEMBLE MURADIAN

**Mardi 12 Novembre
à 21 heures précises**

**à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture**
12-14, rue Saint-Bazile —
13001 Marseille

Renseignements : 04. 91. 50. 15. 09.
P. A. F. : 70 F.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Կապոյտ Խաչի Պուլվար-Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Պուլվար-Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

**CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE**

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section *«Astrig»*
d'Arnouville / Gonesse / Sarceilles / Villiers-le-Bel

vous informe qu'elle organise un

«THEYASSEGHAN»

le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h

dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.

Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections Paris *et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

Իսի – Լէ – Մուլինոյի
Թարգմանչաց վարժարանը
կը ներկայացնէ
Յովհաննէս Թումանեանի

«ԱԳԱՀԻՆ ՎԵՐՋԸ»

հէքեաթը

բեմականացուած
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ
եւ
ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՏԻԿՆԻԿԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆԻ
կողմէ

Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին
Դպրոցին սրահին մէջ
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Զապէլ Մագգասեանի մահուան քառասունքին առիթով. –
Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Զօրուր, Տէր եւ Տիկին Թորոս Զօրուր, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սեմերճի 500–ական Ֆր., Պր. Պօղոս Ներսէսեան 400 Ֆր.:

Եկեղեցւոյ Պայծառութեան. –
Պր. Սիմոն Պէրպէրեան 400 Ֆր., Պր. Քերովբ Գույումճեան 300 Ֆր., Օրիորդ Աննիկ Էքպէրեան, Տիկին Լուիզ Տարա 100–ական Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի թատերական երեկոյթը՝

«La Belle-Mère d'Erevan»

Նոյեմբեր 19–ին:
Մանրամասնութիւնը յետագային:

***

Իսի–ի Նորաբաց
ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12·30–ին

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
JEUDI
7 NOVEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.979 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.979

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԳՐԱՒՆԵՐԸ

Տնտեսութեան բնագաւառին մէջ Չինաստանի մեծ նուաճումները սկսած են տիրել նաեւ արեւմտեան շուկաներու: Սակայն առով պիտի չսահմանափակուի ծայրագոյն արեւելքի ազդեցութիւնը արեւմուտքի վրայ: Տնտեսականով սկսած հետաքրքրութիւնները անպայման պիտի յանգին նաեւ մշակութային մարզին: Այս ուղղութեամբ կ'ընթանան չինացի լրագրողներու նախատեսութիւնները:

Ճիշդ է որ ներկայիս արեւմուտքցիները արմատացած եսակեդրոնութեան մը մէջ փակուած են: Առիկա դարերով իշխած է անոնց մտածելակերպին ու ասիական մշակոյթներու մասին նախապաշարումներ թելադրած: Անոնցմով Արեւմուտքը միշտ մղած է արեւելքցիները որ հրաժարին իրենց աւանդական արժէքներէն, բարքերէն: Բայց, այսօր, ազդեցութեան հակառակ ուղղութիւն մը կ'ենթադրուի:

Չինական մշակոյթին տիեզերական ներդաշնակութեան յարգանքի ըմբռնումը յատկապէս օգտակար կրնայ ըլլալ խաղաղութեան ու բարգաւաճման ձգտող աշխարհին: Չինացիները ասկէ զատ վստահ են որ այս ըմբռնումին հետ չինական քաղաքակրթութիւնն ալ հրաշալի պարթօնք մը պիտի ունենայ: Արեւմտեան թէքնիքին բոլոր արտադրութիւնները օրը օրին կը հասնին աշխարհի ամէն մէկ անկիւնը: Մեծ թափով կը շարունակուի արեւմտեան քաղաքակրթութեան տիրապետութիւնը: Ծայրագոյն արեւելքի մէջ ալ երիտասարդներ ճինզ կը հագուին, Մարլպորօ կը ծխեն. ու ասիկա միայն նորոյթի հետեւելու մղումով չէ. մարդիկ կ'օրինակեն նաեւ ամերիկեան ապրելակերպը:

Կայ անգլերէնի գործածութեան համատարած բնոյթը որ կ'օգնէ արեւմտեան եւ ամերիկեան մշակոյթին տիրապետութեան: Մեծ մասով այդ լեզուն կը գործածուի նաեւ համակարգիչներու կողմէ: Արեւմտեան լրասփիւռներու ծաւալումն ալ կը սպառնայ զարգացման ընթացքի մէջ գտնուող երկիրներու մշակոյթներուն:

Այսուհանդերձ, արեւելեան ասիական շրջաններու յարաճուն զարգացումը խրթանած է ինքնավստահութիւնը. նաեւ վստահութիւնը՝ աւանդութիւններու, ազգային մշակութային ինքնութիւններու նկատմամբ: Ասիական երկիրները հետըզհետէ աւելի կը գիտակցին տնտեսական զարգաւաճումին մէջ իրենց մշակոյթին ու աւանդական արժէքներու դերին: Ասկէ՝ անոնք հետզհետէ կը պահանջեն որ նոյն իրաւունքները ունենան միջազգային գործերու մէջ:

Չինաստան 17 տարիէ ի վեր տնտեսական վերելք ու քաղաքական կայունութիւն կ'արձանագրէ: Ասիկա թոյլ կուտայ որ աշխարհի մնացած մասին վրայ ալ ակնարկ մը նետէ: Չինական բարեփոխումներու առաջին շրջանի մշակութային մեծ ցնցումէն ետք զոր պատճառած է արտաքին աշխարհին հետ շփումը, հասունցած են արեւմուտքի հետ մշակութային յարաբերութիւնները: Այսօր Չինացիներուն միջեւ պակսած է թէ՛ արեւմտականացումը եւ թէ արեւմուտքցիին ուղղուած օտարատեացութիւնը:

ԳԼԻՆԹԸՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

ԲԱՅՑ ԳՈՆԿՐԷՍԸ (ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ) ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՄԷՆԷՆ ՑԱԾ ՏՈԿՈՍԸ

49% է միայն Միացեալ-Նահանգներու նախագահական, խորհրդարանական եւ այլ ընտրութեան մասնակցութեան տոկոսը, ինչ որ ամէնէն ցածն է իր պատմութեան: Ընդհանրապէս շատ չի խօսուիր ձեռնպահութիւններու մասին, հակառակ անոր որ շատ բան կը նշանակեն եւ խորքին մէջ բուն կարծիքն ունեցողները անոնք են որ չեն քուէարկեր ոչ ոքի, համոզուած որ մէկը միւսէն աւելի լաւ չէ եւ ոչինչ կը փոխուի: (Փակագիծի մէջ, նոյնն էր Հայաստանի պարագան ուր ժողովուրդին գրեթէ կէսը քուէատուփ չգիմեց եւ ոչ ոք ծանրացաւ ա՛յս երեւոյթին վրայ):

Ուրեմն, քուէ տուող այդ 49%-ին մեծամասնութիւնը իր քուէն տուաւ Պիլ Գլինթընի եւ այդ արդիւնքը ծանօթ էր Նոյեմբեր 5, ժամը 21.01-ին տեղւոյն ժամով ու քիչ ետք վերընտրուած նախագահը խօսք կ'առնէր եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէր նախ իր «հրաշալի կընոջ», աղջկանը, Աստուծոյ եւ քուէարկողներուն, փառքը հիւսելով Ամերիկային, աշխարհի մեծագոյն ազգը որակելով Ամերիկացին (որ, ի դէպ, ազգ ալ չէ), մեծարելով իր հակառակորդը՝ Պոպ Տոլ, եւլն. եւլն.: Պոպ Տոլ ալ, իր կարգին ելոյթ ունենալով կը յայտարարէր. -- «Վաղը, կեանքիս առաջին օրն է ուր ընելիք պիտի չունենամ», ու կ'աւելցնէր թէ շնորհաւորած է Գլինթընը որ իր հակառակորդն է, բայց ոչ՝ թշնամին:

Միացեալ -- Նահանգներու նախագահական ընտրութիւնը անուղղակի է, այսինքն քաղաքացիները կ'ընտրեն մեծ քուէարկողներ եւ անոնց թիւէն --ըստ հոսանքի-- կը պարզուի արդէն որ ո՞վ պիտի յաղթէ: Երբ դեմոկրատ մեծ ընտրողներու թիւը 270-ը անցած էր -- անհրաժեշտ միջինը -- արդէն յայտնի էր որ Գլինթըն վերընտրուած է: Առաջին դեմոկրատ նախագահն է, Ֆր. Ռուզվելթէն ի վեր, որ կը վերընտրուի:

Մասնակի, բայց ոչ վերջնական, արդիւնքները 50% տոկոս մը կը հաստատէին Գլինթընի համար, 42%՝ Տոլի եւ 8% միայն մեծահարուստ Ռոս Փերոյի (Բարենորոգման կուսակցութիւն):

Գլինթըն ունէր անշուշտ տարիքի առաւելութիւնը Տոլի վրայ (50 եւ 73), բայց անկէ զատ չորս վերջին տարիներու տնտեսական զարթնումը եւ մանաւանդ գործազրկութեան զգալի նուազումը դեր խաղացած են: Տոլ, ծեր կը նըկատուէր ոչ այնքան տարիքով, որքան մտայնութեամբ եւ պէտք է ըսել թէ շատ ձախաւեր ընտրապայքար մըն ալ ըրած է եւ դիզած է կաֆերը: Այսպէս, ողջունած է Սան--Ֆրանսիսքոյի բնակիչները երբ Սան--Տիէկօ կը գտնուէր, քանիցս շեշտը դրած է Սպիտակ Տան հիւրերուն վրայ, որոնք թմրեցուցիչի չահատակողներ են եւլն. եւլն.: Կրնայ մխիթարուիլ սակայն անով որ ամերիկեան Գոնկրէսը (Ներկայացուցչական ժողով եւ Ծերակոյտ) իրենց հանրապետական մեծամասնութիւնը կը պահեն: Ծերակոյտին մէջ, նոյնիսկ այդ մեծամասնութիւնը կ'ամրապնդուի:

Նախագահական եւ խորհրդարանական ընտրութիւններէն զատ, ամերիկացի քաղաքացին բազմաթիւ այլ ընտրութիւններ ալ կ'ընէ, ըստ նահանգերու եւ որոնք տեղական բնոյթ ունին:

-- Գլինթընին հետ, ընտրուած է նաեւ Ալ Կոր, որպէս փոխ--նախագահ: Իր առաջին ելոյթը կը նկատուի 2000-ի նախագահական ընտրապայքարի առաջին ճառը, քանի Կոր արդէն իսկ կը ներկայանայ որպէս ժառանգորդը:

-- Ֆլորիտան, որ ցարդ հանրապետական դիմագիծ ունէր, առաջին անգամ ըլլալով դեմոկրատ Գլինթընի քուէարկած է, կիներու պատճառաւ, որոնց 55%-ը իր քուէն տուած է Գլինթընի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Արտաքին փոխ – Նախարար Զիւլֆիքեարով խօսելով Ղարաբաղի հարցին Մոսկուայի վերջին բանակցութիւններուն մասին, ըսած է թէ հայկական կողմը հաշտարար ընթացք ցոյց չէ տուած ու հանդիպումը աւարտած է առանց արդիւնքի: Ադրբէջան կը պնդէ «գրաւեալ» հողերէն հայկական ուժերու քաշուելու եւ երկու կողմին գաղթականներուն ալ վերադարձի պարագաներուն վրայ:

ԵԼՑԻՆԻ վիրաբուժական գործողութիւնը որ կատարուեցաւ Նոյեմբեր 5–ին, 7 ժամ տեւած է: Նախագահը ենթարկըւած է հնգապատիկ կամրջումի (փոնթաժ) մը եւ յայտարարուեցաւ թէ գործողութիւնը յաջողութեամբ պսակուած է, ինչպէս կը պատահի ընդհանրապէս, բայց, առաջին 48 ժամերը ճակատագրական բընոյթ ունին: Ելցին Նոյեմբեր 6–ի առաւօտն իսկ, նոր հրովարտակով մը, ետ առած է այն բոլոր իրաւասութիւնները զորս փոխանցած էր Չերնոմիրդինի, գործողութեան ընթացքին: Գործողութիւնը կատարած է Ռենատ Ակչուրին որ երկրին մեծագոյն վիրաբոյժն է սրտի մարզին մէջ: Գործողութեան ընթացքին սակայն, կողքի սենեակը կը գտնուէին ամերիկահայ մեծ մասնագէտը՝ Տըպաքէ (88 տարեկան) եւ երկու Գերմանացիներ:

ԱԼԺԷՐԻ արեւմտեան մէկ գիւղակին՝ Տուաուտայի մէջ, 10 կիներ եւ երեք մանուկներ մորթուած են Նոյեմբեր 2–էն 3–ի լուսնալիք գիշերը, մոլեռանդ մահմետականներու զինեալ խումբի մը կողմէ: Գիւղը խորապէս ցնցուած է եւ բնակիչները սուգ բռնած են յաջորդ օրը: Միայն մէկ օրաթերթ մը կայ՝ «Լիպէրթէ» որ որոշ մանրամասնութիւններ կուտայ այս ջարդին մասին: Կ'ըսէ թէ յարձակողները նախ ձեռնառումբ մը նետած են տունին վրայ ուր կը բնակէին կիներ ու մանուկներ, ապա ձեռնարկած ջարդին, յուռ մնալով զոհերու պաղատանքներուն, մինչ իրենցմէ ոմանք Գուրանէն հատուածներ կը կարդային:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կ'ուզէ որ վերնայ եւրոպական օգնութեան արգելքը Թուրքիոյ: Արտաքին նախարարն է՝ Քինքէլ որ հարցազրոյցի մը միջոցաւ Նօյը Օսնապրիւքըր Ցայթունկի կը գտնէ որ եւրոպական Խորհրդարանին որոշումը որ առկախած է նիւթական նպաստը դէշ որոշում մըն է: Այս միջոցին Տէմիրէլ չորս օրուան այցելութիւն մը կը կատարէ Գերմանիա: Եւրոպական Խորհրդարանը որոշած էր առկախել 350 միլիոն Ֆրանքի օգնութիւնը որ պէտք է կատարուէր Թուրքիոյ, որպէս հետեւանք իր անդամակցութեան մաքսային միութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արդարադատութեան եւ Ներքին Նախարարին միջեւ նոր բանավէճ մը ծագած է, իբրեւ հետեւանք Փարիզի դատական ոստիկանութեան պետին չընորհագրկման (մերժած էր, հակառակ անոր որ օրէնք է, որ ոստիկաններ ընկերանան դատաւորին Թիպէրիի տան խուզարկութեան առեն), զոր Ներքին Նախարարը՝ Ժ. Լ. Տըպրէ նկատի չէր ուզած առնել եւ պաշտօնին գլուխը պահած էր ենթական: Նոյեմբեր 4–ին, երկու բարձրաստիճան դատաւորներ, մէկը՝ Փ. Թրիուշ, նախագահ Բեկանիչ Ատեանին, անընդունելի որակած են որ Ներքին Նախարարը միջամուխ ըլլայ արդարադատութեան գործերուն: Նախարար Թուպոն իրաւունք կուտայ իր դատաւորներուն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Եպիսկոպոսական Ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ Էքս – ան – Փրովանսի Արքեպիսկոպոսը՝ Լուի – Մարի Պիյէ, Լուրտի եպիսկոպոսական ժողովին կողմէ: Կը յաջորդէ գերպ. Ժոզէֆ Տիվալի:

ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի Ազգային Խորհուրդը որոշեց տարիքի սահմանափակում ճշդել քաղաքական ասպարէզի թեկնածուներուն համար: Բուռն վէճերը պատճառ եղան որ միջին ճամբայ մը գտնուի: Այսպէս, 1998–ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն համար սահմանափակ տարիքն է՝ 75 եւ 70 յաջորդներուն: Բողոքողները շատ են, փրոֆ. Գապրոլ (71 տարեկան) կ'առարկէ որ ժամանակները փոխուած են, ինչպէս մարդկային կազմը եւ այսօրուան 70 – 75 տարեկան անձը անցեալի 50 -- 55-ին կը համապատասխանէ:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ գործարար անձ մը, 40 տարեկան, Փօլ Թաթըմ սպաննուած է Մոսկուայի մեթրոյին մէջ, արճանակի 11 գնդակներով: Ամերիկեան Ամերիքոմ ընկերութեան նախագահը դատական եւ դրամական վէճ մը ունէր: 40% բաժնետէր էր Մոսկուայի Ռատիսոն – Սլաւիանսկի պանդոկին, մնացեալ 50%–ը կը պատկանէր մայրաքաղաքի իշխանութիւններուն եւ 10%–ն ալ Ռատիսոնի: Դատական վճիռ մը զինք կ'արտաքսէր իր գրասենեակէն ալ, մինչ Թաթըմ կը պնդէր որ ընկերակիցները 4 միլիոն տոլար կը պարտէին իրեն: 16 թիկնապահ ունէր եւ վախով կ'ապրէր պանդոկին մէկ սենեակը ուր կը մնար: Կիրակի օր, ծուղակ մը ինկած է:

Ս. ՏԷՄԻՐԷԼԻ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՑՑԸ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Ս. Տէմիրէլ պաշտօնական այցով մը գացած է Պոն ու զանազան հարցերու մասին տեսակցութիւն ունեցած է վարչապետ Քոհլի ու իր պաշտօնակից Հերցոկի հետ: Տեսակցութիւններուն գլխաւոր նիւթերը եղած են Գերմանիոյ Թուրքերը, մաքսային միութեան Թուրքիոյ անդամակցութիւնը, Եւրոպական Միութեան մէջ Թուրքիոյ տեղը, ՓՔՔ–ի եւ մարդկային իրաւանց հարցերը:

Ս. Տէմիրէլ ծանրացած է Թուրքիոյ արեւմտեան երկիր մը ըլլալու յատկանիշին վրայ, կրկնելով Եւրոպայի ամբողջական անդամ ըլլալու իրենց մտադրութիւնը: Ան քննադատական ոճով մը ցաւ յայտնած է որ Եւրոպայի մէջ յաճախ կը շփոթուին մարդկային իրաւունքներն ու ահաբեկչութեան դէմ տարուած պայքարը:

Խօսելով ահաբեկչութեան մասին, Գերմանիոյ վարչապետը ապահովութիւն տուած է Տէմիրէլի որ իրենք մտադիր չեն ջնջելու ՓՔՔ–ի գործունէութեան դէմ 1994–ին հաստատուած արգելքը եւ թէ ահաբեկչական արարքներու հեղինակները պիտի պատժուին ամէնէն խիստ կերպով:

Այսուհանդերձ, թրքական պատուիրակութեան վրայ ցնցիչ տպաւորութիւն գործած է տեսնել որ գերմանացի պատասխանատուներ Տէմիրէլի այցելութեան ու հանդիպումներուն հետեւելու արտօնութիւն տուած են նաեւ քրտական լրասփիւռներու – Թերթ, հեռատեսիլ – թըղթակիցներուն:

ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ԹՈՒԱՔԱՆԱԿ

Արժանթինի մէջ Հայերու տեղաբաշխումը բաւական միատարր է: Ընդունուած իրողութիւն է, որ մօտ 90 առ հարիւրը համախմբուած է մայրաքաղաք Պուէնոս–Այրէսի մէջ, իսկ մնացեալը՝ գլխաւորաբար Գորտոպա (երկրին երկրորդ քաղաքը): Շուրջ 2 առ հարիւր համեմատութիւնը կ'ապրի Մար տէլ Փլաթա եւ Ռոսարիօ (երկրին երրորդ քաղաքը): Այս չորս քաղաքներէն դուրս, ուր կազմակերպուած ազգային կեանք կայ (Պուէնոս–Այրէս, Գորտոպա եւ Մար տէլ Փլաթա) կամ եղած է (Ռոսարիօ), հատուկենտ Հայեր ցրուած են տարբեր վայրերու մէջ:

Պուէնոս–Այրէսի մէջ, պէտք է զանազանել քաղաքն ու արուարձանները: Բուն քաղաքին մէջ, հայաշատ թաղամասեր կը մնան, հինէն ի վեր, Փալէրմօ (հայկական գլխաւոր հաստատութիւններու կեդրոնավայրը) Ֆլորէս – Վիլլա Սոլտաթի – Նուէվա Փոմփէժա եռանկիւնը: Արուարձանները՝ Վալենթին Ալսինա – Լանուս – Աւելլանետա (հին թաղամաս), հարաւային կողմը, եւ Վիսէնթէ Լոփէս – Օլիվոս (1960–ական թուականներէն): Սակայն, ընկերա – տնտեսական տեղաշարժերը կը պարտադրեն Հայերու դանդաղ շարժում մը հարաւէն դէպի հիւսիս, ինչ որ կ'ենթադրէ նաեւ աւանդական միտումի փոփոխութիւնը, որուն համաձայն Հայերը սկսած են հեռանալ իրենց համախմբումի կեդրոններէն, հետզհետէ աւելի ցրուելով քաղաքի ոչ – հայաշատ թաղեր ու հիւսիսային արուարձաններ:

Գորտոպայի մէջ, Փուէյրետոն թաղամասը հայահոծ թաղամաս մըն է, ուր կեդրոնացած են հայկական բոլոր հաստատութիւնները:

Աշխարհագրական տեղաբաշխումը թէեւ մօտաւորապէս յստակ է, սակայն կարելի չէ նոյնը ըսել թուաքանակի կապակցութեամբ: Երբեք տեղի չէ ունեցած կանոնաւոր մարդահամար, եւ բոլոր հաշուարկները հիմնուած են մօտաւոր կամ մասնակի տուեալներու վրայ: Սակայն, նկատի ունենալով վերը բերուած թիւերը 1940 – 1960 թուականներուն համար (20 հազար հոգի՝ մինչեւ Բ. Աշխարհամարտի աւարտը, եւ 10.000 ներգաղթողներ), ինչպէս եւ ծնելիութեան տոկոսի նուազումը (միջինը՝ 1.5, փոխանակ 1930–ական թուականներու երեքին), կարելի է 40.000–ի շուրջ դնել Արժանթինի Հայերու թիւը: Բնակչագրական այս գնահատումը (Ն. Պինայեան), թէեւ կրնայ ճշգրտումի ենթարկուիլ, հիմնուած է լուրջ դիտարկումներու վրայ, ինչ որ պարագան չէ այլեւայլ գնահատումներու, որոնք կը շրջին առանց որեւէ փաստական հիմքի (70.000–էն մինչեւ 120–հազար):

Գաղութի մեծամասնութեան արմատները Կիլիկիայէն (Այնթապ, Հաճըն, Մարաշ) եւ Կապադովկիայէն (Կեսարիա եւ շրջակայքը) են:

ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Պուէնոս – Այրէսի մէջ, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, թեմական վարչութեան հանգամանք ունենալով, փաստօրէն կը ներկայանայ գաղութի վարչական կեդրոնը: Հայ Գաղութային Կեդրոնէն սերած ըլլալով, անկէ մնացած է «Հայ Կեդրոն» անունը, որ սովորութեան ուժով մինչեւ օրս կը կիրարկուի որպէս հաստատութեան անուանում, թէեւ իրական ճանաչում չունի: Անոր հետ կապուած են Ֆլորէսի, Լինիէրսի, Վիսենթէ Լոփէսի եւ Վալենթին Ալսինայի եկեղեցիներու հոգաբարձութիւնները:

Նկատի պէտք է ունենալ, որ Հոգաբարձութեան կազմին մէջ ներկայացուած հատուածներէն մէկուն կամ միւսին դերակշռութիւնը (1935 – 1938, 1948 – 1952, 1968 – 1994) գաղութային մակարդակի վրայ պառակտումներու եւ ներքին լարուածութեան աղբիւր եղած է, Այս կացութիւնը նոյնպէս արձանագրուած է Գորտոպայի մէջ (1936 – 1954):

Ի դէպ, Պուէնոս – Այրէսի Հոգաբարձութեան կանոնագրութիւնը խնդրոյ առարկայ եղած է իր հաստատումէն ի վեր, որովհետեւ նկատի չէ ունեցած առաջնորդի իրաւասութիւնը՝ ի պաշտօնէ հաստատութիւնը նախագահելու: Ասիկա տարբեր ժամանակաշրջաններու յառաջ բերած է երկարատեւ վէճեր եկեղեցական եւ աշխարհական իշխանութիւններու միջեւ:

Գորտոպայի Գաղութային Միութիւնը իրաւականօրէն անկախ է Պուէնոս – Այրէսի Հոգաբարձութենէն, ունենալով առանձին կանոնագրութիւն: Մար տէլ Փլաթայի Հայրենակցական Միութիւնը տեղւոյն հայկական միակ կազմակերպութիւնն է եւ գաղութային վարչութեան դեր կը կատարէ:

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիի գոյութիւնը Արժանթինի մէջ, ինչպէս բուեցաւ, 1910–ական թուականներուն ծագում կ'առնէ, իսկ կազմակերպական ներկայ վիճակը՝ 1930–ին:

Հայկական ամենահին եկեղեցին, սակայն, Գորտոպայի մէջ կառուցուած Ս. Գէորգն է (1925): Ինչ կը վերաբերի Պուէնոս – Այրէսի, 1929–ին Ֆլորէս թաղամասին մէջ հիմնուած է Վարագայ Ս. Խաչ մատուռը՝ տախտակաշէն, որ 1945–ին փոխարինուած է քարաշէն կառոյցով: 1938–ին, Փալէրմօ թաղամասը շինուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը, որ գաղութի առաջնորդանիստ եկեղեցին է: Նոյն 1938–ին, Լինիէրս թաղամասին մէջ օծուած է Ս. Պօղոս – Պետրոս մատուռը: Աւելի ուշ, 1960–ական թուականներուն, Վիլլա Սոլտաթի թաղամասի Պաչէճեան վարժարանին մէջ օծուած է Ս. Սահակ – Մեսրոպ մատուռը:

Գալով արուարձաններուն, 1929–ին Վալէնթին Ալսինայի մէջ հիմնուած է Ս. Շուշան տախտակաշէն մատուռը, որ յետագային (1964) դարձած է Ս. Յակոբ քարաշէն եկեղեցին: Վիսէնթէ Լոփէսի Ս. Գէորգ Եկեղեցին հիմնուած է 1968–ին, իսկ Ազգային Գերեզմանատան (Սան – Խուստօ արուարձան) Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցին օծուած է 1980–ին:

1938 – 1981–ին գոյութիւն ունեցած է Հարաւային Ամերիկայի Հայրապետական Պատուիրակութիւնը, զոր գլխաւորած են Գարեգին Արք. Խաչատուրեան (1938 – 1951), Սիոն Արք. Մանուկեան (1951 – 1959), Բաբգէն Արք. Ապաճեան (1959 – 1978) եւ Դաւիթ Արք. Սահակեան (1979 – 1981): Այնուհետեւ, Հարաւային Ամերիկան բաժնուած է Արժանթինի, Պրազիլի եւ Ուրուկուայի թեմերու: Արժանթինի թեմակալ առաջնորդներ եղած են Գրիգորիս Արք. Բունիաթեան (1983 – 1990) եւ Գիսակ Արք. Մուրատեան (1990–էն):

Արժանթինի բողոքական համայնքի արմատները կ'երթան մինչեւ 1910–ական թուականները, թէեւ պատմական ստոյգ տուեալներ չունինք: Ամենահին յիշատակումը որպէս կազմակերպուած տարր 1918 թուականէն կուգայ: Պուէնոս – Այրէսի մէջ, բողոքականները 1929–ին բաժնուած են երկուքի, այնուհետեւ ստեղծելով Հայ Աւետարանական Եղբայրութեան եւ Հայ Աւետարանական Ժողովական Եկեղեցիները, որոնք յաջորդաբար 1949–էն եւ 1945–էն ի վեր իրենց ժողովարանները ունին Ֆլորէս թաղամասին մէջ: Սակայն, Արժանթինահայոց բողոքական ամենահին ժողովարանը Գորտոպա կը գտնուի, հիմնուած՝ 1933–ին, որ մինչեւ օրս կը գործէ:

Արժանթինի կաթողիկէ համայնքի կազմաւորումը սկսած է 1924–ին, Մկրտիչ Վրդ. Գազէզեանի ժամանումով Պուէնոս – Այրէս: 1942–ին հաստատուած է առժամեայ կեդրոն մը Փալէրմօ թաղամասին մէջ, որուն տեղը 1980–ին կառուցուած է Նարեկայ Ս. Գրիգոր Եկեղեցին: 1981–ին, Յովհաննէս Պօղոս Բ. պապը ստեղծած է Լատինական Ամերիկայի Հայ Կաթողիկէ էքզարքութիւնը, զոր մինչեւ օրս կը գլխաւորէ Վարդան Եպիսկոպոս Պօղոսեան: Պուէնոս – Այրէսի կաթողիկէ համայնքի ներկայ ժողովրդապետն է Պօղոս Վրդ. Հէքիմեան:

ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Պուէնոս – Այրէսի դպրոցական ցանցը ծագում կ'առնէ 1923 – 24–ին, երբ Գաղութային Վարչութեան ծիրին մէջ Դըպրոցական Յանձնախումբ մը կը ստեղծուի եւ հայերէնի դասընթացքներ կը հաստատուին երեք թաղամասերու մէջ: Պուէնոս – Այրէսի մերձակայքը՝ Պերիսօ երբեմնի հայաշատ քաղաքին մէջ ազգային վարժարան հիմնուած է 1924 – 25–ին, իսկ Գորտոպա՝ 1925–ին:

1929–ին գոյութիւն ունէին չորս դըպրոցներ Պուէնոս – Այրէս եւ շրջակայքը, 1934–ին՝ 15, իսկ 1938–ին՝ 19: 1930–ական թուականներուն, դպրոցականներու թիւը կը հասնէր մօտաւորապէս 1000 հոգիի: Հոս պէտք է նկատի ունենալ, որ «դպրոց» կոչուածները, բացառելով Արսլանեան Կեդրոնական Վարժարանը, ընդհանրապէս շատ համեստ պայմաններու մէջ ծագած կառոյցներ էին, նիւթական թէ կազմակերպական առումով, ուր սովորաբար մէկ ուսուցիչ հայերէնագիտական առարկաներ կը դասաւանդէր տարբեր տարիքի աշակերտներու, որոնք օրուան մէջ նաեւ կը յաճախէին արժանթինեան դպրոց մը:

Գաղութի տեղաշարժերը, պառակտումներու դարմանումը եւ նիւթական միջոցներու տնտեսումի անհրաժեշտութիւնը պատճառ եղան, որ ժամանակի ընթացքին այդ դպրոցներէն շատեր սկըսէին անհետանալ, ուրիշներ՝ կորիզ դառնային արդի վարժարաններուն:

1950–ական թուականներուն, գաղութի վերաշխուժացումը պատճառ եղաւ որ նորեկները ձեռնարկէին դպրոցական ցանցի վերակազմութեան, Այս գործին մէջ խթանող ուժը եղաւ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութենէն Ստեփան Վրդ. Ֆերահեանը, որ եօթնամեայ պայքարէ ետք 1956–ին յաջողեցաւ բանալ գաղութի առաջին ամբողջօրեայ վարժարանը՝ Մխիթարեանը: Ասիկա կը նշանակէր, որ յետայսօրիկ հայ աշակերտները պիտի կարողանային նոյն յարկին տակ ստանալ պետական եւ հայկական իրենց դաստիարակութիւնը: Երեւոյթը վարակիչ եղաւ եւ 1960–ական թուականներուն չորս վարժարաններ վերակազմուեցան, ամբողջօրեայ դառնալով. նոյնը պատահեցաւ Գորտոպայի մէջ: Այսպէս, Պուէնոս – Այրէսի մէջ ներկայիս գոյութիւն ունին 7 վարժարաններ (եօթը մանկապարտէզ – նախակրթարան, հինգը՝ երկրորդականով), որոնք են. – Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութիւն (Փալէրմօ Թաղամաս, հիմնուած՝ 1932–ին Արսլանեան անունով), Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Մարի Մանուկեան Կրթական Հաստատութիւն (Փալէրմօ Թաղամաս, հիմնուած՝ 1974–ին), Մխիթարեան Վարժարան (Պելկրանօ Թաղամաս, հիմնուած՝ 1956–ին), Արծրունի Ազգային Վարժարան (Ֆլորէս Թաղամաս, հիմնուած՝ 1928–ին), Պաչէճեան Ազգային Վարժարան (Վիլլա Սոլտաթի Թաղամաս, հիմնուած՝ 1962–ին, հնագոյն Սահակեան եւ Մեսրոպեան դըպրոցներու միաձուլումով), Վիսէնթէ Լոփէսի Ազգային Վարժարան (Վ. Լոփէս արուարձան, հիմնուած՝ 1965–ին), Խըրիմեան Կրթական Հիմնարկութիւն (Վալէնթին Ալսինա արուարձան, հիմնուած՝ 1930–ին, կը պատկանի Արմենիա Մշակութային Ընկերակցութեան): Արծրունի եւ Պաչէճեան վարժարանները երկրորդական չունին:

Գորտոպայի մէջ գաղութը կը պահէ Սահակ – Մեսրոպ Ազգային Վարժարանը՝ ամբողջօրեայ նախակրթարան, եւ «Մանուէլ Պելկրանօ» երկրորդականը, ուր հայկական երկու առարկաներ կը դասաւանդուին:

Դպրոցական բնակչութիւնը շուրջ երկու հազար հոգի է ներկայիս, ներառնելով՝ ոչ – Հայեր: Պետական ծրագրի կողքին, հայկական ծրագիրը կը գործադրըւի առանց որեւէ սահմանափակումի: Անոր կազմը միատարր չէ, տարբերելով դպրոցէ – դպրոց, ոչ ալ ներկայիս գոյութիւն ունի համակարգող մարմին մը: Վերջին տարիներուն, Հայագիտական առարկաներէն շատեր կը դասաւանդուին սպաներէն լեզուով:

1988 – 1992–ին գոյութիւն ունեցած է «Վահէ Զընթողեան» հայկական ուսուցչանոցը:

Հայկական խառնուած նախաձեռնութիւն մըն է Պուէնոս – Այրէսի «Արմենիօ – Արխենթինա» դպրոցը (նախակրթարան), որ բացուեցաւ 1968–ին, նուիրատուութեամբ՝ Պօղոս եւ Սիրանոյշ Արզումանեան եղբայրներու: Ան կը պատկանի Պուէնոս – Այրէսի քաղաքապետութեան: Անոր հայաստանեան տարբերակն է Երեւանի «Արգենտինայի Հանրապետութիւն» վարժարանը, որ 1993–ին բացուած է «Պօղոս Արզումանեան» հիմնարկութեան նըւիրատուութեամբ:

(Շար. 2)

ԾՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԵԼԺ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՍՊԻՏԱԿ ՋԱՅՐՈՅԹԸ

Հոկտեմբեր 20–ի աւելի քան 300 հազար Պելժերու լուռ ցոյցը մեծ անակնկալ մը եղած է նոյնիսկ երկրին լրատուիլներուն, քանի ընդհանուր կարծիքը այն էր որ մարդիկ անտարբեր են ամէն բանի հանդէպ: Ցոյցին մղիչ ազդակ եղաւ երախաներու առեւանգումի եւ մահուան ծանօթ թղթածրարին յանձնուած դատաւորին փոփոխութիւնը. փողոց իջան գործաւորներ, ուսանողներ, ամէն դասու մարդիկ. Ֆլամաններ, Վալոններ, բոլորը: Բողոքին թիրախը ընկերային արդարութեան բացակայութիւնն էր: Երեւոյթը նոյնիսկ զարմանք պատճառած է արհեստակցական միութիւններու որոնք չեն հասկցած թէ երբ իրենք ցոյցի կոչ կ'ընեն աշխատանքի, վճարումներու հարցերով, մարդիկ չեն շարժիր, մինչ արդարութեան պահանջքով հարիւր հազարաւորներ փողոց կ'իջնեն զոհելով իրենց մէկ օրականը:

Հանրութիւնը տնտեսական, աշխատանքի, Եւրոպայի Միութեան հարցերուն հանդէպ իր անտարբերութեամբ անվըստահութիւն յայտնելէ ետք ղեկավարներուն, մէկ մարդու նման ճակատ կազմած է դատաւորի մը անարդար չէզոքացումին դէմ: Իրենց համար ան մարմնացումն էր արդարադատութեան, Փողոց իջնող բազմութիւններուն համար ոչ մէկ իմաստ կը ներկայացնէր այդ նոյն բնագաւառին վերադրումը թէ հասարակ ժողովուրդը իրաւագիտական հարցերու նրբութենէն բան չի հասկնար:

Ժողովուրդը իր լուռ ցոյցով խօսելու իրաւունք եւ լսելու կարելիութիւն կը պահանջէր քաղաքական, արդարադատութեան, արհմիութենական իշխանութիւններէն: Կը պահանջէր որ փոխուին արժեչափերը, գնահատումի ձեւերը:

Այս անակնկալ պոռթկումին դիմաց ուր տասնեակ հազարաւորներ առանց ղեկավարի, առանց յատուկ արարողակարգի իրենց բողոքը, ընդվզումը, կը բանաձեւեն, լուռ են ղեկավարները. իշխանաւոր դասակարգը շուարած է, խուճապի մատնուած: Երկրորդ հազարամեակի աւարտին Պելժիան չէ միայն որ տագնապներու աշխատանոցի մը վերածուած է, զայրոյթը շարժելով բազմութիւնները:

Կերպով մը խսկական ժողովրդավարութեան սուր պահանջն է որ վերջապէս կ'ուղղուի պատասխանատուներուն. պէտք է ընկալուի որպէս այդ, եթէ նոյնիսկ պահանջը կոհացնելու անհրաժեշտ միջոցները, ձեւերը շատ սուղ արժեն պատասխանատուներուն: Ոչ մէկ բանի պիտի ծառայէ պոռթկումը արհամարհել կամ ըսել որ բազմութիւնները չեն հասկնար արդարադատութեան, կամ քաղաքական նրբութիւններէն:

ՔԱՂՀԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՇՏՕՆԻ ԿԸ ԿՈՉԷ ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՄԸ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵՆԷՆ ՆԵՐՍ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը կը նախապատրաստուի նոր ոգիով ու շունչով իր ծառայութիւնները մատուցանելու աշխարհասփիւռ հայ ուսումնատենչ պարման – պարմանուհիներու յառաջիկայ հարիւրամեակին եւս, առաջնորդութեամբ իր նոր տնօրէնուհիին՝ Օր. Անի Լաչինեանին, որ այս պատասխանատու պաշտօնին համար մասնաւորաբար հրաւիրուած է Պէյրութէն: Աւելի քան տարուան մը երկար փնտռտուքէ ետք, Հ.Բ.Ը. Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը ի վերջոյ ընտրեց Օր. Անի Լաչինեանը, նկատի ունենալով անոր բացառիկ կարողութիւնները եւ նոյնպէս հեռատեսութիւնը՝ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը առաջնորդելու դէպի ապագան: Ըստ Կեդրոնական Վարչութեան, Օր. Լաչինեան ատակ է թէ պահպանելու Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան բարձր մակարդակը եւ թէ առնելու այն անհրաժեշտ քայլերը՝ Հաստատութեան համաշխարհային մակարդակի կրթութիւն ապահովելու համար:

Օր. Լաչինեան վարած է վարչական եւ ուսուցչական պաշտօններ Միջին – Արեւելքի մէջ: Իր փորձառութիւնը վար-

...ական աշխատանքներու, ուսումնական ...րագրի եւ ուսուցիչներու վերապատ... րաստման առընչութեամբ անհրաժեշտ ...պահանջք մըն է Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան համար: Իբրեւ ճանչ...ցուած անհատականութիւն մը իր մար...զին ներս, եւ իբրեւ ուսումնական խոր...հրդատու, Օր. Լաչինեան օժանդակած է ...կարգ մը հաստատութիւններու եւ կազմա...կերպութիւններու, ի շարս որոնց ԻՒՆԻ...ՍԷՖ-ին, Լիբանան, եւ Մելգոնեան Կըր...թական Հաստատութեան, Կիպրոս, եւ ...աշխատած է միշտ այժմէական լուծում...ներ գտնել կրթական բոլոր հարցերու ...մէջ: Ան հետեւած է Առեւտրագիտութեան ...ու քաղաքագիտութեան դասընթացքնե...րուն Պէյրութի Հայկազեան Գոլէճին ...մէջ, ստանալով Պսակաւոր Արուեստից ...կոչումը: Այնուհետեւ անգլերէնը որպէս ...օտար լեզու ուսուցանելու յատուկ վկա...յական ստացած է Լիբանանի Ամերիկեան ...Համալսարանէն, ինչպէս նաեւ Մագիստ...րոս Արուեստից կոչումը Կրթութեան մէջ՝ ...Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն: ...իր մասնագիտութեան գծով ունեցած հե...տաքրքրութիւնները զարգացնելու հա...մար, ան հետեւած է յետընթացաւարտի (post-graduate) դասընթացքներու Անգ...լիոյ եւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ:

Օր. Լաչինեան կարեւոր մասնակցու...թիւնը կը բերէ նաեւ հայ կեանքին՝ հան...րային ծառայութեանց միջոցով: Ան ...անդամ է Լիբանանի Հ. Բ. Ը. Մ.–ի ...Կրթական Յանձնախումբին, եւ նախքան ...իր նոր պաշտօնին կոչուիլը, անդամ էր ...նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Մելգոնեան Կրթա...կան Հաստատութեան Հոգաբարձութեան: ...իր նոր պաշտօնին ակնարկելով, Օրիորդ ...Լաչինեան հետեւեալ վկայակոչումը ...կատարած է. «Մելգոնեանի հարուստ եւ ...փայլուն պատմութիւնը պէտք է շարու...նակուի դէպի 21–րդ դար ընթացող մեր ...ճամբուն վրայ: Ես իմ բոլոր կարողու...թիւններս ի գործ պիտի դնեմ, որպէսզի ...Մելգոնեանը յաջողի եւ յարատեւէ իր ա...ռաքելութեան մէջ»:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատու...թեան յետագայ ծրագիրներու իրա...գործման ուղղութեամբ, եւ Օր. Լաչին...եանին իբրեւ օգնական եւ մղիչ ուժ, ...Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Կեդրոնական Վարչու...թիւնը նշանակեց Պր. Կարապետ Տաքէս...եանը, ստանձնելու գլխաւորաբար Հայ...կական Բաժնի պատասխանատուութիւ...նը: Պր. Տաքէսեան, բնիկ Պոլսեցի, շըր...ջանաւարտ եղած է Թուրքիոյ Պետական ...Համալսարանէն եւ իր տոքթորայի կո...չումը ստացած է Փարիզի Պետական Հա...մալսարանէն: Ան գլխաւոր աշխատակիցը ...եղած է Փարիզի «Ռատիօ – Այգ» ձայնա...սփռող կայանին, եւ մինչեւ վերջերս ...պատասխանատուն էր տեղւոյն Ալեք Մա...նուկեան Կեդրոնի կրթական եւ մշակու...թային գործունէութիւններուն: Ան եր...կար տարիներ վարած է նաեւ Փարիզի ...Սուրբ Ամենօրեայ Վարժարանի ...տնօրէնութիւնը, միաժամանակ դասա...ւանդելով Հայոց լեզու եւ բնագիտու...թիւն:

...Կեդրոնական Վարչական Ժողովին ա...նունով, Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագա...հուհի Տիկին Լուիզ Մանուկեան Սիմոն ...շնորհաւորելով Մելգոնեանէն ներս վերջին երեք տարիներուն ընթացքին կատարուած փոփոխութիւնները եւ այդ ուղղութեամբ ընթացող նոր զարգացումները ըսաւ. – «Կեդրոնական Վարչութիւնը իր անկեղծ գնահատանքի խօսքը կ'ուղղէ Պր. Յակոբ Գասպարեանին, անցնող քանի մը տարիներու իր տնօրէնութեան շրջանին Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան մէջ յաջողապէս կրթական բարեփոխումներ կատարելուն եւ նուիրումին համար: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը խանդավառ է Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան ապագայի հեռանկարներով, ի տես նոր, աշխոյժ եւ աշխատունակ ուժերու, որոնք իրենց նշանակէտը դարձուցած են 21–րդ դարու Հայ կրթական յաջողութեան գրաւականը»:

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԳՆՈՐԴ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԷՋ

«Եւրո – միութեան, Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու գործարարներու առաջին վեհաժողովը» կոչուած էր՝ Հոկտեմբեր 23–էն 26–ին Փորթը Վերսայլի ցուցահանդէսներու տարածքին թիւ 2 պետին վրայ տեղի ունեցած ցուցահանդէսը եւ ժողովները: Ներկայ եղան 15 երկիրներու եւ Եւրո – միութեան միջպետական, պետական եւ ոչ – պետական հաստատութեանց ներկայացուցիչներ (Հայաստան, Ռուսաստան, Բելառուսիա, Մոլդաւա, Ուզբէկըստան, Ալպանիա, Պուլկարիա, Չէխիա, Էստոնիա, Հունգարիա, Լիթուանիա, Լեհաստան, Ռումանիա, Սլովաքիա եւ Սլովենիա): Եկած էին Հայաստանէն 17 հոգի. որոնց մէջ՝ Պ.Պ. Միհրան Շիշմանեան – ճարտարարուեստի փոխ – նախարար եւ Եուրի Գասպարեան – նոյն նախարարութեան խորհրդական:

Հայաստանի ապրանքները կը ներկայացնէին նաեւ Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի Ֆրանքօ-Հայկական Կեդրոնին ընկերակցութեան վարիչները: Իսկ Եւրո–միութեան յատուկ բաժնին մէջ, իր տեսակին միակ սեփական տաղաւարն ունէր հաշուեքննութեան միջազգային ընկերութիւն՝ Amyot Auditeurs & Conseils–ը որուն Հայաստանի գրասենեակը ցարդ միակն է իր տեսակին մէջ այնտեղ:

Քաոօրեայ այս ցուցահանդէս – հանդիպումները ունեցան միայն փոքրաթիւ այցելուներ, կազմակերպիչներուն այնպէս թուեցաւ որ երբեմնի համայնավար երկիրները այլեւս կորսնցուցած են քանի մը տարի առաջուան իրենց հմայքը արեւմուտքի մէջ: Իսկ այդ երկիրներու գործարար թէ պետական ներկայացուցիչները, ընդ որս Հայաստանցիներ, կը թուի թէ երբեք չեն ցանկար փոխել իրենց «ծախելու վերաբերումը». այլապէս հաւանականօրէն կարելի ըլլար վաճառել իրենց կարգ մը ապրանքներն ու ծառայութիւնը որոնց միջեւ չահեկան տարրեր ալ կան:

ԱՅՑԵԼՈՒ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Լիոնի Մարգարեան-Փափազեան դըպրոցը մօտ ատենէն պիտի ունենայ իր նոր շէնքը: Շինարարական ծրագիրները աւարտելու վրայ են ու հաւաստի տեղեկութիւններու համաձայն, վարժարանը պիտի ըլլայ գործածական Նոր Տարուան սեմին, արդէն:

Ելեւմտական հայթայթումներու հարցը, բնականաբար, կը կազմէ միշտ մըտահոգութիւններու հանգոյցը:

Վերամուտէն ի վեր, Ազգային Միութիւնը ջանք չի խնայեր գաղութիս ուշադրութիւնը այս կէտին վրայ կեդրոնացնելու: Այս կապակցութեամբ, դպրոցի Ծնողաց Միութիւնը գեղեցիկ քայլ մը առաւ Հոկտ. 26-ին, իր տարեկան պարահանդէսը կազմակերպելով վարժարանի նորակերտ շէնքին ի նպաստ:

Երեկոյթը տեղի ունեցաւ Լիոնի սահմանակից գիւղաքաղաքներէն՝ Միրիպէլի մէջ, որու Մշակութային Կեդրոնի «Ալլեկրօ» սրահը նախատեսուած էր իբրեւ հանդիսավայր:

Ծնողաց Միութեան նախագահը՝ Ժագ Ադամեան կարճ ուղերձով մը արտայայտուեցաւ ներկաներուն: Շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին իրենց համագործակցութեան ու մանաւանդ վաճառականներուն՝ իրենց անվերապահ աջակցութեան համար:

Այս առիթով հրատարակուած էր գեղատիպ յայտագիր մը: Առեւտրական բազմաթիւ ազդերու կողքին, տեղ գըրաւած էին դերասան Ժագի Ներսէսեանի ու ֆութպոլի ախոյեան՝ Եուրի Ճորքայէֆի հայաշունչ խօսքերը, որպէս բարոյական նեցուկ օրուան ձեռնարկին ու հայ դպրոցին: Այս վերջինս, տրամադրած էր նաեւ ֆութպոլի իր ներկայ խումբին շապիկը՝ իբրեւ վիճակահանութեան նուէր:

Երեք հարիւրէ աւելի բազմութիւն մը մասնակցեցաւ այս տօնախմբութեան, որու մէջ՝ քաղաքական ներկայացուցիչներ եւ յատկապէս Վիլէօրպանի քաղաքապետին Ա. տեղակալը՝ Ժան-Փօլ Կրէթ:

Երաժշտական բաժինը ստանձնած էր «Անի» նուագախումբը որ իր հրամցուցած ճոխ ու այլազան երգացանկով լայնօրէն գոհացուց հանդիսասրահը:

Նոր վաղորդայններու յոյսերով լեցուն՝ դպրոցի Ծնողաց Միութեան ձեռնարկը վերջ գտաւ ուշ գիշերին:

ՎԱՐԴԱՆ

LIVRES REÇUS

GENOCIDE, L'ARMENIE OUBLIEE
MURIEL PERNIN
Syros, Collection J'accuse, Paris, 1996.

ԱՐՑԱԽԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

– Մ Շ Ա Կ Ո Յ Թ Ի Շ Ա Բ Ա Թ –

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի կազմակերպած «Հոկտեմբերեան Մշակութային Շաբաթ»ը վերջ գտաւ Հոկտ. 28-ին Լեռնային Ղարաբաղի Թեմի Առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկ. Մարտիրոսեանի բանախօսութեամբ:

Պարգեւ Եպիսկ. ժամանած էր Մարսէյլ Հոկտ. 25-ին, մասնաւոր հրաւէրով շրջանիս Առաջնորդի տեղապահ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի, բստ փափաքին Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան: Հոկտ. 27-ին Մայր Եկեղեցւոյ օծման եւ անուանակոչութեան 65-րդ տարեդարձին առթիւ կատարուած հանդիսաւոր պատարագը մատոյց եւ քարոզեց Պարգեւ Եպիսկ.:

Առաջնորդը անծանօթ մը չէր Մարսէյլի գաղութին: Վեց տարի առաջ այցելութեան մը առիթով տուած բանախօսութեամբ գրաւած էր արդէն մեր հոգիները: Ուստի աւելորդ է ըսել թէ Հոկ. 28, Երկուշաբթի իրիկուն հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր զինք ունկնդրելու անգամ մը եւս:

Երեկոյեան բացման խօսքը արտասանեց Կեդրոնի տնօրէն Պ. Խաչիկ Եըլմազեան տալով Պարգեւ Եպիսկ.ի կենսագրականը: Ծնած է 1954-ին Խօջալու, ուսումը ստացած Երեւան եւ Բազմարուեստից Վարժարանը աւարտած 1976-ին, 1983-ին ձեռնադրուած է սարկաւագ: Յետոյ Ճեմարանը աւարտելով 1985-ին ձեռնադրուած է աբեղայ, 1987-ին վարդապետ, 1988-ին Ծայրագոյն Վարդապետ, հուսկ՝ Եպիսկոպոս, 1989-էն ի վեր կը ծառայէ Ղարաբաղ: Ինք եղած է նաեւ՝ Ճեմարանի փոխ-տեսուչ, դասախօս եւ Վանահայր:

Պարգեւ Եպիսկ. տուաւ ամփոփ պատմականը Ղարաբաղի, 1700-ական թուականներէն մինչեւ 1923 Արցախին Ատրբեջանի կցումը եւ աւելցուց՝ «1948-էն սկսեալ ամէն 8-10 տարին անգամ մը Ղարաբաղցին գլուխ վերցուցած եւ սակայն միշտ ալ ճնշուած է: Այս վերջինը ոչ միայն Ղարաբաղցիին այլ բոլոր Հայերուն յաղթանակն է: Երբ մենք կը կռուէինք, գիտէինք թէ Սփիւռքը մեզի հետ է, կ'աղօթէ մեզի համար»: Ապա տուաւ Ղարաբաղի այսօրուան պատկերը, օր ըստ օրէ կատարուած յառաջդիմութիւնները: Աւելի քան ժամ մը տեւող հետաքրքրական բանախօսութեան յաջորդեցին նոյնքան շահեկան հարց-պատասխաններ: Բոլորին աւարտին ունեցանք հետեւեալ եզրայանգումը. Ղարաբաղ այսօր ունի իր կանոնաւոր բանակը, ժողովուրդի հաստատ կամքը որ տարիներու տառապանքով չահածէն որեւէ զիջում չունի ընելիք, ինչ որ ալ ըլլան ղեկավարներու բանակցութիւնները քաղաքական գետնի վրայ: 30-ական թուականներուն փակուած ըլլալով բոլոր եկեղեցիները, 60 տարիներու տեւողութեան ժողովուրդը ջանացած է թէեւ պահել իր աւանդութիւնները բայց կրօնական դաստիարակութիւնը տկարացած, ուստի աշխատանք կը տարուի այս նիւթին շուրջ. 1989-ին բացուած է Գանձասարի վանքը, նոյնպէս Շուշիի Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին եւ կը վերանորոգուին ուրիշ եկեղեցիներ եւ վանքեր եւս: Կը գործեն բոլոր ուսումնական կեդրոնները, դպրոցներու մէջ սկսած են կրօնական դասընթացքներ, ունին թեմական թերթ, հանդէս, մատենաշար, ձայնասփռումի եւ հեռատեսիլի միջոցաւ կը կատարուի քարոզչութիւն: Շնորհիւ Ղարաբաղի իշխանութիւններու բռնած խիստ դիրքին առաջքը առնուած է աղանդներուն եւ բոլորովին արգիլուած:

Արդիւնաւէտ, լուսաբանող բանախօսութիւն մը զոր հաճոյքով ունկնդրեցինք մի քանի ժամերու ընթացքին: Պարգեւ Եպիսկ. եկաւ անգամ մը եւս գրաւելու մեզ, սփոփելու եւ կազդուրելու մեր հոգիները: Իր խօսքերուն մէջ գըտանք այն հոգեւորականը որ հաւատացած է ոչ միայն քրիստոնէութեան, այլ նաեւ իր ազգին եւ հայրենիքին, ձեռնհաս հեղինակութեամբ փոխանցեց իր հաւատքը ներկաներուն:

Պարգեւ Եպիսկ. Հոկտ. 31-ին մեկնեցաւ Մարսէյլէն:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Վերջապէս կրցաւ ոտքի ելլել ու քաղա...ին մէջ պտըտիլ, բայց բժիշկները յայ...տարարեցին թէ տակաւին չէր կրնար տո...կալ ճամբորդութեան յոգնութիւններուն, ...մանաւանդ որ եղանակը ձմեռ էր եւ պատ...ուիրեցին որ ամիս մը եւս մնայ մինչեւ որ ...աւելի կազդուրուի:

Այդ միջոցներուն էր երբ Սիմոն Մա...նիկեան եւ Բարեպաշտ ինծի իմացուցին ...թէ Եւրոպացի երիտասարդ մը եկած է որ ...անպատճառ կ'ուզէ Հայ Յեղափոխական ...պետի մը հետ յարաբերութեան մտնել ...կարեւոր բան մը հաղորդելու համար:

...Փացի զինքը տեսնելու՝ իր նպատակը ...հասկնալու համար: Հազիւ 20 – 22 տարե...կան վառվռուն երիտասարդ մըն էր եւ ...պարոն Անթուան կը կոչուէր:

Հարցուցի իրեն թէ ի՞նչ էր իր կարեւոր ...հաղորդումը:

– Յեղափոխական պե՞տ մըն ես. հար...ցուց:

– Ո՛չ, պատասխանեցի:

– Ուրեմն բան մը չեմ կրնար ըսել, հարկ է որ պետի մը հաղորդեմ գաղափարս, որուն համար յատկապէս հոս եկած եմ եւ որուն տրամադրած եմ կեանքս եւ ամբողջ հարստութիւնս:

Իրիկունը Տիգրան Երկաթին պատմեցի պարոն Անթուանի հետ տեսակցութիւնս՝ որ զինքը չափազանց շահագրգռեց:

– Ձար մը մտածենք զինքը խօսեցնելու համար, ըսաւ:

– Քեզ իբրեւ յեղափոխական պետ ներկայացնենք իրեն, թերեւս այս կերպով յաջողինք, պատասխանեցի:

Տիգրան Երկաթ այս խորհրդիս հաւանեցաւ եւ հետեւեալ օր պարոն Անթուանի ըսինք որ վերջապէս յեղափոխական պետ մը զինքը պիտի ընդունէր: Չափազանց ուրախ եղաւ եւ ժամադրութիւն տըւինք իրեն Սինտագմա հրապարակը գըտնուող սրճարաններէն մին:

Պարոն Անթուան խանդավառութեամբ թօթուեց «Յեղափոխական պետին» ձեռքը եւ յետոյ կամաց մը հարցուց իրեն թէ իմ քովս կրնա՞յ ամէն բան ազատօրէն խօսիլ:

– Այո՛, ըսաւ Տիգրան Երկաթ լուրջ դէմքով մը, պարոնը իմ տեղակալներէս մէկն է եւ կրնաք կատարեալ վստահութիւն ունենալ իր վրայ:

Այն ատեն պարոն Անթուանի լեզուն բացուեցաւ եւ սկսաւ խօսիլ:

Նախ յայտնեց թէ ինք Պելժիքացի էր, հաւատացեալ Կաթոլիկ ու կղերականներու աշակերտ: Քրիստոնեաներու ջարդը լսելով՝ յանկարծ առաքելական ոգին բորբոքած էր իր մէջը եւ որոշած էր անոնց օգնութեան փութալ տեսակ մը նոր խաչակրութիւն կազմելով:

– Մենք եօթը հոգի էինք այս որոշումը տուող եւ Պելժիքայէն ճամբայ ելլող, բայց միւս վեց ընկերներս մինչեւ Փարիզ եկան ու անկէ անդին չուզեցին ընկերանալ ինծի ... Այսուհանդերձ վստահ եմ իրենց վըրայ եւ գիտեմ որ նշան մը ընելուս պէս պիտի վազեն գան, բայց անոնցմով գործը չի լմննար...: Հիմա, ուզեցի ձեզի հետ տեսնուիլ եւ համաձայնիլ՝ որպէս զի այս գործին դուք ալ ձեր աջակցութիւնը նուիրէք ... ձենէ ո՛չ դրամ, ո՛չ զէնք կ'ուզեմ...:

Ի՞նչ աջակցութիւն կը խնդրէք մենէ:

– Քսաներեք մարդ հայթայթեցէ՛ք ինծի, պանքան մտնողներու տեսակէն, այսինքն քաջասիրտ, յանդուգն ու անձնուէր:

– Ինչո՞ւ համար ճիշդ ու ճիշդ քսաներեք հարցուց Երկաթ հետաքրքրուած:

– Որովհետեւ եօթը հոգին, ինչպէս ըսի, արդէն պատրաստ են ու քսաներեք կը պակսի երեսուն ըլլալու համար:

– Բայց երեսուն հոգիով ի՞նչ կարելի է ընել...:

– Բաւական է Ապտիւլ Համիտի ձեռքէն Քրիստոնեաները փրկելու համար, պատասխանեց պարոն Անթուան վճռաբար:

(Շար. 32)

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Պ. Միշէլ Մկրտիչեան եւ զաւակները՝ Մանուէլ եւ Ժիւլի,

Տէր եւ Տիկին Ժագ Զարզաւաթճեան եւ աղջիկը՝ Քրիսթին,

Տիկին Վիքթորիա Ալփունարեան, զաւակներն ու թոռները,

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարզաւաթճեան եւ զաւակները,

Տիկին Սոֆի Մկրտիչեան եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Ժերար Պագալեան,

Տէր եւ Տիկին Միհրան Անդրէասեան եւ զաւակները,

Ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԺՈԶԻԱՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ-Ի

(ծնեալ՝ Զարզաւաթճեան)

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 5-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 7, ժամը 8·30-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին՝

339, avenue du Prado, Marseille

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ:

MARSEILLE. —

Monsieur Michel Meguerditchian et ses enfants Manuel et Julie,

Monsieur et Madame Jacques Zarzavatdjian et leur fille Christine,

Madame Victoria Alpounarian, ses enfants et petits- enfants,

Monsieur et Madame Léon Zarzavatdjian et leurs enfants,

Madame Sophie Meguerditchian et son fils,

Monsieur et Madame Gérard Bakalian,

Monsieur et Madame Mihran Antréassian et leurs enfants,

Et toute la famille

ont la douleur de vous faire part du décès de

JOSIANE MEGUERDITCHIAN

(*née Zarzavatdjian*)

leur épouse, mère, sœur, belle-sœur, cousine.

Les obsèques auront lieu le Jeudi 7 Novembre 1996, à 8 heures 30 en la Cathédrale Apostolique Arménienne des Saints-Traducteurs :

339, avenue du Prado, Marseille

CET AVIS TIENT LIEU DE FAIRE-PART.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Կապոյտ Խաչի Պուլվար–Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Պուլվար–Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

IN MEMORIAM

En souvenir de leur père, *Manuel ENXÉRIAN*, fidèle et constant lecteur de «Haratch» jusqu'à son décès le 27 février 1964 et en mémoire de leur mère, *Pergrouhi ENXÉRIAN, née PILIDJIAN*, décédée le 19 Octobre 1996, leurs enfants, Hélène et Jacques, leurs petits-enfants, Emmanuelle, Christophe et Philippe ainsi que leur arrière-petit-fils, Louis, font un don de 1.000 F. au Journal «Haratch», en soutien de son action.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՍԻՆ. –

Այրի Տիկին Թանիա Պայընտրեան,

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պայընտրեան

եւ ընտանեկան պարագաները,

ի սրտէ շնորհակալութիւն կը յայտնեն, Ռօն–Ալփ շրջանի կաթողիկոսական պատուիրակի փոխանորդ եւ Լիոնի առաջնորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի, Լիոնի Ազգային Միութեան պատուակալ նախագահ Պր. Սեպուհ Սարեանի, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամ՝ Պր. Պետրոս Գապադճեանի, Տէր Իսահակ եւ Տէր Ղեւոնդ Քահանայ Հայրերուն, Պր. Վաղինակ Միսքճեանի, Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութեան վարչութեան նախագահ՝ Պր. Մանուկ Միրզոյեանի եւ վարչականներուն, եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղիկով իրենց յարգանքն ու համակրանքը մատուցին եւ ընտանիքին սգակից եղան՝

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՅԸՆՏՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

-----

l'ECOLE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

présente

NAREK DOURIAN

et

LE THEATRE DE MARIONETTES
de VANADZOR

dans

«L' AVIDE»

d'après le conte de H. Toumanian

Dimanche 10 Novembre à 16 heures

dans la salle de l'école
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

EXPOSITION
DE TABLEAUX

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

présente

une exposition de tableaux

de l'artiste peintre arménien du Canada

Hagop KHOUBESSERIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Vernissage le Mardi 12 Novembre à 19 heures

Exposition du 12 au 30 Novembre
du lundi au vendredi, de 18h à 22h

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

- GALA -

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section «*Agnouni*» d'Asnières organise

pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES

le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique
N A V A S A R T

et *SONIA NIGOGHOSSIAN*
(*Mezzo-Soprano*)

Les billets sont en vente au :

—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage

—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid

—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy

—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes

—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Նոյեմբեր 10–ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Անուանակոչութեան Տօնն է եւ Օծման 21–րդ տարեդարձը:

Այս առիթով հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի, ապա՝ աւանդական Մատաղը կ'օրհնուի: Պատարագը ժամը 10–ին: Երգեցողութիւնը կը կատարեն Եկեղեցւոյ երգչախումբն ու Տարօն Մշակութային Միութեան մխանական խումբերը. ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Եօրկանճեանի:

Ժամը 13–ին՝

Ժողովրդական ճաշ

Իսիի Փ.Ա.Մ.Ի.–ի սրահին մէջ
25 Ալիւնիւ վիքթոր Քուէնոն

Տեղեկութեանց համար դիմել քարտուղարութեան

Հեռ. – 01 – 46 – 44 – 28 – 52

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

●

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏ
ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ

կը խօսին՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

եւ

ՓՐՈՖ. Ժ. Փ. ՄԱՀԷ

կ'արտասանեն՝

ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ – ԱՐԱՔՍ

եւ

ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30–ին Հայ կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին մէջ

10 bis, rue Thoin, 75005 Paris
Métro Cardinal-Lemoine

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*A s t r i g*»
d'Arnouville / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel

vous informe qu'elle organise un

«*T H E Y A S S E G H A N*»

le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h

dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.

Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections *Paris et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

COURS D'ARMENIEN

L'école TEBROTZASSERE informe ses anciens élèves ainsi que tous ceux qui préparent le Baccalauréat, que les inscriptions aux cours d'arménien en vue de la préparation à cet examen seront ouvertes à partir du :

mercredi 6 Novembre à 16h30

dans l'établissement

1, Boulevard du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

Séminaire
de A. Ter-Minassian

L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
(XIXe - XXe siècles)

1er et 3ème Mercredi de chaque mois
(à partir du 27 Novembre 1996)
de 18h à 20h.

Salle 507

Maison des Sciences de l'Homme
54, Bd Raspail, 75006 PARIS

GRANDE SOIREE DANSANTE

AU PROFIT DE

L'ECOLE SAINT-MESROB D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de Monsieur le Maire
RENÉ ROUQUET
Sénateur du Val-de-Marne

DINER DANSANT

avec

BARTEV

LE SAMEDI 30 NOVEMBRE

Salle Roger Delmas

rue de Toulon, 94140 Alfortville
à partir de 20 h 30

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

ET

LE CENTRE KERAM BAGHDASSARIAN

présentent

POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE, SOUS LA DIRECTION DE HERATCHIA MURADIAN

MUSIQUES ET CHANTS TRADITIONNELS D'ARMENIE

PAR L'ENSEMBLE MURADIAN

Mardi 12 Novembre à 21 heures précises

à la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue Saint-Bazile —
13001 Marseille

Renseignements : 04. 91. 50. 15. 09.
P. A. F. : 70 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8
VENDREDI 8 NOVEMBRE 1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.980 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.980

ԲԱՇԱԹԱՂԻ ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Բաշաթաղ (Նախկին անուանումով Լաչին) հայկական պատկանելիութեան վերադարձէն ի վեր ստորճանաբար «կը հայանայ»։ Ջանադան ձեւերով, կարելի նեցուկը կը տրամադրուի բնակիչներուն որպէսզի օր առաջ բնականոնանայ անոնց առօրեան։ Դպրոց կը բացուի, գործի կարելիութիւններ կը ստեղծուին, եւայլն։ Այցելողներու ուղղուած այս հետաքրքրութենէն իրենց բաժինը կ՚առնեն շրջանի հնագիտական յուշարձաններն ալ։ «Առաւօտ»ի Հոկտ. 26-ի թիւին մէջ Վահան Գայլերեան կ՚ամփոփէ շրջանին մէջ կատարուած հնագիտական ուսումնասիրութիւններ։ Առաջին տուեալը այն է որ Բաշաթաղը շատ հարուստ է այդ տեսակէտով։ Շալւա, Աղանոյ եւ Հոչանց գետերուն աւազաններէն յայտնաբերուած են մեծ թիւով յուշարձաններ — դամբարան, բնակատեղի, բնակելի քարայր, ամրոց, եւայլն։

Յատկապէս հարուստ է Կարաքէշիշ գիւղի հրջակայքը ուր քով քովի են ք.ա. Ե. հազարամեակէն մինչեւ Ա. հազարամեակ երկարող ժամանակի յուշարձանները որոնց մեծ մասը աւերուած է։

Մօտ 5 հէքթար տարածութեամբ հնավայրին դամբանաբլուրներէն մէկ քանին յայտնուած է թէ արդէն պեղուած են, կամ գանձագողութեան զոհ եղած։ Հայկական խումբը պեղած է համեմատաբար անվնաս մնացած դամբանաբլուրներէն մէկը, հնավայրին հիւսիս — արեւմեան մասին մէջ։ 2.2 մեթր բարձրութեամբ ու 15 մեթր տրամագիծով դամբարանին մէջ անվթար մնացած է թաղման երկյարկ հատուածը։ Բուն թաղումը, ստուգուած է որ վերին խուցին մէջ եղած է ուրկէ գտնուած են քարէ երկու կուռքեր։ Արձիններ են անոնք 60 եւ 55 սմ. բարձրութեամբ։ Առաջինը մասամբ քանդուած է. երկրորդը կատարեալ ձեւերով, արտայայտչականութեամբ եւ մշակումի թէքնիքով վաղ պրոնզի դարու քարարուեստին լաւագոյն նմոյշներէն է։ Արձիւը կերտուած է տեղական պազալտէ. նստած դիրքով է, կուրծքը ցցուած, գլուխը բարձր։ Ամէնէն հետաքրքրականն է գլխուն ձեւը։ Պարզուած է որ չորս կողմէն նայելու պարագային ալ արձիւին դէմքը միշտ դիտողին ուղղուած կը մնայ։ Ասկէ հետեւցուած է որ ցեղի պաշտպան այս թոթեմը աշխարհի չորս ծագին ու ցեղին խաղաղութեան հսկելու յատկութեամբ օժտուած էր։

Ծանօթ է որ արծիւի մեծարումը, պաշտամունքը լայնօրէն տարածուած էր հնդեւրոպական ցեղերու մէջ։ Հայերու պարագային կը բաւէ յիշել Արտաշիսեաններու եւ Արշակունիներու զինանշանը՝ երկգլխանի արծիւով։

Միւս կարեւոր գտածոն 12 սմ. բարձրութեամբ պրոնզէ գաւազանն է որ վաղ պրոնզէ դարու մշակոյթին առայժմ միակ օրինակը կը հանդիսանայ։ Հաւանական կը նկատուի որ զինական իմաստ ունենալէ զատ ցեղապետի իշխանութեան խորհրդանիշը ըլլայ։

Պեղումներէն ձեռք ձգուած են ապարանջաններ, մատանիներ, օղեր, կայծքարէ եւ ոսկորէ գործիքներ, խեցեղէն ամաններ, եւայլն։ Ասոնք կը պատկանին Կուր — Արաքսեան մշակոյթին վերջին փուլին։ Գտնուած ոսկորներուն նախնական ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուած է որ հոն թաղուած են 25 — 50 տարեկան չորս այր մարդ, 16 — 20 տարեկան կին մը եւ մինչեւ 8 տարեկան երախայ մը։ Զոհական դանկերը։ Մեծ թիւով կենդանիներու ոսկորներ ալ գտնուած են (ձի, այծ, ոչխար, օձ)։

Բաշաթաղի Կայծքարի սար հնավայրին այս դամբարանը որ մեծ հաւանականութեամբ պատկանած է հոն բնակած հնդեւրոպական ցեղի առաջնորդին, կը ըսպասուի որ նոր լոյս սփռէ տուեալ ժամանակաշրջանի պատմութեան վրայ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԸ ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Նոյեմբեր 7-ի «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը «Արեւելեան Անատոլու զբօսաշրջիկներու տարափին կը սպասէ» խորագրուած պատկերազարդ գրութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ Անին սկսած է Թուրք զինուորականներու հետաքրքրութիւնը շարժել։ Քաղաքը որ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանագծին վրայ կը գտնուի, զինուորական գօտի ըլլալով փակ էր այցելուներու առջեւ։ Ներկայիս հոն տեղի կ՚ունենան պեղումներ. զանոնք կը ղեկավարէ համալսարանական մօտ 100 հոգինոց խմբակ մը փրոֆէսօր Գարամաղարալըի գլխաւորութեամբ։ Պեղումները սկսած են 9 տարի առաջ։ Անոնց շնորհիւ յայտնաբերուած են պալատ մը, իջեւան մը, բաղնիք մը և շուկայ մը։ Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարութիւնը կ՚ըսուի թէ ձեռնարկած է քաղաքին պարիսպներուն նորոգութեան,

«Աթաթիւրք» համալսարանին տեսուչը յայտնած է թէ մետաքսի ճամբուն վրայ կառուցուած Անին Ժ. դարէն քաղաքակրթական ու առեւտրական շատ կարեւոր կեդրոն մը եղած է, ինչպէս եւ նոյնքան կարեւոր քառուղի մը Կովկասի ու Անատոլուի միջեւ։ Տեսուչը կ՚ըսէ. «Անին թէ 'քրիստոնեաներու, թէ' մահմետականներու համար շատ կարեւոր կեդրոն մըն է։ Կովկաս — անատոլեան մշակոյթին խաչաձեւումի այս կէտին վրայ ծաղկած քաղաքակրթութիւնը մեծ հետաքրքրութեան առարկայ է»։ Կարսի կուսակալն ալ յայտնած է թէ կը ջանան անյապաղ Անին բացօթեայ թանգարանի մը վերածել որպէս Թրքական զբօսաշրջութեան ամէնէն տեսարժան մէկ կեդրոնը։ Ան աւելցուցած է թէ Անիի կից Օճագլը գիւղին մէջ կը շինուին յատուկ կառոյցներ որպէսզի այցելու զբօսաշրջիկները կարենան առօրեայ իրենց պահանջները գոհացնել, քանի որ քաղաքը առաջին աստիճանի զինուորական գօտի ըլլալով անյարմար կը նկատուի հոն գիշերելու պարագան։

Թուրք մամուլին մէջ այս էջը առաջինն է որ Գրիգոր Ապուղամրենցի եկեղեցիին (980) լուսանկարը մակագրած է. «Անիի մէջ հայկական ճարտարապետութեան գեղեցկագոյն նմոյշներէն ուր եկեղեցի կը գտնուի»։ Գրութեան ընկերացած է Մանուչէի մզկիթին ալ մէկ լուսանկարը։

ՄԱՄՈՒԼ

«LA PROVENCE LIBEREE»

(26 Octobre)

HISTOIRE : *L'AUTRE GENOCIDE, CELUI DES ARMENIENS*

Հարաւային այս թերթը որ լոյս կը տեսնէ Էքս-ան-Փրովանս, ամբողջ էջ մը տրամադրած է Կապրիէլ Վահանեանի վերոյիշեալ խորագիրը կրող յօդուածին։ Ան հեղինակն է ծանօթ հատորի մը՝ «La Mort de Dieu»։ Ան, գրութեան սկիզբը, կ՚անդրադառնայ Կառօտիի եւ Աբբայ Փիէրի յայտարարութեանց, վերլուծում մը ընելու համար Հրեաներու ցեղասպանութեան և այդ առընչութեամբ արտայայտուած կարծիքներուն յանգելու համար միւսին՝ Հայերու ցեղասպանութեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵ՞Տ

ԱԼԵՔ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱ՞Ր

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 7-ի առաւօտը, ժամը 10-ին Երեւանի ժամով, պաշտօնական ոչինչ կար վերոյիշեալ խորագրերով տրուած լուրերու մասին, բայց, եթէ նոյնիսկ այդ կապակցութեամբ դեռ հրամանագրեր չկային, կարգ մը երեւոյթներ եւ յայտարարութիւններ կը հաստատէին անոնց ճշգրտութիւնը։

Այսպէս, նոյն թուականը կրող (Նոյեմբեր 7) «Առաւօտ» օրաթերթը հրատարակած էր Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի այն յայտարարութիւնները զորս ան ըրած էր նախորդ օրը լրագրողներուն։ Կ՚ըսէր թէ Ներքին նախարարի պաշտօնէն իր հրաժարականը Յունուարէն ի վեր նախագահին սեղանին վրայ է և այսօր ալ, ուրեմն, «չի ժխտեր իր պաշտօնաթողութեան» մասին տարածուած լուրը, Պիտի ստանձնէ Երեւանի քաղաքապետի պաշտօնը, աւելցնելով թէ պիտի տեսնուի թէ ի՛նչ դիմագիծ կ՚ունենայ Երեւանը յառաջիկայ Մայիսին։ Նոյեմբեր 7-ին, ոչ մէկ անուն կը տրուէր Ներքին նախարարութեան պաշտօնին նոր կոչուողին մասին։ Կը թուէր, սակայն, որ Վազգէն Սարգսեան պիտի մնար Պաշտպանութեան նախարարութեան գլուխը։

Երեւան կանչուած էր, Հայաստանի ՄԱԿ-ի դեսպանը՝ Ալեք Արզումեան որ, շատ հաւանաբար, անմիջական կերպով պիտի ստանձնէր Արտաքին նախարարութիւնը յաջորդելով Վահան Փափազեանի։ Այս վերջինին պիտի յանձնուի դեսպանութիւն մը Եւրոպա կամ Միացեալ — Նահանգներ։

⁂

Իրենց զօրակցութիւնը յայտնելու համար բանտարկեալ Վահան Յովհաննիսեանին, որ հացադուլի ձեռնարկած էր եւ կը մերժէր այլեւս ներկայանալ դատարան, ութ անձեր ալ հացադուլի շարժում մը սկսած են, Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 5-ին, Ազատութեան հրապարակը։ Նոյեմբեր 6-ին, Վահան Յովհաննիսեան, հակառակ իր առողջական տկար վիճակին, բռնի դատարան տարուած է։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու 18-րդ օրը (Նոյեմբեր 6), Վալանս իր դաշտին վրայ 3 - 0 յաղթեց դասակարգի լաւագոյն խումբերէն Սոշոյի։ Դասաւորման 18-րդ տեղը կը գրաւէ 21 կէտով։ Գլուխն է միշտ Մարթիկ 30 կէտով. վերջինն է Լիփինալ 13 կէտով։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԻՆԹԸՆԻ վերընտրութիւնը ընդհանրապէս լաւ ընդունելութիւն գտած է։ Արեւմտեան Պետութիւնները շնորհաւորած են նորընտիր նախագահը, Շիրաք, Քոհլ, Մէյճըր ուրախ են որ պիտի շարունակեն միասին աշխատիլ, նոյն կարծիքը արտայայտած է Ելցին հիւանդանոցի իր անկողինէն։ Այս ընտրութեան կապակցութեամբ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին կառավարութեան մէջ։ Արտաքին նախարար՝ Քրիսթոֆըր եւ Պաշտպանութեան նախարարը արդէն իրենց հրաժարականը ներկայացուցած են։

ՄՈՊՈՒԹՈՒ, Զայիրի նախագահը, որ խիրդի վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուելէ ետք Զուիցերիա, ապաքինման շրջան մը կ՚ապրի Քոթ տ՚Ազիւրի իր ապարանքին մէջ, հաւանեցաւ որ բազմազգեան ուժ մը երթայ գաղթականներու օգնութեան։ ՄԱԿ-ի բանագնացին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին է որ Մոպութու այս համաձայնութիւնը տուած է, բայց, տեղւոյն վրայ, ապստամբ (Թութսի) ուժեր կը համաձայնին միայն ափրիկեան ուժերէ կազմուած ներկայութեան մը։

ԵՈՒ-ԷՍ-ԷՌ ամերիկեան ընկերութիւնը 400 էռ-պիւս պիտի գնէ։ Այս ապսպրանքին 120-ը վերջնական բնոյթ ունի, մնացեալ 280-ն ալ յետագային պիտի հաստատուի։ Կարճ եւ միջին ճամբորդութիւններու համար, Ա. 319, Ա. 320 և Ա. 321 այս էռ-պիւսներուն ընդհանուր գումարը 80 միլիառ Ֆրանքի կը հասնի։ Մեծագոյն ապսպրանքն է որ ցարդ կատարուած է։

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ, Ֆրանսայի Ներքին նախկին նախարարը որ նախագահական ընտրութեան Պալատիւրի կողմնակից էր, ահազանգ կը հնչեցնէ, յայտարարելով թէ իշխանութիւնը սնանկութեան մէջ է եւ թէ՝ «կը գտնուինք 1788-ին, ֆրանսական ընկերութիւնը ըմբոստութեան նախօրեակին»։ Փասքուա այս եւ այլ նմանօրինակ յայտարարութիւններ ըրած է, մինչ կը գումարուէր էՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի ազգ. խորհուրդի նիստը։ Փասքուա շատ յոռետես է, կը խորհի որ Ժիւփէ գրասենեակի լաւ պետ է եւ այդքան, կը քննադատէ կրկին Մաասթրիխթը, գործիքական հարցերուն կապակցութեամբ տարուած քաղաքականութիւնը, «Փասքուա օրէնքներ»ու բարեփոխման ծրագրերը այն պատրուակով որ չեն յարմարիր գաղթողներու (ինք կ՚առարկէ՝ կը բաւէ զանոնք գործադրել) եւլն. եւլն.։ Ժիւփէի կողմնակիցները և Միշէլ Փերիքար որ էՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի խումբին նախագահն է Ազգ. Ժողովին մէջ, կ՚ըսեն թէ Փասքուա «առանձին մնացած, անգործ մարդ մըն է որ յարմար նկատեց տկարացնել էՌ-ՓԷ-ԷՌ-ը խօսքերով որոնք, վաղը, կը մոռցուին»։

ԱԼԺԷՐԻ արեւմտեան շրջանը 10 կիներու եւ 3 մանուկներու ջարդէն ետք, իսլամ ծայրայեղականները, այս անգամ Պլիտայի մօտ, երկու ահաւոր ջարդեր եւս գործած են։ Վեց ընտանիքներ մորթըւած են։ Սպաննուած 36 անձերուն մէջ կան անշուշտ կիներ եւ մանուկներ։

ԲԵՌՆԱՏԱՐ ԿԱՌՔԵՐՈՎ փոխադրութեանց գործատէրերը բողոքի ցոյց մը ըրին Նոյեմբեր 7-ի առաւօտը, 600 կառքերով փակելով շրջանային ուղիներէն Փարիզի մուտքը, ինչ որ մեծ խճողում

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պուէնոս – Այրէսի մէջ, գաղութին առանցքը կը դառնայ Փալէրմօ թաղամասի Արմենիա փողոցին չուրջ, ուր 200 մեթրի երկայնքին հաստատուած են Ազգային Առաջնորդարանը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Մարի Մանուկեան Կրթական Հաստատութիւնները, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, Արմենիա Մշակութային Ընկերակցութեան, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան, Թէքէեան Մշակութային Միութեան եւ Մարաշի Հայրենակցական Միութեան չէնքերը: Նոյն թաղամասին մէջ, կը գտնենք Արժանթինահայ Մշակութային Միութեան, Շարժում Մշակութային Միութեան, Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան, Նարեկայ Ս. Տիրամօր Եկեղեցիի եւ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանի չէնքերը:

Գորտոպայի պարագային, Փուէյռէտոն թաղամասի 400 մեթրի առանցքին մէջ կը գտնուին բոլոր հաստատութիւնները. Ս. Գէորգ Եկեղեցի, Սահակ – Մեսրոպ եւ Մանուէլ Պէկկրանօ վարժարան, Արմենիա Մշակութային Ընկերակցութեան «Անդրանիկ» ակումբ, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութիւն եւ Հայ Եղբայրութեան Միացեալ Ժողովարան:

Պուէնոս – Այրէսի մէջ, գոյութիւն ունեցած են աւանդական չորս հոսանքները, Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւն, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն եւ «Յառաջդիմական»:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ սկսած է գործել 1912–ին, իրաւական ճանաչում ունի Արմենիա Մշակութային Ընկերակցութիւն անունով: Գոյութիւն ունին Հ. Յ. Դ. Արմենիա Երիտասարդական Միութիւնը (1941) եւ Համազգայինի մասնաճիւղ (1979), առանց իրաւական անձ ըլլալու: Իրեն կը պատկանի Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութիւնը: Որպէս առանձին կազմակերպութիւններ, կան Հ. Մ. Ը. Մ.–ը (1927) եւ Հ.Օ.Մ.–ը (1933): Երիտասարդական Միութիւնը եւ Հ.Օ.Մ.–ը մասնաճիւղեր ունին քաղաքին մէջ, եւ բոլորն ալ մասնաճիւղեր ունին Գորտոպայի մէջ:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը սկսած է կազմակերպուած գործել 1974–ին, թէեւ Սահմանադիր Ռամկավար կոմիտէ եղած է 1919–ին: Իրաւական ճանաչում ունի Թէքէեան Մշակութային Միութիւն անունով: Իր գլխաւոր գործունէութիւնը «Սարտարապատ» չաբաթաթերթի հրատարակութիւնն է:

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը ըսկըսած է գործել 1912–ին. իրաւական ճանաչում ունի Շարժում Մշակութային Միութիւն անունով: Անցեալին ունեցած է աչքառու գործունէութիւն, բայց «Շարժում» չաբաթաթերթի (1991) դադրեցումը փաստական անհետացումի դատապարտեց զայն:

«Յառաջդիմական» տարրը սկսած է գործել 1927–ի Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէի (ՀՕԿ) հիմնումով: Տարբեր անուանափոխումներէ ետք, իրաւական ճանաչում ստացած է Արժանթինահայ Մշակութային Միութիւն անունով: Իր գործունէութիւնը կը կեդրոնանար «Սեւան» չաբաթաթերթի հրատարակութեան չուրջ, որուն դադրեցումէն ետք (1990) կը չարունակէ պահել «Գայանէ» պարախումբը որպէս հիմնական աշխատանք:

Գաղութի ուրիչ կազմակերպութիւններ.

– Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութիւն. – Պուէնոս – Այրէսի մասնաճիւղը հիմնուած է 1911–ին, իսկ Գորտոպայի մասնաճիւղը՝ 1924–ին: Որպէս առանձին կազմակերպութիւն, կը գործեն Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Հայկական Երիտասարդաց Ընկերութեան (Հ.Ե.Ը.) Պուէնոս – Այրէսի եւ Գորտոպայի մասնաճիւղերը (1940):

– Հաճնոյ Հայրենակցական Միութիւն. – հիմնուած է 1915–ին:

– Մարաշի Հայրենակցական Միութիւն. – հիմնուած է 1924–ին:

– Արժանթինահայ Առեւտրական Գրասենեակ. – հիմնուած է 1986–ին:

– Հայագիտական Ուսմանց Հիմնարկ. – հիմնուած է 1986–ին:

– «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Արժանթինի յանձնախումբ. – հիմնուած է 1992–ին:

Գոյութիւն ունին սկաուտական երեք խումբեր. «Արարատ» (Հ. Մ. Ը. Մ.–ի), «Ս. Վարդան» (Մխիթարեան վարժարանի) եւ «Զօրավար Անդրանիկ» (Հ. Բ. Ը. Մ.–ի),

Պէտք է մասնաւորաբար յիշել Տեփորթիվօ Արմենիոն, որ հիմնուած է 1962–ին, եւ որ 1970–էն կը մասնակցի Արժանթինի ֆութպոլի բարձրագոյն ախոյեանութեան: Ներկայիս կը գտնուի երրորդ դասակարգը, 1988 – 1990–ին հասած ըլլալով բարձրագոյնը:

ՄԱՄՈՒԼ

Հոս պիտի սահմանափակուինք յիշելով մամուլէն կարգ մը անուններ, իրենց պատմական կամ հանրային կարեւորութեան, եւ կամ՝ տեւողութեան համար:

Արժանթինահայ հնագոյն թերթը սպաներէն լեզուով լոյս տեսած է Մենտոսա քաղաքը, 1915 – 1920–ի չուրջ, եւ կը կոչուէր «Արմենիա», խմբագրութեամբ՝ Սարգիս Տէր – Սարգսեանի: Անոր հետեւած է «Խորհրդային Հայաստան» անունով հայատառ թերթ մը, որ ենթադրաբար լոյս տեսած է 1922–ին: Երկու պարագաները դեռ կը կարօտին ստուգումի:

«Խորհրդային Հայաստան»ի չարունակութիւնը եղած է «Արժէնթինեան Մամուլ»ը, որպէս հնչակեան պաչտօնաթերթ (1923 – 1924), որ իր կարգին չարունակուած է «Նոր Երկիր» չաբաթաթերթով: Յետագային, Հնչակեան Կուսակցութիւնը հիմնած է «Շարժում» չաբաթաթերթը (1937 – 1991):

Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին հրատարակութիւնը եղած է «Բողոքի Ձայն» խմբատիպ երկչաբաթաթերթը (1924 – 1925): Յետագային, հիմած է «Արմենիա» չաբաթաթերթը (1931–ին), որ 1954 – 1991–ին Հարաւային Ամերիկայի միակ հայկական օրաթերթը եղած է: Ներկայիս վերածուած է չաբաթաթերթի:

«Յառաջդիմական» հոսանքը ունեցած է «Խորհրդային Հայաստան» (1924), «Շիրակ» (1933 – 36), «Վերելք» (1937 – 39), «Հայ Մամուլ» (1945 – 50, 1955 – 58), «Հայ Կեանք» (1960 – 61), «Սեւան» (1961 – 1990) չաբաթաթերթերը:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը ունեցած է «Սուրհանդակ» չաբաթաթերթը (1960 – 1963) եւ ներկայիս՝ «Սարտարապատ» չաբաթաթերթը (1974–էն):

Հաճնոյ Հայրենակցական Միութիւնը 1933–էն կը հրատարակէ «Նոր Հաճըն» պարբերաթերթը:

Մամուլի պատմութենէն կարգ մը յիշատակելի անուններ. –

«Արժենթին»՝ անկախ պարբերաթերթ, 1927 – 1931 (մօտաւորապէս):

«Լա Ռեվիստա Արմենիա» կաթողիկէ համայնքի ամսաթերթ (1929 – 1957, անկանոն՝ մինչեւ 1971, 1971 – 75):

«Հայ Կեդրոն»՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ամսաթերթ (1932 – 1969):

«Նոր Սերունդ»՝ «Հայ Կեդրոն»ի մանկական յաւելուած (1935 – 42):

«Արարատ» մշակութային անկախ պարբերաթերթ (1943 – 47):

«Մասիս»՝ «Հայ Կեդրոն»ի մանկական յաւելուած (1945 – 55):

«Կամք»՝ Արմենիա Երիտասարդական Միութեան պարբերաթերթ (1949 – 1995):

«Նաւասարդ»՝ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի ամսաթերթ (1953 – 58):

«Կաճառ»՝ Արժանթինահայ Համալսարանականներու Կաճառի պարբերաթերթ (1954 – 1956, 1957 – 1964, 1964 - 1967):

«Մարաշ»՝ Մարաշի Հայրենակցական Միութեան պարբերաթերթ (1954 – 1966):

«Վոսփոր»՝ Պոլսահայ Հայրենակցական Միութեան պարբերաթերթ (1960 – 1962):

«Ներկայ»՝ անկախ պարբերաթերթ (1961 – 1970):

«Երջանիկ Յոյս»՝ Հայ Աւետարանական Եղբայրութեան պարբերաթերթ (1961 – 1983, կը չարունակուի Փասատինայի մէջ, Միացեալ – Նահանգներ):

«Համազգային»՝ անկախ երկչաբաթաթերթ (1964 – 1968):

«Հումուս»՝ անկախ պարբերաթերթ (1980 – 1985):

«Հարաւ»՝ անկախ պարբերաթերթ (1992):

1928–ին հիմնուած է Արժանթինի հայկական առաջին տպարանը՝ «Մասիս», զոր կը ղեկավարէր Արամ Երկանեան (մահացած Գորտոպա՝ 1934–ին), եւ որ 1931–էն դարձած է «Արմենիա» տպարանը, ուր կը հրատարակուէր համանուն թերթը: 1930–ին հիմնուած է «Ազատ» տպարանը, 1933–ին՝ «Հայ Կեդրոն» տպարանը, 1945–ի չուրջ՝ «Արարատ» եւ «Սիփան» տպարանները, 1950–ական թուականներուն՝ «Փարոս» եւ «Արաքս» տպարանները: Այսօր, «Արմենիա» եւ «Արարատ» տպարանները գոյութիւն ունին, բայց այլեւս գիրքի տպագրութեամբ չեն զբաղիր:

Ներկայիս չորս ռատիօժամեր կան (չաբաթը մէկ – երկու ժամ), երեքը Պուէնոս–Այրէսի մէջ՝ «Հայ Ձայն» (1956–էն), «Հայկական Ժամ» (1959–էն) եւ «Ինթէկրասիոն Արմենիա» (1992–էն), եւ մէկը՝ Գորտոպա («Տէ օրիենթէս ի գոնաս», 1989–էն):

Արժանթինեան կարեւորագոյն թերթերուն մէջ գործած կամ գործող լրագրողներէն պէտք է յիշել Նարսիսօ Պինայեան (որդի), Գարլոս Ալէմեան, Խուան Պետոյեան, Աւետիս Հաճեան, Էնրիքէ Կարապետեան, Քրիստափոր Սիրունեան, Գարլոս Պօղոսեան, եւայլն:

ՄՇԱԿՈՅԹ

Արժանթինահայ կեանքին մէջ, գրական – իմացական կեանքը կարեւոր տեղ ունեցած չէ: Սակայն, կարգ մը գրողներ ու մտաւորականներ որոշ հետք ձգած են իրենց գործով: Հայերէն գրողներու չարքին պէտք է յիշել Գարեգին Արք. Խաչատուրեանը (1880 – 1961), Յարութիւն Աստուրեանը (1880 – 1950), Վարդան Գէորգեանը (1892 – 1978), Արմէն Սեւանը (Յովհաննէս Տէվէճեան, 1892 – 1976), Ռէնը (Ռուբէն Վարդանեան, 1893 – 1958), Աչոտ Արծրունին (1902 – 1978): Այդ խումբին պատկանող ներկայ անուններէն են Վարուժան Աճէմեան, Պետրոս Հաճեան, Խաչիկ Տէր – Ղուկասեան եւ ուրիչներ:

Սպանագիրներու չարքին նչելի են Նարսիսօ Պինայեանը (հայր) (1896 – 1970), Լմէ Շահպարոնեան – Ռամոս Մեխիան (1898 – 1983) եւ Ակուստին Դաւիթեանը (1939 – 1990): Այսօր գործողներու մէջ պէտք է յիշել Ֆելիսա Գույումճեանը, Նարսիսօ Պինայեանը (որդի), Փասքուալ Օհանեանը, Ալիսիա Կիրակոսեանը (այժմ՝ Միացեալ – Նահանգներ), Գարլոս Ալէմեանը, Յովհաննէս Ելանկէզեանը եւ ուրիչներ:

Թարգմանիչներու մէջ, նչելի են Ստեփան Գալայճեան, Գէորգ Սարաֆեան, Պերճ Աճէմեան, Յովսէփ Մուսայեան, Սիսակ Գալայճեան եւ ուրիչներ:

Արուեստագէտներու կարգին, ի չարս այլոց, յիչատակելի են՝ Ալիսիա Թերզեան, Ժան Ալմուխեան (երաժիշտներ), Խորխէ Տէմիրճեան, Մանուկ Ղրդեան, Սարգիս Աչճեան, Էտուարտօ Մարգարեան (նկարիչներ), Լասարօ Ճիպիլեան (քանդակագործ):

Թատերական ներկայացումներ կայացած են 1920–ական թուականներէն ի վեր: Պուէնոս – Այրէսի մէջ ապրած ու գործած են հայ թատրոնի դէմքեր, ինչպէս՝ Լեւոն Յարութ, Յովհաննէս Զարիֆեան եւ Մանուէլ Մարութեան: Եղած է թատերական գործունէութիւն, սակայն առանց լուրջ հիմքի: Ներկայիս Պուէնոս – Այրէսի մէջ երկու թատերախումբեր կան՝ Համազգայինի «Ժորժ Սարգսեան»ը (1985–էն) եւ Հայ Կեդրոնի «Մհեր Մկրտչեան»ը (1995): Գորտոպայի մէջ գոյութիւն ունի «Լեւոն Շանթ» թատերախումբը (1991–էն):

Երգչախումբերուն մէջ, Պուէնոս – Այրէսի ամենահինը «Կոմիտաս»ն է (1929–էն): Անոր կողքին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ դպրաց դասն ալ կը ծառայէ Հայաստանեայց Եկեղեցիի արարողութիւններուն: Պէտք է յիշել Հայ Երաժըշտութեան Բարեկամներու Միութեան «Արաքս» երգչախումբը (1956–էն): Աւելի նոր են Հ. Բ. Ը. Մ.–ի «Շնորհալի» (1980–էն), «Արեւագալ (1990–էն) երգչախումբերը:

Պարը մնայուն հիմքի վրայ դրած է Արժանթինահայ Մշակութային Միութեան «Գայանէ» պարախումբը (1960–էն), Աւելի ուչ, հիմնուած է Հ.Օ.Մ.–ի «Նայիրի» (1978–էն) եւ Ազգային Առաջնորդարանի «Մասիս» (1994) պարախումբերը: Գորտոպայի մէջ, Համազգայինի «Սասուն» պարախումբը կայ (1985–էն):

1992–էն, գոյութիւն ունի հայագիտական ամպիոն Տէլ Սալվատոր համալսարանի Արեւելագիտական Դպրոցին մէջ: 1988 – 1995–ին, հայկական ճարտարապետութեան դասընթացք եղած է Պուէնոս – Այրէսի պետական համալսարանի ճարտարապետական ճիւղին մէջ:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Հայերու մասնակցութիւնը Արժանթինի հանրային կեանքին մէջ եղած է բաւական աննչան, մինչեւ վերջին երեսնամեակը: Ամէն պարագայի, հոս պիտի թուարկենք կարգ մը անուններ, չուրջ երեսուն հոգինոց ցանկէ մը. –

Միսաք Մարապեան (1958 – 1962), Գորտոպայի նահանգային երեսփոխան:

Ռիքարտօ Ալաճիա Սիսլեան (1983 – 1989), Պուէնոս – Այրէսի դաշնակցային երեսփոխան:

Իսիտրօ Պագրճեան (1985 – 1989), Պուէնոս – Այրէսի դաշնակցային երեսփոխան:

Մուրատ Խօրնէքեան (1988 – 1989), Արժանթինի ճարտարարուեստի պետական քարտուղար:

Արմանտօ Կոստանեան (1989–էն), Արժանթինի դրամահատարանի տնօրէն:

Լեւոն Գ. Արսլանեան (1991 – 1992), Արժանթինի Արդարութեան նախարար:

Անտրէս Մարութեան (1994 – 1996), Արժանթինի բնապահպանական քաղաքականութեան պետական քարտուղար:

Յիչեալ «Արմենիօ – Արխենթինա» փարժարանէն զատ, հայկական անուններ կան տարբեր վայրերու մէջ: «Արմենիա» անունով փողոցներ կան Պուէնոս – Այրէս, Գորտոպա, Գոսիէէթէս քաղաքներու եւ Պուէնոս – Այրէսի երեք արուարձաններու՝ Վալէնթին Ալսինայի, Վիլլա Սարմիէնթոյի եւ Մոնրոյի մէջ: Գորտոպայի մէջ կայ նաեւ «Զօրավար Անդրանիկ» անունով փողոց մը: Պուէնոս – Այրէսի մէջ գոյութիւն ունին «Արմենիա» եւ «Արարատ Լեռ» հրապարակները, իսկ Գորտոպայի մէջ՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» հրապարակը:

Պուէնոս – Այրէս

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՐՋԱԳԱՆԳՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԷՆ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԺԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆութպոլի մրցաչրջանը, Եւրոպայի մէջ, բաւական յառաջացած է արդէն եւ կարելի է նախատեսել թէ ո՛ր խումբերը, ազգային ախոյեանութիւններու մէջ, պիտի կարենան մրցակցիլ ի խնդիր առաջնութեան:

Ծանօթ է որ ախոյեանի տիտղոսը դառը կը բանայ Եւրոպայի բաժակի մրցումներուն՝ որոնք չահաբեր են եւ առիթ կուտան ակումբին վարիչներուն նոր ներդրումներ ընելու եւ զօրացնելու խումբը մանաւանդ յաջորդ մրցաչրջանին համար եւ երբեմն ալ, եթէ ոչ յաճախ, գոցելու տարուան պիւտճէին բացը:

Ներկայիս, արդարեւ, այս մակարդակի վրայ մանաւանդ, ֆութպոլի խաղը սերտ կապեր ունի դրամին հետ: Լաւ խաղցողները կը վաճառուին ու կը վճարուին մեծ գումարներով՝ զորս կ'ապահովեն հանդիսատեսները, քաղաքապետութիւնները, բայց նաեւ առեւտրական մակնիչներ, եւ մանաւանդ՝ հեռատեսիլը:

Ֆութպոլը հետզհետէ դարձած է չատ

…ողջինաւէտ յենակ մը ամէն տեսակ ազ…գերու համար, մանաւանդ աղքատ ծա…ներու: Ու, ամէն երկիրներու մէջ, հե…տաքրքիր կազմակերպութիւններ կը …պայքարին իրարու հետ ձեռք ձգելու հա…մար մրցումներ սփռելու իրաւունքը:

Այդ իրաւունքին տէրն են, բնականօ…րէն, ֆութպոլի ազգային, եւրոպական …եւ համաշխարհային դաշնակցութիւն…ները:

***

Անսալով հեռատեսիլներու խնդրանքին …եւ, անշուշտ, նկատի առնելով ֆութպոլի …ակումբներուն բաժին իյնալիք եկամուտ…ները, Եւրոպայի Դաշնակցութիւնը՝ ո…րուն անդամ է նաեւ Հայաստան, փոփո…խութիւններ մտցուց վերջերս իր կազ…մակերպած բաժակախաղերու կանոնագր…ին մէջ:

Գլխաւորը՝ ոչ միայն ազգային ախոյ…եանները, այլեւ երկրորդ դասուողները …պիտի կրնան մասնակցիլ Եւրոպայի ա…խոյեաններու լիկային (Սէ-1 մրցաշար…քին): Պիտի մասնակցին դեր-ախոյեան…ները սակայն՝ միայն այն երկիրներուն՝ …որոնք արդէն դիրք բռնած են միջազգա…յին մակարդակի վրայ:

Այսուհանդերձ, նոր կանոնագիրը ճամ…բայ կը բանայ նաեւ բոլոր այն երկիր…ներուն որոնք այս մարզաձեւին մէջ, …իրենց տկար համբաւին համար, դուրս …կը մնային Սէ-1 մրցաշարքէն: Անոնց …ախոյեանները պիտի անցնին զտողական …մրցումներ մը:

Այս է պարագան, ուրիշներու կարգին, …Հայաստանին ալ՝ որուն ախոյեան խում…բը յառաջիկայ Յուլիսին, պիտի մտնէ …մրցակցութեան մէջ, ուրիշ նոյն մակար…դակի խումբերու հետ, ջանալու համար …շահիլ իրաւունք, նոյն մրցաշրջանին …իսկ, անցնելու «մեծ»երու լիկային մէջ:

Ծանօթ է որ, մինչեւ այժմ, Հայաստա…նի ախոյեանը կ՚ընդունուէր միայն …ՈՒԷՖԱ-ի բաժակի մրցաշարքին մէջ, …ախոյեանքէն բաժակախաղերու երրորդ մա…կարդակի (Սէ-3) մրցակցութեան:

…Յիշենք որ, այս տարի, Հայաստանէն …երկու խումբեր կային մրցաշարքին մէջ. …բայց անցնիլ առաջին շրջանէն անդին: …Երեւանի «Փիւնիկ»ը՝ ախոյեան, պար…տուեցաւ Ֆինլանտական խումբէ մը եւ …Գիւմրիի «Շիրակ»ը՝ Ֆամակուսթայի …(Կիպրոս) ակումբէն:

***

…Դեր ախոյեաններու տրուած կարելիու…թիւնը մտնելու ախոյեաններու լիկա…յին մէջ կ՚ընծայէ նոր հրապոյր մը, ա…ռանց չահեկանութիւն ազգային մրցա…շարքերուն, ֆութպոլի առաջնակարգ եր…կիրներուն մէջ մանաւանդ: Դասաւորու…մին երկրորդ տեղին համար պայքարը …պիտի ըլլայ այնքան խիստ որքան ախոյ…եանի տիտղոսին համար:

Այսպէս Ֆրանսայի մէջ, Փարի-Սէն …Ժերմէնի վերջնական յաղթանակը մինչ …տեւական կը նկատուի. կը մնայ ա…ռաջատար, հակառակ որ, Հոկտեմբեր …25-ին կրեց առաջին պարտութիւն մը …Նանթի մէջ (2-1): Իսկ դասաւորումին …երկրորդ տեղին համար ոչինչ կարելի է …նախատեսել: Տասնեակ մը խումբեր կըր…նան հասնիլ հոն մրցաշարքին աւարտին:

Մարսէյլ անգամ յուսալքուած չէ, թէեւ …անակնկալօրէն մնացած է ետ, հակառակ …տարեկան բաւական կարեւոր պիւտճէի …մը՝ 120 միլիոն ֆրանք: Պզտիկ պիւտճէ …մը սակայն, բաղդատմամբ Փարիզի ա…խումբին ունեցած նիւթական միջոցնե…րուն՝ տարեկան երեք հարիւր միլիոն Ֆր…անք: Այդ է յայտարարուած գումարը. …կրնայ աճիլ ալ մինչեւ մրցաշրջանին ա…ւարտը: Այդ մարզին մէջ, Փարի-Սէն-…Ժերմէն ախոյեան է արդէն…

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՄՐՑԱԿԻՑԸ՝ ԱԼՊԱՆԻԱ

Փայլուն ընդհանրապէս Ֆրանսայի ա…խոյեանութեան մէջ, Փարի-Սէն Ժէր…մէն՝ որ անցեալ մրցաշրջանին շահած էր …Եւրոպական բաժակը, Բաժակակիրներու …բաժակը, նոյն մրցաշարքին ի հաշիւ ա…ռաջնորդ տկարութիւն մը ունեցաւ Պոլսոյ …մէջ, յաղթուեցաւ Կալաթա-Սարայէն …(4-2):

…Ճիշդ է որ, այս մրցման, փարիզեան …խումբը չունէր իր հռչակաւոր բերդապա…հը, Լամա, բայց պէտք չէ մոռնալ որ դժուար է յաղթել Թրքական հողի վրայ՝ ուր տասնեակ հազարաւոր հանդիսատեսներ, խանդավառ, կողմնակալ եւ աղմկարար, կը քաջալերեն իրենց խումբը, ժամուկէս:

Ֆրանսական խումբին պարտութենէն քանի մը օր առաջ, Անգլիացիները — Մանչեսթըրի խումբը՝ որուն աստղերէն է նաեւ Ֆրանսացի Քանթոնա — յաջողած էին, նոյնպէս բաժակախաղի մը մէջ, ի հաշիւ ախոյեաններու լիկային — պարտութեան մատնել Ֆէնէր-Պահչէն (0-2):

***

Ֆէնէր-Պահչէ եւ Կալաթա-Սարայ աւանդաբար կը շարունակեն մնալ Թուրքիոյ լաւագոյն խումբերը. մեծ է եղած եւ՝ յաճախ կրքոտ մրցակցութիւնը այս երկու ակումբներուն միջեւ՝ որոնք Թըրքական ֆութպոլին գլխաւոր ներկայացուցիչները կը նկատուին: Ատենօք կար նաեւ «Ինիոն Քլիպ» մը՝ որ դարուն սկիզբը կը վայելէր Իթթիհատի հովանաւորութիւնը, անոր հետքը չէ մնացած: Ներկայիս Պէշիկթաշ եւ, երբեմն, Տրապիզոն կը ջանան եւ կը յաջողին լուրջ մրցակցութեան մէջ մտնել Կալաթա-Սարայի եւ Ֆէնէր-Պահչէի հետ:

Անցեալ մրցաշրջանին, Ֆէնէր-Պահչէ շահած էր ախոյեանի տիտղոսը եւ Կալաթա-Սարայ՝ բաժակը:

Այս մակարդակի Թուրքիոյ ակումբները կը վայելեն մեծահարուստ գործարարներու հովանաւորութիւնը եւ ունին միջոցներ՝ զօրացնելու իրենց խումբերը օտար խաղացողներով: Շնորհիւ ասոնց, թերեւս Ֆէնէր-Պահչէի եւ Կալաթա-Սարայի կազմերը աւելի զօրաւոր են քան՝ Թուրքիոյ Ազգային խումբը՝ որ, կը յիշուի, մեծ տպաւորութիւն մը չգործեց վերջերս Փարիզ եւ Փարք տէ Փրէնսի դաշտին վրայ, պարտուեցաւ Ֆրանսայէ՝ 4-0:

***

Թուրքիոյ ազգային խումբն ալ, ինչպէս Հայաստանի կազմը, կը պայքարի որակուելու համար 1998-ին Ֆրանսայի մէջ տեղի ունենալիք աշխարհի ախոյեանութեան: Իր խմբակին մէջն են Հոլանտա եւ Պելժիա որոնք համբաւ ունին եւրոպական ֆութպոլին մէջ:

Թուրքիոյ յաջորդ մրցումը Սէն-Մարէնի դէմ պիտի ըլլայ: Ըսուեցաւ որ Հայ մը, Հայաստանցի, պիտի վարէ այս խաղը, երկու եզրային իրաւարարներով, անոնք ալ Հայեր:

ՖԻ-Ֆ-ՖԱ-ի որոշումն է: Շատ խելացի որոշում մըն ալ չէ…

Ի հաշիւ նոյն զտողական չարքին, Հայաստանի չորրորդ մրցումը յայտագրուած է Նոյեմբեր 9-ի համար, Թիրանայի մէջ, Ալպանիոյ դէմ:

Ալպանիոյ երկրորդ ելոյթը պիտի ըլլայ այդ: Նոյնպէս Թիրանայի մէջ, յաղթուած է Փորթուկալէ՝ 0-3: Այս արդիւնքը կրնայ յուսատու ըլլալ Հայերուն համար, բայց պէտք չէ շատ լաւատես ըլլալ, մանաւանդ որ Ալպանացիները (Առնաւուտ…) կրնան բարկանալ…

Վարիչները բարկացած ալ են արդէն ու պաշտօնանկ ըրած խումբին պատասխանատու մարզիչը: Նոր մարզիչ մըն է որ պիտի պատրաստէ ուրեմն խումբը՝ որ պիտի մրցի Հայերուն հետ:

Յիշենք Հայաստանի երեք արդիւնքները, ի հաշիւ աշխարհի ախոյենութեան զտողական չարքին.

Հայաստան – Փորթուկալ	0 – 0
Իրլանտա – Հայաստան	1 – 1
Հայաստան – Գերմանիա	1 – 5

Նոյեմբեր 9-ին, ուրեմն, չորրորդ մըրցումը, իսկ յաջորդին համար՝ պէտք է սպասել գարնան՝ Ապրիլ 30-ին Երեւանի մէջ, Իրլանտայի դէմ:

Հայաստանի ազգային ախոյենութիւնն ալ կ՚ընդմիջուի ձմրան պատճառաւ: Մըրցաշարքին կը մասնակցին 12 ակումբներ:

Հիմնականին «Երեւան» եւ «Փիւնիկ» (Հ. Մ. Ը. Մ.) որոշ առաւելութիւն մը ցոյց կուտան իրենց մրցակիցներուն վըրայ: «Արարատ» չկրցաւ գտնել տակաւին խորհրդային շրջանի իր փայլն ու որակը. ետ մնացած է:

***

Առաջատար են, Լիբանանի մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Հ. Մ. Մ. որոնք, երկրին ախոյենութեան բարձրագոյն դասակարգին մէջ, տարիներէ ի վեր, կը խանդավառեն լիբանանահայ մարզասէրները:

Մրցաշարքը նոր սկսած է. առաջին մրցման Հ.Մ.Ը.Մ. յաղթած է Ռասինկի՝ 0-3. Հ.Մ.Մ. ալ՝ Սաֆայի 5-3. Լիբանանի բարձրագոյն դասակարգի առաջնութեան կը մասնակցին 14 ակումբներ՝ երկուքը հայկական՝ որոնք աւանդաբար, կարեւոր դեր կ՚ունենան ամէն մրցաշըրջանին:

Աւարտենք տալով արձագանգ մըն ալ Լոս-Անճըլըսէն:

Հոկտեմբեր 20-ին, Պոսթընի մէջ, տեղի ունեցած է Ուաշինկթըն-Լոս-Անճըլէս մրցումը, Միացեալ-Նահանգներու ախոյենութեան աւարտականը: Քալիֆորնիոյ խումբին յառաջապահներէն մէկը Կարապետեան էր, անկասկած կարող խաղացող մը՝ որուն մասին, ոչինչ լսած էինք մինչեւ այդ: Լոս-Անճըլըս պարտուած է մէկ կոլի տարբերութեամբ, երկու ժամուան պայքարէ մը յետոյ:

Կարապետեան, նոր ուժ մը արդեօ՞ք Հայաստանի ազգային խումբին համար, կամ, աւելի հաւանական, Միացեալ-Նահանգներու…

Վ. Մ.

× Ծանօթ է որ, դարձի մրցումներուն, Կալաթա-Սարայ պարտուեցաւ Փարիզի մէջ (4-0), իսկ՝ Ֆէնէր-Պահչէ, անակնկալօրէն յաղթեց Մանչեսթըրի (1-0) անգլիական հողին վրայ: Սակայն Կալաթա-Սարայ դուրս կը մնար բաժակախաղերէն կոլերու տարբերութիւնը իրեն նպաստաւոր չըլլալով. իսկ Ֆէնէր-Պահչէ ալ շատ յոյս չունի որակուելու իր խմբակին մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ քաղաքապետարանի «Աթինայքօ» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 19-ին նշուած է երջանկայիշատակ Գրիգոր-Պետրոս ԺԵ. Կաթողիկոս-Պատրիարքին ծննդեան 100-ամեակը: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Հայ կաթողիկէ առաջնորդ՝ Նշան Ծ. Վրդ. Քեհէյեան: Կարդինալ Աղաճանեանի կեանքին ու գործին կարեւոր հանգրուանները, յունարէն ներկայացուցած է Յակոբ Ճէլալեան: Յաջորդաբար խօսք առած են թեմական առաջնորդ Սահակ Արք. Այվազեան, լատինածէս Եկեղեցւոյ առաջնորդ՝ Նիքոլայոս Արք., Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ վերապատուելի Վիգէն Զոլաքեան եւ Կարդինալի մասին բանախօսելու հրաւիրուած Ներսէս Արք. Սէթեան. Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական բաժին մը: Յաջորդ առաւօտը, Հոկտեմբեր 20-ին ալ, Հայ կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած ու քարոզած է Ներսէս Արքեպիսկոպոս Սէթեան:

***

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ժամանած է Հոկտեմբեր 24-ին, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը՝ Թորգոմ Արք. անցեալին առաջնորդ Միացեալ-Նահանգներու արեւելեան թեմին: Հրաշափառով մուտք գործած է Ս. Վարդան Մայր Տաճարը որ լեցուած էր հաւատացեալներով: Արարողութեան աւարտին աջհամբոյր տեղի ունեցած է Հայկ եւ Ալիս Գավուքճեան սրահը: Հոկտեմբեր 25, Թորգոմ Պատրիարք հանդիպում ունեցած է թեմին հոգեւորականներուն հետ, ապա նախագահած է ճաշին: Թորգոմ Արք. այցելած է ՄԱԿ-ի կեդրոնը ուր տեսակցութիւններ ունեցած է բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու հետ: Հոկտեմբեր 27-ին Պատրիարքը պատարագած է Ս. Վարդան Եկեղեցին, նաեւ քարոզած օրուան տօնին՝ Գիւտ Խաչի առթիւ: Պատարագէն ետք, ճաշ մը տեղի ունեցած է Հայկ եւ Ալիս Գաւուքճեան սրահին մէջ, դպրաց դասերու կազմակերպութեան համագումարին առթիւ: Եղած են ելոյթներ եւ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵԹՈՎՊԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ
1941 – 1975 Շրջան

Գրեց՝ ՄՈՒՇԵՂ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ

Sarko Printing Press,
Glendale, California
2414 Front St.
San-Diego,
CA 92101 — 1437.

ՄԻԼԱՆՈՅԻ «ՀԱՅ ՏՈՒՆ»Ի ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԱՄՍՈՒԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

1955-ի Յունիս ամսուան սկիզբին, Ցիւրիխի Պոլիտեխնիկական Ինստիտուտի Ճարտարապետական Ֆաքիւլթէյէն, քառասուն հոգինոց խումբ մը ուսանողներ, դասախօսներ եւ օգնական դասախօսներ տնօրինութեամբ փրոֆ. տոքթոր Օթթօ Քունզլէի, մեկնեցան Հայաստան 10 օրուան սեմինարական աշխատանքներու համար:

Նախքան այս ճամբորդութիւնը տեղի ունեցած էին չարք մը դիտաժողովներ եւ ներկայացուեր էին հանրութեան՝ հայկական մշակոյթն ու ճարտարապետութիւնը:

Վերոյիշեալ Հիմնարկին գլխաւոր նըպատակն էր ընծայել ուսանողներուն ու ապագայ դասախօսներուն, այդ հազուագիւտ պատեհութիւնը, որ ընդլայնեն իրենց գիտելիքները ու խորաթափանցեն հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան մէջ եւ նամանաւանդ մօտէն ճանչնան հայ ժողովուրդը Մայր Հայրենիք Հայաստանէն ներս:

Այս ծրագրին իրականացման օժանդակեցին Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Նիւ-Եորքէն, Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը Լիզպոն եւ վիէննաբնակ Պր. Կարպիս Փափազեանը:

Այս առթիւ լոյս տեսած գիրքը՝ «ARMENIEN — TAGEBUCH EINER REISE IN DAS LAND DES ARARAT» գրուած գերմաներէն, իտալերէն եւ անգլերէն լեզուներով — հրատարակիչներ՝ Մօրէնօ Փիգգօլոթթօ եւ Սարգիս Շահինեան, ներկայացուեցաւ Միլանոյի Հայ Տան մէջ, Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 3-ին, բացուած համարելով միաժամանակ Հայ Տան 1996-1997-ի վերամուտը:

Միլանոյի հայութիւնը եւ իտալացի բարեկամները մեծ հետաքրքրութեամբ եւ խանդավառութեամբ հետեւեցան ճարտարապետ Սարգիս Շահինեանի զեկուցման ու սահիկներու ցուցադրութեան:

Գնահատելի ու բծախնդիր աշխատանք մըն էր կատարուածը: Բարի ցանկութիւններով ու յաջողութեան մաղթանքներով եւ ճոխ հիւրասիրութեամբ փակուեցաւ երեկոն:

***

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 25-ին Հայ Տան մէջ այս անգամ տեղի ունեցաւ ուրիշ հետաքրքրական հանդիպում մը: Տիկին Սիմա Փափազեան խօսեցաւ «Արեւելեան գորգ»ի մասին, կեդրոնանալով մանաւորաբար հայկականին վրայ:

Տիկին Փափազեան մատչելի ու հասկընալի լեզուով ըրաւ պատմականը, սահիկներու օգնութեամբ, գորգի արուեստին: Սկսաւ հեռաւոր Չինաստանէն, անցնելով Թիւրքմէնիստանէն, Պարսկաստանէն մինչեւ Կովկաս եւ ապա Կիլիկիա: Ցոյց տուաւ կովկասեան ամենահին գորգը 5-րդ դար Ք. Ա., որ կ՚ըսուի թէ հայկական է:

Բացատրեց թէ ինչպէս ծնունդ կ՚առնէ գորգ մը, ինչպէս կը դասաւորուին պատկերներն ու գոյները, ինչպէս կը շրջափակուին այն բոլորը, յատուկ եւ ուսումնասիրուած խծիկներով, որոնք իրենց հերթին կը պարունակեն այլ գոյներ եւ այլ երկրաչափական պատկերներ:

Տարբեր ժողովուրդներու տարբեր աւանդութիւններու, կրօնքներու եւ ապրելակերպերու ցոլացումն է ամէն մէկ գորգ, զոր վարպետ գորգագործներ, ներշնչուելով իրենց հաւատքէն ու միջավայրէն, կը հիւսեն ու կը ներկայացնեն պուտաներ, խաչեր, վիշապներ, թռչուններ, ու ծաղիկներ ու կենդանիներ առանց տալով այլ եւ այլ գոյներ ու ձեւեր:

Համոզուած ենք որ ներկաները իմացան, տեղեկացան եւ ինչու ոչ սորվեցան նոր բաներ, աշխարհի հնագոյն արուեստներէն գորգի արուեստի մասին, զոր չէին գիտեր մինչեւ այդ երեկոն:

Կ. Խ.

(Շար. Ա. էջէն)

տեղծել։ Կը պահանջէն որ «արհեստի վաւերականութ»ի դրութիւն մը ստեղծուի անմիջապէս, որպէսզի չկրեն քարիւղային նիւթերու վրայ նախատեսուած ներքին տուրքերու յաւելումը։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, Անթոնիի երեսփոխան--քաղաքապետը Ելմտական Յանձնախումբի տեղեկատու նշանակուեցաւ, Թոմսընի սեփականաշնորհման քննիչ յանձնախումբի կազմութեան մը դիմումին վրայ։ Կառավարութիւնը, մինչեւ տարուոյն վերջ, պէտք է փակէ այս թղթածրարը, այդ Թուականէն ետք, Մաթրա -- Հաշէթի տնօրէն--նախագահին գընման առաջարկն ալ կը դադրի ի զօրու ըլլալէ։ Տէվէճեան հարցազրոյց մըն ալ տուած է «Լա Թրիպիւն» թերթին (Նոյեմբեր 7) ուր կ'ըսէ թէ կողմնակից չէ քըննիչ յանձնախումբի մը ստեղծման եւ կը թելադրէ որ լակառտէր Թոմսըն — Միւլթիմետիայի ալ (որ Գորէացիին պէտք է ծախուի) դրամագլուխին բաժնետէր ըլլայ յաւելեալ երաշխաւորութեան մը համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ԿԻՆԸ՝ Կըզավիէռ Թիպերի քննութեան տակ առնըւած է խոռ նահանգի ընդհ. խորհուրդէն ստացած «աշխատավարձքերուն» համար։ 1994-ին 200 հազար Ֆր. ստացած էր 36 էջնոց տեղեկագրի մը պատրաստութեան համար։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՈՒ համաձայն Թուրքիոյ հարաւ--արեւելեան շըրջանին մէջ Թրքական զինեալ ուժերը ծանր կորուստներ կը կրեն ու յաճախ կը նահանջեն, քիւրտ զինեալներու հետ բախումներու ընթացքին։ Կը տեղեկացուի նաեւ թէ Թրքական բանակի ուժերը բազմաթիւ զոհեր կու տան։

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52-85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Կապոյտ Խաչի Պուլվար-Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Պուլվար--Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան»ի խնամակալութիւնը կը կազմակերպէ մըշակութային դասախօսութիւն մը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, երեկոյեան ժամը 20.30-ին «Դպրոցասէր Վարժարան»ի սըրահին մէջ։

Դասախօս՝

ՏՈՔԹՈՐ ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ
(Գերմանիայէն)

Նիւթ. — Հայաստանի բնութեան եւ «Խոսրովի Անտառ»ի պահպանման հարցերը (սահիկներու ցուցադրութեամբ)։

Մուտքը՝ ազատ է։

Հասցէ. —
1, Boulevard du Nord, Le Raincy

65EME ANNIVERSAIRE
DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE
DE MARSEILLE

Jeudi 14 Novembre à 20 heures 30

RENCONTRE / DEBAT

avec

MGR KAREKIN BEKDJIAN
Prélat des Arméniens d'Allemagne

sur le thème :

« STRUCTURES COMMUNAUTAIRES ARMENIENNES EN ALLEMAGNE »

Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél : 04. 91. 77. 84. 70.

Entrée libre

L'ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS

vous convie au :

dépôt de gerbe

sur la tombe du GENERAL ANTRANIK
LUNDI 11 NOVEMBRE
à 14 heures 30

dépôt de gerbe

en présence des autorités
sur le Monument aux Morts Arméniens
à 15 heures 15

L'hymne arménien sera exécuté par la musique militaire.

RASSEMBLEMENT à 14 heures
Cimetière du Père Lachaise
Entrée Coté Place Gambetta Paris 20e

Soyez nombreux
à honorer nos héros.

SOIREE THEATRALE

organisée par
la CROIX BLEUE
Section «D. Serengulian»
d'Issy-les-Moulineaux

le Mardi 19 Novembre à 20 heures 30

à l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
11-13, rue Danton

NAREK DOURIAN
présente

«La Belle-Mère d'Erevan»

par la Troupe d'Arménie.

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Նոյեմբեր 10-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Անուանակոչութեան Տօնն է եւ Օծումի 21-րդ տարեդարձը։

Այս առիթով հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։ Հոգեհանգըստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի, ապա՝ աւանդական Մատաղը կ'օրհնուի։ Պատարագը ժամը 10-ին։ Երգեցողութիւնը կը կատարեն Եկեղեցւոյ երգչախումբն ու Տարօն Մըշակութային Միութեան մխանական խումբերը. ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Արկ. Եօրկանճեանի։

Ժամը 13-ին՝

Ժողովրդական ճաշ

Իսիի Փ.Ա.Մ.Ի.-ի սրահին մէջ
25 Աւիւնիւ վիքթոր Քուէսոն

Տեղեկութեանց համար դիմել քարտուղարութեան

Հեռ. — 01 — 46 — 44 — 28 — 52

l'ECOLE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

présente

NAREK DOURIAN

et

LE THEATRE DE MARIONETTES
de VANADZOR

dans

«L' AVIDE»

d'après le conte de H. Toumanian

Dimanche 10 Novembre à 16 heures

dans la salle de l'école
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

EXPOSITION DE TABLEAUX

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

présente

une exposition de tableaux

de l'artiste peintre arménien du Canada

Hagop KHOUBESSERIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Vernissage le Mardi 12 Novembre à 19 heures

Exposition du 12 au 30 Novembre
du lundi au vendredi, de 18h à 22h

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

CONCERT EXCEPTIONNEL

DU

Chœur SIPAN-KOMITAS

à l'OPERA COMIQUE
2, Place Boieldieu, 75002 PARIS — M° Richelieu-Drouot

SAMEDI 30 NOVEMBRE à 20 heures 30 précises
ouverture des portes à 19 h 30

Sous la présidence d'honneur de Monsieur

Philippe DOUSTE-BLAZY

Ministre de la Culture et de la Francophonie

AU PROGRAMME :

NANOR
de P. GANATCHIAN
(Nouvelle orchestration
de G. APRIKIAN)
Première Audition.

NAISSANCE de DAVID de SASSOUN
Oratorio de G. APRIKIAN

Solistes :

Fabienne Chanoyan (soprano)
Sonia Nigoghossian (mezzo)
Philippe Fourcade (baryton)
Bardassar Ohanian (baryton)

Chœur SIPAN - KOMITAS
Chœur Français d'Oratorio
Chœur des Elèves du Collège Arménien «Tebrotzassère»
Orchestre Symphonique BELL'ARTE

l'ensemble sous la direction de **GARBIS APRIKIAN**

Prix des places : 350 F. — 300 F. — 250 F. — 200 F. — 150 F. — 100 F.

Réservations : Auprès des membres de la Chorale;
A l'Opéra Comique : Tél.: 01. 42. 44. 45. 46.

Réservations et renseignements: Tél. : 01. 48. 59. 65. 07 / 01. 34. 61. 94. 97

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Astrig*»
d'Arnouville / Gonesse / Sarceilles / Villiers-le-Bel

vous informe qu'elle organise un

«*THEY ASSEGHAN*»

le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.

Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections *Paris et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ -- Թիւ 18.981 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.981

ԱՆԻԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԸ

Մեր նախորդ թիւով արձագանգած էինք Թուրք մամուլի այն տեղեկատուութեան թէ Անին յանկարծ գոյութեան իրաւունք ստացեր էր, զբօսաշրջութեան հեռանկարներու սիրոյն: Յայտնուած այս բացատրութեան եւն թերեւս անկարելի չէ քաղաքական ազդակ մըն ալ տեսնել Հայեւ Թուրք յարաբերութիւններու բնականոնացման ուղղութեամբ: Այսուհանդերձ, միրականը դարերու անգիտացումին նաք Անիին տրուած ճանաչումը ու անոր ընդմէջէն գոյութեան իրաւունքն է:

Բագրատունիներու անկումէն ի վեր հազարումէկ եկեղեցիներու մայրաքաղաքը ոտքի կոխան եղաւ արշաւանքներու, ամէն մէկուն հետ քար առ քար քանդուելով. դաժան ձմեռներն ու ամռան տօթերը, ինչպէս եւ երկրաշարժեր, ճեղքեր գոյացուցին անոր տաճարներուն, պարիսպներուն գմբէթներուն ու պատերուն վրայ: Շատ ու շատ բաներ դեռին հաւասարեցան, հեռաւոր ժամանակներու գեղեցկութեան, հրաշքի մը առասպելը ձգելով Անիէն: Անոր պարիսպներուն ներքին գիւղեր բուսան, յաճախ անկէ փրցուած քարերով: Մարդիկ դացին ապրիլ անոր շուրջբոլորը, իրենց անասուններ արածելով հայ արքաներու երբեմնի ճեմավայրերուն, արքունի սրահներուն տարածքները ողողած մարգերուն վրայ:

Այն հնագէտները, ճարտարապետական ծիրի հետազօտողները որոնք ուզեցին անպայման այցելել հոն, սեփական աչքերով տեսնել, շօշափել ամեհի համայնապատկերին մէջ մարդուն ու ժամանակին աւերներուն դիմադրող մայրաքաղաքը, հազար ու մէկ փորձութենէ անցան: Դիմումներ ներկայացուցին պատկան անձանց համար իշխանութիւններու, արտօնութիւն ունենալու համար: Յաճախ զինուորականներու ընկերակցութեամբ պարտաւոր եղան հոն երթալու եւ հանդուրժելու զանազան սահմանափակումներու: Իսկ ամէն անգամ որ քաղաքին նոր տէրերը Անիի մասին խօսելու պարտաւոր եղան, «Անը»ի վերածուած անունէն ըսկրսած, անոր տաճարներուն թիւին չափ ստուերով ներկայացուցին անցեալն ու ներկան: Ու քաղաքը տարուէ տարի իր պատերէն բարձրացող հողին հետ թաղուեցաւ նաեւ ուրացումին, անգիտացումին մէջ:

Այսօր, յայտնապէս, փոխուած է քաղաքականութիւնը. ճերմակի վրայ սեւով կը գրուի թէ Անին հայկական անցեալի տէր ոստան է ու հոն կը գտնուին հայկական ճարտարապետութեան գեղեցկագոյն նմոյշները: Աւելին. կ'ըսուի նաեւ թէ որոշուած է պարիսպները, դեռ կանգուն մնացած կոթողները նորոգել, քաջ այն գիտակցութեամբ որ Անին զբօսաշրջիկներու մեծ հոսք պիտի ապահովէ. հետեւաբար նաեւ ոչ արհամարհելի եկամուտ Թուրքիոյ պիւտճէին,

Տխուր էր ու մանաւանդ արժանապատուութիւն վիրաւորող այն անարգ վերաբերումը զոր ներկայի տէրերը ունեցան հայկական գեղեցկագոյն մայրաքաղաքին նկատմամբ: Տխուր էր տարիներու ընթացքին լուսանկարներէ, տեսերիզներէ, լուսապատկերներէ հետեւիլ անոր աստիճանական քայքայումին, Հայաստանէն նագիւ շունչ մը անդին:

Տարօրինա՞կ է որ Անիի ուրացումին պատմութեան վրայ դառնութեան երանգ մը կ'աւելցնէ այսօր անոր ճանաչումին, նորոգութեան մասին Թուրք մամուլին վերոյիշեալ լուրը...:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

1918-Ի ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 11-ին (Նոյեմբեր 12-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԱՅԻՐԻ աւելի քան մէկ միլիոն գաղթականներու վիճակը օրէ օր աւելի ողբերգական բնոյթ կ'առնէ եւ սովէ մեռնողներու թիւն ալ կ'աւելնայ: ՄԱԿ-ը, Եւրոպական Միութիւնը եւ Ափրիկեան Միութեան Կազմակերպութիւնը կ'ուսումնասիրէին, Նոյ. 8-ին, բազմազգեան ուժերու առաքման հարցը: Ֆրանսա ծրագիր մը ներկայացուցած էր Ապահովութեան Խորհուրդին, ուր զինեալ միջամտութիւն մըն ալ կ'առաջարկէ: Տեղւոյն վրայ, ականատեսներ կ'ըսեն. -- «Գաղթականները ճանճի պէս կը մեռնին»: Կըռիւներն ալ վերսկսած են Կոմայի մօտ, ապստամբներուն եւ բանակին միջեւ:

ՊՈՐՏՈՅԻ մէջ ֆրանքօ-անգլիական վեհաժողով մը տեղի ունեցաւ Նոյ. 7-ին, սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ: Շիրաք եւ Մէյճըր խօսած են զանազան հարցերու մասին, սկսելով Զայիրէն: Եւրոպական ճակատի վրայ, տարակարծութիւնները կը վերաբերէին միակ դրամին, ընկերային ճիւղին, խենթ կովին թղթածրարին: Անգլիա միշտ դէմ է արեւմտեան Եւրոպայի Միութեան (պաշտպանութեան միակ լիազօր կազմ) ձուլման Եւրոպական Միութեան մէջ:

Փ. ՍԱԼԻՆՃԸՐԻ (անցեալին նախագահ Քենըտիի խորհրդական) համաձայն, Յուլիսին ջախջախուած Պօյինկը (Նիւ-Եորք) թիրախ եղած էր ամերիկեան նաւէ մը սխալմամբ արձակուած հրթիռի մը: Միացեալ-Նահանգներու Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը հերքէ, մինչ Սալինճէր կ'ըսէ թէ իր տեղեկութիւնը հիմնուած է գաղտնի փաստաթուղթի մը վրայ: Մօտ 250 հոգի մեռած էր, որոնց մէջ 38 Ֆրանսացիներ:

ԹԼԱՄՍԷՆԻ (Ալժերիա) մօտ ռումբի մը պայթումէն հինգ հոգի մեռած է, որոնց մէջ են Պենի Ուարսուս գիւղի քաղաքապետը, իր կցորդը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ երեսփոխան--քաղաքապետը մեղադրուած է հաշուեցոյցերու կեղծարարութեան համար Թել--Ավիվի դատարանին առջեւ: Կասկած կայ որ 1988-ին կեղծ հաշուեցոյցեր ներկայացուցած է Լիքուտի ընտրապայքարին նիւթական միջոցներ ապահովելու համար:

ԻՏԱԼԻՈՅ ութ քաղաքներու մէջ, իտալական ոստիկանութիւնը 17 ալժերացի իսլամապաշտներ ձերբակալած է, յետ երկարատեւ հետապնդումներու: Կը կարծուի որ կ'օգնէին ալժերական զինեալ ընդդիմութեան:

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ԿՆՈՋ՝ Կզավիէռ Թիպէրիի խնդրոյ առարկայ տեղեկագիրը որու համար 200 հազար Ֆր. ստացած էր, մեծ մասամբ բանագողութեան մը արդիւնք է, ըստ Լիպերասիոնի հրատարակած լուրերուն (Նոյ. 8): Արդարեւ, թերթը կողք կողքի կը հրատարակէ 1989-ին Էքոնոմիքայի կողմէ լոյս տեսած հատորի մը մէկ էջը եւ Տիկին Թիպերիի տեղեկագրին մէկ էջը, որպէս փաստ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵԼՈՅԹԸ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 6-ին է որ Հայաստանի նոր վարչապետը՝ Արմէն Սարգսեան կը ներկայանար Ազգ. Ժողովի նիստին, հին կառավարութեան կազմով: Հերթական այդ նիստը նուիրուած է երեսփոխաններու հարցումներուն կառավարութեան անդամներուն:

Այս առթիւ, ելոյթ ունեցած է Ա. Սարգսեան եւ գծած կառավարութեան ծրագիրը: Ան ըսած է որ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ նախորդ կառավարութեան կողմէ սկսած տնտեսական վերափոխումները, ջանալով նոր զարկ տալ անոնց: «Անկախութեան առաջին հինգ տարիները կարելի է բնութագրել իբրեւ գոյապայքարի տարիներ, յոյս ունեմ, որ յաջորդ հինգ տարիները զարգացման տարիներ են լինելու» շեշտած է վարչապետը, որ կ'ըսէ նաեւ թէ կը դրուի արդէն 21-րդ դարու Հայաստանի Հանրապետութեան հիմքը եւ յառաջիկայ տարիներուն պէտք է համախմբուի ամբողջ ազգային ներուժը եւ ստեղծուի ժամանակակից մրցունակ արդիւնաբերութիւն եւ գիւղատնտեսութիւն, այլապէս Հայաստան 21-րդ դար մուտք կը գործէ իբրեւ տարածաշրջանի տնտեսական եւ առեւտրական շուկաներու կողմէ կլանուած Պետութիւն:

Ա. Սարգսեան ծանրացած է նաեւ այլ կարեւոր կէտի մը վրայ որ կը վերաբերի բարենորոգումներու: Ըստ վարչապետին, պէտք է գիտակցիլ որ բարենորոգումները կ'իրականացուին մարդոց համար որոնք շատ զրկանքներ ունեցած են: Նոր կառավարութիւնը պիտի շարունակէ նաեւ նախորդին ծրագրերը Համաշխարհային Դրամատան, Դրամական Միջազգային Հիմնադրամին եւ Եւրոպական Դրամատան հետ: Անդրադառնալով նոր կառավարութեան ձեւաւորման սկզբունքներուն, վարչապետը նշած է որ կազմին համար յատակ պէտք է նկատի առնուին պաշտօնատարներու արհեստին հետ կապ ունեցող յատկութիւնները, անոր բարոյական յատկանիշները, ապա միայն՝ պետական եւ ազգային նուիրումը:

Այս ելոյթէն ետք է, որ երբ ինք եւ նախարարները դուրս կ'ելլէին հարցուփորձի ենթարկուած են լրագրողներու կողմէ եւ Վանօ Սիրադեղեան ըսած է ինչ որ լոյս տեսած է յաջորդ օրուան «Առաւօտ»ի մէջ (տես՝ «Յառաջ» Նոյ. 8) եւ Վահան Փափազեան ալ ըսած է որ իր տեղը պիտի անցնի Ալեք Արզումանեան: Ուրբաթ իրիկուն է, Նոյ. 8-ին, որ հաւանաբար պաշտօնապէս հաղորդուէր կառավարութեան նոր կազմը:

***

Նոյ. 7-ին, կրկին յետաձգուած է «31»երու դատավարութիւնը, Վահան Յովհաննիսեանի առողջական վիճակին պատճառաւ: Ազատութեան հրապարակը 8 հազարէ ընդդիմադիրներուն միացած էին 10 ուրիշներ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 7 / 8)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ԱԼ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԿԱՄՈՒՐՋԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ

Վրաստանի Մարնէուլի շրջանին մէջ Նոյեմբեր 5-ին բացումը կատարուած է Բանուշա գետի նոր կամուրջին, որ Եւրոպան Ասիոյ կապող երկաթուղիի ամէնէն կարճ ճամբան է: Կամուրջը կառուցուած է ՄԱԿ-ի համաշխարհային պարէնի ծրագրի, Հայաստանի, Վրաստանի, Գերմանիոյ, Յունաստանի, Զուիցերիոյ, Մեծն - Բրիտանիոյ եւ Միացեալ - Նահանգներու համագործակցութեամբ, Հայաստանի Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարար Հենրիկ Քոչինեան խօսելով այս նորականոյց կամուրջին բացումին մասին, ըսած է թէ ան թոյլ կուտայ լուծել կենսական հարցեր, ինչպէս բեռներու մեծ քանակով փոխադրութիւն եւ մարդասիրական օգնութեան արագ եւ ապահով ձեւով Հայաստան առա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Թրքապատում

Թուրքիոյ մէջ մեծ գայթակղութիւն մը ծագած է որ խորագրել կուտայ «Իւմանիթէ»ի (Նոյեմբեր 8)՝ «Մաֆիան՝ Պետութիւնն է»: Արդարեւ, թրքերէն թերթերը կ'արձագանգեն հսկայ խորագիրներով՝ «Մեծ փտութիւնը» («Միլլիյէթ»), «Մաֆիա – Պետութիւն – խմբակ՝ սատանայական եռանկիւնը» («Ենի Եիւզիլ») եւայլն, եւայլն: Ի՞նչ պատահած է: Նոյեմբեր 2-ին, Պուրսա, արկածի մը հետեւանքով, Մերսէտէսի մը մէջ գտնուած են երեք մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր: Երեք մեռեալներէն մէկը «Գորշ գայլերու» մէկ նախկին զինուորեալն է որ մաֆիայի մէջ մտած է յետագային, Ապտուլլահ Չաթլը, երկրորդը՝ Պոլսոյ ոստիկանութեան մէկ նախկին տնօրէնը՝ Հիւսէյին Գոճատաղ եւ իր բարեկամուհին: Վիրաւորը Թանսու Չիլլէրի կուսակցութեան (Արդար Ուղի) երեսփոխան մըն է՝ Ս. Պուճաք որ Ուրֆայի Սեւերէկ գաւառի հազար Քիւրտերու հրամանատարն է: Այս Քիւրտերը՝ «գիւղի պահակներ» վճարուած են Պետութեան կողմէ պայքարելու համար ՓՔՔ-ի դէմ: Ամէնէն հետաքրքրականն այն է որ Ապտուլլահ Չաթլը 18 տարի է կը փնտռուի Պետութեան կողմէ 11 ձախ զինուորեալներու սպանութեան համար, նաեւ Ինթէրփոլի կողմէ՝ թմրեցուցիչի շահատակութեան, իր անունը խառնուած է Պապին դէմ մահափորձի հարցին ալ (1982): Մեղադրուած էր որ զէնքը ինք հայթայթած էր, ձերբակալուած էր եւ ի չգոյէ փաստի, ազատ արձակուած: Հակառակ այս բոլորին, իր վրան գտնուած է ոստիկանական քարթ մը եւ «կանաչ անցագիր» մը որ կը շնորհուի միայն պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարներու: Մաֆիայի տարրերու ներկայութիւնը Պետութեան մէջ, երեւան եկած էր Սեպտեմբերին, տեղեկագրի մը մէջ որ կը վերագրուէր ՄԻԹ-ի (գաղտնի սպասարկութիւն) եւ հրատարակուած էր ձախ շաբաթաթերթ «Այտընլըք»ի կողմէ: Հոն, Չաթլը կը ներկայացուէր որպէս «Թիւ մէկը» գաղտնի կազմակերպութեան մը պայքարելու համար ՓՔՔ-ի եւ ծայրայեղ ձախի դէմ: Այս կազմակերպութիւնը կը զբաղէր թմրեցուցիչի շահատակութեամբ, ռաքէթով, ոճիրով, եւայլն: Սերտ կապեր ունէր Պուճաքի հետ եւ այս ամբողջը կը ղեկավարուէր Աճարի կողմէ, Ներքին նախարար, որ այն ատեն ուրացած էր ամէն բան: Այժմ, ամէն ինչ կը հրատարակուի եւ բոլոր ոճրային գործունէութիւնները կազմակերպութեան, ի մասնաւորի թմրեցուցիչի շահատակութեան Գերմանիոյ եւ Ադրբէջանի մէջ: Կը մեղադրուի նաեւ գործակցութեան համար թմրեցուցիչի քըրտական մաֆիային հետ:

Այս գայթակղութիւնը նոր դժուարութիւններ կը ստեղծէ Թուրքիոյ համար Եւրոպական Միութեան հետ իր յարաբերութիւններուն առընչութեամբ,

ՅԵՏԸՆՏՐԱԿԱՆ ՍՊԱՍՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի նախագահական ընտրութեան յաջորդած հակազդեցութիւնները կը շարունակուին երկու հունով։ Ընդդիմութիւնը հանրահաւաքներու շարքի մը ձեռնարկած է, հաւանօրէն խօսքի հարթակ մը ունենալու համար ժողովուրդին հետ, միւս կողմէ քննադատական արտայայտութիւններ կ'ունենան ՀՀՇ–ական ու Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի մօտ շրջանակէն անձնաւորութիւններ, քաղաքական փոփոխութիւններու պահանջներ ալ ներկայացնելով։ Եւ հասկնալի է որ հանրահաւաքներէն աւելի այս երկրորդներն են որ ուշադրութիւն կը գրաւեն լրատուներուն մէջ։

Այս դէմքերէն առաջինը եղաւ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի նախկին խորհրդական ու Ազգային ապահովութեան վարչութեան նախկին ղեկավար Դաւիթ Շահնազարեան։ Հետաքրքրական անոր առաջին ելոյթը որ տեղ գտած է «Լրագիր»ի Հոկտեմբեր 15 – 16–ի թիւերուն մէջ, հաւասարապէս կը մատնանշէ թէ՛ ընդդիմութեան, թէ՛ իշխանութեան կեցուածքին թերի կողմերը՝ ընտրապայքարի ընթացքին ու յետընտրական առաջին օրերուն։ Իր խօսքին ամէնէն հետաքրքրական կէտը այն է որ Դ. Շահնազարեան դժգոհ է Ազգային Ժողովի ներկայ վիճակէն։ Կ'ըսէ թէ հոն «կարծես թէ բազմակարծութիւն չկայ, քաղաքական բախումներ չկան, եւ այն ամէնը ինչ պէտք է տեղի ունենայ խորհրդարանում, կատարւում է հրապարակներում»։ Յետոյ, կ'եզրափակէ. «այս Ազգային ժողովը ապագայ չունի»։

Իր կողմէ կատարուած քննադատութեան ծանրութեան երկրորդ կեդրոնն ալ «ուժային» կոչուած նախարարներու՝ Վ. Սիրադեղեանի (Ներքին) եւ Վ. Սարգսեանի (Պաշտպանութեան) դէմ առանց այլեւայլի արձակուած ժխտական արժեւորումն է։ Դ. Շահնազարեան յարմար կը դատէ որ անոնք հրաժարին, կամ փոխարինուին։

Իշխանութեան մօտիկ նոյն շրջանակէն նման դիրքէ արտայայտուող մը եղած է նաեւ Եդուարդ Եգորեան։ ՀՀՇ.–ի գլխաւոր գաղափարախօսներէն ու յատկապէս Սահմանադրութեան «կնքահայր»ը նկատուած այս գործիչը եւս դժգոհութիւններ ունի ու ՀՀՇ.–ն կարեւոր բաժին մը ունի անոնց մէջ։ Այնքան որ Հոկտեմբեր 17–ի վարչութեան նիստին ան փորձած է արտակարգ համագումար որոշել, բայց 22 ներկաներէն միայն 4–ը քուէարկած են այդ առաջարկին ուղղութեամբ։

«Մոլորակ»ի Հոկտեմբեր 22–ի թիւին մէջ, Ազգային Ժողովի Իրաւական հարցերու պետական յանձնաժողովին նախագահ Ե. Եգորեանի «Ազատութիւն» կայանին տրուած հարցազրոյցը տեղ գտած է։ Խօսելով բարեփոխումներու իր տարբերակներուն մասին, նախ հարկաւոր կը նկատէ Ազգային Ժողովի լուծարումը եւ նոր ընտրութիւններու կազմակերպումը։ Կ'ըսէ թէ հոն գործող խմբակներու գոյութիւնը ձեւական է։ Չկայ նաեւ «ՀՀՇ–ի գիծ». ազատական ժողովրդավարութիւն եւ անտեսութիւն։ Կայ անանուն նոր խմբակ մը զոր ինք կը կոչէ «նոմենկլատուրային կապիտալիզմի խմբակցութիւն». ան կը բաղկանայ «Հանրապետութիւն» կոչուած կողմէն ու անոր արբանեակ մէկ – երկու կազմակերպութենէ։ Այդ «կապիտալիզմ»ը «հովանաւորչութիւն է որ իրականացւում է ձեռնարկութիւնների, տնտեսութիւնների նկատմամբ Ուժային նախարարութիւնների կողմից։ Հայաստանի ամբողջ տնտեսութիւնը տիրապետում են իշխանութիւնների կողմից հովանաւորուող մի խումբ մարդիկ»։ Աւելի մանրամասնելով, Ե. Եգորեան կ'ըսէ թէ կան մեծ ու փոքր ձուկեր. առաջինները իշխանութեան շուքը կը վայելեն, մեծ արտօնութիւններ ունին, իսկ միւսները հարկերը վճարողներ են։ Այս կացութեան մէջ տնտեսական յարաբերութիւնները չեն կրնար ազատ գործել։

Ինք անցեալ տարուան աշնան վերջին փորձ մը ըրած է ապակեդրոնացնելու ոստիկանական իշխանութիւնը որ իր կարելիութիւնները ի գործ կը դնէ «քաղաքականութեան ու տնտեսութեան մէջ լծակներ ձեռք բերելու համար»։ Այս կացութիւնը պատճառ եղած է որ հակասութիւնները շեշտուած են ընկերային անապահով խաւերու եւ վերին իշխանութեան միջեւ։ Ու այդ պայմաններուն մէջ «իշխանութեան յղփացածութեան ակնյայտ նշան» նկատուած է դղեակներու կառուցումը։ Նոյնիսկ արտաքին աշխարհին ոչ անծանօթ այս նշումներէն աւելի տխուր ու ընդվզեցնող է կարդալ Եգորեանի ըսածը թէ «այն, ինչ ասացի, առնուազն վերջին մէկուկէս տարում տարբեր ձեւերով մշտապէս ասել եմ նախագահին։ Նախագահը երեւի թէ համարում է որ ես որոշակիօրէն չափազանցում եմ ընթացող երեւոյթները»։

Ե. Եգորեան «ճշմարտութեան մօտ» կը նկատէ այն բնորոշումը թէ իրմով «ՀՀՇ–ն ձեռք բերեց եւս մի ընդդիմադիր»։ Ատիկա, դատելով իր խօսքերէն, չի մտահոգեր զինք։ Կարեւորը այն է որ կացութիւնը շտկուի։

Հարցազրոյցին մէջ հետաքրքրութիւն արթնցնող վերջին կէտ մը կը շօշափէ նոր կուսակցութեան մը հաւանականութիւնը։ Աննա Իսրայէլեան հարց կուտայ թէ եթէ ճախողին կիրարկուող քաղաքականութեան ներազդելու Եգորեանի ջանքերը, կարելի՞ է որ իրմով, Դ. Շահնազարեանով եւ ուրիշներով նոր կուսակցութիւն մը յայտնուի։ «Կ'ապրենք, կը տեսնենք» կ'ըլլայ պատասխանը, ինչ որ բաւական թելադրական տարազ մըն է, երբ մանաւանդ նկատի առնուի քաղաքական բազմաթիւ սպասումներու գոյութիւնը։

Դ. Շահնազարեանի ու Ե. Եգորեանի քաղաքական այս կեցուածքները պատճառ եղած են որ Աննա Իսրայէլեան զրոյցի հրաւիրէ ՀՀՇ.–ի նախագահ Տէր Յուսիկ Լազարեանը։ Ան մերժելով Շարժումին վերնախաւին ուղղուած ամբաստանութիւնը, մեղաւոր կը նկատէ կառավարութիւնը, վարչապետին գլխաւորութեամբ։ Իր դժգոհութիւնը արտայայտելով, կ'ըսէ. «մէկ տարի է ինչ, կառավարութիւնը սկսել է աւելի վատ աշխատել, բայց Յուլիս – Օգոստոս ամիսներն էին որից յետոյ առայսօր կառավարութեան գործունէութիւնը չեմ զգում»։ Այսուհանդերձ, երբ հարց կը տրուի թէ «ուժայիններու հովանաւորչութեան» երեւոյթը իրականութեան հիմնովի՞ն դէմ է, պատասխանը կտրուկ ժխտական չէ. «նման երեւոյթներ իրօք կան» կ'ըսէ ան։

Տեղեկանալէ ետք ՀՀՇ.–ի նախագահին կողմէ կառավարութեան ուղղուած քննադատականին, որուն տասը օր ետք յաջորդեց Հ. Բագրատեանի հրաժարականը, դժուար չէ հետեւցնել որ «քատրային լուրջ փոփոխութիւններ»ու սպասումը չընթացաւ Շահնազարեան – Եգորեան զոյգին պահանջին ու ակնկալութիւններուն ուղղութեամբ։ Քատրային փոփոխութիւնը եղաւ պահելո՛ւ համար «ուժային» կոչուած ու դժգոհութեան գլխաւոր թիրախ ներկայացուած Ներքին ու Պաշտպանութեան նախարարները, Ասիկա յստակօրէն ցոյց կուտայ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի նախընտրութիւնը։ Այլ հարց է թէ այդ նախընտրութիւնը ի՞նչ համեմատութիւններով կը բաղկանայ Հայաստանի քաղաքական շահերէն, խնդրոյ առարկայ նախարարներու ազդեցութեան կշիռէն, կամ նախագահին որոշումներուն մէջ դեր ունեցող գործօններէ։ Նոյն նախընտրութիւնը հետաքրքրութիւնները շեշտող ազդակ է նաեւ դժգոհներու խմբաւորումին նոր կուսակցութեան մը վերածուելու հեռանկարին հանդէպ։ Ասիկա՝ անշուշտ եթէ նոր նշանակուած վարչապետը՝ Ա. Սարգսեան նոր կառավարութեան կազմութիւնն ալ զետեղէ նախագահին նախընտրութեան ուղղութեան վրայ, հակառակ Վ. Սիրադեղեանի հրաժարականին մասին Նոյեմբեր 7–ին հասած առաջին լուրերու։

Փոփոխութիւններու քաղաքական մասը եթէ նոյնիսկ այս ձեւով փակուած նկատուի, կը մնայ կաշառակերութեան, տնտեսական մեծ լծակներու տիրացած մենաշնորհեալ խաւի մը պատճառած գանգատներուն հարցը։ Նոյնիսկ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ամէնէն մօտիկ անձնաւորութիւններ ու իշխանութեան բարձրաստիճան դէմքեր չեն ժխտեր այդ երեւոյթները ու զանոնք գոնէ սահմանափակելու անհրաժեշտութիւնը։ Այս վերջիններէն եղած է մինչեւ իսկ Ազգային Ժողովի փոխ նախագահը որ «Հայք»ի Հոկտեմբեր 26–ի թիւին մէջ կ'ըսէ թէ «ընդհանրապէս Հայաստանում կաշառակերութիւն կայ, բայց փնտռելով այնտեղ, որտեղ այն չկայ, հովանաւորում ենք իսկապէս կաշառակեր, զեղծարար տիպարները եւ այդ մարդիկ օր օրի փող են դիզում՝ օգտագործելով պետական պաշտօնը»։ Ան խիստ վտանգաւոր կը նկատէ Հայաստանի նման փոքր երկրի մը մէջ իշխանութեան ու դրամագլխի կեդրոնացումը քանի մը ձեռքերու մէջ. ու նախագահէն կը սպասէ նպաստել տնտեսական մենաշնորհները բեկանելու շարժումին։

Նախագահական ընտրութեան արդիւնքներու հրապարակումով ցոյցի ելած հազարաւորները եթէ հրաժարած ըլլալ կը թուին իրենց քաղաքական պահանջներէն, հաւանական չէ որ նոյնքան դիւրութեամբ մոռնան տնտեսական բնագաւառէն ունեցած իրենց սպասումները։ Գաղտնիք չէ որ քաղաքական դէմքերու յաջորդականութեան մեծ յոյսեր կապող չէ մնացած հոն. բայց տարբեր է կաշառակերութեան, զեղծարարութեան մարզը որուն յաճախ ապօրինի տիրակալները կը սնանին ու կը պարարտանան ամէնէն համեստ ու ամէնէն մեծազանգուած խաւին ի հաշիւ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՏԷՍԻՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՅԸՆՏՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հոկտեմբեր 29–ին, Երեքշաբթի, կէսօրուան մօտ, Հայ մը եւս թաղեցինք Լիոնի կից, Տէսին քաղաքի գերեզմանատունը՝ ուր կը հանգչին արդէն «եան»երու մէկ – երկու սերունդներ։

Հանգուցեալը, Մեսրոպ Պայընտրեան ծանօթ դէմք մըն էր Ռոն – Ալփ շրջանի Հայերուն մօտ եւ Տէսին՝ թերեւս ամենածանօթը քաղաքին մէջ, տեղացիներուն թէ այլազգիներուն։ Տէսին բազմազգ բնակչութիւն ունի։

Ծնած էր դարուս սկիզբը Սեբաստիա, բազմանդամ ընտանիքի մը մէջ՝ որուն պետը, առեւտրական եւ հողատէր, աչքառու դիրք ունէր քաղաքին մէջ եւ շուրջերը այդ իսկ պատճառաւ, դուցէ, առաջին զոհերէն մին եղած է Եղեռնին։ Այդ շրջանէն, միակ վկայ կը մնայ ներկայիս, գերդաստանէն, հանգուցեալին կրտսեր եղբայրը Տիգրան. կը բնակի, իր կնոջը հետ, Տէսին։

Ծնողազուրկ պատանի Մեսրոպ ապաստան կը գտնէ որբանոցներու մէջ, Սուրիա եւ պահ մը՝ Հայաստան, յետոյ՝ Պոլիս։ Վերջին հանգրուան՝ Ֆրանսա, Տէսին. նախ գործաւոր յետոյ՝ փոքր վերակացու գործարանին մէջ։

Իր հանրային գործունէութիւնը, ի նըպաստ իր ազգակիցներուն կը սկսի արդէն գործատեղին մէջ՝ ուր եկած են աշխատելու հայ գաղթականներ՝ անտեղեակ տեղւոյն կանոններուն եւ անկարող արտայայտուելու Ֆրանսերէնով։ Պր. Պայընտրեան կը դառնայ հետզհետէ, Տէսինի մէջ, անհրաժեշտ, բայց միշտ համեստ միջնորդ մը, պաշտօնական կամ անպաշտօն թարգման մը, նորեկ, անփորձ գաղթականներու եւ տեղական իշխանութիւններու ի սպաս։

***

1915–էն առաջ, հայրը պատեհ գաղափարը ունեցած էր փոքրիկ Մեսրոպը ղրկելու Սեբաստիոյ Ճիզուիթներու դըպրոցը՝ ուր տղեկը, ուշիմ, կրցած էր առաջին մտերմութիւն մը հաստատել Ֆրանսերէնի հետ՝ զոր զարգացուցած է յետոյ ինքնօգնութեամբ։

Մեսրոպ Պայընտրեան կը կատակէր, սրամիտ՝ կը սիրէր ըսել. «Տէսին, կար ատեն մը՝ ուր Մեսրոպ միակ Հայն էր՝ որ Ֆրանսերէն կրնար խօսիլ. այժմ միակ Հայն է՝ որ կրնայ հայերէն լեզուով արտայայտուիլ...»։ Կը չափազանցէ՞ր. հազիւ թէ...

Իր հայերէնը ճոխ էր. Պր. Պայընտրեան վարժ էր հրապարակախօսութեան։ Ունէր ձիրք։ Իր ելոյթները, զանազան համայնքային հաւաքոյթներու մէջ, կ'ունկնդրուէին հաճոյքով։ Անհրաժեշտ էր, սակայն, լայն մտերմութիւն ունենալ Հայկազեան բառամթերքին հետ...

***

Իր ազգասիրական զգացումները չէին կրնար գոհանալ միայն անձնուէր թարգմանի դերով։ Երկար տարիներ եղած է, Տէսինի մէջ, Հայանպաստ գործունէութեան դերակատարներէն մէկը։ Եղած է քարտուղար Տէսինի եկեղեցական միութեան։ Եղած է, մանաւանդ, նախագահ քաղաքին գլխաւոր հրապարակին վրայ կանգնած Հայերու ցեղասպանութեան յիշատակարանին շինութեան յանձնախումբին։

Մեսրոպ Պայընտրեանի ձեռնարկուողին եւ յամառ ջանքերուն կը պարտինք գոյութիւնը այդ տպաւորիչ կառոյցին՝ մօտը՝ «1915 Ապրիլ 24» անունը կրող փողոցին։

Պաշտպան ազատ խօսքի եւ՝ անկախ գործունէութեան, Պր. Պայընտրեան չէր կրնար չունենալ հակառակորդներ իր շուրջը, այսուհանդերձ արժանացած էր շատերու յարգանքին, եթէ ոչ միշտ անխառն համակրանքի։

Ստացած էր Ս. Ներսէս Շնորհալի շքանշան 1986–ին։ Ունէր Ֆրանսական պատուագիրներ։ Մասնակցած էր պատերազմին, մնացած էր Գերմանիա իբրեւ պատերազմական գերի, բայց չորս տարի մը միայն, կանուխ վերադարձած էր տուն, որովհետեւ հիւանդապահ խումբերու մէջն էր ծառայած։

***

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Տէսինի Հայ Առաքելական Եկեղեցիին մէջ, նախագահութեամբ Նորվան Եպիսկոպոսի, իր շուրջը ունենալով Հեքիմեան եւ Յարութիւնեան քահանայ հայրերը ու շրջանին դպիրները։ Երգչախումբը, բաղկացած մեծ մասամբ կիներէ, ներկայ էր լաւագոյն կազմով, հանգուցեալին գերդաստանէն Պր. Պայընտրեանի ղեկավարութեան տակ։ Կար բազմութիւն՝ եկած Լիոնէն ու ուրիշ տեղերէ ալ։

Կրօնական արարողութենէն յետոյ, խօսք առին Նորվան Եպիսկոպոս, Լիոնի Ազգային Միութեան պատուոյ նախագահ Սեպուհ Սարեան, Տէսինի Եկեղեցական Միութեան նախագահ՝ Մանուկ Միրզոյեան ու հանգուցեալին հաւատարիմ ընկերներէն՝ Պետրոս Գասպարեան։ Վերյիշեցին Մեսրոպ Պայընտրեանի գործունէութենէն դրուագներ, շեշտը դրին անոր ազգասիրութեան եւ համեստութեան վրայ։

***

Սեբաստացի Մեսրոպ Պայընտրեան, մահացած իր բնակարանը Հոկտեմբեր 26–ին, կը հանգչի ընտանեկան դամբարանին մէջ, իր կնոջ Նուարդի մօտ, Տէսինի թիւ 2 գերեզմանատունը։

Գաղթականութեան առաջին սերունդէն, «պատմական» որակուելու արժանի դէմքերէն մէկն է որ հողին յանձնեցինք։ Տէսինի ցեղասպանութեան հսկայ յիշատակարանը պիտի մնայ, կը յուսանք երկար ատեն, անխախտ վկան Մեսրոպ Պայընտրեանի ազգօգուտ գործունէութեան։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐ ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎԻ

Քսի Ճուն չինացի 26–ամեայ ճատրակի այն վարպետն է որ ազգային հերոսի վերածուած է այս մարզի իր յաջողութիւններուն համար։ Ան սկսած է ճատրակին չինական տարբերակը խաղալով, յետոյ 1991–ին յաղթելով վրացուհի Գապրինտաշվիլիի, դարձած է աշխարհի ախոյեանուհի. այս պատիւը իրեն նուիրած է իր երկրին Ազգային Ժողովին ամէնէն երիտասարդ անդամը ըլլալու առիթը։ Եթէ չինացի մարզիկները պարտաւոր չըլլային շահուած բոլոր պարգեւները իրենց մարզական դաշնակցութեան փոխանցելու, ան հիմա միլիոնատէր եղած պիտի ըլլար։ Երբեմն արտասահմանի մէջ կը զգայ թէ իր երկրին մէջ բաւարար չափով ազատութիւն չկայ, բայց չի մտածեր լքել զայն։ Կ'ըսէ թէ կը նախընտրէ տարին չորս – հինգ անգամ արտասահման մեկնելու իրաւունք ունենալ, քան թէ հաստատուիլ ուրիշ երկիր մը։ Իրեն համար ներշնչումի աղբիւր ու օրինակելի տիպարներ են Մաօն եւ Կոնֆուչիոսը։ Քսի Ճունի մեծագոյն երազներէն մէկն է յաղթել իր գլխաւոր մրցակիցին՝ հունգարացի Փոլկարի որ իրմէ խլած է աշխարհի ախոյեանութեան տիտղոսը, ապա խառն մրցումներուն մէջ առիթը ունենալ ճակատելու Կարի Գասպարովի հետ։

ՔԱՂՀԱՆ

գերմանահայ համակահի

Եւրոպայի Միութեան գաղթականներու փորումը հիմնուած է Նոյեմբեր 1991-ին Եւրոպայի Խորհրդարանի նախաձեռնութեամբ։ Այսպիսով գաղթականներու փորումը Եւրոպայի Խորհրդարանի եւ Միութեան գաղթականներու հարցերուն խօսակիցն է։ «Գաղթականներու փորում»ին կ՚անդամակցին Եւրոպայի մէջ գործող երեք հայ կազմակերպութիւններ.-- Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդ, Ֆրանսահայ Կազմակերպութիւններու Ֆորումը, Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի Հոլանտայի մասնաճիւղը։ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի ներկայացուցիչը Պ. Արթին Ագիւզ ընտրուած է «Գաղթականներու փորում»ի վարչութեան անդամ եւ Արեւելեան Եւրոպայի բաժնի նախագահ։ Պ. Երուանդ Խոսրովեան ընտրուած է Գերմանիոյ մասնաճիւղի վարչութեան անդամ։ Նոյնպէս Օր. Ռիմա Սահակեան ընտրուած է Գերմանիոյ մէջ գործող բոլոր օտար կազմակերպութիւններու կեդրոնի (BAGIV) վարչութեան անդամ։

***

Հայաստանի Գերմանիոյ դեսպանութեան խորհուրդի անդամ նշանակուած է Պ. Ռուբէն Սաֆրաստեան։ Պ. Սաֆրաստեան Վանեցիի թոռնիկ է։ Աւարտած է Երեւանի Պետական Համալսարանի արեւելագիտութեան բաժինը։ Աշխատած է համալսարանին մէջ որպէս դասախօս, Գիտութիւններու Ակադեմիայի Սփիւռքի բաժնին մէջ, Քաղաքական վերլուծութիւններու կեդրոնին մէջ, նաեւ որպէս նախագահի խորհրդական։ Իր գլխաւոր մասնագիտութիւնն է Թուրքիոյ ժամանակակից պատմութիւնը։ Պ. Սաֆրաստեանի պարտականութիւններէն պիտի ըլլայ Գերմանահայ միութիւններու հետ յարաբերութիւններու մշակումը։

***

Հայաստանի Հանրապետութեան 5-րդ տարեդարձին առթիւ Բոնի Հայաստանի դեսպանատունը կազմակերպած էր ընդունելութիւն մը որուն մասնակցեցան օտար դեսպանատուներու, հայ միութիւններու ներկայացուցիչներ եւ գերմանացի հիւրեր։ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի վարչութիւնը նոյնպէս մասնակցեցաւ այս ընդունելութեան։

***

Սեպտեմբեր 28--29-ին Քերրընի մէջ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը կազմակերպած էր սեմինար մը նուիրուած գերմանահայութեան ապագայի հեռանկարներուն։ Այս սեմինարին մասնակցեցան Գերմանիոյ տարբեր շրջաններէն 25 հայրենակիցներ։ Այս առիթով արտայայտուեցան երկու ծանօթ կարծիքներ՝

1-- պէտք է փոխադրուիլ Հայաստան-Արցախ,

2-- պէտք է գիտակցիլ թէ Սփիւռքը մնայուն իրականութիւն է եւ այդ ուղղութեամբ կազմակերպել ու զօրացնել զայն։

Կատարուեցաւ Կեդրոնական Խորհուրդի մինչեւ այսօր անցած ճամբուն քննարկումը. Կեդր. Խորհուրդի նպատակներն ու պարտականութիւնները բաժնուեցան երեք մասերու.--

1-- երիտասարդական աշխատանք եւ տեղական միութիւններու ուժեղացում եւ գործունէութեան համադրում։

2-- Քարերու պատրաստութիւն / հայերէն -- գերմաներէն թերթի հրատարակութիւն։

3-- Քաղաքական ներկայացուցչութիւն։

Որոշուեցաւ կառուցուածքի փոփոխութիւն չկատարել եւ անդամակցութիւնը միայն միութիւններու թոյլատրել։ Օր. Իվէթ Սաժանեան կարդաց տեղեկագիր մը Երեւանի ուսանողական համաժողովին մասին։

Տեղի ունեցաւ հանդիպում երիտասարդական յանձնախումբի անդամներու հետ։ Տեղի ունեցաւ նաեւ կլոր սեղանի շուրջ միտքերու փոխանակում՝ Հայաստանէն եկած հայրենակիցները գաղութային կեանքին մէջ ներգրաւելու կարելիութիւններուն մասին։ Ներկայիս Գերմանիոյ մէջ կը գտնուին Հայաստանէն 14000 «քաղաքական ապաստանեալ»ի դիմում տուողներ, նաեւ ուսանողներ եւ գիտնականներ որոնք կը կազմեն գաղութի մէկ--երրորդը սակայն մեծ մասամբ հեռու կը մնան միութենական կեանքէ։

Առաջարկուեցան. —

-- Հայաստանցի արուեստագէտներու համար կազմակերպել համերգներ։

-- Հայաստանցի հայրենակիցներու հետ երկխօսութիւնը շարունակել միութիւններէն ներս եւ կազմել տեղական յանձնախումբեր։

-- Ստեղծել ուսանողներու եւ ակադեմականներու շրջանակ։

-- Ամառնային արձակուրդի ընթացքին կազմակերպել երկու շաբթուան խըրտացեալ սեմինար քարերու պատրաստութեան համար։

-- Հայերէն -- գերմաներէն երկլեզու թերթի հրատարակութիւն։

-- Ստեղծել հայկական հեռատեսիլի կայան արբանեակի միջոցով։ Այս առաջարկը տանիլ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամին։

***

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի հրաւէրով հայաստանցի ծանօթ երգիչ Յովհաննէս Բաղալեան դաշնակի ընկերակցութեամբ Նաւէլլա Պօղոսեանի, Հոկտ. 11--20-ին Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ վեց քաղաքներու մէջ ունեցաւ համերգներ (Մանհայմ, Ֆրանքֆուրթ, Քէօլն, Վիէննա, Միւնիխ եւ Համպուրկ)։ Սրահները ամէնուրեք բերնէ--բերան լեցուն էին։ Աւելի քան 1200 հայրենակիցներ առիթը ունեցան ունկնդրելու երգիչը։

***

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի նորընտիր վարչութիւնը ունի հետեւեալ կազմը.--

Րաֆֆի Պետիկեան, ատենապետ,

Մասիս Նահապետեան, փոխ--ատենապետ,

Ռիմա Սահակեան, ատենադպրուհի,

Ռուբէն Վասիլեան, գանձապահ,

Նունիկ Վիքուս, Վէրա Մովսէսեան, Ռազմիկ Խուրավեան, խորհրդականներ,

Անդամ միութիւններ՝ Պէռլինի Հայ գաղութ, Պրաունշուայկի Ռայն -- Արաքս բարեկամական Միութիւն, Տուիսպուրկի Հայ համայնք, Քէօլնի Սիլվա Կապուտիկեան կանանց Միութիւն, Քէօլնի Հայ Մըշակութային Միութիւն, Բոնի Աբովեան Համայնք, Հեսսընի Մշակութային Միութիւն, Սաառն Հայ--Գերմանական Բարեկամական Միութիւն, Մանհայմի Արարատ Միութիւն։

Կապի հասցէն.--

ZENTRALRAT DER ARMENIER
IN DEUTSCHLAND, *RAFFI BEDIKIAN*
Hanielstr. 88, 46539 DINSLAKEN,
GERMANY.
Tél. : 02064 / 49340
Fax : 02064 / 49342.

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Լա Քրեսենթայի Մխիթարեան վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 17--ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Հայաստանի քաղաքական, դիւանագիտական կապերը անցեալին ու ներկայիս» նիւթին շուրջ։ Բացումը կատարելով փոխ -- տնօրէն Հ. Ներսէս Վրդ. Սազայեան, անդրադարձած է Մխիթարեան Միաբանութեան դերին՝ ազգային -- ազատագրական եւ հայրենակերտման գործին մէջ։ Դասախօսած է Հայաստանի Հանրապետութեան Լոս -- Անճըլըսի հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեան, անդրադառնալով մեր պատմութեան իւրաքանչիւր շրջանի հայ պետականութեան եւ անկախութեան գաղափարախօսութեան, ներկայ օրերու հայրենիքի վիճակին, դիւանագիտական աշխատանքներուն, Արցախի եւ տարածաշրջանի հարցերուն, իր վստահութիւնը յայտնելով որ մեր հայրենիքը եւ պետութիւնը այս անգամ յաւիտեան պիտի մնան եւ մեր ժողովուրդին ապագան աւելի լաւ պիտի ըլլայ։

***

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺՈՐԺ ԵՒ ՖԼՈՐԱ ՏՈՒՆԱՅԵԱՆՑ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Փասատինայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 27--ին, յընթացս պատարագի, առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան Տէր եւ Տիկին Ժորժ եւ Ֆլորա Տունայեանցի յանձնած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ անոնց շնորհուած Ս. Ներսէս Շնորհալի շքանշանը։ Տունայեանց ամոլը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ բարեզարդման նուիրեալներէն է եւ միշտ զօրավիգ եղած է Ալֆրէտ եւ Մարկրիթ Յովսէփեան վարժարանին, առատաձեռն նուիրատուութիւններով։

***

Հ. Մ. Ը. Մ.--Ի ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ 17--ՐԴ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Մոնթէպէլլոյի Հայ Կեդրոնին մէջ, Հոկտ. 11 -- 13-ին գումարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանի 17-րդ ներկայացուցչական ժողովը, մասնակցութեամբ 15 մասնաճիւղերու 110 լիազօր ներկայացուցիչներուն եւ 42 հըրաւիրեալներու։ Ընթացաւարտ Շրջ. Վարչութիւնը ներկայացուցած է նիւթաբարոյական իր տեղեկագիրը։ Ժողովականները ընդհանրապէս գնահատած են Շրջ. Վարչութեան յատկապէս մարզական եւ Նաւասարդեան խաղերու կազմակերպման եւ իրագործման աշխատանքները, նոյն ատեն դժգոհութիւն յայտնելով դաստիարակչական, կազմակերպչական եւ յատկապէս սկաուտական մարզերու մէջ արձանագրուած թերութիւններուն նկատմամբ։ Ժողովի աւարտին ընտրուած է Շրջանային Նոր Վարչութիւնը։

***

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ

Լոս--Անճըլըսի Գոնվենշըն Սէնթըրի մէջ Հոկտ. 18--21-ին, տեղի ունեցած է արուեստի ցուցահանդէս մը, մասնակցութեամբ զանազան ազգերէ բազմաթիւ արուեստագէտներու։ Ցուցահանդէսին մասնակցած են նաեւ հայ չորս արուեստագէտներ՝ Անահիտ Թիւթիւնճեան, Արտաշէս Թարումեան, Սուզաննա Սեւոյեան եւ Եուրօվ։

***

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԿՆՈՋ ՁԵՌԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Իրանահայ Միութեան Կլէնտէյլի սրահին մէջ, Հոկտ. 31-ին, տեղի ունեցած է ձեռարուեստի ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են Իրանի տարբեր շըրջաններու ձեռագործներ, տարազներ, սփռոցներ, արձանագործութիւններ, ասեղնագործութիւններ եւայլն։

ԼՐԱՏՈՒ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

-- Մասնաւոր ծրագի՞ր մը ունիք արդեօք։

-- Բնականաբար ... հիմա պիտի բացատրեմ եւ պիտի տեսնէք թէ որքա՛ն պարզ եւ որքա՛ն ալ ազդեցիկ է միանգամայն։ Այդ ծրագրին գործադրութեան համար Երեսուն հոգի եւ քսան հազար ֆրանք պէտք է, դրամը պատրաստ է. տասը հազար ֆրանք ես իմ անձնական դրամս ունիմ եւ միւս տասը հազար ֆըրանքն ալ վեց ընկերներս պիտի հայթայթեն ... կը մնայ պակսած մարդիկը գըտնել։

-- Եթէ ձեր ծրագիրը իրագործելի է՝ ո՛չ թէ քսան երեք՝ այլ երեք հարիւր մարդ կրնանք ձեզ հայթայթել խիկոյն. պատասխանեց Տիգրան Երկաթ։ Հիմա բացատըրութիւն տուէք տեսնեմ ձեր ընելիքին նըկատմամբ։

-- Ծրագիրը ես յղացած եմ եւ կ՚ուզեմ որ բացարձակապէս գաղտնի պահուի, մանաւանդ Պելժիացին խորհրդաւոր լըջութեամբ մը։

Պատուոյ խօսք կուտանք այդ մասին։

-- Լաւ ուրեմն, ուշադրութեամբ մտիկ ըրէք։ Երեսուն հոգին ոտքերնէն մինչեւ գլուխնին պիտի զինեմ, յետոյ առագաստանաւ մը պիտի վարձեմ ու ասկէ ճամբայ պիտի ելլեմ դէպի Փոքր Ասիոյ եզերքները եւ Ջանագ Գալէէն սկսելով՝ մինչեւ Եաֆա պիտի երթամ մի առ մի հանդիպելով բոլոր նաւահանգիստները եւ ծովեզերեայ քաղաքները։

-- Ի՞նչ ընելու համար։

-- Հոն գտնուած բոլոր փաշաները եւ պէյերը գերի բռնելու եւ նաւ բերելու համար...

-- Առագաստանաւին մէջ ի՞նչպէս կարելի է այդքան բազմութիւն պահել ու կերակրել։

-- Անոր ալ ճարը խորհած եմ, պատասխանեց խանդավառ Պելժիացին, զանոնք մաս մաս պիտի փոխադրեմ Արշիպեղագոսի յունական կղզիներէն մէկը, յանձնելով տեղացիներուն պահպանութեան։

-- Յետո՞յ...։

-- Յետոյ, երբ ամբողջ փաշաներն ու պէյերը ժողվենք բերենք, այն ատեն բանակցութեան կը մտնենք Ապտիւլ Համիտի հետ եւ մեր պայմանները կը պարտադրենք իրեն։ Ասկէ զատ՝ երբ Քրիստոնեայ մը սպաննուի, անոր փոխարէն մենք ալ մեր գերիներէն մէկը կը սպաննենք։

Կարելի չէ ըսել թէ պարոն Անթուան խենթ մըն էր այսուհանդերձ իր մտային բորբոքումը, մոլեռանդութիւնը, արկածախնդրական խառնուածքը իրար գալով, իրականութեան գիտակցութիւնը կորսընցուցած կը թուէր։

Տիգրան Երկաթ համբերութեամբ բացատրեց իրեն թէ որքան ալ նպատակը բարի՝ սակայն բացարձակապէս անգործադրելի էր, մանաւանդ որ փաշաներն ու պէյերը խեցիի պէս ծովեզերքներէն կարելի չէր հաւաքել։

Երիտասարդը յուսախաբ մնաց եւ սըրտմըտութեամբ գոչեց.

-- Կը տեսնեմ որ դուք ճշմարիտ յեղափոխականներ չէք...

Եւ սակայն չհրաժարեցաւ իր խորհուրդէն եւ գնաց ուրիշներու պարզել իր ծըրագիրը։

Յետոյ, ամիսներ ետքը, երբ Եգիպտոս էի, լսեցի որ պարոն Անթուան նաւ մը վարձած եւ 8 -- 10 զինեալ Հայերու հետ ճամբայ ելած էր ու մինչեւ Կիպրոս գացած։

Հոն արշաւախումբը ցրուած էր եւ զէնքերը գրաւուած էին անգլիական իշխանութեան կողմէ։

Տիգրան Երկաթ քսակական կազդուրուելէ ետքը՝ մեկնեցաւ Աթէնքէն ու գնաց Փարիզ, ուր «Ռըվիւ տէ Ռէվիւ» ծանօթ հանդէսին մէջ կարգ մը ուսումնասիրութիւններ հրատարակեց Աթէնքի եւ Յոյն ժամանակակից գրականութեան վրայ, որոնք յունարէնի թարգմանուեցան եւ իր անունը ժողովրդականացուցին Յունաստանի մէջ, այն աստիճան որ Աթէնքի քաղաքապետութիւնը «Աթենացի քաղաքացի»ի տիտղոսը տուաւ տաղանդաւոր Հայ երիտասարդին, որուն վաղահաս մահը անփոխարինելի կորուստ մը եղաւ Հայութեան համար։

Հազիւ թէ ոտքս Աթէնք դրած էի՝ երբ Ռէթէոս Մուրատեան ինծ առաջարկեց «Միութիւն» թերթին խմբագրապետութիւնը՝ ի փոխարէն օրական երկու ճաշի, որ իր հաշւոյն պիտի ուտէի իր ներկայացուցած մէկ ճաշարանը։

Պարոն Ռէթէոս կարճուկ հասակով ու քառակուսի դէմքով մարդ մըն էր, որ տասնըչորս տարիէ ի վեր Աթէնք կը գըտնուէր ու վիմագրութեամբ իր ապրուստը կը ճարէր։

(Շար. 33)

(Շար. Ա. էջէն)

քումը: Ծննդաբերութեան համար մատակարար երկիրները տրամադրած են 420—հազարական տոլար, իսկ Հայաստան եւ Վրաստան՝ 150—հազարական տոլար:

***

«ԱԶԳ. ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ» ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

«Ազգ. Համաձայնութեան» մամուլի կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած հերթական ասուլիսին, Սահմանադրական Դատարանի մօտ Վազգէն Մանուկեանի ներկայացուցիչները՝ Շ. Քոչարեան եւ Հ. Խաչատրեան հաղորդած են որ Նոյեմբեր 5—ին Սահմանադրական Դատարանը Կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովէն ստացած է մարզային յանձնաժողովներու արձանագրութիւններն ու անոնց յարակից փաստաթուղթերը: Անոնք նշած են թէ միջնորդութիւնները ապարդիւն կը մնան եւ այս հարցով զբաղող դատաւորներն ալ կը յայտնեն թէ ատոր պատճառները կը տրուին դատական նիստերու ընթացքին միայն, սակայն այդ նիստերուն ալ թուականները դեռ չեն ճշդուած: Ապա Հ. Խաչատրեան ընտրութիւններու ընթացքին տեղի ունեցած օրինախախտումներու որոշ ապացոյցներ ներկայացնելով ըսած է թէ անոնց թիւը շատ աւելի մեծ է սակայն առ այժմ չեն հրապարակուիր: Ինչ կը վերաբերի վկաներու հարցին, Վ. Մանուկեանի ներկայացուցիչները ըսած են թէ ապահովութեան նկատառումներով անոնց ինքնութիւնները չեն հրապարակուիր:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան»ի խնամակալութիւնը կը կազմակերպէ մշակութային դասախօսութիւն մը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, երեկոյեան ժամը 20·30-ին «Դպրոցասէր Վարժարան»ի սրահին մէջ.

Դասախօս՝

ՏՈՔԹՈՐ ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ
(Գերմանիայէն)

Նիւթ. — Հայաստանի բնութեան եւ «Խոսրովի Անտառ»ի պահպանման հարցերը (սահիկներու ցուցադրութեամբ):

Մուտքը՝ ազատ է:

Հասցէ. —

1, Boulevard du Nord, Le Raincy

SOIREE THEATRALE

organisée par
la CROIX BLEUE
Section «D. Serenguilian»
d'Issy-les-Moulineaux

le Mardi 19 Novembre à 20 heures 30

à l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
11-13, rue Danton

NAREK DOURIAN
présente

«La Belle-Mère d'Erevan»
par la Troupe d'Arménie.

65EME ANNIVERSAIRE
DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE
DE MARSEILLE

Jeudi 14 Novembre à 20 heures 30

RENCONTRE / DEBAT

avec

MGR KAREKIN BEKDJIAN
Prélat des Arméniens d'Allemagne

sur le thème :

« STRUCTURES COMMUNAUTAIRES ARMENIENNES EN ALLEMAGNE »

Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél : 04. 91. 77. 84. 70.

Entrée libre

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Եկեղեցւոյս Օծման 14—րդ տարեդարձին առթիւ Փօն — տը — Շէրիւ Շարվիոյի Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 17—ին տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Այս առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Ս. Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի իրենց ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի հոգիներուն համար, ինչպէս նաեւ Պահատուրեան, Պաթմազեան, Խարբութլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն ի հանգիստ՝ նաեւ կը յիշատակուին Եկեղեցւոյս միւս բոլոր բարերարներուն, նախկին հոգեւոր հովիւ վախճանեալ Հմայեակ Ծ. Վրդ. Պաղտասարեանի, Խաչատուրեանի, Պալեանի, Ճընկըրտրեանի, Գարակէավուրեանի, Մելքոնեանի, Մուկհամեանի, Աղէկեանի, Սաթուլլօի, Զիդտէեանի, Ջիլինկիրեանի — Ջիլինկիրեանի, Թիլպիեանի, Տէյիրմէնճեանի, Հիլպազեանի, Պաթմազեանի, Ջատէեանի, Տիրանեանի, Յարութիւնեանի, Մարգարեանի, Գարիպեանի, Պչաքճեանի, Պազըրճեանի, Պետրոսեանի, Կիւրէնեանի, Մուրատեանի, Սօմունճեանի, Արտաշէս Մուրատեանի, Ժիրայր Քէլփէթէնճեանի, Վարիչ Յակոբ Աբրահամեանի, Արաքսի Սաբեանի, Վաղամեռիկ Ֆրէտէրիք — Վարդան Թէրզեանի եւ Երէցկին՝ Հերմինէ Տէրտէրեանի գերդաստաններուն սիրեցեալ հարազատներուն հոգւոյն ի հանգիստ:

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ վարիչ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Պատարագ ժամը 10·15—ին:

Ժամը 12·30—ին Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական հացկերոյթ: Անոնք որոնք որ կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան հեռաձայնել Ազգային Միութեան նախագահ՝ Պր. Թէրզեանի եւ կամ՝ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւին:

Հեռաձայնել նախագահին՝
04 — 78 — 32 — 65 — 55

Հեռաձայնել Տէր Հօր՝
04 — 72 — 02 — 31 — 18

CONDOLEANCES

La Section *«Araxe»* de Lyon-Villeurbanne de la Croix Bleue présente ses sincères condoléances à la famille et aux amis de son engueurouhie *Aghavnie Tcheumlekdjian*, décédée fin Octobre. Sa disparition laissera un grand vide au sein de la communauté arménienne de Villefranche ainsi qu'au sein de la section de la Croix Bleue de Lyon, dont elle était membre depuis 1950.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 10—ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ եւ մատաղօրհնութիւն կը կատարուի, Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին:

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
«ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ

եւ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ «Տուրքը» եւ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ «Մայրերը» իրարու արձագանգող երկու թատերախաղեր մէկ երեկոյթի մէջ:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 16—ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
M° Cadet

***

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ «Երկու Սուր»ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 16—ին
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տուն
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
RER D. station Vert de Maison

***

ԵՂԻՍ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ «Երեւանի Մէջ»ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 22, ժամը 16—ին
Հ. Բ. Ը. Մ.—ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտք՝ 30 Ֆրանք:

Հեռաձայն. —
01 — 43 — 70 — 62 — 95

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսի—ի Նորաբաց

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12·30—ին

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի շաբաթօրեայ դպրոցի Կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22—ին,

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

L'ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS

vous convie au :

dépôt de gerbe

sur la tombe du GENERAL ANTRANIK
LUNDI 11 NOVEMBRE
à 14 heures 30

dépôt de gerbe

en présence des autorités
sur le Monument aux Morts Arméniens
à 15 heures 15

L'hymne arménien sera exécuté par la musique militaire

en présence de
M. VIGUEN TCHITETCHIAN
Ambassadeur d'Arménie en France

RASSEMBLEMENT à 14 heures
Cimetière du Père Lachaise
Entrée Coté Place Gambetta Paris 20e

Soyez nombreux à honorer nos héros.

l'ECOLE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

présente

NAREK DOURIAN

et

LE THEATRE DE MARIONETTES
de VANADZOR

dans

«L'AVIDE»

d'après le conte de H. Toumanian

Dimanche 10 Novembre à 16 heures
dans la salle de l'école
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

EXPOSITION DE TABLEAUX

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

présente

une exposition de tableaux

de l'artiste peintre arménien du Canada

Hagop KHOUBESSERIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 12 au 30 Novembre
du lundi au vendredi, de 18h à 22h

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB Jeunes Marseille — UGAB Jeunes Paris
en partenariat avec l'U.C.P.A.

SOS BOUFFEE D'OXYGENE

Réserve vite ton séjour ski **du 21 au 25 décembre 1996**

LES ORRES

Pour seulement **1.100 F.** tu bénéficies de :

- l'hébergement en pension complète,
- le réveillon du 24 décembre,
- les forfaits remontées mécaniques + assurance,
- la location du matériel,
- les cours de ski,
- l'animation.

—Plus qu'une dizaine de places. Réservez au plus vite ! ! !—

Coupon réponse à envoyer avec 300 F. d'arrhes

NOM, Prénom : ....
AGE : ....
Adresse : ....
.... Tél. : ....

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 04. 91. 22. 10. 45.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section *«Astrig»*
d'Arnouville / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel

vous informe qu'elle organise un « THEYASSEGHAN »

le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.

Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections Paris et Région Parisienne de la Croix Bleue.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13
MERCREDI
13 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.982 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.982

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԸ

ՆԵՐՔԻՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՆ Է ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ»Ը ՉՈՒԶԵՐ ՏԵՍՆՈՒԻԼ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Նոյեմբեր 8-ի հրամանագրով նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պաշտօնազրկած է Աշոտ Մխրգոյեանը Երեւանի քաղաքապետի իր պաշտօնէն եւ այլ հրամանագրով մը այդ պաշտօնին կոչած Ներքին նախկին նախարարը՝ Վանօ Սիրադեղեան։

Նոյն թուականին Լ. Տէր-Պետրոսեան հրամանագրով նշանակած է կառավարութեան անդամները, զոր կը ներկայացնենք ստորեւ. --

ԱՐԱ ԲԱԲԼՈՅԵԱՆ	Առողջապահութեան նախարար
ԳԱՌՆԻԿ ՆԱՆԱԳՈՒԼԵԱՆ	Առեւտուրի, Սպասարկումներու եւ Զբօսաշրջիկութեան նախարար
ՄԱՐԱՏ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ	Արդարադատութեան նախարար
ԱՇՈՏ ՍԱՖԱՐԵԱՆ	Արդիւնաբերութեան նախարար
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ	Արտաքին Գործերու նախարար
ՍՈՒՐԷՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ	Բնապահպանութեան նախարար
ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ	Գիւղատնտեսութեան նախարար
ՎԱՀՐԱՄ ԱՎԱՆԷՍԵԱՆ	Էկոնոմիկայի նախարար
ԳԱԳԻԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ	Էներգետիկայի նախարար
ԳՐԻԳՈՐ ՊՈՂՊԱՏԵԱՆ	Կապի նախարար
ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ	Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար
ԱՐՄԷՆ ՍՄԲԱՏԵԱՆ	Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերու եւ Սպորտի նախարար
ՍԵՐԺԻԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ	Ներքին Գործերու եւ Ազգային Անվտանգութեան նախարար
ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ	Պաշտպանութեան նախարար
ՆՈՐԱՅՐ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ	Սեփականաշնորհման եւ Օտարերկրեայ Ներդրումներու նախարար
ՀՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ	Սոցիալական Ապահովութեան նախարար
ՀԵՆՐԻԿ ՔՈՉԻՆԵԱՆ	Տրանսպորտի նախարար
ՖԵԼԻՔՍ ՓԻՐՈՒՄԵԱՆ	Քաղաքաշինութեան նախարար
ԼԵՒՈՆ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ	Ֆինանսներու նախարար
ՍՏԵՓԱՆ ԲԱԴԱԼԵԱՆ	Արտակարգ Իրավիճակներու վարչութեան պետ--նախարար
ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՋԱՆՈՎ	Վիճակագրութեան, Պետական ռեգիստրի եւ վերլուծութեան վարչութեան պետ--նախարար
ԳԱԼՈՒՍՏ ԳԱՄԱՋԵԱՆ	Տարածքային կառավարման նախարար
ԳԱԳԻԿ ՇԱՀԲԱԶԵԱՆ	Կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար--նախարար

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐԴՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 11, ժամը 10-ին Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստով մըն է որ տեղի կ'ունենար Լ. Տէր-Պետրոսեանի երդման արարողութիւնը։

Նիստին բացումը կը կատարէր Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Բաբգէն Արարքցեան քանի մը հակիրճ խօսքերով։ Նախագահը իր երդումը կը կատարէր ըստ աւանդութեան Մատենադարանը պահուող հնագոյն ձեռագրերէն 7-րդ դարու Աւետարանի եւ Սահմանադրութեան վրայ։

Ստանձնելով նախագահի պաշտօնը, Լ. Տէր-Պետրոսեան կ'երդնու. --

«-- Սրբութեամբ կատարել Հայաստանի անկախութեան, տարածքային ամբողջականութեան եւ անվտանգութեան երաշխաւորի առաջնահերթ պարտականութիւնը,

-- գործել բացառապէս Սահմանադրութեան եւ օրէնքների շրջանակում,

-- առաջնորդուել ժողովրդավարութեան եւ համամարդկային արժէքների գերակայութեան գիտակցութեամբ,

-- ջանք չխնայել երկրի խաղաղութիւնը, քաղաքական կայունութիւնը եւ քաղաքացիական համերաշխութիւնն ապահովելու ուղղութեամբ,

-- մշտական հոգածութեան առարկայ դարձնել ժողովրդի բարեկեցութեան բարձրացման, սոցիալական վիճակի բարելաւման խնդիրները,

-- չկորցնել զգօնութիւնը, իրականութեան զգացողութիւնը, պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը,

-- հեռու մնալ արկածախնդրութիւնից, անիրատես ծրագրերից ու շուտափոյթ որոշումներից,

-- մերժել ծայրայեղականութիւնը, ամբոխավարութիւնը, ժողովրդահաճութիւնը եւ սին խոստումները,

-- ժողովրդին զերծ պահել տհաճութեան, թմրամոլութեան, աւազակութեան վտանգներից,

-- բարձրացնել ազգի բարոյական ոգին, ամրապնդել ու խորացնել նրա հաւատը սեփական ուժերի նկատմամբ,

-- պետականութիւնը վեր դասել ազգային ու քաղաքական բոլոր գաղափարներից, գիտակցել պատասխանատուութիւնը համայն Հայութեան առջեւ,

Այսքանն ի պաշտօնէ, մնացեալը զուտ մարդկային առումով.

-- որեւէ քայլով չարատաւորել ազգի պատիւը, չդիպչել մարդու արժանապատուութեանը,

-- յարգել այլակարծութիւնը, բայց նաեւ տէր կանգնել սեփական կարծիք ունենալու իրաւունքին,

-- պահպանել լսելու եւ խորհրդակցելու ունակութիւնը,

-- չյաւակնել դատաւորի դերի, խուսափել անիմաստ բանավէճերից ու շատախօսութիւնից,

-- չընկրկել դժուարութիւնների առջեւ, չշփոթուել անորոշ կացութիւններում,

-- տուրք չտալ պատեհապաշտութեան եւ էժանագին քաղաքական շահադիտութեան,

-- մերժել թէ՛ ազգային սնապարծութիւնն ու գերազանցութիւնը, թէ՛ օտարամոլութիւնն ու աշխարհաքաղաքացիութիւնը,

-- ատել բռնութիւնը, սպառնալիքը, սադրանքը, դաւադրութիւնը,

-- չհանդուրժել սուտը, կեղծիքը, բամբասանքը, մատնութիւնը, զրպարտութիւնը, անօրէնութիւնը,

-- արհամարհել պերճանքը, ընչաքսութիւնը, ցոփութիւնը,

-- վանել փառասիրութիւնը, գոռոզամտութիւնը, յոխորտանքը,

-- օտարել քծնանքը, շողոքորթութիւնը, երեսպաշտութիւնը,

-- ոչինչ չանել շնորհակալութեան, երախտագիտութեան կամ հատուցման ակնկալիքով»։

Ապա, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Ա. իր օրհնութիւնը տուած է ու իր ելոյթին մէջ, շեշտած է ի մէջ այլոց. --

... «Այս երկրորդ անգամն է, սիրելի Պր. Նախագահ, որ Դուք ներկայանաք Ձեր պաշտելի ժողովրդին եւ «յամենայն սրտէ քումմէ, եւ յամենայն անձնէ քումմէ, եւ յամենայն մտաց քոց եւ յամենայն զօրութենէ քումմէ» (ՄԱՐԿ. ԺԲ. 30) *կը կատարէք Ձեր երդումը, որուն երջանիկ վկաներն ենք մենք բոլորս այստեղ եւ մեր հայրենիքի չորս ծագերուն։ Երբ առաջին անգամ այս երդումը կատարեցիք, այստեղ էր կանգնած մեր երջանկայիշատակ նախորդը՝ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ իր օրհնութեան խօսքին մէջ Ձեր ճանապարհը բնորոշեց Գողգոթա բառով։ Պատուով շալկեցիք ազգին խաչը անցնող հինգ տարիներու ընթացքին։ Երբ Մենք ընտրուեցանք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ ինքնաբուղութեան նոյն զգացումներով Դուք ըսիք, ակնարկելով նաեւ իմ ստանձնած Գողգոթացնայ խաչակրութեան՝* «պիտի մեր գլուխը մատաղ անենք այս ժողովրդին»։

... Պատմութիւնն է որ մեզ կը դիտէ այս պահուն։ Անցնող հինգ տարիները եղան կերպարանափոխութեան տարիներ։ Էինք գերի՝ դարձանք ազատ։ Էինք ենթակայ՝ դարձանք անկախ, տէր ու տիրական։ Էինք կաշկանդեալ՝ դարձանք ինքնիշխան եւ ահա հասանք Աւետեաց երկրի գոյավիճակին։ Անշուշտ կաթ ու մեղր չէ մեր երկիրը եւ ոչ ալ վարդ ու բուրմունք։ Մեր ժողովուրդը կարիքն ունի իր կեանքի պայմաններուն բարելաւման, իր մարդկային կարիքներուն արժանի գոհացման։ Դուք ձեր հինգ տարիներու փորձառութեան զօրութեամբը զօտեպնդուած՝ յառաջդիմութեան ճանապարհով պիտի առաջնորդէք մեր հայրենիքն ու ժողովուրդը։ Ինչպէս բանաստեղծը ըսեր է. "Մենք ենք մեր սարերը" *այսօր ես ալ կ'ըսեմ ձեզի,* "մե՛նք ենք մեր հայրենիքը, մե՛նք ենք մեր պետութիւնը, մե՛նք ենք մեր եկեղեցին"։ *Այդ* "ՄԵՆՔ"*ը կը նշանակէ՝ միասնութիւն, համայնութիւն, ամբողջականութիւն։ Կը յիշեցնեմ ձեզի մեր պայծառամիտ պատրիարքներէն մէկուն խորիմաստ խօսքը* "Միաբանութեամբ փոքրերը կը մեծնան. անմիաբանութեամբ մեծերը կը փոքրանան" *(Յ. Նալեան)։ Այդ նշանաբանի յարացոյց հրամայականին տակ եւ անոր գաղափարին ու զգացումին կշռոյթովը քալենք գալիք տարիներու ընթացքին, միասնական կեցուածքով, ընդհանրական շահերու հետապնդման իմաստուն եւ քաջարի վճռակամութեամբ եւ համախումբ ու համակարգեալ աշխատանքով»։*

*
**

Ը Ն Դ Դ Ի Մ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

«Ազգ. Համաձայնութեան» Նոյեմբեր 8-ի մամուլի ասուլիսի ընթացքին, Շաւարշ Քոչարեան հաղորդած է լրագրողներուն որ վարչապետ Արմէն Սարգսեան հրաւիրած է ԱԺՄ-ի ղեկավարութիւնը եւ երեսփոխանական խմբակցութիւնը հանդիպում մը ունենալու իրեն հետ։

ԱԺՄ-ի ղեկավարութիւնը քննած է հարցը եւ որոշած է ընթացք չտալ վարչապետին հրաւէրին։ Ըստ Շ. Քոչարեանի ընդհանրապէս իշխանութիւններու հետ որեւէ շփում անկարելի կը նկատուի քանի որ դեռ փակ կը մնայ ԱԺՄ-ի շտաբի շէնքը եւ անուղղակի կասեցուած է կուսակցութիւնը, Նոյն ասուլիսի ընթացքին Հրանտ Խաչատրեան անդրադարձած է Ազգ. Համաձայնութեան դիմումներուն օտար դեսպաններուն, յայտնելով թէ անոնց յանձնուած է Սահմանադրական Դատարանի ներկայացուած թղթածրարը։

Նոյն օրը, Ուրբաթ Նոյեմբեր 8-ին, տեղի ունեցած է Ազգ. Համաձայնութեան հերթական հաւաքոյթը Ազատութեան հրապարակը, որու ընթացքին ալ կազմակերպիչները տեղեկացուցած են իրենց կատարած դիմումներուն մասին Միացեալ – Նահանգներու, Մեծն – Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ այլ դեսպանութիւններուն Նախագահական ընտրութիւններու ընթացքին կատարուած զեղծարարութեանց վերաբերեալ։ Վազգէն Մանուկեանի կատարած դիմումին մասին Սահմանադրական Դատարանին, խօսք առնողները չեն ծածկած որ շատ վերապահ են անոր հանդէպ, շեշտելով. – «Այնտեղ նոյնպէս կեղծիքներ ու փաստաթղթերի շտկումներ են անում»։

Վահան Յովհաննիսեան Նոյեմբեր 7-ին վերջ դրած է իր հացադուլին, որ սկսած էր Հոկտեմբեր 29-ին։ Տասը օրուան ընթացքին միայն եռացած ջուրով սնունդ առած էր,

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ – 98

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ԶՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԷԿ ՄԻԱՒՈՐՈՎ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ ԱԼՊԱՆԻԱՅԷՆ՝ 1 – 1

Շաբաթ, Նոյեմբեր 9-ի գիշերը Փութպոլի Հայաստանի հաւաքականը ի հաշիւ Ֆրանսա – 98 համաշխարհային բաժակի զտման խաղերուն, իր չորրորդ մրցումը կ'ունենար Թիրանայի մէջ, Ալպանիոյ դէմ։

Շուրջ 7.000 հանդիսատեսներու առջեւ հետեւեալ կազմով դաշտ իջած է Հայաստանի խումբը. –

Պետրոսեան, Սուքիասեան, Խաչատրեան, Յովսէփեան, Ա. Աւետիսեան (Տէր-Պետրոսեան՝ 46-րդ), Վարդանեան (Վ. Աւեախսեան՝ 72-րդ), Արտ. Պետրոսեան, Տոնոյեան (Մինասեան՝ 46-րդ), Մխիթարեան, Ասատուրեան, Միքայէլեան։ Ֆրանսահայ ծանօթ խաղացող Ալէն Պօղոսեան (Ներկայիս Նափոլի) որու մասնակցութիւնը կը սպասուէր Հայաստանի

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԺԱ.

Երեք տարի առաջուան կացութեան բաղդատմամբ, Շուշին փոխուած է – Ղազանչեցիներուն եկեղեցիին նորոգութիւնը բաւական յառաջացած է, փողոցներու երթեւեկը աւելի շատ է, նորոգուած են շատ աւելի թուով շէնքեր. Փողոցներուն վիճակը նոյնն է: Ինչպէս Ստեփանակերտի մէջ, հոս ալ ոչ ոք կ'աճապարէ, մինչ ես եմ որ փրար անցած եմ ու կ'ուզեմ կանուխ եկեղեցին հասնիլ ժամ առաջ, պատարագը չմնցած: Ի վերջոյ ոլորտ ոլորտ Թաքսին կը հասնի եկեղեցիին բակը: Կը մտնենք, պինուորներով լեցուն է. Պզտիկ եկեղեցիին դուռը բաց է տակաւին ու կ'աճապարեմ ներս մտնել. Պատերը լերկ են, գետինը գորգ չկայ ու նստարան ալ չէ դրուած: Խորանը բարձրադիր դիրք մը ունի ու երիտասարդ վարդապետ մը պատարագ կը մատուցանէ: Դպրաց դասը վեց–եօթը աղջիկներէ բաղկացած է, մեծ մասով պարմանուհիներ, մինչ ժամուորներու թիւը տասներկուքը չանցնիր, մեծ մասը կին ու պատանի: Քանի մը զինուոր ալ եկած են: Լուսաւոր, պարզ, գրեթէ մերկ եկեղեցի մը: Ամէն ինչ ձգուած է երեւակայութեանս եւ յիշատակներու բերելիք բարիքին: Ինչ որ կը սիրեմ այս կացութեան մէջ այն է որ իմ ու բացարձակին (կամ այն ոյժ մարդիկ սովորաբար Աստուած կը կոչեն եւ մեծ խնամք կը տանին որ բառը գլխագիր գրեն) միջեւ՝ նուազագոյն խոչընդոտները կան հոս. Ի վերջոյ, եկեղեցին խորհրդանշան մըն է պարզապէս, եւ ինչ որ աւելցուած է վրան – եկեղեցիին շէնքը, երգ եւ աղօթք, արուեստ, զարդ ու ծէս, հաւատք ու Աստուած – խեղճ ու կրակ մարդկային էակի մտքին ու ձեռքին գործն է: Ինչ որ էն կարեւոր բանն է կեանքի մէջ՝ խաղի չգալն է, Աստուածային ու մարդկային Թակարդը չիյնալն է, մտքի յստակութիւնն ու ազատութիւնը պահելն է:

Պատարագը յար եւ նման է մերինին, եւ հակառակ որ գիտեմ թէ ամէն տեղ ան միակ անփոփոխ իրականութիւնը եղած է հայ կեանքին մէջ դարերու ընթացքին, ներքին ակնկալութիւն մը կայ որ, ինչպէս ամէն ինչ՝ պատարագն ալ տարբեր պիտի ըլլայ Ղարաբաղի մէջ: Առով հանդերձ, կ'ուրախանամ որ հին ու ծանօթ ինքնութիւնս կը վերագտնեմ, եւ ապահովութեան զգացում մը կը նուաճէ զիս: Անհամբեր քարոզին կը սպասեմ: Դժբախտաբար քարոզ չկայ, «հոգ չէ» կը խորհիմ «նորէն լաւ է որ կարգին կանոնին ժամերգութիւն ու պատարագ կայ»: Հաղորդութեան պահն է ու կին մը եւ մարդ մը կը յառաջանան դէպի խորան: Եկեղեցին դեղարուեստական, հոգեբանական եւ ազգային ալբոմի առիթ եղած է միշտ ինծի համար ու իր ծէսը չէ անցած մտքիս «ղոնղրոլ»էն: Հաղորդութիւնը ծէսին մաս չի կազմեր այլ խորհուրդ ու խորհրդանշան է մարդկային առանձնութեան բանտը կոտրելու եւ կապ հաստատելու բացարձակին հետ: Ազատութեան ցանկութիւնն է, սիրոյ արարք մըն է, արուեստի գործին նման: Ետ Սփիւռքեան աշխարհին մէջ, յաճախ եկեղեցին հաղորդութիւն կ'առնէի ինծմէ զերիվեր էութեան մը հետ կապ ստեղծելու յոյսով, բան մը որ ներքին բացառիկ մթնոլորտ կը պահանջէ:

Այսպէս էր որ պահանջը ծնաւ մէջս հաղորդուելու այս իր տեսակին մէջ «բացառիկ» եկեղեցիին մէջ: Կամաց մը կը քալեմ ու կը կայնիմ տարիքոտ մարդուն ետին: Առջիս, վերը, պատարագիչ վարդապետը կը գիտեմ, ան որ միջնորդն է ճղճիմ անձիս ու բացարձակին միջեւ – Թուխ ու մաղոտ գլուխ մը, ուժգին նայուածք մը, կարճ բայց մարդիկի կառուցուածքով, հաւատքով եւ հայկականութեամբ պրկուած երիտասարդ մըն է: «Հայակալ» կը խորհիմ «աւելի գեղեցիկ պայմաններ չեն կրնար ըլլալ»: Քայլ մը կ'առնեմ, առջին եմ, կը բանամ բերանս: Ինծի կը նայի նիզակ աչքերով, բայց չի մօտեցներ սկիհը: Կը սպասեմ, արտառոցի: Սկիհը միշտ հեռուն է. Հիմա ձայնը կը լսեմ, ջինջ ու կարծր:

– Խոստովանանք եղա՞ծ էք:

Նշխարը մատներուն մէջ է, կը տեսնեմ: Կը սպասէ:

– Ոչ, չեմ եղած:

– Այն ատեն չեմ կրնար հաղորդութիւն տալ:

Կամաց մը ետ կը քաշուի, կը շտկուի եւ կ'ուղղուի դէպի խորան: Շշմած եմ, վայրկեան մը անկարող տեղէս շարժելու: Քրտինքը կը կոխէ ճակտիս ու շըրջապատիս գիտակցութիւնը կը տարտամի: Կը զգամ թէ կը քալեմ ու գլուխս կախ, ետ տեղս կը դառնամ, պատին տակը,

Աննշան միջադէպ մը, անկասկած, վարդապետին կեանքին մէջ, բայց ցնցիչ դէպք մը, ինծի համար եւ որ կը գրաւէ մտքիս կեդրոնը մինչեւ պատարագին աւարտը: Թէ՛ կ'ամչնամ եղածէն եւ թէ ալ կը հրճուիմ որ սա լերան գլուխը, ամայի ու կիսակործան քաղաքի ամայի եկեղեցիին մէջ՝ հայ վարդապետը տէրն է իր կոչումին, կը յարգուին հնադարեան օրէնքները եկեղեցիին ամենահամեստ պինուորին կողմէ:

Աւարտած է պատարագը: Դուրս կ'ելլեմ ու կը գտնեմ վարդապետս, ցանկապատի մը վրայ նստած. Ի՞նչ կրնամ ըսել բայց թէ մենք Սփիւռքի մէջ այդքան խիստ չենք եկեղեցական օրէնքներու կիրարկումին եւ հնազանդութեան մէջ: «Կը հասկնամ» կ'ըսէ, ու կ'աւելցնէ՝ «հոս տարբեր է», Ուրախութիւնս կը յայտնեմ սկզբունքի իր կեցուածքին համար ու կը շնորհաւորեմ զինքը: Չեմ գիտեր հասկցա՞ւ ինչքան սրտէն կուգար այդ գնահատումը արարքի մը՝ որ իրեն համար շատ սովորական թուելու էր: Սակայն խնդուք կայ աչքերուն մէջ, հրաժեշտի վայրկեանին:

Վերադարձը անմիջապէս է: Ճամբան մէկ կտոր զառիվար է, սակայն կառքին մեքենան երկու – երեք անգամ նորէն կ'աւրուի, բայց վարորդը վարժ է այդ կացութիւններուն, Զորս հոգի եւս ներս կ'առնենք: Ճամբան խումբ մը բանտարկեալներու կը հանդիպինք որոնք զինուորներու հսկողութեան տակ կ'աշխատին, «Թուրք ռազմագերիներ են» կը տեղեկացնէ վարորդը: Կէս ժամէն տունս եմ:

Հինգ հազար դրամ արժած է երկու ժամուան այս պտոյտս. «Շատ չէ՞» կը հարցնեմ վարորդին, գիտնալով թէ քիլօ մը հացը 160 դրամ է, քիլօ մը խոզի միսը՝ 1000 դրամ, հաւ մը՝ 2500 դրամ: Զորս հոգինոց ընտանիքի մը միջին պիւտճէն ամսական 4000–էն 5000 դրամ է: Ստեփանակերտ – Սիսիի հեռաձայնը, վայրկեանը 650 դրամ է (կարենալ գործածելու համար, մէկ օր առաջ կտրօն պէտք է առնուի, այսինքն՝ կանխիկ վճարուի խօսուելիք վայրկեաններուն գինը եւ, որոշեալ ժամուն՝ Օր. Գոհարը, անոյշ երկու խօսքով, կը ստեղծէ կապը Երեւանի հետ ու ապա եաք՝ կը բացուի գիծը դուրսի աշխարհին հետ: Պայմանաւ որ՝ Ղարաբաղի կառավարութիւնը Հայաստանի հետ անվճար մնացած հեռաձայնային հաշիւներ չունենայ: Այդ դժբախտ պարագային՝ դուրսի աշխարհին հետ գիծ չկայ):

– Ոչ, շատ չէ, լաւ է, կ'ըսէ վարորդը, կը ձեռնուինք ու կը քշէ կ'երթայ:

Իրիկունը կը փորձեմ քանի մը ընկերներու հետ հանդիպում մը ունենալ, նստիլ ու խօսիլ պարզապէս կեանքի անուշութիւններուն մասին: Անկարելի է հեռաձայնային կապ հաստատել. Կա՛մ սըխալ կը զարնէ, կամ ալ բնաւ չի զարներ: Տեղացիք վարժուած են ու բնական կը գտնեն սա վիճակը, գոնէ զօրաւոր գանգատ չեմ լսեր: Կը խորհիմ թէ իրենց համար մարդկային նշանակալից հաղորդակցութիւնը կա՛մ առանց խօսելու կը հասկցուի, եւ կամ ալ, նեղ պարագային՝ դէմ դիմաց կայնած, աչքերուն մէջ նայելով է որ կ'ըլլայ: Եւ միայն աննշան բաներն են որ հեռաձայնին կը վստահուին: Այդ ըլլալու է պատճառը որ հեռաձայնը վերահաստատելու մեծ աճապարանք մը չեմ նշմարեր:

– Կ'ըլլայ, այդ ալ կ'ըլլայ, կ'ըսէ Ազանի, քիչ մը ծիծաղելով երարանցումիս եւ անհամբերութեանս վրայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«"Կ'ամբաստանեմ" շարքին նպատակն է բացայայտել մարդկութեան դէմ գործըւած բոլոր բարբարոսութիւնները, ոճիրները ու անարդարութիւնները»(1): Սիրոս հրատարակչատունը որ այս շարքին հրատարակութեան ձեռնարկած է, Ֆրանսախօս պատանիներուն համար մինչեւ այսօր 11 հատորներ հրապարակ հանած է: Ցեղասպանութիւնները, ոչ-չափահասներուն սեռային եւ աշխատանքի շահագործումը, սովը, չարչարանքն ու թմրեցուցիչներու առեւտուրը՝ ահաւասիկ քանի մը նիւթերու օրինակներ որոնց մասին գրած են տասնեակ մը հեղինակներ: Քանի մը շաբաթ առաջ լոյս կը տեսնէր նոր հատոր մը Միւրիէլ Փեռնենի ստորագրութեամբ՝ «Génocide, l'Arménie oubliée»(2): Ոմանք պիտի մտածեն գուցէ «հատ մը եւս…»: Այդ մտավախութիւնը փարատելու համար կ'ուզենք անմիջապէս ըսել որ այս գիրքը ինքնուրոյն տեղ մը պիտի գրաւէ անկասկած Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած ծաւալուն գրականութեան մէջ: Ինքնուրոյն, որովհետեւ Մ. Փեռնենի գիրքը պատմական ուսումնասիրութիւն մը չէ այլ պարզ վէպ մը հիմնուած Պատմութեան վրայ եւ պատանիներուն հասցէագրուած: Չենք ուզեր այստեղ բովանդակութեան մասին աւելի խօսիլ, պիտի գոհանանք ըսելով որ վէպին հերոսը արեւմտեան Սփիւռքին մէջ ծնած եւ մեծցած, Արցախի մէջ կռուող հայ մարտիկ մըն է գնդապետ 0 անունով: Դասական բանաձեւում մը օգտագործելով հեղինակը իր նախաբանին մէջ հարկ կը համարի շեշտել որ «որեւէ նմանութիւն իրական կեանքի էակներու հետ, զուտ պատահականութիւն է», սակայն ընթերցումի ժամանակ իւրաքանչիւրիս մտքին ու շուրթներուն պիտի գան անշուշտ Մոնթէի եւ շատ մը ուրիշներու անունները … Մեղրիի մէջ ծառայող այս երիտասարդ, «ծագումով ֆրանսահայ» գնդապետին ողիսականը կը սկսի Փարիզի մէջ ուր կը մտնէ գաղտնի կազմակերպութեան մը շարքերուն մէջ: Մնացածը բոլորիս ծանօթ է՝ Փարիզէն Պէյրութ եւ Մատրիտ, Լուի Պալաճեան alias Յովհաննէս Յովհաննէսեան, մէկ նպատակ կը հետապնդէ՝ ամէն գինով միջազգային հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել հայկական հարցին վրայ: Միւրիէլ Փեռնեն իր նախաբանին մէջ կը գրէ հետեւեալը «Այս գրութիւնը ահաբեկչութեան ջատագովութիւն մը չի կազմեր: Ահաբեկչութիւնը, միւս բոլոր բռնութիւններուն նման, դատապարտելի է: Սակայն ան ցոյց կու տայ թէ ուր կրնայ հասցնել միջազգային լռութիւնը…Թուրքիա կը շարունակէ լռել: Աւելի գէշ՝ կը ստէ… այս սուտը աններելի է: Աններելի է Հայոց համար, աններելի է նաե՛ւ բոլոր անոնց համար որոնք վերջ կ'ուզեն դնել աններելի սպանդներու … ամօթին մէջ ծնած այս դարը դառնութեան մէջ կը վախճանի»:

Հեղինակին ոճը հաճելի է եւ միաժամանակ մատչելի պատանիներուն: Ռոմէն Սլոքոմպի կատարած պատկերազարդումը ճաշակաւոր է եւ գիրքին ձեւաւորումը, տպագրութիւնը յաջող եւ ոչակաւոր են: Հատորին առանցքին քանէ աւելի էջերէ բաղկացած տետրակ մը կը բացատրէ թէ ինչ է ցեղասպանութիւնը, կը ներկայացնէ Հայերուն, Հրեաներուն, Ցիկաններուն, Գամպոճցիներուն, Ռուանտացիներուն եւ Պոսնիացիներուն զանգուածային բնաջնջումը նաեւ Պոլսոյ, Նիւրնպերկի եւ Լա Հէի միջազգային դատական ատեանները: Քանի մը էջեր յատկացուած են Մեծ Եղեռնէն ծնած հայկական սփիւռքին: Կայ նաեւ Պատմական Հայաստանի քարտէս մը: Ուշադրութեան արժանի են յատկապէս «ահաբեկչական» կազմակերպութիւններուն եւ մանաւա՛նդ ժխտողականութեան (négationnisme) նուիրուած մասերը: Մ. Փեռնեն այս մասին կը գրէ՝ «Aujourd'hui, la Turquie est responsable d'un négationnisme d'Etat qui prend des formes particulièrement dangereuses»: Այս առթիւ Պէրնար Լէուիս եւս չէ մոռցուած…:

Յուսանք որ այս հատորը կ'ունենայ փայլուն յաջողութիւն մը մանաւանդ ոչ-հայկական շրջանակներուն մէջ: Անոր մուտքը դպրոցական եւ հանրային գրադարաններուն մէջ թոյլ պիտի տայ անտարակոյս, որ հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցուի, վերջապէ՛ս, երիտասարդներու լայն զանգուածներու մօտ իրենց համար գրուած վիպակի մը միջոցաւ:

ԿՈՐԻՆ

(1) Այս վերնագիրը կ'ակնարկէ անշուշտ հարիւրապետ Տրէյֆիւսին պաշտպանութեան համար Էմիլ Զոլայի կողմէ գրուած J'accuse հռչակաւոր նամակ-յօդուածին:

(2) Muriel PERNIN: *GENOCIDE, L'ARMENIE OUBLIEE*, Ed. SYROS, Paris, 1996, 123 p.

Միւրիէլ Փեռնեն մօտէն կը ճանչնայ Հայերը. լրջօրէն ուսումնասիրած է հայկական ցեղասպանութեան պատմութիւնը եւ խօրհրդային քուականներուն ծըւած հայկական գաղտնի կազմակերպութիւնները: Երկու անգամ Հայաստան այցելած է: Հեղինակ է Հայաստանի եւ Հայերուն նուիրուած բազմաթիւ յօդուածներու որոնցմէ երկու վերջինները են՝

«*L'Arménie à l'heure des bilans et de la reconstruction*»...

«*Révolution culturelle sur fond de commerce*».

In: DIAGONALES EST-OUEST / N° 42, Septembre 1996 p. 12-14.
8, rue Fernand Rey 69001 Lyon.

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԳՈՐԻՍ – ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՃԱՄԲԱՆ

1992, Մայիսին, Շուշիի ազատագրումով Լեռնային Ղարաբաղը աշխարհագրականօրէն ցամաքով կապուեցաւ Հայաստանին:

Երկու Հանրապետութիւններուն միջեւ փոխադրութեան կապը բազմատեսակ չէ: Հասկնալի է, չկայ ջրային ճամբայ: Չկայ նաեւ երկաթուղիի հանգոյց: Կայ օդային կապը որ սակայն առեւտրատնտեսական յարաբերութիւններու, փոխանակութիւններու համար ձեռնտու չէ: Միակ ճամբան որ կը մնայ ցամաքն է: Գոյութիւն ունեցող ճամբայով երեքէն երեքուկէս ժամ երբեմն չորս, հինգ ժամ, ըստ եղանակին, հարկաւոր է Գորիսէն Ստեփանակերտ երթալու, եւ ընդամէնը եօթանասուն քիլոմեթր. Գրեթէ անգործածելի ճամբայ մը մանաւանդ մեծ բեռնակառքերու համար եւ գոց ամբողջ ձմեռը: Ուստի, անհրաժեշտութիւն մըն էր այս ճամբային նորոգութիւնը, Հայաստան – Ղարաբաղ փոխադարձ կապը բնականոն դարձնելու, ամրացնելու հասկնալի տնտեսական, ռազմագիտական տեսակէտէն եւ նաեւ հոգեբանական:

Այս շինարարութիւնը յանձն առաւ իրագործել «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը: Այն դարձաւ Հիմնադրամի գործունէութեան առանցքը:

1995 Ապրիլին, սկսաւ ճամբայի շինարարութեան առաջին փուլը: Հինգ ու կէս քիլոմեթրի առաջին հատուած մը, ճամբային ամէնէն դժուար մասը, որուն բացումը կատարուեցաւ պաշտօնապէս Հոկտեմբեր 26–ին:

Գորիս քաղաքի ելքին, երկու հանրապետութիւններու «սահմանին» է որ կը սկսի ճամբան: Երկու կողմերէն պատուիրակութիւնները հասան ժամը 12–էն քանի մը վայրկեան առաջ եւ ընդունուեցան Գորիսի քաղաքապետին Սուրէն Խաչատրեանի կողմէ:

Նախ հասաւ, առաւօտ կանուխ Երեւանէն մեկնած կառքերու շարասիւնը «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Գործադիր Մարմնի տնօրէն՝ Մանուշակ Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ, հէ–

պատուած իր գործակիցներով, Զանգեզուր Թրանսշին շինարարութեան ձեռնարկութեան տնօրէն՝ Վաչագան Խուրշուտեանի որուն յանձնուած են աշխատանքները, եւ «Հայաստան» Հիմնադրամի տեղական յանձնախումբերու ներկայացուցիչներուն՝ Միացեալ – Նահանգներու արեւմտեան շրջանի, Ուրուկուայի, Մեծն – Բրիտանիոյ, Զուիցերիոյ, Հոլանտայի, Արժանթինի, Ֆրանսայի (Պետրոս Թերզեան եւ Կարօ Յովսէփեան) եւ Պելժիքայ՝ Ժան Պօղոսեանի։ Ապա, սահմանապահ ուժերու առաջնորդութեամբ ժամանեց Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահը՝ Ռ. Քոչարեան ընկերակցութեամբ Լ. Ղարաբաղի կառավարութեան վարչապետ՝ Լէոնարդ Պետրոսեանի եւ պաշտօնեաներու։

Ճիշդ ժամը 12–ին, խանդավառ ծափահարութիւններու տակ, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահ Ռ. Քոչարեան Ղարաբաղի հողին վրայ կանգնած եւ Մանուշակ Պետրոսեան Հայաստանի կողմէն կտրեցին Եռագոյն ժապաւէնը։ Ռ. Քոչարեան եւ Մ. Պետրոսեան կարճ ելոյթներով շեշտեցին պահին պատմական իմաստը, տարողութիւնը եւ խորհրդանիշներով լեցուն կատարուած աշխատանքը։ Ներկայ գտնուեցան Քաշաթաղի վարչակազմի, որուն մաս կը կազմէ Լաչինը, նախագահը՝ Ալեքսան Յակոբեան։

Այս առաջին հատուածը արժած է 600 հազար տոլար։

Ապա, ներկաները կառքերով կտրեցին այդ ճանապարհը։ Լայն, ասֆալտապատուած, ապահովուած անհրաժեշտ կառուցուածքներով ու անվտանգութեան եւ ապահովութեան ազդանշաններով ճամբայ մը որ կ'ոլորուի լերան մը ստորոտէն, լանջքերէն միւս լեռը, որ կը մագլցի մէկ սարէն միւսը, դարձուածքներով, կամուրջով։ Այս հատուածին մաս կը կազմէ Աղաւնոյ գետի կամուրջը որուն շինարարութիւնը զուգահեռ ենթարկուեցաւ լրիւ նորոգութեան։

Տասներեքուկէս քիլոմեթր երկարութիւն ունեցող երկրորդ հատուածին հողային աշխատանքները մեծ թափով եւ գրեթէ առանց ընդհատումներու կ'ընթանան եւ վերջանալու վրայ են օգտուելով բարենպաստ եղանակէն։ Աշխատանքները շարունակեցան նոյնիսկ ձմեռուան ամիսներուն։ 1997–ի գարնան առաջին ամիսներուն, երբ այս տարուան ձմեռը խիստ չըլլայ, ասֆալտապատուած պէտք է ըլլայ ճամբան եւ յանձնուած երթեւեկի։

Կառքերով կտրեցինք այս հատուածին մէկ մասը, անշուշտ փոշիներուն մէջ, մինչեւ Հագարու գետը։ Հագարու գետը անցնելու համար հարկ եղած է նոր կամուրջ մը կառուցել, հինը ըլլալով անյարմար ծանր կառքերուն եւ մանաւանդ անցնելի բեռնակառքերուն համար։ Շինարարութիւնը սկսած է 1995 Մայիսին եւ վերջացած 1996 Յունիսին։ Այս կամուրջին կառուցման ծախքերը հոգացին Միացեալ – Նահանգներէն Հրայր Յովնանեան եւ եղբայրները։

Հագարու կամուրջը կը գտնուի Լաչինի մուտքին։ Հոն, գետին եզերքը, աշնանային արեւի ճառագայթներով գեղեցիկ գոյներ հագած ծառերուն տակ սարքուեցան սեղաններ։ Ներկաները, տեղացիներ եւ հիւրեր, ալբեցան հայկական աւանդական պահեր՝ յատուկ ճաշերով, բաժակաճառերով, նուագով ներկայութեամբ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան, Շրջանի, Հայաստանի վերոյիշեալ անձնաւորութեանց ինչպէս նաեւ Սփիւռքէն ժամանած ծանօթ դէմքերու՝ Պերճ Մսըրլեան, Անդրանիկ Ուրֆալեան, Վահէ Ճագմատարեան, Ռուբէն Գրիգորեան, Արթիւր Քոչեան եւ ուրիշներ։ Ճաշի ընթացքին հասաւ Շիրակի Թեմի Առաջնորդը՝ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեան։

Ժամանակի պակասէն հնարաւորութիւն չեղաւ Լաչին մտնել ուր կեանքը վերսկսած է բնակչութեան վերադարձով, շուրջ հինգ հազար հոգի, եւ երեք տարիէ ի վեր տիրող «խաղաղութեամբ»։

Երեկոյեան ժամերուն հայաստանեան եւ սփիւռքեան պատուիրակութիւնները վերադարձան Երեւան ակնարկ մը ունենալով գողտրիկ Գորիս քաղաքին վրայ, եւ անցնելով Սիսիան, Եղեգնաձոր քաղաքներէն եւ հարազատ, հայաբոյր ու հայադրոշմ անուններ կրող գիւղաքաղաքներէն՝ Սարաւան, Աղաւնաձոր, Վարդաշատ, Լուսաշող, Արմաշ, Այգաւան, Ոսկետափ, Արտաշատ, Ազատաւան, Մարմարաշէն...։

Ահաւասիկ Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբայի շինութեան, նորոգութեան աշխատանքներու վիճակը, 1996 Հոկտեմբերին՝

Փուլ	Հատուած (քիլոմեթր)	Երկարութիւն (քիլոմեթր)	Ընթացք
I	0 -- 5,5	5,5	Աւարտած
II	5,5 -- 18,5	13	Ընթացքի մէջ
III	18·5 -- 30,1	11,6	Ընթացքի մէջ
IV	30,1 -- 54,1	24	Պատրաստ մրցոյթի
V	54,1 -- 64,1	10	Նախագծուած
Կամուրջ	Աղաւնոյ	60 մեթր	Աւարտած
	Հագարու	80 մեթր	Աւարտած

Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբայի լրիւ շահագործումը կը նախատեսուի 1998 ամրան, եւ գինը շուրջ 18 միլիոն տոլար, ըստ շինարարութեան ձեռնարկութեան տնօրէնի գնահատումին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ նախկին կառավարիչ՝ Ճորճ Տէօքմէճեան Նոյեմբեր 5–ի նախօրեակին նամակով մը ուղղուած Հ.Յ.Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբին (Ուաշինկթըն) յայտարարած է որ կը խզէ իր կապերը յանձնախումբին հետ, «անհաւատալի» գտնելով որ Հայ Դատի Յանձնախումբը զօրավիգ ըլլայ Պիլ Գլինթընի, երբ աւելի քան 35 տարի է Պոպ Տոլ ջերմ ջատագովը եղած է հայ դատին եւ աշխատած ցեղասպանութեան ճանաչման համար։ Ընտրապայքարի սկզբնական շրջանին Հ. Յ. Դ.–ն զօրավիգ էր Տոլի, բայց, վերջերս, հրապարակաւ, Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբը կը յայտնէր իր զօրակցութիւնը Գլինթընի։

***

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Հոկտեմբեր 28–ին, իր մահկանացուն կնքած է նկարիչ՝ Վարդ Հազըրեան, որ նաեւ մեծ աշխատանք տարած էր Պոլսոյ հայ նկարիչները ծանօթացնելու համար։ Ողբացեալը աշխատակցած է նաեւ «Մարմարա»ի պատմուածքներով, որոնք յետագային ամփոփուած են «Ջրոյց անդին հետ» հատորի մը մէջ։ Զրահերկի եղակի վարպետ մը նըկատուած է։ Ծնած էր 1910–ին, Տիւզճէ, նախնական կրթութիւնը ստացած էր Պէշիկթաշի Մաքրուհեան վարժարանը, ապա՝ յաճախած էր Ժմնեւի Գալվէն Գոլէճը։ Վկայուած էր արհեստի եւ արուեստի ակադեմիայէն որպէս զարդանկարիչ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտեմբեր 31–ին, Պէյօղլուի Սուրբ Երրորդութիւն Եկեղեցին։

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Յովնանեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 21–ին, ցեկուցական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Հայ Օգնութեան Միութեան Գանատայի Շրջ. Վարչութեան։ Բացման խօսքը արտասանած է մասնաճիւղին ատենապետը՝ Արփի Աճէմեան եւ բացատրած հաւաքոյթին նպատակը ու հրաւիրած Շրջ. վարչութեան ատենապետը՝ Մարօ Ֆրունճեան որպէսզի ներկայացնէ օրուան զեկուցաբեր հիւրերը։ Առաջին առթիւ խօսած է ՀՕՄ.–ի Կեդր. վարչութեան կողմէ Հայաստանի Որբերու Օգնութեան գործը կազմակերպող Ֆրանսահայ Օր. Սիրվարդ Սապունճեան, որ 1991–էն ի վեր ամէն տարի 6 ամիս Հայաստան մնալով քաջատեղեակ է կացութեան եւ մանրամասն պարզած է օգնութեան ծրագիրները։ Երկրորդ խօսողը եղած է Հայաստանի Օգնութեան Խաչի կողմէ որբերու պատասխանատու Անահիտ Մեսրոպեան որ զեկուցում տուած է տարուած աշխատանքներուն մասին։

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Համազգայինի Յ. Մանուկեան գրադարանին մէջ, Հոկտեմբեր 25, 26, 27–ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի գրատարածի յանձնախումբին տեղի ունեցած է մանկական եւ պատանեկան գիրքերու ցուցահանդէս։ Վաճառուած են մանկական գիրքեր, դասագիրքեր, բառարաններ, քարտէսներ, հայկական զարդեր եւայլն, եւայլն։

***

ՎԱՌՆԱՅԻ (Պուլկարիա) Հայոց դըպրոցի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 11–ին, տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը նըւիրուած Սրբոց Թարգմանչաց տօնին։ Բացման խօսքը կատարած է Սիոն Վարդապետ, ապա խօսք առած է օրուան բանախօսը՝ Գաբիկ Մելքոնեան, որ շրջան առ շրջան անդրադարձած է Թարգմանական աշխատանքի պատմութեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 27–ին, պաշտօնական բացումը կատարուած է Թորոնթոյի Հայ գործարարներու ցուցահանդէսին, կազմակերպութեամբ Գանատահայ Գործարարներու Խորհուրդին։ Բացման խօսքով հանդէս եկած է Խորհուրդին նախագահը՝ Ժոզէֆ Երեմեան, որմէ յետոյ խօսք առած է քաղաքապետը՝ Մէլ Լասմէն։ Ցուցահանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին 28 հայկական հաստատութիւններ՝ մասնագիտական եւ արհեստագիտական զանազան ճիւղերէ։

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ վարժարանը, Հոկտեմբեր 26–ին, ունեցած է հայ գիրքի օրուան նուիրուած հանդիսութիւն եւ վաճառքի օր։

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Մեր երթալէն առաջ, միջոց մը, Թուրք փախստականներու հետ «Վաքաճ» անուն վիմագիր Թրքերէն թերթ մը հրատարակած էր, որ բաւական աղմուկ յարուցած՝ եւ ի վերջոյ, օսմանեան դեսպանատան դիմումներովը յանգած էր մինչեւ պարոն Ռէթէնսի Աթէնքի մէջ բանտարկութեան եւ թերթին խափանման։

Բանտէն ելլելէն ետքը Մուրատեան ուզեր էր հայերէն թերթ մը հրատարակել եւ յաջողեր էր Պոլսէն գաղտնաբար տառ բերել տալ, բայց դժբախտաբար մէկ քանի տառեր, Գ. եւ Հ. եւայլն ճամբան կորսուած էին եւ խեղճը ստիպուած էր իր «Միութիւն»ը հրատարակել այդ պակասաւոր տառերով։

«Միութիւն»ը չորս նեղ սիւնակներով պզտիկ թերթ մըն էր որ ամիսը անգամ մը լոյս կը տեսնէր եւ ձրի կը ղրկուէր ամէնուն։ Յօյսը նուէրներուն վրայ էր։

«Թերթը ձրի է, բայց նուէր շնորհակալութեամբ կ'ընդունինք», կը գրէր ատեն ատեն, մինչ «Միութիւն»ի համակիրները թերթը կ'ուզէին՝ բայց նուէր չէին ղըրկեր։ Շատեր թերթը կ'ուզէին՝ պարզապէս յունական նամականիշներ ժողվելու համար իրենց հաւաքածոյին.

«Փոխանակ հինգ լեփթանոց նամականիշներու՝ երկու եւ երեք լեփթանոց փակցուցէ՛ք» կը գրէին այդ անպատկառ համակիրները։ Իրա՛ւ է որ ատեն ատեն Պուլկարիայէն երեք ֆրանք, Ամերիկայէն կէս տոլար, Եգիպտոսէն հինգ ղրուշ նըւէրներ կը հասնէին, բայց ատոնք բաւական չէին թերթին ծախքը գոցելու՝ որքան ալ խնայողական պայմաններու մէջ կատարուէր ան։

– Ի՞նչպէս ձրի թերթ հրատարակելու գաղափարը ունեցար, հարցուցի իրեն։

Պարոն Ռէթէնս ըսաւ որ Նազարբէկեանը անուղղակի պատճառ եղած էր ատոր։

Ցայտնի է որ «Հնչակ»ի հիմնադիրը բաւական ժամանակ իր թերթը հրատարակած է Աթէնք, ուր հաստատած էր իր բնակութիւնը կնոջը՝ Մարոյի հետ։

Պարոն Ռէթէնս ճանչցած էր Նազարբէկը եւ «Հնչակ» առաքիչի պաշտօնն ալ վարած։

– Տեսնելու բան էր Նազարբէկին հոս եղած ատենը, երբ միասին բօսթան կ'երթայինք, ամէն կողմէ անձրեւի պէս կուգային նուէրները ... ա՛խ, այդ տեղատարափ նուէրներն էին, որ իմ ալ գլուխս դարձուցին։ Այդ օրերէն միտքս դրի ես ալ յեղափոխական ձրի թերթ հրատարակել ու այդ նուէրներուն գոնէ հարիւրին տասը ձեռք անցընել։

Ահաւասիկ այդ վերյիշումներէն ծնունդ առած էր «Միութիւն»ը, որ սակայն կատարեալ յուսախաբութիւն մը եղաւ իրեն համար, թէեւ պարոն Ռէթէնս յամառութեամբ շարունակեց գայն՝ կարծեմ մէկ քանի տարի՝ վիմագրութենէ շահած դըրամը թերթին ծախսելով։

Ես չորս ամիս միայն կարծեմ թերթին «խմբագրապետութիւն» ըրի։ Բայց ամսաթերթով չգոհացայ միայն եւ Ռէթէնսի առաջարկեցի որ «Յաւելուած Միութեան» անունով առանձնաբար վիմագիր թերթ մըն ալ հրատարակենք՝ միմիայն ազգային ու քաղաքական լուրերու նուիրուած։ Այս յաւելուածը, որ բո՛ւն թերթէն աւելի մեծ էր, դրամով պիտի վաճառուէր։ Այդ վիմագիր թերթը կարծեմ 6 – 7 թիւի չափ հրատարակեցինք ու յետոյ դադրեցուցինք՝ մեր ակնկալութիւնները չպսակուելով։

Տիգրան Երկաթ ինքն ալ, Աթէնք գըտնուած միջոցին, մեր խնդրանքին վրայ յօդուած մը գրած է թերթին՝ բոլորովին անոր ուղղութեան հակառակ, որովհետեւ չմոռնամ ըսելու որ թերթը որոշ ուղղութիւն մը ունէր, որ է «միացնել բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնները»։

Տիգրան Երկաթի յօդուածին խորագիրն էր «Անմիաբանութեան օգուտները», որով ցոյց կուտար թէ մէկ քանի կուսակցութեանց գոյութիւնը աւելի օգտակար է, որովհետեւ բարի նախանձ, մըրցում եւ կենդանութիւն յառաջ կը բերէ։

«Միութիւն»ի արտօնատէրն էր Քօքինոս անուն տեղացի մը, որուն անունը կ'երեւար թերթին ներքեւը եւ որուն դէմքը երբեք չէր երեւար, այնպէս որ գոնէ անգամ մը չեմ տեսած զինքը։

Գաւառի հեռաւոր անկիւններէն ընթերցողներ, որովհետեւ յեղափոխական միջոցներով թերթը կ'երթար Թուրքիոյ շատ կողմերը, սրտաճմլիկ նամակներով օգնութիւն կ'ակնկալէին «հայրենասէր պարոն Քօքինոս»էն զոր անշուշտ կ'երեւակայէին Հայ յեղափոխական ամենակարող պետ մը։

Այսպէս ուրեմն, Միութիւնը դէշ աղէկ փորս կը կշտացնէր եւ Աթէնքի մէջ փորը կշտացնելը բաւական ծանր հարց մըն է։

Աղքատ երկիր մըն է Յունաստան, ուր օտարականին համար գրեթէ ասպարէզ չկայ։

Աթէնքի մէջ լաւագոյն դիրքի տիրացող Հայը՝ Տօքթօր Աղաբէկ, արքունիքի պալատին ատամնաբոյժն էր որ սակայն չէր կրնար Եօրկիոս Թագաւորէն իր առնելիքները կանձել։

Տեսնելու էր թէ հոն ապաստանող Հայերը ի՛նչ միջոցներու կը դիմէին համեստ ապրուստ մը ապահովելու համար իրենց։

Պատուելի Նշան Քէշիշեան, Գալուստ Արխանեանի սիրական ընկերը, որ տարիներով լեռները ապաստանած էր, քարայրներու խոնաւութեան մէջ իր մարմինը մաշեցնելով ու անտանելի յօդացաւներու ենթարկուելով, ի սէր յեղափոխութեան, հիմա, Աթէնքի ու Փիրէայի մէջ պաղպաղակ կը ծախէր երկար ձողի մը տակ կքած։

(Շար. 34)

(Շար. Ա. Էջէն)

հաւաքականին, մաս չէր կազմեր խումբին, մերժած ըլլալով իրեն եղած առաջարկը: Ան այդ որոշումին որպէս պատճառ ցոյց տուած էր վիրաւորուելէն ետք զաւակներէն երկար ժամանակ հեռու մնալը եւ հեռանալը անպատրաստ վիճակը:

Առաջին կիսախաղը 0 – 0 աւարտելէ ետք, Բ. կիսախաղին Ալպանացիները աւելի վճռակամ սկսան եւ 58-րդ վայրկեանին, Ֆրանչէզի նշանակած կէտով առաջ անցան 1 – 0: Վայրկեանները երկարելու համար [illegible] Կէվեռլին, Տէր-Պետրոսեան վերջին 90-րդ վայրկեանին արձանագրած է փրկարար կէտը Հայաստանի ստանալով հաւասարութիւնը, հետեւաբար 1 միաւոր ալ:

Այս 9-րդ խմբակին մէջ նոյն օրը կը խաղային նաեւ միւս բոլոր խումբերը: Ալպանիա, [illegible] Իրլանտա 1 – 1 արդիւնք մը ձեռք ձգած է Գերմանիոյ մէջ, իսկ որ անսպասելի էր: Իսկ Փորթուկալ որ ցարդ իրմէ ազատուած չէր հեռու [illegible] մէ ցուցաբերեց յարաբերական ոչ չատ փայլուն արդիւնքներով այս անգամ իր դաշտին վրայ պարտութեան մատնած է Ուքրանիան որ լաւ ընթացք մէջ էր եւ կը գտնուէր դասաւորման գլուխը: Ներկայիս Փորթուկալ 4 խաղէ ետք 7 միաւորով գլուխն է դասաւորման, իրեն կը հետեւին Ուքրանիա 6 միաւորով (3 խաղ), Գերմանիա 4 միաւորով (2 խաղ), Հայաստան 3 միաւորով (4 խաղ), Հիւսիսային Իրլանտա 2 միաւորով (3 խաղ), Ալպանիա 1 միաւորով (2 խաղ): Այս խմբակի յաջորդ խաղը Դեկտեմբեր 14-ին. դէմ յանդիման կու գան Իրլանտա – Ալպանիա եւ Փորթուկալ – Գերմանիա:

Նոյեմբեր 9-ին մրցումներ կային նաեւ այլ խմբակներու մէջ. արդիւնքներն են՝

Խմբակ 1. – Խորուաթիա – Յունաստան 1 – 1. Սլովենիա – Պոսնիա 1 – 2: Գլուխն է Յունաստան:

Խմբակ 2. – Վրաստան – Անգլիա 0 – 2, Լեհաստան – Մոլտովա 2 – 1: Անգլիա կը գլխաւորէ դասաւորումը:

Խմբակ 3. – Զուիցերիա – Նորվեգիա 0 – 1. Ազրպէյճան – Հունգարիա 0 – 3: Նորվեգիա գլուխն է:

Խմբակ 4. – Աւստրիա – Լատվիա 2 – 1, Սկովտիա – Շուէտ 1 – 0: Սկովտիա առաջինն է:

Խմբակ 5. – Կիպրոս – Իսրայէլ 2 – 0, Լիւքսեմպուրկ – Ռուսաստան 0 – 4: Ռուսաստան առաջատար է:

Խմբակ 6. – Եուկոսլաւիա – Չեխիա 1 – 0: Եուկոսլաւիա գլուխն է:

Խմբակ 7. – Հոլանտա – Կալլէս 7 – 1, Թուրքիա – Սան Մարինօ 7 – 0: Հոլանտա առաջատար է:

Խմբակ 8. – Լիխտենշթայն – Մակեդոնիա 1 – 11, Իրլանտա – Իսլանտա 0 – 0: Գլուխը կը գտնուի Մակեդոնիա:

Յիշենք նաեւ որ վերոյիշեալ այս մրցումները կը վերաբերին միայն եւրոպական ցամաքամասին: Խմբակներու նմանատիպ դրութեամբ զուգահեռաբար ընթացքի մէջ են այլ մրցումներ տեղի կ'ունենան միւս բոլոր ցամաքամասերուն մէջ եւս:

***

ՖԻՖԱ–Ի ԴԱՍԱԻՈՐՄԱՆ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ԳՐԱՒԷ 112–ՐԴ ՏԵՂԸ

ՖԻՖԱ–ի կանոնաւորաբար հրապարակուած Փութպոլի համաշխարհային դասաւորման վերջին ցուցակին մէջ Հայաստան կը գրաւէ 112–րդ տեղը: Ա., Բ. եւ Գ. դիրքերը կը գրաւեն Պրազիլ, Գերմանիա եւ Ֆրանսա: Աւելորդ չէ յիշել թերեւս որ Ուզբեկստան, օրինակ, կը գրաւէ 115-րդ դիրքը, Մոլդովա՝ 118-րդը, Ազրպէյճան՝ 123–րդը, Թիւրքմէնստան՝ 141–րդը, Ղազախստան՝ 157–րդը, Տաճիկստան՝ 162–րդը եւ Կիրգիզստան՝ 166–րդը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Ալֆորվիլի [illegible] իր նիստին ընդունեց քաղաքական ծրագիր մը, ցոյց տալու համար որ «ուրիշ քաղաքականութիւն մը կարելի է»: Երկու նախագահներ առաջ կը դրուին.– շաբաթական 35 ժամ աշխատանք առանց աշխատավարձի նուազումի եւ 700 հազար աշխատանքի, առանձնաշնորհումներու սահմանում [illegible] համար: Լիոնէլ Ժոսփէն կը յուսայ որ մեծամասնութեան պարագային պիտի տրուի [illegible] «Ընկերվարական կուսակցութեան ծրագիր [illegible]»: Ընկերվարականներու ներկայացուցած ծրագիրը պատճառ եղած էր որ, որոշ հեղինակաւոր Լիպերասիոն խորագրէր (Նոյ. 11) «Ընկերվարական կուսակցութիւնը ձախ կ'անցնի»: Երեսփոխանական ընտրութիւններէն 16 ամիս առաջ, կուսակցութիւնը կ'ուզէ ծրագիր մը ներկայացնել վերջ տալու համար եղած քննադատութեանց այդ ուղղութեամբ: Միակ դրամին համար, ընկերվարականները չորս նախապայման կը դնեն: Չեն ուզեր որ դրամական «կարծր» կորիզ մը ստեղծուի մաքի շուրջ, ուրեմն անհրաժեշտ կը գտնեն Իտալիոյ, Սպանիոյ եւ Մեծն-Բրիտանիոյ անդամակցութիւնը, կը պահանջեն զօրակցութեան ուխտ մը, պէտք է նաեւ դեր կատարել տոլարի եւ Եւրոյի համեմատութեան վրայ, որպէսզի այս վերջինը չգերագնահատուի: Շրջէնըման ծաղրեց այս ծրագիրը զայն որակելով առանց կոթի դանակ մը որու կը պակսի շեղբը: Նոյնքան հեգնանքով արտայայտուեցաւ մեծամասնութիւնը, որ սակայն չատ փայլուն դիրքի մէջ չէ քննադատելու համար ուրիշները:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Կոտլիակովկի գերեզմանատան մէջ, իսկական ջարդ մըն է որ տեղի ունեցած է, Նոյեմբեր 10-ին, երբ արարողութիւն մը տեղի կ'ունենար ի յիշատակ Աֆղանիստանի հաշմանդամներու հիմնարկին նախագահին, որ ըսպաննուած էր երկու տարի առաջ: Ժամը 12·30-ին ռումբ մը պայթած է, որու հետեւանքով 14 մեռեալ կար (որոնց մէջ սպաննուած նախագահին այրին, զաւակը եւ իր յաջորդը հիմնարկին գլուխը) եւ 14 վիրաւոր: Կը պարզուի որ մաֆիական երկու խմբակներու հաշուեյարդարն է: Հիմնարկութիւնը պառակտուած էր եւ զանազան ճիւղեր կ'ուզէին ղեկը ձեռք առնել: Պատճառն այն էր որ հիմնարկը հարկային եւ մաքսային առանձնաշնորհումներ կը վայելէր զանազան ապրանքներու ներածման եւ վաճառքին կապակցութեամբ, որոնց մէջ ալքոլը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ներքին նախարարը՝ Մեհմեթ Աղար իր հրաժարականը տուաւ, իբրեւ հետեւանք այն գայթակղութեան որ ծագած էր Պուրսայի մէջ պատահած արկածին առթիւ, ուրկէ պարզուած էին Պետութեան եւ մաֆիայի կապերը («Յառաջ», Նոյ. 9/10): Իրեն յաջորդ նշանակուած է կին մը՝ Մերալ Աքշէնէր որ Թ. Չիլլէրի ընտանեկան չատ մօտ բարեկամ մըն է ու որպէս այդ, նշանակումը սատիկ բողոքներու տեղի տուած է յատկապէս մամուլին կողմէ: Նոր նախարարուհին ծանօթ է մանաւանդ մամուլին ուղղուած իր սպառնալիքներով:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, շուրջ 30 հազար «աշխարհականներ» փողոց իջած են Նոյ. 10-ին, Կիրակի, բողոքելու համար իսլամականութեան տարածման դէմ Թուրքիոյ մէջ, օգտուելով Աթաթիւրքի մահուան 58-րդ տարելիցէն: Ցուցարարները տողանցած են բացագանչելով՝ «Մոլլաները Պարսկաստան», «Ո՛չ Շարիային» եւ խստօրէն քննադատած են Էրպաքանի կուսակցութիւնը:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Նոյեմբեր 9-ին ալ, ինչպէս ամէն շաբաթ օր, աւելի քան 50 կիներ նստացոյց մը ըրած են Կալաթա-Սարայի Ֆրանքեւթրքական լիսէին առջեւ, անհետացածներու նկարներով: 76րդ անգամն է որ կը հաւաքուին Փերայի կեդրոնը: 16 տարիներու երկայնքին շուրջ 192 հոգի պաշտօնապէս անհետացած են, անոնց ձերբակալման խոստովանութենէն ետք ոստիկանութեան կողմէ:

ՀՌՈՄԻ մէջ, աջը փողոց իջաւ բողոքելու համար Փրոտիի «տուրքերու մենատիրութեան» դէմ: Ըստ կազմակերպիչներուն, մէկ միլիոնի կը հասնէր ցուցարարներու թիւը եւ 500 հազար՝ ըստ նահանգապետարանին: Վարչապետ Փրոտի չատ իրար չէ անցած եւ հեգնանքով ըսած է՝ «Զգենք որ անցնին»: Նոյն օրը, ծայրայեղ ձախն ալ 150-էն 200 հազար հոգի համախմբած էր Նափոլի, ի պաշտպանութիւն աշխատանքի:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ քանի մը օրուան համար փակել տուաւ նոր տեսակի վաճառատուն մը՝ Գրէզի Ճորճ'ս որ նոր բացուած էր: Պատճառն այն է որ Նոյ. 9-ին իսկ Լիոնէլ Ժոսփէն խիստ կերպով արտայայտուեցաւ վաճառատան կիրարկած դրութեան դէմ որ աղքատներու ապաբարոյ շահագործման մէկ ձեւն է: Արդարեւ, Մեծն-Բրիտանիայէն ներածուած այս դրութիւնը հետեւեալն է. – ամէնէն չքաւոր անձն ալ կրնայ նըւազագոյն կանխավճարով մը (46 Ֆր., 50 Ֆր., 70 Ֆր.) հեռատեսիլ մը, սառնարան մը, լուացքի մեքենայ մը գնել, ապա շաբաթական համեստ վճարումներ կատարել, բայց ի վերջոյ 3170 Ֆր. արժող լուացքի մեքենան կը վճարուի 7176 Ֆր...: Այլ խօսքով չունեցողը չատ աւելի սուղ պիտի վճարէ...: Ապառիկի մասնագէտ հաստատութեան մը մօտ, ինչպէս Սէթէլէմ, 10% ապառիկով, տասը ամսուան վրայ, նոյն մեքենան 3487 Ֆր. կ'արժէ, բայց, Սէթէլէմ կամ որեւէ դրամատուն վարկ չեն բանար առանց երաշխաւորութեան, անձերու որոնք ոչ հաշիւ ունին դրամատան մէջ, ոչ կապոյտ քարտ, ոչ ալ աշխատանքի վճարման թիչ: Հոս է խաբեբայութիւնը եւ խարդախութեան հակակշռի կեդրոնը բացման օրն իսկ, Նոյեմբեր 9-ին, ահազանգ հնչեցուց եւ Պոպինըի (փարիզեան արուարձան) բացուած խանութը առայժմ փակուեցաւ: Իրեն կը պարտադրուի որ բուն գիները յայտարարուին եւ վաճառատունը յարմարի օրէնքներու, ինչ որ յօժարեցաւ ընել: Սիսթեմը, խորքին մէջ, չատ պարզ է՝ առաւելագոյն դրամը առնել հոնկէ ուր նուազագոյնը կայ:

ԶԱՅԻՐԻ գաղթականներուն համար, միջազգային մարմինները, ՄԱԿ–ը, Եւրոպան չկրցան որոշում մը տալ եւ ամէն օր այդ որոշումը կը ձգձգուի: Մինչ այդ, ոչ կառավարական մարդասիրական կազմակերպութիւնները փորձեցին ճեղքել արգելքը եւ Կոմայի մօտենալ, մասնակի օգնութիւն մը բերելու համար: Սովէն զատ, գոլերան ալ սկսած է աւեր գործել:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11–ի աւանդական արարողութենէն զատ, Յաղթական Կամարի ծաղկեպսակի զետեղմամբ, Նախագահ Շիրաք, այս տարի իր յարգանքը մատուցանած է նաեւ 1952 – 62 շրջանին ափրիկեան հողի վրայ ինկած բոլոր կռուողներուն, անխտիր, բացումը կատարելով Փարիզի 19–րդ թաղամասը բարձրացած յուշարձանի մը, անոնց յիշատակին:

ԱԼԺԷՐԻ արուարձանի մը մէջ, ռճրափորձ մը եւս գործուած է առջի օր, Թակարդ կառքի մը միջոցաւ: Տասը մեռեալ եւ վիրաւորներ կան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 10–ի,ն Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ եւ մատաղօրհնութիւն կը կատարուի, Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին:

65EME ANNIVERSAIRE
DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE
DE MARSEILLE

Jeudi 14 Novembre à 20 heures 30

RENCONTRE / DEBAT

avec

MGR KAREKIN BEKDJIAN
Prélat des Arméniens d'Allemagne

sur le thème :

« STRUCTURES COMMUNAUTAIRES ARMENIENNES EN ALLEMAGNE »

Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél : 04. 91. 77. 84. 70.

Entrée libre

MESSE-ANNIVERSAIRE

La PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE vous prie de bien vouloir honorer la mémoire de

ARAM CHEHIGUIAN

Une messe de requiem sera célébrée pour le premier anniversaire de son décès le 17 Novembre à 10 heures 30, en l'église St-Grégoire l'Illuminateur, 26, rue Sibié — 13001 MARSEILLE

[illegible]

EREVAN CREDISSIMO

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 15-ին, Փարիզի մէջ(*) կը ներկայացուի երաժշտական կատակերգութիւն մը (քոմէտի միւզիքալ)՝ ԵՐԵՒԱՆ ԳՐԵՏԻՍԻՄՕ, որու յարմարեցումը ըրած են Ջաւէն Աբրահամեան, Արայիկ Դրտիկեան եւ Նարեկ Տուրեան. բեմադրութեան, երաժշտութեան եւ խօսքերու հեղինակն է Նարեկ Տուրեան:

Նիւթը կը կազմէ անձնական դրամատան մը տէրը՝ Սանասար, որ որոշած է անհետանալ դրամին հետ: Իր տան մէջ, ընտանիքը կ'ապրի երեւանեան վերջին դէպքերը, քանի յաջորդ օրը հեռու կը մեկնին, մինչեւ Ալասքա: Հարցերը, սակայն, կը բարդանան, որովհետեւ «զօրաւորներ» զինք կը փնտռեն հաշիւ պահանջելու համար...: Խաղացողներն են. – Նարեկ Տուրեան, Լեւոն Գասպարեան, Արայիկ Դրտիկեան, Սուսաննա Պաղտասարեան, Գայեանէ Մկրտչեան, Սերգէյ Սարգսեան, Ջաւէն Աբրահամեան, Փերուզա Խալաթեան, Գայեանէ Սարգսեան:

(*) Salle Cortot — 78, rue Cardinet, 75017 PARIS, M° Malesherbes.

INFORMATIONS ARTISTIQUES

FRANCE-MUSIQUE

Voix Souvenirs, émission d'Archives Lyriques par Henri Goraieb, présentera le Dimanche 17 Novembre sur *France-Musique* (92.1 FM) à 20h05 une émission consacrée aux artistes arméniens.

Au programme :
Shahmouradian : de Komitas: Grung, accompagné par le compositeur. 1912 — — Aror Dadrak, enr. à New-York, 1915.
Luisa Bozabalian, soprano : Guiseppe Verdi. Aïda. Ritorna vincitor.
La Forza del Destino. Aria de Leonora: Pace, pace mio Dio.
Enr. à Paris salle Pleyel. Concert du 2 Novembre 1962 avec l'Orchestre Philharmonique, dirigé par Roberto Benzi.
Armand Tokatyan, ténor : Airs d'opéras de Manon de Massenet. Faust de Gounod, Carmen de Bizet et l'Africaine de Meyerbeer. Enregistremnts Vocalion en 1923 à New-York.
Komitas: Voix solo. Gutanyerg. Enr. Paris, 1912.

UGAB *Jeunes* — MARSEILLE

12 SEPTEMBRE :
Ma tatie débarque à Marseille...

29 OCTOBRE :
Ouverture du Grand Littoral...

23 NOVEMBRE :

SOIREE HAY

à partir de 22 heures 30
DJ : David & Co.
PAF : 80 F. + 1 consommation.
Membres: 60 F. + 1 consommation.

327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14
JEUDI
14 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.983 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.983

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սպանիոյ Մինորքա կղզիին մէջ տեղի ունեցած է ճատրակի աշխարհի պատանեկան ախոյեանութիւնը որուն մասնակցած են նաեւ Հայաստանի ներկայացուցիչները: Անոնք շահած են մէկ ոսկեայ եւ երկու արծաթեայ մետալ:

Երեւանցի 13 տարեկան դպրոցական Գաբրիէլ Սարգսեան 11 կարելի կէտերէն 10 կէտ շահելով արժանացած է ոսկեայ մետալի: Իրեն յաջորդած է Լեւոն Արոնեան ստանալով արծաթեայ մետալ: Երկուքը ոչ մէկ պարտութիւն կրած են ամբողջ մրցաշարքին ընթացքին: Մինչեւ 16 տարեկաններու եզրափակիչ փուլին Կարէն Ասրեան ձեռք ձգած է 8 կէտ, յաղթելով ամերիկացի մրցակիցին: Ան ալ արժանացած է արծաթեայ մետալ:

***

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵԹՐՈՅԻՆ 10-ՐԴ ԿԱՅԱՆԸ

Մինչեւ Դեկտեմբերի վերջը կը սպասուի որ գործածութեան մտնէ Երեւանի մեթրոյին նոր կայանը որ քաղաքին կեդրոնը կը միացնէ քսան հազար բնակչութեամբ ծայրամասի Զարբախ թաղամասին: Շինարարական աշխատանքին 60%-ը արդէն աւարտած է:

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 12 / 13)

ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 11-ին տեղի ունեցած են Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման մարմիններու (930 համայնք) ընտրութիւնները: Նախնական արդիւնքներու համաձայն, Երեւանի 9 համայնքներուն մէջ ղեկավարները ընտրուած են, իսկ միւս երկուքին մէջ տեղի կ'ունենայ Բ. փուլ մը:

***

Նոյեմբեր 8-ին Կեդր. Ընտրական յանձնաժողով այցելած են Եւրոպայի Խորհուրդի այն 11 ներկայացուցիչները, որոնք Հայաստան գացած էին որպէս օտար դիտորդներ վերոյիշեալ ընտրութիւններուն:

***

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նոյեմբեր 9-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է իրանեան պաշտօնական պատուիրակութիւնը՝ գլխաւորութեամբ Գիւղատնտեսութեան նախարար Իսա Կալանթարիի: Խօսակցութեան նիւթ եղած են գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ համագործակցութեան, տարածաշրջանի իրավիճակին առնչուող հարցեր:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայաստանի Դրամատուներու Միութեան Բ. համագումարին մշակուած են երկրին ֆինանսական շուկային մէջ ստեղծուած տագնապէն դուրս գալու միջոցները, քննարկուած են դրամատունի համակարգի զարգացման հարցեր: Համագումարին մասնակիցները ողջունած եւ համագործակցութեան կոչ ըրած է վարչապետ Արմէն Սարգսեան: Միութիւնը կը հաշուէ որպէս անդամ առեւտրական 26 դրամատուներ:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՆՇՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄԿՈՒՍԻՆ ԿՈՂՄԷ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի Կոմկուսի կենտկոմի եւ Երեւանի քաղաքային կոմիտէի հանդիսաւոր նիստը, նուիրուած Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան 79-րդ տարեդարձին: Զեկուցումով հանդէս եկած է Կենտկոմի Բիւրոյի անդամ, պատմական գիտութիւններու դոկտ. Ստեփան Ստեփանեան:

***

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդառաջելով Գարեգին Ա.ի փոխադարձ այցելութեան հրաւէրին, Ռումանիոյ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ առաջնորդ Թէոկթիսթ Պատրիարքը Էջմիածին գացած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԱՆԱՒԻ աննախընթաց արկած մը պատահած է Նոյեմբեր 12-ին, Հնդկաստանի վրայ, երբ երկու օդանաւեր՝ Պոյինկ 747 մը եւ Տուպոլեւ 154 մը բախում ունեցած են երկինքին մէջ, Նոր-Տելհիի մօտ: Ոչ ոք ազատած է: 351 մեռեալ կայ: Պոյինկը կը պատկանէր սաուտական ընկերութեան մը եւ թռիչք առած էր Ինտրա-Կանտի օդակայանէն 312 ճամբորդով, Տուպոլեւը ղազախ բեռնատար օդանաւ մըն էր որ կը պատրաստուէր էջք կատարել Նոր-Տելհի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ապահովագրութեան Թիւ 2-ը՝ Աքսա պիտի ձուլուի Իւ.Ա.Փէ.-ի հետ մինչեւ 1997 Յուլիս եւ այս ձեւով, նոր խմբակցութիւնը առաջին դիրքը պիտի գրաւէ համաշխարհային ճակատի վրայ եւ Փարիզի Սակարանին ամէնէն կարեւոր ընկերութեան պիտի վերածուի:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ աւեր կը գործէ քանի մը օր է Ֆրանսայի հարաւ-արեւելեան շրջանը: Հովը եւ տեղատարափ անձրեւը մեծ վնասներ պատճառած են, գլխաւորաբար Առտէշի եւ Տռոմի նահանգներուն մէջ, ուր հրշէջներ աւելի քան 500 անգամ գործողութիւններու ձեռնարկած են, 24 ժամուան ընթացքին: Տուներ արմատախիլ եղած են, ճամբաները փակ են, ելեկտրականութիւն չկայ եւլն. եւլն.:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ բողոքի նոր ցոյց մը պիտի ընեն Նոյեմբեր 14-ին, գործադուլի դիմելով: Խնդրոյ առարկայ է միշտ 30%-ի դեղչի ջնջումին հարցը, որու հետեւանքով, որոշ դասակարգեր ըրդալի յաւելումներ պիտի կրեն իրենց տուրքերուն համար, մանաւանդ ամուրիները, որոնք միշտ «պատժուած»ներն են այս ճիւղին մէջ: Ընդհանրապէս, լրագրող մը 11 հազար կը շահի 13 տարուան աշխատանքէ ետք, 13 ամսուան վրայ. 30%-ի ջնջումը 48%-ի յաւելում կը նշանակէ իր տուրքին վրայ, իսկ 15 հազար շահող լրագրողին համար յաւելումը՝ 61%-ի կը հասնի:

ԶԱՅԻՐԻ մէկ միլիոն գաղթականներուն օգնութեան հասնելու համար, Նո-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԿԱԾԵԱԼ ՉԱՐԱԳՈՐԾԸ ԵՒ Հայկական, ադրբէջանական առնչութիւններու պնդումներ

Պուրսայի մօտակայքը պատահած ինքնաշարժի արկածով բացայայտուած մաֆիա – պետութիւն յարաբերութիւնը կը շարունակէ զբաղեցնել Թուրք մամուլը: Այդ բացայայտումին պատճառ եղած էր երեք մեռեալներուն ինքնութիւնը. անոնցմէ մէկը երեսփոխան մըն էր, երկրորդը ոստիկանապետ մը, իսկ երրորդը չարագործ մը որ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր կը փնտռուէր Թրքական ապահովութեան կողմէ:

Արկածով յայտնուած կապը «մաքուր ընկերութիւն» մը ստեղծելու շարժումի մը սկիզբ եղած է Թուրք մամուլին մէջ ու իրարու կը յաջորդեն մերկացումներ, բացատրութեան պահանջներ: Այդ բոլորին մէջ ամէնէն քննադատուած դէմքն է Թ. Չիլլէր որ նաեւ կ'ամբաստանուի չարագործներու նեցուկ տրամադրած ըլլալու մեղքով:

Նոյեմբեր 11-ի «Եօզկիւր Փոլիթիքա» քրտական թերթին մէջ այս առնչութեամբ տեղ տրուած է մամուլի ասուլիսի մը լուրին ուր խօսք եղած է նաեւ մաֆիական խնդրոյ առարկայ խմբակին հայկական ու հայաստանեան մարզի գործունէութեան մասին:

Մամուլի ասուլիսը տրուած է «Այտընլըք» ձախակողմեան չաբաթաթերթին հրատարակութեան ընդհ. տնօրէն Հ. Եալչընի կողմէ: Ան մերկացնելով արկածեալ չարագործ Ա. Չաթլըի կապերը ՄԻԹ-ի (Թրքական գաղտնի սպասարկութիւն) եւ ՍԻ-Ի-Ա-ի հետ, ըսած է թէ Չաթլըի գլխաւորած խմբակը հեղինակն է նաեւ Մարսէյլի Եղեռնի յուշարձանին ուղղուած արարքին. անոնք պայթուցիկ նետած են յուշարձանին վրայ, ՄԻԹ-ի հրահանգով: Սակայն, պետական Թուրք պատասխանատուներ դժգոհ մնացած են արարքին արդիւնքէն ու ըսած որ խմբակը ձախողած է: Եալչըն ըսած է որ այդ արարքին համար Չաթլը եւ խմբակը մէկ միլիոն տոլար ստացած են պետութենէն: Այդ ձախողութիւնը պատճառ եղած է որ ՄԻԹ-ի եւ «Գորշ գայլեր»ու յարաբերութիւնները խզուին, քանի որ Չաթլը այդ կազմակերպութեան կը պատկանէր:

«Այտընլըք»ի տնօրէնը խօսած է նաեւ Թմրեցուցիչի գործունէութեան մը մասին, առնչուած՝ Ազրբէջանի ու Հայաստանի: Ան ըսած է թէ Ազրբէջանի պետական հարուածէն միջոց մը առաջ, 1994-ի վերջին, կամ 1995-ի առաջին օրերուն Թ. Թիւրքէշ (Ալփասլան Թիւրքէշի զաւակը որ վերջերս տեսակցութիւն ունեցաւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ), Թմրեցուցիչի գործին Հոլանտայի ղեկավարը որուն անունը չի յայտնուիր եւ Չաթլը Նախիջեւանի մէջ, Էլչիպէյի գտնուած գիւղը հանդիպում ունեցան: «Ապրանքը» Թիւրքէշի կուսակցութենէն անդամ մը դիւանագիտական ինքնաշարժով Թուրքիա փոխադրեց. իսկ Հոլանտայի ղեկավարը «Քիւրտերու հայաստանեան կապերը օգտագործելով, Զաքըի մարդիկը որպէս Կարմիր մահիկի պաշտօնեայ, Հայաստան մտցուց»:

Կովկասեան անոնց գործունէութիւնը պատճառ եղած է որ Թուրքիոյ եւ Ազրբէջանի յարաբերութիւնները որոշ չափով լարուին: Ասկէ ետք է որ տեղի ունեցած է Լ. Տէր-Պետրոսեան – Թիւրքէշ հանդիպումը:

***

Նոյն արկածով յայտնուած կապերու առնչութեամբ լման էջ մըն ալ ունի նոյն օրուան «Հիւրրիյէթ»ը. հոն հարցազրոյց մը լոյս տեսած է իրաւագիտութեան ծագումով ազրբէջանցի Թուրք դասախօս Ֆ. Տէմիրքոլի հետ: Ան որպէս դասախօս 1991-ին հրաւիրուած է Բաքուի համալսարանէն ու հոն պետութեան կառուցումի փուլին եւս կարեւոր դեր ստանձնած: Ալիեւի դէմ 1995-ի պետական անյաջող հարուածէն անմիջապէս ետք զայն ձերբակալած ըլլալու ամբաստանութեամբ վարկաբեկուած էր ու Թրքական յատուկ օդանաւով մը Անգարա բերուած: Պուրսայի արկածը ներկայիս պատճառ եղած է որ իր անունն ալ յիշուի Չաթլըի կովկասեան գործունէութեան հետ. ատոր հակազդելու համար ալ ինք որոշած է պարզաբանել վերոյիշեալ պետական հարուածին ու Անգարա վերադարձին պարագաները:

Նախ կը ճշդէ որ պատահածը իսկական առումով պետական հարուած չէր. այլ այդպէս ցոյց տրուած բեմադրութիւն մը: Զայն պատրաստած էր Հ. Ալիեւ, գլխաւոր պատասխանատուի դիրքին վրան ալ Անգարան զետեղելով, այն տպաւորութիւնը տալու համար որ իրեն դէմ արտաքին դաւադրութիւն կայ, եւայլն: Ատիկա ըրած էր «պահպանելու համար ներքին բեմին վրայ իր ուժականութիւնը, քանի որ ոչ մէկ բարեփոխում կատարելու կը յաջողէր, քաղաքական ու տնտեսական ոչ մէկ առաջընթաց կրնար արձանագրել: Չէր նրնար Ղարաբաղի հարցն ալ լուծել: Այդ անկարողութեան որպէս պատճառ կ'ուզէր ցոյց տալ իր դէմ նիւթուած հարուածները ու արտաքին միջամտութիւններու գոյութիւնը», ինչպէս կը բացատրէ Տէմիրքոլ: Թուրքիա իրեն վերագրուած դերը չհերքելով ու կերպով մը լռելեայն ընդունելով յանցանքի բաժինը, որպէս «վարձատրութիւն» Բաքուի քարիւղէն 5%-ի իրաւունք ստացած է:

Տէմիրքոլ, այսուհանդերձ, չի մերժեր պետական հարուածի մը խորհրդարանական ծրագիրը որուն պատրաստութեան մէջ կը թուի թէ դեր ունեցած է: Կը բացատրէ որ ազրբէջանական ընդդիմութիւնը պիտի ջանար դէմ քուէարկութեամբ մը ապահովել Ալիեւի անկումը ու ձեռնարկէր բարեփոխումներու. նախագահ պիտի դառնար Էլչիպէյ ու անոր չորս օգնականներէն պիտի ըլլար Թուրք իրաւագէտը որուն կազմած պիտի ըլլային 15 նախարարներ: Ինք առաջարկած է որ նոր կազմին մէջ նախկին նախագահ Մութալիբով եւս ընդգրկուի, քանի որ ան ազդեցութեան մեծ գօտի մը ունի Բաքուի առեւտրական շրջանակներուն մէջ: Այս բոլորին մէջ Տէմիրքոլ կը մերժէ Չաթլըի եւս դեր ունեցած ըլլալու պնդումները: Ան կ'եզրակացնէ թէ եթէ Թուրքիա տրամադիր ըլլար ու միջամտած, Ալիեւ դիւրութեամբ ճամբուած կ'ըլլար: Այս գաղափարը իր բացատրութիւնը կը գտնէ «Այտընլըք»ի տնօրէնին արտայայտութեան մէջ ուր կ'ըսուի թէ ՄԻԹ-ի կովկասեան այս գործունէութիւնը տեղի կ'ունենար առաւելաբար Թ. Չիլլէրի ծրագիրներուն ուղղութեամբ որոնց համամիտ չէր նախագահ Տէմիրէլ. այս վերջինը տեղեակ ըլլալով հարուածի մը պատրաստութեան, լուր տուաւ Ալիեւի որուն Ներքին նախարարը Հասանով առաջքը առաւ ընդդիմութեան ծրագիրներուն իրագործումին:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՒԷՐՈՎ Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ԺԱՄԱՆԷ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14-ԻՆ

Այսօր, Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 14-ին Փարիզ կը ժամանէ Հայաստանի Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Բաբգէն Արարքցեան, Ծերակոյտի նախագահ՝ Ռընէ Մոնորիի հրաւէրով:

Բաբգէն Արարքցեանի գլխաւորած պատուիրակութեան մաս կը կազմեն ակադեմիկոս Ֆադէյ Սարգսեան, նախագահ Գիտութեանց ակադեմիին, Խոսրով Յարութիւնեան (Ազգ. Ժողով բարեփոխումներ), Վազգէն Սաֆարեան (Համայնավար), Ժիլիէթ Գաժոյեան (Շամիրամ) եւ Աշոտ Անտոնեան:

Պատուիրակութիւնը Ծերակոյտ կ'ընդունուի Հինգշաբթի առաւօտ:

ՍՓԻՒՌՔՆԵՐՈՒ ՅԱՆՑԵՐԸ

Շուրջ երկու տասնեակ տարիէ ի վեր երկրագէտներ, պատմաբաններ եւ քաղաքագէտներ յատուկ ուշադրութիւն կ՚ընծայեն սփիւռքներու (1)։ Ճիշդ է որ երեւոյթը նոր չէ եւ «Սփիւռք» բառը որ յունական ծագում ունի (2), նախադարեան շրջաններուն սահմանած է հրեայ ժողովուրդին ցրուումը. յետոյ միայն գործածուած է յունական գաղութներուն համար որոնք ցրուած էին միջերկրականեան աշխարհին շուրջբոլորը։ Սակայն Սփիւռքի երեւոյթը տարածում գտած է աշխարհով մէկ, Ի. դարու ընթացքին։ Այսօր աւելի քան 400 միլիոն մարդ, ինչ որ աշխարհի բնակչութեան 8%-ը կը կազմէ, կը պատկանի սփիւռքի մը։

Քանի մը շաբաթ առաջ, Սորպոնէն ծագումով յոյն երկրագէտ Ժորժ Փրէվէլաքիսի խմբագրութեամբ, Նիկոսիոյ Կիպրական հետազօտութեան կեդրոնին կողմէ հրատարակուած է «Սփիւռքներու յանցերը» (3) հատորը որ կը խմբէ միջազգային գիտաժողովի մը զեկուցումները։ Գիտաժողովը տեղի ունեցած էր Լառնաքա, 1993-ի գարնան։ Հաստափոր հատորին նախաբանը գրած է ծանօթ երկրագէտ ու քաղաքական աշխարհագրութեան մասնագէտ Ժան Կոթման (1915 – 1994)։ Հատորը կը ներփակէ շուրջ երեք տասնեակ յօդուածներ որոնք նիւթ առած են արդիական սփիւռքները. յունականը, հրէականը, հայկականը, չինականը, ասորաքաղդէականը, թրքականը, սլովէնեանը, լիբանանեանը, եւայլն։

Առանց անտեսելու քաղաքական, տնտեսական, գաղափարական հարցերը, բռնի կամ կամաւոր զանգուածային գաղթերը որոնք սփիւռքի մը կազմութեան կ՚առաջնորդեն, զեկուցողները մասնաւորաբար ջանացին սփիւռքներու տիպաբանութիւն մը ունենալ, ուսումնասիրել սփիւռքներու միջոցային դրութիւնը եւ վերլուծել սփիւռքներու յայտնութեան համար դրական պայմանները։

Սփիւռքները որոնք ցեղային, ընկերային եւ քաղաքական «անդրազգային», կամ աւելի ճիշդը՝ «անդրպետական» ամբողջութիւններ են, կազմակերպուած են ցանցերու ձեւով. այսպէս է, նոյնիսկ երբ անոնք կը թուին սեփականացուցած ըլլալ քաղաքի «հողամաս» մը, ինչպէս՝ Ալֆորվիլի, Պուրճ Համուտի, Մոնրէալի կամ Հոլիվուտի Հայերը, Փարիզի 13-րդ թաղամասին, կամ Սան – Ֆրանսիսքոյի Չինացիները, Պրոնքսի, Նիւ – Եորքի Հրեաները։ Ցանցի յղացքը անհրաժեշտ մէկ բաղկացուցիչն է սփիւռքի գաղափարին. սփիւռքի մը գաղութները իրենց մշակութային աւանդութիւնները կը պահեն իրենց միջեւ հաստատուած շփումներուն շնորհիւ։ Ընտանեկան, մշակութային եւ տնտեսական այս յարաբերութիւններն ալ իրենց կարգին կը հանդիսանան Սփիւռքի մը մշակութային իւրայատկութեան պահպանումին հիմնական պատճառը եւ ուրեմն կ՚ապահովեն անոր վերապրումն ու տեւողութիւնը, քանի որ Սփիւռքներն ալ բոլոր ապրող գոյութիւններու նման մահկանացու են։

Սփիւռքի մը, անոր հայրենի հողին ու հիւրընկալ երկրին միջեւ եռակողմ յարաբերութիւնները ծնունդ կու տան հարցերու որոնք Լառնաքայի մէջ տեւական կերպով արծարծուեցան։ Գ. Հազարամեակի սեմին հաղորդակցութեան արագ փոխանցումով ու շրջանառութեամբ, զարգացած այս յարաբերութիւնները ա՛լ աւելի կը բարդանան երբ պետութենէ զուրկ ժողովուրդի մը սփիւռքը վկան կ՚ըլլայ ազգային անկախ պետութեան մը ստեղծումին, ինչպէս եղաւ Հայերու պարագան, 1991-ին։ Անոնցմէ առաջ, 1948-ին, Հրեաները, 1830-ին Յոյները, յիշելու համար միայն երկու ծանօթ օրինակ, ապրեցան նոյն հակադրութիւնը, որովհետեւ հողային գերիշխանութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած Ազգ – Պետութիւնը եւ ցանցային կառոյցով սփիւռքը ազգի մը կազմակերպութեան արմատապէս տարբեր երկու ձեւեր են,

Հիւրընկալ երկրի մը մէջ համարկուած սփիւռքը չի կրնար արտաքին «կեդրոն»է մը ղեկավարուելու կացութիւնը ընդունիլ, «ձեռնավարելի փոքրամասնութիւն» (Minorité manipulée) նկատուելու անբաղձալի դիրքին չմատնուելու համար։ Սակայն ան կարողական ուժ մըն է որ կրնայ շարժման մղուիլ ազգ. պետութեան ի նպաստ եւ կրնայ տագնապի պահերու կշիռ մը ներկայացնել միջազգային յարաբերութիւններուն մէջ (այսպէս եղած է պարագան Հրեաներու՝ 1967-ին, Իսրայէլի վեցօրեայ պատերազմին ընթացքին, Ամերիկայի Յոյներուն՝ 1974-ին Թրքական ուժերու Կիպրոս ներխուժումին, Հայերու՝ 1988ին Ղարաբաղի հարցին ընթացքին)։ Իր կարգին, պետութիւնը որ չի կրնար ընդունիլ սփիւռքին բազմակեդրոնութիւնը եւ «բազմաձայնութիւնը» ու ոչ ալ կրնայ հանդուրժել ազգային հողատարածքին վրայ անոր քաղաքական միջամտութիւններուն, կը փափաքի ունենալ անոր տնտեսական եւ նիւթական նեցուկը ու միջազգային բեմին վրայ օգտուիլ անոր «լոպի»ներուն միջամտութենէն։

Այսպէս կարելի է բացատրել անհասկացողութիւնները, անախորժ ու լարուած կացութիւնները (1994-էն ի վեր) Հայաստանի ու սփիւռքի յարաբերութիւններուն մէջ որոնք սիւնակներ գրաւեցին «Յառաջ»ի մէջ։ Այսպէս, կարելի չէ խօսիլ «հայկական բացառութեան» մը մասին, նոյնիսկ երբ հայկական «արդի» սփիւռքը որուն մեկնակէտը 1915-ի ցեղասպանութիւնն է, կը շարունակէ «վերագտնելի հայրենիք»ի մը, «միաւորելի ազգ»ի մը երազները փայփայել։ Եւ նոյնիսկ եթէ հայկական կրօնքին, լեզուին եւ ինքնութեան պահապան Հայ Առաքելական Եկեղեցին պետութեան օգնութեան կանչուեցաւ, որպէսզի «միջնորդ»ի դեր կատարէ Հայաստանի ու Սփիւռքին միջեւ։

Այս պատճառով ալ Հ. Լեւոն Զէքիեանի բացատրութիւնները որոնք Հայաստանի ու Սփիւռքի միջեւ յայտնուած լարուած կացութիւնները որպէս իշխանութեան «դասական» պայքար կը մեկնաբանէր ՀՀՇ-ի եւ ՀՅԴ-ի միջեւ, համոզիչ չթուեցան ինծի («Յառաջ», 1995 Սեպտեմբեր 1),

Ասոր հակառակն էր Արփի Թոթոյեանի, Գրիգոր Պըլտեանի եւ Մարկ Նշանեանի պարագան որոնք կը պաշտպանեն երկրին սահմաններէն դուրս ապրող հայկական մշակոյթի մը գոյութեան ու զարգացումին տեսակէտը. կը պաշտպանեն նաեւ սփիւռքի մշակութային ինքնավարութեան թէզը եւ որոնք կանխատեսեցին հայկական պետութեան մը կազմաւորումէն թելադրուած (նոր լուծումներ ու նոր սահմանումներ պահանջող) նոր հարցեր («Յառաջ» Միտք եւ արուեստ – 1995 Սեպտեմբեր)։

Սակայն, Խաչիկ Թէօլէօլեանն էր որ Հայաստանի ու Սփիւռքի միջեւ ապագայ յարաբերութիւններու տեսութիւններ բերել փորձեց, մեկնելով Իսրայէլի եւ Ամերիկայի հրեայ սփիւռքին յարաբերութիւններուն վերլուծումէն («Յառաջ», 1995 Յունիս 27, 28, 29, 30)։

Ամերիկահայ այս մտաւորականը որ ծնած ու դաստիարակութիւնը ստացած է ՀՅԴ.-ի Մերձաւոր – Արեւելքի մտաւորական շրջանակին մէջ, տարիներէ ի վեր խորհրդածութեան նիւթ ըրած է հայկական սփիւռքին ներկան ու ապագան։ Ամերիկեան համալսարանի պաշտօնէն զատ 1991-ի գարունէն ի վեր ան խմբագիրն է «Սփիւռք» (4) ամերիկեան պարբերականին որ կը կոչուի «Անդրազգային ուսումնասիրութիւններու ժուռնալ»։ Հոս աւելորդ չէ յիշեցնել որ «Սփիւռք»ին նիւթականը կ՚ապահովեն Զօրեան հիմնարկը եւ Թորոնթոյէն հայ երիտասարդ, մեկենաս Գուրգէն Սարգիսեան։ Նոյն հիմնարկին հիմնադիրներէն ու նախկին տնօրէն Ժ. Լիպարիտեան ներկայիս նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի արտաքին քաղաքականութեան խորհրդականն է։

«Սփիւռք»ը միջազգային գիտական բարձրորակ պարբերաթերթ մըն է, յատկացուած՝ սփիւռքացած ընկերութիւններու, ցեղային կամ կրօնական փոքրամասնութիւններու գաղթերուն եւ անոնց մշակոյթներուն ուսումնասիրութեան։ Պարբերաթերթը աւելի լայն տեղ կու տայ «միւսներուն» եւ հազուադէպօրէն կ՚ունենայ Հայերու վերաբերող յօդուածներ։ Յատուկ է թերթին նպատակը. Ազգ – պետութիւններու հետապնդած թիրախը՝ ցեղային եւ մշակութային միատարրութիւնը դատապարտել, ցոյց տալ բազմամշակութայնութեան երեսակներն ու արդիւնքները։ Անոր նպատակներէն է նաեւ անուղղակի կերպով Հայերը մղել գաղութային նոր մարտավարութիւններու որդեգրումին երբ Խորհրդային Միութեան աւարտով ու անկախ Հայաստանի տնտեսական ու ընկերային տագնապով հինգ տարիէ ի վեր անսպասելի աճ արձանագրած է հայկական սփիւռքը։

Նախագահական վերջին ընտրապայքարին ընդդիմութեան ամէնէն դրական թէմաներէն էր Հայաստանէն արտագաղթին դատապարտումը։ Մինչ նախագահը կու տար մեկնողներու 400 հազար թիւը, ընդդիմութիւնը կ՚ըսէր թէ 700 հազարէն 1 միլիոնի միջեւ մարդ մեկնած էր։ Սփիւռքին բնորոշ վիճակագրական տուեալներու բացակայութիւնը մասամբ դարման գտաւ Լառնաքայի գիտաժողովին, շնորհիւ Մոսկուայի Գիտութեան ակադեմիայէն երկրագէտներու խմբակի մը որ նախկին Միութեան (5) հայկական եւ հրէական գաղութներուն նուիրուած ուսումնասիրութեամբ մը թուական ստոյգ տուեալներ ներկայացուց։

1989-էն ի վեր արձանագրուած քաղաքական փոփոխութիւնները նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ հայկական նոր սփիւռք մը ձեւացուցին։ Մէկ կողմէ կան իրենց պատմական հայրենիքէն մեկնող Հայերը որոնք Ռուսաստանի մէջ ամէնէն ցրուած ազգային խումբը կը կազմեն. միւս կողմէ կան նախկին գաղութներուն մնացորդները։ Այսպէս է որ Կրասնոդարի հայ բնակչութեան թիւը յանկարծական ոստումով մը 1992 Սեպտեմբերին հասած է 230 հազարի, ըստ պաշտօնական տուեալներու որոնք վստահաբար նուազեցուցած են իսկական քանակը։ Վերադարձի գաղափարը անհաւանական է անոնց համար որոնց մեծ մասը նոր մեկնումներու սպասումին մէջ կը գտնուի։ Այս մէկ օրինակը, ուրիշներու կարգին, կը հաստատէ հետազօտութիւններու նախատեսումը թէ հայկական սփիւռքը ապագայ ունի։

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

---

(1) – Վերջերս լոյս տեսած տասնեակ մը հատորներէ կարելի է նկատի ունենալ հետեւեալները.

G. Sheffer — Diasporas in World Politics, New York, 1986;

G. Chaliand et J.-P. Rangeau — Atlas des Diasporas, Paris, 1991;

M. Bruneau (ed). Diasporas, Montpellier, 1994;

La Revue Herodote, Géopolitique de Diasporas, Paris, 1989, N° 53.

Ասոնց ամէն մէկուն մէջ ուսումնասիրուած է հայկական սփիւռքի նիւթը։

(2) – Յունարէն «Սփէիրօ» (ցանել) բառէն։

(3) – G. Prevelakis (ղեկավար) «Սփիւռքներու ցանցերը». ցրուիչ հաստատութիւն «Հարմաթան». Փարիզ 1996, 444 էջ։

(4) – «Օքսֆորտ Փրէս» հրատ. Նիւ – Եորք։

(5) – Սփիւռքներու ցանցերը» էջ՝ 93 – 132։

ԵՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԾԽԱԽՈՏ ԿԸ ՆԵՐԱԾԷ

Ռուսական Օրթոտոքս Եկեղեցին 1991ին ստացած է բարոյական անձնաւորութեան կարգավիճակ. այդ թուականէն ալ սկըսած է լրջօրէն զբաղիլ առեւտուրով։ Արդէն փոքր սրբանկարներու, խաչելութիւններու եւ նուիրական այլ առարկաներու վաճառքէն եկեղեցին իր պիւտճէին 30%-ը կ՚ապահովէ։ Ասկէ զատ կայ պանդոկի գործունէութիւնը որ եկամուտի երկրորդ աղբիւր մըն է. Ռուսաստանի պատրիարքին բնակավայրին կից կայ հինգ աստղանի իջեւան մը որուն ամէնէն աժան սենեակը 200 տոլար է։ Այս երկու պարագաներէն զատ, պաշտօնապէս ըսուածը այն է թէ մնացեալ եկամուտը կ՚ապահովուի հաւատացեալներու նուիրատուութիւններէն։

Այսուհանդերձ, ռուսական մամուլը տպած է տեղեկութիւններու որոնց համաձայն ռուս օրթոտոքս եկեղեցին եկամուտի շատ տարբեր աղբիւրներ ալ ունի։ Նախ այլախոհ կրօնաւոր մը որ Դումայի երեսփոխան է, յայտնած է որ պատրիարքը Դումայի նախագահին դիմում ներկայացուցած է որ 200 թոն հաւու միսի համար մարդասիրական օժանդակութեան կարգադրութիւն ձեւակերպուի որպէսզի մաքսային հարկերէն զերծ մնայ ներածումը։ Ասոր յաջորդած է մամուլին տեղեկատուութիւնը թէ Մոսկուայի առաջնորդութեան փինանսական վարչութիւնը գլխաւոր հիմնադիրն է քարիւղի արտածումի ընկերութեան մը։ Մամուլին մէջ տեղ գտած են նաեւ խորհրդային ամենաչքեղ կառքերու բարձրաստիճան եկեղեցականներու պատկանելու լուրերը, ինչպէս նաեւ լուրերը թէ արտասահմանեան ծխախոտի ներածումի գլխաւոր հասցէն նոյնպէս եկեղեցին է։

Օգոստոսին պարբերաթերթ մը յայտնած է թէ ներածուած ծխիկներուն համար մաքսային տուրքի կարեւոր զեղչեր կիրարկուած են։

Կասկածներու տակ է եկեղեցիին արտաքին յարաբերութիւններու բաժինը որ հիմնուած է 1946-ին ՔԱ–ԿԷ–ՊԷ-ին մասնակցութեամբ։ Միշտ յատուկ, արտօնեալ կարգավիճակ մը վայելած է այս բաժինը։ Խորհրդարանի յանձնաժողովներէն մէկուն մէկ խորհրդականը օր մը մտնելով այդ բաժնին գրասենեակէն ներս, մեծ զարմանքով տեսած է սիկառէթը շրթունքին երիտասարդուհի մը որուն դիմելով պաշտօնեայ մը գոռացած է թէ պէտք է անմիջապէս մեքենագրէ Միացեալ – Նահանգներու նախագահին ուղղուած նամակը որպէսզի ստորագրել տայ առաջնորդին։ Այդ բաժնին մէջ այսօր ալ Աստուծոյ տան վայել մթնոլորտ չկայ։ Հատորակ գրասենեակներ տեղ գտած են, հոն որոնց մէջ առձեռն հեռաձայններով գործի մարդիկ կը խօսին «հարկազերծ ապրանքներ»ու կամ «լեհ յաճախորդ»ներու մասին։

Ինչ կը վերաբերի ծխախոտի գործին, անոր արմատները կը գտնուին յետխորհրդային պետութեան եկեղեցիին պատճառած ամօթին մէջ։ Որպէս թէ քաւելու համար անաստուածութեան տարիներու մեղքը, կուսակցութեան նախկին ղեկավարները պարտք նկատեցին զօրավիգ կանգնիլ եկեղեցիին թէ՛ բարոյական, թէ՛ նիւթական մարզերուն մէջ։

Արտաքին յարաբերութիւններու բաժինը իր միջոցներով ծխախոտի արտասահմանեան մեծագոյն արտադրողներուն հետ շփում ստեղծած է որպէսզի ապրանք ղրկեն եկեղեցիին հասցէին։ Այդ ներածումները նկատուած են մարդասիրական օժանդակութիւն եւ որպէս այդ զերծ մնացած յաւելեալ արժէքի տուրքէն։

1996-ի առաջին հինգ ամսուան ընթացքին 1·2 միլիառ Ֆրանք արժողութեամբ ծխիկ ներածուած է այդ ճամբով եւ ձեռնհաս անձեր կ՚ըսեն թէ եկեղեցին չէ վճարած միլիոնաւոր տոլարներու մաքսային հարկը։ Այս կացութիւնը պատճառ եղած է որ այլ կրօնքի պատկանողներ ալ մենաշնորհներ ուզեն ծխիկ կամ նաեւ գինի ներածելու համար, բայց ոչ մէկ արտօնութիւն տրուած է։

Արդէն Յունիսին կառավարութիւնը հրամանագիրով մը յայտնած է թէ ալքոլը եւ ծխիկները այլեւս չեն կրնար զերծ ըլլալ մաքսային հարկէն որպէս «մարդասիրական օժանդակութիւն»։ Սեպտեմբերին ուրիշ հրամանագիր մըն ալ արգիլած է որպէս օժանդակութիւն ստացուած ապրանքին վաճառքը։

Սակայն, ամէն օրէնք ունի իր բացառութիւնը, մանաւանդ ռուսական առեւտրական կեանքին մէջ, ու կասկած չկայ որ Եկեղեցին ճար պիտի գտնէ յարուցուած արգելքները շրջանցելու։ Ասոր համար հաւանօրէն պիտի հրաժարի ծխախոտի վաճառքէն, որովհետեւ եթէ ուրիշներու նման հարկ վճարէ, իրեն ոչ մէկ շահ պիտի մնայ։

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

«ՆԱՒԱՍԱՐԴ» ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Յաճախ չէ որ գեղարուեստական հաւաքոյթ մը կ'արժանանայ Լիոնի շրջանի մեր ազգակիցներուն հետաքրքրութեան: Ուրախալի է որ Փարիզի Նաւասարդ պարախումբը կրցաւ, գրեթէ ամբողջովին, լեցնել Վիլէօրպանի մշակոյթի կեդրոնը՝ ուր կան շուրջ 550 նստատեղիներ:

Ցերեկոյթը, Կիրակի, Հոկտ. 27-ին, կազմակերպուած էր Լիոն – Վիլէօրպանի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ՝ որուն անձնուէր տիկինները ու օրիորդները կը ջանան միշտ առիթներ տալ հայրենիքին, խանդավառուելու՝ ի տես հայկական արժէքներու:

Նաւասարդի անդամ ու անդամուհիները ...յօրէն յաջողեցան եւ տուին իրենցմէ ակնկալուածէն աւելին իսկ, թերեւս: ... – հայ ներկաները՝ որոնց մէջն էին քաղաքապետութեան վարչականներէն մէկ ...աններ եւ նաեւ՝ ծերակուտական քաղաքապետը, Ժիլպէր Շապրու, յայտնեցին իրենց հիացումը ի տես դերակատարներու ճկունութեան, պարուհիներու զգեստներուն, գնահատեցին մեր ժողովրդական երաժշտութեան հմայքը: «Բարձր կարգի ներկայացում մը», ախ... այդպէս որակեց Պր. քաղաքապետը:

***

Ճոխ էր յայտագիրը՝ շուրջ երկու տասնեակ խմբական պարեր: Նաւասարդի շարքերուն մէջէն անցած են մէկէ աւելի սերունդներ, երեսուն տարիներէ ի վեր, հասած է, հայրենի պարերու արուեստին մէջ, նախանձելի, որակաւոր մակարդակի մը: Ոչինչ ունի նախանձելու, կը կարծենք, Հայաստանի խումբերէն՝ որոնք խորհրդային շրջանին, ...գային մեզի: Բայց, երբեմն, դերակատարներու քանակէն:

Տեղին է, սակայն, նշել, որ, Փարիզ, ...ով քովի բերել վաթսուն – եօթանասուն ...րիտասարդ, այր, կին, զանոնք մարզել, ...աւորել զանոնք, այդ արդէն սխրագործութիւն մըն է խումբին վարիչներուն համար: Ինչ որ հասկցան,, անկասկած, Վիլէօրպանի հանդիսատեսները՝ որոնք երկարօրէն ծափահարեցին Նաւասարդը:

Ծափահարութիւնները կ'երթային նաեւ, կը յուսանք, Կապոյտ Խաչի վարչութեան որ յանձն առած էր ցերեկոյթին կազմակերպութեան հոգը, նիւթական վնասի մը վտանգը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

16–ԱՄԵԱՅ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ

ԹԱՄԱՐ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԳԱՐՆԷԿԻ ՀՈԼԻ ՄԷՋ

Նիւ – Եորքի համբաւաւոր Գարնէկի Հոլին մէջ Սեպտեմբեր 27-ին նուագահանդէս մը տուած է ամերիկահայ 16-ամեայ դաշնակահարուհի Թամար Ասատուրեան, մեկնաբանելով հետեւեալ գործերը եւ արժանանալով միահամուռ գնահատանքի.

Պախ – Փարթիթա թիւ 6, Փիրսմով – Փրէլիտ եւ Թոգգաթա, Պէթհովէն – Սոնաթ թիւ 32 – օփիւս 111, Շոփէն – Սքերցօ թիւ 1 – օփիւս 20:

Թամար սկսած է դաշնակ նուագել 7 տարեկանին, իբր ուսուցիչ ունենալով Արթիւր Փափազեան եւ աւելի վերջ ալ՝ Օքսանա Եապլոնսքայա: Թափնեկիր է շատ մը մրցանակներու: Անցեալ տարի նուագահանդէսներ տուած է Հերթֆորտ, Նիւ – Եորք, Նիւ – Ճըրզի, Ուաշինկթըն, Օրլանտօ, Լոս – Անճըլըս եւ Փասատինա: Ծրագրուած է յառաջիկայ տարի նուագել եւրոպական երկիրներու, Ռուսիոյ եւ Հայաստանի մէջ:

Ըստ երաժշտական քննադատութիւններու, Թամար կը խոստանայ մեծ ապագայ: Թոռն է գրագէտ – երաժշտագէտ Յակոբ Ասատուրեանի, որ հեղինակ է Կոմիտաս Վարդապետի մասին ուսումնասիրութիւններու:

ԽՈՒՆԿ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՆԻՆ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 1-ին, Ամենայն Սրբոց Տօնի օրը, կէսօրէ ետք Պանեձօ – Փարիզիէնի գերեզմանատան մէջ տեղի ունեցաւ հայ մտաւորականներու շիրիմի օրհնութեան արարողութիւնը զոր կատարեց Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան: Դամբանին մէջ կը հանգչին մեր մտաւորականներէն Լեւոն Բաշալեան, Յակոբ Տէր – Յակոբեան, Արշակ Չօպանեան, Մաննիկ Պէրպէրեան, Արա Պարթեւեան, Տիգրան Պալեան եւ շատ ուրիշներ:

Դամբանին ճակտին, խորհրդանշական արձիւ մը կը ներկայացնէ այդ մտաւորականներուն մտքի թռիչքը:

Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին Ֆրանսահայ մտաւորականներ եւ Հայաստանէն այցելու պատմաբան Աղատ Բողոյեան:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան խօսեցաւ գրողներու վաստակին եւ ժողովուրդին կեանքէն ներս անոնց ստանձնած դերին մասին: Տիկին Գալֆայեան անդրադարձաւ նաեւ հայ դպրոցի գոյութեան պահպանումին, մանաւանդ «Իսի լէ Մուլինոյի» նորակառոյց վարժարանին:

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կողմէ արտայայտուեցաւ Մկրտիչ Պասմաճեան. յատկապէս ոգեկոչելով Բարեգործականի գործակատար Արթօ Համբարձումեանի յիշատակը:

Արարողութիւնը աւարտեցաւ Հ. Գալֆայեան – Փանոսեանի կողմէ պոլսահայ բանաստեղծ Զ. Խրախունիի «Սրտի խօսք» հատորէն «Մայրադրութիւն» բանաստեղծութեան ընթերցումով:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՊԵԼԿՐԱՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ ՈՒՆԻ

Նոյեմբեր 2-ին Պելկրատի մէջ սկսած է գործել միօրեայ հայկ. դպրոց մը որ ունի մինչեւ 8 տարեկան 15 երախաներ ու 30 չափահասներ: Բացումը նշուած է հանդիսաւոր կերպով, աշակերտներու, ծնողներու եւ Սերպիոյ Հայոց Միութեան անդամներուն ներկայութեամբ: Շատեր յուզումով ու արցունքոտ աչքերով հետեւած են հանդիսութեան, ապրելով ուրախութիւնը՝ Հայոց գիրն ու լեզուն սորվելու կարելիութիւնը ունենալուն: Այդ առիթով գրենական պիտոյքներ – պայուսակներ, դասագիրքեր, եւայլն – բաժնուած են աշակերտներուն: Այդ բոլորը նուիրուած են Յունահայերու կողմէ:

Սերպիոյ Հայոց Միութեան տեղեկատուութեան մէջ կ'ըսուի որ դասերը առայժմ միայն Շաբաթ օրերը տեղի կ'ունենան, որովհետեւ վայրը ամբողջ շաբթուան համար վարձելու միջոցները չունին: Բայց ընդհանուր է գոհունակութիւնը որ դպրոցը սկսած է գործունէութեան երկրորդ տարին: Այդ գոհունակութեան հետ տեղեկատուութիւնը կ'աւարտի յունահայ գաղութին եւ յատկապէս բժիշկ Անուրկեանի ու Պ. Գալֆայեանի ուղղուած շնորհակալութեան խօսքով:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԱՍԻՆ ՍԽԱԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Արմինիըն Ռիփորթըր»ի 1996 Հոկտեմբեր 12-ի թիւին մէջ, Երուսաղէմի կալուածներու մասին գրութիւն մը կը յայտարարէ թէ Երուսաղէմի Պատրիարքը կ'ամբաստանէ Կալուածոց Տեսուչ Յուսիկ Եպիսկոպոս Պաղտասեանը զեղծարարութեան յանցանքով:

Պատրիարք Սրբազանի տեղեկագիրը, Երուսաղէմի Միաբանութեան Տնօրէն Ժողովին ներկայացուած Օգոստոս 8-ին, ընդհակառակն կը հաստատէ հետեւեալը. – «Կասկած չկայ որ փաստաբանները պիտի փորձեն մեղադրել Կալուածոց Տեսուչը, իբրեւ միջնորդ եւ Պատրիարքարանի ներկայացուցիչ: Այս պատճառով, Յուսիկ Սրբազանին հետ Յուլիս 30-ի եւ Օգոստոս 6-ի մեր խորհրդակցութեանց ընթացքին, այս պարագան նկատի առինք, ապահով ըլլալու համար, եւ Սրբազանը մեզ հաւաստիացուց թէ ինք վստահ է որ մեղսակցութեանց որեւէ մեղադրանքէ ինքզինքը ազատ կը զգայ»:

«Արմինիըն Ռիփորթըր»ի նոյն գրութեան մէջ ուրիշ սխալներ եւս կան. –

– Սխալ է որ «Եաֆայի վանքի համաձայնագրի պարագային» 750.000 տոլար կանխիկ գումար մը պիտի տրուէր: Տեղեկագիրը կ'ըսէ. – «Մտահոգուելու պատճառ ունեցանք, երբ Յուսիկ Սրբազան մեզի ներկայացուց մեր փաստաբաններուն պատրաստած նոր մէկ համաձայնագիրը, Եաֆայէն մեր ուրիշ մէկ կալուածի մասին, 99 տարուան պայմանագրով եւ 65%-ի դէմ 35% բաժին հանելով Պատրիարքարանին»:

– Տեղեկագրին մէջ Պատրիարք Սրբազանը երբեք չէ ամբաստանած Յուսիկ Սրբազանը «վստահութեան խախտումի» մեղադրանքով: Ընդհակառակն. «Փաստաբանները մեզի եւ Տնօրէն Ժողովին, Յուսիկ Սրբազանի միջոցաւ, միայն 99 տարուան եւ Պատրիարքարանին տրուելիք բաժիններուն մասին բացատրութիւններ տուին: Եւ իրենց խորհուրդին վստահելով, Տնօրէն Ժողովին մէջ մեր հաւանութիւնը տուած ենք»:

Եւ այսպէս ուրիշ սխալ տեղեկութիւններ:

Տնօրէն Ժողովը իր 1996 Օգոստոս 8-ի նիստին մէջ նկատի առնելով Պատրիարք Սրբազան Հօր տեղեկագիրը, 99 տարի վարձու տրուած երեք կալուածները, վերանկատման մասին, որոշեց որ «Պատրիարք Սրբազանը օրինական միջոցներով պիտի հետապնդէ այս հարցը»:

ԴԻՒԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱԹՈՌՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

Հոկտեմբեր 19, 1996

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Արամ Բագրատ, Միլքիէի շրջանաւարտ, ...քերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն ու գերմաներէն լեզուներու հմուտ, որ Իզմիրի մէջ կարեւոր պաշտօն մը վարելէ ետքը, յեղափոխական գործի մը հետեւանքով ամէն բան թողած ու փախած էր Յունաստան, մեծ օթէլներու դրանց առջեւ կը սպասէր անգլիացի զբօսաշրջիկները առաջնորդելու համար՝ իբրեւ կլիկերոն՝ Աթէնական հնութիւնները եւ քանի մը ...ախմի շահելու:

Ու յաճախ դառն փորձութիւններու կ'ենթարկուէր խեղճը, որովհետեւ լաւ չէր ճանչնար այդ հնութիւնները եւ Ակրոպոլի բլուրը՝ Սոկրատի բանտին, Թեզէոսի տաճարը Բագոսի թատրոնին հետ կը շփոթէր:

Եւ երբ հետերնին «Պէտէքէր» ունեցող զբօսաշրջիկներ իր սխալը ցոյց կուտային պատմական աղբիւրի մը, սիւնի մը կամ ...ի մը մասին՝ Արամ Բագրատ անդրդուելի համարձակութեամբ մը կը պատասխանէր.

– Ներեցէ՛ք, պարոն, Պէտէքէր կրնայ սխալած ըլլալ՝ քանի որ հնագիտութիւնը այս կէտին նկատմամբ իր վերջնական վճիռը չէ արձակած տակաւին:

Սիմոն Մանիկեան, Արմտանցի փաստաբանը, որ Պոլսոյ մէջ տասնեակներով գործաւորներ բանեցուցած ու փայլուն դիրք մը ունեցած է, Փիրէայի մէջ խուրու խաճուէճիի փոքրիկ խանութ մը ունէր, ուրկէ հազիւ օրական ապրուստը կրնար ճարել:

Զարեհ Գոչեան, ինքն ալ Ատա Փազարցի ունեւոր ընտանիքի մը զաւակ մը և իր քաղքին մէջ իբրեւ վաճառական դիրք ունեցող մէկը, խեղճ ու կրակ կեանք մը կը վարէր Աթէնքի մէջ:

Անդրէաս Մկրեան կամ Բարեպաշտ իր արհեստը ի գործ կը դնէր թապէլաներ գրելով ճղճիմ օրականներով:

Ընդհանրապէս մեր սովորական կերակուրն էր տոմաթէս սալաթասին ու ձիթապտուղը, զոր մեծ ախորժով ու համախմբուած կ'ուտէինք Փիրէայի՝ Սիմոն Մանիկեանի վարձած փոքրիկ տունը, որ Փիրէայէն անցնող բոլոր չքաւոր հայ գաղթականներու ժամադրավայրն էր եւ ուր սովորաբար ճաշի ու պառկելու համար 8 – 10 բացառիկ հիւրեր կը գտնուէին:

Իմ Աթէնք գտնուած միջոցիս Պոլսէն եկան նաեւ ուրիշ Հնչակեաններ՝ Սեդրակ Ամպարեան, Շահրիման, Սուրէն, եւայլն:

Շահրիմանը Պոլիս մէկ – երկու անգամ տեսած էի Վահէ Արզուեանի հետ, բայց զինքը աւելի մօտէն ճանչցայ Աթէնքի մէջ ուր մէկ քանի ամիս մնաց:

Պոլսէն փախչող եւ Աթէնք ապաստանողներուն մէջ կային նաեւ Տոքթոր Ճէլալեան, Տոքթոր Թիւրապ, որոնք առաւելն մինչեւ իրիկուն Պոլսոյ ախը կը քաշէին ու անհամբեր կը սպասէին որ բարելաւութիւն մը տեղի ունենար ու հանգիստ սրտով երթային իրենց տեղը:

Տոքթոր Ճէլալեան, որ Օմօնիա հրապարակը պանդոկ մը իջած էր, շատ կը նեղուէր գաղթականներէն, որոնք իր վրայ կը խուժէին՝ յանուն ազգասիրութեան՝ ձրիաբար ինքզինքնին դարմանել տալու համար այն ախտերէն, որոնց մասնագէտն էր հանգուցեալ տոքթորը:

Վահէ Արզուեան եւս Պոլիսէն մեկնած ու Եգիպտոս գացած էր:

Միջոց մը Զարեհ Գոչեան եւ ես ճամբու ծախք մը հայթայթելով, ինչ որ մեծ գումար մը չէր, քանի որ երրորդ կարգով կը ճամբորդէինք, Աղեքսանդրիա գացինք միասին, ուր մնացինք շաբաթ մը չափ:

Առաջին անգամն էր որ ոտքս Եգիպտոս կը դնէի եւ միայն Պոլսեցի փախստական ծանօթներ ունէի Աղեքսանդրիա, որոնց մէջ ամէնէն մտերիմն էր Վահէ Արզուեանը:

Աղեքսանդրիա նոյն միջոցին ապաստանած էին հազարաւոր հայ գաղթականներ, որոնց մեծ մասը լեցուած էին Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցիին բակն ու դպրոցը որ կատարեալ տօնավաճառի մը երեւոյթը ունէր: Եկեղեցիին շուրջը տարածուող ընդարձակ պարտէզը լեցուած էր փայտէ տաղաւարներով, որոնք կը ձեւացնէին սրճարաններ, ճաշարաններ, սափրիչի, նպարավաճառի, ծխավաճառի խանութներ, եւայլն: Բոլոր այդ գաղթականները կը կերակրուէին ու կը խնամուէին Ներպաստամատոյց Յանձնաժողովի մը ձեռքով, որուն հասոյթի աղբիւրները այնպէս առատ էին քան մեր Աթէնքի Յանձնաժողովինը:

Քանի մը օր Աղեքսանդրիա մնալէ ետքը՝ գացի Գահիրէ օր մը մնալու համար:

Մասնաւորաբար կը փափաքէի տեսնել Տիգրան Արփիարեանը, որ ինքն ալ Պոլիսը թողած ու Եգիպտոս ապաստանած էր:

Էզպէքիէի պարտէզին դէմ՝ Օփէրայի հրապարակը հանդիպեցայ իրեն եւ համբուրուեցանք:

Տիգրանը մեր մէջէն՝ կարելի է ըսել՝ ամէնէն բախտաւորը եղեր էր: Հազիւ ոտքը Աղեքսանդրիա դրած՝ զինքը պատուով ընդուներ էին ու դրպանը 5 – 10 ոսկի դնելով՝ ղրկեր էին Գահիրէ, ուր նոյնպէս բարոյական ու նիւթական ձեռնտուութիւնները չէին պակսեր իրեն:

Իմ տեսած միջոցիս տակաւին նոր հասած էր Գահիրէ եւ գրաղում մը չունէր, այսուհանդերձ զինքը ապահովցուցած էին թէ քիչ օրէն իրեն գործ պիտի հայթայթուէր, ինչպէս որ իրօք ալ եղաւ:

Այս կարճատեւ ուղեւորութիւնս Եգիպտոս՝ պատճառ եղաւ որ վերջնականապէս որոշում տամ Յունաստանը թողլու եւ Եգիպտոս հաստատուելու: Բարեկամներս ու ծանօթներս ալ արդէն նոյնը խորհուրդ տուին ինծի:

Այսուհանդերձ Գոչեանի հետ վերադարձանք կրկին Աթէնք միասին առնելով նաեւ Վահէ Արզուեանը, որ դժգոհ էր Աղեքսանդրիայէն, ուր կը տառապէր ստամոքսէ ու չէր կրնար ուզածին պէս հետեւիլ բանջարակերութեան, որմէ կը սպասէր իր բուժումը:

(Շար. 35)

(Շար. Ա. էջէն)

յեմբեր 13-ին, որոշ յառաջդիմութիւն մը արձանագրուած էր խօսակցութիւններուն մէջ եւ գրեթէ հաստատ էր որ Միացեալ -- Նահանգները իրենց հաւանութիւնը պիտի տային բազմազգեան ուժերու (8000) առաքման համար դանատական հրամանատարութեան ներքեւ։ Մինչ այդ մահերը կը բազմանան եւ ժանտախտն ալ աւեր կը գործէ։

ԳՐԱԿԱՆ ԿՈՆՔՈՒՌ մրցանակը շնորհուեցաւ կնոջ մը՝ Փասքալ Ռոզի առաջին վէպին՝ Լը Շաւէօր Զերօ, ինչ որ անակնկալ մը եղած է, նաեւ հեղինակին համար։ Ռընօտօն ալ տրուեցաւ Պորիս Շռայպէրի, հազար էջնոց իր վէպին համար՝ «Շուրջ կէս ժամուան լռութիւն մը»։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 18,1 միլիոն գործազուրկ ունի, այլ խօսքով գործօն տարրին 10,8%-ը։ Ընդհանուր համեմատութիւնը չէ փոխուած Սեպտեմբերի վերջ բաղդատմամբ նախորդ երեք ամիսներուն, թէեւ աւելցած է Ֆրանսա, Սպանիա, Գերմանիա, բայց նուազած է Մեծն--Բրիտանիա, Փորթուկալ, Ֆինլանտա։

ԺԱԳ ՇԱՊԱՆ--ՏԷԼՄԱՍ, ֆրանսական քաղաքականութեան եւ դիմադրական շարժումին կարկառուն դէմքերէն մէկը, Ազգ. Ժողովի պատուոյ Նախագահ դարձաւ Նոյեմբեր 12-ին։ Ազգ. Ժողովը, բոլոր հոսանքները միացած, ընդառաջ գընաց Ֆ. Սեկէնի առաջարկին։ Յիսուն տարի առաջ է, 1946, Նոյեմբեր 10-ին որ Ժ. Շապան--Տէլմաս առաջին անգամ երեսփոխան կ'ընտրուէր։ 81 տարեկան է։ Պորտոյի քաղաքապետի իր աթոռն ալ ժառանգեց Ա. Ժիւփէ։

ԼԱՆԿԸՏՈՔ--ՌՈՒՍԻՅՈՆԻ շրջանին մէջ ուղեվարներուն գործադուլը կը տարածուի եւ վախ կայ որ այլ գաւառներու եւ նոյնիսկ ամբողջ երկրին մէջ տարածուի։ Անցեալ տարուան գործադուլի մղձաւանջը դեռ թարմ է բոլորին յիշողութեան մէջ։ Ուղեվարները դէմ են տնօրէնութեան նոր ծրագիրներուն։

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ԿՆՈՋ 200 հազար Ֆր.ի «աշխատավարձք»ի հարցը, աւելորդ տեղեկագրի մը համար որու մէկ մասն ալ բանագողութիւն էր, հասած է մինչեւ Հիմալայայի գագաթը...։ Արդարեւ, տիկին Կզավիէռ Թիպերի քննութեան տակ առնուած էր անցեալ շաբթու, Էվրիի դատախազին կցորդին կողմէ, մինչ դատախազը՝ Տավընա Նեփալ կը մեկնէր ընկերներու հետ, Էվերէսթն ալ մագլցելու ծրագրով։ Այս դէպքը պատճառ եղած է որ Ներքին եւ Արդարութեան նախարարները, իրար անցած, ճար մը փնտռեն կասեցնելու համար կցորդին նախաձեռնութիւնը ու դեսպանատան մէկ ներկայացուցիչը թռանով մը լեռները պտըտած է դատախազը գտնելու համար եւ երբ յարաբերութիւն ստեղծուած է, դատախազը վախցած է կարծելով որ ընտանեկան աղէտ մը պատահած է...։ Ի վերջոյ, հանդարտած է ու օրերս վերադարձած։ Իր կցորդը չի ծածկեր որ օգտուած է անոր բացակայութենէն, քրքրելու համար թղթածրարները եւ տալու համար որոշումներ «զորս ան, թերեւս, չտար» կը խոստովանի։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց պայքարի անցնիլ աղանդներու դէմ որոնց թիւը 172-ի հասած է երկրին մէջ եւ որոնց կ'անդամակցին 300 հազար հոգի։ Միջնախարարական Դիտարանը բաղկացած է 30 անդամներէ եւ որու կը նախագահէ Ա. Ժիւփէ։ Պաշտօնն է առաջարկներ ընել վարչապետին բարելաւելու համար աղանդներու դէմ պայքարելու եղանակները։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԳԻՆԻ մը կը գերազանցէ ամէնէն ընտիր Պորտօները։ Այս վարկածը մեծ իրարանցում ստեղծած է ֆրանսական գինիի շրջանակներուն մէջ։ Արդարեւ։ «Եւրոպական մեծ դատակազմը» առջի օր նախապատուութիւն տուած է Թոսքանի շրջանի ոչ ալ այնքան համբաւ ունեցող գինիի մը՝ Սասիքայայի որ կը գերազանցէ նոյնիսկ այնքան հանրածանօթ Փեթրիւսները, Մարկօները, Հօ Պրիոնները, Մութոն--Ռոչիլտները։ Դատակազմը կը բաղկանայ 21 անդամներէ, որոնց մէջ՝ Միշէլ Պեթան, Պորտոյի գինիներու լաւագոյն մասնագէտը։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱՐՎԻԼ -- Ս. ՆՇԱՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Եկեղեցւոյս Օծման 14–րդ տարեդարձին առթիւ Փօն – տը – Շէրի Շարվիլի Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 17–ին տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Այս առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Ս. Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի իրենց ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի հոգիներուն համար, ինչպէս նաեւ Պահատուրեան, Պաթմազեան, Խարբութլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն ի հանգիստ՝ նաեւ կը յիշատակուին Եկեղեցւոյս միւս բոլոր բարերարներուն, նախկին հոգեւոր հովիւ վախճանեալ Հմայեակ Ծ. Վրդ. Պաղտասարեանի, Խաչատուրեանի, Պալեանի, Ճընկըլտըրեանի, Գարակէօզեանի, Մելքոնեանի, Մուկհամեանի, Աղէկեանի, Սաթուլլօի, Զիզտէեանի, Զիլինկիրեանի – Զիլինկիրեանի, Թիլպիեանի, Տէյիրմէնճեանի, Հիլպազեանի, Պաթմազեանի, Զատէեանի, Տիրանեանի, Յարութիւնեանի, Մարգարեանի, Գարիպեանի, Պչաքճեանի, Պագըրճեանի, Պետրոսեանի, Կիւրէնեանի, Մուրատեանի, Սօմունճեանի, Արտաշէս Մուրատեանի, Ժիրայր Քէլփէթէնճեանի, Վարէք Յակոբ Աբրահամեանի, Արաքսի Սարեանի, Վազգէն Ֆրէտէրիք – Վարդան Թէրզեանի եւ Երէցկին՝ Հերմինէ Տէրտէրեանի գերդաստաններուն սիրեցեալ հարազատներուն հոգւոցն ի հանգիստ։

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ վարիչ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Պատարագ ժամը 10.15–ին։

Ժամը 12.30–ին Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական հացկերոյթ։ Անոնք որոնք որ կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան հեռաձայնել Ազգային Միութեան նախագահ՝ Պր. Թէրզեանի եւ կամ՝ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւին։

Հեռաձայնել նախագահին՝
04 – 78 – 32 – 65 – 55
Հեռաձայնել Տէր Հօր՝
04 – 72 – 02 – 31 – 18

MESSE-ANNIVERSAIRE

La PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE
vous prie de bien vouloir honorer la mémoire de
ARAM CHEHIGUIAN

Une messe de requiem sera célébrée pour le premier anniversaire de son décès le 17 Novembre à 10 heures 30, en l'église St-Grégoire l'Illuminateur, 26, rue Sibié — 13001 MARSEILLE

ՀՈԳԵՃԱՇ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի եւ Անիէրի մասնաճիւղերը, միասնաբար, հոգեճաշի կը հրաւիրեն իրենց համակիրները, մեզմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17, ժամը 13–ին

17, rue Bleue, Paris 9e

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան»ի խնամակալութիւնը կը կազմակերպէ մըշակութային դասախօսութիւն մը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, երեկոյեան ժամը 20.30-ին «Դպրոցասէր Վարժարան»ի սըրահին մէջ։

Դասախօս՝
ՏՈՔԹՈՐ ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ
(Գերմանիայէն)

Նիւթ. – Հայաստանի բնութեան եւ «Խոսրովի Անտառ»ի պահպանման հարցերը (սահիկներու ցուցադրութեամբ)։

Մուտքը՝ ազատ է։

Հասցէ. –
1, Boulevard du Nord, Le Raincy

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE THEATRALE

organisée par
la CROIX BLEUE
Section «D. Serenguilian»
d'Issy-les-Moulineaux
le Mardi 19 Novembre à 20 heures 30
à l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
11-13, rue Danton
NAREK DOURIAN
présente
«La Belle-Mère d'Erevan»
par la Troupe d'Arménie.

***

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Astrig*»
d'Arnouville / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel
vous informe qu'elle organise un
« *THEYASSEGHAN* »
le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h
dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.

Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections *Paris et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 10–ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ եւ մատաղօրհնութիւն կը կատարուի, Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ
ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏ ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ
կը խօսին՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
եւ
ՓՐՈՖ. Ժ. Փ. ՄԱՀԷ
կ'արտասանեն՝
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ -- ԱՐԱՔՍ
եւ
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30–ին Հայ կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին մէջ
10 bis, rue Thoin, 75005 Paris
Métro Cardinal-Lemoine
Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

UGAB *Jeunes* — MARSEILLE

12 SEPTEMBRE :
Ma tatie débarque à Marseille...

29 OCTOBRE :
Ouverture du Grand Littoral...

23 NOVEMBRE :

SOIREE HAY

à partir de 22 heures 30
DJ : *David & Co.*
PAF : 80 F. + 1 consommation.
Membres: 60 F. + 1 consommation.

327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section «*Agnouni*» d'Asnières organise
pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES
le 22 Novembre à 20 heures 30
avec l'ensemble folklorique
NAVASART
et *SONIA NIGOGHOSSIAN*
(Mezzo-Soprano)

Les billets sont en vente au :
—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

GRANDE SOIREE DANSANTE

AU PROFIT DE
L'ECOLE SAINT-MESROB D'ALFORTVILLE
Sous la présidence de Monsieur le Maire
RENÉ ROUQUET
Sénateur du Val-de-Marne

DINER DANSANT

avec
BARTEV
LE SAMEDI 30 NOVEMBRE
Salle Roger Delmas
rue de Toulon, 94140 Alfortville
à partir de 20 h 30

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15
VENDREDI
15 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.984 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.984

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

Առաջին ակնարկով գործնապաշտ մօտեցումով կազմուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը գործէ Հայաստանի նոր կառավարութիւնը: Կը բաղկանայ վարչապետը ներառեալ 24 անդամէ որոնց երկուքը վարչութիւններու պետական նախարարներ են, մէկն ալ աշխատակազմի ղեկավար: Նախորդը վարչապետին կողքին ունէր անոր փոխանորդն ալ, 23 նախարար ու 8 վարչութեան պետեր, 1993 Փետրուար 13-ի կառավարութենէն թըւական այս տարբերութենէն եւք այս օրուանը ուշագրութիւն կը գրաւէ նախորդէն փոխադրուած 11 անունով, ինչ որ գրեթէ կէսն է ամբողջ կազմին: Ասոնցմէ եօթը կը գլխաւորեն նոյն նախարարութիւնը. մնացեալ չորսը կամ նախարարութիւն փոխած են, կամ որոշ փոփոխութեան ենթարկուած է իրենց յանձնուած նախարարութիւնը: Նոյն պաշտօնին վրայ կը գտնենք Ա. Բաբլոյեանը (Առողջապահութիւն), Ա. Սաֆարեանը (Արդիւնաբերութիւն), Վ. Սարգսեանը (Պաշտպանութիւն), Լ. Բարխուդարեանը (Ֆինանս), Հ. Քոչինեանը (Փոխադրութիւն), Գ. Պօղպատեանը (Հաղորդակցութիւն) եւ Ս. Բաղալեանը (Արտակարգ իրավիճակի պետական վարչութիւն): Նախապէս Պետական նախարար Գ. Ծահպազեան նշանակուած է կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար – նախարար, Վ. Մովսիսեան որ գաղթականներու պետական վարչութեան պետ էր, ներկայիս դարձած է Գիւղատնտեսութեան նախարար, իսկ Գ. Մարտիրոսեան որուն յանձնուած էր Շինարարութեան նախարարութիւնը, այսուհետեւ Ուժանիւթի նախարար է: Կատարուած փոփոխութիւններուն ամէնէն յատկանշականն է Ազգային ապահովութեան պետական վարչութեան ու Ներքին նախարարութեան միաձուլումը. այս վարչութեան նախորդ պետը Ս. Սարգսեան այս ձեւով կը կեդրոնացնէ Ներքին նախարարութեան պաշտօնն ալ, հանդիսանալով երկու ծանրակշիռ աթոռներու միակ տէրը:

Կազմը լրացնող նորերու մէջ ուշագրաւ է արտաքին քաղաքականութեան մարզին մեծարումը, Հրաժարեալ Արտաքին նախարար Վ. Փափազեանը կը փոխարինէ ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչ Ա. Արզումանեան, իսկ Առեւտուրի եւ Զբօսաշրջութեան նախարար կարգուած է Գանատայի ներկայացուցիչ Գ. Նանագուլեան:

Ջնջուած, կամ մօտակայ այլ նախարարութեան մը շրջանակին մէջ ընդգրկուած են նախորդ կառավարութեան աշխատութեան, թեթեւ արդիւնաբերութեան, նիւթական աղբիւրներու, լուսաւորութեան, պարէն-մթերումի եւ գաղթականներու նախարարութիւն կամ վարչութիւնները: Ստեղծուած է երկու նոր նախարարութիւն. մէկը կը կոչուի Տարածքային կառավարման, միւսը՝ Սեփականաշնորհման եւ օտարերկրեայ ներդրումներու նախարարութիւն: Առաջինը հասկնալի է որ արդիւնք է գործադրուած տարածքային կառավարման նոր ձեւին, իսկ երկրորդը կը մատնէ հետեւելի քաղաքականութեան հիմնական գիծը որ կը վերաբերի սեփականաշնորհումները չարունակելու եւ արտաքին ներդրումներու գըրաւման:

Արմէն Սարգսեանի հետ աշխատելու կոչուած կառավարութիւնը փոխ – վարչապետի աթոռին հետ զեղչած է միայն Պետական նախարարի աթոռն ալ: Պահպանուած է իգական սեռէն նմոյշի մըն ալ տեղ տալու «բծախնդրութիւնը»: Նախորդ կառավարութեան միակ կին նախարարն էր Կարինէ Դանիէլեան (Բնապահութիւն), նորին մէջ Հրանոյշ Յակոբեանի յանձնուած է ընկերային ապահովութեան մարզը որուն աթոռը բաւական փշոտ պէտք է ըլլայ:

Կառավարութեան նորէն աւելի «նորոգուած» այս կազմը որոշ վերապահութիւն ներշնչող կողմեր ունի. կարելի է հարց տալ, օրինակ թէ հին նախարարներու պահպանումի որոշումին մէջ անոնց տարած գործունէութեան յաջողութի՞ւնը չափանիշ եղած է միշտ. նորերը բոլորն ալ կը համապատասխանե՞ն իսկապէս, միմիայն արհեստավարժութեան մակարդակի նկատառումով ընտրուածի սկըզբունքին: Նման հարցականներու պատճառ են յատկապէս Ներքին նախարարութեան եւս յանձնումը Ս. Սարգսեանի որ արդէն կը գլխաւորէր Ապահովութեան վարչութիւնը ու այսօր կը կոչուի ստանձնելու «ուժային» երկու նախարարութիւններէն մէկն ալ: Նոյնն է պարագան արտաքին քաղաքականութենէն բերուած երկու նախարարներուն. ՄԱԿ-ի մօտ ներկայացուցիչի փորձառութիւնը պիտի բաւէ՞ Արտաքին նախարարութիւն գլխաւորելու. եթէ նոյնիսկ անոր մայր գիծերը կ'որոշուին աւելի բարձր մակարդակներէ: Յատկապէս Ղարաբաղի հարցին ու Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզին մէջ նոր զարգացումներու հեռանկարին առջեւ որքա՞ն անհրաժեշտ էր մէկդի ձգել Վ. Փափազեանի առնուազն ձեռք ձգած փորձառութիւնը:

Հայաստան նախագահական ընտրութեան առիթով դժգոհութեան պոռթկումի օրեր ապրեցաւ. ու իշխանութեան ամէնէն բարձրաստիճան դէմքեր խոստովանեցան թէ ան հետեւանք էր տնտեսական ու ընկերային ծանր պայմաններու, անհաւասարութիւններու: Լեւոն Տէր – Պետրոսեան խոստացաւ կացութեան սրբագրութեան ուղղուած «քառորդային լուրջ փոփոխութիւններ»:

Նոր կառավարութիւնը նախորդէն փոխանցուած նախարարներու կարեւոր համեմատութիւն մը ունի. նորերու ընտրութեան մէջ կան երբեմն ոչ համոզիչ տարրեր. իսկ որոշ նախարարութիւններու նորովի ձեւաւորումը հարցականներու ծնունդ կուտայ: Այս պարագաներով դըժուար է որ յետ ընտրական խոստումները լրիւ յարգած ըլլալու վստահութիւն ներշնչէ կառավարական կազմը:

Մասնաւորաբար արտաքին դիւանագիտութեան մէջ լուրջ յաջողութեան տէր Ա. Սարգսեանի վարչապետութիւնը որմէ շատ բան կախում ունի անշուշտ, բաւական կրնա՞յ ըլլալ ակնկալութիւնները գոնէ որոշ չափով գոհացնելու: Երկրին ներկայի կացութեան մէջ շատ քիչ տեղ մնացած է անորոշութիւններու, սրբագրութիւններու յապաղումին ու մանաւանդ խոստումներու մէկդի ձգուելուն:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Հոկտեմբեր 30-ին հայ մը՝ Սրկադի Սւետիսեան կրակ բանալով սպաննած է իր տան վրայ յարձակումի անցած ութ յելուզակներէ երկուքը: Անոնք եկած էին միջոց մը առաջ մահացած իր հօրը պարտատիրոջ կողմէ, պահանջելու ութ հազար տոլարի պարտքը: Արդիական զէնքերով կատարուած յարձակումին Ա. Աւետիսեան պատասխանած է հօրը հին կալաշնիկովով:

ՊՈՍՆԻՈՅ հաւաքական նախագահութեան երեք անդամները՝ մահմետական Իզէթպեկովիչը, խրուաթ Զուպաքը եւ սերպ՝ Քրաժիսնիքը Փարիզ եկած են, Պոսնիոյ միջազգային ժողովին առթիւ որու ընթացքին պէտք է պատրաստուի «խաղաղութեան ամրապնդման ծրագիր մը»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, ջարդը կը շարունակուի: Պլիտայի մօտ է այս անգամ, որ Եօթշաբթիէն Չորեքշաբթի լուսնալիք գիշերը (Նոյեմբեր 12-էն 13) իսլամական զինեալ խմբակ մը մորթած է 12 հոգի, որոնց մէջ 3 կիներ եւ չորս մանուկներ: Նոյեմբեր 1-էն ի վեր ոճրափորձերէ մեռնողներու թիւը 76-ի հասած է:

ԻՐԱՆԻ գաղթակայանները ապաստան գտած 65 հազար իրաքցի Քիւրտերու վիճակը տագնապալի կը դառնայ ձմրան այս առաջին օրերուն: Ամէն գիշեր մէկ-երկու մանուկներ կը մեռնին Քէլէհի կայանը որ 2000 մեթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի արեւմտեան Ատրպատականի մէջ:

ԵԼՑԻՆԻ արագընթաց ապաքինումը շշմեցուցիչ կը նկատուի նոյնիսկ մասնագէտ բժիշկներուն կողմէ եւ կը կարծուի որ նախատեսուածէն շատ աւելի առաջ պիտի վերստանձնէ իր պաշտօնը: Կրեմլինի բժշկապետն ալ յայտարարած է մամուլին որ կը հիանայ այդքան աշխոյժ հիւանդի մը որու «սիրտը սկսած էր բաբախել վիրաբուժական սեղանին վրայ առանց որեւէ խթանիչի ինչ որ կը պատահի հազարէն մէկ»:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ... ՄԶԿԻԹԸ

Որքան ալ տարօրինակ կը թուի այս խորագիրը, կը խորհինք որ տարբեր բան չենք կրնար ըսել երբ հայկական եկեղեցի մը մզկիթի կը վերածուի Թուրքերուն կողմէ:

Այս առնչութեամբ, «Մարմարա» հետեւեալը կը գրէր Նոյեմբեր 4-ի իր թիւին մէջ. –

«Հիւրրիյէթ» կը հաղորդէր որ Մշակոյթի նախարար Իսմայիլ Գահրամանի արտօնութեամբ մզկիթի պիտի փոխակերպուի Էրզրումի Հայկական Եկեղեցին: Եկեղեցին որ Տէմիրճիլէրի մզկիթէն 150 մեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի, մնացած է 17-րդ դարէն: Իշխանութիւնները արդէն իսկ սկսած են փոխակերպման աշխատանքներուն: Եկեղեցին ունի 22.5 մեթր երկարութիւն եւ 14 մեթր լայնք, յարմար է ընդունելու 250 հաւատացեալներ:

Թերթը կը գրէ որ, եթէ եկեղեցին մըզկիթի փոխակերպուի, ամբողջովին պիտի սրբուին պատերու որմնազարդերն ու նըկարները, որոնք Անատոլուի մշակոյթը կը ցոլացնեն եւ ինքնին արուեստի գործի արժէք ունին: Բացի ատկէ, որպէսզի աղօթասացութեան ուղղութիւնը ճշդուի, չէնքի յետսամասը պիտի փլցուի ու հոն նոր դուռ մը պիտի բացուի:

Եազութիյէի քաղաքապետ՝ Մուհիթթին Ագսաք այս մասին սապէս արտայայտուեցաւ.

«Հայկական Եկեղեցին այսուհետեւ մահմետականութեան պիտի սպասարկէ: Օրթոտոքսները մինչեւ հիմա թող գային ու տէր թող կանգնէին»:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄՈՄՃԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Չորեքշաբթի օր, Նոյեմբեր 13-ին, Փարիզի Պրուսէ հիւանդանոցը յանկարծամահ եղած է գաղութիս ծանօթ եւ յարգուած անձերէն՝ Համազասպ Մոմճեան:

Ողբացեալը ծնած էր Մարսէյլ, 1925-ին եւ նախնական ու երկրորդական ուսումէն ետք, յաճախած էր Կրընոպլի Ելեկտրո-քիմիայի Բարձրագոյն Վարժարանը (Ecole Supérieure d'Electro-Chimie) ուրկէ վկայուած էր որպէս ճարտարագէտ: Շնորհիւ իր բնածին ուշիմութեան՝ իր մասնագիտութեան կալուածին մէջ կը նկատուէր բացառիկ տաղանդ մը: Ստեղծած էր ելեկտրոնիկի ճարտարագիտութեան իր գործատունը:

Ինչպէս անցեալին իր հայրը՝ Գառնիկ Մոմճեան, ինք ալ կանուխէն իր մասնակցութիւնը բերած է Փարիզի ազգային կեանքին գլխաւորաբար նախ Բարեգործականի, յետագային, աւելի գործօն կերպով Փարիզի Եկեղեցւոյ: Անդամ ընտրուելէ ետք Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին, եղած է վարչութեան անդամ, հուսկ վերջին տարիներուն կ'ապահովէր անոր ատենապետութիւնը:

Աղնիւ նկարագրի տէր, Համազասպ Մոմճեան միշտ նուիրումով տարած է իր պաշտօնը, ծառայելով Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ անոր կից կրթական մարզին, ինչպէս Խաչի Սրբոց Թարգմանչաց դպրոցի իրագործման: Հիմնադիր անդամներէն էր նաեւ «Հայաստանի Դեսպանութեան Բարեկամներ»ու յանձնաժողովին եւ անոր գլխաւոր վարիչը:

Բացակայ մը եւս մեր գաղութին հանրային կեանքին մէջ, ուր արդէն օրէ օր կը նուազին հայկական հիմնական արժէքներու՝ դպրոց, եկեղեցի, մշակոյթ, հանդէպ ակնածանք ու նուիրում ունեցողներու թիւը:

Մեր ցաւակցութիւնները՝ Տիկին Ալիս Մոմճեանի, զաւակներուն, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեանի եւ զաւակներուն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 14 / 15)

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ՎԱՏԻԿԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը Դեկտեմբեր 10-ին Վատիկան կ'այցելէ: Յովհ. – Պօղոս Բ. Պապը այս այցը կարեւոր կը համարի Հայ Առաքելական եւ Հռոմի Կաթողիկէ եկեղեցիներու փոխյարաբերութիւններու ամրապնդման եւ զարգացման տեսակէտէն:

***

ՕՏԱՐ ԴԷՏԵՐՈՒ
ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի մամուլի Ակումբին մէջ տեղի ունեցած հանդիպումին Եւրոպայի Խորհուրդի դէտերը, որոնք եկած էին Հայաստան՝ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններուն առթիւ, լրագրողներուն յայտնած են իրենց դիտարկումներուն արդիւնքները: Անոնք այցելած են Երեւանի, Արագածոտնի, Արարատի, Արմաւիրի, Կոտայքի եւ Շիրակի 110 ընտրական տեղամասեր, ուր արձանագրուած էին շուրջ 210 հազար ընտրողներ: Նշած են որ ընտրութիւնները լաւ կազմակերպուած էին, քուէարկու-

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՂՐԻՄԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ 1939 - 44-Ի ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի «Լրաեռ» տարեգիրքը կը հրատարակէ խորհ. Միութեան հալածուած ժողովուրդներուն մասին բացուած թղթածրարներ: Այս կարգին տեղ տըրուած է նաեւ 40-ական թուականներու Ղրիմի հայ բնակչութեան եւ Դաշնակցութեան «հայ անդամներ»ուն վերաբերող նիւթերու: Տարեգիրքին մէջ կ'ըսուի. «Դաշնակցականներու խումբը, բնականաբար, կը ներկայացնէր հաստատուած խորհրդային իշխանութեան նկատմամբ այլընտրանքի ուժ մը, սակայն նոր կարգերը ընդունած դաշնակցականները իրաւունք ստացան մնալու իրենց բնակած վայրերը: Անոնք որոնք չկրցան յարմարիլ նոր պայմաններուն, նկատուեցան թշնամի տարր ու արտաքսուեցան Խորհ. Միութեան արեւելեան շրջանները: Հայերը կը տարագրուէին "իրավիճակը կայունացնելու նպատակով": Առանձին խումբ կը կազմէին Ղրիմի եւ Կրասնոդարի Հայերը եւ Յոյները: Սակայն, եթէ Կրասնոդարէն կ'աքսորուէին միայն "ընկերային տեսակէտէ վտանգաւոր" կամ "անվստահելի տարր"երը, Ղրիմէն արտաքսուեցաւ հայ եւ յոյն ամբողջ բնակչութիւնը» (Ազգ, Հոկտ. 4):

***

Գաղտնի

ԽՍՀՄ ժողկոմխորհին առընթեր անտեսական խորհուրդի որոշումը

1938 թ. Դեկտեմբեր

«Գործէացիների, Քրտերի, Հայերի, Իրանցիների վերաբնակեցման եւ տեղաւորման եւ Պայքալ—ամուրեան (ԲԱՄ) շինարարութեան շրջաններում 1939 թուականի պլանի մասին»:

Ժողկոմխորհրդին առընթեր անտեսական խորհուրդը որոշում է.

Հաստատել ԽՍՀՄ հողժողկոմատի կողմից ներկայացուած Գործէացիներին, Քրտերին, Հայերին, Իրանցիներին ուզբեկական եւ ղազախական Հանրապետութիւններ տեղափոխելու պլանը...

ԽՍՀՄ ժողկոմխորհին առընթեր անտեսական խորհրդի նախագահ՝

Վ. Մոլոտով

1944 թ., Մայիսի 29

Ի. Ստալինին

Ղրիմի Թաթարների արտաքսումից յետոյ Ղրիմում շարունակւում է ԽՍՀՄ ներքին գործերի ժողկոմատի կողմից հակասովետ տարրերի բացայայտման եւ հեռացման աշխատանքը: Ղրիմի տարածքում հաշուի են առնուած ներկայումս բնակուող Պուլկարներ՝ 12075, Յոյներ՝ 14300, Հայեր՝ 9919 մարդ:

Գերմանական օկուպացիայի ժամանակաշրջանում պուլկարական բնակչութեան զգալի մասը մասնակցում էր Գերմանացիների կողմից անցկացուող հացի եւ այլ սննդամթերքի մթերումներին՝ գերմանական բանակի համար աջակցում էր գերմանական զինուորական իշխանութիւններին Կարմիր բանակի զինծառայողների եւ խորհրդային պարտիզանների յայտնաբերման գործում...

Հայկական բնակչութեան խոշոր բնակավայրեր չկան: Գերմանացիների կողմից կազմակերպուած Հայկական կոմիտէն ակտիւօրէն գործակցում էր Գերմանացիների հետ եւ անց էր կացնում հակախորհրդային մեծ աշխատանք:

Սիմֆերոպոլում գոյատեւում էր գերմանական «Իրմեղար» հետախուզական կազմակերպութիւնը, որը գլխաւորում էր դաշնակցական նախկին գեներալ Դրօն: Նա ղեկավարում էր Կարմիր բանակի դէմ հետախուզական աշխատանքը եւ այդ նպատակով ստեղծեց մի քանի հայկական կոմիտէներ Կարմիր բանակի թիկունքում՝ լրտեսական եւ քայքայիչ աշխատանքի եւ կամաւոր հայկական լեգէոնների կազմակերպմանը աջակցելու համար:

Հայկական ազգային կոմիտէները ըՍտամբուլից եւ Պէռլինից ժամանած գաղթականների ակտիւ մասնակցութեամբ «Անկախ Հայաստանի» քարոզչութիւն էին տանում:

Գոյութիւն ունէին այսպէս կոչուած «Հայկական կրօնական համայնքներ», որոնք, բացի կրօնական եւ քաղաքական հարցերից, զբաղւում էին Հայերի միջավայրում առեւտրի եւ մանր արդիւնաբերութեան կազմակերպմամբ: Այդ կազմակերպութիւնները օգնում էին Գերմանացիներին, յատկապէս, Գերմանիայի «ռազմական կարիքների համար» միջոցների հանգանակումով:

Հայկ. կազմակերպութիւնների կողմից կազմաւորուել էր այսպէս կոչուած «Հայկական լեգէոնը», որը պահւում էր Հայկական համայնքների միջոցների հաշուին: Ներքին գործերի ժողկոմատը նըպատակայարմար է գտնում Ղրիմի տարածքից արտաքսել բոլոր Պուլկարացիներին, Յոյներին, Հայերին:

Լ. Բերիա

Մէկ ամսից մի քանի օր անց Բերիան զեկուցում էր «Ժողովուրդների առաջնորդին»:

Ընկեր Ի. Վ. Ստալինին

1944-ի Յուլիսի 4-ին ներքին գործերի ժողկոմատը զեկուցել էր, որ Թաթարների, Պուլկարների, Յոյների, Հայերի արտաքսումը աւարտուած է: Ընդամէնը արտաքսուել է 225.009 մարդ, այդ թւում Թաթարները՝ 183.155 մարդ, Պուլկարները՝ 12.422, Յոյներ՝ 15.040, Հայեր՝ 9.621, Գերմանացիներ՝ 1.119, ինչպէս նաեւ օտարահպատակներ՝ 3.652: 38.802 Պուլկարներ, Յոյներ, Հայեր եւ Գերմանացիներ գտնւում են Բաշկիրիայի, Մարիայի, Կեմերովի, Սվերդլովսկի եւ Ղազախստանի Գուրեւի մարզի ճանապարհին... Արտաքսման կատարման ժամանակ տեղերում եւ ճանապարհին պատահարներ չեն եղել:

Լ. Բերիա

Կրեմլինից եկող որոշումները օրէնք էին տեղական իշխանութիւնների համար: 1944 թուականի Նոյեմբերի 27--29-ին տեղի ունեցած ՀամԿԿ(բ) Ղրիմի մարզկոմի պլենումը նշում էր. «Կուսակցութեան կենտկոմը, նշելով մեր խնդիրները, յատուկ ուշադրութիւն դարձրեց Ղրիմի աշխատաւորների բարոյաքաղաքական միասնութեան ամրապնդմանը: Դրա համար անցկացուեցին Թաթարների, Յոյների, Հայերի՝ ֆաշիզմի գործակիցների արտաքսման յատուկ միջոցառումներ: Ուստի պաշտպանութեան պետական կոմիտէն որոշում ընդունեց Ղրիմը վերաբնակեցնել 50 հազար կոլխոզնիկ -- վերաբնակիչներով՝ այլ երկրամասերից եւ մարզերից»:

Արտաքսուածները ենթարկւում էին անասելի զրկանքների նոր վայրերում: Նրանց նկատմամբ ստեղծուած էր ծանր մթնոլորտ. չդիմանալով զրկանքներին, շատերը փորձում էին փախչել: Իշխանութիւնները դիմեցին նոր քայլի՝ վարկաբեկել արտաքսուածներին՝ «պորտաբոյծներին» ենթարկելով զանազան պարսաւանքների: 1948 թուականի Սեպտեմբերի 13-ին զեկուցագրում ԽՍՀՄ ներքին գործերի նախարար Ս. Գրուկլովը նըշում է, որ 1948 թուականի Յունիսի 2-ի հրամանագրի համաձայն, կոլտնտեսութիւնների եւ գիւղացիների ընդհանուր ժողովների որոշմամբ այս անգամ երկրի աւելի հեռաւոր շրջաններ են արտաքսուել 23.156 մարդ: Նրանց հետ ցանկացել էին մեկնել 9.207 հարազատներ:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԻՍՏ - ԵՐԵՒԱՆ

Հոկտ 27—ին, տեղի ունեցաւ կառավարութեան ընդունելութիւններու Տան շքեղ դահլիճին մէջ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի տարեկան նիստը, 6—րդը:

Նիստին մասնակցեցան Հոգաբարձուներու Խորհուրդի անդամներէն 21—ը 26—ի վրայ, Լեւոն Տէր — Պետրոսեան՝ Հ.Հ. նախագահ եւ Հ. Խ. նախագահ, Բաբգէն Արարքցեան՝ Հ.Հ. Ազգ. Ժողովի նախագահ, Գագիկ Յարութիւնեան՝ Հ. Խ. փոխ — նախագահ, Հրանտ Բագրատեան՝ Հ.Հ. վարչապետ, Վահան Փափազեան՝ Հ.Հ. Արտաքին Գործերու նախարար, Վահրամ Ավանեսեան՝ Հ.Հ. Տնտեսութեան նախարար, Լեւոն Բարխուդարեան՝ Հ.Հ. Ֆինանսներու նախարար, Բագրատ Ասատրեան՝ Հ.Հ. Կեդր. Դրամատան նախագահ, Հրանտ Մաթեւոսեան՝ անձնաւորութիւն — Հայաստան, Ռոբեր Քոչարեան՝ Լ. Ղ. Հ. նախագահ, Լէոնարդ Պետրոսեան՝ Լ. Ղ. Հ. վարչապետ, Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, Արամ Ա.՝ Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Պետրոս Արք. Միխաթեան՝ ներկայացուցիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ, Ռընէ Լեւոնեան՝ ներկայացուցիչ Հայ աւետարանական եկեղեցւոյ, Հրայր Յովնանեան՝ Ա. Հ. Հ. ներկայացուցիչ, Վահրիճ Ճէրէճեան՝ Ս. Դ. Հ. Կ. ներկայացուցիչ, Յակոբ Գասպարեան՝ Ռ.Ա.Կ. ներկայացուցիչ, Ժիրայր Մարկոսեան՝ Շարլ Ազնաւուրի ներկայացուցիչ, Պաւել Սաֆարեան՝ վերստուգիչ յանձնաժողովի (Հայաստան), Վահէ Ծաղկաւորեան՝ վերստուգիչ յանձնաժողով (Ֆրանսա): Իսկ տեղական յանձնախումբերու ներկայացուցիչներէն 7—ը 24—ի վրայ. Միացեալ — Նահանգներ Արեւմտեան շրջան՝ Րաֆֆի Ուրֆալեան, Ֆրանսա՝ Պետրոս Թերզեան եւ Կարօ Յովսէփեան, Արժանթին՝ Խորխէ Վարդպարոնեան, Հոլանտա՝ Նուպար Սերոյեան, Զուիցերիա՝ Աւետիս Գիպրեան, Մեծն — Բրիտանիա՝ Արմինէ Կարապետեան, Ուրուկուէյ՝ Ռոբերտ Քէօշկէրեան: Հիւրերու կարգին՝ Ժան Պօղոսեան (Պելժիա), Մասիս Ինճէյեան (Զուիցերիա), Արմէն Մեծատուրեան (Արժանթին), Ռուբէն Մողեան (Արժանթին), Վահան Տէր — Ղեւոնդեան՝ Արժանթինի Հ. Հ. դեսպան, Պերճ Մսըրլեան (Զուիցերիա), Ռուբէն Գրիգորեան (Ֆրանսա) եւ ուրիշներ:

Նիստը սկսաւ ժամը ճիշդ 14—ին, Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան խնդրեց մէկ վայրկեան լռութիւն յարգելու համար յիշատակը տարւոյն ընթացքին մահացած Հոգաբարձուներու Խորհուրդի անդամներէն՝ Վիկտոր Համբարձումեանի եւ Ալեք Մանուկեանի: Ողջոյնի խօսքերէն յետոյ լուսարձակուեցաւ «Հայաստան» Հիմնադրամի հաշուետու ժապաւէն մը, սերտ եւ խոր բովանդակութեամբ, պատկերալից բացատրութիւններով, ժապաւէն մը որ կը համառօտէ եւ կը ներկայացնէ Հիմնադրամի ծաւալած գործունէութիւնները, իրագործումները եւ նպատակները:

Յետոյ, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր տնօրէնը՝ Մանուշակ Պետրոսեան ներկայացուց տեղեկագիր մը 1992—էն 1996 ծրագրային գործունէութեան եւ 1995 — 96—ի նիւթական հաշուետուութիւնը: Իր ներածականին մէջ ըսաւ թէ հայութեան միասնականութեան գործով պէտք է արտայայտել եւ արժեւորել, ու աւելցուց՝ «"Հայաստան" Հիմնադրամը որ համազգային կառոյց է հնարաւորութիւնը կուտայ Երեւանէն, Ստեփանակերտէն, մինչեւ Թեհրան, Մարսէյլ, Վանգուվըր կամ Սիտնէ եւ այլուր ապրող Հայերը իրարու մերձեցնելու, կապելու եւ մասնակից դարձնելու այսօր՝ Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի խնդիրները լուծելու, վաղը՝ այս եւ սփիւռքեան հարցերուն պատասխաններ բերելու, դպրոց, բնակարան, հիւանդանոց, ջրատար, ճամբայ ... ստեղծելու եւ այսպէսով պետականութիւնը զօրացնելու. Պետութիւնը ըլլալով հայութեան կազմակերպական ձեւերուն բարձրագոյնն ու կեդրոնականը»:

Կեդրոնանալով միայն 1995 — 96 տարեշրջանին վրայ, «Հայաստան» Հիմնադրամը սկսած, շարունակած եւ աւարտած է երեսունէն աւելի ծրագիրներ Լ. Ղարաբաղի եւ Հայաստանի մէջ, յայտարարեց Մանուշակ Պետրոսեան եւ թուեց:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

— Կարեւորագոյն ծրագիրը Հայաստանը Ղարաբաղին կապող «Գորիս — Ստեփանակերտ» ճամբան (որուն մասին անդրադարձանք առանձին թղթակցութեամբ «Յառաջ», Նոյեմբեր 13):

— Շահագործման յանձնուած է «Մըրուշէն — Ավդուրհացի» 22 քիլոմեթր ճամբան:

— Սկսուած է «Բալլուջա — Ստեփանակերտ» ջրատարի շինարարութիւնը, ինչպէս նաեւ Ստեփանակերտի ջրմուղ ցանցը:

— Կառուցուած է եւ կը գործէ Հադրութի ջրատարի մաքրութեան կայանը:

— Աւարտին հասած է Ստեփանակերտի մանկական հիւանդանոցը:

— Ընթացքի մէջ է Ստեփանակերտի բնագիտութեան եւ մաթեմաթիքի գիշերօթիկ դպրոցի ուսումնական մասնաշէնքի շինարարութիւնը:

— Մարդասիրական օգնութիւններ եղած են գիւղատնտեսութեան, կենսապահովութեան հաստատութիւններուն եւ ընկերային հարցերու համար:

— Ձեռք բերուած են հեռատեսիլի կայանին համար սարքաւորումներ:

— Հովանաւորուած է պետական թատրոնն ու պետական համալսարանը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

— Շահագործման յանձնուած է Գորիսի ձայնասփիւռ — հեռատեսիլի վերահաղորդիչ կայանի շէնքը:

— Գիւմրիի մէջ, կառուցուած են երկու բնակելի շէնք տասնըվեց բնակարաններով 1988—ի երկրաշարժէն անտուն մնացած ընտանիքներու համար:

— Վերանորոգուած է Գիւմրիի արուեստի ակադեմիան:

— Սկսուած ու աւարտած է Գիւմրիի թիւ 1 դպրոցի վերանորոգութիւնը:

— Վանաձորի մէջ, վերականգնուած է «Տարօն 4» թաղամասի մանկապարտէզը եւ դպրոցը 22 դասարանով:

— Ընթացքի մէջ է «Տարօն 2» թաղամասի դարմանատունը:

— Սեւան քաղաքի մէջ բռնագաղթած ընտանիքներու համար կառուցուած է բնակելի շէնք մը 24 բնակարանով:

— Ընթացքի մէջ է Թալինի շրջանի Ոսկեթաս գիւղի միջնակարգ դպրոցի վերանորոգման աշխատանքը:

— Վերջացած է Բաղրամեան շրջանի 5 գիւղերու ջրամատակարարման ցանցի շինարարութիւնը:

— Սկսած ու վերջացած է Հայաստանը Վրաստանին կապող ճամբուն հիմնանորոգման աշխատանքը:

— Սկսած ու վերջացած է Երեւանի Պետական համալսարանի առընթեր ակադեմիկոս Շահինեան բնագիտութեան եւ մաթեմաթիքի թեքումով գիշերօթիկ դպրոցի ուսումնական մասնաշէնքի շինարարութիւնը:

— Կառուցուած է Հայաստանի Հանրա—

[...]պետութեան Պաշտպանութեան նախարարութեան բարձրագոյն բազմաբնոյթ հրամանատարական ուսումնարանի նոր երրորդ շէնքը:

– իրականացուած են գիտական, կրթական, մշակութային ծրագիրներ:

– Հովանաւորուած են Հայաստանի պետական երգչախումբը, Երեւանի սենեկային նուագախումբը, Հայաստանի ռատիօ եւ հեռատեսիլի սէնֆոնիք նուագախումբը:

– Հովանաւորուած են մշակութային, մարզական միջազգային միջոցառումներու մասնակիցները:

– Ամսական նպաստ կը յատկացուի Լ. Ղարաբաղի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան զոհուած եւ առաջին կարգի հաշմանդամ ազատամարտիկներու երախաներուն:

Ապա, Վահէ Ճազմատարեան ներկայացուց վերստուգիչ յանձնաժողովի եզրակացութիւնը Հիմնադրամի տարեկան գործունէութեան վերաբերեալ:

Արթիւր Գոչեան Amyot կազմակերպութեան ներկայացուցիչը տուաւ Հիմնադրամի ֆինանսական տարեկան գործունէութեան հաշուեքննութեան արդիւնքները՝.

● Կարծիք «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի հաշիւներու վերաբերեալ՝

«Մենք հաստատում ենք, որ տարեկան հաշիւները հաշուեփակուած 1996 Յունիս 30–ին, որոնք կազմում են 6·792·954,38 տոլար հաշուեկշռի ընդհանուր գումար, կանոնաւոր են ու անկեղծ եւ տալիս են Հիմնադրամի ֆինանսական իրավիճակի յստակ պատկերը տուեալ հաշուետու տարուան աւարտին»:

● Կարծիք գործադիր վարչութեան հաշիւներու վերաբերեալ՝

«Մենք հաստատում ենք, որ տարեկան հաշիւները հաշուեփակուած 1996 Յունիս 30–ին, որոնք կազմում են 528·464,22 տոլար հաշուեկշռի ընդհանուր գումար, կանոնաւոր են ու անկեղծ եւ տալիս են գործադիր վարչութեան ֆինանսական իրավիճակի յստակ պատկերը տուեալ հաշուետու տարուան աւարտին»:

Յետոյ, տեղական յանձնախումբերը ներկայացուցին իրենց տարեկան գործունէութիւնն ու հաշուետուութիւնը: Ցա[...]րզաբար ամպիոն բարձրացան Րաֆֆի [...]րֆալեան՝ Միացեալ – Նահանգներու [...]ւելեան շրջան, Պետրոս Թերզեան՝ [...]րանսա, Ռուբէն Մոզեան՝ Արժանթին, [...]ւստրալիա՝ Ռոպէրթօ Քէօշկէրեան, [...]սպար Սերոյեան՝ Հոլանտա, Աւետիս [...]լիբեան՝ Զուիցերիա եւ Արմինէ Կապլետեան՝ Մեծն – Բրիտանիա:

Կարճ դադար մը յետոյ, «Հայաստան» Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ – նախագահը՝ Գագիկ Յարութիւնեան խօսելով կազմակերպչական աշխատանքներու մասին, գտաւ ընդհանուր առմամբ անբաւարար տեղական յանձնախումբերու գործունէութիւնը [բա]ցի Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամէն որուն փորձը, աշխատանքի ձեւը, եւ արձանագրած արդիւնքները նշուեցան որպէս օրինակ: Գագիկ Յարութիւնեան յայտարարեց որ տեղական յանձնախումբերու առանձին ժողով պիտի գումարուի յառաջիկայ տարուան սկիզբը: Յիշեցուց որ մատակարարման ծախքերը պէտք չէ անցնին մուտքերու հարիւրէն տասը եւ տեղական յանձնախումբերը պարտին փոխանցել գումարները կեդրոնական հաշիւին: Ապա, Գագիկ Յարութիւնեան գծեց յառաջիկայ տարեշրջանի հրամայական նպատակները՝ շարունակել Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբուն շինութիւնը եւ 1997–ի վերջաւորութեան հասնիլ Շուշի, Ղարաբաղի ներքին ճամբաները բարելաւել, ջրատարերու աշխատանքը շարունակել, աւարտել Ստեփանակերտի բնակարանութեան եւ մաթեմաթիքի ուսումնարանի շինութիւնը, Նպատակային ծրագիրներ իրականացնել Գիւմրիի մէջ մանաւանդ դուրսը մնացած գումարներով, մշակութային ծրագիրները շարունակել, նոյնպէս ընկերային ծրագիրները բազմապատկել եւ զոհուածներու զաւակներուն տրուած 2000 Դրամի ամսական օգնութիւնը բարձրացնել 4000 Դրամի, եւ ի վերջոյ երթալ դէպի ազգային տուրք:

Մանուշակ Պետրոսեան վերադառնալով տեղական յանձնախումբերու տկար աշխատանքին վրայ, անհրաժեշտ նկատեց կապը զօրացնել գործադիր մարմնի հետ, փոխել կամ բարեփոխել յանձնախումբերու կառոյցները որոնք պէտք է ըլլան, ըստ, անկախ գաղութի միութիւններէն:

Նիստի փակման խօսքը արտասանեց նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան ըսելով՝ «Հիմնադրամը կայացած կառոյց է· իր առաքելութիւնը ցուցաբերած է· իր տեղը շահած է որպէս համահայկական կառոյց»: Նախագահը յայտարարեց որ Հիմնադրամը 1992–էն 1996 50 միլիոն տոլարի գործունէութիւն ծաւալած է: 1997–ին առաջարկեց «Թելեթոն» մը կազմակերպել Ղարաբաղին համար եւ աւելցուց՝ «եթէ կ'ուզենք պահել Ղարաբաղը հարկ է որ Ղարաբաղի ժողովուրդը ապրի երկու, երեք անգամ աւելի լաւ քան՝ Հայաստանի ժողովուրդը»: Լեւոն Տէր – Պետրոսեան շեշտեց Ղարաբաղի օգնութեան անհրաժեշտութիւնը ըլլայ Հիմնադրամով, ըլլայ դուրսէն եկած ներդրումներով, ըլլայ նպատակային ծրագիրներով: Երկրորդ հրամայական մը որուն վրայ ծանրացաւ Նախագահը աղէտի գօտիի բնակարաններու հարցն է: Չորս հարիւր միլիոն տոլար պէտք է որպէսզի անտուն մնացածները ունենան բնակարան: Եւ Հայաստանը այսօրուան իր միջոցներով երեսուն – քառասուն տարիէն հազիւ կարողանայ այս հարցը լուծել: Լ. Տէր–Պետրոսեան կոչ ըրաւ որպէսզի աղէտի գօտիին համար հաւաքուած եւ պահ դրուած գումարները այս նպատակին յատկացուին: Օրինակ տուաւ Խաժակ Արք. Պարսամեանի (Միացեալ – Նահանգներ) մօտ եղած մէկ ու կէս միլիոն տոլարը, ինչպէս նաեւ 400 հազար տոլար Լիբանան, հարիւր քսան հազար տոլար Հալէպ եւ այլուր:

Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան փակեց «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի այս նիստը, ըսելով՝ «յաջող ընթացք ունեցաւ ժողովը: Կը մաղթեմ յաջողութիւն: Շնորհակալութիւն ձեր եռանդուն գործունէութեան համար»:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հոկտեմբեր 24, «Դպրոցասէր Վարժարան»ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մշակութային ձեռնարկ մը, «Մշակոյթի Օր»ուան առիթով նուիրուած Թարգմանչաց տօնին:

Այս ձեռնարկը այս տարեշրջանի առաջինն էր, պատրաստուած՝ վարժարանիս հայկական բաժնի ուսուցիչներու կողմէ, նպատակ ունենալով քաջալերել աշակերտութիւնը, ընթերցանութեան եւ այլ մարզերու մէջ, հիմք ունենալով հայ նորահաս սերունդը հաւատարիմ պահել հայկական աւանդութիւններուն եւ անոնց մէջ վառ պահել հայկական ոգին:

Մօտ մէկ ժամ տեւողութեամբ գործադրուեցաւ կոկիկ յայտագիր մը:

Մի – 2 դասարանը ներկայացուց խմբական արտասանութիւններ, «Փոքրիկ Մեսրոպը», եւ «Հայրենի Երկիր»:

Մի – ԽՄ 1 դասարանը ներկայացուց խմբական արտասանութիւններ «Մեսրոպ Մաշտոց»ին եւ «Մայրենի լեզու»:

Մի – ԽՄ 2 դասարանը հանդէս եկաւ ներկայացնելով թատերական պզտիկ կտոր մը, նուիրուած գիրերու գիւտին: Վերջաւորութեան երգեցին Կոմիտասի «Ո՛վ մնծասքանչ դու լեզու»:

Զ. դասարանը յայտագրին մասնակցեցաւ երկու խմբական արտասանութիւններով, Սիլվա Կապուտիկեանի՝ «Խօսք իմ որդուն» եւ Մուշեղ Իշխանի «Օրօր»ը:

Ե. կարգի աշակերտները հասկացողութեամբ եւ ապրումով արտասանեցին Սիամանթոյի «Գիւտին Փառքը» եւ «Ներբողական»ը:

Այս տօնին առթիւ որպէս բանախօս հրաւիրուած էր Գառնիկ Քահանայ Գոյունեանը որ իր ելոյթով փայլը աւելցուց հանդիսութեան: Ան իբր նիւթ ընտրած էր Աւետարանի խօսքը՝ ճանաչել ըիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ... շեշտելով Այբուբենի գիւտի կարեւորութիւնը մեր ազգային պահպանման գործին մէջ:

Այս տպաւորիչ յայտագրին մասնակցողներն էին վարժարանիս աշակերտութիւնը, առաջնորդութեամբ իրենց դասաւանդ ուսուցիչներուն եւ ունկնդիրներն ու քաջալերողներն էին աշակերտութեան կողքին վարժարանիս տնօրէնուհին՝ Տիկին Զաւիկեան, խնամակալութեան նախագահուհին Տիկին Վարդանեան եւ Տիկին Երամեանը, ինչպէս նաեւ հայ թէ օտար ուսուցիչները:

Ելոյթի վերջաւորութեան աշակերտութիւնը միաձայնութեամբ երգեց «Առաւօտ Լուսոյ» եւ «Տէրունական Աղօթք»:

Օրուան մթնոլորտի տպաւորութեան տակ, վարժարանիս տնօրէնուհին յուզիչ խօսքերով քաջալերեց աշակերտութիւնը եւ շնորհակալական խօսքեր ըսաւ յայտագիրը պատրաստող ուսուցիչներուն:

Հանդիսութիւնը փակուեցաւ Տէր Հօր Պահպանիչով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 40–ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 27–ին, տօնուած է Միութեան հիմնադրութեան 40–ամեակը: Ներկայ եղած են կազմակերպութեանց, միութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է Ժանէթ Ծատուրեան: Կարդացուած են զոյգ հայրապետներու կոնդակները: Խօսք առած են Միութեան Կեդր. Վարչութեան նախագահ Հարմիկ Թադէոսեան եւ Կլէնտէյլի Թաղապետական խորհուրդի անդամ Լէրի Զարեան: Քառասնամեայ գործունէութեան համառօտ ներկայացումը կատարած են Ժանէթ Ծատուրեան եւ Նորա Խաչատրեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԴԱՒԻԹ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մոնթէպէլլոյի «Թումանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է Դաւիթ Մկրտիչեանի նկարչական գործերու ցուցադրութիւնը: Ցուցահանդէս այցելած են շուրջ 400 հոգի, որոնց մէջ՝ մամուլի, կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ արուեստագէտներ:

***

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՍԱԳԱՅԵԱՆԻ ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ 10–ԱՄԵԱԿԸ

Լա Քրեսենթայի Մխիթարեան վարժարանի Ծնողա – Ուսուցչական կազմը, Սեպտեմբեր 9–ին, դպրոցի սրահին մէջ հանդիսութեամբ մը նշած է Հ. Ներսէս Վրդ. Սագայեանի քահանայութեան 10–ամեակը: Խօսք առնելով մշակութային միութիւններու ներկայացուցիչներ դըրուատած են Մխիթարեան Վարդապետին անձնազոհութիւնը, օրինակելի կեանքը եւ նուիրումը վարժարանին, որուն փոխ տեսուչի պաշտօնը կը վարէ այժմ: Տեսուչը՝ Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեան, մաղթած է երիտասարդ ուխտակիցին ըլլալ կղերական բոլոր առաքինութիւններուն կառչած առաքեալ մը: Գործադըրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Գալիֆորնիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան Կլէնտէյլի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 13–ին, տեղի ունեցած է հայ մշակոյթին նուիրուած երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է Լալա Մարտիրոսեան: Բանախօսած է Պերճ Զատոյեան, ներկայացնելով «Նախամեսրոպեան հայ մըշակոյթն ու գրականութիւնը» նիւթը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը՝ երգ, արտասանութիւն, պար եւ նուագ:

***

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ – ՎԱՃԱՌՔ

«Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 27–ին, տեղի ունեցած է արուեստի ցուցահանդէս–վաճառք մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինին: Մասնակցած են տասնեակ մը հայ արուեստագէտներ ներկայացնելով նկարչական, արձանագործութեան, լուսանկարչական իրենց գործերը:

***

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 76–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Փասատինայի «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 13–ին, նշուած է Հաճնոյ հերոսամարտին 76–րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է Յակոբ Կակոսեան: Խօսք առնելով Լարա Գայայեան դրուատած է հերոսամարտի ոգին, Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին ներկաներուն բաշխուած է հարիսա – հոդեճաշը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԼՐԱՏՈՒԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի «Աթարգ» թատրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 30–ին տեղի ունեցած հանդիսութեամբ մը Հայաստանի Հանրապետութիւնը Լոս – Անճըլըսի մէջ հիմը դըրած է լրատուական իր կեդրոնին, որ պիտի դառնայ Հայաստանեան լուրերու բաշխումի կեդրոն մը եւ գաղութին ազգային, մշակութային եւ քաղաքական կեանքը պիտի ծանօթացնէ հայրենի ժողովուրդին: Կեդրոնին տնօրէնն է Համլետ Մուշեղեան: Հանդիսութեան ընթացքին ողջոյնի խօսք արտասանած են Հայաստանի գլխաւոր հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեան, «Արմինըրն Օպզըրվըր» թերթի խմբագիր Օշին Քէշիշեան, «Նոր Օր»ի խմբագիր Յակոբ Պօղոսեան եւ այլք: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

«ՅՕՇՈՏՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԳՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Կլէնտէյլի «Ամպրոզիա» ճաշարանին մէջ, Հոկտեմբեր 10–ին, տեղի ունեցած է ամերիկացի գրող Հէնրի Կէյթսի «Յօշոտուած Հայաստան» գրքի հայերէն թարգմանութեան գինեձօնը: Հատորը, որ Նիւ – Եորքի մէջ հրատարակուած էր 1918–ին, կը ներկայացնէ 1915–ի հայկական ցեղասպանութեան արհաւիրքները վերապրած եւ մեծ ոճիրին ականատես եղած Արշալոյս Մարտիկեանի պատմածները: Հանդիսութեան բացումը կատարած է «Փարոս» երկշաբաթաթերթի հրատարակիչ – խմբագիր Սիւզան Բուրսալեան, նշելով թէ գիրքը, Գուրգէն Սարգսեանի թարգմանութեամբ, մաս առ մաս հրատարակուած է «Փարոս»ի մէջ: Խօսք առած են Սարգիս Եափուճեան, Կարպիս Տէր - Եղիայեան, Ստեփան Ալաջաջեան եւ Օշին Քէշիշեան, անդրադառնալով գրքին արժանիքներուն: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Գիրքը լոյս տեսած է Յարութիւն Նագըլեանի եւ Վահէ Եափուճեանի մեկենասութեամբ:

ԼՐԱՏՈՒ

Տիկին Ալիս Մոմճեան,

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Արա Տանտիկեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ռիչար Զարզավաթճեան եւ զաւակը,

Տիկին Էլիզ Կելիպոլեան և զաւակները,
Տիկին Շուշան Հերփէյնեի եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պալեան եւ աղջիկը

Տիկին Ֆլորա Շիրեան եւ աղջիկը,

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարզավաթճեան եւ զաւակները,

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին, խնամիին՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄՈՄՃԵԱՆ-Ի

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 13-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 18, ժամը 10·15-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

եւ մարմինը կ՚ամփոփուի՝

Cimetière Nouveau de Courbevoie
(Hauts-de-Seine)
Rue Révérand-Père-Cloarec

ընտանեկան դամբարանին մէջ։

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ։

Madame Alice Moumdjian
son épouse,

Monsieur et Madame Sarkis Balian et leurs enfants,

Monsieur et Madame Ara Dandikian et leurs enfants,

Monsieur et Madame Richard Zarzavatdjian et leur fille
ses enfants et petits-enfants,

Madame Elise Guelibolian et ses enfants,

Madame Chouchane Herpeignies et son fils
ses sœurs, neveux et nièces,

Monsieur et Madame Roger Tcherpachian et leurs enfants
ses beau-frère, belle-sœur, neveux et nièces,

Monsieur et Madame Edouard Balian et leur fille

Madame Flora Chirian et sa fille,

Monsieur et Madame Léon Zarzavatdjian et leurs enfants,
ses parents et alliés

ont la douleur de vous faire part du décès de

HAMAZASB-GABRIEL MOUMDJIAN

survenu le 13 Novembre 1996.

Les obsèques seront célébrées le Lundi 18 Novembre à 10 heures 15 en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
suivies de l'inhumation au Cimetière Nouveau de Courbevoie (Hauts-de-Seine)
Rue Révérand-Père-Cloarec
dans le caveau de famille.

LE PRESENT AVIS TIENT LIEU DE FAIRE-PART.

ՀԱՆԳԻՍՏ
ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԿԱԲՐԻԷԼ ՄՈՄՃԵԱՆ-Ի

Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝ Բարձրաշնորհ Տ. Գիւտ Արքեպիսկ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ,

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը,

Ներկայացուցչական Ժողովը,

Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի Հոգեւորականները,

Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարի, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս, Առնուվիլ-լէԿոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ, Իսի-լէ-Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եւ Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիներու Հոգաբարձութիւնները, Տիկնանց Յանձնաժողովներն ու Պաշտօնէութիւնը

խոր վշտով կը գուժեն վաղահաս եւ անակընկալ մահը իրենց սիրեցեալ Գործակցին, Ընտանիքի հօր, երախտաշատ Ամենապետին, Եկեղեցւոյն, Ազգին, Դըպրոցին ու Հայրենիքին անսակարկ Նուիրեալին ու հաւատաւոր Ծառայականին՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԿԱԲՐԻԷԼ ՄՈՄՃԵԱՆ-Ի։

Ամէնքն ալ իրենց վշտակցութիւնը կը յայտնեն անոր կողակցին՝ Ալիս Մոմճեանին, աղջիկներուն ու անոնց ընտանիքներու՝ Սարգիս եւ Քնար Պալեաններուն, Արա եւ Գոհար Տանտիկեաններուն, Ռիչար եւ Անահիտ Զարզաւաթճեաններուն, Ջրբաշեան ընտանիքին, քոյրերուն ու Մոմճեան ընտանիքի բոլոր հարազատներուն։

Հանգուցեալին յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Երկուշաբթի օր, 18 Նոյեմբեր 1996, առաւօտեան ժամը 10·15-ին։

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»։

ՎԱՌԵԶԷ. – (Իտալիա)

Այրի Տիկին Նիքօլ Մինասեան,
Քոյրը՝ Աւրօրա Մինասեան, ամուսինը՝ Արամ եւ զաւակները՝ Անդրանիկ եւ Վըրոյր Պալեան
անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն՝

ԲԺԻՇԿ ՀԱՐՄԱ ՄԻՆԱՍԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 12-ին երեկոյեան ժամը 8-ին իր բնակարանին մէջ, յետ երկարատեւ ու անողոք հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, առաւօտեան ժամը 11-ին Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկանց Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ Via Jommelli 30, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Վառեզէ։

Փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններ կրնան ըլլալ նոյն եկեղեցւոյ ի նպաստ։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Նիքոլ Մինասեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան Մարք Պօյաճեանի մահուան առթիւ 300 Ֆր. կը նուիրեն Անիէր – Պուա – Գոլոմպի մանկամսուրին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Եկեղեցւոյս Օծման 14-րդ տարեդարձին առթիւ Փոն – տը – Շէրիւ Շարվիոյի Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 17-ին տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Այս առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Ս. Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի իրենց ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի հոգիներուն համար, ինչպէս նաեւ Պահատուրեան, Պաթմազեան, Խարբութլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն ի հանգիստ՝ նաեւ կը յիշատակուին Եկեղեցւոյս միւս բոլոր բարերարներուն, նախկին հոգեւոր հովիւ վախճանեալ Հմայեակ Ծ. Վրդ. Պաղտասարեանի, Խաչատուրեանի, Պալեանի, Ճընկլտրեանի, Գարակէավուրեանի, Մելքոնեանի, Մուկհամեանի, Աղէկեանի, Սաթուլլօի, Ջիղտէեանի, Ջիլինկիրեանի – Ջիլինկիրեանի, Թիլպիեանի, Տէյիրմէնճեանի, Հիլպազեանի, Պաթմազեանի, Ջատէեանի, Տիրանեանի, Յարութիւնեանի, Մարգարեանի, Գարիպեանի, Պչաքճեանի, Պագըրճեանի, Պետրոսեանի, Կիւրէնեանի, Մուրատեանի, Սօմունճեանի, Արտաշէս Մուրատեանի, Ժիրայր Քէլիփէթճեանի, Վարիչ Յակոբ Աբրահամեանի, Արաքսի Սարեանի, Վաղամեռիկ Ֆրէտէրիք – Վարդան Թէրզեանի եւ Երէցկին՝ Հերմինէ Տէրտէրեանի գերդաստաններուն սիրեցեալ հարազատներուն հոգւոցն ի հանգիստ։

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ վարիչ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Պատարագ ժամը 10·15-ին։

Ժամը 12·30-ին Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական հացկերոյթ։ Անոնք որոնք որ կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան հեռաձայնել Ազգային Միութեան նախագահ՝ Պր. Թէրզեանի եւ կամ՝ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւին։

Հեռաձայնել Նախագահին՝
04 – 78 – 32 – 65 – 55
Հեռաձայնել Տէր Հօր՝
04 – 72 – 02 – 31 – 18

ՀՈԳԵՃԱՇ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի եւ Անիէրի մասնաճիւղերը, միասնաբար, հոգեճաշի կը հրաւիրեն իրենց համակիրները, մեղմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17, ժամը 13-ին

17, rue Bleue, Paris 9e

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 10-ին Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ եւ մատաղօրհնութիւն կը կատարուի, Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին։

[illegible]

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 20·30-ին Ակն համոյթը ղեկավարութեամբ Արամ Քերովբեանի կը ներկայացնէ ապաշխարհութեան եւ յարութեան երգեր։
Eglise Saint Samson de Clérmont 60600
5, rue de la Porte Nointel.

CONFERENCE

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
recevra
M. CLAUDE MUTAFIAN,
Maître de Conférence à Paris XIII,

Pour une conférence, illustrée de diapositives, sur

« LA DIPLOMATIE ARMENIENNE FACE AUX MONGOLS AU XIIIe SIECLE »

le Jeudi 21 Novembre à 20 heures 45

Dans les locaux du Centre St-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE THEATRALE

organisée par
la CROIX BLEUE
Section «*D. Serengulian*»
d'Issy-les-Moulineaux
le Mardi 19 Novembre à 20 heures 30
à l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
11-13, rue Danton
NAREK DOURIAN
présente
«La Belle-Mère d'Erevan»
par la Troupe d'Arménie.

⁂

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Astrig*»
d'Arnouville / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel

vous informe qu'elle organise un
« *THEY ASSEGHAN* »
le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h
dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.

Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections *Paris et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

(Շար. Ա. էջէն)

Թիւններն ու քուէները հաշուարկը կատարուած են օրէնքին համապատասխան։ Դէտերը չեշտած են նաեւ որ ներկայիս հիմնական խնդիրը կառավարման մարմիններու բնականոն գործունէութիւնը ապահովելն է։ Աւելցուցած են նաեւ որ Եւրոպայի Խորհուրդին կողմէ կը պատրաստուի ամբողջական տեղեկագիր մը որ կը ներկայացուի Հայաստանի իշխանութիւններուն։

⁂

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՊԱՐԻ
ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐ

Թիֆլիս տեղի ունեցած մարզական պարի միջազգային մեծ մրցաշարքին մասնակցած են նաեւ Հայաստանցի 18 մարզիկներ։ Հայ զոյգերը ընդհանուր առմամբ յաջող ելոյթներ ունեցած են, իսկ մինչեւ 14 տարեկաններու մէջ Էմիլիա Պօղոսեան – Յովհ. Ղոնծեան զոյգը հանդիսացած է առաջին։ Մարզական պարի Հայաստանի նորաստեղծ դաշնակցութիւնը հիմնուած է այս տարուան Ապրիլին։ Նախագահն է Արամ Ֆահրադեան։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան»ի խնամակալութիւնը կը կազմակերպէ մըշակութային դասախօսութիւն մը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, երեկոյեան ժամը 20·30-ին «Դպրոցասէր Վարժարան»ի սըրահին մէջ։

Դասախօս՝
ՏՈՔԹՈՐ ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ
(Գերմանիայէն)

Նիւթ. – Հայաստանի բնութեան եւ «Խոսրովի Անտառ»ի պահպանման հարցերը (սահիկներու ցուցադրութեամբ)։

Մուտքը՝ ազատ է։

Հասցէ. –
1, Boulevard du Nord, Le Raincy

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Ընկ. Բրաբիոն Յակոբեանի մահուան քառասունքին հոգեհանգստեան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Խօրոէքեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Խօրոէքեան 200-ական ֆրանք։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16-17
SAMEDI - DIMANCHE
16-17 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·985 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.985

ԵՐԲ ԹԱԲՈՒՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐՆԱՆ

ԶՐՈՅՑ ՄԸ ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Անուրանալի է որ վերջին տասնամեակին Թրքական հանրային կարծիքին ու յատկապէս լրատուիչներուն մէջ, թաբուները եթէ ոչ ամբողջովին վերցնելու, գոնէ անոնց վրայ որոշ չափով լոյս բռնելու երեւոյթներ կան։ Ճիշդ է որ անոնք հեռու են տակաւին քաղաքակիրթ աշխարհին չափանիշներէն, բայց յոյսը կը ներշնչեն որ կարելի հոն ալ հասնիլ օր մը։

Թուրքիոյ յաջորդական իշխանութիւններուն կողմէ նոյն խնամքով պահպանուած հայկական թաբու նիւթերէն մէկն է Ունեւորութեան տուրքը (1942)։ Ներկայիս ան զրոյցներու, յօդուածներու եւ նոյնիսկ հրապարակային սաուլիններու նիւթ կ՚ըլլայ։ Լրագրող Ռըտվան Աքար հեղինակն է այդ նիւթին մասին հրատարակուած (1992) հատորի մը. ան Նոյեմբեր 14–ին վարած է հրապարակային զըրոյց մը, խորագրուած՝ «Ունեւորութեան տուրքը եւ փոքրամասնութիւնները»։ Նոյն առիթով, զրոյցին նախօրեակին Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը (Նոյեմբեր 8) հարցազրոյցի մը հրաւիրած է զինք։

Աքար նախ որպէս թաբու կը սահմանէ այդ տուրքը, ինչպէս տեղահանութիւնը եւ Սեպտեմբեր 6 – 7–ի դէպքերը. թաբու մը որուն մասին նոյնիսկ պրպտումը, վերծանումը փափաքելի չեն. կացութիւն մը որով յայտնի կ՚ըլլայ թէ «պաշտօնական պատմութիւնը այս նիւթերը կը նկատէ "լուսնին մութ մնացած երեսը"»։

Խօսելէ ետք Բ. աշխարհամարտի օրերու տնտեսական նեղութիւններուն մասին, կ՚ըսէ թէ տուրքը պաշտօնապէս կը հետապնդէր երկու նպատակ. թէ՛ տուրքի ենթակայ պիտի ըլլային պատերազմի հարուստները, եւ թէ այդ եկամուտը պիտի ծառայէր պիւտճէի բացը գոցելու։ Շրջանի վարչապետն էր նացիական Գերմանիոյ մօտ անձ մը Շ. Սարաճօղլու որուն հրահանգով տուրքին հրապարակումէն առաջ Ազգային ապահովութիւնը փոքրամասնութիւններու մասնաւոր ցուցակներ պատրաստած էր։ Օրէնքը ընդունուեցաւ 1942 Նոյեմբեր 12–ին։ Տուրքի գումարը անառարկելի էր. պիտի վըճարուէր հնչուն դրամով, 15 օրուան ընթացքին։ Անոնք որոնք պիտի չկարենային վճարել, պիտի ղրկուէին աշխատանքի ճամբարներ, իսկ իրենց ստացուածքը պիտի դրաւուէր ու ծախուէր։

Տուրքը որ «ժամանակակից հարկային օրէնքներու ոչ մէկ սկզբունքին կը համապատասխանէր» պատրաստուած էր լման կազմով մահմետական Թուրք դիւանակալներէ որոնք «ոչ մէկ ջանք խնայեցին առեւտրական մարզի ոչ – մահմետական փոքրամասնութիւններու պատկանող իրենց մրցակիցները տնտեսական ցեղասպանութեան մը ենթարկելու համար»։

Տուրքերու գումարները քանի մը պատիկն էին ենթականերու ունեցածին։ Այսուհանդերձ, փոքրամասնութեան պատկանողները աժան – աժան ծախելով իրենց ամբողջ ստացուածքը, ջանացին վճարել պահանջուած տուրքը։ Բ. աշխարհամարտի տարիներն էին ու «կեդրոնացման ճամբարներ»ու սարսափը կը տիրէր. «ճամբար»ի յիշողութիւնն անգամ բաւարար էր վախ պատճառելու։ Բայց ատով հանդերձ շատ շատեր չյաջողեցան պարտադրուած տուրքը վճարել ու Աշքալէի (Էրզրում) բռնի աշխատութեան ճամբարները ղրկուեցան. անոնց ստացուածքը գրաւուեցաւ եւ իւրացուեցաւ Թուրք երիտասարդ քաղքենիութեան կողմէ։ Ճամբարներուն մէջ 21 հոգի մահացաւ։

Պատասխանելով Ունեւորութեան տուրքին առաջնորդող գաղափարականին մասին հարցումի մը Ռ. Աքար կ՚ըսէ. «Տուրքը բացայայտօրէն ցեղապաշտական բնոյթ կրող կիրարկութիւն մըն էր։ Հանրապետութեան ընտրանին անով թրքական քաղքենիութեան ստեղծումին ու պատմական հակասութիւններուն վրէժը նախընտրած էր առնել»։ Կ՚աւելցնէ թէ Պոլսոյ գնահատման յանձնախումբին անդամներուն մեծամասնութիւնը իթթիհատական էր. անոնք զատրգիւղցի Ասատուրին տուրքը եռապատկեցին որովհետեւ Ասատուր Ա. աշխարհամարտի նախօրեակին Հ.Յ.Դ.–ի ծանօթ դէմքերէն էր։ Ու երիտասարդ հանրապետութեան դիւանակալները զինք չէին մոռցած երբեք։ Տուրքի համեմատութիւնը Յոյներու պարագային եղած է 156%, Հրեաներու՝ 179%, իսկ Հայերու՝ 232%։ Ասիկա կը հերքէր այն վարկածը թէ Թուրքիոյ հանրապետութիւնը մարմնացումն էր Օսմանեան մերժումին։ Տնտեսապէս քայքայուած, փլած փոքրամասնութիւնները սկըսած են երկրէն հեռանալ։ Յետագային կատարուած ուսումնասիրութիւններ ալ ցոյց տուած են թէ մնացողները միշտ խուսափած են ներդրումներէ ու ճարտարարուեստի մարզի գործունէութենէ, նախընտրելով առեւտուրով զբաղիլ, ինչ որ կարելի կը դարձնէր ամէն պահու երկրէն մեկնիլ։ Թուրք լրագրողը այդ շըրջանի ցեղապաշտական սերմերուն յետագայ պտուղը կը նկատէ 1955 Սեպտեմբեր 6 – 7–ի դէպքերը եւ 1964–ին Յոյներու վտարումը։

Հետաքրքրական է կարդալ տակաւին թէ օտար պետութիւններէն միայն նացիական Գերմանիան էր որ դէմ չարտայայտուեցաւ այս տուրքին. ընդհակառակն, որպէսզի Թուրքիոյ իր բարեկամները նեղութեան չմատնուին, 5 միլիոն մառք ղրկեց անոնց։

Զրոյցին վերջաւորութեան Ռ. Աքար կը խօսի պատահարին նկատմամբ Թուրք ձախակողմեան ճակատին կեցուածքին մասին։ Կ՚ըսէ թէ անիկա պետականէն ոչինչով տարբերած է. «թրքական ձախակողմեան ճակատն ալ անցեալին փոքրամասնութիւնները նկատեց կեղեքիչ, քաղքենիութեան ու աշխարհակալութեան տնտեսական ուժը»։ Ձախակողմեան «Թան» թերթը չքննադատեց տուրքը. իսկ յետագային ջանաց զայն բացատրել դըրաքննութեամբ ու ճնշումներով։ Սակայն այսօր Թուրքիոյ ձախակողմեան հատուածը շատ լաւ գիտէ թէ «ազգային» բոլոր տագնապներուն հիմը եղած է Թուրքիոյ Թրքացումի տրամաբանութիւնը։ «Անատոլուի բազմատարր խճանկարը միշտ նոյն աշխարհահայեացքին պատճառով քայքայելու ջանք տարուած է» կ՚ամփոփէ Թուրք լրագրողը, եզրակացնելով որ այսօր շատ կարելի չէ հանդիպիլ անցեալի սխալներուն ձախի ճակատին մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ Նոյեմբեր 14–ի գործադուլին հետեւանքով ազգային օրաթերթերը լոյս չտեսան Ուրբաթ, Նոյեմբեր 15–ին բացի Լա Գրուայէն նուազ էջերով։ Ծանօթ է որ լրագրողները գործադուլով եւ ցոյցով կը բողոքեն 30% զեղչի ջնջումի օրինագիծին դէմ. զեղչ զոր, ցարդ կը վայելեն, տուրքերու յայտարարութեան առթիւ։

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15–ԻՆ, որ տարեդարձի օրն էր Ժիւփէ ծրագրին, գործադուլի զանազան շարժումներ ծայր տուին երկրին մէջ, ինչպէս նաեւ ցոյցեր։ Հանրակառքերու եւ մեթրոյի գործադուլը գրեթէ զգալի չէր, բայց տարբեր էր դրամատուներու եւ Լը – Ֆրանս պարագան։ Դրամատուներու պաշտօնէութեան գործադուլին պատճառն է 40.000 աշխատանքի ջնջումի նախատեսութիւնը։ Ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ ժամը 13–ին Օփերա, ուրկէ թափօրը գնաց վարչապետարան (Մաթինեոն)։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ յետաձգեց Միացեալ – Նահանգներ կատարելիք իր ճամբորդութիւնը որ պէտք է սկսէր Նոյեմբեր 14–ին։ «Հեպրոնէն իսրայէլեան զօրքին քաշուելու բանակցութիւնները փակուղի կէտի մը հասած են եւ Նեթանիահու կ՚ուզէ օգնել անոնց յառաջընթացին Իսրայէլ մնալով» յայտարարած է վարչապետին մէկ բանբերը։ Նեթանիահու հանդիպած էր կրօնական ազգային կուսակցութեան ղեկավարներուն հետ որոնք «յուսախաբ» են Հեպրոնի շուրջ իրենց ներկայացուած համաձայնագրէն։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ սպառած է գաղթողներ ընդունելու իր կարելիութիւնը գործազրկութեան եւ «հոգեբանական պատճառներով» յայտարարած է Ներքին նախարարը «Ֆրանքֆուրթըր Ալկըմայնէ Ցայթունկ»ի մէջ։ Գերմանիա 7 միլիոն օտար ընդունած է։

ԺՈՒԼԻԷՆ ԿՐԻՆ, 96 տարեկան ամերիկացի գրագէտը, Նոյեմբեր 14–ին դուռը քաշեց գնաց Ֆրանսական Կաճառէն իր հրաժարականը տալով, ինչ որ նախընթաց չունի։ Կրին, 25 տարի է ակադեմական է եւ այսօր հրաժարականին իբրեւ պատճառաբանութիւն կուտայ այն իրողութիւնը որ ինք Ամերիկացի է եւ կաճառը՝ Ֆրանսական, թէեւ ինք Ֆրանսագիր գրագէտ մըն է։

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ սուլոցներու առիթ տուած է, Նոյեմբեր 11–ին, երբ համերգ մը կուտար Օթթաուա ու կարգ մը երգեր անգլերէն կ՚երգէր։ Հանդիսականներու մեծ մասը սկսած է բացագանչել՝ «Ֆըրանսերէ՛ն, Ֆրանսերէ՛ն»։ Վարչապետ Ժ. Քրէթիէն գացած է ու անձնապէս ներողութիւն խնդրած արուեստագէտէն նաեւ յանուն գանատացի ժողովուրդին։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Ապահովութեան Խորհուրդի նոր քարտուղարը (որ յաջորդեց Լեբէդի) Նոյեմբեր 13–ին քաղաքական միջանկեալ համաձայնագիր մը առաջարկած է Ռուսաստանի եւ Չէչէնիոյ միջեւ, մինչեւ Յունուար 27–ի նախատեսուած ընտրութիւնները Չէչէնիոյ մէջ։ Ըստ այս համաձայնագրին Ռուսաստան եւ Չէչէնիա «իրաւական եզակի շրջագոտիի մը մէջ են»։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 1 յաղթեց Թրուայի այս վերջինոյն դաշտին վըրայ եւ բարելաւեց իր դիրքը դասաւորման մէջ։ Նոյեմբեր 13–ի այս հանդիպումէն ետք 15–րդ էր 24 կէտով։ Գլուխն էր միշտ Մարթիկ 33 կէտով եւ վերջին՝ Էփինալ 14 կէտով։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 14-ի իրիկունը, Եւրոպական Խորհրդարանը հետեւեալ բանաձեւը քըւէարկեց Հայաստանի նախագահական ընտրութեան մասին։

Բանաձեւին ծրագիրը ներկայացուած էր յանուն Բարենորոգիչներու եւ Դեմոկրատ Ազատականներու Եւրոպական Կուսակցութեան ըստ կանոնագրի 47-րդ յօդուածի Ա. պարբերութեան, Պ. Լա Մալֆայի կողմէ. –

*
**

Résolution sur les élections qui se sont tenues récemment en Arménie :

LE PARLEMENT EUROPEEN,

A. Considérant que des élections présidentielles se sont déroulées le 22 Septembre 1996 en Arménie,

B. considérant que les observateurs internationaux, tels que la mission d'observateurs internationaux OSCE/ODIHR, ont constaté de nombreuses irrégularités et «quelques violations très sérieuses de la loi électorale», par exemple une disparité notable entre le nombre de votants et le nombre de bulletins de vote comptabilisés dans les résultats officiels,

C. considérant que selon les résultats officiels, le candidat président Levon Ter-Petrossian a été reelu à une faible majorité (51,75% des suffrages) et que les irrégularités et les violations constatées font douter de la légitimité globale des élections,

D. considérant que la presse a été en grande partie reduite au silence et qu'un des principaux partis d'opposition a été interdit durant l'année dernière,

E. considérant que huit membres du Parlement ont été arrêtés, que les sièges du parti du principal candidat ont été fermés et que des troupes et des tanks ont été envoyés dans les rues d'Erevan en réponse aux manifestations provoquées par ces élections,

1. constate que l'Arménie a, depuis son indépendance, progressé notablement sur le plan économique et politique, mais déplore vivement le retour en arrière que signifient ces récentes élections;

2. réclame l'organisation de nouvelles élections dans les circonscriptions où des violations sérieuses de la législation électorale ont été constatées;

3. condamne le traitement peu démocratique auquel ont été soumis les partis et les média de l'opposition et invite instamment le gouvernement arménien à garantir la liberté des média ainsi que la liberté de parole et d'association;

4. charge son Président de transmettre la présente résolution à la Commission, au Conseil ainsi qu'au Président et au Parlement arméniens.

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԺԲ.

Մայիս 8: Չորեքշաբթի:

Այսօր մէկ դաս ունիմ համալսարանը, 4–րդ կուրսին: Նիւթը՝ Սփիւռքահայ գրականութիւն: Այս դասարանէն զատ, աւարտական 5–րդ կուրսին ալ դաս կուտամ – արեւմտահայ գրականութիւն: Անգլիական բաժնին մէջ ալ դաս ունիմ որ անգլիական գրականութիւն է, Շէյքըսփիր, Պայրըն եւ աւելի ժամանակակից գրողներու շուրջ: Այս երեք դասարաններէն ամէնէն հետաքրքրականը 4–րդ կուրսն է, վառվռուն եւ խրախէս չահագրգռուած աղջիկներու խումբ մըն է որ կը մտնայ դասաժամին աւարտը ինծի լսելու (զանգակ չկայ համալսարանին մէջ) եւ քանի մը դասէ ետք՝ սկսած է խելացի հարցումներ հարցնել:

Խիստ կարգապահութիւն հաստատած եմ դասարանի կեանքին մէջ մէկ վայրկեան ուշացում միայն կ'արտօնուի եւ անկէ ետք՝ դասարանին դուռը ներսէն կը կղպեմ որպէսզի դասը չխանգարուի ուշ եկողներու պատճառաւ: Ցաճախ մօտակայ գիւղերէն եկող ուսանողներ կ'ուշանան քիչ մը եւ անոնք բաւական մը դուռը զարնելէ ետք կը բանամ ու ներս կ'ընդունիմ: Ցետոյ ներկայ – բացակայի ընթերցում մը հաստատած եմ: Այս բաները իրենց տարօրինակին կուգան...: Դասի մեծագոյն դժուարութիւնը բարբառի տարբերութեան հետ կապ չունի, ոչ ալ ուսանողներու գրական գգայարանքի նրբութեան հետ: Ընդհակառակն արեւմըտահայերէնին մեծ դիւրութեամբ վարժուեցան եւ առ հասարակ գրական ըղգայնութիւնը միշտ արթուն ու սուր ըլլայ: Հիմնական դժուարութիւնը՝ քննական ու քննադատական մտքի անբաւարար զարգացումն, էր: Անձնական տեսակէտ, հարցում ու հարցադրում, լուսաբանութիւն պահանջելու կամ տարակարծիք ըլլալու կարի՞ք թէ համարձակութիւն, զուտ իմացական խանդավառութիւն – այս ու նման իմացական առաքինութիւններն էին որ էն չատ փորձեցի մշակել անոնց մէջ: Երեւակայութիւնը գերարթուն է, հետաքրքրութիւնը՝ վառ ու վաւերական, սակայն մտքի ու հաւանաբար խառնուածքի կրաւորականութիւն մը զտայ որ ցնցումի կը կարօտի: Զգոյշ եմ սակայն այդ փափուկ մարզին մէջ, որովհետեւ գիտեմ թէ Ղարաբաղի կեանքին այս ճգնաժամային օրերուն՝ երկիրը իր բոլոր ուժերը զօրակոչի ենթարկած է եւ այս պայմաններուն մէջ տարակարծութիւնը կամ յանդուգն քննադատութիւնը կրնան վնաս բերել այդ միակամութեան: Դեռ մտքէս կ'անցնի որ այս ուսանողներուն մեծ մասը կուգայ նահապետական կամ գաւառական ընտանիքներէ եւ աւանդական բարոյականի հզօր ազդեցութեան տակ մեծցած աղջիկներ են: Օրինակ, քաղաքին մէջ, մինչ ամուսնական պարտքին պատճառով մը զէն կ'երթան, դաշնակցելը դիւրին չէ: Ինչու պէտք է ամէն բան հասկնալ, ընդունիլ...? Կարծեմ՝ Ղարաբաղի մասին եկող նոյնիսկ ամէնէն զուսպ ձեւին մէջ, երբեք հրապարակաւ ցոյց չի տրուիր: Անցեալ օր, երեկոյեան, եօթնուկէսի շուրջ, ի՜նչ անսպասելի ու մեծ հաճոյք էր ինծի համար երբ, Ազատամարտիկներու պողոտային մայթին, հանդիպեցայ իրենց երեսուններուն մէջ, ներկայանալի, բարեկեցիկ զոյգի մը: Կինը չատ չնորհալի ու ճաշակով հագուած՝ մարդուն թեւը անցեր էր եւ ազատ ձեռքով երախային կառքը կը քշէր, նոյն ատեն խօսակցելով ամուսնին հետ: Կըրնայի Փարիզ գտնուիլ ... քովէս անցան զանդաղ քալուածքով: Կանգ առի եւ երկա՜ր նայեցայ այդ չնաշխարհիկ զոյգին ետեւէն, պուրժուա կեանքին պըզտիկ վայելքներուն կարօտս առնելով:

Դասարանիս ուսանողները չէն են ու իմ կողմէ փոքր խակ կատակի մը առթիւ զգոյշ ժպիտը կը ծաղկի երեսնուն վրայ, իրար կը նային գլուխը կախ ու միայն անկէ ետք կը սկսին խնդալ, հոս ու հոն: «Երեք տարի առաջ այս աղջիկները մահուան վտանգին ու յաճախ ալ նայուածքին ամէնօրեայ մտերմութեան մէջ ապրած են, չատ հաւանաբար իւրաքանչիւրին ընտանիքը զոհ մը տուած է հայրենիքի սիրոյն ու պաշտպանութեան ... լուրջ բան է կեանքը իրենց համար ... Նորէն լաւ որ կրցած են այսքան չէն մնալ, խնդալ ու կատակել» կը խորհիմ: Կարգապահութիւնը կատարեալ է, քիչ մը չատ նոյնիսկ...: Անցեալ օր իրենց չարադրութեան երեք նիւթ տուած էի՝ իրենց հայերէնի մակարդակը հասկնալու համար: Այսօր ետ բերին ու մեծ հաճոյքով տեսայ թէ լեզուն մաքուր ու ճշգրիտ է, սրտերուն նման, Որպէս նմոյշ ահա մէկ հատ, տարագրուած օր. Լուսիկ Պ.ի կողմէ, ու հակառակ սկզբունքիս՝ Հայաստանեան չինծու ուղղագրութիւնը երբեք չգործածելու Սփիւռքի մէջ՝ կուտամ զայն իր ուղղագրութեամբ, հարազատ մնալու համար օրիորդին լեզուական ինքնութեան:

«Հարգելի պարոն Օշական, երկար մըտածում էի, թե ձեր տրված թեմաներից որի մասին գրեմ, բայց այդպես էլ չկարողացա մեկը ընտրել: Սակայն ես ուզում էի ինչ – որ մի բան անպայման գրել: Ես գրում եմ ձեր դասի անմիջական տըպավորության տակ: Ընդհանրապես իմ կյանքը կարծես մի երազ լինի, եւ այդ երազները ես ինքս եմ ստեղծում: Ես նույնիսկ առօրյա, ամենասովորական դեպքի, առարկայի, երեվույթի, մարդու մեջ գտնում եմ խորհրդավորը, գեղեցիկը, հաճելին, եւ ես ինքս էլ ձգտում եմ այդպիսին մնալ: Սկսած այն օրից ինչ դուք եկել եք մեր համալսարանը, չգիտեմ մնացածների համար ինչպես, ինձ համար կարծես մի նոր աշխարհ է բացվել, մի նոր երազ: Ես այդ օրերը կ'անվանեի «Օշականյան օրեր»: Երբ ես տանը պատրաստվում եմ գալ համալսարան, դրա տակ կարելի է հասկանալ որ գալիս եմ ձեր դասախօսությունները լսելու: Բայց դաս էլ կա, դաս էլ: Ինչքա՞ն լավ կլիներ, եթե ձեզ նման մի քանի դասախօս լիներ մեր համալսարանում: Ձեր դասերը կարծես զրոյցներ լինեն, սակայն դրանցով մենք ավելի շատ բան ենք սովորում եւ հասկանում, թե գիտական կողմը եւ թե ընդհանրապես կյանքի մասին: Բայց ես զգում եմ, որ դուք էլ անպայման ձգտում եք մի որեւէ օգտակար բան հաղորդել ուսանողներին (տվյալ դեպքում մեր կուրսում բոլորը աղջիկներ են) եւ ձեր ասածները նրանք պիտի գնահատեն, դրանց կարեւորությունը: Ցավոք սրտի, շատ աղջիկներ, հենց թեկուզ մեր կուրսից այնքան անտարբեր են ամեն ինչի նկատմամբ, նրանց համար ոչ մի լուրջ բան չկա, նրանք կարծես թե չգիտեն գեղեցիկը որն է, լավը որն է, հենց միայն նրանց պահելու ձեվը: Ես շատ անգամ նրանց տեղ ամաչում եմ: Ինչեվէ, սակայն յուղը, հասկացողը միշտ էլ կա: Եվ ես այնքան ափսոսում եմ որ դուք շուտով պիտի գնաք: Կցանկանայի, որ գոնե ժամանակ առ ժամանակ մեզ հիշեիք: Ձեր դասախօսությունների ժամանակ մի տեսակ կտրվում ենք իրականությունից, մտովի ձեզ հետ տեղափոխվում եմ ձեր նկարագրած քաղաքը, կարծես քայլում եմ Փարիզի գեղեցիկ փողոցներից մեկում: Ծիծաղելի է, չէ՞, երեւի: Բայց դուք չեք պատկերացնում, թեեվ զարմանալիորեն այսքան կարճ ժամանակամիջոցում իսկույն կարողացել եք ճանաչել Ղարաբաղցուն, զգալ մեր մթնոլորտը ինչով է շնչում, եւ այնպիսի դիպուկ նկարագրում եք եւ նուրբ բաներ եք նկատում, բայց երեւի դուք չզգաք, որ թեեվ արտաքնապես այդքան անհոգ ենք երեվում, բայց իրականում այնքան տխուր է, որ լացդ գալիս է: Իմ աչքերը այնքան են կարոտ գեղեցիկ, ուրախ բաներ տեսնելուն, վաղուց է, որ ես սրտանց չեմ ուրախացել: Եւ ես կյանքում միշտ փոքրիկ ուրախություններով բավարարվում եմ: Ես օրվա մեծ մասը անց եմ կացնում հեռուստացույցի մոտ, եւ երբ լսում եմ, որ իմ սիրելի կինոֆիլմը ցույց են տալու, դա ինձ համար մի փոքրիկ ուրախություն է: Կամ թե ամեն ինչ կարող եմ տալ մի 10 րոպե լավ երաժշտություն լսելու համար: Իմ կարծիքով ամեն ինչի մեջ կա մեղեդի, երաժշտություն, միայն թե այդ երաժշտությունը պիտի կարողանաս ունկընդրել, հասկանալ»:

Այս չարադրութիւնը պատուհան մը կը բանայ Ղարաբաղցի աղջկայ մը ներքին կեանքին մէկ անկիւնին վրայ ու երբ կարդացի դասարանին, միւս ուսանողներուն լուռ հաւանութեան արժանացաւ ան: Կեանքը միօրինակ է, աշխարհի խենթենալիք այլազանութենէն գրեթէ ոչինչ կը հասնի քաղաքի երիտասարդութեան: Պատերազմական վիճակը, շրջապատումը, մահուան յաճախանքը, մօտիկ անցեալէն՝ ցաւի, տառապանքի յիշատակները, ներկայէն՝ սահմանափակ ապրումներու սնունդ մը եւ ապագայէն՝ երազային ակնկալութիւններ, տնտեսական ու ընկերային պարզունակ կացութիւնը, տըղաներու պակասը, առօրեայ մը՝ զրկուած քանի մը «անհրաժեշտ» պերճանքներէ – ահա երիտասարդ կեանքի մը օրակարգերը...: Նորէն բարձր գնահատանք Օր. Լուսիկին՝ որ երկրի հերոսական ճակատագրին մէջ իր բնական տեղը գտեր է, չի մտածեր գաղթելու մասին եւ աւելի պայծառ օրերու յոյսով՝ կը տանի կեանքի տաղտուկը: Բանաստեղծական հոգիի մը արձագանգը կուգայ անոր տողերէն եւ իր դասընկերներու վկայութիւններէն: Իբրեւ իրենց ուսուցիչ մեծ էր ուրախութիւնն ու յուզումը որ զգացի համալսարանի իմ դասերուս ընթացքին, անփոխարինելի փորձառութիւն՝ Սփիւռքի մէջ տարուելիք գործին համար: Նոյն ապրումը՝ բնակիչներու հետ սերտ ու յաճախակի կապերուս չնորհիւ: Հիմա այլեւս դժուար չէ չափել այն մեծ բարիքը որ Սփիւռքի Հայութիւնը կրնայ ընել այս սքանչելի ժողովուրդին, իմացական, ռազմական ու նաեւ տնտեսական կալուածներէն ներս:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԱՄՍՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Հոկտեմբեր ամսուան ընթացքին Պուլկարիոյ տարբեր քաղաքներու մէջ կազմակերպուեցան այլազան բնոյթի ու բովանդակութեամբ գիտական համաժողովներ՝ միջազգային մասնակցութեամբ, ուր իրենց ներկայութիւնը զգալի դարձուցին զեկուցումներով ու գիտական հաղորդումներով նաեւ Հայեր:

Այսպէս՝ Հոկտեմբեր 1 – 2–ի ընթացքին Ռուսէ (Նախկին Ռուսճուք)՝ Դանուբի աջակողմեան ափին բազմած քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային մասնակցութեամբ գիտական համաժողով մը նշանաբան – խորագիր ունենալով՝ «Ռուսէ Դարերու Ընթացքին», Անոր կազմակերպիչներու ցանկին մէջ կը տեսնենք անունները՝ Պուլկարիոյ գիտնականներու միութեան՝ մասնաճիւղ Ռուսէ, Ռուսէի Քաղաքապետարանին, «Անկէլ Քընչեւ» համալսարանին՝ Ռուսէ Պետական Արխիւին եւայլն: Համաժողովի կազմակերպչական կոմիտէի զոյգ նախագահներու կողմէ կատարուեցաւ բացումը:

Այս համաժողովի յայտագիրը բազմակողմանի հարցերու լուսաբանման նուիրուած էր եւ կը չօշափէր Ռուսէ քաղաքի դարերու ընթացքին անցած ուղին՝ նախաքրիստոնէական ժամանակներէն մինչեւ 19–րդ ու 20–րդ դար՝ հնաբանական, պատմական, տնտեսական, մշակութային եւ այլ ծիրերու մէջ: Պատկերացում մը տալու համար յիշենք մի քանի զեկուցումներու վերնագրեր՝ Փաստաթուղթեր Ռուսէի տնտեսական պատմութեան համար նախքան Պուլկարիոյ ազատագրութիւնը՝ զեկուցող՝ Տիկին Վ. Վասիլեվա, Դանուբի վրայ տնտեսական նաւատորմի մասին տեղեկութիւններ 15 – 18–րդ դար, պատմաբան Տիկին Թ. Պաքըրճիեվա, «Նոր տեղեկութիւններ Ռուսէի շրջանի գիւղերու մասին ըստ Իսթանպուլի Օսմանեան արխիւի ցուցակագրութիւններու» զեկուցող՝ գիտական աշխատող տոքթոր Ռ. Քովաչեվ (արեւելագէտ) եւ այլն: Օտար գիտնականներէն հանդէս եկան՝ փրոֆէսէօր տոքթոր Ն. Զաքիր (Ռումանիա) որուն նիւթն էր՝ «Ռումանական փաստաթուղթեր պուլկար յեղափոխականներու մասին» եւ որոշ պատմական նորութիւններ մէջտեղ հանեց եւ Տիկին Մ. Զեքէ (Ռումանիա) որուն զեկուցումը կը կրէր «Կիւրկէվօ ու Ռուսէ՝ Վերածընունդի ժամանակ» խորագիրը:

Ուրախութեամբ պէտք է նշել, որ այս համաժողովին տեղ տրուած էր նաեւ Հայերու՝ ինչպէս Է. Ունճեան՝ նիւթ ունենալով՝ «Ռուսէի պատմութեան պատրաստման պատմականը», սակայն բանաւոր պատճառներով ան հանդէս չեկաւ:

Զափազանց հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը կատարած էր Տիկին Լ. Յարութիւնեան – Թոփաքպաշեան (Սոֆիա) «Տէմօկրաֆիկ (ժողովրդագրական) պատկերը Ռուսէի հայկական համայնքին 19 – 20–րդ դար»: Առաջին անգամ ըլլալով գիտական գետնի ու գիտական մեթոտի համաձայն քննութեան ենթարկուած էր խնդիր մը որ նորութիւն է մեր պուլկարահայ գաղութին համար: Իր զեկուցումը ուսումնասիրութեան ամփոփումն էր, որուն հիմք ծառայած է Ռուսէի «Սուրբ Աստուածածին» եկեղեցւոյ ծընունդներու եւ մահերու տոմարը: Շնորհալի աշխատանք մը, որ ըստ արժանւոյն գնահատուեցաւ գիտական շրջանակներու կողմէ: Կը խորհինք թէ՝ նման բնոյթի ուսումնասիրութիւն մը այլ մեծ պուլկարահայ գաղութներու համար (եթէ այդպիսի տոմարներ պահուած են) պիտի ընդլայնէր մեր պատկերացումը ժողովրդագրական ուղղութեամբ եւ պիտի տեսնէինք, որ տեղւոյս հայ բնակչութիւնը գրեթէ նոյնանման զարգացման բնոյթ ունի եւ անոր թուային արժէքները կորագիծ մը կը նշեն:

Ռուսէ քաղաքի պատմութեան մէջ իր համեստ տեղը ունի նաեւ անոր հայկական գաղութը, որուն յառաջացումը աւանդական տեղեկութիւններու համաձայն եղած է 16–րդ դարու կէսէն վերջ: Այս հայ գաղութի մասին հակիրճ պատմականը ըրաւ Պր. Յակոբ Կիլիկեան (Փլովտիւ): Ան հետեւողականօրէն ներկայացուց պուլկար ու օտար մասնակիցներուն գաղութի անցեալը եւ անոր Առաքելական Եկեղեցին՝ տարբեր աղբիւրներու հիման վրայ ինչպէս եւ նկատի ունենալով օսմանեան արխիւներու պատճէններու հաւաքածոն հայկական ձեռագրի մը մէջ: Այս նիւթը պուլկարական գիտական շրջանակներու մէջ առաջին անգամ է, որ մուտք կը գործէ եւ նորութիւն մըն է բոլորին համար, որ ներկայ էին համաժողովին:

Յաջորդ սիմփոզիումը, ուր դարձեալ մեր հայրենակիցի մը ներկայութիւնը կար, տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 9–11–ին Ռոտոփ լեռներու անտառապատ լանջերուն վրայ տարածուած Սմոլեան քաղաքին մէջ: Այս համաժողովի առանցքային խորագիրն էր՝ «Կուռքային վայրեր ու կուռքային արարողութիւններ Ռոտոփ լեռներու տարածքին»: Անոր կազմակերպիչներն էին՝ Մշակոյթի Նախարարութիւն, – «Միջին Ռոտոփներու պատմական թանգարանը», «Սթոյու Շիշքով», «Բաց Հասարակութիւն Հիմնադրամ՝ Սոֆիա, Պուլկարիոյ գիտնականներու Միութիւն» մասնաճիւղ Սմոլեան, «Քրիստոնէական մշակոյթ հիմնադրամ»՝ Սմոլեան եւ ուրիշներ: Այս գիտական համաժողովին չարժիչ ուժը կը հանդիսանար քաղաքի պատմական թանգարանի տնօրէն Նիքոլայ Տամեանով, որ նախօրոք ծրագրի համաձայն լաւագոյն պայմաններ ջանացած էր ստեղծել ու կազմակերպել հաւաքի արդիւնաւէտ աշխատանքներու համար:

Սիմփոզիումը լայն շրջագծի մը մէջ պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն ընթացաւ՝ սկսեալ նախաքրիստոնէական շրջանէն, Թակերու ժամանակներէն գրեթէ մինչեւ մեր օրերը: Ան բաժնուած էր երկու տեղամասերու՝ առաջին՝ նախքան քրիստոնէութեան ժամանակաշրջանը եւ երկրորդ՝ քրիստոնէութեան ընդունումէն ետք ժամանակահատուածը:

Տոքթոր Փեթըր Պալապանով՝ Մշակոյթի Նախարարութեան կողքին բաժանմունքի տնօրէնը կատարեց սիմփոզիումի բացումը ներածական խօսքերով, որմէ վերջ Սմոլեանի քաղաքապետը Պր. Ք. Զաթալպաշեւ ողջունելով հաւաքի մասնակիցները, իր ուրախութիւնը յայտնեց, որ հակառակ երկրի տնտեսական ծանր պայմաններուն իրականացման հանգըրուանին հասած է գիտական համաժողովը: Ան յաջող աշխատանք մաղթեց բոլորին

եւ պարապատակամութիւն ցոյց տուաւ քաղաքապետարանի անունէն միշտ նեցուկ կանգնիլ նման ձեռնարկներու:

Մէջին Ռոտոփներու Թանգարանի տնօրէն Դր. Նիքոլա Տամեանով, որը նաեւ Պուլկարիոյ գիտնականներու միութեան Սմոլեան քաղաքի մասնաճիւղի նախագահ է, յիշեց երկու տարի առաջ տեղի ունեցած սիմփոզիումը եւ այնտեղ կարդացուած զեկուցումներու արդէն տպագրութեան յանձնուած հաւաքածոն, յոյս յայտնեց որ ներկայ հաւաքի նիւթերն ալ տպագրութեան պիտի արժանանան: Միւս կողմէ ցաւ յայտնեց, որ Անգլիայէն ու Յունաստանէն գիտնականներու մասնակցութիւնը իրեն անծանօթ պատճառներով ձախողած է:

Պաշտօնական մասէն ետք սիմփոզիումը անցաւ իր աշխատանքներուն: Նախաքրիստոնէական կուռքային վայրերու եւ կուռքային արարողութիւններու բաժինը կ'ընդգրկէր բազմաթիւ թեմաներ՝ «Հնաբանական ուսումնասիրութիւններ նախապատմական կուռքային վայրերու եւ կուռքային արարողութիւններ Ռոտոփեաններու տարածքին» զեկուցող աւագ գիտաշխատող Տիկին Աննա Ռաառւնչեւա, Պուլկարական Գիտութիւններու Ակադեմիոյ կողքին Հնաբանական Ինսթիթութ՝ Թանգարանով, «Հնաբանական վկայութիւններ Թրակիական կուռքային վայրերու ու կուռքային պաշտամունքներ Մէջին Ռոտոփներու մէջ՝ 2-րդ հազարամեակին վերջաւորութեան ու առաջին հազարամեակին Ն. Ք.», զեկուցող գիտական աշխատող տոքթոր Ք. Քիսէով՝ Փլովտիւի Հնաբանական, «Դիոնիսի սրբավայրի տեղադրման փրոպլեմներ»՝ զեկոյց աւագ գիտական աշխատող տոքթոր Միջեւալ Տոմառատսքի եւ այլն: Յիշեալ եւ այլ զեկուցումները ապացոյց մըն էին որ պուլկար գիտնականները ձեռնամուխ եղած են պարզաբանելու տակաւին անծանօթ բնագաւառներ սիմփոզիումին հիմնական խորագրին հետ կապուած: Յայտնի դարձաւ որ քննուած նիւթի շուրջ յետագային ալ ուսումնասիրութիւնները բազմակողմանի ուղղութեամբ պիտի ընթանան, իսկ մինչ այդ կատարուածը հնաբանական աշխատանքներու շնորհիւ նոր յայտնութիւններ բերած է: Կարդացուած զեկուցումներու շուրջ լուրջ արտայայտութիւններ եղան:

Առաջին օրուան զեկուցումներէն վերջ, յետմիջօրէի մասնաւոր սեմինար տեղի ունեցաւ քաղաքի շրջակայքը գտնուող կուռքային «Բլրակ» կոչուող վայրին մէջ:

Յաջորդ օրերուն ոչ նուազ հետաքրքրութիւն եւ շահեկանութիւն կը ներկայացնէին կարդացուած զեկուցումները, ինչպէս «Գերեզմանատուներ եւ գերեզման արձաններ» փրոֆէսէօր ճարտարապետ Տիկին Իվա Լիւպենովա, «Քրիստոնէական տաճարը» զեկուցող էմիլիա էվթիմովա եւ այլն: Զեկուցումներու կողքին Դր. Նիքոլա Տամեանով ներկայացուց Տիկին Իվա Լիւպենովայի մէկ նոր աշխատանքը «Գերեզմանները նոյնպէս կը խօսին»: Ուսումնասիրութիւն մը նըւիրուած պուլկարական գերեզմանաքարերուն, անոնց ձեւաւորման եւ կիրառական արուեստի որպէս դրսեւորում: Գիրքը իր գիտական բաժնի կողքէն կը պարունակէ բազմաթիւ գերեզմանաքարերու սեւ - ճերմակ նկարները, որոնք աւելի մեծ ծաւալով մաս կը կազմէին Թանգարանի մէջ կազմակերպուած ցուցահանդէսին: Այդտեղ կային եւ ցուցանմոյշներ՝ փոքր ծաւալի, ինչպէս քրիստոնէական, այնպէս եւ մահմետական գերեզմաններէ, հաւանաբար լքուած ժամանակին:

Սիմփոզիումի յայտագրին մէջ նախատեսուած էր նաեւ հայ ներկայացուցիչ մը՝ Յակոբ Կիլիկեան, որ նիւթ ընտրած էր «Հայկական ներկայութիւնը կուռքային վայրերու մէջ Ռոտոփներու տարածքին՝ Պաչքովոյի վանքը»: Սն ամփոփ գիծերու մէջ պարզեց վանքի կրօնամշակութային նշանակութիւնը, կապը հանդիսանալու որոշ ժամանակի մը համար Բիւզանդիոնի, Պուլկարիոյ ու Կիլիկեան Հայաստանի միջեւ: Զեկուցումին մէջ մասնաւորաբար տեղ յատկացուած էր վանքի հիմնադիր Գրիգոր Բակուրեանի ազգային պատկանելութեան, որ տակաւին կը մնայ վիճայարոյց նիւթ մը մանաւանդ հայ ու վրացի պատմաբաններու միջեւ: Վանքի «Սահմանք»ը հիմք առնելով եւ այլ կողմնակի փաստերով հայ զեկուցողը հետեւողականօրէն ցոյց տուաւ, որ վանքի հիմնադիրը հայ եղած է, հակառակ իր պատկանելութիւնը վրացական եկեղեցւոյ, այսինքն դաւանանքով եղած է քաղկեդոնական: Պուլկարական շրջանակներուն մէջ տարածուած ըմբռնումը թէ՝ ան վրացական ծագում ունի, զեկուցումին մէջ այդ վիճարկելի խնդիրը նոր լոյսի տակ ներկայացուեցաւ եւ եկաւ ժխտելու վրացի գիտնականներու պնդումները: Շատերու համար, որ ներկայ էին, նորութիւն մը պէտք է համարել այս զեկուցումը, որ առաջին անգամ կը կարդացուէր պուլկար միջավայրի մէջ:

***

Երրորդ գիտական համաժողովը, ուր դարձեալ առկայ է Հայու ներկայութիւնը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 17-ին Փլովտիւ քաղաքին մէջ, որ կազմակերպուած էր Թրակիական գիտական Ինսթիթութի, Փլովտիւի քաղաքապետարանի, Պատմական Թանգարանի, Թրակիացիներու ընկերութեան եւ այլ հիմնարկներու կողմէ: Այս սիմփոզիումին պատճառը յիշեալ ընկերութեան ստեղծման հարիւրամեակին հետ կապուած էր եւ այդ խորագութիւնը յայտագրի վրայ իր դրօշը դրած էր եւ նիւթերը կը շրջէին Թրակիացիներու մօտակայ պատմութեան ծիրին մէջ:

Համաժողովի բացումէն վերջ հիմնական զեկուցումով հանդէս եկաւ տոչենթ պատմական գիտութիւններու տոքթոր Սթայքօ Թրիֆոնով, որուն նիւթն էր՝ «Թրակիացիներու շարժումը Պուլկարիոյ մէջ» դայն միացնելով 1903 – 1913 ժամանակաշրջանի պատմական իրադարձութիւններուն, որոնք տեղի ունեցած են Արեւելեան ու Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ եւ անոնց ճակատագրական անդրադարձը պուլկար բնակչութեան հանդէպ: Փլովտիւի Պատմական Թանգարանի տնօրէն գիտական աշխատող, պատմաբան Դր. Սթեֆան Շիվաչեւ զեկուցեց «Փլովտիւի մէջ Թրակիացիներու ընկերութեան 100-ամեակը» նիւթին շուրջ, որով պատմականը բրաւ յիշեալ ընկերութեան ու անոր գործունէութեան, որ ընդհատումներով ընթացած է: Սն նշեց նաեւ տարիներու հոլովոյթին մէջ անոր կատարած դրական աշխատանքները ի նպաստ Թրակիոյ պուլկար գաղթականներուն եւ Թրակիոյ քաղաքական հարցի լուծման կապակցութեամբ՝ պատմականօրէն դիտուածը: Այլ շահեկան նիւթերու կողքին չափազանց յուզիչ պատում մըն էր Սթամաթ Մ. Արքոմանովի ելոյթը, որ առընչուած էր Տէմիրհիսար քաղաքի պուլկար բնակչութեան տառապանքներուն հետ Պալքանեան պատերազմներու 1912 – 1913 թուականներու շրջանին, որոնք կը յիշեցնէին մասամբ Հայերու կրած տառապանքները Մեծ Եղեռնի օրերուն: Թրակիոյ ազատագրութեան շուրջ ծագած յեղափոխական շարժման ծառայած պուլկար գործիչներու մասին եղան կարգ մը զեկուցումներ, ուր յիշուեցաւ նաեւ Պետօ Սեբեմճեանի զոհաբերութեան պարագան՝ յանուն այդ շարժումին:

Թրակիոյ քրիստոնեայ բնակչութեան ճակատագիրը միշտ ալ առընչուած է այնտեղ հաստատուած դարեր առաջ հայ գաղթականութեան վիճակին հետ: Այս հարցի կապակցութեամբ առաջին անգամ ըլլալով պուլկար գիտական ներկայութեան առջեւ զեկուցեց Դր. Յակոբ Կիլիկեան, որ հիմք առնելով հայկական գրաւոր աղբիւրները վեր հանեց փոխադարձ օգնութեան օրինակներ պուլկար ու հայ Թրակիոյ բնակչութեան միջեւ, մանաւանդ Պալքանեան ու Միջ – դաշնակցային պատերազմին (1912 – 1913): Հետաքրքրական կէտ մըն էր նաեւ պուլկար Ֆոլքլորի մէջ հայ անուան ներկայութիւնը, որ կարող է առանձին նիւթ դառնալ զեկուցման կամ յօդուածի համար:

Զեկուցումներու կապակցութեամբ արտայայտութիւններէ վերջ բացումը կատարուեցաւ պուլկար մեծ բարերար Տիմիթրի Քուտոկլուի նուիրուած ցուցահանդէսին, ուր շարունակուեցաւ քօքթէյլի մթնոլորտի մէջ տարբեր հարցերու քննարկումը, նոր ծանօթացումներ Թրակիացիներու ընկերութեան անդամներու եւ համաժողովին ներկաներու միջեւ:

Մեր հայրենակիցներու մասնակցութիւնը նման համաժողովներու, միջոց մըն է ներկայացնելու պուլկար եւ օտար շրջանակներուն Հայերու առկայութիւնը երկրի հանրային ու մշակութային կեանքին մէջ եւ վեր հանելու Հայերու նպաստը տնտեսական ու կրթական բնագաւառներու մէջ, ինչպէս նաեւ պուլկար ու հայ ազգի միջեւ պատմական կապերը: Այդ բոլորը կարող են ամրապնդել մեր ազգային հեղինակութիւնը ու արժէքները:

ՎԱՆԱՏՈՒՐ

Փլովտիւ
Հոկտեմբեր 1996

Ի ՅՈՒՇ ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ

Հարիւրամեակ մը անցած է Վահան Համբարձումեանի ծնունդէն (1896, Նոյեմբեր 16) ի վեր ու շատ փոխակերպուած է Սվազը, որու երկնքին տակ ան բացած էր իր աչքերը: Ճակատագիրը իրեն հանդէպ եղած էր թէ լաւ եւ թէ դաժան: Լաւ՝ այն իմաստով որ եղած էր այն քիչերէն որոնց բախտը վիճակած էր վերապրիլ Եղեռնի դժոխքէն: Բայց դաժան այն իմաստով որ տեսած էր աւերումը իր ծննդավայրին եւ մահը իր հարազատներուն ու հայրենակիցներուն: Սակայն չհաշտուելով այդ մահուան ու աւերումին, ան կերտած էր իր «Գիւղ Աշխարհ» գիրքը, յաւերժացնելու համար յիշատակը անոնց որոնք ինկան ու իրենց արեամբ սրբագործեցին հայրենի դարաւոր հողը:

Ծնած Սվազ, մահացած Գազապլանքա (Մարոք): Ծանր ու դժխեմ ճակատագիրը հայրենակորոյս սերունդի մը, որ փոխուեց կտոր – կտոր հայրենիքներ կերտել ուր որ հասաւ իր գաղթականի աստանդական դեգերումներու ընթացքին:

Ջերմ անձ մը, ազգասէր ու բարեսէր: Անոր յիշատակը պիտի յաւերժ մնայ իր աշխատ սրտին մէջ, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց, որոնք զինք ճանչցան անձնապէս թէ իր գրքին միջոցաւ:

Ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 17-ին Գազապլանքայի Նոթր Տամ տը Լուրտ Եկեղեցին:

Յ. Տ. Դ.

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Այդ թուականին Վահէ կատարեալ Քնայրեան մըն էր, որուն գիրքը օրն ի բուն Սաղմոսի պէս կը քաղէր: Քնայրի ամբողջ առողջապահական դրութիւնը երկու բանի մէջ կը կայանար. «բացարձակ բանջարակերութիւն եւ չոգիի լոգանք»:

Շօղենաւին մէջ, ամբողջ երկու օր, Վահէ մեզ իր աւետարանը քարոզեց, այնպէս որ երբ ոտքերնիս Փիրէյի քարափը դրինք Զարեհ Գոչեան եւ ես կատարեալ հաւատացեալներ եղեր էինք բանջարակերութեան:

Նիւթական տեսակէտով Քնայրի դրութիւնը կը յարմարէր մեր քսակներուն եւ թերեւս քիչ մըն ալ այս պատճառաւ Վահէի վարդապետութիւնը դիւրաւ ընդունեցինք:

Աթէնք հասնելով՝ տան մը մէջ կահաւորեալ երկու սենեակ վարձեցինք, ուր միասին կը բնակէինք Վահէ Արգուեան, Շահրիման, Զարեհ Գոչեան եւ Սեդրակ Ամպարեան:

Ամէնքս ալ բանջարակերներ եղած էինք, թէեւ Վահէէն զատ ուրիշներ չէին հետեւէր չոգիի լոգանքին՝ որ պարտաւորիչ չէր: Պուտկի մը մէջ եղանակին բանջարեղէնները կը լեցնէինք ու կաղի լամբարի մը վրայ ժամերով կը խաշէինք: Նոյնիսկ աղ չէինք դներ մէջը, եւ սակայն շատ համեղ կ'ըլլար պատրաստուած կերակուրը, գոնէ մենք այսպէս կը ջանայինք համոզել զիրար: Սեդրակ Ամպարեան սակայն մսեղէնի վերյիշումներ կ'ունենար երբեմն եւ սրտաճմլիկ հառաչանքներ կ'արձակէր, երբ տան խոհանոցէն կասկարա եղած կողիկներու հոտեր վեր կը բարձրանային:

Օր մըն ալ չկրնալով ինքզինքը զսպել, կը դիմէ մօտակայ ճաշարան մը եւ վրայ վրայի տասը պնակ մսեղէն կերակուր կ'ուտէ անիծելով Քնայրն ու իր դրութիւնը:

Այս դասալքութիւնը մեզ ալ քաջալերեց լքելու Վահէն, որ սակայն մինչեւ ետքը հաւատարիմ մնաց բանջարակերութեան եւ արդարեւ շատ ալ օգտուեցաւ անկէ:

***

Աթէնք գտնուած միջոցիս յաճախակի թղթակցութեան մէջ էի Արփիարի հետ որ Լոնտոն կը գտնուէր եւ երկարապատում, երբեմն մինչեւ 20 – 30 երես նամակներ կը գրէր գանգատ յայտնելով թէ՛ իր վիճակէն եւ թէ իր Հնչակեան ընկերներէն, որոնց հետ չէր կրնար համաձայնիլ:

Իր միակ փափաքն էր ապրուստի անկախ միջոց մը գտնել ու յեղափոխութենէ քաշուելով՝ ինքզինք նուիրել զուտ գրականութեան:

Արդէն այդ սեւեռուն գաղափարը ունեցած էր միշտ արտասահման անցուցած ամբողջ տարիներու ընթացքին՝ առանց կարենալ զայն իրագործելու:

Բայց մանաւանդ այդ ամիսներուն բոլորովին զզուած կը թուէր Լոնտոնի կեանքէն:

Արդարեւ խառնաշփոթութիւնը Հնչակեան կուսակցութեան մէջ իր ծայրայեղ սատիճանին հասած էր:

Նազարբէկի դէմ մղուած պայքարը մասամբ միայն յաջողած էր: Իրա՛ւ է որ զինքն ու Մարօն հեռացուցած էին կեդրոնէն, բայց անոնք ինքզինքնին պարտուած չէին համարեր եւ իրենց կողմնակիցներով կը շարունակէին գործել յանուն Հնչակեան կուսակցութեան:

Ընդդիմադիրները, որոնց պարագլուխներէն մին էր Արփիար, թէեւ մեծամասնութիւն էին բայց դրամ չունէին, մինչդեռ Նազարբէկ եւ իրեններն նիւթապէս շատ աւելի զօրաւոր էին:

Ասկէ զատ «Հնչակ» թերթը Նազարբէկի անունով արձանագրուած էր Լոնտոնի մէջ եւ ըստ օրէնի անոր ստացուածքը կը համարուէր: Այնպէս որ Նազարբէկ կըրցաւ «Հնչակ»ը ինք շարունակել եւ միւս կողմէ թոյլ չտալ որ ընդդիմադիրները այդ անունով թերթ հրատարակեն: Ասոր համար նոյն միջոցին հականազարբէկեան Հնչակեաններու օրկանը, զոր Արփիար կը խմբագրէր, անանուն կը հրատարակուէր Լոնտոնի մէջ, որովհետեւ կուսակցութիւնը չէր ուզեր «Հնչակ»էն տարբեր անուն մը գործածել:

Միւս կողմէ, հականազարբէկեանները, որոնք ինչպէս ըսի, այն ատեն ստուար մեծամասնութիւն մը կը կազմէին, իրենք իրենց մէջ համաձայն չէին, իսկ Արփիար իր ո՛չ մէկ ընկերին հետ կրնար տրլիկ ընել:

Իրարու դէմ հայհոյալից ամբաստանագիրներ, շրջաբերական ձեւով, ամէն շաբաթ կը տեղային Լոնտոնէն, Եգիպտոսէն, Պուլկարիայէն, Ամերիկայէն, անօրինակ խաղքութեան մը տեսարանը պարզելով Պոլսէն փախստական Հայերուն աչքին՝ որոնք առաջին անգամ առիթ կ'ունենային տեսնելու Հնչակեանութեան ներքնակողմը:

Վահէ Արգուեան այդ թուականին ինքն ալ սկսած էր իր մասնաւոր փոքրիկ խումբը ունենալ, ինչպէս նաեւ կատաղի հակառակորդներ ու համակիրներ ալ. վերջիններէն էր Արփիար Արփիարեան որ Վահէն կը պաշտպանէր ողի ի բոլին,

Այդ պաշտպանութիւնը տակաւին տարիներ պիտի տեւէր մինչեւ որ կատաղի հակառակութեան մը փոխուէր:

(Շար. 36)

Տիկին Ալիս Մոմճեան,

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Արա Տանտիկեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ռիշար Զարզավաթճեան եւ զաւակը,

Տիկին Էլիզ Կելիպոլեան և զաւակները,
Տիկին Շուշան Հերփէյնեի եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Չրրաշեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պալեան եւ աղջիկը

Տիկին Ֆլորա Շիրեան եւ աղջիկը,

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարզավաթճեան եւ զաւակները,

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին, խնամիին՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄՈՄՃԵԱՆ-Ի

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 13-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 18, ժամը 10.15-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

եւ մարմինը կ'ամփոփուի՝

Cimetière Nouveau de Courbevoie
(Hauts-de-Seine)
Rue Révérand-Père-Cloarec

ընտանեկան դամբարանին մէջ։

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ։

Madame Alice Moumdjian
son épouse,

Monsieur et Madame Sarkis Balian et leurs enfants,
Monsieur et Madame Ara Dandikian et leurs enfants,
Monsieur et Madame Richard Zarzavatdjian et leur fille
ses enfants et petits-enfants,

Madame Elise Guelibolian et ses enfants,
Madame Chouchane Herpeignies et son fils
ses sœurs, neveux et nièces,

Monsieur et Madame Roger Tcherpachian et leurs enfants
ses beau-frère, belle-sœur, neveux et nièces,

Monsieur et Madame Edouard Balian et leur fille
Madame Flora Chirian et sa fille,
Monsieur et Madame Léon Zarzavatdjian et leurs enfants,
ses parents et alliés

ont la douleur de vous faire part du décès de

HAMAZASB-GABRIEL MOUMDJIAN

survenu le 13 Novembre 1996.

Les obsèques seront célébrées le Lundi 18 Novemre à 10 heures 15 en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
suivies de l'inhumation au Cimetière Nouveau de Courbevoie (Hauts-de-Seine)
Rue Révérand-Père-Cloarec
dans le caveau de famille.

LE PRESENT AVIS TIENT LIEU DE FAIRE-PART.

Կ. Ս. Մ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԻ ՀՐԱՒԷՐ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՒՆ

8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 12.30-ԻՆ

110-ամեայ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանին աւանդական Օրուան ճաշը տեղի պիտի ունենայ՝

ճաշարան LES ALIZÉS
Stade Français — 2, rue Commandant Guilbaud, 75016 Paris
Métro : *Porte de St.-Cloud*

Ինչպէս ամէն տարի աշխարհի բոլոր ծագերուն, Ձեզ հետ բաժակ պիտի բարձրացնենք ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ'ի եւ բոլոր միւս հայկական վարժարաններուն ի պատիւ. նաեւ դաստիարակներուն, սատարողներուն, սաներուն յիշատակին եւ կենաց։

Կը խնդրենք որ բարեհաճիք ներկայ ըլլալ այս աւանդական հանդիսութեան։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 185 փրանք։

Հաճեցէք կանխաւ հեռաձայնել Ձեր սեղանը ունենալու համար՝ Պարոն Հայրապետ Սիրոյ Տաղին՝ 01.45.34.23.45 կամ 01.45.34.66.20 թիւերուն։

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ Կ.Ս.Մ.
Ի ՖՐԱՆՍԱ

A l'occasion du 150ème anniversaire de leur naissance,
les Eglises Evangéliques Arméniennes de la Région Parisienne
présentent le film :

«L'audace de la foi»

un regard actuel sur les *Eglises Evangéliques Arméniennes de France* et leurs actions, depuis leur arrivée à Marseille en 1924 et jusqu'à nos jours.

Vendredi 22 Novembre à 20 heures 30
28, avenue Bourgain, 55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

Samedi 23 Novembre à 20 heures 30
8, rue du Groupe Manouchian, 94140 Alfortville

Dimanche 24 Novembre à 15 heures
8 bis, rue des Ternes, 75017 Paris

Ce film en langue française, de 55 minutes,
a été réalisé par *Ardavazd EGOYAN,*
Directeur et Producteur de la 3ème chaîne de la télévision d'Arménie.

— COLLATION —

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՏՕՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ 66-ՐԴ
Ե Ի
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ 63-ՐԴ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցին կը տօնախմբէ իր Շինութեան եւ Անուանակոչութեան զոյգ հանդիսութիւնները Նոյեմբեր 24, Կիրակի օր։

Այս առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Ծառայողներուն, սարկաւագներուն, սպասաւորներուն, բարերարներուն, շինութեան յանձնախումբի եւ Թաղական խորհրդոյ անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական
Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոն եւ Ռոն – Ալփի Շրջանը

Առընթերակայութեամբ
Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան

Յաւարտ պատարագի, տեղի պիտի ունենայ օրհնութիւնը Մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ։

Պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին ներկայ կ'ըլլայ Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի նախագահ Լիւսիէն Վէյկան եւ ի մասնաւոր հրաւիրուած մեր եկեղեցւոյ Շրջանին իշխանութեան բոլոր ընտրուած անձնաւորութիւնները։

Արարողութեանց եւ Մատաղի բաշխումէ յետոյ՝ «Դինեձօն» մը տեղի պիտի ունենայ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Կը խնդրուի Թաղին եւ Շրջակայքի ժողովուրդէն իր խուռներամ ներկայութեամբ յարգել յիշատակը Թաղիս ննջեցեալներուն։

Մատաղի մասնակցութեան փափաքողները կրնան դիմել Թաղականութեան։

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Փօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ տարեկան ճաշը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի օր, յետ եկեղեցական արարողութեան։

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ՝
ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ – ԼՈԹՕ
Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
Նոյեմբեր 24, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, վիճակահանութեան բազմազան գեղեցիկ առարկաներ։

UGAB *Jeunes* — Marseille

12 SEPTEMBRE :
Ma tatie débarque à Marseille...

29 OCTOBRE :
Ouverture du Grand Littoral...

23 NOVEMBRE :

SOIREE HAY

à partir de 22 heures 30
DJ : David & Co.
PAF : 80 F. + 1 consommation.
Membres : 60 F. + 1 consommation.

327, Bd Michelet — 13009 Marseille
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45

CONFERENCE

Le Centre Culturel SAINT MESROB
recevra
M. CLAUDE MUTAFIAN,
Maître de Conférence à Paris XIII,
Pour une conférence, illustrée de diapositives, sur

« LA DIPLOMATIE ARMENIENNE FACE AUX MONGOLS AU XIIIe SIECLE »

le Jeudi 21 Novembre à 20 heures 45
Dans les locaux du Centre St-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine / Monge

— *Entrée libre* —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE THEATRALE

organisée par
la CROIX BLEUE
Section «*D. Serengulian*»
d'Issy-les-Moulineaux
le Mardi 19 Novembre à 20 heures 30
à l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
11-13, rue Danton
NAREK DOURIAN
présente
«La Belle-Mère d'Erevan»
par la Troupe d'Arménie.

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE 3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 96

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19
MARDI
19 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.986 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.986

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՓԱՐԻԶ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ԼՈՆՏՈՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ ՈՒ ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

Ինչպէս գրած էինք, Ազգ. Ժողովի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան Փարիզ ժամանած էր Նոյեմբեր 14-ին, Ծերակոյտի նախագահ՝ Ռընէ Մոնորիի հրաւէրով:

Նոյն առաւօտուն Ծերակոյտի անդամները ողջունած էին Բաբգէն Արարքցեանը եւ իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէին Գիտութեանց ակադեմիայի նախագահ՝ Ֆադէյ Սարգսեան, Խոսրով Յարութիւնեան (Ազգային բարենորոգումներ), Վազգէն Սաֆարեան (Համայնավար), Ժիւլիէթ Գաժոյեան (Շամիրամ) եւ Աշոտ Անանեան:

Պատուիրակութիւնը, ապա, հանդիպում ունեցած է Ծերակոյտի Ֆրանսա – Հայաստան խումբի ղեկավար՝ Ռընէ Թրեգուէ եւ անդամներուն հետ: Այս առթիւ, Բ. Արարքցեան շեշտած է որ Ռընէ Մոնորի Հայաստան եւ Լ. Տէր – Պետրոսեանի Ֆրանսա այցելութիւնները նոր դարկ մը տուած են երկու երկիրներու գործակցութեան: Խումբին անդամները պատրաստակամութիւն յայտնած են ըստ ամենայնի աջակցիլ Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան ամրապնդման գործընթացին, միաժամանակ ընդգծելով որ հակառակ անոր որ 200 տարի է որ ժողովրդավարութիւնը պատմութիւն ունի Ֆրանսայի մէջ, դեռ ամէն ինչ կատարեալ չէ: Խօսակցութիւնները շարունակուած են նաեւ այն ճաշին ընթացքին, զոր Ռընէ Մոնորի նոյն ցերեկուան կուտար ի պատիւ Բ. Արարքցեանի: Ազգ. Ժողովի նախագահը հրաւիրած է խումբը Հայաստան այցելել շարունակելու համար շփումները գործնական գետնի վրայ: Բոլոր հանդիպումներուն Հայաստանի պատուիրակութեան կ'ընկերանար դեսպանը՝ Վիգէն Չիտէչեան:

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 15-ին, պատուիրակութիւնը այցելեց Փուաթիէ որ Ծերակոյտի նախագահին նահանգն է (Վիէն):

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 18-ին, Բ. Արարքցեան եւ իր պատուիրակութիւնը մեկնեցան Լոնտոն, ուրկէ կուգան կրկին Փարիզ Նոյեմբեր 21-ին, Հինգշաբթի վերադառնալու համար Երեւան:

⁂

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԳԱՂՈՒԹԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նախագահ Բ. Արարքցեանի գլխաւորած Ազգ. Ժողովի պատուիրակութեան Փարիզ այցը պաշտօնական բաժինին զուգահեռ, առիթ եղաւ հանդիպումի մըն ալ տեղւոյն գաղութէն ներկայացուցչական դէմքերու հետ: Այդ հանդիպումը, կազմակերպութեամբ Հայաստանի դեսպանատան, տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 16, Շաբաթ երեկոյ, Սոֆիթէլ Սէն – Ժագ պանդոկին մէկ սրահին մէջ: Զանազան կազմակերպութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչներէ բաղկացած 100 – 120 հոգի գրեթէ ամբողջութեամբ լեցուցած էին սրահը: «Հայաստան» Հիմնադրամին Ֆրանսայի նախագահ Պետրոս Թէրզեան որ հանդիսավարն էր երեկոյթին, ողջունելէ ետք ներկաները, խօսելու հրաւիրեց պատուիրակութեան անդամները: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը հակիրճ ելոյթներով ծանօթացուց իր պատկանած քաղաքական կազմակերպութիւնը, նպատակները, եւայլն:

Նախ խօսք առաւ Վազգէն Սաֆարեան (Համայնավար կուսակցութիւն). ըսաւ թէ Ազգային Ժողովին մէջ 7 երեսփոխան ունին ու իրենք զիրենք կը սահմանեն որպէս «կառուցողական ընդդիմութիւն». իրենց նպատակն էր չինիչ հարցադրումներով զարկ տալ երկրին ժողովրդավարացման: Իրեն յաջորդեց «Շամիրամ»էն Ժիւլիէթ Գաժոյեան. այս կուսակցութիւնը տէր էր ութ երեսփոխանի, ու կանացի առաջին կազմակերպութիւնն էր որ ներկայութիւն ունէր Ազգ. Ժողովին մէջ:

Պատուիրակութեան Գ. անդամն էր նախկին վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան որ կը պատկանէր ոչ կուսակցական 34 երեսփոխանի տէր «Վերափոխումներ» խմբակցութեան: Ան, նախորդներէն աւելի ընդարձակ ելոյթով մը անդրադարձաւ անկախութեան առաջին հնգամեակի քաղաքական ու կազմակերպչական յաջողութիւններուն – դատական իշխանութիւն, տեղական ինքնակառավարման մարմիններ, ընտրութիւն, եւայլն-: Յատկապէս ծանրացաւ նախագահական ընտրութեան վրայ որ ըսաւ թէ այլակարծութեան պայմաններուն մէջ տեղի ունեցած էր ու կը ներկայացնէր ժողովրդավարական յետադայ հոլովոյթին ամէնէն լուրջ գրաւականը: Ըսաւ թէ ընտրութենէն ետք ընդդիմութիւնը չէր փորձած օգտուիլ օրէնքով իրեն տրուած բողոքելու կարելիութենէն: Անդրադարձաւ նոյն առիթով արտայայտուած ընկերային դժգոհութեան որուն սրբագրութեան ուղղուած նկատեց կառավարութեան «կտրուկ» փոփոխութիւնը:

Այս բաժինը աւարտեցաւ նախագահ Բ. Արարքցեանի խօսքով. ան նախ շեշտեց Հայաստանի համար Ֆրանսայի ունեցած կարեւոր ու առաջնային դերը: Ապա որպէս անցած հինգ տարուան կարեւորագոյն նուաճումը կանգ առաւ Ղարաբաղի ներկայի կացութեան վրայ. հրադադարը առիթ կուտար որ բնակչութիւնը տնտեսութեամբ զբաղի, ինչ որ ըսել կուտայ թէ փակուած էր գոյատեւման պայքարի շրջանը ու ներկայիս Ղարաբաղ կ'ապրէր զարգացման փուլը: Կը շարունակուէին միջազգային բանակցութիւնները ուր ժողովուրդներու ինքնորոշման եւ տարածքային ամբողջականութեան միշտ հակադրուող սկզբունքներէն այնպէս կը թուէր թէ կը գերադասուէր երկրորդը, քանի որ խօսքի տէր մեծ պետութիւններու բոլորին ալ շահուէտը այդ մէկն էր:

Բ. Արարքցեան խօսեցաւ նաեւ Հայաստանի մէջ արձանագրուած յաջողութիւններուն մասին. այսօր ուժանիւթի հարցը լուրջ չափով լուծուած էր, տնտեսական նորովի յարաբերութիւններ կը մշակուէին. ան չմոռցաւ շեշտելու որ անցած հինգ տարուան «յեղափոխական բնոյթի վերափոխումներուն» ամէնէն ծանր բեռը նախորդ կառավարութիւնը կրած էր ոչ ժողովրդական կարգադրութիւններ ընելով:

Ելոյթին վերջաւորութեան Ազգ. Ժողովի նախագահը խօսելով Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու կարեւորութեան ալ մասին, ըսաւ թէ ինք աւելի բարձր կը գնահատէ օգտուիլ անոր մտաւոր կարելիութիւններէն, քան տնտեսական:

Այս չորս ելոյթներէն ետք Պ. Թէրզեան հարցումներ ուղղելու հրաւիրեց մամուլի 6 ներկայացուցիչները – «Յառաջ», «Աշխարհ», Հ.Բ.Ը.Մ. Տեղեկատու, «Նուվէլ տ'Արմէնի», «Այբ» և «Ազատութիւն» ձայնասփիւռի կայաններ-: Այս բաժնին մէջ եւս նիւթ եղաւ ընկերային լայն դժգոհութիւնը որ հետեւանք էր տնտեսական պայմաններու, հաշւային սրբագրութեան կարօտ քաղաքականութեան, չարաշահումներու, եւայլն: Նիւթ եղան նաեւ ընդդիմութեան կողմէ ընտրական արդիւնքներու դէմ Սահմանադրական դատարանին ներկայացուած բողոքը, կառավարութեան փոփոխութիւնը, Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու մարզը, երկքաղաքացիութեան հարցը, ուղղագրութեան, լեզուական հարցերը եւ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու նիւթը:

Եթէ Սահմանադրական դատարանը անվաւեր համարէր ընտրութեան արդիւնքները, նախագահին իրաւասութիւնները ըստ Սա՛մանադրութեան կը փոխանցուէին Ազգային Ժողովի նախագահին ու 40 օրուան ընթացքին նոր ընտրութիւն կը պատրաստուէր: Ինչ կը վերաբերէր կառավարութեան փոփոխութեան, պահուած էին փորձառուները: Նախորդը աւարտած էր իրեն վիճակած գործը ու նոր կազմը պէտք է նոր առաքելութիւն ունենար: Հակառակ որ քննադատութիւններու թիրախ էին, «ուժային» նախարարութիւնները գլխաւորողները՝ Վ. Սարգսեան (Պաշտպանութիւն) եւ Վ. Սիրադեղեան (Ներքին) անուրանալի մեծ յաջողութիւն արձանագրած էին իրենց գործունէութեամբ. այսօր ոչ ոք վախ ունէր ուշ ժամու փողոցը գտնուելէ, իսկ բանակը զօրաւոր, կարգապահ ներկայութիւն էր ապահովութեան ամէն երաշխիք տալու կարող:

Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու ոլորտը բոլորը շատ կարեւոր նկատելով հանդերձ, որպէս լաւագոյն ձեւ «Հայաստան» Հիմնադրամէն այլ օրինակ չորոշուեցաւ: Այս նիւթին առընչութեամբ խօսք առաւ նաեւ Փարիզի դեսպանը Պր. Վ. Չիտէչեան, շեշտելով որ այդ մասին Հայաստանի պատկերացումները տարբեր էին Սփիւռքէն որ արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր գիծերէն մէկն էր: Այս մասին նիւթ եղաւ նաեւ երկքաղաքացիութեան մերժումը: Բ. Արարքցեան բացատրեց թէ օրէնքը առոր թոյլատու չէր, բայց Յատուկ կարգավիճակի անցագիրը որ կը տրուէր Սփիւռքահայերու, գրեթէ կը փոխարինէր այդ իրաւունքը, ընտրուելու եւ ընտրելու միակ սահմանափակումով: Ըսաւ թէ առոր 1000 տոլարի փոխարժէքը առժամեայ կարգադրութեան էր ու այդ անցագիրներու պատրաստութեան համար հիմնադրամէն կատարուած փոխառութիւնը հատուցելու նպատակը ունէր:

Պատասխանելով «Դրօ»ի եւ «31-Ներու» դատերուն ակնարկող հարցումին, նախագահը ըսաւ թէ քաղաքական բնոյթ չունին անոնք, քրէական դատեր են, երկար կը տեւեն որովհետեւ մանրամասն քննարկումներ կ'ըլլան:

Ինչ կը վերաբերէր ուղղագրութեան ու լեզուի խնդրին, Բ. Արարքցեան կողմնակից էր մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձին. իսկ լեզուի պարագան ենթակայ չէր սահմանափակումի: Այսօր ազատ էր երկու լեզուով ալ հրատարակութիւնը:

Պատուիրակութիւնը պատասխանելէ ետք լրագրողներու հարցումներուն որոնք երեկոյթին ամէնէն լայն բաժինը գրաւեցին, հակառակ յառաջացած ժամուն հանդիսավարը երեք հարցումի իրաւունք ալ տուաւ ներկաներուն: Այս մասին մէջ նիւթ եղաւ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու մարզը: Բաբգէն Արարքցեան կրկնեց թէ իրենք բնականոն կապեր հաստատելու հետամուտ են, առաւելաբար տնտեսական հեռանկարներով, առանց մոռնալու պատմութիւնը: Ըսաւ թէ Սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան շրջանակին մէջ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ Թուրքիոյ հայկական յուշարձաններուն համարակալումը, ներկայացումը եւս, իրենց պատկանելիութեան մատնանշումով:

Այնքան վիճայարոյց պարագաներով շրջանի մը, կարեւոր պատեհութիւն էր հանդիպումը Ազգային Ժողովի նախագահին հետ. անթերի կազմակերպութեամբ երեկոն կը խոստանար շատ հետաքրքրական ըլլալ, մանաւանդ այն հանգամանքով որ պատուիրակութեան անդամները կը ներկայացնէին իշխանամէտ, ընդդիմադիր ու չէզոք խմբաւորումներ: Այսուհանդերձ, թեւական զարմանալի էր նշմարել որ այս բազմատարբութիւնը կարծիքներու այլընտրական բնոյթ չէր կրեր: Ամէն առիթով իշխանութեան ընթացքը վաւերացնելու, անոր զօրակցելու հաւաստումներ կը յայտնէին ինչպէս «Շամիրամ»ի, նոյնպէս եւ չէզոքներու եւ համայնավարներու ներկայացուցիչները: Հաւանօրէն հետապնդուած էր այլազանութեան մէջ միասնականութեան պատկեր մը տալ անմիաբան Սփիւռքին:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 16 / 18)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՍԿՍԱԾ Է ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սահմանադրական դատարանը Նոյեմբեր 13-ին սկսած է քննութիւնը՝ Սեպտեմբեր 22-ի նախագահական ընտրութեան արդիւնքներու կապակցութեամբ Վազգէն Մանուկեանի եւ Աշոտ Մանուչարեանի ներկայացուցած դիմումին: Դատական նիստին ներկայ գտնուած են օտար դիւանագէտներ, 30-է աւելի լրագրողներ: Դատարանը արտօնած էր լուսանկարել, տեսագրել, ձայնագրել եւ հեռասփռել: Նիստը շարունակուած է Նոյեմբեր 14-ին ալ: Դատարանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան, բանալով նիստը, պատասխանող կողմին դիմողին հարցումներ ուղղելու կարելիութիւն ընձեռած է: Ապա դատարանի անդամները սկսած են հարցումներ ուղղել դիմող կողմի ներկայացուցիչներուն: Տիգրան Ջանոյեան նկատի ունենալով նախագահողի կասկածները ներկայացուած փաստաթուղթերուն մէջ կատարուած հաւանական սրբագրութիւններու վերաբերեալ, յայտարարած է որ նիստերուն կրնան ներկայանալ նաեւ այդ փաստաթուղթերուն առընչուող կամ անոնց հեղինակ վկաները: Ընդմիջումէ մը յետոյ ունկնդրուած են պատասխանող կողմի բացատրութիւնները: Այդ կողմի ներկայացուցիչներ Խ. Բեգլիրջեան, եւ Տ. Մուկուչեան իրենց ելոյթներուն մէջ յայտնած են որ Կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովը գործած է օրէնքի եւ իր իրաւասութիւններուն ու լիազօրութիւններուն շրջանակին մէջ: Անոնք անհիմն նկատած են դիմող կողմի պահանջները, եւ մերժած որեւէ արձանագրութիւն կամ փաստաթուղթ տրամադրել. ապօրինի համարելով զայն:

⁂

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Նորանկախ պետութիւններու տարածքային գործերու համակարգող դեսպան Ճէյմս Գոլինզի գլխաւորած Միացեալ – Նահանգներու կառավարութեան պատուիրակութիւն մը Նոյեմբեր 14-ին Հայաստան գացած է: Պետական եւ պաշտպա-

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԴԻՏՈՒԱԾ

Հաւանաբար 1960-ական թուականներու կէսերուն պէտք է դնել այն պահը, երբ ազգային ինքնութեան խնդիրը սկսաւ իբրեւ այդպիսին գիտակցուիլ, դուրս գալ «Հայու աւանդական» դիմագիծին յղղուելու կաղապարէն եւ այս կամ այն կերպով տեղ գրաւել, աւելի բացայայտ՝ Սփիւռքի մէջ, գրական տարբերոյթ մըշակումներու տակ՝ Հայաստանի մէջ: Հրապարակ իջաւ «Աճեկան»ի, «Ուսանող»ի, «Երիտասարդ Հայ»ի, «Գարուն»ի սերունդը, որ առաջին անգամ ըլլալով, եւ թերեւս նաեւ նոյն շրջանի միջազգային անկինադարձային շարժումներու զուգընթաց, սկսաւ հարցադրումի ամբողջ աշխատանք մը: Օր մը, յոյս ունինք, պիտի գրուի այդ տարիներուն պատմութիւնը, որուն դերակատարներէն շատեր այսօր մեր իմացական կեանքի միջուկը կը կազմեն սահմանի երկու կողմերը:

Սփիւռքի մէջ, ինքնութեան հարցը տեղ բացաւ հետազօտութեան զօրաւոր շարժումի մը: «Իքոմ»ը, «Զօրեան»ը հիմնարկներու անուններ են, բայց անոնցմէ առաջ ու անոնց կողքին, մասնաւորականներու հոյլ մը այդ աշխատանքը ստանձնեց: Հայաստանի մէջ, այդ պաշտօնը թափուր մնաց, հաւանաբար՝ գաղափարաբանական նկատումներով: Հումանիտար Հետազօտութիւններու Հայկական Կենտրոնի (ՀՀՀԿ) յանկարծական երեւումը փոփոխութեան ազդանշանը կրնայ նկատուիլ: «Յանկարծական» կ'ըսենք, որովհետեւ հակառակ որ ՀՀՀԿ-ն գոյութիւն առած է 1993-ին եւ մինչեւ 1995 Ապրիլ գումարուած գիտաժողովը – որուն անդրադարձած էր «Յառաջ» – որոշ աշխատանք կատարած, ան մինչ այդ անյայտ մնացած էր մեզի՝ Սփիւռքահայերուս: Վերջերս, մեր ձեռքը անցաւ ՀՀՀԿ-ի անդրանիկ հրատարակութիւնը՝ «Ինքնութիւն» ժողովածուի առաջին պրակը, որ լոյս տեսած էր 1994-ի վերջերը (*):

Ժողովածուին գլխաւոր յատկանիշներէն մէկը նիւթին հանդէպ բազմաճիւղ մօտեցումի մը ցոլացումն է: Երկրորդ՝ հին թէ նոր անուններու երեւումը: Վերջապէս՝ մաշած արահետներէ չքալելու նախանձախնդրութիւնը:

Հատորը կը ներառնէ 25 յօդուած, մէկ թարգմանութիւն (Մաքս Շելերէն), եւ երկու դրախօսականներ, բոլորը հայերէն են, բացառելով հինգ յօդուած՝ ռուսերէն, եւ մէկը՝ գերմաներէն: Լեզուական պատճառներով, մեր անդրադարձը պիտի սահմանափակենք հայերէնի պարագային, թէեւ, դատելով խորագիրներէն ու ամփոփումներէն, միւսներն ալ մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն: Ի մասնաւորի, շատ խոստմնալից կ'երեւին «Ազգային կեանքի ներունակութիւնները եւ միտումները» (Էդ. Աթայեան), «Ազգային ինքնութեան երկու մոդելի մասին» (Ալբեր Սաեփանեան), «Ազգային գաղափարաբանութիւնը եւ դիցաբանութիւնը» (Արա Նեդոլեան) խորագրուած ուսումնասիրութիւնները:

Լեզուական գործօնը մեզի կը յուշէ հարց մը. ժողովածուին մէջ կ'երեւին կարգ մը անուններ, տարբեր սերունդներէ, որոնց անձն ու աշխատանքը բոլորովին անծանօթ էր ցարդ: Այս հեղինակները խօսադրած են իրենց վաստակը ռուսերէնով: Ոմանք, ըստ երեւոյթին, գրական հայերէն չեն գիտեր, իսկ ուրիշներ՝ գիտնալով հանդերձ, մեծաւ մասամբ ռուսերէնով կ'երկնեն իրենց գործերը: Այս բոլորը արդէն ինքնութեան հարց մըն ալ կը բերէ իր կարգին: Ինչպէ՞ս կը տեսնուի հայկական աշխարհը ռուսերէն գրութեան ընդմէջէն, երբեմն՝ կամովին ռուսերէնը ընտրած ըլլալով, որովհետեւ հայ ընթերցողը կը մերժէ(ր) իրենց չօշափած նիւթերով հաղորդուիլ:

Յաճախ կը խօսուի այն մասին, որ հայերէնը փիլիսոփայական լեզու մը չէ: Այդպէ՞ս է, իսկապէս: Արդեօք աւելի ճիշդ չէ՞ ըսել, թէ փիլիսոփայական հայերէնը ժամանակ ու պատեհութիւն չէ ունեցած զարգանալու: Մարքսականութեան տասնամեակներու միահեծան տիրապետութիւնը արեւելահայերէնի վրայ, իսկ Սփիւռքի մէջ մինչեւ 1960-ական թուականները փիլիսոփայութեան որպէս կրթանք չգոյութիւնը (բացառելով Շահան Ռ. Պէրպէրեանը), արդէն որոշ տեղ կը բանան «փիլիսոփայական լեզուի» հարցը վերաքննութեան ենթարկելու:

Այս ուղղութեամբ, վերջին տարիներուն քաղաքական ու գրական տեղաշարժը Հայաստանի մէջ, որուն մէկ ցոլացումն է այս հատորը, եւ Սփիւռքի մէջ, Աշոտ Ոսկանեանի բառով, «սփիւռքաբաններ»ու գործունէութիւնը (ի մասնաւորի անոնց, որոնք հայերէնով փորձած են փիլիսոփայական հենքով խորհիլ այդ երեւոյթին շուրջ), լեզուին մէջ որոշ բարեշրջում կը մտցնէ: Ժամանակին այդ մասին ակնարկած էր Զարեհ Որբունին իր ամենավերջին յօդուածներէն մէկուն մէջ («Զրոյց՝ ես ինծի հետ», «Յառաջ» – 60, էջ 201 – 205): Ճիշդ է, սակայն, որ թէեւ կատարուած է որոշ զտում, քննուող հատորի հեղինակներու բառապաշարը դեռ ցցուն (անհարկիներու մասին է մեր խօսքը) օտարաբանութիւններ կը մատնէ:

Ի դէպ, Ա. Ոսկանեանի այն տպաւորութիւնը, որ յիշեալ «սփիւռքաբաններ»ու (Խ. Թէօլէօլեան, Ժ. Լիպարիտեան, Մարկ Նշանեան, Գր. Պըլտեան, Վ. Օշական, Միհրան Տապաղ եւ այլք) գործը «դեռեւս դուրս չի գալիս ակադեմիական շրջանակներից, չկարողանալով ճեղքել աւանդական մտածելակերպի արգելափակոցները», մասամբ միայն ճիշդ է: Ընդունելով հանդերձ, որ իրենց արծարծած հարցերը բարդ եւ դժուար հասանելի կրնան ըլլալ, կարելի է օրինակներով ցոյց տալ, որ «աւանդական մտածելակերպը» հետզհետէ ճեղքեր կը ցուցնէ, եւ որ վերոյիշեալ անուններու ցանած գաղափարները դանդաղօրէն հող կը գտնեն նոր սերունդի մը մէջ, որ մտածելու ունակութեամբ հասած է իրենց բանաձեւած հարցադրումները ստուգելու եւ հաստատելու հոլովոյթին: Ոչ – ակադեմական / միջին մտաւորական շրջանակները այնքան թանձր չեն, որ կարելի չըլլայ Սփիւռքի վերլուծումները տարածել, պարզապէս անհրաժեշտ է հետաքրքրութիւնը, որ հետզհետէ կը ծլի:

Ժողովածուին մէջ բազմաճիւղ մօտեցում մը կայ. փիլիսոփայութիւն, քաղաքագիտութիւն, ընկերաբանութիւն, պատմագիտութիւն, գրականագիտութիւն, արուեստաբանութիւն եւ հոգեբանութիւն տարբեր անկիւններէ կը մեկնաբանեն հարցը: Եթէ մէկ կողմէ կան դասական վերլուծումի փորձեր (կամ՝ «հին գինին նոր տիկերու մէջ»), միւս կողմէ նկատելի է թարմ միտում մը՝ արդիական վերլուծումի եղանակներ կիրարկելու: Եթէ ո՛չ անպայման նոր, որովհետեւ արդէն ծանօթ կրնան ըլլալ իրենց մեկնակէտերը, առնուազն թարմ՝ մեր իրականութեան ցարդ անկոխ կալուածներու համար:

Միւս կողմէ, ամբողջ նոր սերունդի մը (Երուանդ Բողոյեան, Ռոմիկ Քոչարեան, Արա Նեդոլեան, Արտաշէս Ղազարեան, Սէյրան Զաքարեան, Անահիտ Ջիջեան, Արծուի Բախչինեան, Հրաչիկ Բայադեան, Հրաչեայ Ստեփանեան, Վարդան Ջալոյեան) ներկայութիւնը ակներեւ է. նկատի ունինք մինչեւ քառասուն տարեկան եղողները:

Գիրքը կազմուած է չորս բաժիններով. մեթոտաբանութիւն, պատմութիւն, մըշակոյթ, հասարակութեան արդիականացում: Կան նաեւ երկու ստորաբաժանումներ. «Հայեացք դրսից» եւ «Ընթերցումներ»: Ապա՝ տեղեկատուութիւն, կենսագրականներ եւ անգլերէն ամփոփումներ (որոնց լեզուական մակարդակը վերանայումի կը կարօտի):

Աշոտ Ոսկանեանի յօդուածը՝ «Ազգային ինքնութեան հիմնահարցը եւ մտաւորականութեան կոչումը», աշխատանքային դրոյթ մը ունի իր կարեւոր եզրայանգումին մէջ. «Հայրենիքի եւ Սփիւռքի գիտական երկխօսութիւնը պէտք է շարունակական, ինստիտուցիոնալ ձեւ ըստանայ, ամուր հիմքեր դնելով լինելիութեան մէջ գտնուող հաղորդակցական Հայաստանի համար»: Ամբողջ հարցը հոն է, որ պէտք է ընդգծել երկխօսութիւնը. միայն անկէ կրնայ ծնունդ առնել համադրութիւնը, որ ի վերջոյ կրնայ յանգիլ ինքնութեան միասնական բնորդի մը, ուր տարբերութեան գոյութիւնը քաղաքացիական իրաւունք ստանայ:

Յաջորդ՝ Լեւոն Աբրահամեանի յօդուածը, խորագիրէն իսկ արդէն քայլ մը վեր է դէպի ճանապարհ մը, որ եղած է ըՍփիւռքի հետազօտողներու միտք բանին ամբողջ քառորդ դար. «Ազգային ինքնութիւնը որպէս պրոցէս», Աբրահամեան վեր կը հանէ «ես»ի համադրումը «անոնց»ի հետ, եւ ազգային ինքնագիտակցութեան փոփոխական ըլլալու հարցը, որ կը տանի ինքնութեան նոյնպէս փոփոխական ըլլալու բանաձեւումին:

Հետաքրքրական վերլուծում մը կ'ընէ Երուանդ Բողոյեանը («Ազգային ինքնութիւնն ու ինքնագիտակցութիւն 21-րդ դարու սեմին»), տարբեր տեսանկիւնէ դիտելով ազգ. ինքնագիտակցութեան զարգացումը վերջին երկու դարերուն, որպէս «ազգային – սոցիալիստական »գաղափարաբանութեան յաղթանակն ու յետագայ փլուզումը՝ նախկին յեղափոխական մտածողութեան պահպանողական արժէքներու փոխակերպումէն ետք: Այդ խորքին վրայ, ան կը վերլուծէ հայ իրականութեան զարգացումները՝ «միլլէթական» կառոյցէն մինչեւ խորհրդային համակարգի մայրամուտը:

Ռոմիկ Քոչարեան Հայաեկէրի դրոյթներու հիման վրայ ինքնութեան եւ սեփականացման հարցերը կը քննէ, փորձելով տեսաբանական ընդհանրացումներ:

«Պատմութիւն» բաժնին մէջ, Գաւիկ Սարգսեան կը վերադառնայ իրեն քաջ յայտնի կալուածի մը՝ Արտաշէս Ա.ի թագաւորութեան տարիներուն, երբ Արտաշէսեան հարստութեան հաստատումով արդէն կը ձեւաւորուի հայկական ցեղային ինքնութիւն մը որ իր կարգին կը ստեղծէ ինքնորոշում, որմէ կը ծնի նաեւ կողմնորոշումը՝ անկում ապրող Սելեւկեան թագաւորութեան եւ վերելքի մէջ գտնուող Հռոմի միջեւ: Արտաշէս Ղազարեանն ալ խմորումի շրջան մը ընտրած է. հայկական քրիստոնէութեան առաջին դարերը, երբ միջ – եկեղեցական յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ կը ծագին այն հակասութիւնները, որոնցմէ ծնունդ պիտի առնէ Հայաստանեայց Եկեղեցիի ինքնիշխանութիւնը իբրեւ հակադրութիւն բիւզանդական նկրտումներուն:

Վլադիմիր Բարխուդարեանի եւ Սերգէյ Սարինեանի աշխատանքները՝ հայկական գաղթավայրերու եւ 18 – 19-րդ դարերու «հայկական գաղափարաբանութեան» մասին, թէեւ ցնցիչ նորութիւններ չեն պարունակեր, սակայն մեզի կը յուշեն այդ ժամանակաշրջանի ընդհանրապէս անտեսուած ինքնութեան պահպանումի եւ ձեւաւորումի հարց մը: Թէեւ քիչ մը կտրուկ հաստատում է այն, որ «հայկական գաղթավայրերի գոյութիւնն ամբողջութեամբ ինքնութեան համար մղուող պայքար էր» (Վ. Բարխուդարեան): Աւելի հակամէտ ենք մտածելու, որ այդ գոյութիւնը ուղղուած էր ո՛չ թէ ինքնութիւն պահպանելու, ինչպէս կը թելադրըւի յիշեալ խօսքէն ու հեղինակի ամբողջ յօդուածէն, այլ՝ ինքնութիւն ստեղծելու կամ վերաստեղծելու, որով չափով մը կը մօտենայ այսօրուան Սփիւռքի մտածողութեան:

Ռուբէն Սահակեան վերլուծած է Երիտասարդ Թուրքեր – Մուսթաֆա Քեմալ յաջորդականութեան հարցը եւ յանգած է այն ճիշդ եզրակացութեան, որ Թուրքերու բնաջնջումի աշխատանքը այլ բան չէր, քան սեփական ազգային պետութեան ստեղծում՝ իր մէջէն մաքրելով այլը, օտարը: Այլ խօսքով, Եղեռնի ոչ – գաղափարախօսական բացատրութեան կը մօտենայ:

Հելէն Փիրալեանի յօդուածը՝ «Մահը հոգիներում», հատուած մըն է վերջերս հրատարակուած իր Ֆրանսերէն գիրքին: Անոր կողքին, Հ. Լեւոն Զէքիեանի յօդուածը, զոյգ լեզուաճիւղերու մասին, ուր ան կը շեշտէ արեւմտահայերէնի հանդէպ գուրգուրանքի կարեւորութիւնը՝ արեւելահայերէնը որպէս «մենատէր» հռչակելու միտումին դէմ յանդիման, Սփիւռքէն այս հատորին կատարուած ներդրումն է: Քիչ է, վստահաբար, բայց յոյսով ենք, որ ան զգալապէս պիտի մեծնայ յաջորդ պրակի պարագային:

Սէյրան Զաքարեան ազգային փիլիսոփայութեան ստեղծումի հարցը կը դնէ: Կարելի՞ է զայն ստեղծել, անհրաժե՞շտ է. յամենայնդէպս, գործիք մըն է որ չկայ եւ որուն ստեղծումը կը կարօտի բանի մը, որուն դեռ վարժ չենք. մտածելու ազատութիւնը: Այդ փիլիսոփայութեան նախատարրերէն մէկը եղած է միթաբանական մտածողութիւնը. Յարութիւն Կարապետեան անդրադարձած է Զարենցի «Երկիր Նայիրի» վէպին, որ միթոս (դիցավէպ) կործանելու աշխատանքին ուղղուած է (տասնամեակ մը առաջ, նման գաղափար արծարծած է Հենրիկ Էդոյեանը իր «Զարենցի պոէտիկան» մենագրութեան մէջ). Արծուի Բախչինեան շօշափած է բաւական ծանօթ նիւթ մը՝ օտարալեզու հայ գրողներու հարցը. ան ջանացած է դասակարգում մը հաստատել եւ մատնանշել հայկական ենթաբնագրի մը առկայութիւնը անոնց գործերուն մէջ:

Հետաքրքրական համեմատութիւն մը կատարած է Կորիւն Սարինդուլեանը. «կառավարութիւն», «կարգ» եւ այլ եզրերու բաղդատումը ռուսերէնի եւ հայերէնի մէջ չահեկան գաղափարներ յառաջ կը բերէ երկու լեզուները կրող ժողովուրդներու ազգային մտածողութեան մասին, որուն հաստատումը տեղի կ'ունենայ պատմական գործընթացի դիտարկումով: Հարկ է ըսել, թէ հայերէն բառերը քննելու եւ մտածողութեան ինչ – ինչ գիծեր վեր հանելու աշխատանքը քիչ պեղուած դաշտ մըն է Սփիւռքի մէջ (վերջերս, Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան նման տեսակի փորձ մը ըրած է «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ին մէջ):

Վիգէն Ղազարեանի արուեստաբանական աշխատանքը՝ հայ միջնադարեան գեղարուեստի ինքնութեան մասին, հետաքրքրական շարունակութիւնն է ուղղութեան մը, որուն լաւագոյն ներկայացուցիչն էր հաւանաբար հանգուցեալ ճարտարապետ՝ Արմէն Զարեանը (ու իրմէ առաջ, աւելի մտատեսական ձեւով, իր հայրը՝ Կոստան Զարեանը): Քար ու նըկար կը պահանջեն, երբ կը խօսինք իրենց «խորհուրդին» մասին, որ ան մարմին առնէ ու ձեւ, դադրի գաղտնապահական ըլլալէ ու մտնէ բանական ոլորտի մէջ:

Վարդան Ջալոյեանը կատարած է Միքայէլ Նալբանդեանի ինքնութեան նախագիծին «անդամազննութիւնը», ու անկէ՝ շատ արդիական հետեւութիւններ, Հրաչեայ Ստեփանեանի կարճ ակնարկը, իր կարգին, «պետական ինքնութեան» խնդիրը կը դնէ: Աւելի եւս արդիական ու ցարդ լուրջ մշակումի գրեթէ չենթարկուած հող կոխած է Հրաչիկ Բայադեանի փորձագրութիւնը՝ «Տեխնիկայի ներկայութիւնը», ուր ան կը բերէ գիտարուեստի (թեքնիքի) եւ հայ մարդու յարաբերութեան խնդիրը նոր հազարամեակի շեմին, շեշտելով անոր յեղաշրջող նշանակութիւնը մեր բոլոր հասկացողութիւններուն մէջ եւ զայն մտածելու անհրաժեշտութիւնը: Հ. Բայադեանը, որ շատ հաղորդ կը թուի Սփիւռքի իմացական նորագոյն աշխատանքներուն, նաեւ ներկայացուցած է «Կամ» եւ «Տիասփորա» հանդէսները: Ա. Ոսկանեանը կ'անդրադառնայ Ֆրանքֆուրթեան ընկերաբանական դպրոցի կարգ մը դրոյթներուն:

Այս նշմարները պարզապէս կը ձգտին ծանօթացնել Սփիւռքը մօտէն շահագրգռող նիւթի մը շուրջ հայաստանեան որոնումները: Երբեմն՝ համապարփակ, երբեմն՝ ուրուագծային, բայց ընդհանրապէս հետաքրքրական ու արդիական փնտռտուքներ են, ինչպէս ըսինք սկիզբը: Կան, անշուշտ, ոչ – մասնագէտին համար դժուար հասանելի գրութիւններ, յատկապէս՝ փիլիսոփայական բնոյթի, բայց հետաքրքրուող ընթերցողը վստահաբար օգուտ պիտի քաղէ այս հատորէն:

Մաղթելի է, որ այս որոնումները, իրենց կարգին, տեսական ոլորտներէ գիտակցութեան աւելի լայն շրջանակներու մէջ տարածուին: Ու սպասելի, որ անոնց յաջորդ պտղաբերումը շուտով հասնի մեր սեղանին:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

(*) – Ինքնութիւն, Երեւան, 1995, 288 էջ, Հումանիտար Հետազօտութիւնների Հայկական Կենտրոնի հրատարակութիւն, թիւ 1:

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ Ի ՄՈՆՐԷԱԼ

Հոկտեմբեր ամսուան վերջին օրերուն Մոնրէալի մէջ կայացաւ կարեւոր գիտաժողով մը Սայաթ – Նովայի, աշուղական բանաստեղծութեան եւ Հայոց կրօնական երաժշտութեան շուրջ: Կազմակերպիչն էր նորաստեղծ «Հայ Երաժիշտներու Ընկերակցութիւն»ը, որուն գլուխը կը գտնուի գաղութիս ծանօթ ու շնորհալի դէմքերէն մին՝ Յասմիկ Ինճէճիկեան: Գիտաժողովին նիստերը տեղի ունեցան Մոնրէալի Համալսարանի Երաժշտագիտական ճիւղին պատերէն ներս: Բառիս բուն իմաստով՝ միջազգային գիտաժողով մըն էր, քանի որ յատուկ ժամանած էին Միացեալ – Նահանգներէն՝ Նիկողոս Թահմիզեան եւ Մարկ Նշանեան, Զուիցերիայէն՝ Սիլվի Պոլ – Ձեմբ, Ֆրանսայէն՝ Ժան Տիւրինկ, Արամ Քերովբեան եւ վերջինիս ղեկավարութեան տակ գտնուող Կոչնակ համոյթը, Իտալիայէն՝ Ճանֆիէրօ Պելլինճէրի, Գանատայի ներկայացուցիչները ըլլալով՝ Քէվին Թուիթ, Մարիվոն Քէն-

…քեան, Միհրան Խաչկլըեան եւ նոյնինքն՝ Յասմիկ Ինճէճիկեան, բոլորն ալ՝ հայ երաժշտութեան, աշուղական աւանդութեան կամ Սայաթ – Նովայի գործին ուսումնասիրութեան մարզերուն մէջ իրենց լուման բերած գիտնականներ, իբրեւ երաժիշտ, երաժշտագէտ կամ գրականագէտ: Գիտաժողովին կ'ընկերակցէին համերգներ եւ երաժշտական երեկոներ, նախ՝ Մոնրէալի մէջ, յետոյ՝ Օթթաուա եւ Թորոնթօ: Կ'արժէ այս «միջոցառում»ներուն մասին ընդհանուր գաղափար մը տալ, իբրեւ գանատահայութեան ծիրէն դուրս բայց սփիւռքեան, մինչեւ իսկ՝ համահայկական տարողութեամբ ծաւալուն ձեռնարկ մը, որուն համար մեր գաղութը կրնայ առնուազն հպարտանալ: Մամուլին դերն ալ ի վերջոյ՝ քննական եւ քննադատական ակնարկով արձագանգ հանդիսանալ է այսպիսի ձեռնարկներու, եւ ինչո՞ւ չէ՝ զանոնք իր էջերուն մէջ արձանագրել, պատմութեան եւ յիշողութեան հաշւոյն աշխատողի նախանձախնդրութեամբ:

Ձեռնարկը մանրամասնող Յայտագիրին վերջը զետեղուած բարեգալուստի իր երկտողին մէջ, Կազմակերպիչ Յանձնախումբի նախագահուհին՝ Ալիս Պուճիքեան կը գրէր հետեւեալը. – «Այս կամ այն երգահանին գործը ոգեկոչելու համար, յաճախ կը պատահի որ մարդիկ կազմակերպեն կա՛մ ակադեմական միջոցառումներ, կա՛մ երաժշտական ելոյթներ: Հազուադէպ է որ ուզեն ընել երկուքը միաժամանակ: Եւ սակայն այդ մարտահրաւէրը ուզեց դիմակալել Մոնրէալի հայ երաժիշտներու Ընկերակցութիւնը...»: Իսկական մարտահրաւէր մը հարկէ, յայտագրի բազմազանութեամբ եւ ճոխութեամբ, երաժշտական աշխարհ մը գործնական ու կիրառական կերպով ներկայացնելու եւ զուգահեռաբար՝ ակադեմական մակարդակի գիտաժողով մը ոտքի հանելու փառասիրութեամբ մը յատկանշուած: Թոյլ պահեր եղան անշուշտ այդ 3 օրերուն ընթացքին (Հոկտեմբեր 25–էն 27) ինչպէս առաջին երեկոյեան ներկայացման ու համերգի պարագային: Եղան նաեւ քննադատելի երեւոյթներ, ինչպէս մէկ օրուան մէջ ութ դասախօս թխմելու մարմաջը, ամէն մէկուն տալով հազիւ քսան վայրկեան ժամանակամիջոց մը, որպէսզի կարենայ արդարացնել իր կտրած տասը հազար քիլոմեթր ճամբան եւ անոր համապատասխան ծախքը: Բայց եւ այնպէս տպաւորիչ ձեռնարկ մըն էր, նախ եւ առա՛ջ հրամցուած երաժշտական ելոյթներով:

Առաջին երեկոյեան համերգը իր սկզբնական բաժնով՝ նուիրուած էր Հայ Եկեղեցւոյ արարողութիւններէն վերցուած երգերու կատարումին, Ալիս Գաբրիէլեանի եւ Յասմիկ Ինճէճիկեանի մեներգութեամբ: Միջնարարէն ետք կը տրուէր Խնդրացէքի արարողութեան բեմական մէկ ներկայացումը, երգով ու պարով համեմուած: Տողերուս հեղինակը կը խոստովանի, որ լաւ չհասկցաւ այս բեմականացումին անհրաժեշտութիւնը: Երկրորդ երեկոն՝ Փարիզէն ժամանած Կոչնակ համոյթն էր (Արամ Քերովբեան՝ քանոն, Փաթի Քերովբեան՝ մեներգ, Թորքէն Յարութիւնեան՝ թառ), որ բեմ եկաւ, մեկնաբանելու համար առաջին բաժնով մը՝ Սայաթ – Նովային պատկանող, իսկ երկրորդ բաժնով մը՝ ժողովրդական երգեր: Կոչնակին մեկնաբանութիւնները, իրենց իւրայատկութեամբ, ամէն բանէ առա՛ջ հարազատութեան նպաստող իրենց վճիտ ու խստակրօն կատարումով, զարմացուցին ու հրապուրեցին ունկնդիրները: Այս երկու բայական որակումները չափազանցուած չեն: Ակներեւ թէ Կոչնակ համոյթը կրկնակի դեր մը ունենալու կոչուած է. Հայ երգին հարազատ համը հրամցնելու անկէ շատոնց զրկուած հայորդիներուն, բայց նաեւ դաստիարակելու, Հայոց երաժշտական լսողութիւնը բարեկրթելու: Վստահ ենք, որ այս կրկնակի դերին լման գիտակցութեամբ է, որ Կոչնակը բեմ կը բարձրանայ եւ պիտի շարունակէ բարձրանալ:

Գիտաժողովին կը մասնակցէին նախ երաժշտագէտներ: Այսպէս՝ Հայ երաժշտութեան պատմութեան ծանօթ մասնագէտ Ն. Թահմիզեան (որ այդ տիտղոսով կը պաշտօնավարէր Երեւանի մէջ մինչեւ 1990) երկու դասախօսութիւն տուաւ, մէկը՝ գուսաններու արուեստին, երկրորդը՝ Սայաթ – Նովայի եղանակներու իւրայատկութիւններուն մասին: Այս նիւթին շուրջ նոր լոյս տեսած հատորի մը հեղինակն էր դասախօսը, որ առիթը ունեցաւ հետեւաբար իր աշխատասիրութեան կարեւոր կէտերը հանրութեան ներկայացնելու, մեր ճաշակին համաձայն՝ քիչ մը գրքունակ ձեւով: Ս. Պօլ – Ջեմը զուիցերիացի երաժշտագէտը Վրաստանի լեռնային ազգախումբի մը ողբի, սուգի եւ յուղարկաւորման երգերէն մէկը ներկայացուց վերլուծական մօտեցումով: Կ'ենթադրենք, որ կազմակերպիչներուն մտահոգութիւնը վրացի Սայաթ – Նովան ալ նկատի առնելու փորձ մըն էր, բաւական անյաջող սակայն, մեր համեստ կարծիքով, քանի որ նոյնիսկ եթէ ինքնին յափշտակիչ դասախօսութիւն մըն էր հրամցուածը, ո՛չ մէկ կապ ունէր աշուղական երաժշտութեան եւ Սայաթ – Նովային հետ: Գրեթէ նոյնը կարելի է ըսել Ժան Տիւրինկի դասախօսութեան մասին, որուն նիւթն էր՝ Պարսկաստանի երաժշտական աւանդութիւնը: Այս երկու ելոյթներու պարագային՝ յայտնի էր ակադեմական գիտաժողովներու սովորական ախտերէն մէկը: Դասախօսները հրաշալի նիւթեր կը հրամցնեն երբեմն, առանց սակայն նկատի ունենալու մասնաւոր երեւոյթը, որուն առիթով հրաւիրուած են, եւ ուրեմն չփորձելով իրենց գիտցածը ծառայեցնել օրուան նիւթին յառաջացման ու խորացման: Մեղք է պարզապէս, փախցուած առիթներ են ու վատնուած ժամանակներ: Ուրիշ ոչի՛նչ ունինք ըսելու: Վերջին օրը՝ Յասմիկ Ինճէճիկեան երաժշտական աւանդութիւններու արեւմտականացման երեւոյթին շուրջ դասախօսեց, պարկեշտ հարցադրումով մը. անխուսափելի՞ էր արդեօք այդ հոլովոյթը, թէ կարելի՞ էր տակաւին դարձ մը դէպի աւանդութիւն: Եթէ լաւ հասկցանք, գիտաժողովին գլխաւոր հարցերէն էր այս մէկը, քանի որ վերջին օրուան «կլոր սեղան»ն ալ նոյն հարցադրութեան նուիրուած էր: Տողերուս հեղինակին ենթադրութեամբ՝ ազգագրական երաժշտագիտութեան կեդրոնական խնդիրն էր, որ երեւան կուգար այս ձեւով, թերեւս քիչ մը շատ ընդհանուր ու ընդհանրացած կերպով: Միշտ չէ ի հարկէ որ տեսաբանութիւնը կը համընկնի իրականութեան հետ: Եթէ դարձ մը պիտի ըլլայ դէպի աւանդութիւն, պիտի կատարուի ան անհատական նախաձեռնութեամբ, գրեթէ գաղտնաբար: Ո՛չ մէկ գիտութիւն, ո՛չ մէկ տեսաբանութիւն կրնայ նախատեսել այդպիսի վերադարձներուն յատուկ պատմական ուղիները: Այս է, որ փաստեց լաւագոյնս Արամ Քերովբեանի դասախօսութիւնը, որուն վերնագիրն էր՝ «Արեւմտեան նօթագրութեան գործածութիւնը Հայ Եկեղեցւոյ երգեցողութեան մէջ եւ անոր հետեւանքները»: Մեզի թուեցաւ, թէ ամբողջ գիտաժողովին էական դասախօսութիւններէն մէկն էր Ա. Քերովբեանի այս ելոյթը եւ այդ պատճառով՝ կը վերարտադրենք հոս թերմինաբար յայտագիրին մէջ երեւցող իր հակիրճ ներկայացումը. «Հայ եկեղեցական երգեցողութեան մէջ ընդհանրացած է այլեւս արեւմտեան նօթագրութեան գործածութիւնը: Այս պատճառով՝ աւանդական եղանակները բազմադիմի չարափոխութիւններ կրած են, եւ այդ եղանակներուն ծնունդ տուող ձայնեղանակներու համակարգը հետզհետէ մոռացութեան մատնուած է: Այս հարցը երաժշտագիտութեան ծիրէն անդին կ'իյնայ: Բացայայտ կը դարձնէ խոր անյարիրութիւնը (incompatibilité) որ կայ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ երաժշտական դասաւանդութեան համար գործադրուած մեթոտին եւ անոր ծիսական կառոյցին միջեւ»:

Երաժշտագիտութեան կողքին, բաժին մը տրուած էր գրականագիտական մօտեցումին: Մարկ Նշանեան Սայաթ – Նովայի քերթողագիտութեան փորձ մը առաջարկեց, ծանրանալով չափաբերական կառոյցներուն վրայ եւ պահանջելով բաղդատական աշխատանք մը, որ նկատի առնէր թրքերէն եւ վրացերէն խաղերուն կառուցային (ռիթմական, չափաբերական եւ ձայնաստղական) հանգամանքը, հայերէն խաղերուն կողքին: Դասախօսը մասամբ կը հիմնուէր կարեւոր աշխատասիրութեան մը վրայ, ասկէ տասը տարի առաջ տպուած իտալերէն լեզուով, Վենետիկի համալսարանի դասախօս Ճ. Պելլինճէրիի կողմէ, թրքական Սայաթ – Նովային մասին: Այս դասախօսը ներկայ էր գիտաժողովին ու ելոյթ ունեցաւ իր կարգին, «Ս. Ն., ներդաշնակութիւններու որոնողը» վերնագրով: Դժբախտաբար, պէտք է խոստովանիլ որ ժամանակի սեղմութիւնը ու թերեւս ալ՝ լեզուի տիրապետութեան որոշ պակաս մը չթոյլատրեցին որ լիովին հասկցուի ելոյթին նշանակութիւնը: Թրքերէն գրող Սայաթ – Նովային մասին ուսումնասիրութիւնները թիւով շատ չեն եւ ինչ որ գոյութիւն ունի՝ ամէն պարագայի մէջ ցարդ անծանօթ մնացած է հայախօս հասարակութեան, եւ մինչեւ իսկ՝ մասնագէտներուն: Ժամանակը եկած ու անցած է այդ պակասը սրբագրելու: Ներկայ գիտաժողովը թերեւս ծառայէ այդ նպատակին, Սայաթ – Նովայի արմատական բազմալեզուութիւնը յիշեցնելով եւ վերստին հրապարակին վրայ բերելով բաղդատական մօտեցումի մը անհրաժեշտութիւնը: Քէվին Թուիթ, Մոնրէալի համալսարանի դասատու, վրացական գրականութեան ու բանահիւսութեան մասնագէտ, առիթն ունէր իր կարգին յիշեցնելու, որ Սայաթ – Նովան իբրեւ վրացերէն գրող այնքան կարեւոր տեղ կը գրաւէ, որ հակառակ այդ լեզուով մեզի հասած խաղերուն սակաւութեան՝ ԺԸ. դարու գլխաւոր բանաստեղծներէն մէկը կը նկատուի ու զգալի կերպով ազդած է ԺԹ. դարու Վրաստանի ռոմանթիկ բանաստեղծներուն վրայ:

Այսքան: Բայց այսքանը բաւական է կարծեմ՝ զգալի դարձնելու համար, թէ ներկայ գիտաժողովը, իր ելոյթներով ու յարակից համերգներով, պիտի մնայ յիշողութիւններուն մէջ ու թերեւս ալ՝ նշանակալից ազդեցութիւն մը պիտի ունենայ, թէկուզ հեռակայ, հայ աւանդական երաժշտութեան հասկացողութեան վրայ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՐԱՉԵԱՅ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄՈՅԹԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ՄԷՋ

Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը, ընթացիկ տարուան իր ծրագրին մէջ, նախատեսած էր երաժշտական ձեռնարկի մը իրականացումը:

Հրաւիրելով Երեւանէն Հրաչեայ Մուրատեանի համոյթը, ան Լիոնի հայ գաղութին վերապահեց գեղեցիկ երգահանդէսի մը վայելքը:

Հայրենի արուեստագէտները ելոյթ ունեցան Կիրակի, Նոյեմբեր 3–ին, Վիլէօրպանի Մշակութային կեդրոնին մէջ: Հանդիսասրահը լեցուն էր, հակառակ՝ օրուան անոյշ արեւին ու Ամենայն Սրբոց տօնի երկար շաբաթավերջին:

Համոյթին ու անոր նուագածուներուն մասին համառօտ տեղեկութիւններ տուաւ օրուան հանդիսավարը: Անդրադարձաւ Եւրոպայի մէջ անոնց կատարած բազմաթիւ շրջապտոյտներուն, ընդգծելով թէ Մուրատեանի երգացանկը կ'ընդգրկէ, յատկապէս, միջնադարէն մինչեւ այսօր երկարող հայ ժողովրդական ու գեղջկական հարազատ կտորներ:

Կենսուրախ յայտագիր մը՝ բաժնուած երկու մասերու, որոնց ընթացքին հաճոյքը ունեցանք կրկին ունկնդրելու Սայաթ – Նովայի անթառամ տաղերը, Հէքիմեանի հայրենակարօտ ու Աւետիսեանի պարային էջերը:

Թմբկահար Արայ Դարբինեան ու սրնգահար Լուտվիկ Ղարիպեան փայլեցան իրենց յաջող մենակատարումներով: Առաջինը՝ յատկապէս իր մատներուն անզուսպ կշռոյթներով, իսկ երկրորդը՝ թռչուններու գեղգեղանքը պատկերացնող «Առաւօտն անուշ» նուագով:

Խումբին երկու մեներգիչներն ալ՝ Վանիկ Մկրտչեան ու Ցոլիկ Սարգսեան երգեցին ապրումով: Անհատական ելոյթներուն առընթեր, մերթ ընդ մերթ հրամցուցին նաեւ զուգերգներ:

Յայտագրի վերջաւորութեան Հրաչեայ Մուրատեան հանդէս եկաւ առանձին իր քամանչայով: Նուագեց երեք կտորներ ու հմայեց հանդիսասրահը, հաւաստիացնելով աշխարհահռչակ վարպետի իր համբաւը:

Ընդառաջելով մեր հարցումներու Հայ Մշակոյթի Տան նախագահը՝ Գեղամ Կաղանեան պատասխանեց. – «Մինչեւ գարուն ունինք տակաւին ուրիշ ձեռնարկներ, ամիսէ ամիս յուսալով սատարել իւրաքանչիւր Հայուն դեռ աւելի մօտենալ իր արմատներուն ու սիրել իր Մշակոյթը»:

ՎԱՐԴԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Նոյեմբերի մէջն էր կարծեմ երբ հեղեղանման անձրեւ մը, որ քսանըչորս ժամ անընդհատ տեւեց, ողողեց Ֆալերոյի դաշտը, ինչպէս նաեւ Փիրէայի եւ Աթէնքի շատ մը փողոցները:

Հայ գաղթականները ստիպուեցան թողուլ իրենց վրանները եւ Աթէնք ապաստանիլ, ուր փոխադրուեցան նաեւ վրանները անձրեւը դադրելէ ետքը:

Յանձնաժողովը ա՛լ կարող չէր դրամ ճարել ու կերակրել գաղթականները, որոնք թէեւ հետզհետէ նուազած էին, բայց կրկին պատկառելի թիւ մը կը կազմէին:

Բարեբախտաբար այդ միջոցին անգլիական դեսպանատունը մեզի օգնութեան հասաւ:

Մեր նախագահը Սերովբէ Կիւրճեան, որ յարաբերութիւններ ունէր դեսպանատուներու հետ, օր մը եկաւ իմաց տալու թէ Անգլիոյ դեսպանը՝ պարոն Էճըրթըն՝ ի նպաստ Հայերուն մեծաքանակ գումար մը ստացած է Լոնտոնէն, բայց այդ գումարը պիտի գործածուի կարօտեալներու գործ հայթայթելու կամ ստեղծելու համար:

Իսկոյն փութացինք դեսպանատուն եւ ստուգեցինք թէ ճիշդ էր տեղեկութիւնը: Այն ատեն գաղթականներու թշուառ կացութիւնը պարզելով՝ ըսինք թէ աւուր հացի կարօտ էին ու մենք այլեւս չէինք կրնար զիրենք կերակրել: Վերջապէս ա՛յնչափ ստիպեցինք որ մարդիկը հաւանեցան վրանաբնակներուն հոգը ստանձնել:

Ա՛լ անկէ ետքը, ամէն օր, դեսպանատան պաշտօնեայ մը տոպրակ մը մանրուք դրամ առած եւ մենէ մէկ քանիին ընկերակցութեամբ կուգար դրամ բաշխելու փախստականներուն:

Այս վերջինները երբոր իմացան թէ Լոնտոնէն Անգլիական դեսպանատան միջոցաւ նպաստ եկած է իրենց՝ նորէն գլուխ բարձրացուցին եւ սկսան աւելի դրամ պահանջել անօրինակ խաղքութիւններով եւ օր մըն ալ նոյն իսկ ատրճանակով սպառնացան Անգլիացի քարտուղարին, որ դրամները առնելով մեկնեցաւ՝ անգամ մըն ալ չգալու պայմանաւ:

Նպաստը վերջնականապէս դադրելէն քանի մը օր ետքը ա՛լ վրաններուն մէջ մարդ չէր մնացած ու ամէնքն ալ իրենց գլխուն ճարը տեսած էին:

Նպաստընկալ գաղթականներու այս պատմութիւնը գրեթէ նոյնութեամբ կրկնուած է նաեւ Աղեքսանդրիա ու Գահիրէ, ուր գործը կռիւով ու ոստիկանական միջամտութեամբ վերջացած է:

Կարծեմ նոյն բանը տեղի ունեցած է նաեւ Վառնայի մէջ, ուր Նպաստամատոյց Յանձնաժողով մը կար: Անպատկառ դատարկապորտներ իրենց բան գործ ըրած էին Գահիրէէն Վառնա, Վառնայէն Աթէնք, Աթէնքէն Աղեքսանդրիա երթալ եւ նպաստ ընդունելով ապրիլ: Այս խաչագողութիւնը տարիի մը չափ տեւեց մինչեւ որ նպաստամատոյցները դադրեցան գոյութիւն ունենալէ:

* * *

Յունուար 97–ի վերջերն էր երբ վերջնականապէս մեկնեցայ Աթէնքէն երթալ Եգիպտոս հաստատուելու համար:

Ճամբորդութիւնը ըրի Բանթալէօն ընկերութեան «Ուրանիա» անուն մէկ փոքրիկ շոգենաւով, որ ութ օրէն հազիւ Փիրէայէն Աղեքսանդրիա հասաւ, մինչ խտիվեան շոգենաւերը 36 ժամէն կը կտրեն այդ ճամբան:

Իրա՛ւ է որ «Ուրանիա» Կրետէի բոլոր նաւահանգիստները հանդիպեցաւ:

Երբ Հանիա հասանք, նաւապետը, որուն հետ ծանօթացած էի եւ որ յոյն ծերունի մըն էր ժամանակաւ Ռուճեանի շոգենաւերուն մէջ պաշտօնավարած՝ ուզեց զիս իր հետը ցամաք հանել: Բնականաբար մերժեցի այդ վտանգաւոր հրաւէրը, որ կրնար գլխուս փորձանք բերել:

Հանիայէն մեկնելէ ետք սոսկալի փոթորիկի մը բռնուեցանք եւ գացինք ապաստանիլ Սուտայի ծովախորշը, ուր մնացինք 24 ժամ: Յետոյ եկանք Ռեթիմօ եւ վերջապէս Քանտիա, ուր տասը ժամ պիտի մնայինք:

(Շար. 37)

(Շար. Ա. էջէն)

նութեան քարտուղարութիւններու, ազգային ապահովութեան Խորհուրդի բարձրաստիճան պաշտօնեաներէ բաղկացած խումբը հանդիպումներ կ'ունենար նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, վարչապետ Արմէն Սարգսեանի, Արտաքին նախարար Ալեքսանդր Արզումանեանի եւ ընդդիմութեան ներկայացուցիչներու հետ: Օրակարգի նիւթերն էին Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումը, տարածաշրջանային հարցեր եւ համագործակցութեան հեռանկարներ:

***

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԿ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Ֆինանսական միջազգային Ընկերութիւնը 0·75 տոկոսով 16·75 միլիոն տոլար վարկ կը տրամադրէ Հայաստանի կառավարութեան: Այս գումարը կը յատկացուի սեփականաշնորհուած ձեռնարկութիւններու որակաւորման: Ֆինանսական Ընկերութիւնը վերոյիշեալ գումարին 250 հազարը կուտայ որպէս մարդասիրական օգնութիւն:

***

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Փարիզեան արուարձանի «Թէաթր տը լա Ֆրոնտ»ի թատերախումբը Նոյեմբեր 26-ին Երեւանի Պարոնեան Թատրոնին մէջ կը ներկայացնէ Յօժէն Իոնէսքոյի «Ռընգեղջիւրը», ֆրանսերէն: Նախաձեռնութեան հեղինակն է Երեւանի ֆրանսական դեսպանատունը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ չորս օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ճափոն: Իրեն կ'ընկերանան նախարարներ եւ գործարար մարդիկ:

ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ Հութուներ զանգուածային վերադարձի մը ձեռնարկած են դէպի Ռուանտայի իրենց բնակավայրերը, բայց շատեր կը մեռնին ճամբուն վրայ: Այս գաղթականները (որոնք 2 տարի առաջ ալ ջարդերու ձեռնարկած են Թութսիներու դէմ) երկու տարի է ապաստանած էին Զայիրի գաղթակայաններ:

ՊՈԼՍՈՅ Լալէլի թաղին մէջ ուր առեւտրական աշխոյժ գործունէութիւն կ'ունենան յատկապէս նախկին խորհ. երկիրներէն ժամանող կիներ, պանդոկի մը մէջ հրդեհ ծագած է: 17 Ուկրանացիներ մահացած են, կան քանի մը տասնեակ վիրաւորներ: Կասկած կը յայտնուի որ պատահարը հետեւանք է խափանարարական արարքի մը:

ՀՌՈՄԻ մէջ վերջ գտաւ ԷՖ-Ա-Օ-ի (անօթութեան դէմ համաշխարհային կազմակերպութեան) վեհաժողովը առանց շօշափելի արդիւնքներու: Ֆիտէլ Գասթրօ, սակայն, վրդովումով արտայայտուեցաւ, իր մտահոգութիւնը յայտնելով այն իրողութեան առջեւ որ փոսը կը խորանայ հարուստ եւ աղքատ երկիրներու միջեւ: «Ի՞նչ պէտք է ընել, բսաւ Գուպայի ղեկավարը, որպէսզի 20 տարիէն 400 միլիոն ըլլայ սովահարներու թիւը, փոխանակ 800 միլիոնի: Այս հեռանկարն իսկ, իր համեստ բնոյթով, ամօթ մըն է»: Գասթրօ Պապին հետ կը տեսնուէր Նոյեմբեր 18-ին:

ԿԱՄՊԻՈՍԿԻ մէջ (Տաղստան), Նոյեմբեր 16-ին ոճրափորձ մը գործուած է ռուս սպաներու ընտանիքներէ բնակուած շէնքի մը դէմ: 24 մեռեալ կար (8 մանուկ), 39 անհետացածներ եւ ութ վիրաւոր: Ջերմամիրդին տեղւոյն վրայ գացած է եւ կասկած կայ որ Չեչէններու գործն է:

ՏՐԷՕՅԻ թաղապետական ընտրութիւններուն գլուխը հասաւ Ազգ. Ճակատի թեկնածուն՝ տիկին Մարի-Ֆրանս Սթիրպուա ձայներու 36,5%-ով, իրեն կը հետեւին ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի հրաժարեալ քաղաքապետը՝ Համէլ 34,73%-ով, երրորդ դիրքի վրայ է ընկերվարականը՝ 24,76%-ով: Ա. շրջանի այս արդիւնքները բուռն բողոքներու եւ ցոյցերու առիթ տուին Նոյեմբեր 17-ին իսկ: Բ. շրջանի արդիւնքները կախում ունին ընկերվարականներու դիրքէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԵՏԱԿԱՆ դէմքերը, քաղաքագէտները եւ անշուշտ բոլոր մետիաները գրաւոր թէ բանաւոր, գործ բան ձգած գրաղեցան ԷՆ-ԹԷ-ԷՄ ռափ համոյթով (Նախընտրաբար չենք թարգմաներ այս սկզբնատառերը որոնք ֆրանսերէն կը նշանակեն Նիք Թա Մէռ): Պատճառն այն էր որ Թուլոնի պատժական դատարանը 6 ամիս բանտարկութեան (3-ը՝ պարտադրաբար գործադրելի) եւ 6 ամիս ֆրանսական հողամասին վրայ երգելու արգիլման դատապարտած էր համոյթը «խօսքով նախատինքի համար ոստիկանութեան դէմ» որու ինքնավար սենտիքան բողոք ներկայացուցած էր: Վրդովումը մեծ է ամբողջ երկրին մէջ, ձախէն աջ: Ոչ ոք կ'ուզէ ետ մնալ, մանաւանդ այն պատճառով որ վճիռը արձակուած է քաղաքի մը մէջ որու քաղաքապետը Ազգ. Ճակատին կը պատկանի եւ ուր համոյթին մէկ համերգը արգիլուեցաւ 1995-ին: Այս ռափ համոյթը բառերը չի ծամծմեր եւ կը ներկայանայ որպէս արտայայտիչը աղստամբ երիտասարդութեան որ կ'ուզէ ձայնը բարձրացնել ընկերութեան դէմ եւ պոռալ իր մէջ կուտակուած ատելութիւնը ոստիկանութեան ալ դէմ: Այս վճիռին դէմ բոլորը ձայն կը բարձրացնեն պաշտպանելով ռափիսթները՝ Գուլ Շէն եւ Ճօյ Սթար զորս ոմանք նոյնիսկ բանաստեղծ կը նկատեն, ուրիշներ կը բաղդատեն Պրասէնսի եւ Գոլիւշի, բոլորը, ամէն պարագայի մէջ կը տեսնեն արտայայտութեան ազատութեան կաշկանդում մը, գրաքննութիւն, մինչեւ իսկ մենատիրութիւն (Մշակոյթի Նախարար Տուպոն-Պլազիի խօսքն է) եւ ընդհանուր ձեւով գայթակղութիւն կը նկատեն պատահածը ու Արդարադատութեան Նախարարն ալ՝ Թուպոն որ սկիզբը ըսած էր թէ չուզեր մեկնաբանել արդարադատութեան մէկ վճիռը, դիմեց անոր որպէսզի վերաքննութիւն պահանջէ, ինչպէս արդէն ենթականերն ալ պահանջած էին: Բոլոր թերթերը էջեր նուիրեցին, Լիպերասիոն 3 էջ (Նոյ. 16-ին), Մոնտ գրեթէ 4 էջ, ներառեալ խմբագրական մը, Ֆիկառօ եւ բոլորը նոյնպէս, հրատարակելով ալ խնդրոյ առարկայ երգին բառերը: Այս ամբողջը ծառայեց անշուշտ ծաւալուն ծանուցումի մը եւ չարաթավերջին, 48 ժամուան ընթացքին վաճառատուներուն մէջ մէկ սալ չէր մնացած: Ընթացիկ երիտասարդ գնորդներէն աւելի 50-60 տարեկան նոր յաճախորդութիւն մը երեւան եկած էր, մղուած վաւառողջ հետաքրքրութենէ մը շնորհիւ Թուլոնի այս վճիռին: Ցոյց մըն ալ նախատեսուած է Շաբաթ, Նոյեմբեր 23-ին:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախագահական առաջին ընտրութիւններուն համաձայն ներկայ նախագահը՝ Իլիէշքու պարտուած է եւ ընտրուած է սոսիալ-դեմոկրատ թեկնածուն՝ Կոնստանդինեսքու, 57 տարեկան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իր խնամիին՝ Համազասպ Մոմճեանի մահուան առթիւ, Պր. Լեւոն Տանտիկեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (տանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

***

Նոյն տխուր առթիւ, Համազասպ Մոմճեանի թարմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արամ Շեխիկեանի մահուան Ա. տարելիցին ի յիշատակ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տանտիկեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

CONFERENCE

Le Centre Culturel SAINT MESROB

recevra

M. CLAUDE MUTAFIAN,

Maître de Conférence à Paris XIII,

Pour une conférence, illustrée de diapositives, sur

« LA DIPLOMATIE ARMENIENNE FACE AUX MONGOLS AU XIIIe SIECLE »

le Jeudi 21 Novembre à 20 heures 45

Dans les locaux du Centre St-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

Ալեքսանտրա Վասիլիեւայի Թուղթի վրայ

Ալեքսանտրա Վասիլիեւանի թուղթի վրայ ստեղծագործութիւնները կը ցուցադրուին՝

ART VOCATION MOBILE
45, rue Lepic, Paris 18e

Ցուցասրահը բաց է Երեքշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 14·30-էն 19·30:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 21, տօն է Երից Ամաց Ընծայեցման Ս. Կուսին ի Տաճարն

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏ ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ

կը խօսին՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

եւ

ՓՐՈՖ. Ժ. Փ. ՄԱՀԷ

կ'արտասանեն՝

ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ - ԱՐԱՔՍ

եւ

ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30-ին Հայ կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին մէջ
10 bis, rue Thoin, 75005 Paris
Métro Cardinal-Lemoine

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ՝

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - ԼՈԹՕ
Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

Նոյեմբեր 24, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, վիճակահանութեան բազմազան գեղեցիկ առարկաներ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանս իր դաշտին վրայ 2-1 յաղթեց Լաւալի: Այս յաղթանակը եւ այլ խումբերու ձեռք ձգած արդիւնքները թոյլ տուին որ իր դիրքը զգալապէս բարելաւի ընդհ. դասաւորման մէջ եւ 15-րդէն բարձրանայ 11-րդ տեղը 27 կէտով: Գրըլոպլն ալ անցաւ Թուլուզ 36 կէտով, Էփինալ կը մնայ վերջին:

A l'occasion du 150ème anniversaire de leur naissance,
les Eglises Evangéliques Arméniennes de la Région Parisienne
présentent le film :

«L'audace de la foi»

un regard actuel sur les *Eglises Evangéliques Arméniennes de France* et leurs actions, depuis leur arrivée à Marseille en 1924 et jusqu'à nos jours.

Vendredi 22 Novembre à 20 heures 30
28, avenue Bourgain, 55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

Samedi 23 Novembre à 20 heures 30
8, rue du Groupe Manouchian, 94140 Alfortville

Dimanche 24 Novembre à 15 heures
8 bis, rue des Ternes, 75017 Paris

Ce film en langue française, de 55 minutes,
a été réalisé par *Ardavazd EGOYAN,*
Directeur et Producteur de la 3ème chaîne de la télévision d'Arménie.

— COLLATION —

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
Organisation Terre & Culture

SOIRÉE PUBLIQUE D'INFORMATION ET DE SOUTIEN

LE VENDREDI 29 NOVEMBRE à 20 heures 30

dans les Salles de l'ASIEM — 6, rue A. de l'Apparant, PARIS VIIe

VERS LE PAYS ARMÉNIEN

ARMENIE : Film de la reconsécration de l'église de **Gogaran** par sa Sainteté Karékine Ier, Catholicos de tous les Arméniens.
KESSAB : Projection sur les restaurations du patrimoine rural arménien.

SOUTENEZ L'ACTION DE L'OTC AUPRES DES COMMUNAUTES DU PROCHE-ORIENT, EN ARMENIE ET EN ARTSAKH

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20
MERCREDI
20 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.987 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.987

ԿՐԿԻՆ ԿԱՐՍԻ ՈՒ ԱՆԻԻ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 18-ի «Հիւրրիյէթ»ը նոր էջ մը ունի Կարսի ու Անի քաղաքին մասին ուր մեծ մասով կը կրկնուին նախորդ հրապարակումով («Յառաջ», Նոյ. 8) բուածները։ Կարսի բնակչութիւնն ու իշխանութիւնները մեծ յոյսեր կապած են Հայաստանի հետ սահմանային անցքին բացուելուն որպէսզի առեւտուրը կենդանանայ։ Մինչ այդ քաղաքը ամէն օր բնակիչ կը կորսնցնէ դէպի արեւմտեան ուստաններ գաղթողներով։ Գրութեան հեղինակը Եալչըն Պայէր Կարսի անցեալի սերերէն յիշելով հանդերձ Ուրարտացիները, Մոնղոլները, Բիւզանդացիները, Սելճուքեաններ, եւլն., կը մոռնայ Հայերը։ Այսուհանդերձ, կը գրէ թէ երբեմնի ուղղահայեաց պողոտաներուն վրայ Ռուսերէ ու Հայերէ մնացած քարաշէն կառոյցներ հոյակապ գեղեցկութիւն մը կուտան քաղաքին։ Կ'ափսոսայ որ անոնց մեծ մասը անխնամ մնացած է։ Հարց կուտայ թէ ո՞վ պիտի պահպանէ զանոնք եթէ նիւթական աղբիւրներ չգտնուին։

Գանձախուզութիւնը շատ շահաբերական դարձած է, կ'ըսուի Կարսի մէջ. պատմական շրջանները գաղտնօրէն կը պեղուին։ Կան մարդիկ որոնք մեծ գումարներ տրամադրած են հողին ընդերքը հնատիպ գործիքներ գնելու համար։

1996-ին մօտ 12 հազար զբօսաշրջիկ այցելած է Կարսը. անոնց 2.500-ը օտարներ եղած են։ Օտարներու – յատկապէս Հայերու – փնտռածը, տեսնել ուզածը Անիի աւերակներն են, որոնց Ե. Պայէր կուտայ «համաշխարհային ժառանգութիւն» որակումը։ Ան վստահ է որ եթէ նոյնիսկ տասնամեակներ պիտի տեւէ Անիի վերանորոգումը, անգամ մը որ դիւանագիտական հարցերը կարգադրուին, Եփեսոսի կամ Կապադովկիոյ նման մեծ թիւով զբօսաշրջիկ պիտի ունենայ Կարսը։

*
**

Նոյեմբեր 15-ի Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը Անիի հանդէպ ցոյց տրուած հետաքրքրութեան հետ տեղ տուած է երզրումի հայկական մէկ եկեղեցին մզկիթի վերածելու նիւթին ալ («Յառաջ», Նոյեմբեր 15)։ Խմբագրութիւնը այս մասին դիմած է Թուրքիոյ ճարտարապետներու սենեակին նախկին նախագահ Օքթայ Էքինճիի կարծիքին. ան կ'ըսէ. «Այս հողերուն վրայ ապրած բոլոր մշակոյթներուն պատմական ժառանգութեան տիպարներու գանազանումը ու կրօնական գործօնին հիմնուած "մերը, ձերը" անջատումը վայել կեցուածք չէ ժամանակակից ժողովրդավար հանրապետութեան մը որ կը ձգտի դառնալ աշխարհական ու ընկերային իրաւունքի պետութիւն մը»։

Ապա պատասխանելով թերթին հարցումներուն, ան կ'ըսէ թէ խնդրոյ առարկայ եկեղեցին մզկիթի վերածելու որոշումը Անատոլուի հարուստ մշակոյթին նկատմամբ «անբախտութիւն» կը նկատէ։ Իր կարծիքով տեղին է «Յուշարձաններու պահպանութեան յանձնաժողով»ին 1977-ի որոշումը որ կը հրահանգէր նախկին եկեղեցիները գործածել որպէս թանգարան կամ պատմական գործերու մթերանոց։ Օ. Էքինճի կը հաւատայ որ թրքական պատմութեան անյարիր այս ընթացքը կը որոշուի ու իշխանութիւնները կը հրաժարին այս ծրագրէն որ «կրնայ վիրաւորել Հայերու մշակութային ինքնութիւնը, որքան ալ անոնք դադրած ըլլան երզրումի մէջ բնակութիւն ունենալէ»։ Կ'աւելցնէ թէ նախարարութիւնն ու քաղաքապետութիւնը միասնաբար եթէ որոշեն շէնքը թանգարանի մը կամ մշակոյթի կեդրոնի մը վերածել, լայն գոհացութիւն կրնան գտնել։ Ան կ'եզրակացնէ. «Լարումներու եւ բախումներու վրայ հիմնուած պաշտամունք մը հասարակօրէն տեղ ալ պէտք չէ ունենայ մահմետական գաղափարականին մէջ»։

ՔՐՏԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱ ՄԸ ԿԸ ԿՈՂՈՊՏԷ ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ ՅՈՅՆ ԵՒ ՀԱՅ ՊԱՌԱՒ ԿԻՆԵՐԸ

«Ենի Եիւզեըլ»էն Էրհան Էօզթիւրք կը գրէ որ այն փոքրաթիւ պառաւ յոյն ու հայ կիները, որոնք մնացած են Պէյօղլուի մէջ, այլեւս փողոց ելլելու իսկ կը վախնան, որովհետեւ կը գտնուին կողոպտուելու վտանգին հետ դէմ յանդիման։ Հարաւ Արեւելեան նահանգներէն եկած մարդոցմէ բաղկացեալ հրոսախումբ մը ճնշումի տակ կը պահէ այս կիներուն տուները, կը յարձակին, կը թալանեն, կը կը կողոպտեն, եթէ անոնցմէ մէկը մեռնի, անմիջապէս կը գրաւեն անոր յարկաբաժինը, եւայլն։ Այս կիները երբեմն բիրտ յարձակումի իսկ կ'ենթարկուին։ Մանաւանդ Ջուքուրճումայի մէջ բնակող կիները պարբերաբար կը հեռաձայնեն իրարու, մէկզմէկէ լուր ունենալու համար։ Եթէ մէկուն հեռաձայնը չպատասխանէ, անմիջապէս լուր կուտան պատկան իշխանութիւններուն,

Սաթենիկ անուն պառաւ կին մը կը պատմէ որ անգամ մը կարգ մը մարդիկ եկան ու ըսին որ գործ կը փնտռեն։ Անոնք իրեն առաջարկեցին հնավաճառի խանութ մը բանալ։ «Թէ՛ քու ապրանքներդ կը ծախենք, եւ թէ բարեկամներէդ ապրանք կը գտնես, անոնք ալ կը ծախենք» ըսին։ Բայց բոլոր այդ ապրանքներուն վրայ նստան, գինքը խաբեցին։ Տիկին Սաթենիկ կը պատմէ որ Իսթանպուլի նախկին ազնուական մարդիկը չկան, մարդիկը չարացած են։

Ջուքուրճումայի հնավաճառներն ալ տեղեակ են եւ կը ջանան կարելի չափով պաշտպան կանգնիլ։ Թաղապետն ալ հաստատեց թէ յաճախ անտէր մնացած տուներու վրայ յարձակումներ կը գործուին, այդ տուները թալանի կ'ենթարկուին։ Հնավաճառ Մուհլիս Ջէլէն կ'ըսէ հետեւեալը. —

«Այս երկրին հայրենակիցներուն միջեւ խտիր կարելի չէ դնել։ Ո՛չ մէկը միւսին կրնայ բռնի ուժով բան մը ընել տալ։ Պետութիւնը պէտք է պատժէ այն մարդիկը, որոնք ճնշումներ ի գործ կը դնեն փոքրամասնութիւններու վրայ»։

«Մարմարա»

ԱՔՍՈՐԻ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔ. ՀԱՏՈՐԻ ՄԸ ՄԷՋ ՀԱՅԿ. ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Վերջերս Թրքական «Պագըամ» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Աքսորի գրականութիւնը, գրականութեան աքսորեալները» խորագրուած հատոր մը որ յատկացուած է ամէն ազգէ աքսորեալ գրագէտներու։ Հատորին մէջ տեղ գտած է հայկական բաժին մըն ալ, հեղինակութեամբ Բ. Թուլլաճեանի։ Ան նախ երկու էջնոց ցանկով մը տուած է Տարագրութեան օրէնքով 1915 Ապրիլ 24-ի գիշերուընէ սկսեալ Թրքահայ մտաւորականութենէն, քաղաքական դէմքերէն Անատոլուի զանազան վայրերը աքսորուածներու անունները։ Յետոյ աւելի լայն գիծերով ներկայացուցած է Զօհրապի ու Լրագրող Տիրան Քէլէկեանի պարագաները. որպէս աքսորը իրենց արուեստով լաւագոյնս տուած արուեստագէտներ յիշած է ի մէջ այլոց Արշիլ Կորքին ու Ու. Սարոյեանը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախագահական ընտրութեան վերջնական արդիւնքները հաստատեցին Կոնստանդինէսքուի յաղթանակը։ Սոսիալ – Դեմոկրատ թեկնածուն ձայներու 54.4%-ով պարտութեան մատնեց Նախագահ Իլիէսքուն։ Ռումանիան Արեւելեան Եւրոպայի միակ երկիրն էր ուր նախկին համայնավարները երբեք չէին հեռացած իշխանութենէն։ Այժմ, նորընտիր նախագահը համերաշխութեան կոչ կ'ընէ։

ՏՐԷՕՅԻ մէջ, ընկերվարական թեկնածուն՝ Ռավանն քաշուեցաւ եւ այս ձեւով, Կիրակի օր, Նոյեմբեր 24-ին դէմ առ դէմ կը գտնուին Ազգ. Ճակատի եւ Էռ – Փէ – Էռ-ի թեկնածուները։ Ընկերվարականը, սակայն, քուէի հրահանգ չէ տուած։

ՏԱՂՍՏԱՆԻ հակառուս ոճրափորձին զոհերու թիւը շատ աւելի մեծ է քան ինչ որ ըսուեցաւ սկիզբը։ 49 մեռեալ կայ որոնց մէջ 15 մանուկներ եւ 39 վիրաւորներ, բայց նաեւ անհետացածներ։

Էռ – Փէ – Էռ-ի շարքերուն մէջ, միաձայնութիւն չի տիրեր ինչ կը վերաբերի Արդարադատութեան նախարարին դիմումին որպէսզի վերաքննութիւն կատարուի Էն – Թէ – Էմ-ի դէմ տրուած վճիռին։ Մոզէլի երեսփոխանը, օրինակ, դիտել կուտայ որ խնդրոյ առարկայ երգը կոչ մըն է ատելութեան եւ մարդասպանութեան եւ հարկ է անդրադառնալ կանոններուն եւ սահմաններուն, ի դէպ, մետիաները միշտ կը չարունակեն գրաղիլ այս հարցով, իրենց վրդովումն յայտնելու համար եւ դիտել տալու որ «պաշտօնական ընկերութիւնը» չուարած է նոր մշակոյթներու դէմ յանդիման եւ ծիծաղելի որակելու Ֆրանսայի արդարադատութիւնը։ Ոմանք չեն վարանիր, սակայն, երկու չափ երկու կշիռ մը նկատելու, երբ այսքան աղմուկ կը բարձրանայ Էն – Թէ – Էմ-ի երգի մը արգիլման առթիւ, բայց ոչինչ կ'ըսուի այն 28 տարեկան ոստիկան կնոջ մասին, որ օր – ցերեկով բռնաբարուեցաւ 4 լակոտներու կողմէ դէմքէն ալ դաշունահարուեցաւ մեթրոյին մէջ եւ որ ամբողջ կեանքը պիտի մնայ ցնցուած։ Ոստիկանները իրենց բարկութիւնը չեն ծածկեր նախարար Թուպոնի ընթացքէն, մինչ դատաւորներու արհեստակցական միութիւնը (աջ) շշմած է նախարարին հակադրեցութենէն եւ կը զարմանայ որ կարելի է նմանութիւն գտնել Պրասէնսի սրամիտ բառերուն եւ Էն – Թէ – Էմ-ի ատելավառ եւ սպանութեան կոչ ընող երգերուն հետ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արեւելեան շրջանը ձիւնի տակ թաղուած է եւ երկաթուղային երթեւեկն ալ դադրած Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ միջեւ։ Ճամբաներն ալ փակ են եւ Սթրազպուրկէն ճամբայ ելած կառքեր կէս ճամբան մնացած են Նոյեմբեր 18-էն 19-ի լուսնալիք գիշերը։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ նաւ մը կրակ բացած է Նոյեմբեր 18-ին Թրքական նաւու մը վրայ որ գաղտնաբար 7 Իրաքցիներ ցամաք կը հանէր յունական կղզի։ Թուրք միջնորդը մեռած է։ Յունաստան կը դժգոհի որ ապօրինի կերպով հարիւրաւոր գաղթականներ Յունաստան կը մտնեն Թուրք միջնորդներու շնորհիւ։

ՊԵԼՃԻՔՈՅ մէջ, մանկամոլութեան հարցերը չեն մարիր եւ այս անգամ փոխվարչապետը՝ ընկերվարական Էլիօ տի Ռուփօն է մեղադրեալը։ Պրիւսէլի ընդհ. դատախազը պահանջեց որ բեկանիչ Ատեանին առջեւ տարուի դատը, որովհետեւ ան դեռ կը վայելէ երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւն։ Փաստեր կան որ իր վարորդին միջոցաւ 16 տարեկանէն վար տղաք փնտռել կուտար եւ Ֆլաման հեռատեսիլը արձագանգած է այդ փաստերուն։

ԼՈՐՕԹԻՆԷԼԻ (Ֆրանսան Անգլիոյ կապող փապուղին) մէջ հրդեհ մը ծագած է Նոյեմբեր 18-ի գիշերը։ Քանի մը վիրաւորներ կան եւ երթեւեկը ընդհատուած էր։

ԵՐԵՒԱՆ – ՀԵՌԱՏԻՊ – ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 18 / 19)

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեան Նոյեմբեր 15-ին մէկօրեայ այցելութեամբ գացած է Մոսկուա, ուր հանդիպումներ ունեցած է Ռուսաստանի Արտաքին փոխ-նախարար Բորիս Պաստուխովի եւ Մինսկի խումբի Ռուսաստանի ներկայացուցիչ Եուրի Եուկալովի հետ։ Ընդհանուր առմամբ հինգ ժամ տեւած հանդիպումներուն քննարկուած են Ղարաբաղեան հարցին կարգադրութեան եւ շրջանին վերաբերող հարցեր։ Ժ. Լիպարիտեան նոյն օրը Երեւան վերադարձած է։

*
**

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25-Ի ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Ազգային Ժողովի շէնքին վրայ Սեպտեմբեր 25-ին գործուած յարձակումին առնչութեամբ Հայաստանի Դատախազութիւնը կազմած էր քննիչ խումբ։ Նախաքննութենէն ետք ձերբակալման որոշում տրուած էր 29 հոգիի մասին, որոնցմէ 7-ին նկատմամբ որոշումի փոփոխութիւն կատարուած էր յետագային, իսկ անոնցմէ հինգ ուրիշներու մասին որոնք փախուստ տուած են, հետախուզում յայտարարուած է։ Ներկայիս 17 հոգի ձերբակալուած կը մնան։

Պատահարներէն ետք բազմաթիւ քաղաքացիներ որպէս տուժած, կանդատի դիմումներ կատարած են։ Այդ դիմումները ղրկուած են տարածքային Դատախազութեան եւ Ներքին նախարարութեան մարմիններուն, որպէսզի կատարուին հարկաւոր ստուգումները ու տրուի համապատասխան ընթացք։ Իսկ քրէական գործի քննութիւնը կը շարունակուի։

*
**

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Սկսած են կառավարական մարմիններու վերակառուցման աշխատանքները։ Նոր կառուցուածքին գլխաւոր նորութիւններէն կը նկատուի Սփիւռքի հետ կապերու ստորաբաժանումը, որու նպատակն է Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու զարգացումը, որակաւորումը, ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր Սփիւռքահայու ընձեռել հայրենիքի ամրապնդման իր նպաստը բերելու հնարաւորութիւնը։

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՑԵՏԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ջենեւան շաբաթաթերթի մը տրուած ընդարձակ հարցազրոյցով մը Լ. Տէր–Պետրոսեան արժեւորած է իր պաշտօնավարութեան հնգամեակին երկրին անցած ուղին ու որպէս դժուար շրջանի մը նախագահ իր ղեկավարութեան դրականն ու բացասականը. այս վերջինը, յատկապէս յետ ընտրական ծանօթ անցքերու լոյսին տակ: Հարցազրոյցը որ կատարուած է Հոկտեմբեր 7–ին, յստակօրէն ցոյց կու տայ թէ ան ի՛նչ աստիճանի ազդեցութեան տակն է արձանագրուած պոռթկումին: Խօսելով իր նախագահութեան շրջանին ապահոված կայունութեան մասին, անոր փոխարժէքը կը նկատէ «ադրբեջանական սահմանագծից երբեմն ապրող մօտ մէկ միլիոն մարդկանց ընկերային ծանր վիճակը», աւելի քան 18 հազար ընտանիքները որոնք տակաւին կ'ապրին ժամանակաւոր կացարաններու մէջ, ինչպէս նաեւ հազարաւոր գաղթականները: Այս հիմնական բացասականն է ընտրութեան դէմ ծառայած ընկերային մեծ դժգոհութիւնը,

Նախագահը խօսելով իրենց սխալներուն ալ մասին, կը թուէ առաջին երկու տարիներու հապճեպ որոշումները, հողի սեփականաշնորհումներուն որոշ շրջանի մը ընդմիջումը: Կ'ըսէ թէ պաշտօնատարները պակաս զգացած են, քանի որ տարբերելով նախկին խորհրդային այլ երկիրներէ, Հայաստան մէկդի դրաւ հինի 80%–ը:

Ինչո՞վ կը տարբերի Լ. Տէր–Պետրոսեան նախագահը Լ. Տէր–Պետրոսեան այլախոհէն. Նախագահը կը սրբագրէ. «ես դասական իմաստով այլախոհ չեմ եղել. «Ղարաբաղ» կոմիտէում մեր հիմնական խնդիրը ղարաբաղեան հարցի արդարացի լուծումն էր»: Ինչ կը վերաբերի նախագահին, ի տարբերութիւն շատերու իր ունեցածը 41 քառակուսի մեթրնոց խրուշչովեան բնակարան մըն է եւ ուրիշ ոչինչ: Չէ մտածած իսկ սեփական տուն կառուցելու մասին: Ոչինչ փոխուած է մարդոց հանդէպ իր վերաբերումին մէջ ալ, թէեւ աւելորդ չի նկատեր ըսել որ «այդ մասին ուրիշները պիտի դատեն»:

Լեւոն Տէր–Պետրոսեան դժգոհ է Հայաստանի ընդդիմութեան տկարութենէն. կ'ըսէ թէ կը նախանձի Ռուսաստանին ուր համայնավարները կայուն ուժ են ու Ջենեւ ուր սոսիալ դեմոկրատները կազմակերպուած ներկայութիւն են: Ինք կը գանգատի որ հայաստանեան ընդդիմութիւնը չյաջողեցաւ որեւէ ուժեղ կուսակցութիւն հիմնել,

Ընկերային ու տնտեսական ծանր կացութեան խոստովանութեան նման է կաշառակերութեան մասին ըսուածը. «վտանգ կա՞յ որ կաշառակերները տեղ գտած ըլլան իշխող կուսակցութեան մէջ» հարցումին Լ. Տէր–Պետրոսեան կը պատասխանէ. «ինչո՞ւ վտանգ, դա փաստ է: Եւ մենք դա երբեք չենք թաքցրել»:

Նախագահին համար հիմնապէս մերժելի է խորհրդային իշխանութիւններու կողմէ Ղարաբաղ կոմիտէին տրուած «ֆաշիստ» որակումը եւ նոյն որակումով ներկայի ընդդիմութիւնը կոչելու պարագաներուն համեմատութիւնը: Այսօրուան ընդդիմութիւնը իսկապէս ֆաշիստ է նախագահին դատումով. կը բացատրէ անով որ «Մանուկեանի կուսակցութեան ծրագրի ելակէտային դրոյթներում ասւում է որ հայ ժողովուրդը համաշխարհային ազգ է, որ հայ ժողովուրդը պատմական առաքելութիւն ունի»: Կու տայ իր մօտեցումն ալ. «ես կարծում եմ որ հայ ժողովուրդը սովորական ժողովուրդ է. նա այնքան է արժանի նորմալ ապրելու, որքան աշխարհի մնացած ժողովուրդները, հաւասար այլ ժողովուրդների հետ»:

Զրոյցին մէջ բաւական լայն տեղ տրուած է Սեպտեմբեր 25 – 26–ի պատահարներուն. Լեւոն Տէր–Պետրոսեան գոհունակութիւն կը յայտնէ որ զօրքերու Երեւան մուտքը «ստիպողական միջոցառում» էր, եւ թէ մեծագոյն ողբերգութիւնը կ'ըլլար այդ դէպքերուն կրկնութիւնը: Կը կրկնէ թէ ցուցարարներու ընթացքը «յեղաշրջման փորձ» պէտք է կոչել եւ աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ ալ նոյնը պիտի ըլլար պարագան:

Այս նիւթին առընչութեամբ չեւ լրագրողը կը հարցնէ թէ Ռուսաստանի պարագային նման, կարելի՞ է Հայաստանի մէջ ալ սպասել ընդհանուր ներումի մը, օրինակ նախագահական երդումի արարողութեան առիթով: Լ. Տէր–Պետրոսեան չի ժխտեր նման հաւանականութիւն: Կ'ըսէ. «ելնելով իրադարձութիւնների յետագայ զարգացումից, ես չեմ բացառում նման հնարաւորութիւն»:

Ընտրութեան արդիւնքներու մասին Սահմանադրական դատարան ներկայացուած բողոքը եթէ պատահի որ առաջնորդէ անոնց չեղեալ համարուելուն, ի՞նչ պիտի ընէ ինք՝ Լ. Տէր–Պետրոսեան: Այս վերջին հարցումին պատասխանը կ'ըլլայ. «հրաժարական կը տամ: Դատարանի որոշումն ինձ համար սրբութիւն է: Որեւէ ողբերգութիւն ինձ համար դրանում չեմ տեսնում: Բայց Հայաստանի համար ողբերգութիւն տեսնում եմ: Շատ մեծ ողբերգութիւն»:

Յետ ընտրական յատկանշական երեւոյթ մըն է նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի կողմէ ընկերային ու տնտեսական ծանր վիճակին, զայն կրող աւելի քան մէկ միլիոննոց զանգուածին մատնանշումը: Նոյնն է պարագան իշխող կուսակցութեան մէջ կաշառակերներ գտնուելու մասին ունեցած արտայայտութեան: Ասիկա ցոյց կու տայ թէ ան հրաժարած է դրականներու վրայ ծանրանալու նախընտրութենէն: Այսօր երբ կազմուած է նոր կառավարութիւն ալ, կարելի է Ա. Սարգսեանի վարչապետ նշանակումին մէջ այդ կացութեան դարմանին փափաքն ալ տեսնել. միայն հարցը այն է որ անոր ընկերացող կազմը ունի՞ այդ դժուար գործին օժանդակելու յատկանիշերը փափաքելի արդիւնքին հասնելու անկեղծ կամքը: Նոր կառավարութեան որոշ ժամանակի մը գործունէութենէն յայտնի պիտի ըլլան սպասումներու պատասխանները, որքան ալ մեծ անակնկալ յուսալ շատ իրատես բան չթուի, կիսով անփոփոխ մնացած նախարարներով:

Նախագահին պատասխաններէն երկու ուշագրաւ այլ կէտեր կը վերաբերին ընդդիմութեան տկարութեան ու ներումի խնդրին: Ճիշդ է ըսուածը թէ ընդդիմութիւնը չկրցաւ ծնունդ տալ կարեւոր ուժի մը: Ատոր առարկայական պատճառները պարզելու աշխատանք մը հետաքրքրական պիտի ըլլար տեսնելու համար թէ իսկապէ՞ս միմիայն ընդդիմութեան առընչուած ազդակներ են ատոր «յանցաւորը». երկրորդ՝ նման պրպտում մը կարեւոր լոյս պիտի թափէր յետ խորհրդային կեանքի առաջին շրջանի ձեւաւորումին ու անկախութեան ընկալումին, զայն վարելու կերպերուն վրայ, թէ՛ ընդդիմութեան, թէ՛ իշխանութեան սեւեռումով:

Ինչ կը վերաբերի ներումին ու ընտրութեան արդիւնքները չեղեալ համարելու հաւանականութեան մը, առաջին անգամ հրապարակաւ նիւթ ըլլալով հանդերձ, երկուքն ալ մեծ անակնկալի մը բնոյթը չունին: Ոչ իսկ ամիս մը անցած, Սեպտեմբեր 25 – 26–ի ցոյցերուն որպէս ղեկավար, կամ գործնապէս յանցաւոր ամբաստանուած ու ձերբակալուածներու գլխաւորները արդէն ազատ ձգուած են: Քանի մը կորող – թափողներու համար ներում յայտարարելու հաւանականութիւնը կը ծառայէ հաստատելու թէ իշխանութիւնը կ'ուզէ մոռնալ ու մոռցնել այդ պոռթկումն ու անոր տգեղ հետեւանքները:

Իսկ դատարանէն ընտրութեան արդիւնքները բեկանող վճիռի մը պարագային հրաժարելու պատրաստակամութիւնը նոյնպէս զգայացունց յայտնութեան բնոյթ չունի. Լ. Տէր–Պետրոսեանի Բ. շրջանը գործնապէս սկսած է արդէն, ան նախագահական երդումն ալ ըրած է, մինչ դատարանը տակաւին հեռու կը թուի վճիռ արձակելու փուլէն: Կրնա՞յ յետադարձ շարժում մը խնդրոյ առարկայ ըլլալ լրջօրէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԿԼԻՄԱՅԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Երկրագունտին կլիման կարեւոր փոփոխութիւնները կանոնաւորող դեր կը նուի, ինչպէս կը հաստատեն մասնագէտները, մեկնելով փնապահական կարգ մը ուշագրաւ երեւոյթներէ: Եւ ըսել որ մարդարարածին պատճառած ապականութիւնն է անոնց մեկնակէտը:

Փոփոխութիւններուն ցուցանիշ են ովկէանոսները: Անոնք են փոփոխութիւններուն ուղղակի ենթարկուողները եւ որոնք իրենց կարգին մեծ ազդեցութիւն կը գործեն ցամաքամասերու ջերմութեան վրայ:

Ճարտարարուեստական ժամանակաշրջանին սկիզբէն ի վեր մթնոլորտին մէջ աւելցած է բնածխային կազը եւ այլ կազեր: Ասիկա պատճառ եղած է ջերմաստիճանի բարձրացման: Այս երեւոյթը գիտնականներու կարծիքով կրնայ երկու տեսակ հետեւանք ունենալ: Երկրագունտին ջուրի մակերեսէն շոգիացումը աւելնալով աւելի շատ ամպերու գոյանալուն պատճառ կ'ըլլայ. այդ ամպերը եթէ ցած ըլլան ու արգիլեն արեւու ճառագայթներուն թափանցումը, շոգիացումը կը նուազի, եթէ բարձր ամպեր գոյանան ու թոյլ տան ճառագայթներուն ներթափանցումին, շոգիացումը կ'աւելնայ: Ատոր կապուած է ջերմաստիճանի փոփոխութիւնը, Ստուգուած է որ Ծոցի պատերազմէն ետք երբ Քուէյթի նաւթահորերը կ'այրէին, ծուխը կը վարագուրէր արեւուն շողերը ու հողին վրայ ջերմութիւնը 6 – 8 աստիճան պակսած է քանի մը շաբաթ:

Մթնոլորտին ապականութեան պատճառած կլիմայական փոփոխութիւններուն յետագայ ընթացքին մասին այն գիտնականները որոնք ջերմացումի թէզը կը պաշտպանեն, կ'ըսեն թէ մինչեւ յաջորդ դարուն կէսը մթնոլորտին բնածխային կազին քանակութիւնը կրկնապատկուած պիտի ըլլայ. ասիկա 2 – 4.5 աստիճանի բարձրացում պիտի բերէ երկրագունտին ջերմութեան: Ներկայիս արդէն երկիրը տաք շրջան մը կ'ապրի: Բայց ասիկա որոշ գիտնականներու կարծիքով պիտի տանի դէպի ջերմութեան աստիճանական կորուստի մը: Հինգ հազար տարիէն սառցակոյտեր գոյանալ պիտի սկսին Գանատայի հիւսիսակողմը:

Ներկայի ջերմացումի երեւոյթը ակնյայտ է. Նափոլէոն Գ.ի օրերէն այսօր երկրագունտին ջերմութիւնը աստիճան մը աւելցած է: 1995–ը Ի. դարու ամէնէն տաք տարին եղած է, Իսկ ամենատաքերը բոլորն ալ 1980–էն ետքի տարիներ են:

Ովկէանոսները կերպով մը կլիմայական փոփոխութիւնները կանոնաւորող դեր կը կատարեն: Ամառուան ընթացքին կ'ամբարեն ջերմութիւնը եւ ձմեռն ալ կ'արտատարբերեն: Իսկ ովկէանոսներու հոսանքները այդ ջերմութիւնը կը տանին մինչեւ ցուրտ շրջաններ: Այդ է պարագան նշանաւոր Կոլֆ Սթրիմին որ երկվայրկեանի մէջ 18 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր կը փոխադրէ. ջուրի համեմատաբար տաք այդ քանակութիւնը կը հասնի մինչեւ հիւսիսային բեւեռ, տաքցնելով Նորվեկիոյ օդը: Շնորհիւ ջուրի նոյն հոսանքին, արեւմտեան Եւրոպան շատ աւելի մեղմ կլիմայ մը ունի քան նոյն միջօրէականին վրայ գտնուող ուրիշ վայրեր,

Վերջին տասը տարուան ընթացքին պարզուած է ջուրի այս հսկայական տաք հոսանքին շրջանառութիւնը: Ան ծագում կ'առնէ Մեքսիքայի ծոցէն, Ֆլորիտայի ափերը կ'եզերէ ու կ'ուղղուի դէպի Հիւսիսային Ատլանտեան, կորսնցնելով 10 աստիճան ջերմութիւն: Պաղելով, ջուրերը աւելի կը խտանան. հոսանքը կ'անցնի Գանատայէն, Ամերիկայէն, ապա երկուքի կը բաժնուի. մէկ թեւը կ'ուղղուի բեւեռ, միւսը՝ Խաղաղական ովկէանոս, եզերելով ափրիկեան ափերը, անկէ կը բարձրանայ Հիւսիսային կիսագունտ: Եւրոպայի կլիման մեծապէս կախում ունի ջուրի այդ հոսանքին կանոնաւոր շրջանառութենէն:

Ներկայի դիտարկումներուն համաձայն եթէ ջերմութեան յաւելումը շարունակուի ու Հիւսիսային Ատլանտեանի վրայ յորդանձրեւներու պատճառ ըլլայ, այնքան որ Կոլֆ Սթրիմը ազդեցութիւն կրէ, վախ կայ որ Եւրոպան սկսի մսիլ, մինչ երկրագունտին մնացեալ մասը կրնայ աւելի տաքնալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇՈՂԱՐՁԱԿ
Ա. հատոր
ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Թեհրան, 1996

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԵՐԳ ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

«Խաչատուր Տէրիքլեան» Միութեան համար Հոկտեմբերը եղաւ աշխատանքի ամիս մը: Տարեդարձի հացկերոյթէն (տե՛ս «Յառաջ», Հոկտեմբեր 23–ի թիւ) յետոյ, կազմակերպեց համերգ մը Էքս-ան-Փրովանս քաղաքի «Քաթետրալ Սէն–Սօվէօր»ի հնայեայ կամարներուն ներքեւ, Հոկտեմբեր 25–ին:

Խուռներամ բազմութիւն մը, աւելի քան չորս հարիւր հոգի որուն մէջ որոշ թիւով ոչ–Հայեր, եկան ունկնդրելու երաժշտութեան եւ երգի բնագաւառէն ներս վաւերական տաղանդներ ջութակահար՝ Ժան Տէր–Մերկերեան եւ ճանչցուած արժէքներ՝ Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբը իր լրիւ կազմով:

Իրենց ներկայութեամբ յատուկ փայլ մը տուին ձեռնարկին Էքս–ան–Փրովանսի քաղաքապետը Ժան–Ֆրանսուա Փիշըրալ, Արցախի Թեմի Առաջնորդ՝ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, Հարաւային Ֆրանսայի համար Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակի ներկայացուցիչը՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, Էքս–ան–Փրովանսի քաղաքապետարանի կցորդներ եւ անդամներ:

Բացման խօսքը արտասանեց «Խաչատուր Տէրիքլեան» Միութեան քարտուղարուհին՝ Իւէն Ունճեան: Ներկայացուց յայտագիրը, քաջալերական դրաւ նորաստեղծ միութեան մը համար հոծ բազմութեան եւ անձնաւորութիւններու ներկայութիւնը: Շնորհակալութիւն յայտնեց Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան որ իր դռները լայն կը բանայ Միութեան առջեւ եւ կարելիութիւնը կու տայ ծաւալելու իր զանազան գործունէութիւնները:

Յայտագիրը գործադրուեցաւ առանց միջնադադարի:

Ժան Տէր–Մերկերեան որ 1981–էն ի վեր հաստատուած է Ֆրանսա, Մարսէյլ, եւ յայտնի դէմք եւ տաղանդ է երաժշտական աշխարհին մէջ նուագեց երկու «սոնաթ» Շուպերթէն եւ Իզայիէն, Կոմիտասի «Ծիրանի ծառ»ը եւ Պրամսէն հունգարական երկու պարեր: Ներշնչուած մեկնաբանութիւն մը, հաստատեալ թեքնիք մը, նուագելու հաճոյք մը, ունկնդիրներու հետ հաղորդութիւն մը, Ժան Տէր–Մերկերեան ապացուցանեց որ իր արուեստին կատարելապէս կը տիրապետէ: Արժանացաւ բուռն եւ երկար ծափահարութիւններու եւ երեք «պիս» ըրաւ, ինք որ լաւագոյն պարագաներուն մէջ երկուքով կը գոհանայ: Դաշնակահարուհին Էվլին Փէյրը եղաւ նոյն մակարդակին վրայ ընկերացողի իր դերին մէջ:

Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբը գաղութի դեղարուեստական հարստութիւնն է որ եկեղեցիէն սրահները կը պանծացնէ հայ շարականն ու երգը: Իր 20–րդ տարեդարձի սեմին ունի արդէն իր ետին գնահատելի ասպարէզ մը: Խմբավար Խաչիկ Երլմազեան միջազգային երգացանկին պատկանող երկու երգերէ Վերտիի «Նապուքօ»էն եւ Ֆօրէի «Քանթիք»էն յետոյ, հրամցուց հայկական ժողովրդական երգերու փունջ մը Կոմիտասէն, Ա. Տիգրանեանէն, Բ. Կանաչեանէն, Խ. Աւետիսեանէն, Է. Յովհաննէսեանէն, Ա. Յարութիւնեանէն եւ Ժ. Կէօզէլեանէն: Ունկնդիրներու ջերմ ծափահարութիւններուն վրայ աւելցուց «Ազգ Փառապանծ» եւ «Հայրենիքի Կենաց» խանդավառ երգերը: Մենակատարները՝ Ա. Մինասեան, Ե. Արթինեան եւ ընկերացող դաշնակահարուհի՝ Ժ. Երլմազեան սատարեցին Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի յաջողելուն:

«Խաչատուր Տէրիքլեան» Միութեան երիտասարդները եւ իրենց անխոնջ ու նուիրեալ ղեկավարը Սեդա Սիմոնեան արժանացան ներկաներու ջերմ շնորհաւորութիւններուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇ – ԵՐԵԿՈՅԹ

Փասատինայի Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, տեղի ունեցած է Անդրանիկ Անդրէասեանի յիշատակին նուիրուած հանդիսութիւն մը: Բացումը կատարած է հանդիսավար Փայլակ Ահարոնեան: Ողբացեալին կիսանդրիին բացումը կատարուած է Անդրէասեանի երկու աղջիկներուն եւ քանդակագործ Սուրէն Նազարեանի մասնակցութեամբ: Յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին խօսք առած է Ազգային Ժողովի անդամ եւ Հայաստանի Ռ. Ա. Կուսակցութեան (Լիպերալ Դեմոկրատ) նախագահ Վիգէն Խաչատրեան: Ռ. Ա. Կ.-ի Ցրէզնոյի Ակումբի ատենապետ Անդրանիկ Զատըրճեան ներկայացուցած է Անդրէասեանի ազգային գործունէութիւնը: Լոս – Անճըլըսի Հայ Գրողներու Միութեան ատենապետ Թորգոմ Փոստաճեան խօսած է Անդրէասեան խմբագրի մասին: Ռ. Ա. Կ.-ի Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Կարօ Այվըզեան, վեր առնելով Անդրէասեանի մէջ գրողը, հրապարակագիրը, կուսակցական գործիչը, իսկ՝ Սարգիս Վահագն, ներկայացուցած է Անդրէասեանի գրական ժառանգութիւնը, զայն նկատելով եզակի երեւոյթ մը ամերիկահայ գրականութեան մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական հարուստ յայտագիր մը:

***

ԱՄՍԱԿԱՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ՊԱՏԱՐԱԳՆԵՐ ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Երեսփոխանական Ժողովի որոշումով, ազգային բոլոր վարժարաններուն մէջ, ամսական հերթականութեամբ պատարագ կը մատուցուի: Որոշումին նպատակն է զարկ տալ նոր սերունդին մօտ կրօնական դաստիարակութեան եւ զայն հաղորդ դարձնել ազգային – եկեղեցական մեր արմատներուն: Բոլոր պատարագներուն ներկայ եղած է Թեմին Առաջնորդը՝ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան, փոխանցելով իր պատգամը աշակերտութեան եւ ուսուցչական կազմերուն:

***

ԲՈՂՈՔԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԿԱՅԱՆԻ ՄԸ ԴԷՄ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է բողոքի հաւաքոյթ մը, ընդդէմ ամերիկեան հեռատեսիլի 9-րդ կայանի հակահայ հաղորդումին: Խօսք առած են Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ Րաֆֆի Մանուկեան, Հ.Օ.Մ.-ի ընկերային ծառայութեան բաժինէն Սոնա Ցնծալեան եւ ոստիկան Շահէ Քէօրօղլեան: Ցուցադրուած է նշուած հաղորդումի տեսերիզը, որ կը մտէր վարկաբեկել Հայ ժողովուրդը իբրեւ պեղծարարութիւններ կատարող փոքրամասնութիւն: Առաջարկուած է բողոքի նամակներ յղել կայանին եւ պահանջել որ կայանը ներողութիւն խնդրէ Հայութենէն:

***

ԶՈՐՔ ՄԱՐԶՊԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԵՌՆԱՐԿԸ

Լոս – Անճըլըսի Արարատ Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 26-ին, տեղի ունեցած է Զորք Մարզպանի Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշ – պարահանդէսը, նախագահութեամբ Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Գալայճեանի: Խօսք առնելով ատենապետ Նուպար Յակոբեան տուած է օրուան նախագահին կենսագրականը, անդրադարձած է պատմագիրքի հրատարակութեան աշխատանքներուն եւ Միութեան սեփական կեդրոնի մը անհրաժեշտութեան: Արտաւազդ Գալայճեան 10 հազար տոլար նուիրած է Միութեան: Ձեռնարկը վարած է Սարգիս Մաճառեան:

***

«ՆԱՒԱՍԱՐԴ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՃԵՌՆԱՐԿԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 18-ին, տեղի ունեցած է «Նաւասարդ» ամսագրի ճաշ – պարահանդէսը: Բացումը կատարած է Խնամակալութեան նախագահ՝ տոքթոր Խաչիկ Ռշտունի, անդրադառնալով ամսագրի 14-ամեայ գործունէութեան: Խօսք առած են տոքթոր Եղիա Այնթապլեան, խմբագիր Արմէն Տօնոյեան եւ Թոմիկ Ալեքսանեան: Եղած են նուիրատուութիւններ ամսագրի բարգաւաճման համար:

ԼՐԱՏՈՒ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Վարժարանի ի նպաստ մատաղօրհնութիւն եւ սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած են Նոյեմբեր 3-ին: Առաւօտեան պատարագը մատուցանած է Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան Գումգաբուի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Քարոզած է Գարեգին Պատրիարք որ իբրեւ բնաբան ընտրած էր՝ «Անոր արիւնովը ձեռքերուն միջոցաւ ես իմ փրկութիւնը գտայ» (Պօղոս Առաքեալ): Յետ արարողութեան Գազազ Արթին Ամիրա սրահին մէջ, տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը որ առիթ եղած է առատաձեռն նուիրատուութիւններու ի նպաստ վարժարանին որու պիւտճէն ծանրաբեռնուած է կարեւոր ծախքերով: Սեղրակ Թօքատի բացման խօսքէն ետք, օրուան երկու Կեդրոնականցի հանդիսավարները՝ Արման Մարաշլեան եւ Նազարէթ Պալ փոխն ի փոխ գործադրած են յայտագիրը: Խնամակալութեան ատենապետը՝ տոքթոր Արման Զաքըր կարդացած է տեղեկագիրը, բացատրութիւններ տալով կատարուած նորոգութիւններուն մասին, աւելցնելով թէ բարերար մը կը փնտռուէր բնական կազի սարքաւորման համար: Պիւտճէին բացը 9 միլիառ թրքական ոսկի է (շուրջ՝ 9000 տոլար): Ա. Մարաշլեան յայտնած է թէ ծանօթ բարերարներէն Պետրոս Շիրինօղլու կը ստանձնէր կազի սարքաւորման ծախքը (մէկ միլիառ): Գեղարուեստական յայտագրէն ետք, Հուսկ Բանքը արտասանած է Շահան Արք., ծանրանալով ծանօթ Կեդրոնականցիներու վրայ սկսելով՝ Մինաս Չերազէն եւ ի մասնաւորի՝ Հրաչեայ Աճառեանի:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 2-ին տեղի ունեցած է Հայ Օգնութեան Միութեան Ռուբինա մասնաճիւղի տարեկան տօնավաճառ – պազարը: Բացման խօսքը արտասանած է մասնաճիւղին վարչութեան ատենապետուհին՝ Արփի Աճէմեան որ շեշտած է ձեռնարկին կարեւորութիւնը, նիւթական շօշափելի հասոյթ ապահովելու համար եւ կարենալ օգնելու հայ վարժարանին, Հայաստանի որբերուն եւ այլ ազգօգուտ ձեռնարկներու:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ «Մարալ Իշխանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 29, 30, 31 եւ Նոյեմբեր 1-ին տեղի ունեցած է Կարէն Պետրոսեանի գեղանկարչական գործերու ցուցահանդէսը: Բացման օրը խօսք առած է Տիկին Սեդա Գանտահարեան, Զարեհ Քհնյ. Զարգարեան եւ Յովնան Արք. Տէրտէրեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ մէջ, Հոկտեմբեր 26-ին, Ս. Խաչ ամէնօրեայ վարժարանին սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ – պարահանդէս մը որու ընթացքին 48 հազար տոլար հանգանակուած է դպրոցին ի նպաստ:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Մարկոս Արթինեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 30-ին համերգ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Սայաթ Նովայի մահուան 200-ամեակին: Ելոյթ ունեցած է Փարիզէն հրաւիրուած Կոչնակ համոյթը: Երեկոյթին առաջին մասին երգուած են Սայաթ – Նովայի գործերը խումբին կողմէ, ընկերակցութեամբ քանոնով Արամ Քերովբեանի եւ թառով Ռուբէն Յարութիւնեանի, որոնք մասնակցած են նաեւ երգեցողութեան, Յայտագրին երկրորդ մասին մէջ, երգուած են ժողովրդական երգեր:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 31-ին, շահեկան դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է: Բացման խօսքը արտասանած է Նուրհան Իփէկեան, ապա Տիկին Յասմիկ Ինճէճիկեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Արամ Քերովբեան (Փարիզէն) որ խօսած է Հայ եկեղեցական երաժշտութեան մասին: Դասախօսութենէն ետք, հարց – պատասխանի բաժին մը տեղի ունեցած է:

***

ԹՈՐՈՆԻՕՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, Նոյեմբեր 1-ին գինեձօն – ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Զաւէն Ա. Քահանայ Արզումանեանի «Ազգապատում»ի Դ. հատորին հրատարակութեան առթիւ: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Տիկին Սեդա Գանտահարեան եւ հրաւիրած Անդրանիկ Ջիլինկիրեանը որ ներկայացնէ Ազգապատումի Դ. հատորը, Ան նախ խօսած է Օրմանեան պատրիարքի կեանքին եւ անոր հրատարակած Ազգապատումին մասին: Զաւէն Քհնյ. Արզումանեան ծրագրած է Դ. Ե. եւ Զ. հատորներով ներկայացնել 1911-էն 1930-ի շրջանը:

***

ՋԱՐՄԱՀԱԼԻ (Իրան) Հայ Ուսանողական Միութեան «Յովհաննէս Թումանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 18-էն եւ յաջորդաբար չորս իրիկունները ներկայացուած է Արամ – Աշոտ Պապայեանի «Աշխարհն, այո, դուռ է եկել» կատակերգութիւնը Գեղարդ Թատերախումբի կողմէ եւ ղեկավարութեամբ Սուրէն Մնացականեանի: Գտած յաջողութենէն, ներկայացումը պիտի շարունակուէր նաեւ աւելի ուշ:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Նաւապետը դարձեալ սաստեց որ հետը ցամաք ելլեմ:

– Ո՛չ, ըսի, չեմ ուզեր ինքզինքս զուր տեղը վտանգել,

– Վտանգ չկայ, պատասխանեց, գլուխդ նաւապետի գլխարկ կը դնես եւ ինծի հետ դուրս կ'ելլես իբրեւ շոգենաւին պաշտօնեայ, ո՛չ ոք քեզի ուշադրութիւն կ'ընէ:

Վերջապէս ա՛յնքան համոզեց, որ տեղի տուի, մանաւանդ թէ չէի ուզէր շատ ալ վախկոտ երեւալ:

Արդարեւ քարափին վրայ, ուր Թուրք ոստիկաններ եւ պաշտօնեաներ կեցած էին, ոչ ոք մեզի ուշադրութիւն դարձուց եւ գացինք մինչեւ Բանթալէօն ընկերութեան գրասենեակը ուր նաւապետը քիչ մը գործ ունէր:

Գործը աւարտելէ ետքը փիս տարաւ քաղքին հրապարակը սրճարան մը նարտ խաղալու եւ մէյմէկ նարկիլէ ծխելու համար:

Հազիւ թէ նարտին սկսեր էինք երբ յանկարծ հրացանաձգութիւն մը լսուեցաւ:

Սրճարանը գտնուողները, գրեթէ ամէնքն ալ Յոյներ, դուրս խուժեցին: Մենք ալ բնականաբար դուրս նետուեցանք:

Հրապարակի վրայ իրարանցումը աննկարագրելի էր: Հրացանաձգութիւնը կը շարունակէր միշտ, հետզհետէ աւելի սաստկանալով:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ'ըլլանք կոր, հարցուցինք շուարած:

– Ապստամբները Քանտիայի վրայ յարձակեցան, քաղաքը պաշարեցին, պատասխանեցին:

Ակնթարթի մը մէջ Թուրք եւ Յոյն զինեալ փողոցները թափեցան: Ամէն փողոցներէ, ամէն պատուհաններէ հրացանի ու ըէվոլվէրի պայթիւններ կը լսուէին:

Անկարելի էր տեղ մը երթալ: Ապաստանեցանք սրճարանը, որ բոլորովին ամայացած էր: Սպասաւորներն իսկ ձգեր գացեր էին:

Ծերունի նաւապետը ինծի չափ վրդովուած էր ու զղջացած շոգենաւէն դուրս ելլելուն:

Դուրսը աղմուկն ու շփոթութիւնը կ'աւելնար: Կիներու եւ մանուկներու աղխոռոմ ճիչերը եւ պոռչտուքները կը լսուէին ու յետոյ, ատեն ատեն զարնուողի մը սուր աղաղակը:

Քաղքին մէջ Թուրք եւ Յոյն զիրար կը սպաննէին:

Պահ մը թուեցաւ թէ հրազէններու ձայները կը հեռանային: Մօտեցանք սրճարանի դրան եւ տեսանք որ հրապարակը ամայացած էր: Միայն տուներու պատուհաններէն կիներու գլուխներ կը տեսնուէին, որոնք ողբ ու կոծով իրարու հետ կը խօսէին:

Վերջապէս նաւապետը ծերունի Յոյն մը նշմարեց որ հրապարակին անկիւնը կեցած էր: Իսկոյն անոր քովը փութաց տեղեկութիւն առնելու համար:

Իմացանք որ քաղաքին մէջ գտնուող բոլոր զինեալ Յոյները գացած էին ապստամբներուն միանալու եւ թէ Թուրքերն ալ, զինուորական իշխանութեան հետ փութացած էին քաղքին պաշտպանութեան:

Ծերուկը աւելցուց թէ մէկ վայրկեանէն միւսը բուռն կռիւ մը կը սպասուէր նոյնիսկ քաղքին փողոցներուն մէջ:

– Պաշարողները բազմաթիւ են եւ Թուրքերը պիտի չկրնան դիմադրել, յայտարարեց:

Այսուհանդերձ, ինչպէս ըսի, առժամեայ հանդարտութիւն մը կը տիրէր շուրջերնիս, առէ օգտուեցանք վազն ի վազ մինչեւ նաւահանգիստ գալու եւ ինքզինքնիս շոգենաւ նետելու համար:

Նոյն պահուն թրքական շոգենաւ մը մտած էր նաւահանգիստ եւ զինուոր ցամաք կը հանէր: Հրացանաձգութիւնները կը շարունակուէին անընդհատ:

Նաւապետը խոհեմութիւն համարեց ժամանակէն առաջ մեկնիլ. արդէն կարելի չէր ցամաքին հետ հաղորդակցիլ: Ո՛չ բեռ կրնայինք պարպել, ո՛չ ալ բեռ առնել:

Երկու օր ետքը վերջապէս կը հասնէինք Ալեքսանդրիա:

***

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Շարապաշի ագարակը. – Ոսկորդութեան տարօրինակ ձեւ մը. – Եղբայրասպան սպանութիւն. – Կախաղանի պատիժ. – Մօր մը մխիթարանքը. – Բարի դահիճ մը. – Արփիարեան Եգիպտոսի մէջ. – Գահիրէի Պոլսեցիները. – Արփիարեան Շարապաշի ագարակը. – Անուշեղէնի պատրաստութիւն. – Արփիարի զառանցանքները. – Նշան Քէշիշեան. – Դառն պատրանք մը. – Կեղծ հերոսները. – Անվաւեր Հանի Մինաս Օղլուներ եւ վաւերականը. – Նոր կեանք. – Մարտիկ աղա վէպէ. – Միքայէլ Կիւրճեան:

Ամիսի մը չափ անգործ թափառելէ ետքը՝ Պօղոս փաշա Նուպար զիս իր ագարակներէն մին ղրկեց իբրեւ հաշուակալ – գանձապահ:

Այս ագարակը Ալեքսանդրիայէն ու Գահիրէէն եօթը – ութ ժամ հեռու Տամիէթի կողմերը ընդարձակ կալուածք մըն էր բայպակի եւ բրինձի մշակութեան յատկացուած եւ կը գտնուէր Շարապաշ անուն արաբական փոքրիկ գիւղի մը մօտ, որուն անունովը կը կոչուէր ագարակը:

Եգիպտական ապատէ մը սակայն պէտք չէ կարծել թէ կը նմանի մեր գիտցած ագարակներուն, ծառերով ու մարգագետիններով շրջապատուած՝ ընտանի անասուններով լեցուն, ուր կաթն ու մածունը, կարագն ու պանիրը, առատ առատ ու անարատ կը մատակարարուին:

(Շար. 38)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄՈՄՃԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Վարդանեան 200 Ֆր.։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 21, տօն է Երից Ամաց Ընծայեցման Ս. Կուսին ի Տաճարն

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՏՕՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ 66–ՐԴ
ԵՒ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ 63–ՐԴ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցին կը տօնախմբէ իր Շինութեան եւ Անուանակոչութեան զոյգ հանդիսութիւնները Նոյեմբեր 24, Կիրակի օր։

Այս առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Ծառայողներուն, սարկաւագներուն, ապասաւորներուն, բարերարներուն, շինութեան յանձնախումբի եւ Թաղական խորհրդոյ անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոն եւ Ռոն – Ալփի Շրջանը

Առընթերակայութեամբ
Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան

Յաւարտ պատարագի, տեղի պիտի ունենայ օրհնութիւնը Մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ։

Պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին ներկայ կ'ըլլայ Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի նախագահ Լիւսիէն Վէյկան եւ ի մասնաւոր հրաւիրուած մեր եկեղեցւոյ Շրջանին իշխանութեան բոլոր ընտրուած անձնաւորութիւնները։

Արարողութեանց եւ Մատաղի բաշխումէն յետոյ՝ «Գինեձօն» մը տեղի պիտի ունենայ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Կը խնդրուի Թաղին եւ Շրջակայքի ժողովուրդէն իր խուռներամ ներկայութեամբ յարգել յիշատակը Թաղիս ննջեցեալներուն։

Մատաղի մասնակցութեան փափաքողները կրնան դիմել Թաղականութեան։

TELEVISION
F R A N C E 2

Samedi 23 Novembre à 22 heures 45,

CHARLES AZNAVOUR
EN ARMENIE

Documentaire proposé par
MIREILLE DUMAS

«Charles Aznavour n'a pas chanté en Arménie depuis trente ans. Ce prestigieux concert qu'il donne à Erevan s'inscrit dans le contexte particulier au moment où le pays éternellement blessé par la cicatrice du génocide et le tremblement de terre de 1988, fête ses cinq ans d'indépendance face au bloc soviétique».

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
«ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ

եւ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԿԻՐՃԵԱՆԻ «Տուրքը» եւ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ «Մայրերը» իրարու արձագանգող երկու թատերախաղեր մէկ երեկոյթի մէջ։

Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 16–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
M° Cadet

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ՝

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ – ԼՈԹՕ
Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1[er]

Նոյեմբեր 24, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին, վիճակահանութեան բազմազան գեղեցիկ առարկաներ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

•

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏ
ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ

կը խօսին՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

եւ

ՓՐՈՖ. Ժ. Փ. ՄԱՀԷ

կ'արտասանեն՝
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ – ԱՐԱՔՍ

եւ

ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30–ին Հայ կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ

10 bis, rue Thoin, 75005 Paris
Métro Cardinal-Lemoine

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

CONFERENCE

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
recevra

M. CLAUDE MUTAFIAN,
Maître de Conférence à Paris XIII,

Pour une conférence, illustrée de diapositives, sur

« LA DIPLOMATIE ARMENIENNE FACE AUX MONGOLS AU XIIIe SIECLE »

le Jeudi 21 Novembre à 20 heures 45

Dans les locaux du Centre St-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris V[e]
M° Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

UGAB *Jeunes* — MARSEILLE

12 SEPTEMBRE :
Ma tatie débarque à Marseille...

29 OCTOBRE :
Ouverture du Grand Littoral...

23 NOVEMBRE :

SOIREE HAY

à partir de 22 heures 30

DJ : David & Co. ..

PAF : 80 F. + 1 consommation.
Membres: 60 F. + 1 consommation.

327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45

A l'occasion du 150ème anniversaire de leur naissance, les Eglises Evangéliques Arméniennes de la Région Parisienne présentent le film :

«L'audace de la foi»

un regard actuel sur les *Eglises Evangéliques Arméniennes de France* et leurs actions, depuis leur arrivée à Marseille en 1924 et jusqu'à nos jours.

Vendredi 22 Novembre à 20 heures 30
28, avenue Bourgain, 55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

Samedi 23 Novembre à 20 heures 30
8, rue du Groupe Manouchian, 94140 Alfortville

Dimanche 24 Novembre à 15 heures
8 bis, rue des Ternes, 75017 Paris

Ce film en langue française, de 55 minutes, a été réalisé par *Ardavazd EGOYAN*, Directeur et Producteur de la 3ème chaîne de la télévision d'Arménie.

— COLLATION —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

EXPOSITION DE TABLEAUX

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

présente

une exposition de tableaux

de l'artiste peintre arménien du Canada

Hagop KHOUBESSERIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Exposition du 12 au 30 Novembre
du lundi au vendredi, de 18h à 22h

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

GRANDE SOIREE DANSANTE

AU PROFIT DE

L'ECOLE SAINT-MESROB D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de Monsieur le Maire
RENÉ ROUQUET
Sénateur du Val-de-Marne

DINER DANSANT

avec
BARTEV

LE SAMEDI 30 NOVEMBRE
Salle Roger Delmas
rue de Toulon, 94140 Alfortville
à partir de 20 h 30

Réservation : 01 43. 75. 28. 37.

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section *«Agnouni»* d'Asnières organise

pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES

le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique
NAVASART

et *SONIA NIGOGHOSSIAN*
(Mezzo-Soprano)

Les billets sont en vente au :

—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERIE VAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
JEUDI
21 NOVEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.988 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.988

«LE MOUROIR DE VARTENIS»

«ՎԱՐԴԵՆԻՍԻ ՄԱՀԱՐԱՆԸ»

Այս խորագիրը կը կրէ «Առանց սահմանի բժիշկներ»ու եռամսեայ թերթին Նոյեմբերի չորս էջնոց յաւելուածը: Այդ էջերը ամբողջովին յատկացուած են 300 պատսպարեալներու շատ եզակի տեսակի մը որ կը բաղկանայ երկու սեռէ երախաներէ, չափահասներէ: Իրենց ծնողքէն, ընտանիքէն ու ամբողջ ընկերութենէն լքուածներն են անոնք որոնք «կ'ապրին» մարդկային ոչ մէկ վերաբերում տեսնելով. ո՛չ նիւթական, ո՛չ բարոյական:

Վարդենիսը Սեւանի հարաւ-արեւելեան շրջանն է. երկրին մէկ ծայրամասը որ սահմանակից է Ատրպէյճանի. Բարձրադիր ու ցամաքային շատ խիստ կլիմայի տէր շրջանը կարեւոր թիւ մը ունի բնակիչներու որոնք Գետաշէնէն, Արծուաշէնէն ու Ատրպէյճանի զանազան վայրերէն պատսպարեալներ են: Մէկ խօսքով՝ բնակչութիւն մը ամէն բանէ զրկուած ու ամէն բանի կարօտ: Այդ միջավայրէն ի՞նչ կրնայ յուսալ «պատսպարան» մը ուր իրենց վիճակին լքուած են մտային խանգարումի, մարմնական անբուժելի ախտերու տէր, կամ այդպէս նկատուած անձեր: Այդ գանդուածին պատանիները կը գրկուին Խարբերդի ապաստարանը, աւելի փոքրերն ալ Գիւմրի մանկատուն մը:

Լքուածներու այս խումբերը որոնց վիճակն ու վայելած անտարբերութիւնը ընդվզում պատճառած է «Առանց սահմանի բժիշկներ»ու հոն գրկուած անդամներուն, ոչ անցեալի, ոչ ալ ներկայի իշխանութիւններուն համար առաջնահերթ պարագայ նկատուած են, յատկապէս Ատրպէյճանի պարտադրած շրջափակումէն ի վեր: Ու այդ մարդիկը սարսուռ պատճառող պայմաններու մէջ գոյութիւն մը քարշ կուտան մինչեւ իրենց անխուսափելի մահը: Մարդասիրական այս կազմակերպութենէն բժիշկ մը, հիւանդապահուհի մը, հոգեբան մը եւ անոնց օգնական մը կը ջանան բան մը փոխել Վարդենիսի մահարանին մէջ ուր ոչ ջեռուցում կայ, ոչ պատուհանները ապակի, ոչ ալ երբեմն սենեակներ ծածք ունին: Եւ ըսել որ ձմեռը հոն ջերմաստիճանը կ'իջնէ մինչեւ -30-ի, -40-ի:

Իրենց ցոյց տրուած անտարբերութենէն զատ, այդ դժբախտները նաեւ կը շահագործուին շրջապատին կողմէ. արտերու մէջ աշխատութեան կը տարուին, օրական տուփ մը ծխախոտի փոխարէն: Բռնաբարումները, մարմնական բռնութիւններու ամէն տեսակը շատ սովորական բան է հոն:

Ամէնէն ահաւորը այն է որ Վարդենիսի բոլոր պատսպարեալներն ալ հիւանդ կամ անկար չեն: Մեծ մասը կրնար ընկերութեան մէջ իր տեղը ունենալ շատ բնական ձեւով: Խնդիրը այն է որ անոնք անբաղձալի նկատուած են սա կամ նա պատճառով ու Վարդենիս ճամբուած, Աննան քսանամեայ երիտասարդուհի մըն է. ոչ մէկ մտային անբնականութիւն ունի. բայց կը տառապի ոսկրային հիւանդութենէ մը որ կը ձեւազեղծէ իր մարմինը: Չորս տարիէ ի վեր հոն ձգուած է. ընտանիքը կ'ըսէ թէ այդ հիւանդութեամբ չի կրնար ամուսնանալ, հետեւաբար մաս կազմել ընկերութեան: Ուրիշ երիտասարդուհի մը հոն է, որովհետեւ 15 տարեկանին սկսած էր ընկերութիւն ընել տղու մը հետ: Վեց ամիս առաջ 11 տարեկաններ տարուած են հոն առանձին ապրելու անկարող ըլլալով: Անոնցմէ հինգը մեռած են պատսպարանին ողբերգական պայմաններուն հետեւանքով: Դժոխային այդ միջավայրին չեն տոկար երախաներն ալ. բժիշկները քանի մը ամիս առաջ ծննդաբերութիւն մը ընել տուած են հոն. 4 քկ. 200 կրամ կշռող առողջ երախայ մը ծնած է. երեք շաբաթ ետք տեսած են որ երախային կշիռքը իջած է 3 քկ.:

Վարդենիս գործող բժիշկը յատկապէս կ'ընդվզի տեսնելով որ Գիւմրիի եւ Խարբերդի ապաստարանները նուազագոյն նպաստ մը կը ստանան, քանի որ աւելի դիւրին է մանուկներու ողբերգութեամբ սիրտ շարժել. բայց Վարդենիսի չափահասները ոչ ոքի հոգն են: Եւ ըսել որ մանկատուներէն ետք պատանիները, երիտասարդները հոն կը փոխադրուին. խումբին հոգեբանը օր կ'ըլլայ որ ոչ մէկ այցելու կ'ունենայ, որովհետեւ հիւանդները գիշերը մեռած են: Հոն բժշկութիւնն ալ իմաստ չունի երբ մարդիկը ցուրտէն կը մեռնին: Ի՞նչ կրնայ ընել այն օգնականը որ պիտի նորոգէ կեդրոնական ջեռուցումի ցանցը երբ անհրաժեշտ կտորները գնելու դրամը չկայ:

Ապաստարանը ջուր չունի, չկան կօշիկներ, զգեստներ: Անոնց «հագուած» ցնցոտիները երկու ամիսը անգամ մը կը լուացուին: «Ասոնք մարդ արարածներ են ի վերջոյ եւ նուազագոյն արժանաւորութեան մը իրաւունք ունին: Զիս չի մխիթարեր գիտնալ որ միայն 300 հոգի են: Յառաջիկայ ձմեռ ամէն օր անոնց մահը, պիտի ունենամ աչքիս առջեւ» կը պոռթկայ բժիշկը:

Հոկտեմբերին լոյս տեսած տողերը կ'աւարտին քանի մը տողով հաստատումով. «անհրաժեշտ է նորոգել ջեռուցումը եւ կոյուղին շինել ձմրան սկիզբէն առաջ: Անկէ ետք ոչինչ կարելի կ'ըլլայ: Եւրոպայի Խորհրդարանին ու Երեւանի յունական դեսպանատան շատ փոքր օժանդակութիւնը չի բաւեր հարկաւորը գնելու: Եթէ անհրաժեշտ ապրանքը գտնուի, "Առանց սահմանի բժիշկներ"ու թէքնիսիէնը կրնայ կարող պատսպարեալները գործի լծելով աշխատանքը կատարել: Սակայն առանց ջեռուցման կաթսային ու կոյուղիին, չեն կրնար երկար տոկալ»:

Բացի եթէ գտնուին մարդիկ որոնք մեծ կամ փոքր նուէրով մը զօրակցին կազմակերպութեան: Առիկա, գիտնալով հանդերձ թէ Վարդենիսի մահարաններու նիւթը լրատուութիւններու համար շահագրգռական ոչինչ ունի ու շողալից յայտարարութիւններ, փառաբանութիւններ պիտի չըլլան կատարուած նուէրներուն փոխարէն:

Տօնական օրերու նախօրեակին երբ մեծ մասով աւելորդ ծախքերու համար յատկապէս լայն կը բացուին քսակները, անտեղի չըլլայ թերեւս տալ կազմակերպութեան հասցէն ու հաշիւին թիւը.

MEDECINS SANS FRONTIERES
Rue Dupré, 94
1090 BRUXELLES
C.C.P. 000-0000060-60.

Ա. ԷՕՃԱԼԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ «ՖԻԿԱՐՕ»-Ի

ՔԻՒՐՏ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԸ ՆՈՐ ԿՐՕ՞ՆՔ ՄԸ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ

Քիւրտ պարագլուխը՝ Ապտուլլահ Էօճալան երկար հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»ի (Նոյեմբեր 20) ուր կ'ըսէ թէ ինք խաղաքարտ մը չէ Սուրիոյ ձեռքը, չի գոհանար յեղափոխութիւն ընելով, կ'ուզէ նոր ընկերութիւն մը ստեղծել, «Նոր Քիւրտ մը»: "Քիւրտերը, կ'ըսէ, մանուկներ էին, ճնշուած մանուկներ: Նոյնիսկ պիտի ըսեմ որ մեռնելու վրայ էին 1970-ին, երբ ձեռք առի քաղաքական գործունէութիւնս: Եօթը ամիս բանտը մնացած էի: Աշխարհ որոշած էր որ մեր ժողովուրդը պիտի չվերապրի: ... Կը յիշեմ սկզբնական շրջանիս: Ոչ մէկ սանթիմ ունէի, ոչ մէկ գնդակ, ոչ մէկ հետեւորդ: Քիւրտերը զօրս կ'ուզէի զօրակոչի ենթարկել, կը պատասխանէին՝ «մեռած ծառի մը նման ենք: Ձգէ որ սատկինք»:

48 տարեկան, բարձրահասակ, սեւ պեխով, Անգարայի համալսարանի այս նախկին ուսանողը, 18 տարի է՝ աքսորական կեանք մը կը վարէ «Մերձաւոր-Արեւելք, տեղ մը» ինչպէս կը պարտադրէ իր այցելուներուն: Կ'ըսէ թէ զինք նմանցուցած են Նափոլէոնի, Հիթլէրի, Ստալինի, որոնց հետ կը ճշդէ, հասարակաց գիծեր ունի թերեւս, բայց նաեւ տարբերութիւններ: Շատ խիստ է իր ժողովուրդին նկատմամբ: Մաօ, Հօ Շի Մինհ յաջողած են, ըստ իրեն, որովհետեւ Չինացիներն ու Վիէթնամցիները մեծ ժողովուրդներ են որոնք իրենց պատմութիւնը, մշակոյթը եւ ընկերային կառոյցներն ունին: «Մեզի, կ'ըսէ, թշնամին այդ բախտը չթողուց: Քիւրտերու 90%-ը կորսնցուցած է իր ինքնութիւնը: Ձուլուած ենք: Յաւելեալ՝ շատ յետամնաց ենք: Աւելի յետամնաց ենք քան կարգ մը Ափրիկեցիներ կամ Ամերիկայի կարմրամորթեր: Անոնցմէ մէկն եմ»:

Էօճալան կ'ըսէ թէ կ'ուզէ նոր մարդը ստեղծել: Դէմ է բնակիչներու սպանութեան, բայց ճիշդ է, պատահած է՝ «սպաննեցին մերիններէն ոմանք. կը քանդեն ինչ որ կը շինեմ»:

Ի՞նչ է իր բուն ծրագիրը կամ նպատակը: Հրաժարած է Թուրքիոյ Քիւրտիստանի անկախութենէն: Կողմնակից է դաշնակցային լուծումի մը Թուրքիոյ, Իրաքի եւ Իրանի հետ: Կը ստեղծուին մէկ դաշնակցային Խորհրդարան եւ մէկ քրտական Խորհրդարան: Զինուորական գետնի վրայ, կարելի է մտածել հաւաքական պաշտպանութեան մը մասին արտաքին թշնամիին դէմ: «Բայց, կը շեշտէ, չենք պահանջեր քրտական գօտիներու անջատումը այն պետութիւններէն ուր պատմութիւնը զիրենք դրած է: Պէտք է խելօք ըլլալ»:

Էրպաքան փորձեր է յարաբերութեան մէջ մտնել իրենց հետ, բայց, բանակը չէ հետեւեր: Կ'ըսէ թէ ՓՔՔ-ն միշտ վճռած է արգիլել արեւմտեան զբօսաշրջիկութիւնը Թուրքիա, ցորչափ պատերազմը կը տեւէ: Օտարներուն ծախսած դրամը Թուրքիա, պատերազմին կը ծառայէ: Ուրկէ՞ է իր դրամը: Տնտեսապէս անկախ ենք, կ'ըսէ, Սուրիոյ, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ Քիւրտերը կը հայթայթեն դրամը: Նոյնիսկ Թրքական գործատուները դրամ կուտան այն վախով որ իրենց գործատուները կը քանդուին: Երբեմն Իրաք կ'երթայ, բայց, Սատտամ Հիւսէյն մինակը չի կրնար լուծել քրտական հարցը: Եթէ Թուրքիոյ մօտենայ, Ամերիկացիները եւ Պարսիկները կը վախցնէ: Եթէ Քիւրտերուն մօտենայ, Թուրքիան կը մտահոգէ: ՓՔՔ-ն վճռական դեր ունի կատարելիք:

Անկախ այս հարցազրոյցէն, առանձին կը ներկայացուի Էօճալանի տեսակէտը սեռային ազատագրման մասին:

«Սիրոյ մասին տեսութիւն մը ունիմ, կ'ըսէ, դէմ եմ սեռային յարաբերութիւններու այրերու եւ կիներու միջեւ մաքիին մէջ: Պէտք է այդ յարաբերութիւններուն համար նոր ոճ մը ստեղծենք: Այդ ծրագիրը կը կապենք մեր երթին դէպի ժողովրդավարութիւն, ազատութիւն եւ անկախութիւն: Աւանդականօրէն, մեր մօտ այր մը շատ երիտասարդ, երբեմն 12 տարեկան կին մը կ'առնէր: Զայն կը պահէր իր հակակշռին տակ եւ տունը կը բանտարկէր: Պատուոյ հարց էր: Դէմ եմ: Առանց սիրոյ ամուսնութիւն չըլլար: Զուգահեռ մը կ'ըսեմ այր մարդուն եւ կնոջ սիրոյն եւ երկրին ազատութեան միջեւ: Յեղափոխութիւն մըն է յեղափոխութեան մէջ: Ոմանք կը խորհին որ նոր կրօնք մը հիմնելու վրայ եմ: Ասորի քրիստոնեաները նոյնիսկ զիս Յիսուսի հետ կը բաղդատեն: Գիտակցօրէն կ'աշխատիմ: Կը ջանամ մօտեցնել եւրոպական եւ մերձ-արեւելեան մտածողութիւնը: Բայց, ո՞վ գիտէ, թերեւս քանի մը տարիէն շարժումս նոր կրօնք մը կը նկատուի»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՅՑԵՐԸ, ԲՈՂՈՔՆԵՐԸ ոչ մէկ օգուտ ունեցան եւ Ազգային Ժողովը քուէարկեց, Նոյեմբեր 19-ին այն օրինագիծը որ կը ջնջէ կարգ մը արհեստներու առաւելութիւնները եկամուտի տուրքերու յայտարարութեան ատեն, Այդ արհեստներու թիւը 70 է, կը սկսի լրագրողներէն ու կ'երթայ մինչեւ ներքին բժիշկները (էնթէռն) կամ մանըքէնները որոնք 30%-ի զեղչի մը իրաւունքն ունէին: Այս ջնջումը շատ ծանր է, մանաւանդ լրագրողներու համար եւ չուրջ 48%-ի յաւելում կը ներկայացնէ 11.000 Ֆրանքի աշխատավարձքի մը վրայ եւ 61%՝ 15.000-ի:

ԲԵՌՆԱՏԱՐՆԵՐԸ (ռութիէ) չեն ուզեր տեղի տալ եւ Նոյեմբեր 20-ին աւելի վճռական կերպով որոշած էին շարունակել իրենց գործադուլը որ խլրտալու բնոյթ ունի, քանի որ կառուղիները կ'անդամալուծէ: Ֆրանսայի ամէն կողմը, բեռնատար կառքերը խճողած են ճամբաները եւ կառքերը դժուարութիւն ունին անցնելու, երբեմն ալ բնաւ չեն կրնար անցնիլ: Քաղաքներու մուտքը (Մարսէյլ, Պորտօ, Լիլ, Նանթ, Գան, եւլն.) գրեթէ անկարելի է: Բեռնատարները աշխատանքի ժամերու կարգաւորում կը պահանջեն, աշխատավարձքի յաւելում եւ աշխատանքի ապահովութիւն: Անոնցմէ մէկը իր պարագան օրինակ կուտայ (որ միայն իրը չէ անշուշտ), 22 տարիներու աշխատանքէ ետք, ամսական 260-280 ժամ աշխատանքի համար, կը ստանայ 6500 Ֆրանք:

Ա. ԺԻՒՓԷ անժողովրդականութեան բոլոր մրցանիշները կոտրեց: Վերջին հարցախոյզի մը (Նոյեմբեր 19) համաձայն նախարարապետէն գոհերու համեմատութիւնը 22% է (ցարդ ամէնէն ցածը կը պատկանէր Էտիթ Գրէսոնի, բայց 23% էր եւ ճամբու դրուեցաւ): Հակառակ ասոր, Շիրաք կը շարունակէ պաշտպանել իր վարչապետը, այս օրերուն ալ Ճափոնի մէջ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Գերագոյն Ատեանը օրինականացուց չարչարանքը, արտօնելով անոր կիրարկումը պաղեստինցի բանտարկեալներու վրայ: Շին Պէթը (տեղեկատուութեան ներքին սպասարկութիւն) կրնայ շարունակել իր հարցաքննութիւնները չարչարանքի օգնութեամբ երկու Պաղեստինցիներու դէմ որոնց համար կասկած կայ որ ահաբեկիչներ են: Աթոռներու վրայ կապուած կամ օդին մէջ կախուած, ծանրութիւն մը գլխուն վրայ, տեւականօրէն քունէ զրկուած եւայլն, եւայլն: Ասոնք «կենսական» մեթոտներ կը նկատուին քննութեան յաջողութեան համար...: Իսրայէլ թէեւ վաւերացուցած է 1991-ի միջազգային պայմանագրութիւնը չարչարանքի դէմ, բայց, կը մերժէ այն յօդուածները որոնք թոյլ կուտան նշանակուած միջազգային իրաւագէտներու քննութիւններ կատարել ստորագրող երկիրները: Էմնըսթի կը բողոքէ «չարչարանքին օրինականացման դէմ Իսրայէլի մէջ»:

ԳՐԱԿԱՆ ԷՆԹԷՐԱԼԻԷ մրցանակը շնորհուեցաւ Էտուարտօ Մանէի «Ռափսոտի գիւպէն» վէպին համար որ Գուպայի ներգաղթին մէկ պատկերն է Մայամի:

ՖԻՏԷԼ ԳԱՍԹՐՕ Պապը Գուպա հրաւիրեց այն տեսակցութեան ընթացքին զոր Յովհ. Պօղոս Բ. շնորհած էր յեղափոխական ղեկավարին: Ճաշին ընթացքին, Գասթրօ շատ տպաւորուած է Պապէն, զոր շատ ազնիւ անձ մը կտեր է, որ ձգած է որ միշտ ինք խօսի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 6–ին, «Հայաստան 1915 – Ազգի մը ցեղասպանութիւնը» խորագրով բանախօսութիւն եւ կլոր սեղան մը տեղի ունեցան Իտալիոյ մայրաքաղաք Հռոմի մէջ:

Բանախօսութիւնը եւ կլոր սեղանը կազմակերպուած էր՝ Հելսինքի Իտալական Կոմիտէի, Իտալիոյ Հայոց Միութեան, Իտալիա – Հայաստան Ընկերակցութեան եւ Մարդկային Իրաւունքներու Միջազգային Կոմիտէի կողմէն, որոնց միացան՝ «Մարդու Նորագոյն Իրաւունքները» կազմակերպութիւնը եւ «La Nuova Frontiera» Միջազգային Մարդկային Իրաւանց եւ Ապահովութեան Հանդէսը խմբագրութիւնը:

Բանախօսութիւնը սկսաւ առաւօտեան ժամը տասնին եւ աւարտեցաւ կէսօրէ ետք ժամը երկուքին, իտալական Խորհրդարանի «Սալա Տէլլա Սաքրիսթիա» կոչուած դահլիճին մէջ:

Բացման խօսքը կատարեց, ինչպէս նաեւ կլոր սեղանի մասնակցողները ներկայացուց՝ Հէլսինքի Իտալիոյ Կոմիտէի քարտուղար՝ Անթոնիօ Սթանկօ:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր Ամերիկայէն յատկապէս հրաւիրուած ցեղասպանութեան հայ մասնագէտ փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան:

Փրոֆ. Տատրեանի ելոյթը յատկանշական էր իր սեղմ եւ խտացած ոճով բայց յատկապէս այն կուռ տրամաբանութեամբ, որով հայ փրոֆէսէօրը հայկական ցեղասպանութիւնը ներկայացուց իբրեւ անվիճելիօրէն փաստարկուած պատմական իրողութիւն մը: Այս նպատակով ան իր դասախօսութեան առաջին մասը յատկացուց մեթոտագիտական հակիրճ բացատրութեան մը: Որպէսզի խնդրոյ առարկայ ցեղասպանութիւնը իր վաւերագրական բնոյթին մէջ վեր ըլլայ ամէն ամէն կասկածէ, ըսաւ ան, հարկ կ'ըլլայ բացառել այն բոլոր վաւերագիրները, որոնք կը բխին Ա. աշխարհամարտին Թուրքիոյ դէմ պատերազմած մեծ պետութիւններուն արխիւներէն, այսինքն Մեծ – Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Ցարական Ռուսիոյ պետական արխիւներէն, քանի որ հոն քարոզչական եւ կողմնակալութեան հարց կրնայ ծագիլ: Նոյն պատճառով, աւելցուց ան, հարկ կ'ըլլայ զանց առնել հայ վերապրողներու վկայութիւնները, նոյն ատեն ստորագծելով իր այն պնդումը, որ թէ՛ հայկական եւ թէ՛ Մեծ Պետութիւններու արխիւներուն մէջ կան ստոյգ եւ որեւէ կասկածէ դուրս մեծ թիւով վստահելի աղբիւրներ: Բանախօսը իր այս մեթոտաբանական միջոցառումը բացատրեց այն հանգամանքով, որ Թուրքերը ոչ միայն կը ժխտեն ցեղասպանութեան իրադրութիւնը, այլեւ քաղաքացիական պատերազմի նոր թէզ մը ներկայացնելով – Թուրքերը Հայերը սպաննեցին, Հայերն ալ Թուրքերը–, որոշ չափով յաջողած են պղտորել կարգ մը ակադեմականներու միտքերը, շփոթութիւն ըստեղծելով անոնց մէջ: Անոր միջազգային հեղինակաւոր դիրքը մեծապէս սատարած է այս յաջողութեան: Որով, եզրակացուց հայ գիտնականը, Մեծ Ոճիրին փաստարկումը պէտք է ըլլայ կարելի եղածին չափ անթերի եւ հարկադրիչ: Այս իմաստով պէտք է որոնել եւ յայտնաբերել փաստեր, որոնք հետեւեալ արժանիքները պէտք է ունենան:

Ա. Վաւերական, Բ. Մեկին (ստոյգ), Գ. Անվիճելի, Դ. Ստուգելի:

Այս իմաստով կարելի է պեղել երեք տեսակ աղբիւրներ, որոնք այս կամ այն ձեւով կը լրացնեն այս չորս պայմանները: Նախ թրքական պաշտօնական աղբիւրներ, որոնք տրամադրելի են, յետոյ Թուրքիոյ այն ատենուան երկու քաղաքական եւ ռազմական դաշնակիցներու՝ Կայսերական Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ պետական արխիւներու պարունակած ստուար թիւով վաւերագիրները: Կարելի չէ մտածել կամ կասկածիլ, որ դաշնակից մը որեւէ պատճառ մը ունենայ վարկաբեկելու ուրիշ դաշնակից մը պատերազմի այն անդոհանքին մէջ ուր յաղթանակի պահանջքը կենաց մահու խնդիր մըն է: Յետոյ այս դաշնակիցներու ներկայացուցիչներուն պատրաստած գաղտնի տեղեկագիրները հանրութեան համար չէին այլ պատրաստուած էին առ ի գիտութիւն Իսթանպուլի, Պէռլինի եւ Վիէննայի գերագոյն իշխանութիւններուն: Որով, անոնց հրապարակուիլը այն ատեն խնդրոյ առարկայ անգամ չէր կրնար ըլլալ:

Գալով թրքական աղբիւրներուն, անոնք երեք տեսակի են. Նախ Թուրք Պատերազմական Արտակարգ Ատեանի կողքին գործող քննիչ յանձնախումբին հաւաքած պաշտօնական հեռագիրները, նամակները եւ թուղթերը: Յետոյ Թուրք երեսփոխանական ժողովին կազմած հինգերորդ հարցաքննիչ յանձնախումբին ձեռք ձգած վկայութիւնները եւ փաստերը այն նախարարներուն, որոնք պատերազմի ընթացքին մարմին առած երկու դահլիճներուն մաս կը կազմէին եւ որոնք հարցաքննութեան ենթարկուած էին այդ յանձնախումբին կողմէ 1918 Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներուն: Վերջապէս կան նոյն ժամանակաշրջանին թէ՛ երեսփոխանական ժողովին եւ թէ Ծերակոյտին մէջ խօսուած ճառերը Թուրք օրէնսդիրներու և նախարարներու կողմէ, որոնք ոչ միայն կ'ընդունէին Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանական ոճիրները, այլ և անոնցմէ ոմանք նոյնիսկ ցաւ կը յայտնեն և արդարութիւն կիրարկելու պահանջ կը ներկայացնեն Խորհրդարանին մէջ:

Փրոֆ. Տատրեան այս կապակցութեամբ շեշտեց կարեւոր կէտ մը: Այս բոլոր փաստերը լոյս տեսան այն ժամանակուան Թուրք կառավարութեան գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութիւններու կողմէ հրատարակուած պաշտօնական հատորներու եւ թերթերու մէջ, ինչպէս Takvimi Vekâyi, Թուրք կառավարութեան օրէնսդրական պաշտօնաթերթի յատուկ յաւելուածները: Հիմնուելով այս տուեալներուն վրայ, փրոֆ. Տատրեան հայկական ցեղասպանութիւնը վերակերտեց իբրեւ առանցք ունենալով չորս որոշադրիչ ազդակներ: Ա. Կանխամտածում, Բ. Ցեղասպանական Մտադրութիւն, Գ. Ցեղասպանութեան Կազմակերպումը, Դ. Ցեղասպանութեան Հետեւանքները: Նախ քան մանրամասնելը այս ազդակները, ան կարճ կերպով ձաղկեց եւ նոյնիսկ ծիծաղելի ու անհեթեթ գտաւ թրքական այն նորաբոյս պնդումը, որ հայկական ցեղասպանութիւն չկայ, այլ կայ քաղաքացիական պատերազմ, երկուստեք զոհերով:

Չորս ազդակներու մանրամասն բացատրութիւնները բոլորովին հիմնուած էին թրքական, գերմանական եւ աւստրիական պաշտօնական փաստերու վրայ, որոնք մէկ առ մէկ նշուեցան իրենց բնագիրներուն մէջ գործածուած լեզուներով եւ թարգմանաբար, մեծապէս տպաւորելով ունկնդիրները: Ուշագրաւ էին Թուրք զօրավար, երրորդ բանակի հրամանատար՝ Վեհիպ փաշայի սահմռկեցուցիչ վկայութիւնները ուր ան բացէ ի բաց կը խոստովանի, որ հայ ժողովուրդի բնաջնջումը որոշուած էր Իթթիհատական կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէին կողմէն եւ կառավարութեան հսկողութեան տակ դիտումնաւոր կերպով կոտորուեցան Հայերը: Ան կը նկարագրէ նաեւ հայ ժողովուրդի ամենամեծ դահիճներէն տոքթոր Պեհաէտտին Շաքիրի վճռական դերը, որով ան գործի լծեց բանտէ արձակուած արիւնռուշտ ոճրագործներ եւ անձամբ հսկեց Եղեռնի իրագործման: Յիշուեցաւ նաեւ գերման գնդապետ՝ Շթանկէի այն յայտնութիւնը, որ Հայերու բնաջնջումը պատերազմէն շատ առաջ «կանխորոշուած» էր: Այս գնդապետը, ոճրագործներու ջոկատներէ բաղկացած յատուկ կազմակերպութեան հետ նոյնացած ութերորդ թրքական զօրագունդի հրամանատարն էր: Գերմանական եւ աւստրիական դեսպաններու եւ հիւպատոսներու յայտնութիւնները նոյնքան մերկացուցիչ էին: Նիւթերու այս դասաւորումը եւ փաստարկումի եղանակը մեծապէս տպաւորեց իտալացի ունկնդիրները, որոնց բանախօսը ներկայացուց իր վիճակագրական տուեալները հայ զոհերուն քանակին մասին:

Իր վերջաբանին մէջ ան շեշտակիօրէն յայտարարեց, որ Թուրքերու Հայերուն դէմ գործադրած ցեղասպանութեան մըտայղացումի եւ կազմակերպման յաջողութեան մէջ մեծ դեր կատարեց անցեալի ջարդերու անպատիժ մնալու թրքական հաստատ ժառանգը: Անպատիժ մնացած ոճրագործի մը համար սովորական բան մըն է սուտ խօսիլը, նենգութեան դիմելը եւ նոյնիսկ ամբարտաւանութիւն ցոյց տալը: Հոս է որ Մեծ Պետութիւնները ադէտալի կերպով մեղանչեցին մարդկութեան դէմ եւ ի մասնաւորի հայ ժողովուրդին դէմ, ըսաւ հայ պատմաբանը եւ փակեց իր ատենախօսութիւնը:

Փրոֆ. Տատրեան լրագրողներու հարցումներուն պատասխաններէն ետք, Անթոնիօ Սթանկօ ներկայացուց կլոր սեղանի մասնակցողները:

Փրոֆ. Մարիօ Նորտիօ, նախագահ՝ Իտալիա – Հայաստան Ընկերակցութեան, ազդարարեց, որ հայկական ցեղասպանութեան հանդէպ լռութիւնը այպանելի իրականութիւն մըն է, զոր ոչ մէկը կրնայ արդարացնել 21–րդ դարու սեմին: Իտալական կառավարութիւնը պէտք է յստակ եւ վճռական դիրք մը բռնէ այս առընչութեամբ: Այդ կառավարութեան կողմէ – բայց ոչ Թուրք ժողովուրդին կողմէ – կազմակերպուած ոճիրը իսկական նախընթաց մը եղաւ ցեղասպանութեան, ըսաւ ան: Նորտիօ նաեւ առաջարկեց, որ իտալական կառավարութիւնը դեսպանատուն եւ ինչու չէ մշակութային հաստատութիւն բանայ Երեւանի մէջ:

Իրեն յաջորդեց փրոֆէսէօր Փաուլօ Ունկարի՝ Մարդկային Իրաւունքներու Նախարարական Խորհուրդի Յանձնախումբի նախագահը, որ իբրեւ կառավարական մարդ շատ զգոյշ լեզու գործածեց իր ելոյթին մէջ, անդրադառնալով այն իրականութեան, որ Իտալիա Ա. Ընդհանուր պատերազմէն յետոյ ժխտական դիրք բռնեց պատերազմի ժամանակ մարդկային իրաւունքները ոտնակոխող, ջարդ կազմակերպող պետութիւններու եւ պետական աւագանիին դէմ քրէական դատ բանալու եւ պատժելու առաջարկներու կապակցութեամբ Վերսայլի, Սեւրի եւ Լօզանի դաշնագիրներու բանակցութեանց միջոցին: Երբ Միլանոյի հայ գաղութէն Տօքթոր Քիւչիւքեան հարց արծարծեց, որ Ունկարի միշտ ջարդ բառը կը գործածէ, խուսափելով ցեղասպանութիւն բառը գործածելէ, իտալացի ակադեմիկոս դիւանագէտը քիչ մը շուարած սակայն վարանումով վերջապէս համեցաւ արգիլեալ բառը ընդգրկել իր պատասխանին մէջ:

Փատուա – Արաքս Ընկերակցութեան նախագահ եւ դասախօս՝ Հայ Գրականութեան, Վենետիկի Քա Ֆոսքարի համալսարանին մէջ, Հայր Լեւոն Զէքիեան, որ այս կլոր սեղանէն երկու օր յետոյ Հռոմի Ս. Վլաս Եկեղեցւոյ մէջ Ծայրագոյն Վարդապետութեան աստիճանը ստացաւ յատուկ ծիսակատարութեամբ մը, Ներսէս Եպիսկոպոս Տէր – Ներսէսեանի ձեռքէն, իր ելոյթին մէջ շեշտեց թէ երբ Realpolitik–ը զուրկ է Moralpolitik–է, ան կ'ըլլայ բոլորովին անմարդկային եւ քաղաքակրթութեան սկզբունքներուն հակոտնեայ դիրքաւորում մը: Այնպիսի բնութիւն մը, աւելցուց ան, կը տանի քաղաքականութեան մը ինքնակործանման: Անդրադարձաւ նաեւ թէ Թուրք կառավարութեան կողմէ առաջին հատուցումը կրնայ ըլլալ Մեծ Եղեռնի ճանաչումը:

Յակոբիկ Մանուկեան՝ Իտալիոյ Հայոց Միութեան նախագահը, շեշտը դրաւ Թուրք կառավարութեան մշակութային մարզին մէջ կիրարկուած բնաջնջումին վրայ: Այդ կառավարութիւնը ոչ միայն կ'ուրանայ Անատոլուի մէջ կայք հաստատած մշակութային կոթողներու գոյութիւնը եւ պատմութիւնը, այլեւ կը փորձէ ներկայացնել զանոնք իբրեւ հնաւանդ թրքական կոթողներ: Թրքական բոլոր զբօսաշրջային ուղեցոյցներուն մէջ արգահատելի կերպով կը պակսին հայ եւ Հայաստան բառերը:

Իրմէ վերջ խօսք առաւ Գերպ. Գլաուտիօ Կուճերոթթի, որ հեղինակաւոր եւ ծանօթ անձ մըն է իտալահայ գաղութին իր շեշտակի հայասիրութեամբ: Ան գոհացաւ միայն մէջբերումներ ընելով հայ կաթողիկէ հոգեւորական՝ Զօհրապեան Եպիսկոպոսի գրի առած յուշերէն, ուր իբրեւ վերապրող մը, ան կը մերկացնէ ցեղասպանութեան ոճիրին տարատեսակները: Հայր Կուճերոթթի քանիցս քարոզած է Հայոց Մեծ Եղեռնին մասին, Լեւոնեան Վարժարանի Եկեղեցւոյ մէջ: Երեսուն անգամէ աւելի Հայաստան այցելած է, եւ կարեւոր դեր կատարած Սպիտակի իտալական հիւանդանոցին շինութեան գործին մէջ, Վերջերս ան յաջողութեամբ ներկայացուց տոքթորական իր թէզը, նիւթ ունենալով՝ «Ձեռնադրութեան արարողութիւնները եւ Հայկական Կիլիկիան»: Իր ելոյթին աւարտին ան պնդեց, որ իտալական կառավարութիւնը պէտք է դեսպանատուն բանայ Երեւանի մէջ, քանի որ, ներկայիս, ամէն ինչ Մոսկուայի ճամբով ըլլալով՝ Հայաստանի հետ մշակութային կապերը խոչընդոտուած կը մնան:

Փաստաբան Մարիօ Տէ Սթեֆանօ՝ նախագահ «Մարդու Նորագոյն Իրաւունքներ»ուն շեշտեց միջազգային իրաւունքի նոր սկզբունքներու ընդգրկումը եւ անոնց պարտադրիչ իրագործումը:

Կլոր սեղանի աւարտին միջամտեց նաեւ Իտալիոյ Լուսաւորութեան Նախարարութեան գլխաւոր վարիչներէն՝ փրոֆէսէօր Ալպէրթինա Սոլիանի արտայայտելով բարի կամքը՝ Իտալիոյ ուսանողութեան հայկական հարցը ծանօթացնելու խնդիրին կապակցութեամբ, միեւնոյն ատեն ան անդրադարձաւ այն սակաւ աշխատանքին որ ցարդ եղած է հայկական ցեղասպանութեան նիւթին մասին: Ան, մասնաւորապէս մշակութային կապերու համար, երկրորդեց Հայաստանի մէջ Իտալիոյ դեսպանատուն մը բացման խնդրանքը:

Կ'արժէ հոս նշել, որ փրոֆ. Տատրեանի ելոյթը եւ անոր շուրջ կազմակերպուած միւս ելոյթները իսկական անկիւնադարձ մը եղան իտալահայ կեանքին մէջ: Հայ պատմաբանը շնորհիւ իր հմտութեան եւ ազդու կերպով դասախօսելու իր ընդունակութեան, նոր էջ մը բացաւ հայ դատի եւ յատկապէս հայկական ցեղասպանութիւնը Իտալիոյ մէջ հրապարակաւ արծարծելու գործին մէջ: Նոյնը եղած էր անցեալ տարի Մայիս ամսուն անգլիական Խորհրդարանի Երեսփոխանական ժողովին առջեւ, հայկական ցեղասպանութեան 80–ամեակին առիթով, երբ առաջին անգամ ըլլալով հայ փրոֆէսէօր մը հրաւիրուած էր ատենախօսելու House of Commons–ի պատկառելի հաստատութեան մէջ անգլիացի երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու՝ լորտերու ներկայութեան:

Հռոմ գալէ առաջ փրոֆ. Տատրեան Նոյեմբեր 1–ին, Ժընեւի Պետական Համալսարանին մէջ, ինչպէս կը լսենք, առանց որեւէ նոթի օգնութեան 45 վայրկեան դասախօսած է, գրեթէ անթերի ֆրանսերէնով մը եւ ապա պատասխանած միջազգային ունկնդիրներէ բաղկացած ներկաներուն բրած հարցումներուն: Նոյեմբեր 15–ին նոյնպէս բանախօսեց Պրիւսէլի համալսարանին մէջ, հայկական եւ հրէական ցեղասպանութեան բաղդատական մէկ զուգակշիռ նիւթին մասին:

Հուսկ, տեղին է անդրադառնալ այն մեծ աշխատանքին, որ ՀՀ Գործերի Հաւատարմատար Պր. Գագիկ Պաղտասարեանը յառաջ տարաւ, իրագործելու համար Նոյեմբեր 6–ի այս հսկայ ձեռնարկը: Լուռումունջ աշխատանքով գիտնագէտ եւ ձեռնհաս Հայաստանի ներկայացուցիչը Հռոմի մէջ իսկական նուաճում մը արձանագրեց յաղթահարելով բազում խոչընդոտներու, մէկդի բերելով տարբեր մարդիկ եւ անձնաւորութիւններ: Յիշելու ենք նաեւ որ վերջերս Պր. Պաղտասարեանի ջանքերով Իտալիոյ Գոռիէռէ տէլլա Սեռա հեղինակաւոր եւ շատ տարածուած օրաթերթը երկու իրերայաջորդ թիւերով ամբողջական էջեր նուիրեց Հայաստանի եւ Արցախի:

Այս ձեռնարկը թէ՛ Իտալահայութեան, թէ՛ Հայ ազգին եւ թէ՛ Հայաստանին հըպարտութեան առիթ մը եղաւ, նոր ուղի մը բացաւ յուսալի հեռանկարներով աւելի մեծ յաջողութիւններու:

ՀԱՅՐ ՎԱՐԴԱՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
(Փոխ – Տեսուչ Հռոմի Լեւոնեան Հայ Վարժարանի)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԼԵՆԻՆԻ ԱՐԺԵՉԱՓՈՎ

Ռուսաստանի մէջ յատուկ արտակարգ յանձնախումբ մը Հոկտեմբեր 22–ին կոչուած է դառնալու պիւտճէի անխնայ կանոնաւորիչ մը: «Վեչեկա» անուանուած այդ յանձնախումբը յայտարարած է թէ պիւտճէի եկամուտներու յաւելումը քաղաքական հարցի մը վերածուած է որ պէտք է լուծուի ճնշումի միջոցներով: Նախագահական կազմի ղեկավար Չուբայսի խօսքերով՝ այսուհետեւ ան որ պետական գանձին չի վճարեր իր պարտքը, առնուազն պիտի նկատուի քաղաքական այլախոհ մը որ կը վնասէ ռուս պետութեան:

Որոշուած է որ տնտեսական եւ քաղաքական հարցերու լուծումին համար կիրարկուին խորհրդապահութեան, արագութեան ու ճնշում բանեցնելու սկզբունքները: Պէտք է Ռուսաստանը դուրս բերել ինքնատիպ, ինքնայատուկ զարգացումի իր ձեւով աշխարհին զարմանք պատճառելու վիճակէն: Արմատական փոփոխութիւններու ձեռնարկելու միջոց է տնտեսական անխուսափելի վերիվայրումի եւ ժողովրդական հաւանական պոռթկումի հեռանկարը: Նման արտակարգ յանձնախումբի մը ստեղծումը ա–

պացոյց կը նկատուի երկրին մատնուած կացութեան որ կ'որակուի «նախայեղափոխական»: Լենինի համաձայն նման կացութիւն մը երեք յատկանիշով կը բնորոշուի. առաջինը՝ ղեկավար տարրին իր տիրակալութիւնը անվթար պահպանելու անկարելիութիւնն է, Յեղափոխութեան մը համար ընդհանրապէս չի բաւեր որ ընկերութեան վարի խաւը չուզէ նախկին ապրելակերպը շարունակել. պէտք է նաեւ որ ընտրանին չկարենայ նախկին ձեւով ապրիլ: Երկրորդը՝ ճընշուածներու դժբախտութեան ու պահանջներուն տարապայման յաւելումն է եւ երրորդը՝ յիշեալ պատճառներով զանգուածներու շարժման անցնելու երեւոյթն է:

Ներկայիս Կրեմլին իր ունեցած իշխանութեան հիմնուելով չի կրնար կայունացնել կացութիւնը: Արդէն երեսփոխանականներն ալ պիւտճէի հարցերու մատակարարման մէջ անբաւարար կը նկատեն կառավարութեան ընթացքը: Անոնք բոլորն ալ համաձայն են որ պիւտճէի տագնապը կառավարութեան սխալներուն հետեւանք է: Սխալներու գլխաւորները կը նկատուին անցեալ Յունիսին նախագահական ընտրապայքարին եղած մեծամեծ ծախքերը, Չէչէնիոյ տնտեսութիւնը վերականգնելու յատկացուած հսկայական գումարները եւ հանրային պարտքին անբացատրելի յաւելումը որուն տոկոսները ամէն օր աւելի ծանր կը կշռեն:

Ռուսաստանի մէջ այսօր բաւական յըստակ սահմաններով կը զատորոշուին իշխանութեան եւ ընդդիմութեան կուսակցութիւնները: Վերջինները կը խմբեն քաղաքական գրեթէ բոլոր կազմակերպութիւնները: Այս կացութեան մէջ իշխանութեան կուսակցութիւնը իր դիրքը պահելու համար կրնայ Սահմանադրութեան սահմաններուն մէջ ինքզինքին յաւելեալ իրաւունքներու պարտականութիւններ տալ: Բայց ամէնէն կարեւորն է ամէն գնով դրամ գտնել:

Միայն դրամը կրնայ սպառած զանգուածները հանդարտեցնել: Եթէ ամառուընէ ի վեր տեղի ունեցող ցոյցերէն քաղաքական լոզունգները բացակայած են, պատճառը՝ զանգուածին միացնող ղեկավար գտած չըլլալու երեւոյթն է: Սակայն վտանգը դրան առջեւն է. զրկուածներու զանգուածը պատրաստ է ոեւէ մէկը որպէս ղեկավար ընդունելու եթէ ան դոնէ կարող ըլլայ ազգային գաղափար մը առաջարկելու եւ անոր յատակ ճամբան ցոյց տալու:

Ելցին այդ ղեկավարը չէ, եւ պիտի չըլլայ. պատճառները ծանօթ են: Բայց իշխանութեան շարքերէն ուրիշ դէմք մըն ալ չկայ որ այդ դերին յարմար նկատուի: Այս կացութիւնը կը մղէ իշխանութեան կուսակցութիւնը որ միւսներէն քիչ մը վեր նկատուած քաղաքական դէմքերը միրաշահել փորձէ. ու ընդդիմութեան հետ ալ համաձայնութեան եզրեր փնտռէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 20-ամեակ

ԳԻՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

1996-ը Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան ստեղծման 20-ամեակի տարին է որ նըշուեցաւ կարգ մը ձեռնարկներով եւ հանդիսութիւններով:

Այս տարեդարձը շնորհաւորեց եւ քըսանամեայ վաստակը գնահատեց Սուրբ Էջմիածնէն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Ա. օրհնութեան գիրով մը, ուր կ'ըսէր ի մէջ այլոց. — «Անցնող քսան տարիներուն հետեւած ենք Ձեր գործունէութեան այլազան երեսներուն եւ անհուն ուրախութեամբ իրազեկ դարձած՝ Ձեր հաւատարիմ եւ հետեւողական նուիրումին հայ մշակոյթի արժէքներուն: Կամաւոր ծառայութեան սքանչելի եւ օրինակելի ոգիով տոգորուած՝ դուք գիտցաք լման երկու տասնամեակներ Հայ մշակոյթի գրական, գեղարուեստական, հրատարակչական արժէքներուն թարգմանը հանդիսանալ Հարաւային Ֆրանսայի հայ համայնքի ծոցին մէջ եւ Ձեր կազմակերպած արուեստի ցուցահանդէսներով, դասախօսութիւններով եւ հրատարակութիւններով հաղորդ պահել մեր ժողովուրդի զաւակները հայ մշակոյթի պերճախօս վկայութիւններուն եւ անոնց մէջէն արտայայտուող հայ ազգի հոգեմտաւոր եւ գեղարուեստական ստեղծագործութեան հետ: Մշակոյթի բարձր իրագործումներով այնքան հարուստ Ֆրանսայի մէջ Հայ Մշակոյթի Տունը եղաւ նաեւ գործօն հաստատութիւններէն մէկը հայ — ֆրանսական մշակութային յարաբերութեանց զարգացման, ինչ որ կարեւոր նպաստ մը եղաւ փոխադարձ հարստացման տեսակէտէ: Քսան տարիներ անցան Ձեր հիմնադրութեան օրէն ասդին: Շատ բան փոխուեցաւ հայութեան կեանքին մէջ, յատկապէս մեր Մայր Հայրենիքին մէջ. Ազատ ու Անկախ Հանրապետութեամբ վերագտանք մեր սեփական ազգային պետականութիւնը: Հայ Մշակոյթի մայր օճախը այսպէս կերպարանափոխուեցաւ: Մեր մշակոյթը ազատ պայմաններու մէջ նոր վերածնութեան հանգրուանին վրայ կը գտնուի այժմ: Ձեր կրթական ու մշակութային սպասաւորութիւնը նոր մղում պէտք է ստանայ: Քսանամեայ Ձեր վաստակը պիտի առաւել եւս արժեւորուի նոր իրագործումներով: Շարունակեցէք յառաջդիմաց կամքով ու նպատակասլաց տեսիլքով, միշտ հաւատարիմ՝ Հայ Մշակոյթի զարգացման եւ տարածման Ձեր առաքելութեան: Մշակոյթի բարձր ոլորտներու մէջ ապրող ու գործող ազգ մը միայն կրնայ զօրեղ մնալ եւ իսկական ու տեւական յաղթանակ շահիլ»:

Կիրակի, Նոյեմբեր 10-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագի մը ընթացքին զոր մատոյց Հոգեւոր Հովիւը՝ Զարեհ Վրդ. Աւետիքեան եւ երգեց Սահակ — Մեսրոպ երգչախումբը Խաչիկ Երըմաղեանի ղեկավարութեամբ, քարոզի պահուն «Ուրախ Լեր Սուրբ Եկեղեցի...» շարականի երգեցողութեամբ սարկաւագը ափսէի մը վրայ ներկայացուց Հայրապետական օրհնութեան գիրը Հարաւային Ֆրանսայի համար Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Ներկայացուցչին՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանին որ կատարեց ընթերցումը: Ապա, Եպիսկոպոսը շեշտեց Հայ Մշակոյթի Տան ներկայութեան եւ գործունէութեան անհրաժեշտութիւնը գաղութէն ներս: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեան այս գիրը, ըսաւ, բարձր գնահատանք մըն է քսան տարիներու ընթացքին կատարուած աշխատանքներուն ի սպաս հայ մշակոյթի պահպանման, ծանօթացման եւ տարածման հայ եւ օտար շրջանակներուն մէջ եւ քաջալերանք մը շարունակելու համար յառաջ կամքով ու նոր ծրագիրներու, նպատակներու, իրագործումներու տեսիլքով: Քարոզի աւարտին, Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեան գիրը յանձնեց Աշոտ Վարդանեանին՝ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան հիմնադիր եւ վարչութեան երկարամեայ անդամ: Տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ առ յաւէտ բաժնուած Հայ Մշակոյթի Տան հիմնադիրներուն, վարչութեան անդամներուն, բարերարներուն:

Արարողութեան ներկայ գտնուեցաւ Յակոբ Արք. Վարդանեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

ՃՊԻՏ

Անդրոպովի եւ Չեռնենկոյի մահից յետոյ տեղի ունեցաւ մամլոյ ասուլիս: Լրագրողները հարցնում են.

-- Մենք չենք կարողանում հասկանալ, թէ ինչո՞ւ Անդրոպովը հիւրերին դիմաւորում էր Կրեմլինում, իսկ Չեռնենկոն՝ օդանաւակայանում:

-- Որովհետեւ Անդրոպովը սնւում էր էլեկտրացանցից, իսկ Չեռնենկոն՝ մարտկոցներից:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան հրաւէրով, Նոյ. 6-ին Երեւան գացած է Ռ. Հատտէճեան, ուր 2 օր յետոյ, Նոյեմբեր 8-ին, փայլուն հանդիսութեամբ մը նըշուած են «Մարմարա»ի խմբագրապետին 70-ամեակը եւ գրական գործունէութեան 50-ամեակը: Ներկայ եղած է ստուար հասարակութիւն մը:

Նախաձեռնող կազմակերպութեան կողմէ հանդիսութեան բացումը կատարելով, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ՝ Հրանտ Մաթեւոսեան անդրադարձած է այն իրողութեան թէ որքան դժուար է Հայու մը համար ոչ միայն ապրիլ եւ ստեղծագործել երկրի մը մէջ ուր իր մերձաւորներուն բնաջնջողները ազգային հերոս կը հռչակուին այլեւ շաղախ դառնալ այդ երկրին եւ Հայաստանի միջեւ: «25 — 30 տարի յետոյ ենք զգալու Հատտէճեանի մեծութիւնը երբ նա այլեւս չլինի Պոլսում որ այսօր մեզ համար գոյութիւն ունի նաեւ Հատտէճեանի շնորհիւ»:

Յանուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է Ասողիկ Արք. Արիստակէսեան: Ան յիշած է որ Հատտէճեանի արժանիքը գնահատած է ժամանակին նաեւ Երջանկայիշատակ Վազգէն Կաթողիկոսը անոր շնորհելով Ս. Սահակ — Մեսրոպ շքանշանը ու աւելցուցած որ 1997-ին ալ Ռ. Հատտէճեանի «Մարմարա»ի խմբագրապետի պաշտօնը ստանձնելու 30-ամեակին առթիւ, Գարեգին Ա. պիտի պատուէ զինք յատուկ կոնդակով:

Հաւաքոյթին խօսք առած է Սուրէն Դանիէլեան որ հեղինակն է Ռ. Հատտէճեանի նուիրուած մենագրութեան մը, որ կը կրէ՝ «Ռոպէր Հատտէճեան–ներաշխարհի գեղարուեստական քննութիւն» խորագիրը (170 էջ, վերջերս լոյս տեսած «Մարմարա»ի Մուրատ — Օֆսէթ տպարանէն): Ան ներկայացուցած է Հատտէճեանի յիսնամեայ գրական հունձքը, շեշտելով անոր վաստակը պոլսահայ մերօրեայ արձակին մէջ: Ողջոյնի խօսք ըսած է նաեւ՝ Ալեքսանդր Թոփչեան, ծանրանալով գըլխաւորաբար «Առաստաղ» վէպի վրայ եւ «Յուշատետրին» որպէս լրագրութեան մէջ իր զուգահեռը չունեցող աշխատանք:

Ռ. Հատտէճեան որ հանդիսութեան ընթացքին ստացած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան անդամակցութեան իր քարտը, շնորհակալութեան խօսք արտասանած է բանախօսներուն, եւ նաեւ գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերողներուն ու խոստովանած՝ «Երբ յիսուն տարի առաջ տպուեցաւ իմ առաջին գրութիւնս, չէի մտածեր որ պիտի հասնիմ այս հանգրուանին: Ուրեմն ճիշդ էր ընտրութիւնս»:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բամպակի մշակութեան յատկացուած այդ ագարակները ընդհանրապէս լերկ դաշտեր են անհամար ջրանցքներով կըտրտուած, ուր ո՛չ մէկ ծառ կ'երեւայ, իսկ գալով ուտելիքներու՝ շատ անգամ հաւկիթն ու կաթը անգամ պէտք է մօտակայ քաղաքէ մը բերել տալ, որովհետեւ փէլլահները յաճախ ո՛չ հաւ կը պահեն եւ ո՛չ ալ կով:

Իրա՛ւ է որ Շարապասի ագարակէն Նեղոսի ափունքին վրայ, համեմատաբար լաւագոյն դիրք մը ունէր եւ քանի մը ծառեր կ'երեւային մեր բնակութեանց շուրջը:

Ես ինծի համար ունէի մասնաւոր տուն մը երկու խոշոր սենեակներէ ու սրահէ մը բաղկացած եւ պարզօրէն կահաւորուած:

Առաջին անգամ երբ ինքզինքս առանձին գտայ հոն, Աթէնքի, Աղեքսանդրիոյ ու Գահիրէի աղմկալից կեանքէն ետքը, ճըշմարիտը լաւ տպաւորութիւն մը չկրեցի: Մանաւանդ գիշերները անտանելի էր. ճպճիկներ, մուկեր, ուտիճներ շուրջս կը վխտային: Բայց ասոնցմէ զատ ուրիշ բաներ ալ քունս կը խանգարէին: Գիտէի որ տանս ներքնայարկը, որ ընդարձակ մըթերանոց մըն էր ագարակի վերաբերեալ զանազան բաներու յատկացուած, լեցուն էր օձերով, որոնցմէ յաճախ կը սպաննէին: Ասկէ զատ պատերուն վրայ երբեմն կը տեսնէի կարիճներուն քալելը եւ ննջասենեակիս ձեղունէն ատեն ատեն մողէսներ վար կ'իյնային:

Բոլոր ասոնք միանալով՝ ագարակ հասնելուս առաջին գիշերները գրեթէ բոլորովին աչքերս բաց կ'անցընէի ու ցերեկը քանի մը ժամ կը քնանայի: Բայց յետոյ շուտով վարժուեցայ, երբ տեսայ որ այդ կենդանիներէն ո՛չ մէկը վնաս մը կը պատճառէր:

Երկու տարուան ընթացքին, ուր մնացի Շարապասի ագարակը, օր մը չլսեցի որ օձի կամ կարիճի խայթուածքէ մէկը վընասուած ըլլար:

Ամէնէն անտանելին ճանճերու առատութիւնն էր՝ այն աստիճան որ անկարելի կ'ըլլար սենեակին մէջ կարդալ կամ գիր գրել եւ ստիպուած էի գրասեղանիս վրայ ճիպինլիկ մը անցընել եւ այնպէս գրել կամ կարդալ:

Շարապասի մէջ ինծմէ զատ կային նաեւ Պոլսոյ փաշայի վէքիլը Մկրտիչ Էֆէնտի Անդրանիկեան, որ այդ Թուականին հոն կը բնակէր, թէեւ յաճախ բացակայ կը գտնուէր գործերու պատճառաւ: Յետոյ Զուիցերիացի նազիր մը կամ տնօրէն մը իր կնոջը հետ եւ ուրիշ Զուիցերիացի երիտասարդ մը՝ որ քիմիական տարրալուծումներ կատարելու համար բերուած էր եւ որոշադրութենէ ուրիշ գործ մը տեսած չունէր: Բայց նշանառութեան մէջ տարօրինակ յաջողութիւն մը ունէր եւ երբեք չէ եղած որ իր հարուածը վրիպի:

Նոյն իսկ կը յիշեմ որ անգամ մը հրացանով ու շատ հեռուէն դլփին մը զարկաւ, որ Նեղոսի մէջ մոլորած էր:

Դլփինի մը ներկայութիւնը Նեղոսի այն մասին մէջ ուր կը գտնուէր Շարապաս, թո՛ղ զարմանալի չթուի: Ջուրերու նըւազման եղանակին Նեղոսի ջուրերը ա՛յնքան կ'իջնան, որ ծովը ներս կը խուժէ իր բնակիչներով, անանկ որ մեր գետեզերքէն ծովային ձուկեր կրնայինք որսալ որոշ ժամանակներ:

Բայց մենք ընդհանրապէս, ագարակին մէջ ձուկերը դաշտերուն երեսը կ'որսայինք ու թռչունները ալ ջուրին մէջ:

Այս տարօրինակութիւնը բացատրութեան կը կարօտի անշուշտ:

Արդ, Եգիպտոսի ագարակներուն մէջ ընդհանրապէս բամպակ, բրինձ ու պէրսիմ կը մշակուին: Սովորութիւն է որ այն արտերը՝ ուր բամպակ ցանուած է քաղէն ետքը բրինձ ցանուի, որովհետեւ բամպակը հողը կը յոգնեցնէ եւ անոր կենսականութիւնը կը նուազեցնէ, մինչ բրինձը ընդհակառակն կը զօրացնէ: Բրինձի արտերը կը ջրուին առատ ջուրով, այսինքն Նեղոսի վրայ գտնուած ջրաբերանները կը բացուին եւ արտերը մինչեւ կէս մեթր ջուրի տակ կ'ողողուին, այդ արտերը վերածելով անսահման լիճերու:

Հողը քանի մը օրուան մէջ ջուրը կը ծծէ ու այն ատեն ձուկերը, որոնք Նեղոսի ջուրին հետ եկած են, կը սկսին ցատկռտել արտերուն մէջ: Կ'ըմբռնէք թէ այդ պարագային որքա՛ն բնական է բըռնել արտերէն ձուկ հաւաքելը:

Իսկ վայրի բադ կամ այդ տեսակ խոշոր թռչուններ որսալու համար կ'երթայինք Մէնզալէի լճին քով, որ ագարակէն հազիւ ժամ մը հեռաւորութիւն ունէր, ու կը մտնէինք ջուրը եւ 20 — 30 վայրկեան յառաջ կ'երթայինք, որովհետեւ լճին ջուրը հազիւ մէկ մեթր խորութիւն ունի, թէեւ տարածութիւնը շատ ընդարձակ է ու Տամիէթէն մինչեւ Փորթ — Սայիտ կը տարածուի: Հոն կը կծկուէինք ջուրին մէջ ու կը սպասէինք մինչեւ որ թռչուններու երամակներ գային լողնալու կամ ջուր խմելու, իրենց ոտքերը կախած լճին մէջ:

Այն ատեն մեծ ճարպիկութեան մը պէտք չկար ձեռքի մէկ հարուածով մը ոտքերնէն մէկ քանի թռչուն մէկէն բըռնել, միայն թէ հարկ էր համբերութեամբ, երբեմն մէկ քանի ժամ, սպասել որ թռչունները բարեհաճին գալու:

⁂

Շարապաս գտնուած միջոցիս շատ մօտէն ներկայ եղայ մահուան պատիժի մը, որ խորին տպաւորութիւն գործեց վրաս:

Ոճրագործը քսան տարեկան պատանի մըն էր, որ իր մօրը դրդումով սպաննած էր իր երկու խորթ եղբայրները, ինը — տասը տարեկան մանուկներ:

(Շար. 39)

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՏՕՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ 66-ՐԴ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ 63-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցին կը տօնախմբէ իր Շինութեան եւ Անուանակոչութեան զոյգ հանդիսութիւնները Նոյեմբեր 24, Կիրակի օր:

Այս առթիւ կը կատարուի Հանդիսաւոր պատարագ եւ Հոգեհանգիստ հոգիներուն համար եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Ծառայողներուն, սարկաւագներուն, սպասաւորներուն, բարերարներուն, շինութեան յանձնախումբի եւ Թաղական խորհրդոյ անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոն եւ Ռոն – Ալփի Շրջանը

Առընթերակայութեամբ
Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան

Յաւարտ պատարագի, տեղի պիտի ունենայ օրհնութիւնը Մատաղի եւ ապա Հոգեհանգիստ:

Պատարագին եւ Հոգեհանգստեան պաշտօնին ներկայ կ'ըլլայ Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի նախագահ Լիւսիէն Վէյկան եւ ի մասնաւոր հրաւիրուած մեր եկեղեցւոյ Շրջանին իշխանութեան բոլոր ընտրուած անձնաւորութիւնները:

Արարողութեանց եւ Մատաղի բաշխումէ յետոյ՝ «Գինեձօն» մը տեղի պիտի ունենայ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Թաղին եւ Շրջակայքի ժողովուրդէն իր խուռներամ ներկայութեամբ յարգել յիշատակը Թաղիս Ննջեցեալներուն:

Մատաղի մասնակցութեան փափաքողները կրնան դիմել Թաղականութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15-ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

TELEVISION
FRANCE 2

Samedi 23 Novembre à 22 heures 45,

CHARLES AZNAVOUR EN ARMENIE

Documentaire proposé par
MIREILLE DUMAS

«Charles Aznavour n'a pas chanté en Arménie depuis trente ans. Ce prestigieux concert qu'il donne à Erevan s'inscrit dans le contexte particulier au moment où le pays éternellement blessé par la cicatrice du génocide et le tremblement de terre de 1988, fête ses cinq ans d'indépendance face au bloc soviétique».

GRAND REVEILLON

DU 31 DECEMBRE

à l'Espace Tête d'Or
10, Boulevard Stalingrad
LYON — VILLEURBANNE

organisé par
FRANCE — KARABAGH
et LES ORGANISATIONS ARMENIENNES

au profit des Ecoles
MARKARIAN — PAPAZIAN (LYON)
et d'ARAKIOUL (KARABAGH)

animé par
l'ORCHESTRE «*GAÏDZAG*» de Paris
et DJ DIDIER

Buffet assuré
par le traiteur *Arto Pehlivanian*..

Renseignements et réservations :

— FRANCE-KARABAGH : Tél. : 04 72 02 07 98;
— M.C.A. DECINES Tél. : 04 78 49 42 97;
— M.C.A. VILLEURBANNE Tél. : 04 78 93 57 43;
— EGLISE ARMENIENNE DE LYON Tél. : 04 78 60 47 18.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ
ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

•

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏ ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ

կը խօսին՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
եւ
ՓՐՈՖ. Ժ. Փ. ՄԱՀԷ

կ'արտասանեն՝
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊէՇԵԱՆ – ԱՐԱՔՍ
եւ
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30-ին Հայ Կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ
10 bis, rue Thoin, 75005 Paris
Métro Cardinal-Lemoine

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը՝ Վարչական Խորհուրդի ատենապետ՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԿԱՊՐԻԷԼ ՄՈՄՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ՝ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարգարեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտուար Պալեան 1500 Ֆր.:

⁂

Պր. Նուպար Դաւիթեան՝ Լեւոն Պապայեանի յիշատակին եւ Խաչիկ Աւետեանի մահուան առթիւ 400 Ֆր., Փրոֆ. և Տիկին Պեռնար Անդրէասեան Էթիէն Տորք Գորոսի մկրտութեան առթիւ 2000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հրայր Քէօրօղլեան իրենց զաւկին՝ Սիփանի մկրտութեան առթիւ 1000 Ֆր., Տիկին Սոնիա Փանոսեան Տիգրան եւ Նուարդ Ստեփանեանի յիշատակին 100 Ֆր., Պր. Էրիք – Վան Լով 300 Ֆր.:

UGAB *Jeunes* — MARSEILLE

12 SEPTEMBRE :
Ma tatie débarque à Marseille...

29 OCTOBRE :
Ouverture du Grand Littoral...

23 NOVEMBRE :

SOIREE HAY

à partir de 22 heures 30

DJ : David & Co.

PAF : 80 F. + 1 consommation.
Membres: 60 F. + 1 consommation.

327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

- GALA -

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section «*Agnouni*» d'Asnières organise pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES

le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique
NAVASART

et *SONIA NIGOGHOSSIAN*
(*Mezzo-Soprano*)

Les billets sont en vente au :

—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERIE VAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

⁂

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ՝

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ – ԼՈԹՕ
Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

Նոյեմբեր 24, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, վիճակահանութեան բազմազան գեղեցիկ առարկաներ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսի-լի Նորաբաց
ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12.30-ին

U.G.A.B. - Rhône-Alpes

90EME ANNIVERSAIRE

FESTIVITES DE CLOTURE

sous la présidence effective du
DR EDOUARD ATAMIAN
Président du Comité Régional de l'U.G.A.B. FRANCE

— LYON

DINER — RENCONTRE
Vendredi 22 Novembre 20 heures 30

— VIENNE

DEJEUNER — RENCONTRE
Samedi 23 Novembre à 12 heures

— VALENCE

DINER — RENCONTRE
Samedi 21 Décembre à 20 heures 30

— ST - CHAMONT

RENCONTRE
Dimanche 22 Décembre à 15 heures

Toutes ces rencontres auront lieu dans les centres de l'U.G.A.B de ces villes.

GRANDE SOIREE DANSANTE

AU PROFIT DE
L'ECOLE SAINT-MESROB D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de Monsieur le Maire
RENÉ ROUQUET
Sénateur du Val-de-Marne

DINER DANSANT

avec
BARTEV
LE SAMEDI 30 NOVEMBRE
Salle Roger Delmas
rue de Toulon, 94140 Alfortville
à partir de 20 h 30

Réservation : 01 43. 75. 28. 37.

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22
VENDREDI
22 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.989 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.989

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(21 Novembre)

UN LIVRE EXPLORE LES SIMILITUDES ENTRE LE MASSACRE DES ARMENIENS, EN 1915, ET LA SHOAH

Le premier génocide du siècle

Մարք Սեմօ գրախօսական մը գրած է վերջերս լոյս տեսած խորագրով նուիրուած՝ Վահագն Տատրեանի հատորին՝ «Histoire du Génocide arménien»:

Սկիզբը կը յիշէ Պեռնար Լէուիսը եւ կարգ մը պատմաբաններ որոնք կը ժխտեն ցեղասպանութիւն որակումը տալէ հայկական ջարդերուն:

Տատրեանի հատորը, 1895–96-էն հետեւելով աւելի կանոնաւոր դարձած այս կոտորածները կը զետեղէ «Կարմիր սուլթան» կոչուած Ապտիւլ Համիտի իշխանութեան ենթախորքին վրայ. այն որ եղաւ Օսմանեան կայսրութեան երկարատեւ քայքայումը որուն ամէն մէկ փուլը ցնցումներու պատճառ եղած է:

Գերմանական, օսմանեան, աւստրիական արխիւները քրքրելով, հեղինակը լոյս կը բերէ փաստերը եւ գործօն մեղսակցութիւնը փրուսիացի սպաներու. կը յիշէ զօր. Ֆոն Շելենտորֆի խօսքը.— «Հայը, նման է Հրեային, իր հայրենիքին սահմաններէն դուրս մոլորած մակաբոյծ մը որ կը ծծէ զինք ընդունող ժողովուրդին ծուծը»:

Մ. Սեմօ կը գրէ թէ գիրքը կը ջանայ ապացուցանել որ, հակառակ տարբերութիւններու՝ գործադրութեան մէջ, ուղղակի համեմատութիւն մը կայ հայկական եւ հրէական ցեղասպանութեան միջեւ, թէեւ յառաջաբանին հեղինակը՝ Ալֆրէտ Կրոսէր կը գրէ.— «Նշանները ներկայ են բայց, յաւելեալ փաստեր պէտք են»:

Լրագրողը համոզուած կը թուի սակայն եւ կ'եզրակացնէ թէ Թուրքերու մերժումը ընդունելու Երիտ-Թուրքերու պատասխանատուութիւնը ցեղասպանութեան մէջ, ալ աւելի նեղացուցիչ է, երբ Ցուլիսին, էնվէր փաշայի աճիւնները կեղր. Ասիայէն, մեծ շուքով, հայրենիք բերուեցան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ էքսփրէսի մէջ լոյս տեսած յօդուածով մը, որուն կցուած է հարցազրոյց մը, կը գտնէ որ ֆրանքը գերարժեւորուած է տոլարին բաղդատմամբ եւ այդ է ֆրանսական տնտեսութեան դժուարութիւններուն գլխաւոր պատճառը: Կ'ուզէ, ուրեմն, որ ֆրանքը արժեզրկուի մարքին բաղդատմամբ (մինչեւ 3 ֆր. 65 մարքը այսօրուան 3.38-ի փոխարէն): Ըստ իրեն միակ միջոցն է արագացնելու աճը: Ժիսքարի այս հրապարակային միջամտութիւնը (Սակարանն ալ ազդուած էր) բուռն քննադատութիւններու առիթ տուած է եւ թէ' Իւ-Տէ-էՖ-ի, թէ' էՌ-Փէ-էՌ-ի մէջ հակազդեցութիւնը խիստ է: Ժիսքարի այս անհատական նախաձեռնութիւնը կը խանգարէ Հանրապետութեան նախագահին եւրոպական տրամաբանութիւնը: Ժիսքար կ'ըսէ թէ երեք անգամ խօսած է այս մասին Շիրաքի եւ արդիւնք չտեսնելով, հրապարակ իջած է:

ՊՈՒԹՐՈՍ ՊՈՒԹՐՈՍ-ՂԱԼԻ կը պահպանէ իր թեկնածութիւնը իր իսկ յաջորդութեան ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարի աթոռին, թէեւ մեծ յոյսեր չունի: Ապահովութեան Խորհուրդի 15 անդամներէն 14-ը իրեն կողմնակից են, բայց Միացեալ-Նահանգները իրենց վեթոն օգտագործեցին: Ամերիկացիներու այս ժխտական դիրքը կը բացատրուի Պութրոս-Ղալիի չորս սխալներով անոնց հանդէպ.— ա) 1991-ին, Ճորճ Պուշի ըսած էր որ այլեւս չի ներկայանար, բ) միայն գործադիրին կը հաւատայ եւ հարկ եղած կարեւորութիւնը չէ տուած Գոնկրէսին, գ) մէկ տարի սպասեց նախքան մեթոտներուն խօսիլը, դ) յարձակեցաւ Միացեալ-Նահանգներուն վրայ որպէս «դէշ վճարողներ» (Ուաշինկթըն շատ պարտք ունի ՄԱԿ-ին) եւ այս կէտը կարեւորագոյնն է:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ընդդիմադիր (Նոր ժողովրդավարութիւն) երեսփոխան մը կառավարութեան դիմած է որպէսզի քննութիւն բանայ Արտաքին ենթանախարար՝ Խրիստոս Ռոզաքիսի հրէական ծագումին շուրջ: Կ'ամբաստանէ որ ան սիոնիստ գործակալ մըն է: Ենթական, նախկին դատաւոր մարդկային իրաւանց եւրոպական դատարանը, երկար ատեն է յարձակման թիրախ է աջին կողմէ «այլ երկիրներու հետ իր յանձնառութիւններուն համար»:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Նախագահ Ժ. Շիրաքի Ճափոն այցելութեան նախօրեակին, երկրին ամէնէն տարածուն մէկ օրաթերթին մէջ յօդուած մը լոյս տեսած է, շեշտելու համար Ֆրանսայի անկախական կեցուածքը միջազգային քաղաքական բեմին վրայ: Նոյն ատեն ուշադրութեան կը յանձնուի այդ անկախութենէն թելադրուած եսակեդրոնութեան վախը:

Ֆրանսա միշտ վարած է քաղաքականութիւն մը յարաբերաբար նպաստաւոր արաբական երկիրներուն: Ան էր որ խորայէլեւպաղեստինեան հաշտութեան հոլովոյթին մէջ Միացեալ – Նահանգներու կողքին Եւրոպայի Միութիւնն ալ ջանաց զետեղել որպէս հովանաւոր: Միացեալ–Նահանգներու եւ Իսրայէլի կողմէ բաւական վերապահութեան արժանացած այդ ջանքը որ Միութեան քննութեան չենթարկուեցաւ, ճափոնացի լրագրողը կը մղէ գրելու որ Ֆրանսայի այդ պահանջին մէջ սխալ չէ տեսնել նախագահ Շիրաքի իր անձին բարենիշ ապահովելու միտումն ալ: Ատիկա կը կապուի Ֆրանսայի վերագրուած «պետական եսակեդրոնութեան»: Այս պարագան ուշադրութիւն գրաւած է յատկապէս այն պահէն երբ Ֆրանսա սկսած է ջանք չխնայել մրցելու Միացեալ – Նահանգներու հետ որ Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ի վեր աշխարհի միակ գեր պետութիւնը մնացած է:

Անհատապաշտութեան, կամ ինքնավարութեան քաղաքականութիւնը կ'երկարի մինչեւ զօրավար տը Կօլ: Վերջին շրջանին, Պոսնիոյ բանակցութիւններուն Ֆրանսա առաջարկեց «շփումի խումբ» մը կազմել Միացեալ – Նահանգներու եւ Ռուսաստանի հետ, միջնորդի դերը ստանձնելու համար: Ու ատոր շնորհիւ Ուաշինկթըն մէկդի ձգելով իր վարանումները, զօրք ղրկեց տեղւոյն վրայ: Ֆրանսա տակաւին կը հակադրուի Միացեալ – Նահանգներու, ՕԹԱՆ–ի վերակազմակերպումին եւ Իրաքի կիրարկուած պատիժներու ջնջումի հարցին մէջ: Նոյնը եղած է պարագան Իրանի ու Լիբիոյ դէմ պատիժներու խստացման ամերիկեան ծրագրին առթիւ:

Ճափոն լրագրողը կը գրէ թէ շատ երկիրներ դժգոհ են Միացեալ – Նահանգներու ընթացքէն երբ անոնք կը մերժեն ստանձնել իրենց պատասխանատուութիւնը. բայց շատ քիչ են անոնք որոնք համարձակութիւնը կ'ունենան բողոք ներկայացնելու ամերիկեան ատեաններուն,

Նոյն լրագրողը որ միջոց մը ապրած է Փարիզ, ուզած է գիտնալ թէ ի՛նչ կը նշանակէ անհատապաշտութիւնը Ֆրանսացիներու համար: «Անձնաւորութեան առաւելագոյն զարգացում», "պատասխանատուութեան ստանձնում", «"ամէն մարդ ինքն իրեն օգնական" սկզբունքին յարգանք, առանց ուրիշին գործին միջամուխ ըլլալու» կ'ըլլան պատասխանները: Սակայն, ինք Ֆրանսացիին անհատապաշտութեան մէջ կը նշմարէ եսակեդրոնութեան ու բաւարարութեան զգացումն ալ:

Կասկածելով հանդերձ որ Ֆրանսայի ուժը պիտի բաւէ Միացեալ – Նահանգներու դէմ փափաքելի արդիւնքը ձեռք ձգելու, Խոսմաթու կարեւոր կը նկատէ անոր համարձակութիւնը. այն որով Փարիզ կը յայտարարէ ամբողջ աշխարհին թէ միակ գեր–պետութեան առաջարկածէն տարբեր կեցուածքներ ու մեթոտներ ալ կրնան գոյութիւն ունենալ: Ան կը գնահատէ ուրիշներէ զանազանուելու ֆրանսական նախանձախնդրութիւնը, մինչ Ճափոնի մէջ հակառակն է պարագան. հոն միշտ որոշ վախ մը կը ներշնչէ ուրիշներու ակնարկը: Հետաքրքրական է այս արժեւորումը յատկապէս այն պատճառով որ Ֆրանսական շրջանակներ աւելի հակամէտ են դատապարտելու երկրին իշխանութեան Միացեալ – Նահանգներու երբեմն շատ յաւող քաղաքականութենէն:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հեռատեսիլի Բ. կայանը Նոյեմբեր 23, Շաբաթ երեկոյ պիտի հեռասփռէ շուրջ ժամուան մը այն տեսագրութիւնը որ կատարուած է Ազնաւուրի երեւանեան եռօրեայ վերջին այցելութեան (Սեպտեմբեր 20 – 23) ընթացքին, Միրէյ Տիւմայի խմբակին կողմէ: Այդ այցելութիւնը կը յատկանշուէր անկախութեան Ե. տարեդարձին երգիչին ներկայութեամբ ու յատկապէս անոր երգահանդէսով: Նոյեմբեր 19, Երեքշաբթի երեկոյեան կայանին կեդրոնատեղին այս տեսերիզը ցուցադրուեցաւ այդ ձամբորդութեան մասնակիցներուն եւ մամուլի սակաւաթիւ ներկայացուցիչներու:

Ինչպէս դժուար չէ ենթադրել, Ազնաւուրի երեւանեան երգահանդէսը ամենայն կարեւորութեամբ նշելի դէպք է յատկապէս Երեւանցիներուն համար, քան երգիչին: Ան ամենայն պարզութեամբ կը բացատրէ իր խօսակիցին թէ ոչ մէկ մասնայատկութիւն կը ներկայացնէ իրեն համար Երեւանի մէջ երգելու պարագան: Ինք երգիչ է ու բեմ մը՝ երգելու վայրը: Թէ այդ վայրը կը գտնուի Փարիզ, Նիւ Եորք, կամ Երեւան, ոչ մէկ յատուկ նշանակութիւն կ'ունենայ իրեն համար: «Ծափերը ազգային պատկանելութիւն չունին, նոյնն են ամէն տեղ» կը բացատրէ, դրեթէ ամօթխած ժպիտով մը յաւելեալ ցաւելով յուսախաբութիւն պատճառ ըլլալուն զրուցակիցին որ երբեմն աւելորդ յամառութեամբ կը պնդէ հայկական – զգացական դիծեր որսալ Ազնաւուրի մէջ:

Ազնաւուրի Երեւանի մէջ երգելու պատահարին ընդմէջէն Մ. Տիւմա փորձած է թափանցել առասպելականացած այդ Հայուն ստեղծած մեծ հմայքէն ներս: Տեսագրութիւնը երեւանեան կեցութեան դրուագներուն զուգահեռ Բ. մակարդակի մը վրայ կուտայ Տիւմայի հարցազրոյցը: Պատասխանները կը բանան գաղթական Հայերու որդի Շառլ Ազնաւուրեանի մանկութեան էջերը երբ ծնողքին կեցութեան թուղթը նորոգելու կ'երթայ պաշտօնատունէ պաշտօնատուն, կամ երիտասարդ արուեստագէտի դժուար սկիզբը երբ «ոչ ոք կը սիրէր զինքը»: Այսօր փոխուած է ամէն բան. շնորհիւ նախ իր յամառ ջանքին: Իրեն հանդէպ մեծ, խոր սէր մըն է ամէն քայլին յայտնուածը Երեւանի չուկային, փողոցներուն մէջ: Ոչ միայն աշխարհահռչակ երգիչի հանդամանքը, այլ նաեւ բարերարի, օգնականի գործունէութիւնն ու համբաւը իրեն ապահոված են ժողովրդականութիւն մը որուն պիտի նախանձէին պատկառելի դիրքերու տէր շատ մը մեծեր: Ու ատիկա այն երկրին մէջ ուրուն քիչ ծանօթ է ինք, լեզուն հազիւ կը խօսի ու կը խոստովանի ամենայն սրտբացութեամբ. «իմ երկիրս չէ»:

Այսուհանդերձ, մարդ կը տարուի այդ հաստատումին դէմ հերքումի փշուր մը որսալու երբ կ'ունկնդրէ իր երգը. «Չէի կարծեր որ կը հանդիպէինք ... ոչինչ մոռցայ»:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԳԷՈՐԳ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Պոսթընի մէջ, Նոյեմբեր 16–ին իր մահկանացուն կնքած է «Հայրենիք»ի խմբագիր (մինչեւ 1990), ապա պատուակալ խմբագիր՝ Գէորգ Տօնապետեան:

Ողբացեալը ծնած էր Հալէպ 1927–ին եւ կանուխէն մտած էր Հ. Յ. Դ. շարքերը ուր յետագային ալ վարած է պատասխանատու պաշտօններ, Պէյրութէն անցնելով Պոսթըն: Եղած է տեղւոյն Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ եւ վարեց եաք «Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը, շարունակած է իր աշխատակցութիւնը ապահովել: Ունի նաեւ գրական աշխատանքներ:

Տարիներէ ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութենէ մը եւ այսօր հրաժեշտ կուտայ կեանքին, երկար տարիներ ծառայելէ ետք հայ մամուլին:

AZNAVOUR EN ARMENIE
FRANCE 2, Samedi 23 Novembre 23h,

***

ՄԱՄՈՒԼ

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

(21-27 Novembre)

«PORTRAIT D'AZNAVOUR EN ARMENIE»

L'AME ET LE CŒUR

Sur les pas de Ch. Aznavour en Arménie, où il n'avait pas chanté depuis trente ans. Un voyage poignant tout en pudeur et en émotion contenue signé Mireille Dumas

Շաբաթաթերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է այս փաստանկարին որու մասին կը խօսի Գարոլին Պրիգար մեծ գովեստով եւ մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ Ազնաւուրի այս ձամբորդութեան որու շնորհիւ պատրաստուած է այս ֆիլմը:

Ֆիլմին անդրադառնալէ ետք, առանձին գրութիւն մըն ալ կայ Հայաստանի նուիրուած՝ Un pays déchiré խորագրին տակ: Հոն պատմական հակիրճ տուեր կան ուր կը յիշուի նախ Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը, անկախութեան հռչակումը 1991–ին: «Հայաստան, կ'ըսէ 3.3 միլիոն բնակչութիւն ունի գլխաւորաբար քրիստոնեայ» ինչ որ բաւական, հետաքրքրական տող մըն է ժողովուրդի մը համար որ կը պատրաստուի տօնել իր պետութեան քրիստոնէացման 1700–ամեակը:

Կ'ակնարկէ 1915–ի ցեղասպանութեան, աւելցնելով թէ 4 միլիոն Հայեր ցրուած են աշխարհի մէջ: Արտագաղթը, կ'ըսէ վերսկսած է անկախութենէն ի վեր, քանի Հայաստանի ներկայ վիճակը շատ ծանր պայմաններ ստեղծած է բնակիչներուն համար:

Ո՛Վ Է ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ԱՐՄԷՆ ՍՄԲԱՏԵԱՆ

Հայաստանի Մեծն – Բրիտանիոյ դեսպան Արմէն Սարգսեանի վարչապետ նշանակումէն ետք հրապարակուած կառավարութեան նոր կազմը իրենց պաշտօնին վրայ մնացած ու նոր, այլ ծանօթ անուններու քով ունէր նաեւ յատկապէս Սփիւռքի շրջանակներուն անծանօթ դէմքեր: Անոնց գլխաւորն էր Մշակոյթի նոր նախարարը. մանաւանդ որ նախորդին ըՍփիւռքի մէջ ունեցած կարգ մը չփումներն ու գործելակերպը դժգոհութեան պատճառ եղած էին զանազան առիթներով:

Մշակոյթի ոլորտը, երբ յատկապէս զայն գլխաւորելու կոչուած իշխանաւորի մը մասին է խօսքը, շատերու համար անմիջապէս կ'առընչուի գիրի, գրականութեան շրջանակին: Ատիկա կուգայ հաւանաբար նաեւ անկէ որ Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը ստեղծագործական նման այլ կազմակերպութիւններէ աւելի տեղ ունի հանրային կարծիքին մէջ, եթէ նոյնիսկ այդ տեղը միշտ ապահովուած չըլլայ զուտ մշակոյթի գործունէութեամբ:

Այս վարժութեան պատճառով, գրականութեան շրջանակէն անուն մը կ'ենթադրուէր որպէս յաջորդ Յ. Մովսէսի: Սակայն ծանուցուած դէմքը՝ Արմէն Սմբատեան չէր արդարացներ ակնկալութիւնները: Գրական շրջանակէն չէր գար նոր նախարարը, կրկին նկատի առած սփիւռքեան շրջանակներ, շատ ծանօթ անուն մըն ալ չէր այս մէկը:

Հետաքրքրութիւններու առաջին բաւարարութիւն տուող էջ մը եկաւ Նոյեմբեր 12-ի «Ազգ»ով: Խորագիրն իսկ կը յայտնէր թէ ան կը պատկանի երաժշտական մարզին: Տ. Լիլոյեանի ստորագրած այդ էջը կ'ըսէ թէ նոր նախարարը Հայաստանի առաջին երգահան նախարարն է: Ան տեսուչն է Կոմիտաս երաժշտանոցին ու նպատակ չունի ձգելու այդ պաշտօնը:

Ան ծնած է 1954-ին. աւարտած է երաժշտանոցին դաշնակի ու յօրինումի բաժինները: Որպէս դաշնակահար ու երաժշտութեան ուսուցիչ աշխատելէ ետք Էջմիածնի ու Մարտունիի մէջ, 1981-ին սկսած է դասաւանդել երաժշտանոցին աշակերտութեան: 1984-ին դարձած է Հայաստանի Հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի պետական Կոմիտէին երաժշտական հաղորդումներու գլխաւոր խմբագիրը: 1995-ին նշանակուած է երաժշտանոցի տեսուչ:

Նոյն գրութեան մէջ Ա. Սմբատեան երաժշտական կալուածի պաշտօններու տէր դէմքէն ետք կը ներկայացուի նաեւ որպէս ուշագրաւ երաժիշտ: Կ'ըսուի թէ հիմնադիրներէն է Փաքս երաժշտութիւն կոչուած ճիւղին: Կը տրուի բացատրութիւնն ալ: 1991-ին Կոմիտաս սենեկային երաժշտութեան տունը երբ հանդէս եկած է ամերիկացի յօրինող Պրուս Մաքքոմի, յայտագրին մէջ առնուած է նաեւ Ա. Սարգսեանի հետ երկանուագ մը, կոչուած «Փաքս երաժշտութիւն»: Այս անուանումը կուգայ երկու դաշնակահար – յօրինողներու ինքնատիպ հաղորդակցութենէն: Երկուքն ալ հեռապատճէնով իրենց ստեղծագործութեան էջերը կը փոխանակէին իրարու հետ. այսպէսով, հայկական ազգային եղանակները կը ներդաշնակուէին ամերիկեան պլուզի մոթիւներու հետ, ծնունդ տալով իւրօրինակ ստեղծագործութեան մը: Այս բարեկամութիւնը, գործակցութիւնը կարեւոր դեր ունեցած է Երեւանի երաժշտանոցին եւ Նիւ – Եորքի «Ճիւլիըրտ սքուլ»ին միջեւ ստորագրուած համագործակցութեան պայմանագրին մէջ, ամերիկացի երաժիշտը աշխարհահռչակ այդ դպրոցին ղեկավարը ըլլալով:

Ըսուածները Արմէն Սմբատեան անունին ետին թոյլ կուտան տեսնելու մասնագէտ երաժիշտ – ստեղծագործողը: Ամբողջ հարցը հոն է որ ամէնէն յարգելի այս յատկանիշերը պիտի բաւե՞ն նոր նախարարին անհրաժեշտը բերելու Հայաստանի մշակոյթի մարզին: Մարզ մը որ փոխանցումի վերիվայրումներուն մէջ ամէնէն աւելի խնամքի պէտք ունեցողներէն է ու նաեւ ամէնէն աւելի անտեսուածներէն մէկը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ Հ. ՀՄԱՅԵԱԿ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱՄԲԱՐԵԱՆԷ

Գրեց՝ ԱՐԱ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Ամէն տղայ ունեցած է աշակերտական ապրումներ, որոնք իր տարիքին ու հասունութեան հետ զուգահեռ՝ կ'ապրին, կ'աճին, տարբեր մեկնաբանութիւններու եւ համեմատութիւններու կը յանգին: Այդ ապրումներու մէջ մեծ է ներկայութիւնը ուսուցիչներուն, որոնք իր ապագայ նկարագրին հիմնաքարերը դրած են:

Իմ աշակերտական շրջանի ամէնէն զուռնաւոր դէմքը անկասկած Հ. Սարգիս Վրդ. Բարոյեանն էր: Հ. Գրիգորիս եւ Հ. Պետրոս Վարդապետներու կողքին աշխարհականներ՝ ՊՊ. Մ. Հաճեան, Վ. Պուրմաեան, Ա. Սըրիկեան, Կ. Քիւրքճեան, Հ. Օրմանեան, Հ. Յարութիւնեան եւ ուրիշներ, ո՛չ միայն իրենց ջամբած ուսումով, այլեւ իրենց անձին օրինակով կերտեցին մեզ եւ զինեցին ապագայ կեանքի պայքարին համար: Բոլորը կը յիշեմ նոյն խանդաղատանքով, նոյն երախտիքով: Կը պատահի, որ լսելով բառեր կամ խօսքեր, զորս շատ կը սիրէին գործածել, մտքով կապուիմ իմ դասարանի գրասեղաններուն, վերադառնեմ անոնց բարի դէմքին մտերմութիւնը եւ տաքուկ շունչ մը հովուէ էութիւնս: Սակայն կայ մէկը, որուն յիշատակը հետզհետէ աւելի ցայտուն եւ առինքնող կը դառնայ: Անկէ վերյիշուած խօսք մը, դէպք մը աւելի իմաստալից, աւելի տպաւորիչ ու ազդեցիկ ըլլալ կը թուի: Հ. Հմայեակ Ծ. Վրդ. Համբարեանն է ան, մեծ սակաւախօսը եւ սակաւախօս մեծը, որուն համար մանկապարտէզի սիրասուն փոքրիկները ամէն տարի, Վարդանանցի օրուան հանդիսութեան, այնքան սրտանց կ'երգէին «Ապրէ՛, ապրէ՛ միշտ երջանիկ, Մեծաւոր Հա՛յր սիրելի»:

Ծնած է 1881 Յուլիս 1-ին, Էրզրում (Կարին): Վարդապետ ձեռնադրուած է 1904-ին: Ուսուցչութեան կոչուած է 1909-ին Վիեննական Մխիթարեան Միաբանութեան Իսթանպուլի, ապա Իզմիրի եւ վերջապէս դարձեալ Իսթանպուլի վարժարաններուն մէջ: Պատմագէտ եւ հայագէտ՝ կը տիրապետէր նաեւ գերմաներէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն, ինչպէս նաեւ լատիներէնի, հին յունարէնի եւ ի մասնաւորի գրաբարի: 1922-ին տնօրէն, 1925-ին Վանահայր, 1936 – 1943, Մեծաւոր Վրդ.ի եւ ուսուցչական ծանր պատասխանատու պաշտօններու առընթեր, յաջողած է գլուխ հանել գերմաներէնէ հայերէն ընդարձակ բառագիրքը. իսկ կեանքի վերջին տարիներուն, ողի ի բոյն աշխատած է աւարտելու համար հայերէնէ հայերէն մեծածաւալ բառարանը: Վստահ եմ, որ այս տենդագին եւ սպառիչ զբաղումներուն մէջ իսկ ապրեցաւ «միշտ երջանիկ» իր սիրելի սաներուն մօտ, ինչպէս մանկապարտէզի փոքրիկները կը մաղթէին իրենց երգին մէջ: Մեղք որ 1952-ին երբ կը վախճանէր չէր կրնար գոհունակ ըլլալ, քանի որ այս իր երկու փառաւոր գործերը կը մնային անտիպ: Գիտէ՞ր գոնէ, որ իր մայրենի լեզուի հանդէպ սէրն ու հետաքրքրութիւնը կրցած էր փոխանցել հարիւրաւոր սաներու:

Սա պահուս կարծես կը տեսնեմ զինքը դասարանէն ներս, երբ այնքան անկեղծ եւ համոզիչ արտայայտութեամբ կ'ըսէր.

«Ֆրանսերէնը կը սիրեմ.
գերմաներէնին կը հիանամ.
իսկ հայերէն – գրաբարէն՝ կը վերանա՛մ»:

***

Կարելիութիւնը չունիմ լրիւ պատկերացնելու իր կեանքը եւ գործը: Պիտի փորձեմ միայն տալ ապրուած քանի մը նշմարներ, որոնք մաս կը կազմեն անմոռանալի յուշերուս: Ինչպէս պիտի տեսնուի, միշտ չէ որ բարոյական դասեր կարելի է քաղել անոնցմէ, սակայն բոլորն ալ յատկանշական են: Արտակարգ արտայայտութիւն մը եւ անարդար կարծուած վերաբերում մը անգամ, ոչ թէ դառնութիւն այլ ժպիտ կը յառաջացնէ այսօր: Իբր վարժարանի աշակերտ, ապա իբր Սանուց Միութեան հիմնադիր եւ վարչական, նաեւ իբր աշակերտի ծնողք եւ վերջապէս ուսուցիչ, մօտ 25 տարիներ տեւական յարաբերութիւն ունեցած եմ այս սքանչելի մտաւորական - կրօնաւորին հետ. չեմ յիշեր ո՛չ իսկ դէպք մը, ուր կորսնցուցած ըլլայ իր պաղարիւնը, բարկացած կամ պոռացած ըլլայ մէկուն դէմ: Չէ լսուած, որ ոեւէ աշակերտ վերաքննութեան մնացած ըլլայ անոր հայերէն եւ գերմաներէն դասերէն: Հեռու էր օրինակելի ուսուցիչ մը ըլլալէ. դասանիւթերը եւ քերականական կանոնները գրքի մը հետեւողութեամբ եւ աւանդական սովորութեամբ չէր սորվեցներ: Սակայն ինչ որ գիտեմ իբր հայերէն լեզու եւ մանաւանդ ուղղագրական կանոններ, գրեթէ բոլորը իրմէ են: Երբեմն դասի պահուն նիւթէն շեղելով, շատ անգամ ալ դասի ժամէ դուրս, երբ աշակերտութիւնը կը սպասէ զանգակի կոչին որպէսզի ուսուցիչը մտնէ, կամ պարապ ժամու մը, երկու քայլ կը յառաջանար դասարանէն ներս եւ յունական դիցաբանութենէ գործածական լեզուի մէջ մտած ասացուածք մը, կամ ընդհանուր զարգացման գիտելիք մը կը փոխանցէր: Հետաքրքրութիւն կը ստեղծէր, ուշադիր կ'ըլլայինք. գիտէինք, որ քանի մը օր ետք յանկարծ կրնար հարցնել այդ մասին: Կախարդ մըն էր սորվեցնելու: Այսօր կ'անդրադառնամ, որ տարիներ ամբողջ պատկառելի վարժապետներու առաջնորդութեամբ հատատիպ գրքերու ընդմէջէն սորվածներս, քննութիւններու համար պատրաստած նիւթերէն շատերը գացեր են յիշողութենէս եւ սակայն ատոնք մնացեր են:

***

Սեպտեմբեր 1927: Մեր տան մօտիկ Թաղի Աղքատասէր Վարժարանի երկսեռ մանկապարտէզէն ետք սկսայ յաճախել Մխիթարեան Վարժարանի Ա. դասարանը: Բնաւ չեմ յիշեր այն օրը, երբ մայրս տարաւ զիս արձանագրել այդ նոր կրթարանը. նոյնը կրնամ ըսել վերամուտի առաջին օրուան համար, երբ առաւօտուն այդ երեք յարկանի բարձր շէնքին մեծութեան վայել երկաթեայ հսկայ դռնէն պատկառանքով մտած, մարմարեայ լայն աստիճաններէն վարանոտ քայլերով բարձրացած պէտք է ըլլամ: Հօ՞րս թէ մօ՞րս ձեռքէն բռնած էի, ո՞ր անծանօթ վարդապետին կամ պատասխանատու հսկիչին յանձնուած էին զիս եւ բաժնուած: Ո՛չ մէկ յիշատակ այս բոլորէն, որոնք անջնջելի տպաւորութիւն ձգած պէտք է ըլլային մատղաշ մտքիս մէջ: Առաջին դէպքը, զոր կը մտաբերեմ, կը կապուի իմ անդրանիկ հանդիպումին՝ Հայր Հմայեակ Համբարեան – Մեծաւոր Վրդ.ի հետ: Պատմեմ:

Հազիւ երկու շաբթուան աշակերտ, դասարանի արձակուելէն ետք պարտէզ ելած էի եւ կը սպասէի, որ մայրս գայ ու ընկերանայ ինծի դէպի տուն դարձիս: Մօտեցաւ վարդապետ մը, որ թէեւ ինծի ուսուցիչ չէր, սակայն գիտէի թէ «Մեծաւոր Հայր» կ'անուանուէր: Հետաքրքրուեցաւ թէ ինչո՞ւ միայնակ կեցած եմ: Պատասխանելու հարկ չմնաց, քանի որ նոյն պահուն արդէն մայրս մօտեցաւ մեր մօտ: Մինչ ես տարուած էի դիտելով խումբ մը տղոց խաղը, բնական է որ մայրս վարդապետին հետ փոխանակած ըլլայ քաղաքավարական քանի մը խօսքեր: Եւ ահա Մեծաւոր Հայրը ինծի դառնալով արտասանեց ֆրանսերէն բառ մը եւ նշանակութիւնը հարցուց: Բնաւ չեմ յիշեր թէ ի՛նչ էր յանկարծ երկինքէն ինկած այդ երեք վանկով բառը, զոր առաջին անգամ կ'իմանայի: Ճիշդ է որ այն ատեն առաջին դասարանէն կը սկսէին ֆրանսերէնի դասերը, սակայն ուսուցիչը, որ «Սէն – Թ'Էսփրի» վարժարանէն պիտի գար մեզմով զբաղելու, հազիւ երկու օր առաջ եկեր էր եւ տակաւին կանոնաւոր դաս ալ չէինք ըրած: Հարկաւ թէ ասոնց մասին մտածելով հանդերձ որեւէ դիտողութիւն ընել մտքէս իսկ չանցաւ եւ մնացի լուռ, ամօթէս կարմրած: Բայց փորձանքը չէր վերջացած: Վարդապետը այս անգամ, խաղացող տղոց մէջէն կանչեց ուրիշ մէկը, որ նոյնպէս մեր դասարանէն էր եւ որ նոյն հարցումին տուաւ գոհացուցիչ պատասխանը: Յետոյ կրկին ինծի դառնալով ուղղեց իր 2-րդ եւ եզրափակիչ խօսքը. «Տեսա՞ր տարբերութիւնը աշակերտի եւ աշակերտի միջեւ»: Խեղճ մայրս վերադարձի ճամբուն վրայ քանիցս թաշկինակը կը տանէր աչքերուն եւ հակառակ որ ես ինքզինքս ծոյլ եւ յանցաւոր չէի զգար, բացատրութիւն կամ չքմեղանք ալ չէի կրնար յայտնել. չէ որ միւս ընկերս կրցաւ գիտնալ այդ բառին նշանակութիւնը: Բաւական վերջը միայն սորվեցայ, որ այդ տղան նախորդ տարի ալ կարդացած է եղեր նոյն դասարանը, սակայն տարիքը փոքր ըլլալուն Բ. կարգ չեն անցուցեր: Իրականին մէջ որքան ալ չկարենամ մոռնալ այս դէպքը եւ ընդունիմ որ շատ ալ մանկավարժական ընթացք մը չէր նման փորձութեան մը առջեւ դնել եւ ծնողներէն մէկուն քով նուաստացնել տղեկ մը որ տակաւին քանի մը օր միայն դպրոց տեսեր է, ամենայն անկեղծութեամբ կրնամ ըսել որ որեւէ ժխտական զգացում չեմ պահած անկէ: Անոր մէջ դեր ունէր իմ անդիտակից մանուկի բնաւորութիւնը, որով ամէն բան թեթեւի կ'առնէի. սակայն կար նաեւ ուրիշ ազդակ մը, զոր այն տարիքիս չէի կրնար բացատրել եւ յետագայ տարիներուն կրցայ անդրադառնալ: Հանդիպած հազուագիւտ անձերէս մէկն էր, որ բառին իսկական առումով բարի էր: Երբեմն ունէր վարմունք, որ անընդունելի եւ վիրաւորիչ կրնար թուիլ: Բայց վերջին բալասանն ալ միասին կուգար եւ բերնէն ելած խիստ խօսքը իր բարի նայուածքով կը խմորուէր, սրամիտ կատակի մը տպաւորութիւն կը բերէր: Շատ աւելի ուշ վստահ եղայ, որ բոլոր սաները հաւասար չափով կը սիրէր՝ ըլլան անոնք առաւել կամ նուազ աշխատասէր, խելացի կամ բարի: Ամէնքին պահապան հրեշտակն էր ան: Երբ «Մեծ յանցանք» գործած աշակերտի մը տրուելիք պատիժի մը մասին չորս պատերու միջեւ, գաղտնի խորհրդակցութիւն ըլլար, կը գտնէր պատեհ պահը եւ իր կարծիքը կը յայտնէր հակիրճ խօսքով մը, որ ո՛չ առարկութիւն էր եւ ոչ թելադրութիւն. իրաւաբանական ոճով մեղմացուցիչ պատճառն էր այդ որ կը թեթեւցնէր մթնոլորտը, նաեւ պատիժը:

***

Յաջորդ տարիներուն սկսայ կէսօրուան ճաշերը եւ երեկոյեան սերտողութիւնները գիշերօթիկներու հետ ընել: Սերտողութեան ժամուն կ'ունենայինք հսկիչ մը, որմէ կրնայինք օգտուիլ յաջորդ օրուան դասերը պատրաստելու համար: Շատ անգամ Մեծաւոր Վարդապետը դուռը կը բանար եւ առանց իսկ ներս մտնելու ընտրովի անուններ կուտար, հինգ – վեց տղաք կը կանչէր եւ վերի յարկի վրայ պարապ սրահ մը կը բանար. ուրիշ դասարանէ տղաք ալ բերած կ'ըլլար եւ մենք խառն կերպով կը գրաւէինք մէյմէկ տեղ: Դասը կը տեւէր 30-40 վայրկեան, առանց ծրագրի: Հայերէն կամ ֆրանսերէն, երբեմն ալ խառն, կը սորվեցնէր գործածական բառեր, հոմանիշներ, հականիշներ, անկանոն բայերու խոնարհում, ֆրանսերէնի մէջ յոգնակիի վերածելու օրէնքներ, բացատրութիւններ, պատմութենէն կամ դիցաբանութենէն դէմք մը, դէպք մը, վայր մը: Չէր մօտենար թուաբանական, գիտական կամ կրօնաբարոյական հարցերու: Տեւական հարցում կը հարցնէր այդ օրը կամ նախապէս ըսուածներուն առընչութեամբ. մէջ ընդ մէջ, մէյմը մէկուն, մէյ մը ուրիշին, որով միշտ լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւիլ կը ստիպուէինք: Եթէ հարցումին ճիշդ պատասխան ունենար թեթեւ մը կը ժպտէր, հազուադէպօրէն ալ բերանացի կը քաջալերէր. եթէ սխալ պատասխան ունենար, իւրայատուկ բառեր ունէր յանդիմանելու կամ երբեմն անդիմադրելի խնդուքով մը դիմաւորելու: Հետզհետէ վարժուած էինք իր մտերմութեան: Անգամ մը չեմ յիշեր ի՛նչ հարցում էր, որուն տուած ճիշդ պատասխանիս գոհ մնաց. «Վերջը զիս տեսնի՛ր» ըսաւ: Հետեւեցայ մինչեւ իր սենեակը, դրան առջեւ սպասցուց (բնաւ սենեակ չէր առներ աշակերտ մը, ի բաց առեալ բառագրքերու պատրաստութեան համար իրեն օգնող բարձրագոյն դասարաններու աշակերտները. այն ատեն ալ սենեակը մօտեցած կ'ըլլար դրան, որը մինչեւ կոնակը բաց կը մնար): Ինքը գնաց եւ ներսէն բերաւ Ժ. Ֆապըր ցուցանիշով տուփ մը եւ նուիրեց ինծի: 12 գունաւոր մատիտներ: Ո՛չ մէկ խօսք: Սակայն ի՜նչ մեծ գոհունակութիւն, ի՜նչ հմայիչ վարձատրութիւն ինծի համար: Որքա՜ն հպարտութեամբ ցոյց տուի այդ նուէրը ընտանիքներուն, որոնք Վարդապետին նման ժլատ չէին իրենց գնահատական արտայայտութիւններուն մէջ. ուրեմն պարագին չէին անցներ իրենց գոհունակութիւնները:

(Շար. 1)

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆԱՊԵՏ՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄՈՄՃԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 18-ի առաւօտեան հոծ բազմութեան մը ներկայութեան է որ կատարուեցաւ Փարիզի եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետ՝ Համազասպ Մոմճեանի յուղարկաւորութիւնը Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Դասին մէջ տեղ գրաւած էին Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, Վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան, Հայր Աթանաս Վրդ. Քէաէճեան, ինչպէս նաեւ հայ թէ ֆրանսացի քաղաքապետական ներկայացուցիչներ:

Արարողութեան կը նախագահէր Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արքեպիսկոպոս. կը մասնակցէին Նորվան Եպիսկ. եւ Փարիզեան շրջանի քահանայից դասը: Աւարտին, խօսք առնելով Գիւտ Արք. ոգեկոչեց Համազասպ Մոմճեանի յիշատակը, շեշտելով անոր ազնիւ նկարագիրը ու կարդաց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Գարեգին Ա.ի ցաւակցական գիրը, ուր ան կը շեշտէր ի մէջ այլոց...

...«Համազասպի անձին եւ գործին մէջ Մենք միշտ շաղախուած տեսանք Հայց. Եկեղեցւոյ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը եւ համայն Հայութեան Մայր Հայրենիքը: Անխառն սիրով ան իր ծառայութեան գործօն եւ բազմօգուտ բաժինը ընծայեց մեր նուիրական այս երկու օճախներուն, հոգեւոր եւ ազգային, թէ՛ կրօնական, թէ՛ մշակութային, թէ՛ կրթական եւ թէ՛ ընկերային մարզերու մէջ: Եղաւ հանգարտ մտածողութեան եւ լայնախոհ կեցուածքի մարդ, կառուցողական մօտքի տէր ժողովական, միշտ ընդհանրական շահը գերադասելով մասնականէն: Իսկական կորուստ մըն է իր մահը ողջ Ֆրանսահայ գաղութին համար»:

Գիւտ Արք. աւելցուց թէ իր մտքին մէջ դրոշմուած կը մնար պատկեր մը, վերջին տեսակցութիւնը Համազասպի հետ եւ իրենց խօսակցութիւնը:

Յաջորդաբար, այս անգամ ֆրանսերէն, խօսք առին Եկեղեցւոյ վարչութեան փոխ–ատենապետ՝ Րաֆֆի Պագըրճեան եւ ներկայացուցչական ժողովի ատենապետ Գեղամ Թորոսեան: Երկուքն ալ, զգալապէս յուզուած, անդրադարձան տարիներու իրենց գործակցին պարկեշտ եւ նուիրեալ նկարագրին, շեշտելով թէ ան կրնար օրինակ ծառայել բոլորին:

Յաւարտ արարողութեան, Համազասպ Մոմճեանի մարմինը փոխադրուեցաւ Գուրպըվուայի նոր գերեզմանատունը եւ ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ, բազմաթիւ ծաղկեպսակներու տակ:

ՓԱՐԻԶԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ

«Աշխարհի ամէնէն բազմատարր քաղաքը նաեւ ամէնէն գեղջկականն է» կը գրէ «Հերըլտ Թրիպիւն», ակնարկելով Օփերային տանիքին վրայ զետեղուած փեթակներուն որոնցմէ հոյակապ մեղր կը ստացուի: Փարիզի մեղուաբոյծերու նահապետը կը կոչուի Ժան Փօքթոն. ինք է որ երկու փեթակ զետեղած է Օփերայի տանիքին վրայ եւ եթէ տարին բարեբեր է, մինչեւ 150 – 200 քկ. մեղր կը ստանայ: Փեթակներէն իւրաքանչիւրը մինչեւ 50 հազար մեղու կը պարունակէ, թէեւ ճիշդ թիւը տալ անկարելի է: Փօքթոն կը գանգատի որ կը պատահին երբեմն պարսեր որոնք կ'երթան ուրիշ տեղեր մեղր արտադրելու: Օր մը պատահած է մինչեւ իսկ որ գտնուին մեղուներ որոնք բոյն դրած են դրամատան մը ծխնելոյզին մէջ:

Փօքթոն որ պաշտօնեաներէն էր Օփերային, մեղուաբուծութեան սկսաւ օրինակելով հրշէջ սպասարկութեան մէկ աշխատողը որ կարմրախայտ կը բուծանէր Օփերային ստորերկրեայ լճակին մէջ: Առաջին փեթակը զետեղած է 15 տարի առաջ ու չաբաթ մը ետք տեսած թէ մեղրը կը յորդի անկէ: Երբ իրեն հարց կը տրուի թէ Փարիզի նման մայրաքաղաքի մը մէջ պատրաստուած մեղրը ծխիկներու կճատին, բնածխային թըթուի կամ աղտիներու ազդեցութեան համը չունի՞, կը պատասխանէ թէ Փարիզ իր պարտէզներու, հանրապարտէզներու, գերեզմանատուներու ծաղիկներով հոյակապ միջավայր մըն է մեղուաբուծութեան համար: Պանթէօնի գերեզմանատունը օրինակ, բուսաբանական իսկական պարտէզ մըն է:

Պ. Փօքթոնի մեղրը ոսկեգոյն հիւթալի հեղուկ մըն է շատ քաղցր ու հոտաւէտ: Համտեսումի մը ընթացքին յունական, փորթուկալական եւ բրիտանական նմոյշներու մէջէն ան ընտրուած է որպէս լաւագոյն: Նախապէս կը վաճառուէր Օփերային խանութը, ներկայիս այդ մենաշնորհը կը վայելէ Ֆօշոնը որ 18 ֆրանքի կը գնէ 125 կրամը, ծախելու համար 52 ֆրանքի: Բայց փարիզցի մեղուաբոյծին համար կարեւորը շահը չէ:

Այսօր Փօքթոն հանգստեան կոչուած է. նպատակ չունի ընդարձակելու իր գործունէութիւնը երրորդ փեթակ մըն ալ աւելցնելով միւսներուն քով: Թաղին մէջ հարց կրնայ ստեղծել ատիկա եւ մանաւանդ ինք նպատակ չունի մեղրի գործատուն մը հիմնելու:

Կը մտածէ երբեմն գործունէութեան նըման այլ վայրեր գտնել. ո՛չ անշուշտ Պասթիյի օփերան իր արդիական ու ցուրտ շէնքով: Թիւըլըրին հրաշալի արդիւնք կրնար տալ. նաեւ Փալէ Ռուայալը ուր թմբրի 200 ծառեր կան: Ամբողջ հարցը հոն է որ կ'արտօնուի՞ իրեն փեթակներ զետեղել այդ շէնքերուն տանիքներուն վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մուրատեան համոյթը

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

«Պալատներ» Միութեան հրաւէրով Նոյեմբերի սկիզբը Հայաստանէն ժամանեց եւ Ֆրանսայի Հարաւային Շրջանը շրջագայութիւն մը կատարեց Հրաչիկ Մուրատեան համոյթը, սկսելով Լիոնէն, Ռոմանէն եւ ապա Թարասքոն, Վալրէաս, Մոնփըլիէ եւ Կրանս քաղաքները: Նախատեսուած ծրագրէն դուրս երկու օրուան այցելութիւն մը տուաւ Մարսէյլ Նոյեմբեր 11–ին եւ 12–ին, աշխատանքի հանդիպում մը ունենալով տեղւոյն Գեղամ Նուագախումբին հետ եւ հանդէս գալով Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Այս գործիքային նուագախումբը բազմաթիւ շրջագայութիւններ կատարած է Եւրոպայի զանազան երկիրները, ի մօտոյ պիտի երթայ Պարսկաստան, սակայն Ֆրանսա իր առաջին այցելութիւնն է:

Հրաչիկ Մուրատեան ծանօթ եւ վաստակաւոր երաժիշտ մըն է: Աւարտած է Երեւանի Ազգային Երաժշտանոցը: Նախ նուագած է ջութակ եւ ապա կանունէն, տասնըչորս տարեկանէն քեմանչա, Այսօր, ճանչցուած է որպէս վարպետներէն մին ազգային այս նուագարանին: Իր մէջ արհեստը եւ արուեստը հասած են կատարելագործութեան: Իր ասպարէզը ինքնին խօսուն է, Շուրջ երեսուն տարի ղեկավարած է Հայաստանի երգի եւ պարի «Թաթուլ Ալթունեան» ծանօթ համոյթը, ինչպէս նաեւ ստանձնած է Արեւ Պողտասարեան խումբի գեղարուեստական ղեկավարութիւնը: Արժանացած է մէկէ աւելի տիտղոսներու, ինչպէս «Խորհրդային Միութեան մենակատար»ի եւ ստացած բազմաթիւ վարձատրութիւններ եւ մրցանակներ:

1978–ին է որ կը կազմէ իր հաւաքականը իր իսկ անունով՝ «Հրաչիկ Մուրատեան համոյթ» եօթը հոգինոց կազմով մը, եւ այդպէս ալ կը շարունակուի ու կը մնայ: Խումբն է որ կը պատրաստէ իր յայտագիրը քաղուած ժողովրդական, գուսանական, քնարերգական, աշուղական, ազգային, պարային երաժշտութենէն, երգերէն, մեղեդիներէն:

Նուագախումբը կը ներկայանայ, այսօր, հետեւեալ կազմով. Լուսիկ Ղարիբեան (տուտուկ), Արազ Օրտինեան (դհոլ), Վանիկ Մկրտչեան (երգ), Գեղամ Յարութիւնեան (ձեռնադաշնակ), Գագիկ Մկրտչեան (շւի), Յովիկ Սարգսեան (քանոն եւ երգ) եւ վարպետ՝ Հրաչիկ Մուրատեան (քեմանչա):

Նոյեմբեր 12–ին, նախաձեռնութեամբ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան եւ Գեղամ Նուագախումբին, «Հրաչիկ Մուրատեան համոյթը» համերգ մը տուաւ որ հակառակ ծրագրէն դուրս եւ հապճեպով պատրաստուած ըլլալուն նկատելի թիւով ունկնդիրներու բազմութիւն մը քաշեց Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը եւ որոնց համար եղաւ գեղարուեստական կատարեալ վայելք մը: Լուսիկ Ղարիբեանի տուտուկը հայրենաբաղձութեան շունչ մը բերաւ հայրենի սարերէն եւ հովիտներէն: Արազ Օրտինեանի դհոլը տուաւ կշռոյթ եւ չափ: Գագիկ Մկրտչեանի շւին լսեցուց հովիւին կանչը: Վանիկ Մկրտչեան լաւագոյնս մեկնաբանեց աշուղական երգերը: Յովիկ Սարգսեան, քանոն եւ երգ, ու Գեղամ Յարութիւնեան եղան իրենց ընկերներու մակարդակին: Իսկ Հրաչիկ Մուրատեան զրուցեց, ապրեցուց եւ ապրեցաւ իր քեմանչային հետ:

«Հրաչիկ Մուրատեան համոյթը» հրամցուց հետեւեալ յայտագիրը. – «Ա. մաս՝ «Գարնանային մեղեդի» (նուագախումբ), «Անոյշ Հայաստան» եւ «Աշխարհումն իմն դու ես» (երգ՝ Վ. Մկրտչեան), «Անգութ աղջիկ» (տուտուկ՝ Լ. Ղարիբեան), «Արտուտիկ» (նուագախումբ), «Մշոյ հովիւի կանչ» (շւի՝ Գ. Մկրտչեան), «Դու օրորա, չորորա» (զուգերգ՝ Յ. Սարգսեան եւ Վ. Մկրտչեան), «Կշռոյթներ» (դհոլ՝ Ա. Օրտինեան), «Վախենամ քնեմ» (երգ՝ Յ. Սարգսեան), «Շողումէս» (երգ՝ Վ. Մկրտչեան) եւ «Շալախօ» (նուագախումբ). իսկ Բ. մաս՝ «Տօնական պար» (նուագախումբ), «Նայէ եւ Նինօ» ու «Բլբուլի հիդ» (երգ՝ Վ. Մկրտչեան), «Առաւօտն անտառում» (շւի՝ Լ. Ղարիբեան), «Հարսանեկան պար» (քլարինէթ՝ Լ. Ղարիբեան), «Կանչում է կանչում» (զուգերգ՝ Յ. Սարգսեան եւ Վ. Մկրտչեան), «Հաւատի երգ» (երգ՝ Վ. Մկրտչեան), «Ու յուռ մենակ» (քեմանչա՝ Հ. Մուրատեան) եւ «Շիրակ» (նուագախումբ):

Ունկնդիրները խանդավառուեցան, Սրահը ոտքի վրայ երկար ծափահարեց արուեստագէտները: Հրաչիկ Մուրատեան երեք «պիս» բրաւ եւ նուագախումբը այլ «պիս»ով մը փակեց համերգը:

Յայտագիրը ներկայացուց Սարգիս Խօրտէքեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Այդ պատանին մեր ագարակին մօտերը քանի մը փէտան անձնական հող ունէր, հօրմէն՝ իրեն ու երկու խորթ եղբայրներուն ժառանգութիւն մնացած, զոր կը մշակէր: Զինուորական ծառայութեան համար կը կանչուի ու այն ատեն մայրը կ'ըսէ իրեն.

– Դուն պիտի երթաս զինուորական ծառայութեան մէջ չարչարուիս ու թերեւս մեռնիս ու քու խորթ եղբայրներդ պիտի տանին քու բաժինդ ալ. մեկնելէ առաջ մեռցո՛ւր զանոնք որ գոնէ քու իրաւունքդ չուտեն եւ եթէ երբեք ծառայութիւնը կատարես ու դառնաս գաս, լաւ վիճակ մը ունենաս:

Վերջապէս այս տեսակ խրատներով կը յաջողի զաւակը ոճրագործութեան մղել:

Պատանին գիշեր մը կացինը կ'առնէ ու քունի մէջ եղող իր երկու եղբայրները կը սպաննէ: Հետեւեալ օրն իսկ ոճրագործը կը ձերբակալուի եւ թէթեւ ուրացումէ մը ետքը ամէն բան կը խոստովանի, որուն հետեւանքը կ'ըլլայ իր մօր ձերբակալումն ալ:

Բայց ի վերջոյ մայրը ազատ կը թողուի ու տղան կը դատապարտուի մահուան պատիժի:

Մահուան պատիժը, որ Եգիպտոսի մէջ կախաղանի վրայ կը գործադրուի, տեղի պիտի ունենար Ֆառասքուր, որ մեր ագարակէն մէկուկէս ժամ հեռաւորութեամբ քաղաք մըն էր:

Վճիռը պիտի գործադրուէր, ըստ սովորութեան, արշալոյսին, ուստի ես եւ Զուիցերիացի Նագիրը մութին ճամբայ ելանք ներկայ գտնուելու համար այդ տխուր արարողութեան:

Ագարակի մը մէջ ժամանցի միջոցները այնքա՛ն հազուագիւտ են որ ամէն ներկայացած առիթէ պէտք է օգտուիլ առանց շատ բարակը նայելու:

Երբ հասանք բանտին հրապարակը, արդէն կախաղանը կանգնած էին եւ բազմութիւնը խուռներամ ամէն կողմէ կը հասնէր հետզհետէ:

Մեզի պատուոյ տեղ մը տուին ճիշդ կախաղանին քովը, Ֆառասքուրի միւտիրին ու հարկըրապետին քով:

Արշալոյսին՝ երբ արեւը տակաւին չէր ծագած, բանտին դուռը բացուեցաւ եւ մահապարտը դուրս հանուեցաւ ոստիկաններէ շրջապատուած, մինչ դահճապետը, Սայիտցի հսկայ խափշիկ մը, եւ իր երկու օգնականները կախաղանին ոտքը կը սպասէին:

Ոճրագործ պատանի ահռելի կերպարանք մը ունէր եւ երեսին գոյնը կապոյտի ու կանանչի խառնուրդ մըն էր պարզապէս, այսուհանդերձ բաւական հաստատ քայլերով կը յառաջանար, թեւերը պնդօրէն ետին կապուած:

Կին մը եւ աղջիկ մը կեցած էին մեր քով:

– Ոճրագործին մայրն ու քոյրն է, փըսփըսաց մեզի միւտիրը. ա՛յն որ իր զաւակը մղած է ոճիրը գործելու...:

Մահապարտը նախ բերին այդ երկու կիներուն քով: Աղջիկը կը հեծկլտար, իսկ մայրը անզգայ կեցած էր: Պատանին երբ զայն տեսաւ, գլուխը անդին դարձուց առանց բառ մը արտասանելու, մինչ կինը ձեռքը տղուն ուսին զարնելով, իբրեւ յետին մխիթարանք ըսաւ.

– Հալլի տիւնեա, եա՛ վէլէտ, հալի տիւնեա...

(Աշխարհի վիճակը այս է, տղա՛ս.)

Կարծեմ այդ միջոցին պառաւ ջատուկը ներքնապէս կը հրճուէր հողը ամբողջովին իրեն մնալուն համար:

Այս տեսակցութենէն ետքը հարցուցին մահապարտին թէ բան մը կ'ուզէ՞ր:

– Քիչ մը ջուր, մրմռաց անլսելի ձայնով մը:

Ջուր բերին իրեն եւ ոստիկան մը մեզի ըսաւ թէ առտուընէ ի վեր անընդհատ ջուր խմած էր առանց կարենալ բառ մը արտասանելու:

Յետոյ զինքը տարին կախաղանին ոտքը, ուրկէ սանդուխով մը վրան պիտի ելլէր:

Երբ սանդուխին քով հասաւ ոստիկանները զինքը յանձնեցին դահճապետին ու իր օգնականներուն եւ իրենք մէկ կողմ քաշուեցան:

Պատանին, որ մինչեւ այդ վայրկեանը գիշերաշրջիկի մը երեւոյթովը կը քալէր, երբ կախաղանին սանդուխը տեսաւ, զոր կարծեմ առաջին անգամ նշմարեց, թէեւ իր աչքին առջեւն էր այն, ահաւոր ցընցում մը ունեցաւ եւ սոսկումով ոստում մը ըրաւ դէպի ետեւ:

Այն ատեն գլխաւոր դահիճը, հսկայ Սայիտցին անոր ծոծրակէն բռնեց ու սանդուխներէն վեր հանեց իր երկու օգնականներուն հետ:

Վերը պատանին կրկին ընդվզեցաւ երբ չուանը իր վիզը անցընել կ'ուզէին:

Տեսանք որ դահճապետը այդ րոպէին ծռեցաւ դէպի մահապարտը եւ անոր ականջին բաներ մը փսփսաց:

Պատանին իսկոյն հանդարտեցաւ եւ թոյլ տուաւ որ աղէտալի չուանը անցընեն;

Յետոյ զսպանակի մը վրայ կոխուելուն պէս, այն տախտակները՝ որոնց վրայ կեցած էր մահապարտը, բացուեցան ու ոճրագործին մարմինը իջաւ վար ու օդին մէջ կախուած մնաց, մինչ իր ամբողջ անդամները ջղաձգային չարաշուք ցընցումով մը կը պրկուէին:

Այդ չարչարանքը հազիւ մէկ – երկու վայրկեան տեւեց:

Կառավարական բժիշկը, որ կախեալին քով կեցած ու բազկերակը բռնած էր, ձեռքը վար առաւ եւ ըսաւ:

– Մեռա՛ւ:

Իսկոյն Խըտիվին ուղղուած պաշտօնական հեռագիր մը խմբագրուեցաւ եւ ղըրկուեցաւ ծանուցանող թէ արդարութիւնը գործադրուած էր:

(Շար. 40)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի Համազասպ Մոմճեանի թարմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գաւէզեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մաղէն Պատալեանի մահուան քառասունքին առթիւ «Հայաստան» Հիմնադրամին 500 Ֆր. նուիրած են Տէր եւ Տիկին Հրաչ Մարտիրոսեան (խոէն) եւ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէրեան:

«Յառաջ»ին 500 Ֆր. կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

MARSEILLE

l'Ecole arménienne
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
organise

un SUPER LOTO

Samedi 30 Novembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e
— Tél. : 04 91 77 84 70

Le Gros Lot

Un week-end en **Tunisie**
pour 2 personnes
offert par
Prado-Voyage Selectour

Venez nombreux!

Encouragez le développement culturel de nos élèves.

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՏՕՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ 66-ՐԴ
ԵՒ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ 63-ՐԴ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցին կը տօնախմբէ իր Շինութեան եւ Անուանակոչութեան զոյգ հանդիսութիւնները Նոյեմբեր 24, Կիրակի օր:

Այս առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Ծառայողներուն, սարկաւագներուն, ապասաւորներուն, բարերարներուն, շինութեան յանձնախումբի եւ Թաղական խորհրդոյ անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոն եւ Ռոն-Ալփի Շրջանը

Առընթերակայութեամբ
Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան

Յաւարտ պատարագի, տեղի պիտի ունենայ օրհնութիւնը Մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին ներկայ կ'ըլլայ Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի նախագահ Լիւսիէն Վէյկան եւ ի մասնաւոր հրաւիրուած մեր եկեղեցւոյ Շրջանին իշխանութեան բոլոր ընտրուած անձնաւորութիւնները:

Արարողութեանց եւ Մատաղի բաշխումէ յետոյ՝ «Դինճօն» մը տեղի պիտի ունենայ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Թաղին եւ Շրջակայքի ժողովուրդէն իր խուռներամ ներկայութիւնով յարգել յիշատակը Թաղիս ննջեցեալներուն:

Մատաղի մասնակցութեան փափաքողները կրնան դիմել Թաղականութեան:

LE MOUVEMENT DES ARMENIENS
DE FRANCE POUR LE PROGRES
avec la participation de l'Association
des Anciens Combattants et Résistants
d'origine arménienne
organise

**UN PELERINAGE
DU SOUVENIR**

Hommage aux Résistants
du Groupe Manouchian
dit de «l'Affiche Rouge»
arrêtés et emprisonnés en novembre 1943

**le Samedi 23 novembre à 10 heures
Esplanade du Mont-Valérien**

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏ
ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ

կը խօսին՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
եւ
ՓՐՈՖ. Ժ. Փ. ՄԱՀԷ

կ'արտասանեն՝
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ - ԱՐԱՔՍ
եւ
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30-ին Հայ կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին մէջ
10 bis, rue Thoin, 75005 Paris
Métro Cardinal-Lemoine

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

A l'occasion du 150ème anniversaire de leur naissance,
les Eglises Evangéliques Arméniennes de la Région Parisienne
présentent le film :

«L'audace de la foi»

un regard actuel sur les *Eglises Evangéliques Arméniennes de France* et leurs actions, depuis leur arrivée à Marseille en 1924 et jusqu'à nos jours.

Vendredi 22 Novembre à 20 heures 30
28, avenue Bourgain, 55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

Samedi 23 Novembre à 20 heures 30
8, rue du Groupe Manouchian, 94140 Alfortville

Dimanche 24 Novembre à 15 heures
8 bis, rue des Ternes, 75017 Paris

Ce film en langue française, de 55 minutes,
a été réalisé par *Ardavazd EGOYAN*,
Directeur et Producteur de la 3ème chaîne de la télévision d'Arménie.

— COLLATION —

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ
(LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօն Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ՝
ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - ԼՈԹՕ
Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
Նոյեմբեր 24, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, վիճակահանութեան բազմաթիւ գեղեցիկ առարկաներ:

CONCERT
EXCEPTIONNEL
DU
Chœur
SIPAN-KOMITAS

à l'OPERA COMIQUE
2, Place Boieldieu, 75002 PARIS — M° Richelieu-Drouot
SAMEDI 30 NOVEMBRE à 20 heures 30 précises
ouverture des portes à 19 h 30

Sous la présidence d'honneur de Monsieur
Philippe DOUSTE-BLAZY
Ministre de la Culture et de la Francophonie

AU PROGRAMME :

NANOR
de P. GANATCHIAN
(Nouvelle orchestration
de G. APRIKIAN)
Première Audition.

**NAISSANCE
de DAVID de SASSOUN**
Oratorio de G. APRIKIAN

Solistes :
Fabienne Chanoyan (soprano)
Sonia Nigoghossian (mezzo)
Philippe Fourcade (baryton)
Berdassar Ohanian (baryton)

Chœur SIPAN - KOMITAS
Chœur Français d'Oratorio
Chœur des Elèves du Collège Arménien «Tebrotzassère»
Orchestre Symphonique BELL'ARTE

l'ensemble sous la direction de **GARBIS APRIKIAN**

Prix des places : 350 F. — 300 F. — 250 F. — 200 F. — 150 F. — 100 F.
Réservations : Auprès des membres de la Chorale;
A l'Opéra Comique : Tél.: 01. 42. 44. 45. 46.
Réservations et renseignements: Tél. : 01. 48. 59. 65. 07 / 01. 34. 61. 94. 97

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15-ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը

U.G.A.B. - Rhône-Alpes

90EME ANNIVERSAIRE

FESTIVITES DE CLOTURE

sous la présidence effective du
DR EDOUARD ATAMIAN
Président du Comité Régional de l'U.G.A.B. FRANCE

— LYON

DINER — RENCONTRE
Vendredi 22 Novembre 20 heures 30

— VIENNE

DEJEUNER — RENCONTRE
Samedi 23 Novembre à 12 heures

— VALENCE

DINER — RENCONTRE
Samedi 21 Décembre à 20 heures 30

— ST-CHAMONT

RENCONTRE
Dimanche 22 Décembre à 15 heures

Toutes ces rencontres auront lieu dans les centres de l'U.G.A.B de ces villes.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23-24
SAMEDI - DIMANCHE
23-24 NOVEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.990
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.990

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ

Նոյեմբեր 21–ին, Սահմանադրական դատարանը հետեւեալ որոշումը տուած է Վազգէն Մանուկեանի եւ Աշոտ Մանուչարեանի այն դիմումին մասին որ կը վերաբերէր նախագահական ընտրութիւնը չեղեալ համարելու անկանոնութեանց պատճառով:

Ընդդիմադիր ճակատին համար որոշումը «անակնկալ» մը չէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ
1996 Թ. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 22-ԻՆ ԿԱՅԱՑԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ ՎԻՃԱՐԿԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղաք Երեւան, 22 Նոյեմբերի, 1996 թ.

Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրական դատարանը նախագահութեամբ Սահմանադրական դատարանի նախագահ Յարութիւնեանի, կազմով ՍԴ-ի նախագահի տեղակալ Ստեփանեանի, ՍԴ-ի անդամներ Գիւլումեանի, Խաչատրեանի, Յովհաննիսեանի, Նազարեանի, Պօղոսեանի, Սահակեանի, Սեւեանի, մասնակցութեամբ Հանրապետութեան նախագահի թեկնածու Վազգէն Մանուկեանի ներկայացուցիչներ Քոչարեանի, Խաչատրեանի, Ջանոյեանի, Հանրապետութեան նախագահի թեկնածու Աշոտ Մանուչարեանի ներկայացուցիչներ Արշակեանի, Զօլեանի, Ասրեանի, պատասխանող կողմի՝ Կենտրոնական Ընտրական Յանձնաժողովի ներկայացուցիչներ Բեգլարեանի, Մուկուչեանի, Նազարեանի, ղեկավարուելով Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան 100-րդ յօդուածի 3-րդ կէտով, 101-րդ յօդուածի 3-րդ կէտով, ՍԴ-ի մասին Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքի 5-րդ յօդուածի 3-րդ կէտով, 25-րդ յօդուածի 3-րդ կէտով եւ 57-րդ յօդուածով, դռնբաց նիստում քննեց 1996 թ. Սեպտեմբերի 22-ին կայացած ՀՀ նախագահի ընտրութեան արդիւնքները վիճարկելու վերաբերեալ գործը:

...Ելնելով գործի քննութեան արդիւնքներից, ղեկավարուելով ՀՀ Սահմանադրութեան 51-րդ յօդուածով, 100-րդ յօդուածի 3-րդ կէտով, 102-րդ յօդուածի առաջին եւ երրորդ մասերով, ՍԴ-ի մասին ՀՀ օրէնքի 5-րդ յօդուածի 3-րդ կէտով, 67-րդ եւ 68-րդ յօդուածներով, Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրական դատարանը որոշեց.

1. Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուներ Վազգէն Մանուկեանի եւ Աշոտ Մանուչարեանի պահանջը Հանրապետութեան նախագահի 1996 թ. Սեպտեմբերի 22-ի ընտրութեան արդիւնքները եւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ ընտրուելու մասին Կենտրոնական Ընտրական Յանձնաժողովի 1996 թ. Սեպտեմբերի 29-ի որոշումն անվաւեր ճանաչելու մասին մերժել:

2. Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան 102-րդ յօդուածի 2-րդ մասին համաձայն, սոյն որոշումը վերջնական է, վերանայման ենթակայ չէ, ուժի մէջ է մտնում հրապարակման պահից:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 20 / 22)

Լ. ԶՈՒՐԱԲԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի նախագահի մամուլի քարտուղար Լեւոն Զուրաբեան ընդառաջելով «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին խնդրանքին մեկնաբանած է Հայաստանի նախագահական ընտրութեան առընչութեամբ Եւրոպական Խորհրդարանին ընդունած բանաձեւը, ան ըսած է. – «Ցաւում ենք, որ չճշդուած եւ անստոյգ տուեալների հիման վրայ նման յայտարարութիւն է արուել: Մասնաւորապէս չեն համապատասխանում իրականութեանը յայտարարութեան մէջ տեղ գտած պնդումները 8 պատգամաւորների ձերբակալելու եւ մամուլի լռեցման մասին: Բայց այդ, ոչ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ն, ոչ Եւրոպայի խորհուրդը, ոչ էլ որեւէ դիտորդական առաքելութիւն ընտրութիւնների արդիւնքները կասկածի չեն ենթարկել: Ամենատարօրինակն այն է, որ Պառլամենտի խորհրդարանականների կողմից լռութեան է մատնուած Հայաստանի խորհրդարանի դէմ ընդդիմութեան կատարած գազանային բռնութիւնը, մինչդեռ այն դատապարտուեց բազմաթիւ, այդ թւում Եւրոպական Միութեան անդամ երկրների կողմից, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի խորհուրդի պատուիրակութեան զեկուցագրում», Լ. Զուրաբեան եզրափակելով ըսած է. – «Անհասկանալի է նաեւ առանձին ընտրատարածքներում կրկնակի ընտրութիւններ անցկացնելու կոչերը, որը չի համապատասխանում Հայաստանի օրէնսդրութեանը»:

***

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ԵՒ Հ.Յ.Դ.

Հ.Յ.Դ. Հայաստանի պատասխանատու Մարմնի ներկայացուցիչներէն մէկը, որ չէ փափաքած հրապարակել իր անունը, «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին ըսած է, որ Եւրոպական Խորհրդարանի վերջին յայտարարութիւնը, զոր իրենք ի դէպ ունէին աւելի կանուխ եւ միայն այսօր հրահանգ ստացած են տպագրելու, նպատակ ունի Հայաստանը օգտագործել, մինչեւ Լիզպոնի վեհաժողովը Լ. Ղարաբաղի վրայ ճնշում բանեցնելու նպատակին, քանի որ նկատի առնելով Ազրպէյճանի կոշտ դիրքորոշումը, Հայաստանն ու ԼՂՀ-ն աւելի մեծ յոյսեր ունին Լիզպոնի մէջ յաջողութիւն ձեռք ձգելու: Ան ցաւով յայտնած է որ Եւրոպական Խորհրդարանի այս բանաձեւին ընդունման մէջ դեր ունեցած են Հ.Յ.Դ. Բիւրոն եւ Հ.Յ.Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբերէն մէկը: Պատահարը համարելով վիրաւորական, ան նշած է նաեւ որ չի բացառեր այս ուղղութեամբ հրապարակաւ հանդէս գալ: Իր տեղեկութիւններուն համաձայն, Հ.Յ.Դ.-ն օգտագործած է իր սերտ յարաբերութիւնները Եւրոպական Միութեան և Եւրոպական Խորհրդարանի անդամ երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւններուն հետ, որոնց աջակցութեամբ ալ կ'ընդունուին այդ մարմիններու բանաձեւերը: Հ.Յ.Դ.-ն անոնց օժանդակութեամբ նաեւ անդամագրուեցաւ միջազգային ընկերվարականին: Հ.Յ.Դ.-ի պատասխանատու մարմնի այս ներկայացուցիչը աւելցուցած է նաեւ որ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի պատասխանատուներէ կազմուած խումբ մը վերջերս Եւրոպական Խորհրդարանի բանաձեւին ընդունուելէն առաջ, կարեւոր հանդիպումներ ունեցած է Սթրազպուրկի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵՌՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ եւ իրենց գործատէրերու միջեւ բանակցութիւնները ձախողած էին Հինգշաբթիէն Ուրբաթ (Նոյեմբեր 21/22) գիշեր եւ բեռնատարներու վարորդները դուրս քաշած գացած էին առաւօտեան 4-ին: Պահանջներէն (աշխատավարձքի յաւելում, յաւելեալ ժամերու վճարում, պայմաններու բարելաւում) միայն մէկը նկատի առնուած էր որ կը վերաբերէր հանգստեան կոչուելու տարիքին (55). այդ կէտն ալ պէտք է վաւերացուի կառավարութեան կողմէ: Բանակցութիւնները կը վերսկսէին Ուրբաթ իրիկուն: Կարգ մը շրջաններ, գլխաւորաբար Պորտօ, վառելանիւթի տագնապ սկսած է:

ԹՈՒՐՔԻԱ պիտի մերժէ Մեռա ծրագրի եւրոպական գումարները (սահմանուած միջերկրականեան երկիրներուն) եթէ պայմաններ դրուին անոնց օգտագործման համար: Թանսու Չիլլէր այս որոշումը փոխանցած է Հանս վան տէն Պրէօքի որ պատասխանատուն է Եւրոպական Միութեան արտաքին յարաբերութիւններուն: Տիկին Չիլլէր կը ճշդէ որ Թուրքիա չընդունիր այդ գումարները եթէ պարտադրուի որ անոնք գործածուին միայն քիւրտ մեծամասնութիւն ունեցող հարաւ-արեւելեան Թուրքիոյ շրջանին ծրագրերուն, ինչպէս պահանջած է Եւրոպական Խորհրդարանը: Մեռա ծրագիրը կը վերաբերի 12 երկիրներու որոնց մէջ են Թուրքիա, Յունաստան եւ այս վերջինը մինչեւ անցեալ Յուլիս արգելք հանդիսացած էր անոր գործադրութեան: Յուլիսին, սակայն, վերջ դրաւ իր վերապահութիւններուն չըրկելու համար միւս 11 երկիրները:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ 1917-ի բոլշեւիկեան Յեղափոխութենէն ի վեր իր առաջին փոխառութիւնը հրապարակեց յաջողութեամբ: Մէկ միլիառ տոլարի (5 միլիառ Ֆր.) այս փոխառութիւնը միջազգային շուկաներուն վրայ, պէտք է թոյլ տայ որ պարապ սնտուկները լեցուին:

ԵԱՇԱՐ ՔԵՄԱԼ, Թուրք գրագէտը, Շուէտ հասած է ուր ժամանակաւոր ապաստան կ'ուզէ գտնել, ըստ ՓԷՆ – Քլէօպի: Շուէտի կառավարութիւնը ժամանակաւոր կեցութեան արտօնութիւն տուած է գրագէտին որ յետաձգումով դատապարտուած է իր երկրին մէջ. իր փաստաբանը՝ Էնվէր Նալպանտ կը հերքէ որ «քաղաքական ապաստանի» դիմում ըրած ըլլայ:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ Խորհրդարանին մէջ Նոյեմբեր 18 - 21 տեղի ունեցած է Քիւրտիստանի աքսորեալ Խորհրդարանին 6-րդ համագումարը, հակառակ Թուրքիոյ խոչընդոտելու ջանքերուն: Խորհրդարանի նախագահը իր ճառին մէջ շեշտած է որ աքսորեալ Խորհրդարանը հայրենի հողին վրայ պիտի փոխադրուի, վերածուելու համար «Դաշնակցային Խորհրդարան»ի:

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ Խորայէլեան բանակի մէկ ձեռնառումբին պայթումէն երեք պաղեստինցի մանուկներ մեռած են: Կ'ըսուի թէ արկածի հետեւանք է:

ԱՆՏՐԷ ՄԱԼՐՈՅԻ աճիւնները Պանթէոն կը փոխադրուին Նոյեմբեր 23-ին եւ այս առթիւ գրաւոր թէ բերանացի բոլոր մեդիաները մրցակցութեան ելած են ոգեկոչելու համար գրագէտին յիշատակը:

ԻՍԻԻ երեսփոխան-քաղաքապետը՝ Անտրէ Սանթինի այս տարի եւս ստացաւ քաղաքական իմուրի մրցանակը սա նախադասութեան համար (անթարգմանելի). – «Alain Juppé voulait un gouvernement ramassé, il n'est pas loin de l'avoir»: Նոյն մրցանակին արժանացած էր 1989-ին, 1990-ին: Այս առթիւ կը յիշուի նաեւ իր մէկ ուրիշ խօսքը՝ «Շատ բան եղաւ Ֆր. Միթերանի թաղումին համար: Նոյնքան բան չեղաւ 1981-ին Վ. Ժիսքար-տ'Էսթէնի համար»:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԱՅՑԵԼԷ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Ֆրանսայի մեր զաւակներուն, թէ Նորին Ս. Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքն ու Կաթողիկոսը Ամենայն Հայոց, ընդառաջելով Ֆրանսական Պետութեան, մեր եկեղեցիներուն ու ֆրանսահայ համայնքին հրաւէրներուն, շնորհ կ'ընէ հովուապետական այցելութեան գալ իր հոգեւոր զաւակներուն՝ Ֆրանսա, յառաջիկայ 23 Յունուարէն 6 Փետրուար (23-էն 27 Յունուար՝ Փարիզ եւ Շրջանը, 28 Յունուարէն 1 Փետրուար՝ Մարսէյլ եւ Հարաւային Ֆրանսա, 1 Փետրուարէն 4 Փետրուար՝ Լիոն եւ Ռոն-Ալփի Շրջանը, 5 եւ 6 Փետրուար՝ Փարիզ):

Այս երջանիկ պարագան յայտնելով մեր ժողովուրդին, կոչ կ'ընենք ամէնուն որպէսզի բազմերամ շրջապատեն Հայոց Հայրապետը, մասնակցելով իր այցելութեան առթիւ տեղի ունենալիք բոլոր ձեռնարկներուն, ու մատչիլ ի համբոյր Անոր Սուրբ Աջոյն՝ ստանալով Նորին Ս. Օծութեան օրհնութիւնը:

Շուտով կը յայտարարենք Վեհափառ Հայրապետի կեցութեան յայտագիրը:

Մինչ այդ, աւելորդ չենք նկատեր հրաւիրել համայնքիս բոլոր կազմակերպութիւններն ու նախաձեռնութիւնները՝ չնախատեսել այլ ձեռնարկներ ու չխաչաձեւել Հայրապետին այցելութեան ծրագիրը՝ որ պէտք է ըլլայ մեծավայելուչ ու համայնական:

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ԱՐԱՐԱՏԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ԿՐԱԿԻ ԼԵՌՆ Է...

Քրտական «Էօզկիւր փոլիթիքա» օրաթերթը որ մէկէ աւելի անգամներ որպէս «քրտական» մշակոյթի կոթողներ հրատարակած է Արեւմտահայաստանէն եկեղեցիներու նկարներ, Նոյեմբեր 21-ի թիւով ալ նոյն իմաստով էջ մը ունի Արարատի մասին: Ակնարկելով անոր թրքական Աղրի կամ Աղրը անուանումին, հեղինակը կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնը. այդ անունը ձեւափոխումն է քրտական «Ակիր» բառին որ հուր կը նշանակէ: Լեռը կոչուած է «հրեղէն լեռ» ինչ որ կը յատկանշէ անոր հրաբուխ ըլլալու պարագան: Կը տրուին այլ ժողովուրդներու կողմէ անոր տրուած անուանումներն ալ ուր կ'ըսուի թէ Հայերը զայն Մասիս կը կոչեն, իսկ Ս. Գիրքին մէջ կը կոչուի Արարատ: Գրութիւնը կը շեշտէ քրտական պատմութեան 1920-30-ական թուականներու դրուագներուն լերան շուրջ կեդրոնացումի պարագան, ինչ որ մշակութայինէն զատ պատմական հանգամանք մըն ալ կը վերագրէ անոր, քրտական իրականութեան մէջ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐԱՏԻՊ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

● «ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ», հեղինակ՝ Տ. Գրիգոր Ա. Քհնյ. Ֆարաճեան, 152 էջ, Պէյրութ, 1996:

Ճիշդ 85—ամեայ, ծերունազարդ եւ ալեւոր մտաւորական համակրելի քահանայ մըն է հեղինակը փոքրածաւալ այս գիրքին, որ լոյսին եկած է պարզունակ խորագրով մը – «Դրուագներ իրական կեանքէ»: Կեանք մը, որ սկիզբ կ'առնէ Հայկական Կիլիկիոյ [illegible] Սիս քաղաքէն ու կ'երկարի մինչեւ Թրիփոլի եւ Պէյրութ, հոն ուր կը քահանայագործէ հեղինակը 25 տարիներէ ի վեր:

Ֆարաճեան Քհնյ. իր գիրքը բաժնած է երկու մասի: [illegible] 1918 — 1920 տարիներուն վրայ, երբ «Հայոց ժամանա- [illegible] (էջ 23): [illegible] ճակատագրական անցքերուն:

Երկրորդ բաժնով, Ֆարաճեան Քհնյ. Թուղթին յանձնած է հովուական իր ծառայութեան ընթացքին պատահած յիշատակելի դրուագներ, որոնք մեծաւ մասամբ Թիրախ ունին հայ ընտանիքը, ազգային կեանքը, առաւել եւս՝ բո՛ն իսկ ժողովուրդը:

Առօրեայ մեր կեանքին հարազատ մէկ պատկերն է ասիկա, գծագրուած ծայրայեղօրէն պարզունակ ոճով ու նոյնքան պարզ ու անպաճոյճ հայերէնով: Ու ինչպէս կը գրէ իր յառաջաբանին մէջ հեղինակին Թոռը՝ Գրիգոր Վրդ. Չիֆթճեան (Անթիլիասի միաբաններէն), «Կեանքը այստեղ կը պատկերանայ այնպէս ինչպէս որ է. առանց վարագուրումներու կամ չզարչապատման ճիգի»:

Մեր կողմէն աւելցնենք, որ այս մանրապատումները կարդալով՝ անգամ մը եւս հաստատած կ'ըլլանք Թէ մեր ընտանեկան բարքերը որքա՜ն խաթարուած են...: Բարքեր, որոնց ամէնօրեայ ականատեսները կ'ըլլան մեր քահանայ հայրերը՝ ժողովուրդին հետ իրենց մնայուն շփումներով:

Լեզուական Թերութիւններու կողքին, գիրքը զերծ չէ նաեւ ուղղագրական վրիպներէ:

***

● «ՄԵՍԵՐԸ...», հեղինակ՝ Հայկ Ալլահվերտեան, «Սիփան» հրատարակչատուն, Պէյրութ, 1996, 110 էջ:

Գրական բովանդակութեամբ փոքրածաւալ այս հատորին հեղինակը, աննշան բացառութիւններով, գրեթէ անծանօթ մըն է Սփիւռքի մէջ: Ծագումով Հալէպահայ, 1944 — 1948 եղած է սան Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանը, հուսկ Ամերիկա անցնելով (Շիքակօ) մասնագիտացած է մանրէաբանութեան ու կենսաբանութեան մէջ, շարունակելով պահպանել անեղծ սէր մը հայ մշակոյթին, մասնաւորաբար հայ գրականութեան հանդէպ: Այս առընչութեամբ, առիթով մը ան արձանագրած է հետեւեալ միտքը. — «Տարիներու ընթացքին յաճախ ես ինծի հարց տուած եմ թէ ո՞րը կը նախընտրեմ կամ աւելի կը սիրեմ. իմ մասնագիտութի՞ւնս թէ գրականութիւնն ու գրելը: Պատասխանս միշտ հետեւեալը եղած է. — Առաջինը իմ կինս է, իսկ երկրորդը՝ սիրուհիս: Մին նեցուկ կը կանգնի ինծի ու կը հոգայ զիս նիւթապէս, մինչ երկրորդը՝ հոգեպէս: Ի՞նչպէս կրնայի ընտրութիւն ընել երկուքին միջեւ»,

Անտարբերագալելի սէր մը, ուրեմն, որ ծնունդ տուած է երկու գիրքերու: Մին հրատարակուած տասնամեակ մը առաջ («Շիքակօ եւ Ինքնութիւն»), միւսը լոյսին եկած նորերս, իր վաղեմի դասընկերոջ եւ բարեկամին՝ բժ. Թորոս Թորանեանի նախաձեռնութեամբ եւ յառաջաբանով:

Ներկայ հրատարակութիւնը, իր նախորդին նման, գրական դիմաստուերներու ծաղկաքաղ մըն է, ուր կողք-կողքի են բերուած Ուիլեմ Սարոյեանը, դարուս սպանացի հռչակաւոր բանաստեղծներէն

Ֆիլմերը Կարոլա Լոբյան, Կոմիտասը, [illegible] Լոյս Գայլըն: Այլ խօսքով «Մենքը»:

[illegible]

«Նուշանեան յղկեց ու ձեւաւորեց արեւմտահայ լեզուն: Ծառուկեան զինք կացուց ու շպարեց զայն: Արեւմտահայբէնի թերեւս վերջին լեզուայարդարն էր ինք:

... Ծառուկեան եզակի տաղանդներու շնորհուած արտակարգ ձիրք մըն ալ ունէր. բարդ մտածումները պարզացնելու, յստակացնելու ոնի բնական սահունութիւն մը: ... Այն ինչ որ Հէմինկուէյ ու Սարոյեան ըրին ամերիկեան արձակին՝ նոյնը բրաւ Ծառուկեան արեւմտահայ արձակին համար: Այդ յոգնած ու ճապաղած լեզուն արդիականացուց՝ սուր ու կտրուկ, առոյգ ու արագ դիւրահոսութիւն մը տալով անոր:

...Ծառուկեանի կողքին քիչերուն տրուեցաւ խորունկ ապրումը ունենալ Սփիւռքի մղձաւանջներուն, անոր կրքոտ տագնապներուն, անոր դալկոտ տւայտանքներուն:

Այո՛, քաղաքական վերլուծողը, ջերմեռանդ հռետորը Ծառուկեանի մէջ, երբեմն խրեցաւ միջ-կուսակցական հակամարտութիւններու ճահիճին մէջ: Բայց ստեղծագործ արուեստագէտը իր ներշընչումը առաւ միայն ու միայն Հայուն առհաւական խորութիւններէն բխող անաղարտ ու անկեղծ ակունքներէ:

Եթէ այդ մաքուր ակունքներուն բեղմնաւորումը չըլլար, արդեօք Ծառուկեան ի՞նչպէս պիտի կարենար ծնունդ տալ իր «*Թուղթ առ Երեւան*»ին մէջ, այդ հզօր եւ անդիմադրելիօրէն ուժգին զգացական թափին՝ որ զաւակը կը քշէ դէպի իր հարազատ մայրը եւ հայրենազուրկ մարդը կը մղէ դէպի իր հարազատ հայրենիքը:

Այս երկարաշունչ բանաստեղծութեան մէջ Ծառուկեան միանգամընդմիշտ հասաւ լեզուային երանգներու այնպիսի ներբութեան մը, Սեւերուն ճազը յիշեցնող քերթողական կշռոյթի այնպիսի ուժգնութեան մը, վառ գոյներու այնպիսի շըռայլութեան մը, քնարական թրթիռներու այնպիսի քաղցրութեան մը, սարսռացնող պատկերներու այնպիսի պերճախօսութեան մը, զգայական մեղեդիներու այնպիսի հեշտականութեան մը, արեւելահայ բարբառի այնպիսի քնքշութեան մը, հայկական կարօտի այնպիսի ջերմութեան մը, այլ մանաւանդ՝ հայրենասիրական այնպիսի բիւրեղութեան մը, որ չեմ կարծեր թէ անկէ վերջ ոեւէ բանաստեղծ կրնայ հաւասարիլ կամ գերազանցել հայ քերթողութեան այս գլուխ գործոցը»:

Ակնյայտ է այլեւս, որ Հայկ Ալլահվերտեան վերլուծող ու Թափանցող միտք մը ըլլալով մէկտեղ, տէրն է միաժամանակ տոկուն (բայց ... համբաշարժ) գրիչի մը: Մեր օրերուն յատկապէս, երբ Սփիւռքը կ'ապրի իր լեզուական նահանջին ամէնէն ափսոսալի պահերը, երբ անթերի հայերէնով արտայայտողներու Թիւը տարապայմանօրէն պակսած է մեր մամուլին մէջ, զարմանալի կը Թուի Թէ ի՛նչպէս այսքան զուլալ, յորդ ու գեղեցիկ հայերէնի տիրապետած գրիչ մը մեկուսացած կը մնայ հեռաւոր Շիքակոյի մէկ անկիւնը...:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ Հ. ՀՄԱՅԵԱԿ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱՄԲԱՐԵԱՆԷ

Գրեց՝ ԱՐԱ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Եւ ահա յաջորդ օրը, հայերէնի դասի պահուն դարձեալ Մեծաւոր Հայրն է, որ ինծի ուղղեց նոր հարցում մը, որը սակայն մնաց առանց պատասխանի: Հակադրեցութիւնը չուշացաւ. «այն ներկերու տուփը եա բե՛ր»: Ցանկարծ երկինքը փլաւ գլխուս: Ձեմ գիտեր ինչպէ՞ս սիրտս դուրս չԹռաւ կուրծքէս: Մէկ մտածում միայն կար մտքիս մէջ. գիշերը ի՞նչ պիտի ըսէի ծնողքիս: Դասաժամի վերջաւորութեան, անդամալոյծի մը նման կը խորհէի տակաւին Թէ ի՞նչ ընել պէտք էր: Այդ Աստուծոյ փորձանք տուփը տունը ձգած էի. երԹալ պայմանաժամ խնդրել, կամ աւելի ուշադիր ըլլալու խոստումով ներողութիւն խնդրել ու ջանալ նուէրը պահել, կամ բնաւ քովը չերԹալ յուսալով որ կրնայ մոռնալ: Ամէն պարագայի ես վերջին ձեւը որդեգրեցի եւ յաջողեցայ: Հարկաւ Թէ չէր մոռցած, սակայն հաւանաբար տեսնելով իմ խեղճ վիճակս զԹաց եւ զգաց, որ այդ վախը բաւական մեծ էր արդէն իբրեւ պատիժ: Սա որոշ է, որ այն խոստումը զոր խորհած էի տալ իրեն ես գործադրեցի եւ աւելի ջանադիր եւ ուշադիր եղայ իր դասերուն հանդէպ:

***

Հասաւ նախակրԹարանի աւարտական քննութիւններու շրջանը: Առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնական քննիչներու առջեւ պիտի պատասխանէինք բերանացի հարցումներու: Մանաւանդ կարեւոր էին Թրքերէնի եւ մշակոյԹի culture դասերը. այս չորս դասերուն ուսուցիչները կը նշանակուէին կրԹական տնօրէնութեան կողմէ: Ասոնցմէ երեքէն բաւարար Թիւ չառնել կը նշանակէր դասարանը կրկնել՝ առանց վերաքննութեան իրաւունքի: Այս բոլորին տարողութիւնը չկարենալ գնահատելու չափ մանուկ էի: Գրքերը վերաքաղ մը ընելէ եւ քիչ մը աշխատելէ ետք ինչո՞ւ չկարենալ պատասխանել քննիչներու հարցումներուն: Դասընկերներուս տուած կարեւորութիւնը եւ ունեցած վախը նկատի ունենալով, չմեռժեցի ամենամտերիմ ընկերոջս առաջարկը, եւ մշակոյԹի երեք դասերը երկին ու կրկին կարդացինք, փոխադարձ հարցումներով վերար քննեցինք եւ առողջ մտքով եւ բարոյականով ներկայացանք քննութեան: Երկու առ երկու ներս կ'առնէին սրահ: Ես եւ ընկեր մը կանչուեցանք եւ կեցանք երկու քննիչ կիներու դիմաց (որոնց մէջ չկար մեր ուսուցչուհին): Քննիչ տիկիններէն մէկը առաջին հարցումը ուղղեց ինծի. «Հոսկէ Ֆաթիհ երԹալու համար ի՞նչ կ'ընես»: Ես բնաւ Ֆաթիհ չէի գացած, ու ըլլալէն ալ լուր չունէի. սակայն վարժարանի ճամբուն վրայ շատ հանդիպած էի «Հարպիյէ — Ֆաթիհ» ցուցատախտակով հանրակառքերու: Որով տուի այդ փոխադրամիջոցին անունը: Անմիջապէս եկաւ երկրորդ հարցումը. «Ո՞ր կայարաններու կանգ կ'առնէ հանրակառքը»: Կղզիները կամ Գատըգիւղ երԹալու համար հանրակառքով գացած էի, հօրս կամ մօրս ընկերակցութեամբ, մինչեւ Ղալաթիա եւ կեցած կայարաններուն Թիւը 15—էն պակաս չէր, իսկ հոնկէ մինչեւ Ֆաթիհ, առնուազն 30 ըլլալու էր, որոնց առաւելագոյն 4 կամ 5—ը կրնայի նշել: Ազգականներ ունէինք Սամաթիա, Առնաւուտգիւղ եւ Պէպէք, որոնք որոշապէս այս գծին վրայ չէին: Կարճ կապեցի այս նեղացուցիչ վիճակը եւ պատասխանեցի, որ չէի գիտեր: Սակայն հարցը չգոցուեցաւ: Նոյն հարցումը կրկնուեցաւ քովս կեցող դասընկերոջս, որ յիշածներուս վրայ 3 — 4 եւս աւելցնելով համարձակօրէն արտասանեց իմ անբաւ համարած անունները: Քննիչ տիկինը, կարծես գոհացաւ եւ դառնալով իմ կողմը, ըսաւ. «սորվեցա՞ր հիմա, կրկնէ՛ նայիմ»: Ես, որ արդէն չէի գոհացած այսքան անկատար պատասխանով մը եւ իմաստ մը չէի կրնար տալ այս «իբր Թէ քննութիւն» համարուած խօսակցութեան ընԹացքին, արժանապատուութիւնս վիրաւորուած զգալով կրկնեցի իմ առաջին պատասխանը. «չեմ գիտեր»: Հարկ չտեսան հարցումներու բնոյԹը փոխելու, զիս ղրկեցին միւս քննիչ զոյգին, ուր կար նաեւ իմ ուսուցչուհին եւ ուր հարցուեցան պատմութեան հետ կապ ունեցող հարցումներ: Տուի գոհացուցիչ պատասխաններ: Դուրս ելած ատենս աչքս կառչեցաւ Մեծաւոր Վարդապետին, որ Թերեւս պաշտօնապէս հոն գտնուելու արտօնուած չէր, սակայն այնքան յարգըւած էր բոլորին կողմէ, որ համարձակեր էր անխօս հետեւիլ քննութեան գնացքին: Ես անցած դարձածէն անտեղեակ, անմիջապէս իջայ պարտէզ, սկսայ խաղալ ընկերոջ մը հետ: Քիչ վերջ տեսայ, որ Մեծաւոր Հայրը եկաւ դէպի մեզ: Նեղուած չեշտով մը իմացուց ինծի, որ երկու դասէ վերաքննութեան մնացած եմ: Ես չկրցի անդրադառնալ վիճակին ծանրութեան, սակայն ցոյց տուած մտերմութենէն համարձակութիւն առնելով զարմանքս յայտնեցի Թէ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ այդպէս բան, քանի որ միայն պատմութեան դասէն քննուեցայ եւ տուած պատասխաններս ալ ճիշդ էին: Այս անգամ, առանց ծածկելու իր դժգոհութիւնը, ձայնին մէջ յայտնի հեգնանք մը խառնելով ըսաւ. «Հանրակառքի պատմութիւնն ալ աշխարհագրութեան հարցում է եղեր, ... մեր ապրած քաղաքին աշխարհագրութեան»:

Հարկաւ Թէ տուն երԹալուս պատմեցի եղելութիւնը: Սակայն ձայնիս մէջ աւելի հպարտութիւն կար, քան յուսախաբութիւն եւ պատմութիւն: Հպարտ էի, որ ան մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուած էր ինծի նկատմամբ: Կը խորհէի նաեւ, որ հարցուցած է քննիչներուն Թէ ի՞նչ տեսակ քննութիւն էր ատիկա եւ ինչո՞ւ երկու դասերէ միաժամանակ անյաջող նկատուած եմ: Հայրս ալ նոյն տրամաբանութենէն մեկնելով մխիթարեց զիս, ապահովցնելով, որ Մեծաւոր Վարդապետը ուսուցչուհիին եւ Պր. Տնօրէնին մօտ կարգադրութիւն մը կ'ընէ անպայման: Հօրս ենԹադրութեան ճշգրտութիւնը հաստատելու կարելիութիւն չեղաւ, վասն զի յաջորդ օրն իսկ լուր եկաւ, որ քննութիւնները պիտի կրկնուէին: Հիւանդութեան արդելքով դասընկերներէս մէկը քննութիւններու չէր մտած. այդ պատճառով տրուած նիշերու ցուցակին մէջ խառնակութիւն մը յառաջ եկեր էր: Երկրորդ անգամ երեք դասերէն ալ լաւ արդիւնք առի եւ նախակրԹարանը աւարտեցի առանց վերաքննութեան, միշտ պահելով երախտիք մը Մեծաւոր Հօր նկատմամբ:

***

ՆախակրԹարանի վերջին եւ միջնակարգի առաջին տարիներու մեր հայերէնի ուսուցիչը Հ. Հմայեակ Վարդապետն էր: Շատ ինքնայատուկ ձեւ ունէր ուսուցանելու, դաս հարցնելու եւ նիշ տալու: ԸնԹերցանութեան, ուղղագրութեան, քերականութեան, շարադրութեան եւ գրաբարի յատուկ ժամեր չկային: Արդէն այդ դասարաններուն համար գրաբարի արժատական դասեր կանխահաս պիտի ըլլային: Հազուադէպ էին նաեւ շարադրութեան պարտականութիւնները, որոնք միակն էին տան մէջ հայերէնի աշխատութիւն պահանջող: Ուրիշ վարժապետներու նման պոռալու, սաստելու, ձեռք կամ քանակ վերցնելու, պատժատող գրել տալու կամ գրօսանքէ զրկելու հարկ չէր տեսներ: Շուքը ծանր էր եւ բոլորս կը հետեւէինք բացատրութեան? դասերուն: Աւելի կը հետաքրքրուէր ուշիմ եւ ժրաջան աշակերտներով, որոնք զգալիօրէն աւելի սէրէ կը հանուէին դասի: Ճիշդ պատասխաններու համար գնահատական խօսք չունէր. հարցումները կը շարունակուէին մինչեւ որ ատոնցմէ մէկուն դիմաց անճրկէր: Ատկէ ետք ո՛չ շատ հաճելի ածական մը կը լսէր եւ կ'արտօնուէր որ տեղը նստի: ԸնԹերցողը կրնայ խորհիլ, որ իմ բացատրածը հեռու էր լաւ դաստիարակ մը ըլլալէ: Սակայն բնաւ այդպէս չէր. մենք գիտէինք իր պզտիկ բարի աչքերէն քաղել մեզի նըկատմամբ իր իսկական կարծիքը, որ կը հակասէր այդ «անհաճոյ» ածականին եւ կարծես զայն կը հրէր մինչեւ կատակի սահմանը: Յիշելով Մ. Պէշիկթաշլեանը, կրնամ ըսել՝ կը զգայինք որ «սիրածները

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԵՔՃԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

«Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ կանոնաւոր կերպով կը կարդանք Գերմանիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդարանի հաղորդագրութիւններն ու տեղեկագիրները, բարոյական եւ նիւթական, եւ կը հետեւինք կատարուած աշխատանքներուն։ Նոյեմբեր 15-ին, Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Ա. Զըրաչեան սրահին մէջ պատեհութիւնը ունեցանք դասախօսութեան մը ընթացքին լսելու Առաջնորդը՝ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան որ ներկայացուց Թեմին կանոնագրութիւնը, կազմակերպչական կառոյցը, աշխատանքի եղանակները, հետապնդուած նպատակները։

Թեմը հաստատուած է Հայրապետական Կոնդակով եւ կանոնագրութիւնը վաւերացուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ 1994 Յունուար 10-ին, Էջմիածնի մէջ։ Իսկ, կանոնագրութեան պետական վաւերացումն ու հաստատումը գերմանական նախագահ Ատեանին կողմէ եղած է 1995 Յունուար 31-ին։ Թեմին Առաջնորդարանը հաստատուած է Քէօլն քաղաքին մէջ։ Թեմին կորիզը կը կազմեն համայնքները (այսինքն ծուխերը) որմէ կը բխին ընտրութեամբ բոլոր վարչական մարմինները, համայնքի անդամական ժողովէն մինչեւ Թեմական պատգամաւորական ժողովը, Թեմական Խորհուրդը եւ Թեմակալ Առաջնորդը, Գերմանիոյ Հայոց Թեմի համայնքները թիւով ինն են՝ Պրաունշվայկի, Նոյսիտի, Շթութկարտի, Քէհլի, Նիւրէնպերկի, Քէօլնի, Համպուրկի, Կէօփինկէնի, Միւնիխի։

Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեան բացատրեց համայնքներու կազմութեան, անդամակցութեան օրէնքները, կազմակերպչական, վարչական, իրաւասութիւններն ու պարտաւորութիւնները։ Նոյնպէս անկէ ընտրուած ներկայացուցչական մարմիններու՝ Թեմական պատգամաւորական ժողովը որ իր կարգին կ'ընտրէ գործադիր մարմինը Թեմական Խորհուրդը եւ Թեմակալ Առաջնորդը պարտականութիւններն ու պարտաւորութիւնները։ Խօսեցաւ նաեւ հոգեւորականներու նշանակումին եւ հոգեւոր հովիւներու ծառայութիւններուն մասին։ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդը բարձրագոյն ներկայացուցիչն է գերմանահայ համայնքներու այսինքն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներու եւ զանոնք կը ներկայացնէ յաչս գերմանական պետական եւ քաղաքական իշխանութիւններուն եւ հաստատութիւններուն։

Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան չեշտեց թէ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանը ամբողջ եկեղեցին է, Հայաստանեայց Եկեղեցին, իր բոլոր իրաւասութիւններով եւ պարտաւորութիւններով ի սպաս ժողովուրդին եւ գաղութին, բայց միայն Եկեղեցին։ Ինչ որ կը բացատրէ եւ կ'արդարացնէ կազմութիւնը եւ գոյութիւնը Գերմանիոյ Հայոց Կեդրոնական Խորհուրդի մը անկախ եկեղեցիէն որ ունի իր անդամ միութիւնները եւ վերջերս ալ ընտրեց իր վարչական նոր կազմը (տե՛ս՝ «Յառաջ»ի Նոյեմբեր 9 – 10-ի թիւ)։ Գաղութներու ներքին կազմակերպութեան ճիշդ ձեւը՝ այս է։ Սփիւռքի մեր գաղութները կրօնական համայնքներ չեն։ Մեր իրականութեան մէջ, ի մասնաւորի այսօր Հայաստան, Եկեղեցին եւ Պետութիւնը բաժնուած են, որքան որ ալ կը գործածուի Պետական Եկեղեցի բանաձեւումը։ Պետական եկեղեցի այն իմաստով, ինչպէս Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը բացատրեց հարցազրոյցի մը ընթացքին Ֆրանսական հեռատեսիլին համար, որ Եկեղեցին բաժնած է պետութեան ճակատագիրը, որ եկեղեցին ներկայ եղած է հայ ժողովուրդի պատմութեան բոլոր դոյապայքարներուն։

Ապա, Գարեգին Եպիսկոպոս ներկայացուց Առաջնորդարանի հրատարակութիւններէն՝ «Ուղեցոյց» գրքոյկը (թիւ 2) որ կը բովանդակէ Թեմական Խորհուրդին տուած կարգ մը որոշումները՝ Թեմական տուրքի դրութիւնը, սակացոյց եւ արարողութիւններու կանոններու ու Առաջնորդարանի կարգ մը կարգադրութիւններու առընչութեամբ ցուցմունքներ։ Թեմական տուրքի դրութիւնը արեւմտեան Սփիւռքի գաղութի մը համար եզակի երեւոյթ մըն է։ Ի զօրու է 18 տարեկանէն վեր եղողներուն եւ ամսական նուազագոյնը 20 մարք։ Այս վճարումը կատարողներուն կը սահմանուի կարգ մը իրաւունքներ՝ մասնակցիլ եւ պատասխանատուութիւններու կանչուիլ համայնքներէն ներս եղած գործունէութիւններուն, օգտուիլ Առաջնորդարանի ընկերային բոլոր ծառայութիւններէն, անվճար կատարել տալ եկեղեցական իրենց բոլոր կարիքները՝ պսակ, մկրտութիւն, թաղում, հոգեհանգիստ, նշանտուք եւայլն ... (թէ ոչ վճարելիք սակերը 150-էն 1000 մարքի մէջ են)։ Անդամներն ու անդամակցիլ չուզողները կրնան տասը մարքով անդամակցիլ եւ վայելել վերոյիշեալ բոլոր իրաւունքները։ Առաջնորդարանի նպատակն է յառաջիկայ տարիներուն հասնիլ 5000 անդամի։

Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան իր դասախօսութեան վերջին բաժինին մէջ ներկայացուց այլ գրքոյկ մը զոր Առաջնորդարանը կը հրատարակէ ամէն տարի՝ տարեկան հաշուեկշիռն է, բարոյական եւ նիւթական։

Բարոյականը կը ծանրանայ համայնքներու (ծուխ – եկեղեցի) հոգեւոր զարգացման վրայ, հոգեւորականներու եւ եկեղեցական արարողութիւններու քանակին բարձրացման։ Առաջինը երկրորդը կը լրացնէ։ Այսպէս, 1995-ին Սերովբէ Վարդապետ Իսախանեան պաշտօն ստանձնեց Քէօլնի համայնքին մէջ իբրեւ հոգեւոր հովիւ։ 1996-ին, Առաջնորդարանը 4 ժառանգաւորներու (Հայաստանէն) նիւթական կարելիութիւնները կուտայ ուսումներ կատարելու գերմանական համալսարաններուն մէջ, հետեւելով աստուածաբանութեան։

Նիւթականը, Առաջնորդարանի եւ Թեմի մատակարարման ծախքերէն դուրս, գումարներ կը յատկացուին գաղութի միութիւններուն՝ մշակութային, գեղարուեստական, ուսանողական եւայլն... եւ հաստատութիւններուն, ինչպէս նաեւ Հայաստանի դեսպանատան եւ Հայաստանի ու Ղարաբաղի օգնութեան գործողութիւններուն։ 1995-ին նուիրատուութիւններու գումարը կը բարձրանայ շուրջ 77.000 մարքի, այսինքն պիւտճէին մէկ հինգերորդը։

Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան իր խօսքը աւարտեց ըսելով՝ «Եկեղեցին եւ եկեղեցականը մէկ առաքելութիւն ունին՝ ծառայել ժողովուրդին։ Այդ նուիրական ծառայութիւնն է որ կը ջանանք իրագործել եւ տարուէ տարի ծաւալել հակառակ գաղութի ցրուածութեան եւ համայնքներու իրարմէ հեռաւորութեան»։

Դասախօսութեան բացման եւ փակման խօսքը ըրաւ Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի տնօրէնը՝ Խաչիկ Եըլմազեան։ Դասախօսութեան ներկայ եղան՝ Յակոբ Արք. Վարդանեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Ս. Քհնյ. Տէտէեան, Մակար Ք. Քհնյ. Նաճառեան, Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեան։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ (Պոլիս) Ս. Յարութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 10-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ի յիշատակ Գարակէօզեան վարժարանի հիմնադիր եւ մեծ բարերար Տիգրան Էֆէնտի Գարակէօզեանի մահուան 100-րդ տարելիցին։ Ներկայ եղած են վարժարանին սաները, հին եւ նոր Գարակէօզեանցիներ։ Յաւարտ պատարագի այցելութիւն մը տրուած է Շիշլիի գերեզմանատունը ուր եւս հոգեհանգիստ կատարուած է Գարակէօզեան գերդաստանի հողակոյտին վրայ։ Հուսկ՝ տեղի ունեցած է հոգեճաշ մը վարժարանին ճաշարահը։

***

ՖԷՐԻՔԻՒՂԻ (Պոլիս) վարժարանին մէջ Նոյեմբեր 12-ին ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է վարժարանին հիմնական նորոգութեան աշխատանքները հանրութեան ծանօթացնելու համար։ Ներկայ եղած են շուրջ 200 հոգի, բաղկացած բոլոր վարժարաններու տնօրէններէն, ուսուցիչներէն, բարերարներէն, թաղային խորհուրդներու ներկայացուցիչներէն։ Վարժարանին տնօրէնուհին՝ Ժանէթ Ալթունեան բացատրութիւններ տուած է կատարուած բարենորոգութեան աշխատանքներուն մասին։ Վարժարանը այժմ գեղեցիկ երեւոյթ մը կը պարզէ։

***

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին տեղի ունեցած է գրական – վերլուծական երեկոյթ մը, նուիրուած Աւետիք Իսահակեանի «Աբու Լալա Մահարի» վիպերգին։ Քարէն Եփփէ Ճեմարանի արաբերէն լեզուի ուսուցիչներէն Տիմիթրի Հալթեմ խօսած է միջնադարու արաբ այս բանաստեղծին գրական վաստակին մասին ու վերլուծած՝ Իսահակեանի պոէմին կարգ մը էական յատկանիշները։ Ելոյթ ունեցած է նաեւ Վարպետին հարազատ թոռը՝ հայրենի բանասէր Աւիկ Իսահակեան եւ անդրադարձած այդ գործին եզակիութեան, պատմելով անոր գրաման առընչուող հետաքրքրական տուեալներ։

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, ներկայացուած է երգիծական թատերգութեան մը՝ Անտրէ Ռուսէնի «Երբ զաւակը աշխարհ կու գայ» (Թարգ. Ժիրայր Ինճէյեանի), Ժորճ Սարգսեան Թատերախումբին կողմէ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Համազգայինի Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԼՐԱՏՈՒ»Ն
Թիւ 5, 1996
Պէյրութ, Լիբանան

կը չարչարէր»։ Հինդլեան վարժարանը աւարտած եւ Մխիթարեանի երկրորդական բաժինը եկած տղոց վրայ լաւ համարում ունէր։ Այդ կը նշանակէ, որ «սիրած»ներու դասակարգին մաս կը կազմէին։ Խեղճերը մեր նախորդ տարիէ ձեռք բերած փորձառութիւնը չունէին եւ վարժուած չէին իր «սիրածները չարչարելու» վարմունքին, որով հարցաքննութենէ ետք առ հասարակ լալով կը հեռանային գրատախտակի առջեւէն։ Իսկ այն աշակերտները, որոնց վրայ համարում չունէր, շատ քիչ դասի կը կանչուէին եւ իրօք, առաջին հարցումներէն իսկ կը սայթաքէին։ Մեծաւոր Հայրը չէր ներուեր եւ տղերնին ճամբելու համար բամբը աւելի երգիծական կ'ըլլար քան սաստ։ Անմոռանալի է իր մէկ կատակը՝ նման պարագայի մը մէջ։ «Եթէ չըլլան այսպիսիներ, մեր կօշիկները ո՞վ պիտի ներկէ»։

Ըսի, որ նիւ տալու ձեւն ալ ինքնայատուկ էր։ Նիշի տետրակը ի պահ կը մնար դիչերօթիկ դասընկերոջ մը մօտ, զոր շատ կը սիրէր եւ որուն շատ կը վստահէր։ Նոյնիսկ այն սենեակը, ուր մատիտ, տետրակի նման շատ պիտակի դրենական նիւթեր կը ծախուէր (եւ զոր «fourniture» կը կոչէինք) բանալիով եւ դրամով յանձնուած էր այդ ընկերոջ։ Եթէ դասի ելլող տղուն թիւ պիտի տար, Վարդապետը բարձրաձայն կը պատուիրէր անոր, որպէսզի արձանագրէ տետրակին մէջ։

(Շար. 2)

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ
1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բազմութիւնը, որ հինգ – վեց հազար հոգիի կը հասնէր, սկսաւ ցրուիլ ու մենք գացինք Նեղոսի եզերքը գտնուած յունական սրճարան մը քանի մը չիչ վարեջրով մոռնալու համար մեր կրած դժնդակ տպաւորութիւնը։

Դահիճը իր գործը լմնցնելով՝ ինքն ալ եկաւ սրճարան իր յոգնութենէն հանգչելու համար։

Դահիճը Եգիպտոսի մէջ անձնաւորութիւն մըն է, որ իշխանութիւնը կը ներկայացնէ եւ ակնածանքով կ'ընդունուի ամէն տեղ։

Հազիւ թէ սրճարանէն ներս մտած՝ խոկոյն գինքը հրաւիրեցինք մեր սեղանը, զոր բարեհաճեցաւ պատուել։

Հետաքրքիր էի իմանալու թէ վերջին րոպէին ի՞նչ ըսած էր մահապարտին եւ զայն հանդարտեցուցած։

– Հնարք մըն է որ ամէն անգամ կը գործածեմ եւ որ միշտ կը յաջողի, պատասխանեց երբ այդ մասին իրեն հարցում մը ուղղեցի։

– Ի՞նչ հնարք։

– Խեղճերը, չարունակեց դահիճը, երբ չուանը վզերնուն անցընելու րոպէն կը հասնի, սոսկալի տագնապներու կը մատնուին եւ կը սկսին կա՛մ բոլոր ուժովնին դիմադրել եւ կամ լալով աղաչել ու ձեռքերս համբուրել՝ որպէս զի զիրենք չկախեմ։ Այդ միջոցին կամաց մը իրենց ականջին կը փսփսամ որ զիրենք ազատելու համար պատրաստութիւններ տեսած եմ, թէ չուանին վրայ այնպիսի օղակ մը չինած եմ որ իրենց վիզը շատ չսեղմէ, թէ պէտք է որ իրենք մեռեալ ձեւանան, մինչեւ որ իշխանութեան ներկայացուցիչները ցրուին, թէ անկէ ետքը իմ օգնականներուս հետ զիրենք պիտի փախցընենք եւայլն։ Եւ որպէս զի այս խօսքերուս հաւատք ընծայեն՝ կ'աւելցնեմ որ ի փոխարէն այս ծառայութեան ինծի որոշեալ գումար մը պիտի տան...։

– Եւ կը հաւատա՞ն, հարցուցի զարմացած։

– Իրենց վիճակին մէջ, ո՛ւր ալ ամէն յոյս կորած է, խեղճերը կը հաւատան եւ այդ յետին յոյսին կառչած՝ թոյլ կուտան որ չուանը անցունեմ վզերնին ու թերեւս հանգիստ ու ապահով սրտով կը մեռնին։

Սայիտցի դահիճը, ինչպէս կը տեսնէք, բարի դահիճ մըն էր որ կ'ուզէր իր զոհերուն վերջին վայրկեանները անմեղ խաբերայութեամբ մը ամոքել։

Նոյն միջոցին կախաղանը քակած եւ ձողերն ու փայտերը գետինը տարածած էին։

Այն ատեն տարօրինակ բան մը տեսանք։ Արաբ կիներ, որոնք հոն կը սպասէին, սկսան այդ ձողերուն վրայ ցատկոտել յիմարներու պէս։

Այդ տարօրինակ երեւոյթին պատճառը հարցուցի։

Ասոնք ամուլ կիներ են որոնք զաւակ ունենալու համար կախաղանի փայտին վրայէն կը ցատկեն, բացատրեց տեղացի մը։

Այդ նախապաշարումը այնքա՛ն արմատացած է եղեր արաբ կիներու մէջ որ նոյն իսկ հարուստ դասակարգի կիներ երկար ուղեւորութիւններ կ'ընեն եղեր կախաղանի փայտերուն վրայէն ցատկելու համար։

Այստեղ գտնուող կիներուն մէջ կան որոնք Գահիրէէն մինչեւ հոս եկած են ասոր համար, ըսաւ տեղացին։

Զարմանալի է որ Եւրոպացիներն ալ եւ մանաւանդ Ֆրանսացիք մեծ յարգ կուտան կախուած մարդու չուանին, իբրեւ բախտ եւ յաջողութիւն բերող հմայեկ մը։

Մահուան պատիժի այս տեսարանը հետեւեալ օր ցաւալի հետեւանք մը ունեցաւ Ֆարատքուրի մէջ։ Ֆէլլահ 8 – 10 փոքր տղաք կը հաւաքուին, չուան մը կը ճարեն ու ծառի մը տակ երթալով կը փորձեն նախորդ օրուան ներկայացումը կրկնել։

Իրենցմէ մին դատապարտեալը կ'ըլլայ, ուրիշ մը դահիճը, ուրիշներ ոստիկան եւայլն։ Տղեկը կը բերեն ծառին տակ որուն մէկ ճիւղէն կախած էին հանգուցաւոր չուանը ու աթոռի մը վրայ հանելով՝ չուանը ճիտը կ'անցունեն ու աթոռը կը քաշեն տակէն։ Յետոյ տեսնելով որ անմեղ «դատապարտեալ»ը չուանին սեղմումէն խեղդումի ահռելի ջղաձգումներու մատնուած է, կը սարսափին ու կը ձգեն կը փախին ու խեղճ տղեկը կը մեռնի վայրկեան մը ետքը։

Այդ փոքրիկ ու անգիտակից ոճրագործները անպատիժ մնացին, քանի որ իրենցմէ ամէնէն մեծը հազիւ ինը տարեկան է եղեր։

(Շար. 41)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՄՈՄՃԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. — Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 -85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN - PARIS 96

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Արամ Շէխիկեանի մահուան տարելիցին առթիւ «Յառաջ»ի բարեկամական կը նուիրեն. — Շալճեան ընտանիք 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Գօզուեան, Օր. Սօնիա Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Վէնուան Փարմաքսըզեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գօզուեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան, Օր. Մարի Պէյալեբեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլոնեան, Տէր եւ Տիկին Լուսար Սարգըսեան 100-ական Ֆր.:

MARSEILLE

l'Ecole arménienne
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
organise
un SUPER LOTO
Samedi 30 Novembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e
— Tél. : 04 91 77 84 70

Le Gros Lot

Un week-end en Tunisie
pour 2 personnes
offert par
Prado-Voyage Selectour

Venez nombreux !

Encouragez le développement culturel de nos élèves.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆՍ

Եկեղեցւոյ Օծման 43-րդ տարեդարձին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, ժամը 10-ին :

Արարողութիւնը կը կատարէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏ ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ

կը խօսին՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
եւ
ՓՐՈՖ. Ժ. Փ. ՄԱՀԷ

կ'արտասանեն՝
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ – ԱՐԱՔՍ
եւ
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30-ին Հայ կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին մէջ
10 bis, rue Thoin, 75005 Paris
Métro Cardinal-Lemoine

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

DE NOËL
GRANDE BRADERIE

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNÉE
les Samedi et Dimanche
14 et 15 DÉCEMBRE 1996
de 10 heures à 23 heures
sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie - Objets de bois sculptés - Bijoux
Broderie - Tapisserie - Instrument de musique
Khatchkar - etc...

Livres, Philatélie Arménienne, Brocante, Antiquités, Épicerie fine Arménienne, Vêtements, Cadeaux, Jouets, Sapins, etc...

- BAR
- RESTAURANT
- TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ À LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMÉNIE

ՇԷՆ
CHENE

au Collège SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon 92310 Sèvres
Métro : Pont de Sèvres / Parking gratuit assuré
pour tous renseignements, tél: 01 47 50 40 47

VICKEN

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղաղինի հետեւեալ նուէրները. — Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Օհանեան 2000 Ֆր., Տիկին Խօժէնի Մկրտիչեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժադ Անքսէրճեան Բերկրուհի եւ Մանուէլ Անէսէրճեանի յիշատակին 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժերար Ջրահեան 500 Ֆր.:

ՊՈԼՍՈ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée «Beuregs»

La Section *«Archag Djamalian»* de Décines de la Croix Bleue organise une soirée «SPECIAL BEUREGS» le 30 Novembre à partir de 20 heures 30, à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.

Inscriptions au : 03. 78. 49. 42. 97 ou 03. 78. 49. 46. 90.
Participation 70 F.
Places limitées

Կ. Ս. Մ.

L'ANNEE 1996, L'ECOLE GUETRONAGAN continue son activité d'éducation à Constantinople/Istanbul depuis 1886, donc depuis 110 ans. L'Association de ses anciens élèves en France - Կ. Ս. Մ. à cette occasion organise une série de

CONFÉRENCES

Le Conseil d'Administration de Կ. Ս. Մ. a l'honneur d'inviter le public à la prochaine conférence bilingue / en arménien occidental et français, le Mercredi 27 Novembre à 20 heures 30, intitulée

L'ETAT DE DROIT EN ARMENIE

Conférencier : OLIVIER ROUMELIAN

Président : Vahé TCHILINGUIRIAN

— ENTREE LIBRE —

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN DE L'UGAB
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° COURCELLES

Կ. Ս. Մ. : LES ANCIENS DE L'ECOLE GUETRONAGAN

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
Organisation Terre & Culture

SOIRÉE PUBLIQUE D'INFORMATION ET DE SOUTIEN
LE VENDREDI 29 NOVEMBRE à 20 heures 30

dans les Salles de l'ASIEM — 6, rue A. de l'Apparant, PARIS VIIe

VERS LE PAYS ARMÉNIEN

ARMENIE : Film de la reconsécration de l'église de Gogaran par sa Sainteté Karékine Ier, Catholicos de tous les Arméniens.
KESSAB : Projection sur les restaurations du patrimoine rural arménien.

SOUTENEZ L'ACTION DE L'OTC AUPRES DES COMMUNAUTES DU PROCHE-ORIENT, EN ARMENIE ET EN ARTSAKH

Կ. Ս. Մ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԻ ՀՐԱՒԷՐ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՒՆ
8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 12.30-ԻՆ

110-ամեայ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանին աւանդական Օրուան ճաշը տեղի պիտի ունենայ՝

ճաշարան LES ALIZÉS
STADE FRANÇAIS — 2, rue Commandant Guilbaud, 75016 PARIS
Métro : *Porte de St.-Cloud*

Ինչպէս ամէն տարի աշխարհի բոլոր ծագերուն, Ձեզ հետ բաժակ պիտի բարձրացնենք ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ՚ի եւ բոլոր միւս հայկական վարժարաններուն ի պատիւ. նաեւ դաստիարակներուն, սատարողներուն, սաներուն յիշատակին եւ կենաց :

Կը խնդրենք որ բարեհաճիք ներկայ ըլլալ այս աւանդական հանդիսութեան :

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 185 փրանք :

Հաճեցէք կանխաւ հեռաձայնել Ձեր սեղանը ունենալու համար՝ Պարոն Հայրապետ Սիրոյ Տաղին՝ 01.45.34.23.45 կամ 01.45.34.66.20 թիւերուն :

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ Կ.Ս.Մ.
Ի ՖՐԱՆՍԱ

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Dîner annuel

au profit des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

le 25 JANVIER 1997, au YAN'S CLUB

Prière de noter.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26
MARDI
26 NOVEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.991 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.991

ԱՐՑԱԽ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ 85%-ՈՎ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ 79%

ԲԱՔՈՒ ԱՆԳԱՐԱ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Երկուշաբթի առաւօտ, (Նոյեմբեր 25) հեռաձայնով մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն (Երեւանի ժամով 12.30) եւ ըստ նախնական տուեալներու Ռոպէր Քոչարեան Ղարաբաղի նախագահ ընտրուած է ջախջախիչ մեծամասնութեամբ (85%-ով)։ Ջախջախիչ եղած էր նաեւ մասնակցողներու համեմատութիւնը որ 79% էր։ Յիշենք որ նախագահի առաջին ընտրութիւնը էր ժողովուրդին կողմէ։ Միւս երկու թեկնածուներն էին Խորհրդարանի փոխ – նախագահը՝ Բորիս Առուշանեան եւ Համայնավար կուսակցութենէն Հրանտ Մելքումեան։

Ռոպէր Քոչարեան Ղարաբաղի նախագահ ընտրուած էր, առաջին անգամ, 1994 Դեկտեմբեր 22-ին Խորհրդարանին կողմէ 2-ի դէմ 51 ձայնով։ Նախապէս նախագահն էր պետական Պաշտպանութեան Կոմիտէին (1992 Օգոստոսէն)։ Ռոպէր Քոչարեան ծնած է Ստեփանակերտ 1954-ին, ամուսնացած է եւ հայր երեք զաւկի։ Երեսփոխան եղած է Ղարաբաղի եւ Հայաստանի Խորհրդարաններուն։ Նախքան քաղաքական ասպարէզ մտնելը, աշխատած է Ղարաբաղի մետաքսի Կոմբինատը։ Պատրաստութեամբ ճարտարագէտ է։ Ոչ մէկ կուսակցութեան անդամ եղած է։ Ռ. Քոչարեան Փարիզ եկած է 1993 Հոկտեմբեր 14-ին, Դիւանագիտական Միջազգային Ակադեմիայի հրաւէրով։ Այս այցելութեան առթիւ, մամուլի ասուլիս մը տուած էր (Հոկտեմբեր 21) խոր տպաւորութիւն գործելով օտար մամուլի ներկայ բազմաթիւ թղթակիցներուն վրայ։ Այդ ասուլիսին ընթացքին, ան դիտել տուած էր. – «Միջազգային հաւաքականութիւնը այսօր ինքզինք նը գտնէ Ղարաբաղի Հանրապետութեան գոյութեան փաստի առջեւ իբրեւ ենթական միջազգային մակարդակի մը դրուած հողային կարգաւորումի մը»։

***

ԲԱՔՈՒԷՆ ... ՓԱՐԻԶ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Նախագահական այս ընտրութիւնը բուռն բողոքներու տեղի տուած է Բաքու, անշո՛ւշտ, Անգարա, անշո՛ւշտ, բայց նաեւ Փարիզ, ինչո՞ւ։ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան մամուլի սպասարկութիւնը Նոյեմբեր 22-ին իր բանբերին բերնով հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է. –

«Ինչպէս գիտէք, Ֆրանսա բազմիցս արտայայտած է իր տրամադրութիւնը բանակցութեամբ գտնելու համար Լ. Ղարաբաղի կնճիռին լուծումը։ Նման լուծում մը կ'առընչուի մասնաւորաբար Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան յարգանքին, մասնայատկութիւններու նկատառման, ինչ որ ի դէպ, կը նշանակէ շատ լայն ինքնավարութեան կառոյցի մը շնորհումը Ղարաբաղի եւ երաշխաւորութիւններ այդ կառոյցին համար ինչպէս նաեւ մարդկային իրաւանց յարգանքը եւ ի մասնաւորի գաղթականներու վերադարձի իրաւունքը։ Այս շրջագօտիին մէջ, "նախագահական" բնուած ընտրութիւններու կազմակերպումը Ղարաբաղի ինքնակոչ իշխանութիւններուն կողմէ, նախատեսուած Նոյեմբեր 24-ին, կրնայ միայն բարդացնել կացութիւնը։ Ֆրանսա կը ցաւի այս նախաձեռնութեան համար։ Կողմերը կը հրաւիրէ բարեկամեցողութեան եւ փոխ զիջումի ոգի ցուցաբերել յանգելու համար տեւական լուծումի մը»։

Անկա յարեւմտան է Բաքուի տեսակէտին, ոչ աւելի, ոչ պակաս, ինչ որ, անշուշտ, հիմնովին անընդունելի է։ Բայց, քարիւղի հոտ շատ աւելի զօրաւոր է քան Ղարաբաղի ժողովուրդին արդար իրաւունքը։

Անգարա տարբեր չի մտածեր։ Ոչ ալ Օ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը-ն, մինչ Բաքուի եւ Ազրպէյճանի այլ քաղաքներու մէջ, բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցած են Նոյեմբեր 24-ին, բողոքելու համար այս ընտրութեան դէմ։

Թուրքիա, իր կարգին, յայտարարութիւն մը ըրած է «ապօրինի» որակելով այս ընտրութիւնը։ Աւելցնենք, եթէ հարկ է, որ այս ընտրութիւնը կը դատապարտեն նաեւ Ռուսաստան եւ Միացեալ-Նահանգներ։ Բոլորն ալ տարուած նոյն շահերէն։

Ֆիկառօ (Նոյ. 25) Կովկասի «մեծ խաղ»ին նուիրուած թղթակցութեան մը մէջ (զոր ստորագրած է Իւէն տը Շիքօֆ) կ'անդրադառնայ «քարիւղի պատերազմ»ին եւ կ'ըսէ ի մէջ այլոց. -- «Ըստ Բաքուի, Ղարաբաղի բնակիչները "ի վերջոյ պիտի հասկնան որ իրենց շահն է ճանչնալ Ազրպէյճանը եւ գործակցիլ անոր հետ, որովհետեւ կրնան օգտուիլ իրենց հողամասէն անցնող նաւթատարի ծրագրէն"»։ Բայց, կ'աւելցնէ լրագրողը, Ստեփանակերտ նոյն լեզուն չեն խօսիր։ Անկախապաշտ ղեկավարը՝ Ռ. Քոչարեան իր ամբողջ ընտրապայքարը հիմնած է Լ. Ղարաբաղի անկախութեան «պաշտպանութեան» վրայ։

***

Ֆիկառօ Նոյեմբեր 23-ին ալ կը գրէր թէ Ղարաբաղի բանակցութիւնները որոնք կը տարուէին Հելսինքի հինգ օրէ ի վեր, ձախողած էին։

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱ՞Ն

«Էօզկիւր Փոլիթիքա» քրտական օրաթերթը Նոյեմբեր 24-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ ազրպէջանցի գաղթականներէ մաս մը սկսած է վերադառնալ Ֆիզուլիի Հորադիզ գիւղը որ կը գտնուէր հայկական ուժերու հսկողութեան տակ։ Հոն 4 հազար նոր բնակարան կառուցուած է, ինչպէս յայտնած է Ազրպէջանի փոխ-վարչապետ Ապիթ Շէրիֆով։ Այդ բնակարանները մինչեւ Դեկտեմբեր 15 պատրաստ պիտի ըլլան գործածութեան։ Շրջանին վերանորոգութեան համար նոյն աղբիւրին համաձայն 30 միլիոն տոլար հարկաւոր է. ՄԱԿ-ը երկու միլիոն տոլարի յատկացում մը ըրած է, կը սպասուի որ Եւրոպայի Միութիւնն ալ եօթը միլիոն էքիւի օժանդակութիւն կատարէ։ Հորադիզ հայկական ուժերու կողմէ գրաւուած էր 1993-ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի մէջ ալ, նոյն օրը, Նոյ. 23-ին տեղի կ'ունենար մարզային ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններու Բ. եւ վերջին փուլը։ Բացի մէկ շրջանէ (Ջէյթուն) ուր չեղեալ համարուած էին արդիւնքները, բոլորը վերջնական բնոյթ ունէին։ Գիւմրիի մէջ, վերընտրուած է Միքայէլ Վարդանեան։ Այլ արդիւնքներ՝ յետադային։

***

ՄԻՋԱԴԷՊ ՀԱՅԵՒԻՐԱՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

«Շրջանի»ի Նոյեմբեր 13-ի թիւին մէջ կը կարդանք թէ հայեւիրանեան սահմանին վրայ միջադէպ պատահած է։ Խումբ մը Հայեր ուզած են պայթուցիկներով ձուկ որսալ Արաքսէն, ինչ որ պատճառ եղած է որ Իրանէն զինուորներ կրակ բանան։ Վիրաւորուած է Հայ մը։ Հայ Սահմանապահներն ալ կրակած են։ Իրանցի եղբայր մը սպաննուած է փոխադարձ այդ կրակոցներուն ընթացքին, բայց յայտնի չէ եղած ո՛ր կողմին գնդակով։ Երկու կողմին սահմանապահ հրամանատարներուն հանդիպումով ջանք թափուած է մեղմելու ալեկոծ կացութիւնը եւ գտնելու մեղաւորները։

***

ԱՆՏԱՌԻ ՀՐԴԵՀ

«Առաւօտ»ի Նոյեմբեր 20-ի թիւը կը տեղեկացնէ թէ հրդեհ ծագած է Տաւուշի Աչաջուր եւ Ենոքաւան գիւղերուն միջեւ գտնուող անտառին մէջ։ Բոցերուն ճարակ եղած է հինգ հեկտարնոց անտառի հատուած մը։ Տեղական ուժեր ամբողջ գիշեր մը աշխատած են չէզոքացնելու համար հրդեհը։

***

ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Շրջան»ի Նոյեմբեր 20-ի թիւի առաջին էջին վրայ տեղ գտած է լուրը թէ Նոյեմբեր 17-ին Կապանի մէջ անձնասպան եղած է զինուոր Արթիւր Բալայեան։ Թերթը կ'աւելցնէ թէ պարագան աննախադէպ չէ բանակի շրջանակին մէջ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 22/25)

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի Ազգային Ապահովութեան մարմինները Ներքին նախարարութեան հետ գործակցաբար յայտնաբերած են դրամաշորթութեան եւ պաշտօնի չարաշահումի պարագայ մը եւ ձերբակալած անոր հեղինակները։ Արդարեւ թմրեցուցիչի առեւտուրի եւ գործածութեան դէմ պայքարի վարչութեան երեք պաշտօնատարներ՝ Կարէն Գրիգորեան (բաժնի ղեկավար պատասխանատուներէն), Արտաշէս Եղիազարեան եւ Սամուէլ Դերմանեան յայտնաբերելէ ետք թմրեցուցիչի առընչուող յանցագործներ, զանոնք անպարտ կը թողէին դրամական գումարներու փոխարէն։ Այսպէս նաեւ, երբեմն նոյնիսկ անմեղ անձեր ամբաստանութեան տակ կ'առնէին անոնց գրպաններուն մէջ սահեցնելով կեղծ փաստաթուղթեր, եւ զանոնք ազատ արձակելու համար դրամական պահանջներ ներկայացնելով։ Հետաքննութիւնը դեռ ընթացքի մէջ է։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՏՐԷ ՄԱԼՐՕՅԻ աճիւնները մեծ հանդիսութեամբ Պանթէոն փոխադրուեցան Նոյեմբեր 23-ին, իր մահուան քսանամեակին օրը։ Նախագահ Շիրաք ելոյթ ունեցաւ եւ ոգեկոչեց Կօլիստը որ ոչ – ձախի էր, ոչ – աջի, այլ՝ Ֆրանսայի։ Ան դեռ շեշտեց Մալրօյի տարած պայքարը՝ «պայքարն է արդարութեան համար, պայքարը՝ Վոլթէրի Գալասի հարցին մէջ, պայքարը՝ Զոլայի Տրէյֆիւսի հարցին մէջ»։ Հանդիսութեան ներկայ եղած են քաղաքական բոլոր հոսանքներու դէմքերը։ Նախագահին կողքին էին Նախարարապետը, Մշակոյթի նախարարը եւ գրագէտ – նախարարին ընտանիքէն Մատլէն Մալրօ որ եղբօրը այրին էր եւ որու հետ ամուսնացած էր, բաժնուած բայց, ամուսնալուծուած չէր, աղջիկը, եղբօրը զաւակը զոր որդեգրած էր եւ կեանքի իր վերջին ընկերուհին որ եղբօր աղջիկն էր Լուիզ տը Վիլմորէնի որուն կեանքին վերջին ընկերը եղած էր։ Յիշենք որ Պանթէոնը Լուտովիկոս ԺԵ.ի յղացումն է եւ նախ Եկեղեցի եղած է ձօնուած Փարիզի պահապան սրբուհիին՝ Ժընվիէվի։ Առաջին քարը դետեղուած է 1764-ին վերջացած չէր 1789-ին երբ Վոլթէրի մէկ բարեկամը առաջարկած է «Ֆրանսական պանթէոն»ի մը ստեղծումը։ 1791-ին, Միրապոյի մահուան ատեն սահմանադրական ժողովը, կը քուէարկէր եկեղեցւոյ փոխակերպումը «Հայրենիքի տաճարի» մը։ Հոն առաջին փոխադրուողը եղած է Միրապօ եւ առաջին դուրս ելլողը իր տեղը տալու համար Մառայի, որ աւելի ուշ նոյն ճակատագրին ենթարկուած է։ 1806 Նափոլէոն կրկին մասամբ եկեղեցւոյ վերադարձուցած է, որ անոր ամբողջովին տէր դարձած է 1822-ին։ 1830-ին կրկին Պանթէոնի վերածուած է։ Զանազան փոփոխութիւններէ եւ հոն գտնուողներու տեղափոխումներէ ետք 1885-ին է որ վերջապէս Պանթէոն է որ որու ճակատը գրուած է «Մեծ մարդոց, հայրենիքը՝ երախտապարտ»։ Հոն են Լազար Գառնօ, Գոնտորսէ, Սատի Գառնօ, Վիքթոր Հիւկօ, Էմիլ Զոլա, Պերթըլօ, Ժօրէս, Մարի Գիւրի, Փիէր Գիւրի, Կամպէթթայի սիրտը, Վոլթէր, Սուֆլօ (ճարտարապետը), Ռուսօ, Ժան Մուլէն, եւայլն, եւայլն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԵՌՆԱՎԱՐՆԵՐԸ չէին դադրեցուցած իրենց շարժումը Նոյեմբեր 25-ի առաւօտեան, ընդհակառակն շատ աւելի ծանր բնոյթ առած էր, հակառակ տարուող բանակցութիւններուն։ Կառավարութիւնը միջնորդ մը նշանակած էր եւ Նոյ. 24-ի իրիկուան 18-ին սկսած էին բանակցութիւնները որոնք առանց դադարի շարունակուած էին 14 ժամ առանց արդիւնքի։ Բացի, փարիզեան շրջանէն, երկրին բոլոր մեծ քաղաքներու մուտքը անկարելի դարձած է հազարաւոր բեռնատար կառքերու պատճառաւ։ Այս կացութիւնը սկսած է վառելանիւթի լուրջ տագնապ մը ստեղծել, նաեւ ընդհանուր ձեւով պարէնաւորման։ Մահացու արկած մըն ալ պատահած է, երբ հինգ երիտասարդներ նկատի չեն ուզած առնել արգելքը եւ փակ մայրուղին ու խորտակելով պատնէշը ուզած են անցնիլ։ Հետեւանքը եղած է 2 մեռեալ եւ 3 ծանր վիրաւոր։

ՏՐԷՕՅԻ քաղաքապետարանը Ազգային Ճակատի ձեռքը չանցաւ եւ կրկին իր աթոռին կը տիրանայ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի թեկնածուն՝ Ժերար Համէլ, ձայներու

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ԼԱՒԱՏԵՍ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանեան մամուլը պարբերաբար տեղ կու տայ անկախ պետութեան ձեւաւորումի հոլովոյթին զանազան հանգրուաններուն: Շատ մը մարզերու մէջ առաջին տարիներու անորոշութիւնները, խարխափումները վերջ գտած են, իրենց տեղը ձգելով կազմակերպուած, օրէնք-կանոն հաստատուած իշխանութեան օղակներու: Որոշ չափով մը օրէնք - կանոնի բացակայութեան պատճառով, դժգոհութիւններու, անկազմակերպութեան մասին բողոքներու տեղի կու տային Հայաստանի մաքսի կէտերը: Եթէ օրինակ, Երեւանի օդակայանին, կամ վրացական սահմանագլխուն Բագրատաշէնի շուկային մասին աւելի շատ էր ականատեսներու պատմածը, Մեղրիի մաքսին մասին մամուլն էր գրեթէ միակ տեղեկատուն:

Այս անգամ ալ նոյնն է պարագան. Մաքսային վարչութեան պետ Երջանիկ Աբգարեան պատասխանելով Արաքս Սաֆարեանի հարցումներուն, բաւական լայն տեղեկութիւն կը հաղորդէ Հայաստանի մաքսերուն վիճակին ու անոնց առնչուած հեռանկարներու մասին:

Նախ կը բացատրէ ՀԱՊ-ի մաքսային Միութեան անդամակցելու իր մերժումին պատճառները: Կ՚ըսէ թէ Հայաստան չի կրնար երրորդ երկիրներու հետ տնտեսական յարաբերութիւնները սահմանափակել այդ անդամակցութեան պատճառով: Չի կրնար նաեւ մաքսային իր ամբողջ սակերը յարմարցնել Ռուսաստանի համակարգին: Այդ երկրին հետ սահման չունենալու պարագան ալ կացութիւնը բարդացնող բնոյթ կը կրէ:

Հայաստանի մէջ, Ե. Աբգարեան կարեւոր կը նկատէ օրէնսդրական տուեալներու մշակումը. անհրաժեշտ է որ հարկային, վիճակագրական եւ հսկիչ մարմինները համակարգուած աշխատանք տանին: Ներկայիս պատրաստութեան մէջ է միասնական համակարգիչի ցանց մը որուն միացած պիտի ըլլան Փինանսի նախարարութիւնը, հարկային տեսչութիւնը, մաքսային վարչութիւնը եւ պետական արձանագրութեան բաժինը: Ամբողջ նպատակը արգելք ըլլալ է որ հարկատուները չխուսափին այդ պատասխանատուութենէն:

Ե. Աբգարեան կը խօսի նաեւ նոր ծագած ու լայն տարածում գտած առեւտուրի տեսակին մասին, զոր հոն կը կոչեն «պլինես - գրօսաշրջութիւն»: Նախաձեռնարկ ոգիի տէր անձերու կիրարկած առեւտուրն է ան. յաճախ կիներ են այդ գործունէութիւնը տանողները: Անոնք քիչ մը պտոյտի, շատ մը առեւտուրի նպատակով կը մեկնին սահմանակից, կամ աւելի հեռաւոր երկիրներ, զանազան տեսակի ապրանքով վերադառնալու եւ արտասահմանեան վաճառանիշ փնտռողներու մատուցանելու համար զանոնք: Այդ մարդիկը կ՚երթան Սեւծովու ափի քաղաքներ, ինչպէս Տրապիզոն, կամ մինչեւ Պոլիս. կ՚երթան Ռուսաստան, Վրաստան, հազար խոչընդոտ յաղթահարելով, հազար դժուարութեան տոկալով: Հակառակ այս բոլորին, այնպէս կը թուի որ շահաբեր գործունէութիւն է անիկա, քանի որ տեւական ծաղկում կ՚արձանագրէ: Ե. Աբգարեան կ՚ըսէ թէ այդ տեսակի առեւտուրը կը վնասէ երկրին տնտեսութեան, քանի որ այդ առեւտրականները հարկ վճարելէ կը խուսափին: Ու միայն անոնք չեն. հարկ չեն վճարեր նաեւ մեծ խանութներ որոնք մաքսային արձանագրութիւն չունին ու կ՚աշխատին անհատներու միջոցով:

Մաքսային վարչութիւնը ստեղծուած է նիւթական, թէքնիք հիմ չունենալով: Այսուհանդերձ, որոշ մակարդակի մը հասած է ու անոր պետը կը հաւատայ որ երկու տարիէն Հայաստան կ՚ունենայ բնականոն հիմերով մաքսային համակարգ:

Ներկայիս արդէն հիմնապէս նորոգուած են Մարգարայի եւ Ախուրիկի մաքսային կէտերը: Մեղրիինը կը կառուցուի. յետոյ կարգը պիտի գայ Վանաձորի մաքսատան: Յոյս ունին որ Վրաստանի սահմանին վրայ Բագրատաշէնի, Գօգաւանի եւ Բաւրայի մաքսատուներուն շէնքերը յաջորդ տարի կը կառուցուէին: Կը կարգաւորուի նաեւ Փինանսական վիճակը. ասկէ ետք պիտի գանձուի նաեւ յաւելեալ արժէքի տուրք, ինչ որ կը նշանակէ թէ պետական պիւտճէին հարկերու եկամուտին մօտ 50%-ը մաքսային ծառայութեան կողմէ պիտի ապահովուի:

Ե. Աբգարեան հարկաւոր կը նկատէ որ ներածումները իջնեն բնականոն քանակի մը որ Հայաստան ի վիճակի ըլլայ «մարսելու». իսկ արտածումները պէտք է կարելի չափով խթանել: Իսկ այն օրը երբ բաւարար մակարդակի հասնին արտասահմանեան ներդրումները, կամ ներքին պաշարներով արտադրութիւնը զարգանայ, պէտք է «դաժան, խնայողական, ոչ մի արտօնութիւն չհանդուրժող տնտեսական քաղաքականութիւն» վարել: Աւելի պէտք է հզօրացուին հարկահաւաք մարմինները ու անոնց հսկողները. դատախազութիւն, կառավարութիւն եւ Փինանսներու նախարարութեան վերահսկիչ վարչութիւնները:

Հսկողութեան առումով, այսօր եւս քիչ չեն ընելիքները, երբ ժողովրդական դժգոհութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ հարկային քաղաքականութիւնը: Մեծ է թիւը անհաւասար, անհամեմատական հարկերու պահանջէն գանգատողներու: Յաճախ կ՚ըսուի թէ ատիկա մինչեւ իսկ իր դերը կ՚ունենայ տնտեսութեան բնագաւառին մէջ ստեղծուած անբաղձալի մենաշնորհներու ու չարերու ձախողութեան: Հսկողութեան աշխոյժ ու անշահախնդիր համակարգ մը կրնայ մեծ զարկ տալ անձնական նախաձեռնութիւններու ու շուկային առողջ գործունէութեան:

Այս ակնկալութեան անուղղակի փաստ են Ե. Աբգարեանի բացատրութիւններու վերջին մասին մէջ լսածները: Հարցը կը վերաբերի գործի մարդոց. ան զանոնք կ՚ամբաստանէ որ հինգ տարիէ ի վեր «շատ հեռու են մաքսային օրէնսդրութիւնը, կարգուկանոնը ըմբռնելուց»: Կ՚աւելցնէ թէ գրեթէ ամէն օր «պետական եւ մասնաւոր ընկերութիւններ օրէնքը շրջանցելու բացառութիւն են խնդրում»: Իր քանի մը տողնոց բացատրութենէն յայտնի կ՚ըլլայ որ մաքսային մարզի օրինազանցումները զանազան բնոյթի են. մաքսի ենթակայ բեռներ կը բարձուին, կը պարպուին առանց մաքսաւոր պաշտօնեայի ներկայութեան, գործարքի պայմանագիրները երկկողմ չեն ըլլար, բեռները սահման կ՚անցնին առանց համապատասխան փաստաթուղթի, փոխադրամիջոցին կնիքը կը հանուի, եւայլն, եւայլն: Ե. Աբգարեանի արտայայտութիւնները կ՚աւարտին խնդրանքով մը, ուղղուած՝ «բարձրաստիճան պաշտօնեաներին» որ չմիջնորդեն, չբարեխօսեն ի նպաստ այս կամ այն ձեռնարկութեան, ընկերութեան, պատճառ ըլլալով որ անոնք իրենց գործը կէս - կատար սորվին:

Ուշադրութեան ամէնէն կարօտ մարզերէն մէկը կը շօշափէ հարցազրոյցը. հարկաւոր նկատուած սրբագրութիւնները մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն անով որ ներքին մարզին կարգ - կանոն ու արդարութիւն բերելէ զատ, պիտի ծառայեն նաեւ յաչս արտաքին գործընկերներու լուրջ վարկի տէր դարձնելու Հայաստանը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾԻՐԱՆԻ ԳՕՏԻ

ԱՐԻՆ ԱՐՄԷՆԵԱՆ

Ներածական՝ Վեհանոյշ Թեքեան, «Խաղ եւ դաս» Յարութիւն Արմէնեան:

Հրատարակչատուն Վէհարթ, Միացեալ-Նահանգներ, 1996:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ Հ. ՀՄԱՅԵԱԿ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱՄԲԱՐԵԱՆԸ

Գրեց՝ ԱՐԱ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Երբեմն յայտնի կ՚ըլլար, որ մեր ընկերը շատ ցած թիւ մը պիտի առնէ: Դասարանով, գրեթէ միաբերան կը բարեխօսէինք. «բալի տղայ է վարդապետ»: Սպասուած պատասխանը չէր ուշանար. «կովն ալ բարի է»: Երբեմն կը պատահէր, որ անպատասխանի մնացած հարցում մը հասցէ փոխէր եւ ուղղուէր կըրասեղանին առջեւ նստած տղոցմէ մէկուն: Ատոր արդիւնքն ալ կը մտնէր տետրակ. «Վերջին նիշին վրայ 2 աւելցուր (կամ պակսեցուր)»: Կարեւոր նկատած հարցում մը անպատասխանի մնա՞ց. «բոլոր թիւերը սրբէ, տեղը զէրօ մը գրէ»: Այն ատեն չէինք անդրադառնար, թէ անոնք խարազանը օդին մէջ ճօճելով երիվարը աւելի արագ վազցնելու համազօր բեմադրութիւններ էին պարզապէս: Բոլորս մեր կարելին կ՚ընէինք եւ տարեվերջի վիճակացոյցը, անկախ մեր ընկերոջ կողմէ բծախնդրօրէն բռնուած նիշերու տետրէն, կը պարզէր մեր իսկական արժէքը: Տկարը նուազագոյն լաւը բարձր թիւով կը վարձատրուէր եւ ի՛նչ հրաշք, վերաքննութեան մնացող չէր ըլլար: Չէր ախորժեր այն դասատուներէն, որոնք շատ աշակերտ վերաքննութեան կը ձգէին եւ պատճառ կ՚ըլլային, որ դասարան կրկնեն: Աշակերտին անյաջողութիւնը կ՚ընդունէր իբր ուսուցչին անկարողութիւնը: Մանաւանդ չէր սիրեր այնպիսիները, որոնք կարծես կը փնտռէին վեհերոտ սպասումի մէջ եղող եւ հաւանաբար դասը լաւ չսերտածները, հարցափորձելու եւ պակաս թիւ տալու հաճոյքի սիրոյն: Իր այդ ժխտական կեցուածքը յայտնի կ՚ընէր զայն արհամարհելով: Այդ կողմէ նշանաւոր էր մեր լիսէի բաժնի աշխարհագրութեան ուսուցիչը, որ տղոց հանդէպ որքան չար՝ Մեծաւոր Վարդապետին հանդէպ ալ ծայր աստիճան յարգալիր էր. «Père supérieur» մակդիրով կը խօսէր, որպիսութիւն կը հարցնէր եւ փոխադարձը գլխու հազիւ նշմարելի շարժում մը կուգար միայն: Անմոռանալի է իր մէկ վերաբերումը աշխարհագրութեան դասի մը պահուն: Դուռը բացուեցաւ կիսով (առանց դրան բախումի ընկալեալ սովորութիւնը յարգելու), կիսաբաց դըրան ետեւ կենալով (ուսուցչին բարեւ մը տալու եւ ներողութիւն մը խնդրելու համար դէմքը ցոյց տալու հարկը անգամ չզգալով) եւ աշակերտութեան ուղղելով խօսքը, ըսաւ. Demain nous allons nous photographier խոշոր մարդիկ էք, mit einer kravat gebunden: Մեծաւոր Հայրը դուռը գոցեց եւ գնաց, Ուսուցիչը, որ այս երեք լեզուներէն ո՛չ մէկին ծանօթ էր, մեզի հարցուց շուարած, թէ ո՞վ էր խօսողը եւ թէ ի՞նչ ըսաւ:

Ինքնատիպ էր Հայր Հմայեակ Վարդապետը, ոչ միայն իբր ուսուցիչ, այլ նաեւ իբր անձ եւ իբր Մեծաւոր Հայր: Աղաւնիներ կը բուծանէր, նամականիշի հաւաքածոյ ունէր (Վատիկանի, Թուրքիոյ, Պելժիոյ եւ ուրիշ եւրոպական երկիրներու), պիլարտոյի սեղան զետեղած էր վարժարանի յետնամասի մէկ բակին մէջ (կը սիրէր մանաւանդ խաղակից ունենալ Պ. Համբարձում Յարութիւնեանը), միշտ շաքար կ՚ունենար քովը, բաժնելու համար մանկապարտէզի տղոց, որոնց երբեմն կը նուիրէր նաեւ աւելի թանկարժէք իրեր: Իր օրով կազմուած է Մխիթարեանի շնչաւոր գործիքներու նուագախումբը, որ յայտնի երաժիշտ - վարիչ Պր. Քիւրքճեանի ջանքերով հասած է պատկառելի մակարդակի եւ սարքած է պատուաբեր նուագահանդէսներ:

Այս խումբին մէջ պատրաստուած տըղաք եւ Պր. Վ. Միւհէնտիսեանի լարաւոր նուագախումբի անդամներու շնորհիւ է որ Իսթանպուլի Քաղաքապետական Երաժշտանոցի Փիլհարմոնիք նուագախումբը կարելիութիւն ունեցաւ երեւան գալու: Անոնցմէ շատեր, տարիներ ամբողջ այդ կազմին կարեւոր սիւները ըլլալով մնացին: Նշանաւոր էին նաեւ վարժարանին տարեվերջի Մայիսեան պտոյտները (դէպի Սիւթլիւճէ եւ ապա դէպի Հիւնքեար Սույու): Շիրքէթի Հայրիյէին վարձուած նաւը տօնական օրերու յատուկ դրօշազարդուած, շնչաւոր նուագախումբի կողմէ նուագուած քայլերգներու աթած հետաքրքրութեամբ ճամբայ կ՚ելլէր Ղալաթիոյ նաւամատոյցէն, կը ճեմէր Վոսփորի նաւամատոյցներու միջեւ ու հաւաքելով աշակերտներ եւ ուսուցիչներ, կը հասնէր Սիւթլիւճէ (այս վերջինին զինուորական արգիլեալ գօտի ըլլալէն ետք ալ Հիւնքեարի սուրը՝ Սարըեար): Աքանչելի ջուրերը իրենց ակէն կը խմէինք կուշտ ու կուռ, կը ճաշէինք, կը զուարճանայինք, խաղեր կը կազմակերպէինք եւ խումբեր կազմելով դէպի բարձր բլուրները պտոյտներ կ՚ընէինք եւ նախընթրիքէ մը ետք կը վերադառնայինք մեզի սպասող շոգենաւը: Նոյն խանդավառութեամբ եւ յայտագրով կը կիրարկուէր վերադարձը:

Մեծաւոր Վարդապետը մեծ կարեւորութիւն կու տար նաեւ մարզական խաղերու: Շինել տուած էր ոտնացուպեր զանազան հասակներով, որոնցմով քալելու եւ վազելու վարժութիւն ձեռք ձգելէ վերջ կ՚ընէինք նաեւ ոտնագնդակի մրցումներ: Տրապէզի, հորիզոնական ձողի barre-fixe եւ մագլցելու կազմածները իրմէ տարիներ ետք տակաւին կանգուն կը մնային պարտէզին մէկ անկիւնը: Ամէն տարեվերջի կը կազմակերպուէին ողիմպիական խաղեր, որոնք իրական մարզական երեւոյթ էին եւ մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուէին առ հասարակ հայ համայնքի եւ մասնաւորաբար մասնակցող տղոց ծնողներու կողմէ: 100 մեթրէն մինչեւ 1500 մեթր վազքեր, բարձրութիւն, երկարութիւն, երեք քայլ ցատքել, ձողով ցատքել, գունտ եւ սկաւառակ նետել, ծանրաբարձութիւն՝ մեծերու յատուկ խաղեր էին: Փոքրերն ալ ունէին 50 մեթր վազք, հակթավազք եւ պարկավազքի նման խաղեր, որոնք այլապէս խանդավառութիւն կը ստեղծէին: Ամէն մարզի աստիճանաւորներուն կը տրուէր ոսկեջուր, արծաթ եւ պրոնզ մետալներ, իսկ օրուան ախոյեանը կը պարգեւատրուէր բաժակով, Հետզհետէ կորսուեցան այս սովորութիւնները եւ չքացան կարելիութիւնները այս բոլորին, որոնք իրեն պէս յիշատակ դարձան:

* * *

Լիսէի առաջին դասարանի առաջին վիճակացոյցը ստացանք, Առած թիւերս գոհացուցիչ էին, սակայն աշխարհագրութեան դասէն չորս ունէի (տասնի վրայ) եւ բնական է տակը կարմիր մատիտով հաստ գիծ մըն ալ կար: Գիտէի որ ուսուցիչը, որուն մասին պատմած էի նախորդ հատուածին մէջ, ինծի հանդէպ համակրութիւն չունէր, այսինքն արիւնը չէր փակած: Միջնակարգէն ի վեր այսպէս կը շարունակուէր: Բայց այս անգամ պարագան իրապէս ընդվզեցուցիչ էր, վասն զի ոչ գրաւոր քննութիւն մը կամ փորձ մը անցուցած էինք դասարանով եւ ոչ ալ զիս դասի հանած եւ բերանացի քննած էր: Ուրկէ՞ կ՚ելլէր այս «4»ը:

Շուտով իրազեկ եղայ, որ միայն ես չէի այսպիսի անիրաւութեան մը դիմաց գտնուող: Երեք ընկեր համաձայնեցանք, որ բարեկրթօրէն բողոքենք ուսուցչին մօտ, Այդ մարդուն դէմ ո՛չ ոք եկած էր ցարդ, ամենաքաղաքավար բողոքն անգամ կրակի հետ խաղալու համազօր էր: Սակայն մենք ալ տաքարիւն տղաք, ետ դարձ չըրինք: Առաջին դասապահին իսկ, մեր երեքէն այն որ ամէնէն առջեւը կը նստէր, նախայարձակը եղաւ եւ լաւ թըրքերէնով մը կրցաւ պատշաճ երկու նախադասութիւնով նիւթը բանալ: Այնքանը բաւեց պարոնը ծայր աստիճան ջղայնացնելու եւ բարկաճայթ արտայայտութիւններու մղելու: Կ՚ըսէր, թէ ո՞վ կը խառնուէր իր քմահաճոյքին. այս անգամ 4 տուեր եմ գալ անգամ 2, յաջորդին ալ զէրօ կուտամ»: Այս անգամ ես միջամտեցի, ըսելով. «Հոճա՛, այս գործը «քէյֆ»ի հարց չէ, այնքան աշխատիլ եւ սորվելէ ետք ինչո՞ւ լաւ նիշ մը չունենանք»: Ինծի փոխադարձելու ատեն չունեցաւ եւ արդէն երրորդ ընկերը մէջ մտաւ կրկնելով նման բառեր: Ու ահա բաժակը յորդեցաւ: Մեզ հրաւիրեց դասարանէն դուրս ելլելու: Կարծես նախապէս խօսք մէկ ըրած ըլլայինք, չշարժեցանք մեր տեղերէն: Այլայլած՝ ուսուցիչը մեր ընկերներէն մէկուն հրամայեց, որ երթայ ու վերկանչէ Պր. Տնօրէնը: Տղան գնաց ու վերադարձաւ ըսելով, որ Պր. Տնօրէնը չկար: Այս անգամ լուր ղրկեց Հայր Սարգիս Վարդապետին, որմէ խնդրեց որ դուրս հանէ մեզ: Գլխու պզտիկ շարժում մը բաւեց, որ երեք «ըմբոստ»ներս հետեւինք Վարդապետին: Յաջորդ օրը սոր-

վկայանք, որ ուսուցիչը բացարձակապէս կը մերժէ մեզ դասարան ընդունիլ իր դասերու ընթացքին: Ասիկա համազօր էր առնուազն իր դասէն վերաքննութեան մնալու: Մենք բնաւ գաղափար չունէինք թէ ինչե՞ր են մեր իրաւունքները եւ թէ կրնայի՞նք բողոքել Կրթական տնօրէնութեան մօտ: Ամէն պարագայի, առաջին հանգրուանը պիտի ըլլար անշուշտ կանչել տնօրէնութեան սենեակը, լսել եւ սպասել որոշումի: Սրահին մէջ ունկընդիրի իրենց աւանդական տեղերը առած էին Մեծաւոր Վարդապետը եւ Հ. Սարգիս Վարդապետը: Մենք երեք աշակերտներս քիչ մը աւելի հանդիստ միճակ ունէինք, նախ անոր համար, որ չէինք հաստատ յանցաւոր ըլլալնուս (թէեւ ասիկա շատ կարեւոր չէր, քանզի մեր տնօրէնը գիտէր մեզ յանցաւոր հանելու կերպերը) երկրորդ անոր համար, որ մեր երեքիս մէջ էր Մեծաւոր Հօր նախասիրած աշակերտը: Տնօրէնը խօսքի սկսաւ ըսելով, որ քանի որ բողոք մը ունէինք պէտք էր դիմէինք տնօրէնութեան եւ ո՛չ թէ կռուի ելլէինք ուսուցչին հետ: Նկատեցի, որ իր արտայայտութիւնները աւելի մեղմ էին քան կ'ըլլային ընդհանրապէս լմբոստ աշակերտներու դիմաց: Հակառակ որ մինչ այդ երկու վարդապետներն ալ նման ժողովներու առեն բնաւ չէին խօսեր եւ իրենց կարծիքը հաւանաբար կը յայտնէին յանցաւոր տղոց բացակայութեան, Հայր Հմայեակ Վարդապետ միջամտեց ըսելով, որ ինք ստուգած է թէ տղաքը չեն կռուած, նոյնիսկ բողոք չեն բրած, պարզապէս յիշեցուցած են որ աշխարհագրութեան դասէն բնաւ չեն քննուած: Ընդհակառակն այսպանեց ուսուցչին վարմունքը, որմէ՝ ինչպէս ըսած էի արդէն, բնաւ չէր ախորժեր: Մթնոլորտը յանկարծ կակուղցաւ եւ խօսակցութեան նիւթը փոխուեցաւ, այնքան որ ես համարձակեցայ հարցնելու, թէ կարելի չէ՞ ըլլալ ձեռնարկ մը, եւ այդ մարդը հեռացնել վարժարանէն: Այսքանը քիչ մը շատ էր թէեւ, բայց շատ աւելի ուշ սորվեցայ, որ ես տնօրէնին մօքէն անցածն է որ կրկներ եմ: Ներողամիտ ժպտով մը մեզ ճամբեց, ըսելով. «Հիմա գացէք, տեսնենք թէ ի՞նչ ձեւով պիտի լուծենք այս խնդիրը»: Կ'երեւի թէ սիրելի Մեծաւոր Հայրը չհաւանեցաւ նոյնիսկ որ մենք ձեւակերպական ներողութիւն մը խնդրենք «աշխարհագէտ» ուսուցչէն, քանի որ այնպէս մը կարգադրուեցաւ, որ մենք շաբաթ մը ետք աշխարհագրութեան դասին մտանք եւ մեր երեքին անունով ներողութիւն խնդրեց ուսուցչին նախասիրած աշակերտը, Պատրիարքարանի Տեղապահ Գ. Արք. Արսլանեան Սրբազանի մինչեւ Թոռը: Մեր «բարեգութ» ուսուցիչը խրոխ թէ ներեց եւ արտօնեց, որ հետեւինք իր դասերուն. չուշացաւ սակայն իր սպառնալիքը. «գիտցէք որ նոյնիսկ բերնով թռչուն բռնէք (թրքական ասացուածք մը) տարեվերջի քննութեան՝ դասարան չէք կրնար անցնիլ»:

Ես իմ հաշուոյն պատիժս դատայ անով, որ ամէն ընկերէ աւելի աշխատիլ սկսայ եւ տարեվերջի քննութեան համար գրքին ետեւի վիճակագրական ցուցակներով statistique երկար էջերու թիւերը անգամ գոց սորվեցայ: Մեծաւոր Հայրը դարձեալ ներկայ էք քննութեանս պահուն, որ առեն մը ետք ըսաւ ինծի արդիւնքը. տասնի վրայ «8» տրուեր է, հակառակ որ քննիչները «9» առաջարկեր են: Բայց երբ վիճակացոյցս առի, տեսայ թէ ուսուցիչը յաջողեր է քննիչներէն անընդմար կերպով այդ թիւը վերածել «6»ի: Ամէն պարագայի ես շատ գոհ էի:

Իմ շրջանաւարտ ըլլալէս քիչ ետք, Պր. Քիւրքճեան իր ճկուն քաղաքագիտութեամբ յաջողեր է Կրթական Տնօրէնութեան մօտ, որ ուրիշ վարժարանի մը փոխանցուի այդ աշխարհագրութեան ուսուցիչը: Բայց այս վերջինը, որ լայն շրջանակ ու հեղինակութիւն ունէր պաշտօնական անձերու մօտ, տասնեակ տարիներ ետք կրցեր է դարձեալ նշանակուիլ Մխիթարեան, այս անգամ իբր ընկերաբանութեան դասատու: Կեանքը այնպէս կարգադրեց, որ այդ տարիներուն ես ալ մաթեմաթիք կը դասաւանդէի նոյն վարժարանին մէջ: Առէպ հանդիպելու առիթը կ'ունենայինք ուսուցչաց սրահին մէջ: Անգամ մը պատիւով յիշեցուց սենեակի միւս ներկաներուն, որ ես եղած եմ իր «լաւագոյն» աշակերտներէն մէկը. եռանի տուաւ այդ շըրջանին եւ ցաւ յայտնեց, որ հիմակուան տղաքը բնաւ չեն նմանիր այն առենուան տղոց: Ապշած մնացի իր դերասանական ընդունակութեան եւ կեղծաւորութեան դիմաց. ինչպէ՞ս կրցաւ այդքան փոքրանալ:

(Շար. 3)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան ժող. Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Համազգայինի նախաձեռնութեամբ, Հոկտեմբերի վերջերը իրերայաջորդ երկու բանախօսութիւններ տուած է գրականագէտ եւ բանասէր Աւիկ Իսահակեան, Թոռը՝ բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի (1875 – 1957): Բացումը կատարած եւ հիւրը ներկայացուցած է Նուշիկ Աւագեան, նշելով յատկապէս որ ան հեղինակն է իր մեծ – հօր կեանքին, գործունէութեան եւ վաստակին նուիրուած քանի մը ուշագրաւ մենագրութիւններու: Առաջին իր բանախօսութեամբ (Հոկտեմբեր 29), Աւիկ Իսահակեան լուսարձակի տակ առած է Վարպետին ատտանդական կեանքը՝ իր ծննդավայր Գիւմրիէն մինչեւ Եւրոպայի արուեստի ոստանները (Գերմանիա, Փարիզ, Վենետիկ), հուսկ նշելու համար որ ան վերջնապէս կը հաստատուէր Հայրենիք 1936–ին, ստալինեան մաքրագործումներու անմիջական նախօրեակին, չանսալով նոյնիսկ այդ օրերուն իր կեանքին սպառնացող բացայայտ վտանգներուն: Հայրենի հողին վրայ բանաստեղծը առիթ կ'ունենար ստեղծագործելու շուրջ երկու տասնամեակ, միշտ արժանի համընդհանուր յարգանքի, միաժամանակ հանդիսանալով այն հազուագիւտ մտաւորականներէն, որոնք զերծ կը մնային 1937 – 1938–ի նախճիրներէն (այս առընչութեամբ, բանախօսը դիտել տուած է, թէ Թիֆլիսի բանտին մէջ հակցարական գործունէութեամբ ամբաստանուած Իսահակեանի եւ Ստալինի «դրացնութիւնը», թերեւս ճակատագրական դեր մը ունեցած էր յետագային, ու վրացի մեծ բռնապետին խոկ թելադրութեամբ՝ Վարպետը փրկուած էր համատարած սպանութիւններէն): Երկրորդ բանախօսութեամբ՝ (Հոկտեմբեր 31), Աւիկ Իսահակեան հանրութեան ներկայացուցած է իր նախաձեռնութեամբ Երեւան լոյս տեսած «Հայդուկի Երգեր» քերթողագիրքը, ուր ի մի բերուած էին Վարպետին այն բանաստեղծութիւնները՝ որոնք նուիրուած էին հայ ֆէտայական շարժման գործիչներուն (Աղբիւր Սերոբ, Սեւքարեցի Սաքօ, Սիմոն Զաւարեան, Եփրեմ Խան, Գուրգէն Մալոյեան եւայլն): Բանախօսը նշած է, որ հայրենասիրական լայն ու խորունկ շունչով գրուած այդ ներբողները, տարիներու երկայնքին, Իսահակեան լոյս ընծայած էր ժընեւի «Դրօշակ» դաշնակցական պաշտօնաթերթին մէջ, «Հայ Գուսան» ծածկանունով: Անոնցմէ ոմանք երգի ալ վերածուած էին ու կ'երգուէին մինչեւ այսօր: Երեկոյթի ընթացքին, մէջընդմէջ, Այտա Մինասեան հատուածներ ընթերցած է «Հայդուկի Երգեր» շարքէն:

***

ՀԱԼԷՊԻ Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանին մէջ, Նոյեմբեր 1–ին սկիզբ առած են Համազգայինի նախաձեռնած հայագիտական եռամեայ դասընթացքները, 35 ունկնդրուհիներու մասնակցութեամբ: Նախքան առաջին դասապահը, Ճեմարանի ներքնասրահին մէջ տեղի ունեցած է բացման առթիւ կոկիկ հիւրասիրութիւն մը, որուն ներկայ եղած են Համազգայինի Սուրիոյ Շրջանային Վարչութեան, տեղական մասնաճիւղին եւ Ուսումնական Խորհուրդի անդամները, ազգային նախակրթարաններու տնօրէններ, ուսուցիչներ: Խօսք առած են Ասատուր Պօղոսեան (յանուն Համազգայինի) եւ Յուսիկ Քահանայ Սեդրակեան, բացատրելով ձեռնարկին կարեւորութիւնը եւ տեղեկութիւններ փոխանցելով դասընթացքին յետագայ ծրագիրներուն մասին: Մխիթարեան վարժարանի հայագիտական դասընթացքներէն ետք (որոնք դադրած են քանի մը տարիէ ի վեր), Համազգայինի սոյն նախաձեռնութիւնը երկրորդ է Հալէպի մէջ ու կը միտի երեք տարիներու վրայ երկարող ու հետզհետէ գոտ մասնագիտական մակարդակի մօտեցող հայագիտական ծրագիր մը իրագործել, գոհացում տալով գաղութին համար հայերէնաւարտ ուսուցիչներ վերապատրաստելու այնքան անհրաժեշտ պահանջքին:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգային վարժարանի Բաղդասարեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 9–ին եւ 10–ին, ներկայացուած է «Գարեգին Նժդեհ» Թատերգութիւնը Միացեալ – Նահանգներու արեւմտեան շրջանի Հ. Յ. Դ. պատանեկան «Զաւարեան» եւ «Շանթ» մասնաճիւղերուն կողմէ:

***

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հ.Օ.Մ.–ի Շուշի մասնաճիւղի կազմակերպած «Հալօուին»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Իւրաքանչիւր տարի որ կ'անցնի միշտ կարեւոր հանգրուան մը կը կազմէ Լիոնի Հայաստան ձայնասփիւռին համար, որ 1997–ի վաղորդայնին պիտի թեւակոխէ իր 14–րդ տարեդարձը:

Ռատիօ – ունկնդիրներուն հետ իր յարաբերութիւնները դեռ աւելի ամրապնդելու ու մշակելու համար ապագայի հեռանկարներ, ձայնասփիւռի նորակազմ վարչութիւնը, որ կը գործէ 1995–ի Սեպտեմբերէն ի վեր, կազմակերպած էր պարահանդէս մը Կիրակի, Նոյեմբեր 10–ին: Լիոնի տարածքին, իրականացնել նման ձեռնարկ մը եռօրեայ շարաթավերջի մը ծիրին մէջ, նկատուած է, ընդհանրապէս, յանդուգն քայլ մը ու ենթակայ ձախողանքի: Սակայն, այս անգամ այդպէս չեղաւ: Այդ օրը, Տեսինի Նորակառոյց «Թոպոկան» սրահը դարձած էր ժամադրավայրը շատերուն:

Եկած էին Լիոնէն, յարակից գիւղաքաղաքներէն, Վիէնէն, նոյնիսկ Կրընոպլէն ու Վալանսէն. տպաւորիչ բազմութիւն մը, շուրջ եօթը հարիւր հոգի, ինչ որ ոչ ոք նախատեսած էր. նոյնիսկ կազմակերպիչները՝ որոնք գիտցան, այնուհանդերձ, դիմագրաւել կացութիւնը մեծ պարկեշտութեամբ ու հանդարտութեամբ:

Պաշտօնական հրաւիրեալներու սեղանին շուրջ տեղ գրաւած էին Տեսինի քաղաքապետը՝ Փիէր Քրեսոլ եւ իր շքախումբը, Ռոնի երեսփոխան Մարթէն Տաւիտ ու Վարուժան Գրիգորեան որ կը ներկայացնէր Վիլէօրպանի ծերակուտական քաղաքապետը՝ Ժիլպէր Շապրու:

Երգի բաժինն ալ ունէր իր յատուկ հրաւիրեալը՝ Յարութ Ջէնեան որ այս առիթով ժամանած էր Գանատայէն, ուր մի քանի տարիներէ ի վեր կը վայելէ թիւ մէկ երգիչի տիտղոսը: Ան առաջին անգամն էր որ բեմ կը բարձրանար Ֆրանսայի մէջ: Օժտուած անոյշ ձայնով ու Անի նուագախումբին ընկերակցութեամբ, պլշլուան մը ակնթարթին մէջ՝ Յարութ Ջէնեան յաջողեցաւ սիրաշահիլ բոլորին համակրանքը իր հեղինակած կտորներով: Երգ ու պարի այս մթնոլորտին մէջ, կարճատեւ դադարի մը ընթացքին կատարուեցաւ բոլորէն սպասուած վիճակահանութիւնը. հրապուրիչ նուէրներ՝ որոնց մէջ ոսկեղէններ, ու մանաւանդ, դէպի Հայաստան երթ ու դարձի տոմսակ մը զոր տրամադրած էր Լիոնի Սեւան ճամբորդական գրասենեակը:

«Հայաստան» Ձայնասփիւռի ստեղծած խանդավառութիւնը, անտարակոյս, պիտի ըլլայ դեղեցիկ գրաւական մը շարունակելու միշտ իր վսեմ առաքելութիւնը ու նուաճելու նոր հորիզոններ:

ՎԱՐԴԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀՆՈՒԱՏԻՊ ՓՈՐՁ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՆԻՆ ԵՒ ԿՈՆԵԱԿԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Հոկտեմբեր 22 – 26 Ս. Պետերբուրգի մէջ տեղի ունեցած համտեսութիւն – մրցումին, որուն կը մասնակցէին աւելի քան 30 երկիրներ, Հայաստան բազմաթիւ պարգեւներու արժանացած է իր գինիներով եւ կոնեակներով: Այսպէս «Արեւշատ» գինին եւ «Նայիրի» կոնեակը ոսկի, «Հայաստան» եւ «Վասպուրական» կոնեակները արծաթէ, նոր մակնիշ՝ «Ամբերդ» գինին եւ «Բրենդի» կոնեակը պրոնզէ մետալներու արժանացած են: Հայկական կարգ մը այլ խմիչքներու նմոյշներ ալ ստացած են բարձր կարգի վկայականներ:

***

ԱՐՈՒԵՍՏ

Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի փրոֆեսէօր Կարինէ Օհանեան համերգներ տալու համար հրաւիրուած է Միլանօ եւ Թորինօ: Ան Իտալիոյ երաժշտասէր հանրութեան ծանօթ է 1976–էն իսկ, երբ այդ Թուականին առաջնութիւնը կը շահէր Վերչելլի մէջ կազմակերպուած Վիոտի մրցումին:

***

ՏՆՏԵՍԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Նոյեմբեր 15–ին գումարուած է Հայաստանի Տնտեսագէտներու Միութեան (ՀՏՄ) ժողովը, որուն իր ուղերձը ուղղած է վարչապետ Արմէն Սարգսեան: Ան հաւաստիացուցած է որ կառավարութիւնը պատրաստ է գործակցելու Միութեան հետ եւ աջակցելու անոր, աւելցնելով որ ՀՏՄ–ը պէտք է լրջօրէն մասնակցի Հանրապետութեան տնտեսական վերափոխումներուն:

***

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ռուսաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղարի տեղակալ Բորիս Բերեզովսկի Թիֆլիս եւ Բաքու կատարած այցելութիւններէն ետք Նոյեմբեր 14–ին ալ Երեւան գացած է, Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ ունեցած հանդիպումին արծարծուած են երկկողմ յարաբերութիւններու զարգացման, Կովկասի ապահովութեան եւ ազգամիջեան հակամարտութիւններու կարգաւորման հարցերը:

Նոյն օրը երկօրեայ այցելութեան մը համար Հայաստան գացած է Գիրկզստանի Արտաքին Նախարար Տիկին Ռոզա Օթումբայեւա: Ան եւս տեսակցած է Հանրապետութեան նախագահին հետ: Ղարաբաղեան հարցին կապակցութեամբ ծանօթանալէ ետք Հայաստանի դիրքորոշումին, Տիկին Օթումբայեւա նշած է որ մօտօրէն Լիզպոն գումարուելիք վեհաժողովին այդ հարցին քննարկումը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ:

երեկոն (անգլեսաքսոն երկիրներու տօն մը որ Ամենայն Սրբոցի նախորդ օրը՝ Հոկտեմբեր 31–ին կ'ոգեկոչուի եւ որու ընթացքին մանուկները կը ծպտուին) տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 28–ին Նոթր տամ տը Ֆաթիմա սրահին մէջ, 350 հոգիի մասնակցութեամբ: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Շուշան Աճէմեան, մասնաճիւղին ատենապետուհին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ տեղի ունեցած է նաեւ վիճակահանութիւն: Նոյնանման երեկոյթ մըն ալ տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 31–ին, Թորոնթօ:

***

ՊՈԼՍՈՅ Զըրադաղ պանդոկին սրահներուն մէջ, Նոյեմբեր 9–ին, ճաշ – պարահանդէսով մը տօնուած է Սամաթիոյ Սահակեան վարժարանի լիսէի բաժնի հիմնադրութեան 30–ամեակը: Ճաշին ընթացքին, սրահի ճակտին գետեղուած պաստառին վրայ ժամանակագրական կարգով տողանցած են անցեալը ներկայացնող պատկերներ: Յայտագրին ընթացքին, հանդէս եկած է Թաղային Խորհուրդի ատենապետը՝ Գամէր Խորասան յիշեցնելով վարժարանի երկրորդական բաժնին հիմնադրութեան նախորդող տարիներու դժուարութիւնները: Ապա, Պր. Նալպանտ ողջունած է ներկաները եւ բեմ հրաւիրած Պր. Զաւէն Աճէմեանը որ շինութեան յանձնախումբի ատենապետը եղած էր ինչպէս նաեւ Փարսուռ Կէօքպաշը եւ Մ. Ուլիկեան, նոյն յանձնախումբին անդամներէն: Յիշուած են բոլոր անոնք որոնք սատարած են լիսէի այս բաժնին ստեղծման եւ գոյատեւման: Յուշանուէրներ յանձնուած են կրթական մշակներուն:

***

ՊՈԼՍՈՅ Սէն Թ'Անթուան ընդարձակ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 9–ին տեղի ունեցած է տպաւորիչ համերգ մը երգեհոնահար Նարինէ Սիմոնեանի եւ սոփրանօ Ալիս Մանուկեանի կողմէ: Յայտագրին ընթացքին լսուած են Պախի, Հայտընի, Կունոյի, Բարսեղ Աթմաճեանի, Մենտէլսոնի, Տիւփրէի, Ս. Ֆրանքի գործերը:

***

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ տեղի ունեցած է Միջազգային երգչախումբերու փառատօն մը որու իր մասնակցութիւնը բերած է Պոլսոյ Սայաթ – Նովա երգչախումբը, ընտրուած քաններու կարգին 65 դիմողներու վրայ: Երգչախումբը կը մասնակցէր ազգագրական երաժշտութեան մարզին մէջ եւ միակ առաջնութեան մրցանակ մը սահմանուած էր (6 խումբերու վրայ) եւ որու տիրացած է Մակեդոնիոյ «Ջէնաքիխոր» երգչախումբը:

(Շար. Ա. էջէն)

60·63%—ով։ Մարի — Ֆրանս Տժիրպուա կը պարտուի երրորդ անգամ ըլլալով, ստանալով միայն ձայներու 39·37%-ը։ Հակառակ անոր որ, ընկերվարական թեկնածուն որ առաջին շրջանին 3—րդ դիրքի վրայ էր եւ քաշուեցաւ, հրահանգ չէր տուած, պարզ է որ ձախը ի նպաստ ԷՌ—Փէ—ԷՌ—ի թեկնածուին քուէարկած է։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՉԷՉԷՆԻԱ սկզբունքի համաձայնագիր մը ստորագրեցին Նոյեմբեր 23—ին որ գործադրութեան պիտի դրուի Յունուար 27—ին։ Այս առժամեայ կարգադրութիւնը ըրին Չերնոմիրդին եւ Մասխադով (չէչէն համախմբման կառավարութեան պետը), բայց ան չակնարկեր Չէչէնիոյ կառոյցին։ Սկզբունքով Յունուար 27—ին հոն պիտի կատարուին երեսփոխանական եւ նախագահական ընտրութիւններ։

ՀԱԿԱԳԵՐՄԱՆ ցոյց մը տեղի ունեցած է Թեհրան, Նոյեմբեր 24—ին, եւ ոստիկանութիւնը ստիպուած եղած է Գերմանիոյ դեսպանատունը պաշտպանել։ Այս լարուած մթնոլորտը հետեւանք է Գերմանիոյ դաշնակցային արդարադատութեան այն ամբաստանութեան որ Պարսիկ բարձրաստիճան անձեր հրահանգած են չորս իրանցի Քիւրտերու սպանութիւնը 1992—ին, Պէրլին։

ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ օդանաւ մը ջախջախուած է Հնդկական ովկիանոսին մէջ, իբրեւ հետեւանք երկու կամ 3 օդահէններու որոնք սպառնալիքով կ'ուզէին որ օդաչուն ճամբան փոխէ եւ Աւստրալիա ուղղուի, ինչ որ կարելի չէր քերոզէնի չգոյութեան պատճառաւ։ Օդաչուն պարտադիր էջք մը կատարած էր որ աղէտալի եղած է։ 175 ճամբորդներէն 55 հոգի փրկուած է։ Օդանաւը Ատտիս — Ապապայէն Ապիճան կ'երթար։

ՊԼԻՏԱՅԻ մէջ (Ալժերիա) ռմբափորձ մը եւս կատարուած է։ Հինգ մեռեալ կայ եւ 15 վիրաւոր, գոհ թակարդ կառքի մը։

ՋԱՅՐԻ Ֆրանսայի դեսպանը որ Մանթոնէն (Գոթ տ'Ազիւր) կ'ուղղուէր դէպի Ռոքպրիւն Գափ — Մարթէն Մոպութուի այցելութիւն մը տալու համար, ճամբուն վրայ բախած է երկու մանուկներու որոնք պաշտպանուած անցքի մը վրայ էին։ Մէկը մեռած է, մէկն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն Մերոց՝ Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

⁂

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30—ին տօն է Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10—ին պատարագ կը մատուցուի։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ծառայած բոլոր հոգեւորականներու յիշատակին Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ

եւ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ «Տուրքը» եւ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ «Մայրերը» իրարու արձագանգող երկու թատերախաղեր մէկ երեկոյթի մէջ։

Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 16—ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
M° Cadet

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Եկեղեցւոյ Օծման 43—րդ տարեդարձին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30—ին, ժամը 10—ին։

Արարողութիւնը կը կատարէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

INFORMATIONS ARTISTIQUES

Ensemble de Musique arménienne
KOTCHNAK
présente *Chants de SAYAT NOVA*,
le Vendredi 29 Novembre à 20h30,
au Centre MANDAPA, 6 rue Wurtz, Paris 13e
M° Glacière Tél.: 01 45 89 01 60.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Super Loto
organisé par la Section
MARSEILLE-VILLE
de la Croix Bleue des Arméniens de France

le Dimanche 1er Décembre
à 15 heures

à la M.A.J.C.
12-14, rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
Organisation Terre & Culture

SOIRÉE PUBLIQUE D'INFORMATION ET DE SOUTIEN
LE VENDREDI 29 NOVEMBRE à 20 heures 30

dans les Salles de l'ASIEM — 6, rue A. de l'Apparant, PARIS VIIe

VERS LE PAYS ARMÉNIEN

ARMENIE : Film de la reconsécration de l'église de **Gogaran** par sa Sainteté Karékine Ier, Catholicos de tous les Arméniens.
KESSAB : Projection sur les restaurations du patrimoine rural arménien.

SOUTENEZ L'ACTION DE L'OTC AUPRES DES COMMUNAUTES DU PROCHE-ORIENT, EN ARMENIE ET EN ARTSAKH

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԵԹՈՎՊԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ»
1941 - 1975-Ի ՇՐՋԱՆ
200 էջ, 80 նկար, 20 տոլար

THE ARMENIAN—ETHIOPIAN COMMUNITY FROM 1941 - 1975
By MOUCHEGH YEREVANIAN

With over 200 pages and 80 photographs this book may be purchased for $ 20.00 @

Mouchegh Yerevanian, 2414 Front Street, 31
San Diego, CA 92101 (Tel: 619-233-0333)

or

Berj Bookstore, 422 South Central Avenue
Glendale, CA 91204 (Tel: 818-244-3830)

or

Abril Bookstore, 5448 Santa Monica Boulevard
Los Angeles, CA 90029 (Tel: 213 - 467 - 9483)

CONCERT EXCEPTIONNEL
DU
Chœur SIPAN-KOMITAS
à l'OPERA COMIQUE
2, Place Boieldieu, 75002 PARIS — M° Richelieu-Drouot
SAMEDI 30 NOVEMBRE à 20 heures 30 précises
ouverture des portes à 19 h 30
Sous la présidence d'honneur de Monsieur
Philippe DOUSTE-BLAZY
Ministre de la Culture et de la Francophonie
et le haut patronage de Monsieur
ARMEN SEMBATIAN
Ministre de la Culture d'Arménie

AU PROGRAMME :

NANOR
de P. GANATCHIAN
(Nouvelle orchestration de G. APRIKIAN)
Première Audition.

NAISSANCE de DAVID de SASSOUN
Oratorio de G. APRIKIAN

Solistes :
Fabienne Chanoyan (soprano)
Sonia Nigoghossian (mezzo)
Philippe Fourcade (baryton)
Bardassar Ohanian (baryton)

Chœur SIPAN - KOMITAS
Chœur Français d'Oratorio
Chœur des Elèves du Collège Arménien «Tebrotzassère»
Orchestre Symphonique BELL'ARTE

l'ensemble sous la direction de **GARBIS APRIKIAN**

Prix des places : 350 F. — 300 F. — 250 F. — 200 F. — 150 F. — 100 F.
Réservations : Auprès des membres de la Chorale;
A l'Opéra Comique : Tél.: 01. 42. 44. 45. 46.
Réservations et renseignements: Tél. : 01. 48. 59. 65 07 / 01. 34. 61. 94. 97

GRANDE SOIREE DANSANTE
AU PROFIT DE
L'ECOLE SAINT-MESROB D'ALFORTVILLE
Sous la présidence de Monsieur le Maire
RENE ROUQUET
Sénateur du Val-de-Marne

DINER DANSANT
avec
BARTEV
LE SAMEDI 30 NOVEMBRE
Salle Roger Delmas
rue de Toulon, 94140 Alfortville
à partir de 20 h 30

Réservation : 01 43. 75. 28. 37.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27
MERCREDI
27 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.992 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.992

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԵՌՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ գործադուլի շարժումը կը ծաւալէր Նոյեմբեր 26-ին, որեւէ ելք գտնուած չըլլալով։ Նոյեմբեր 25-էն 26-ի առաւօտը բանակցութիւնները շարունակուած էին միջնորդին գլխաւորութեամբ, բայց, զգալի յառաջդիմութիւն չէր արձանագրուած։ Սէնտիքաներու ներկայացուցիչները կ'ըսէին թէ չնչին զիջումներ եղած են միայն եւ գլխաւոր պահանջները նկատի չեն առնուած։ Ասոնք կը վերաբերին հանգստեան կոչուելուն 55 տարեկանին, աշխատանքի բոլոր ժամերու վճարումին (ներկայիս կը վճարուին միայն այն ժամերը երբ վարորդը բեռնատար կառքը կը վարէ եւ նկատի չեն առնուիր ապրանքը յանձնելու ժամերը), աշխատանքի ժամերու նուազումին եւ աշխատավարձքի յաւելման։ Ֆրանսայի մայրուղիներու վրայ պատնէշները բազմացած են, օտար բեռնավարները կը բողոքեն իրենց կրած վնասին համար եւ վառելանիւթի տագնապը սուր բնոյթ առած է, գլխաւորաբար Գալվատոսի նահանգին մէջ, ուր կը հայթայթուի միայն հիւանդատար կառքերու, բժիշկներու, հրշէջներու։ Շարժումը, որ ցարդ խնայած էր փարիզեան շրջանը, ծաւալեցաւ եւ Նոյեմբեր 26-ին հասած էր Փարիզի դուռները։ Վախ կար որ տնտեսական այլ մարզեր ալ վարակուին։ Օդանաւային սպասարկութիւնները արդէն 48 ժամուան գործադուլ որոշած են Նոյեմբեր 27-ին եւ 28-ին։ Ելեկտրականութիւնը պիտի նուազեցնէ իր արտադրութիւնը Դեկտեմբեր 3-ին։ Պուրկոնեըի ուղեւորները զօրակցութեան գործադուլի մը կը դիմեն։ Ժողովուրդին մօտ, 74% համեմատութեամբ, բեռնավարներու շարժումը ժողովրդական է։ Վտանգ կայ, սակայն, որ սենտիքաները ուզեն տարածել շարժումը։ Նիքօլ Նոթա չահ չի տեսներ, բայց, Վիանէ (Սէ-Ժէ-Թէ) եւ Պլոնտէլ (Ֆ-Օ) տարբեր կը մտածեն։

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՅ բնակչութիւնը լայն մեծամասնութեամբ (70%) իր հաւանութիւնը տուաւ նախագահ՝ Լուկաշենկոյի ներկայացուցած հանրաքուէին։ Եօթը հարցումներն ալ գտան այն պատասխանները զորս նախագահը կ'ուզէր եւ որոնց շնորհիւ շատ լայն իրաւասութիւններ ունի այլեւս, ինչ որ «մենատիրութեան» մասին խօսելու առիթ տուած է։ Իր պաշտօնավարման շրջանը երկարաձգուած է մինչեւ 2001։ Լուկաշենկօ կը թելադրէ խորհրդարանականներուն որ ետ առնեն իր պաշտօնազրկումը ուզող դիմումը եւ կը հրաւիրէ օտար պետութիւնները եւ միջազգային կազմակերպութիւնները որ յարգեն ժողովուրդին կամքը։

ՊՈՊԻՆԵՐԻ Գրէգի Ճորճ'ս վաճառատունը կրցաւ բանալ իր դուռները, Նոյեմբեր 25-ին, ենթարկուելէ ետք հանրային իշխանութեանց պարտադրած չափանիշերուն։ Այսպէս վաճառատունը պարտի մեծ տառերով յայտնել ապրանքի բուն գինը, այսինքն այն գինը որ յաճախորդը վճարած պիտի ըլլայ ամիսներու կամ տարիներու ապառիկ վճարումներէն ետք։ Այդ բուն գինը կրկնապատիկն է, երբեմն ալ աւելին ապրանքին բուն գինին։ Բայց, կան գործադուլներ, ազգատներ որոնք համամիտ են այս ձեւին, չզրկուելու համար, մանաւա՛նդ, հեռատեսիլէ մը եւ արձանագրող գործիքէ մը։

ՉԵՐՆՈՄԻՐԴԻՆ, Ռուսաստանի նախարարապետը որ Փարիզ եկաւ Նոյեմբեր 26-ին, խոստացաւ վճարել տալ համբաւաւոր «ռուսական փոխառութիւնները» զորս հրապարակ հանած էր ցարական վարչակարգը, եւ որոնց հատուցման հարցը կը ձգձգուի 78 տարիէ ի վեր։ Չերնոմիրդին յայտարարած է որ Ռուսաստան տէր կը մնայ ցարական վարչակարգին պարտքին, բայց բաժնեթուղթը 700 Ֆրանքէն պակաս կ'ուզէ վճարել (հրապարակ հանուած են 1880-ի եւ 1914 միջեւ 500 Ֆրանք ոսկի, այլ խօսքով՝ 7600 ներկայ Ֆրանքը առանց հաշուելու տոկոսները), ինչ որ անընդունելի կը նկատուէր։ Նոյեմբեր 26-ին, Չերնոմիրդին եւ Ժիւփէ ելք մը պիտի փորձէին գտնել։

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Ռոմանօ Փրոտի քննութեան տակ առնուած է Հռոմի արդարադատութեան կողմէ իր պաշտօնի չահագործման եւ իտալական գըլխաւոր հոլտինկին գլուխը իր գործունէութեան համար (1993-ին)։ Պերլուսքոնիէն ետք, երկրորդ վարչապետն է որ դատական հարցեր ունի։

ՊՈԼԻՍ

ԷՅՈՒՊԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՎԷՃԸ ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Պոլսոյ Էյուպ թաղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին պատկանող հողաշերտ մը կռուախնձոր էր Եկեղեցիին վարչութեան ու տեղւոյն թաղապետարանին միջեւ։ Դատարանը այս վերջինին հողաշերտը ապասեփականացնելու որոշումը բեկանած ըլլալով հանդերձ, թաղապետութիւնը Նոյեմբեր 16-ին փլցուցած է խնդրոյ առարկայ հողին վրայի խանութները, այն պատճառաբանութեամբ որ անոնք շինութեան արտօնագիր չունէին։ Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը այս տեղեկատուութեան կ'աւելցնէ որ թաղապետարանին արարքը կը նկատուի այդ վայրը կառատան վերածելու ծրագրին մէկ մասը։ Կ'ըսուի նաեւ թէ հայկական եկեղեցիին վարչութեան փաստաբանին թաղապետութեան հետ երկխօսութիւն հաստատելու բոլոր դիմումները անպատասխան ձգուած են։

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱՅԻ ՆՈՐ ՀԱՐՑ ՄԸ

Էրզրումի հայկական եկեղեցին մզկիթի վերածելու որոշումէն ետք, Թուրք մամուլը կ'անդրադառնայ Տրապիզոնի Այա Սոֆիա Եկեղեցիին հարցին։ «Միլլիյէթ» (Նոյեմբեր 24) կը տեղեկացնէ թէ վարչապետութեան Վաքըֆներու տնօրէնութիւնը Մշակոյթի նախարարութենէն ետ ուզած է Եկեղեցին որ ներկայիս որպէս թանգարան կը գործածուի։ Պատճառը հիմնուած է այն տուեալին վրայ որ Այա Սոֆիան պաշտօնական արձանագրութիւններու մէջ որպէս մզկիթ տեղ գրաւած է։ Եկեղեցին մզկիթի վերածելու կողմնակիցները կը պնդեն որ այնքան ատեն որ կառոյցը մնայ որպէս եկեղեցի, «Տրապիզոն յունական քաղաք մը պիտի ըլլայ»։

Խնդրոյ առարկայ եկեղեցին կառուցուած է ԺԳ. դարուն. քաղաքին Թուրքերու կողմէ գրաւումէն ետք մզկիթի վերածուած է, իսկ Ա. աշխարհամարտին գործածուած է որպէս մթերանոց։ 1946-էն ի վեր կը գործածուի որպէս թանգարան։

ԱՐՑԱԽ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՏԵՐԸ ԳՈՀ ԵՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԷՆ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՉԻ ՀԱՍԿՆԱՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

Միջազգային 20 դիտերը շատ գոհ են Ղարաբաղի նախագահական ընտրութեան կանոնաւոր ընթացքէն եւ բոլորն ալ ստորագրած են այդ կանոնաւորութիւնը հաստատող փաստաթուղթերը։

Նոյեմբեր 26-ի առաւօտեան, վերջնական եւ պաշտօնական արդիւնքները դեռ չէին հրապարակուած, բայց, նոր տըւեալներու համաձայն, մասնակցութեան համեմատութիւնը 77% եղած էր, Ռոպէր Քոչարեան ստացած էր ձայներու 86%-ը, Բորիս Առուշանեան մօտ 7% եւ Հրանտ Մելքումեան՝ 4%։

Նոյեմբեր 26-ին, փարիզեան մեր տեսած օրաթերթերէն միայն Իւմանիթէ բարեհաճած էր արձագանգել այս ընտրութեան, գրելով թէ «Լ. Ղարաբաղի հայ անջատողականներու կազմակերպած նախագահական ընտրութիւնը յանգած էր հրաժարեալ նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի յաղթանակին»։

Կ'աւելցնէր միւս երկու թեկնածուներուն ստացած ձայները ու կ'ակնարկէր անցեալի դէպքերուն, «անջատողականներ»ուն եւ Ազրպէջանցիներու միջեւ եղած պատերազմին, որու հետեւանքով 20.000 մեռեալ կար 1988-էն 1994 ու կ'ըսէր նաեւ որ Պաքու ապօրինի նկատած էր այս ընտրութիւնը, դտնելով որ «շրջանէն քշուած Ազրպէջանցիները զրկուած էին իրենց մասնակցութենէն։ Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն եւս քննադատած են այս ընտրութիւնը»։

Ինչ կը վերաբերի Մոսկուայի դիրքին, Ռոպէր Քոչարեան ելոյթով մը հեռատեսիլէն անհասկնալի որակած է զայն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ
ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ
Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Ազգ. Ժողովի նախագահը Բաբգէն Արարքցեան, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 29-ին կը մեկնի Փեքին եւ Նոր-Տէլհի ութօրեայ այցելութեան մը համար։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 25/26)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՎՃԻՌԷՆ ԵՏՔ
ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Նոյեմբեր 22-ին ԱԻՄ-ի գրասենեակին մէջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսով մը Վազգէն Մանուկեան արժեւորումը կատարած է ներկայ կացութեան։ Ան ըսած է թէ Սահմանադրական Դատարանին կատարուած դիմումը դէպքերու ընթացքին երրորդ փուլը կը կազմէր եւ ներկայիս կը մտնենք նոր՝ չորրորդ փուլ ուր կը տիրէ անորոշ իրավիճակ եւ հարցը դեռ չէ փակուած։ Անդրադառնալով միջազգային հանրութեան Հայաստանի ներքին գործերուն միջամտելու հարցին, ըսած է թէ հարկ է բացառել նման որեւէ քայլ, սակայն այդ չի նշանակեր թէ Հայաստան պէտք է մեկուսանայ համաշխարհային ընտանիքէն, որ ունի իր օրէնքները։ Խօսելով յառաջիկայ ծրագիրներուն մասին Վ. Մանուկեան ըսած է որ Ազգային Համաձայնութեան 5 կուսակցութիւններն ու ՍԻՄ (Սահմանադրական Իրաւունքի Միութիւն) կազմակերպութիւնը հաստատակամ կը մնան

(Շար.ը Կարդալ Գ. էջ)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԸ

Պուրսայի ճամբուն վրայ ինքնաշարժի արկածով մը յայտնաբերուած՝ չարագործներու եւ պետական դէմքերու կասկածելի յարաբերութիւններու նիւթը կը շարունակէ լայն տեղ գրաւել Թուրք մամուլին մէջ, Նոյն մամուլին զանազան անունները կանդ կ'առնեն նաեւ արկածահար Չաթլըի «հայկական» գործունէութեան վրայ։ «Ակօս» շաբաթաթերթը (Նոյեմբեր 22) կուտայ այդ թերթերէն քաղուածք մը։

«Ենի Եիւզեըլ» Նոյեմբեր 19-ի թիւին մէջ կ'անդրադառնայ Յակոբ Յակոբեանի 1988 Ապրիլին Աթէնքի մէջ սպանութեան պարագաներուն։ Կ'ըսէ թէ Ա. Թիւրքեշի կազմակերպութենէն նախկին ազգայնամոլ մը խոստովանած է որ երկու ուրիշներու հետ հրահանգ ստացած են Յ. Յակոբեանը սպաննելու։

Նոյն օրուան «Զաման» թերթն ալ տեղ կուտայ «Մեծ Միութիւն» կուսակցութեան նախագահին ըսածներուն. Սեպտեմբեր 12-ի պետական հարուածէն ետք լսած են թէ պետութիւնը արտասահմանի ազգայնամոլներուն առաջարկած է վերջ տալ ԱՍԱԼԱ-ի գոյութեան։ Լսած են նաեւ թէ Չաթլըի այդ ուղղութեամբ պարտականութիւն յանձնուած է։

«Աքսիոն» շաբաթաթերթն ալ Նոյեմբեր 16 – 22-ի թիւով ազգայնամոլ գրողի մը տեսակէտներուն տեղ կուտայ։ Խօսելով Չաթլըի հակահայ գործունէութեան մասին, կ'ըսէ. «երբ յայտնի դարձաւ որ ԱՍԱԼԱ-ի մարտիկներուն թիւը 20-էն աւելի չէր, որոշուեցաւ որ այդ կազմակերպութիւնը հաշուեյարդարի ենթարկուի։ Եւ որովհետեւ ՄԻԹ-ը (Թրքական Գաղտնի Սպասարկութիւն) եւ Ապահովութեան տնօրէնութիւնը չէին կրնար նման նախաձեռնութիւն առնել, որոշուեցաւ յատուկ խմբակ մը կազմել»։ Ապա նոյն գրողը կ'ըսէ. «Որպէս Չաթլըի հետ շատ անգամներ միասին գտնուած մէկը, կ'ըսեմ թէ Աթէնքի մէջ Յ. Յակոբեանը սպաննողը Չաթլըն էր։ Ասիկա կ'ըսեմ, որովհետեւ Չաթլըն մահացած է։ Ան յանուն պետութեան իրականացուցած է արարքներ, զորս պետութիւնը չէր կրնար պաշտօնապէս գործել։ Ատոր փոխարէն, բնական է որ պետութիւնը իրեն կանաչ անցագիր ու կարգ մը իրաւունքներ ապահովէր։ Ամէն պետութիւն կ'ընէ նման բաներ»։

***

«Միլլիյէթ»ի Նոյեմբեր 24-ի թիւին մէջ յօդուածագիր Կ. Ճըվաօղլու եւս նոյն արկածով բացայայտուած պարագաներու մասին երկար գրութեան մը մէջ կ'անդրադառնայ Չաթլըի գործունէութեան. կը գրէ թէ իր կատարած պրպտումները այդ գործունէութեան մէջ ճշդած են հետեւեալ արարքները. – Մարսէյլի հայկական յուշարձանին ռմբահարումը, Փարիզի մէջ հայկական կազմակերպութիւններու մէկ պաշտօնաթերթին խմբագրատան վրայ գործուած յարձակումը, հայկական ահաբեկչական կազմակերպութեան նիւթապէս զօրակցող գործի մարդու մը կատարուած սպանդելիքը, Յակոբ Յակոբեանի սպանութիւնը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՀՐԷԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ԶՈՒԳԱԿՇԻՌԸ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 15-ը պիտի մնայ նշանակալի օր մը պելժահայ պատմութեան մէջ: Արդարեւ առաջին անգամ ըլլալով Պրիւսէլի պետական համալսարանին մէջ հայկական ցեղասպանութիւնը ակադեմական քննարկումի մը ենթարկուեցաւ ուրոյն տեսադաշտի մը մէջ ուր այդ ոճիրը բաղդատուեցաւ Հրէական Ողջակիզումին հետ: Նոյնքան նշանակալից է, որ այդ դասախօսութիւնը հովանաւորուած էր, ի միջի այլոց, երկրին Հրէական Համայնքային Կեդրոնին կողմէ. այս իսկ պատճառաւ բաւական թիւով Հրեաներ, ներառեալ մտաւորականներ եւ դասախօսներ, ներկայ էին: Ներկայ էին նոյնպէս պելժ օրէնսդիրներ, լրագրողներ եւ ուսանողներ, յատկապէս Պրիւսէլի եւ Անվէրսի հայ գաղութներէն բազմաթիւ Հայեր եւ իրենց վարչականները: Ներկայ էր նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչը:

Դասախօսն էր ամերիկահայ ընկերաբան -- պատմագէտ փրոֆ. Վահագն Տատրեան, որուն պատմագէտի եւ ակադեմականի արժանիքները դրուատիքով շեշտեց փրոֆ. Ալէն Վէրհաակըն, իր ներածական խօսքերուն մէջ: Այս մանագէտը, որ Պրիւսէլի համալսարանի Միջազգային Ուսումնասիրութեանց Կեդրոնին փոխ--տեսուչն է, ոչ միայն ներկայացուց հայ դասախօսը այլեւ կատարեց հանդիսավարի դերը, հսկելով յետ--դասախօսական հարցումներու տեղատարափի կանոնաւորման եւ հարցումները կարճ կապել տալու գործառնութեան վրայ: Որքան որ գիտենք, սա առաջին անգամն է, որ Տատրեան բաղդատական այս դասախօսութիւնը կու տայ եւրոպական համալսարանի մը մէջ, ֆրանսերէն լեզուով եւ հրէական մեծ կազմակերպութեան մը հովանաւորութեան տակ: Ինչպէս այլ լեզուներու պարագային, այս անգամ ալ հայ ակադեմականը առանց որեւէ նոթի օգնութեան՝ ճիշդ ժամը մը ազատ կերպով խօսեցաւ:

Իր դասախօսութեան առաջին բաժնին մէջ Տատրեան ստորագծեց երկու ցեղասպանութիւններուն այլազան բնութագիծերը, որոնց մէջ ցայտուն էին հետեւեալ կէտերը: Հայերը բնաջնջուեցան իրենց հնաւանդ հայրենիքին մէջ, այդ հայրենիքը զինուորական ուժով բռնագրաւած ջարդարար օտար ուժերու կողմէ: Հրեաները բնաջնջուեցան իբրեւ գաղթական փոքրամասնութիւն մը, հիւր պետութեան մը ոճրապարտ իշխանութիւններուն կողմէ: Հայկական ցեղասպանութեան մասնակցեցան ստուար թիւով Թուրք, քիւրտ, չէրքէզ ժողովուրդներու հատուածներ, մինչդեռ Հրեաներու պարագային բնաջնջումը իրագործուեցաւ մասնագիտացած եւ սահմանեալ ըսպաննիչ ջոկատներու կողմէ միայն: Հրեաներու պարագային մահը գրեթէ միշտ մեքենականացած եւ ակնթարթային էր, մինչդեռ Հայերու պարագային զոհերու մեծամասնութիւնը խոշտանգուելով տաժանակիր մահեր ունեցաւ, պարզ այն պատճառով որ դահիճները սուր, դաշոյն, բահ, բրիչ, մանգաղ եւ սղոցի նման նախնական գործիքներով սպաննեցին հայ զոհերը: Հրեաներու պարագային գործածուած Ողջակիզում բնութագրումը որոշ իմաստով աւելի յատկանշական է հայկական ցեղասպանութեան համար: Արդարեւ, բացի Տէր Զօրէն, ուր հազարաւոր որբ, անտէր եւ կմախացած հայ երախաներ քարիւղով սրսկուելէ յետոյ վայրագօրէն ողջակիզուեցան. Մուշ քաղաքի եւ Մշոյ Դաշտի 100-է աւելի գիւղերու բնակիչ 80.000-է աւելի Հայեր, գոմերու եւ մարագներու մէջ նոյնպէս ողջ ողջ հրկիզուեցան. նոյնը պատահեցաւ Խարբերդի շատ մը գիւղերուն մէջ:

Հայկական ցեղասպանութեան ուրիշ մէկ բացառիկ յատկանիշը, ըսաւ փրոֆ. Տատրեան, կը վերաբերի Թրքական այն բարբարոսութեան, որուն շնորհիւ Սամսոն եւ Տրապիզոն նահանգներու շրջաններուն միջեւ գտնուող Սեւծովեան ափերու հայ բնակչութիւնը, 100.000-էն աւելի, մեծ մասամբ ծովամոյն եղան. օր ցերեկով եւ գիշերով անոնք բեռցուեցան մակոյկներու վրայ, որոնք Սեւծով բացուելով ծով թափեցին իրենց մարդկային բեռները՝ զանոնք խեղդել տալով: Ամերիկեան դեսպան Մորկընթաու իր յուշերուն մէջ կը յիշէ Կարինի եւ Երզնկայի հայ բնակչութեան կարեւոր մէկ մասին Քէմախի կիրճին մէջ նոյնպէս ջրամոյն ըլլալու սրտաճմլիկ պարագան. այնքան, որ Եփրատ գետը այդ շրջանին մէջ ծփացող դիակներու անսովոր կուտակումին պատճառաւ 100 մեթր հողաշերտի մը մէջէն անցնելով իր հունը փոխելու ստիպուեցաւ: Պատմութեան մէջ չտեսնուած եւ չարձանագրուած այս գազանային մարդասպանութիւնները անբաղդատելիօրէն կը բնորոշեն հայկական ցեղասպանութիւնը

Իր դասախօսութեան երկրորդ մասին մէջ սակայն փրոֆ. Տատրեան գլխաւոր շեշտը դրաւ երկու ցեղասպանութեանց հիմնական նմանութիւններուն վրայ: Այս կապակցութեամբ ան վեր առաւ երկու ազգերու հնադարեան արմատները, երկարատեւ հալածանքներու համանման փորձառութիւնները, արտաքնապէս հալածողներու ենթարկուելու բայց ներքնապէս յամառօրէն իրենց ազգային ինքնութեան կառչելու եւ ձուլումին դէմ ծառանալու անոնց ատակութիւնը: Բայց ենթարկուելու եւ ստորադաս գոյավիճակի մը հետ հաշտուելու պատրաստակամութիւնը երկու ազգերուն շատ սուղ արժած է, քանի որ նման պատրաստակամութիւն մը ոչ միայն արգահատելի տկարութեան մը նշան մըն էր, այլ նաեւ չարունակական մեղանչումներ եւ խոշտանգումներ խթանող ազդակ մը, աւելի ճիշդը՝ հրաւէր մը հալածանքի հակամէտ այն այլատեսակ իշխանութիւններուն, որոնք պատմութեան մէջ միշտ Հրեաները եւ Հայերը քաւութեան նոխազ ընելով զանոնք իբրեւ թիրախ գործածած են: Դասախօսը նկարագրեց յաւելեալ հասարակ յայտարարներ, ինչպէս՝ երկու ազգերու միշտաեւ փոքրամասնական իրավակարգը, որով անոնք զրկուած մնացին հզօրանքի եւ ուժի աղբիւրներէն, ու հեռու պահուեցան կառավարական, քաղաքական--վարչական, զինուորական իշխանութիւններէ: Տատրեան նկարագրեց նաեւ երկու աշխարհամարտերու ընձեռած արտակարգ պատեհութիւնները, այս երկու «անմարսելի» փոքրամասնութիւններուն հետ հաշուի նստելու եւ զանոնք արմատախիլ ընելու Թուրք եւ գերման Պետութեանց ձեռնարկները: Ան վերլուծեց նաեւ ջարդերու կազմակերպման եւ իրագործման բարդ հոլովոյթները: Վերջապէս կանգ առաւ քաղաքական եւ մենատիրական երկու կուսակցութեանց՝ այսինքն՝ Իթթիհատականին եւ Նացիներու վճռական դերին վրայ, երկու ցեղասպանութեանց մէջ:

Իր վերջաբանին մէջ Տատրեան շեշտեց Թուրքերու անպատիժ մնալու ազդակին սերտ կապը Հրեաներու ցեղասպանութեան Նացիական ծրագիրներուն հետ, կրկին շեշտելով իր այն թէզը, որ ցեղասպանութիւնը կանխելու եւ կանխարգիլելու միակ հիմնական միջոցը ցեղասպանական արարք մը անպատիժ չձգելն է: Սա էր հայկական եւ հրէական ցեղասպանութիւնները իրարու հետ շաղկապող եւ իրարու զօդող գլխաւոր սկզբունքը:

Դասախօսութեան աւարտին հրեայ եւ պելժ շարք մը ունկնդիրներ խօսք առին: Համալսարանին քաղաքական գիտութիւններու դասախօս եւ հօլօքոսթի մասնագէտ փրոֆ. Ժոէլ Գոթէք, երկար ելոյթով մը խնդրոյ առարկայ ըրաւ Տատրեանի կարգ մը բաղդատականները, բայց ի վերջոյ հրապարակաւ յայտարարեց. «Հօլօքոսթի հրեայ ակադեմիկոսները այլեւս պէտք է լուրջի առնեն հայկական ցեղասպանութիւնը»: Պելժ Խորհրդարանի ծերակուտական եւ ականաւոր բժիշկ Ալէն Տէսթէք յայտարարեց, որ պելժ Խորհրդարանին կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին համար հարկ եղած նախաքայլերը պէտք է առնուին Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցչութեան կողմէ: Պելժ հեռատեսիլի Ա. կայանի ներկայացուցիչ եւ յայտնի լրագրողուհի Մարի--Ռոզ Արմէսթօ ցաւ յայտնեց, որ հասարակ հանրութիւնը այնքա՛ն անտարբեր կը մնայ ի տես ցեղասպանական ոճիրներու, եւ անգամ մըն ալ այպանեց անպատիժ մնացող ցեղասպանութիւնը, որուն դէմ «մենք քաղաքացիներս պէտք է պայքարինք», ըսաւ ան: Վերջանալուն, փրոֆ. Տատրեան մակագրեց ֆրանսերէն լեզուով իր գիրքերը եւ փրոֆ. Վէրհաակընի կողմէ հրաւէր ստացաւ վերադառնալու Պրիւսէլի համալսարանը, իր կաճառին մէջ տալու համար դասախօսութիւններու շարք մը: Դասախօսութիւնը եւ ատոր յաջորդող անցուդարձերը հոլանտական հեռատեսիլին կողմէ տեսագրուեցան:

ՏՈՔԹ. ԿԱՐԻՆԷ
ԱԼԱՎԵՐՏԵԱՆ -- ՆԱԶԱՐԵԱՆ
Դասախօս Պրիւսէլի Համալսարանի
Գրականութեան Բաժնի

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ
Հ. ՀՄԱՅԵԱԿ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱՄԲԱՐԵԱՆԷ

Գրեց՝ ԱՐԱ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

1938 տարուան գարունը իր վերջաւորութեան կը հասնէր, ինչպէս եւ մեր լիսէական վերջընթեր դասաշրջանը: Սովորաբար քննութիւններու սկսելու թուականէն մօտ շաբաթ մը առաջ դասերը կը դադրէին եւ մենք վերաքաղը կ'ընէինք մեր գրքերուն ու լաւ չըմբռնուած մարզերուն մէջ կը ջանայինք զօրանալ: Այս անգամ սակայն այդ պարապ օրերը չէին տրուած, դասերը պիտի շարունակուէին մինչեւ քննութիւնները: Տղոցմէ ոմանք սկսան անձնական որոշումներէ ճառել, խորհիլ իրենք իրենց տալ այդ արձակուրդը յաջողութեան յոյսը չկորսնցնելու համար: 7 -- 8 ընկերներ դասարանի անունով տնօրէնութեան նամակ գրելու մտածում մը յղացան, գիտնալով որ մեզմէ մէկ փոքր դասարանի տղաքը եւս ըրած են նման դիմում մը (նոյնիսկ հսկիչ -- ուսուցիչ մը օգնած է իրենց): Երեք հոգի նստած, միւսները ամէն կողմէ անոնց վրայ հակած, միատեղ շարադրեցին «աղերսագիր» մը: Ես եւ միւս ընկերները չէինք հետաքրքրուիր այս աղմկալի աշխատանքով. արդէն մեր կարծիքը եւ քուէները առնող չէր եղած: Շատ լաւ գեղագրութիւն ունեցող ընկեր մը մաքուր երկու էջերու վրայ ընդօրինակեց եւ կէսօրուան դադարին պահարանը փակուած, պատրաստ էր: Գրութեան տակ, փոխան ստորագրութեան գրուած էր 10-րդ դասարան: Այդ պահուն Պր. Տնօրէնը մեր գտնուած յարկի բակին եւ նրբանցքին մէջ կը պտըտէր: Ցարմարագոյն առիթն էր, սակայն գրողներէն ո՛չ մէկը, դասարանի առաջինը կը մերժէր նամակը տանիլ եւ յանձնել: Ուր որ է դասի զանգակը պիտի հնչէր եւ տնօրէնը պիտի հեռանար: Թէ՛ գրեցիք եւ թէ տալու քաջութիւնը չունիք ըսելով լեզուխ տուի եւ պահարանը վերցնելուս պէս տարի հասցուցի հասցէին: Արխութիւն մը, որ կարելի էր կոչել անխոհեմ անմտութիւն: Առաջին դասաժամը չէր աւարտած, դրան բախում մը իմացուեցաւ եւ երեւաց դռնապան Սարգիսը: «Պր. Տնօրէնը կը կանչէ Արա Կարմիրեանը»: Հակազդեցութիւնը որքան արագ, նոյնքան ալ զօրաւոր եղաւ: Հազիւ իր սենեակին դուռը բացած եւ մէկ ոտքս ներս նետած էի, երբ որոտում մը լսուեցաւ. «Այս դպրոցը մե՞նք պիտի կառավարենք թէ դո՛ւք պիտի կառավարէք»: Որքան ալ ցնցուած եւ շուարած՝ փորձառութեամբ գիտէի, թէ լաւագոյն ընելիքս էր լուռ մնալ եւ սպասել, որ փոթորիկին թափը կոտրի: Անճարակ պատասխան մը զիս բոլորովին անելի պիտի տանէր: Առեն մը ետք այնպէս մը խօսիլ սկսաւ, որ զգացի թէ ամբողջ յանցանքը իմ ուսերուս նստած էր: Ստիպուեցայ ըսել, որ ես ո՛չ գրողն եմ, ոչ ալ դասարանին ներկայացուցիչը: Պր. Քիւրքճեան մերժեց առարկութիւնս, քանի որ պահարանը դասարանի անունով ես տարած էի, դասարանը կը ներկայացնէի: Հ. Հմայեակ եւ Հ. Սարգիս Վարդապետները, որոնք իրենց անկիւններէն խոժոռ դէմքով կը դիտէին իմ դժուար կացութիւնս, գլխու թեթեւ շարժումով համամտութիւն ցոյց տուին: Պր. Տնօրէնը մասնաւորաբար կը ծանրանար գրութեան ոճին վրայ, զոր կ'որակէր սպառնական: Այլեւս ես ալ պատասխանելու պարտաւորութիւնը զգացի եւ սկսաւ երկխօսութիւն մը.

-- Ընկերներուն կարեւոր մէկ մասը որոշում տուած էր վերջին շաբաթը դպրոց չգալ եւ քննութեան պատրաստուիլ: Խորհելով, որ աւելի ձեր կողմէ կրնայ մեկնաբանուիլ իբր համաձայնուած ըմբոստութիւն, յարմար դատուեցաւ նամակով դիմումը: Մեղք որ սխալ տպաւորութիւն ձգեր է:

-- Կարմիրեան մանչս, առ եւ կարդա՛ տեսնենք. այս գրութիւնը կարելի՞ է քու ըսած ձեւով հասկնալ:

Ես որ նամակին բովանդակութենէն բոլորովին անտեղեակ էի, օգտուեցայ այս պատեհութենէն յուսալով գտնել փարելու որեւէ խօսք կամ գաղափար: Աչք մը նետեցի իր մատնանշած մասին վրայ ուր կար իրապէս սպառնական վերնագիր մը. «Եթէ դուք չտաք մէկ շաբթուան արձակուրդ, մենք որոշած ենք դպրոց չգալ այդ օրերուն»: Աւելորդ էր աւելի կարդալ եւ այդ վայրկեանին միտքս եկած փախուստի ճամբայ մը փորձեցի, խնդրելով, որ հաւատան թէ այդ տողերը պէտք է վերագրել մեր հայերէն շարադրութեան անփորձութեան եւ անճարակութեան: Վարդապետներուն դէմքերը տրամադրութեան փոքրիկ բարեփոխում մը ցոյց տուին, խորհելով հաւանաբար որ ներողութիւն խնդրելու ձեւ մըն էր այդ: Սակայն Պր. Քիւրքճեան տեղի տալու միտք չունէր: Վերցուց եւ հեռուէն ցոյց տուաւ ուրիշ պահարան մը եւ ձայնին մէջ հեգնանք մը սպրդեցնելով շարունակեց.

-- Ձեզմէ մէկ տարի աւելի ետ դասարանն ալ դիմում ըրած է, բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ շարադրութեան այդ սխալները չե՛ն տեսնուիր»:

-- Քանի որ անոնց նամակը գրողը դասարանի հսկիչ ուսուցիչն է, որ նաեւ իրաւագէտ է, հարկաւ թէ շարադրութիւնը մեր աշակերտական գրութենէն աւելի հասկնալի պիտի ըլլայ:

Ցանկարծ լսեցի մեր պահապան հրեշտակ Մեծաւոր Հօր միջամտութիւնը.

-- Անոնց նամակն ալ շատ շողոքորթական է շիտակը:

Երկվայրկեանի մէջ սառերը հալեցան, Հ. Սարգիս Վրդ. գլուխը անդին դարձուց կարծես խնդուք մը զսպելու համար: Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց: Պր. Քիւրքճեան դարձեալ խօսք առաւ, զգալաբար աւելի մեղմ.

-- Կարմիրեան, մանչս, հիմա ես ինչպէ՞ս մեր «տօսիէ»ներուն մէջ պահեմ այս նամակը. ի՞նչ պիտի ըսեն յաջորդ տնօրէնները եւ ուսուցիչները երբ հանդիպին այս սպառնական գրութիւն:

Մեր դիւանագէտ տնօրէնը ըրած էր հարցում մը, որ լուծումն ալ իրեն հետ կը բերէր: Խորհեցայ, որ նամակը պահուեր է կամ ոչ, կարեւորը մեր խորհածը անոնց իմացնելն էր, այդ ալ եղած էր արդէն:

-- Խնդրեմ արտօնեցէք, որ այս նամակը ետ առնեմ:

-- Ինչպէ՞ս կը վստահիս ինքզինքիդ ու կը համարձակիս ետ ուզել այդ գրութիւնը, հապա եթէ ընկերներդ հակառակին այդ արարքիդ:

-- Ըսած էիք, նամակը բերելու համար ինծի յանձնելով զիս ներկայացուցիչ կարգած կ'ըլլային եւ ամբողջ պատասխանատուութիւնը իմս էր: Այս անգամ եւս ստիպուած եմ ուրեմն հաւանիլ իմ որոշումիս:

Ընդունուեցաւ այս լուծման ձեւը, որը ինչպէս ըսի, հաւանաբար իրենց ուզած եւ զիս առաջնորդած վախճանն էր:

Անգամ մը եւս Հ. Հմայեակ Վրդ. Համբարեանի բարի եւ անկեղծ միջամտութիւնը փրկած էր զիս եւ ընկերներս. անպատիժ անցած էր այս ըմբոստութեան փորձը:

***

Լիսէի վերջին տարին էր: Բարձր դասարաններու տղոց արտօնուած էր զբօ-

սանքներու առեն մտնել մեծ պարտէզը (որ էր բանջարանոցը եւ ուր կային նաեւ քանի մը պտղատու ծառեր)։ Իրաւունք ունէինք նեղ ճամբաներով քալելու, սերտելով կամ կարդալով գիրք մը, տետրակ մը։ Հաճոյք էր նոյնպէս շրջիլ եւ ընկերոջ մը հետ խօսակցիլ։ Բնական է արգիլուած էր փրցնել բանջարեղէնները (մանաւանդ հազարները), ինչպէս նաեւ պտուղները։ Այս կանոնին խախտումը այնքան յաճախակի դարձաւ, որ Ադամ-Եւայի օրինակով դուրս դրուեցանք «դրախտէն»։ Տղաքը գիտէք. մենք փոխանակ ներողութիւն խնդրելու եւ խոստանալ յարգելու հին կանոնները, երբ բողոքի արտայայտութիւն սկսանք ընդհանուրի պարտէզին մէջ խաղալու մեր իրաւունքը գործածել։ Եւ ի՜նչ խաղեր։ Նախ իրարու վրայէ ցատքել (պիրտիր պիր), որը հակառակ առեն մը եղք արգիլուելուն, հսկիչներն ալ կուզային դիտել, այնքան որ հետաքրքրական կ՚ըլլային։ Բայց ամէնէն աւելի վազվռտուք։ Խորհեցէք 17 – 18 տարեկան երիտասարդներու անսանձ վազքը 8 – 10 տարեկան տղոց միջեւ, որոնք երբեմն կը տապալէին ու կ՚ահաբեկէին։ Հսկիչները եւ վարդապետները դիտէին այս ցոյցերուն բնոյթը եւ հարկաւ թէ լուծում մը պիտի գտնըւէր։

Այդ օրերուն էր, որ պարտէզէն վարժարանի ճամբուն վրայ երբ Մեծաւոր վարդապետի քովէն կ՚անցնէի, կանչեց զիս, հարթ եւ տարածուն սալայատակին վրայ խաղացող փոքրիկ մը ցոյց տուաւ։ Հազիւ 7 – 8 տարեկան անուշիկ տղեկ մը, որ ինքնիրեն «ինքնաշարժ» կը խաղար. ձեռքով բռնած կ՚երեւար երեւակայական ուղղիչ անիւ մը (տիրէքսիոն), զոր դէպի աջ կամ ձախ կը դարձնէր։ Երբեմն՝ կարծես անկիւն մը դառնալու համար եւ այդ շարժումին համապատասխան ձեւով ալ մարմինը կը հակէր արտակեդրոն ուժին ուղղութեամբ։ Իսկապէս հոյակապ էր տեսարանը։ Բայց Հ. Հմայեակ Վրդ. միայն այդ հաճոյքը բաժնելու համար չէր որ կեցուցած էր զիս։ «Կը տեսնե՞ս անմեղութիւնը» ըսաւ՝ «ինչպէ՞ս կը զբօսնու մինակը. դուք կրնա՞ք այսպէս զբօսնուլ միայնակ, առանց ընկերոջ եւ առանց ուրիշը նեղելու»։ Որքա՜ն հանդարտ ու հաճելի, որքան անոյշ յանդիմանութիւն եւ իմաստալից խրատ։ Մարդ որքա՜ն մեծ պէտք է ըլլայ այսքան պարզ բառերով դաս տալու համար։ Բնաւ չեմ կրնար մոռնալ զինքը եւ տարուէ տարի աւելի կը կարօտնամ։

***

Կ՚ուզեմ վերջացնել այս յուշերը, իր քահանայութեան եւ ուսուցչական գործունէութեան 45-ամեայ յոբելեանի առթիւ այդ օրուան Պատրիարքարանի Տեղապահ Գ. Արք. Արսլանեան Սրբազանի շնորհաւորական գիրէն հատուածով, քաղուած 1948 Յուլիս 5 Սան Հանդէսի բացառիկ թիւէն.

«Դո՛ւք բարի կրօնականի եւ անձնուէր դաստիարակի Ձեր կրկնակ հանգամանքով, ունեցաք տեւական ու բեղուն աշխատութեան մը մեծապէս արդիւնաւոր ծառայութիւնը, ու այդպէսով Ձեր ներշնչող եւ չինիչ դրոշմը դրիք հայ մատղաշ հոգիներու վրայ, որոնք Ձեր ազնուական նկարագրին ուղղութեանը գծէն եւ Ձեր գործելի ընթացքին ճամբէն քալելով, եղած են մեր ցեղին համար բնտիր եւ պատուաբեր անհատներ»։

Այո՛, այս էր Մեծաւոր Վարդապետ Հ. Հմայեակ Ծ. Վրդ. Համբարեան։ Մնաց մինչեւ վերջ ալ Ծայրագոյն Վարդապետ, առանց հասնելու եպիսկոպոսութեան, Արքեպիսկոպոսութեան կամ ծիրանաւորութեան. նաեւ առանց ձգտելու, նախ անոր համար, որ Կաթողիկէ Եկեղեցիի համար այդքան աժան չեն Եպիսկոպոսական կամ Ծիրանաւորութեան աստիճանները՝ ինչպէս են այժմ մեր մօտ. նաեւ մանաւանդ որովհետեւ տղոց չէր քարոզեր Յիսուս, Աստուածամայր, Մարգարէ եւ Առաքեալ, մանաւանդ «կաթոլիկութիւն». ինք կը սորվեցնէր միայն գիտութիւն եւ բարութիւն, ինչպէս Յիսուս՝ իր խօսքով եւ օրինակով։

Խոնարհելով մաքուր կրօնաւորի, ներհուն մտաւորականի եւ վաստակաւոր դաստիարակի իր անմեռ յիշատակին առջեւ։

Երախտագէտ սանը՝
ԱՐԱ Գ. ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

(Շար. 4 եւ վերջ)

ԱՐԱՄ ՇԷԽԻԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ճիշդ տարի մը առաջ Մարսէյլի հայ գաղութը կորսնցուց իր հարազատ զաւակներէն՝ Արամ Շէխիկեանը։

Ծանօթ անուն մը, տիրական անձնաւորութիւն մը, գնահատելի վաստակ մը որ արժանի է գաղութին դրոց յիշատակին։ Արժանի է շատ շատերուն երախտագիտական զգացումներուն քանի իր կեանքը եղաւ համակ նուիրում, ամբողջական ծառայութիւն։

Սակայն, հանրութիւն բառածը միշտ ապերախտ գտնուած է։ Ժամանակ բառածը միշտ մոռացութեան տարած է։ Եւ յիշողութիւնը, հաւաքական թէ անհատական, աւելի դնայուն է քան մնայուն։ Այսպէս, Արամ Շէխիկեանի մշեցի հայրենակիցներուն, Մխիթարեան ընտանիքի ընկերներուն, ընդհանրապէս բարեկամներուն «հաւատարիմներու վերջին քառեակ»ն է, որ Կիրակի Նոյեմբեր 17-ին պատասխանեց Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ վարչութեան հրաւէրին, որ պատարագով, հոգեհանգիստով, աղօթքով ոգեկոչեց իր յիշատակը մահուան տարելիցին առթիւ։ Ձենք խօսիր բոլորովին բացակայ իր պատկանած միակ միութեան անդամներու մասին։

Պատարագը մատոյց Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան։ Իր քարոզին մէջ, հայերէն եւ ֆրանսերէն, վերադծեց Արամ Շէխիկեանի կեանքին հանգրուանները, վեր առաւ անոր գրաւած տեղը ու կատարած ընծայումները գաղութէն ներս։ Վարդապետը ըսաւ թէ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը այս թուականը ընտրեց յիշելու համար նաեւ բոլոր անոնք որոնք ծառայեցին եկեղեցւոյ եւ համայնքին ու թուեց անունները՝ Յովհաննէս Ծ. Վրդ. Ջուհաճեանին՝ երկարամեայ եւ վաստակաշատ ժողովրդապետ, Սուրէն Էքսէրճեանին, Ժան Արադեանին, Կիյոմ Փարմաքսըզեանին, Հայկ Թերզեանին, Արամ Ֆարահեանին, Արթին Ճերմակեանին, Ժագլէն Տօրումեանին, Խաչեր Շէհրեանին եւ Ալֆոնս Պիպէրեանին։

Արամ Շէխիկեան այնքան ներկայ էր գաղութէն ներս եւ բոլոր ճակատներուն վրայ, որ իր մեկնումը ժամանակաւոր բացակայութեան մը տպաւորութիւնը կը ձգէ։ Դեռ իր խանդավառ շունչը, ընկերական ու հաճոյակատար վերաբերմունքը իր շրջապատին հետ, չէն խօսքը, օգտակար ըլլալու եւ ծառայելու պատրաստակամութիւնը մեր աչքերուն առջեւն են, մեր ականջներուն մէջն են։ Արամ Շէխիկեան գիտէր զանազանել կենսականը երկրորդականէն եւ անդրջող էր հաւաքական շահերու, ազգային արժէքներու նկատմամբ։ Ոչ միայն ներկայ էր այլեւ դերակատար հոն ուր ազգային արժանապատուութիւնը կը պահանջէր։ Գաղութները ունին իրենց պատմութիւնը։ Պատմութիւնը կը գրեն անոնք որոնք կուտան իրենց անձէն, իրենց կարելիութիւններէն, իրենց ստացուածքէն, իրենց հանճարէն եւ տաղանդէն, ու գիտեն զոհել եւ զոհուիլ։ Արամ Շէխիկեան տուաւ իր ժամանակը, իր կարողութիւնները ի սպաս դրաւ ուրիշին։ Եղաւ ուղեցոյց շատերուն։ Եղաւ զօրավիգ տկարներուն։ Եղաւ օգնական բոլորին։

Մենք կը մնանք հաւատարիմ Արամներու յիշատակին եւ երախտապարտ անոնց վաստակին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԻՒՄՐԻ ՄԵԾԱՐԱՆՔԸ ՓՐՈՖ. Ե. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Նոյեմբեր 19, Երեքշաբթի երեկոյեան 60-ի չափ հրաւիրեալներ ներկայ եղան այն ընդունելութեան որով Գիւմրիի քաղաքապետարանը, թաղապետութիւնն ու թաղային խորհուրդը մեծարեցին Երեւանէն փրոֆ. Եդուարդ Ղազարեանը։ Ան անդամ է Հայաստանի Գիտութեան ակադեմիային ու նախկին տեսուչը Երեւանի համալսարանին։ Ընդունելութեան ներկայ էին քաղաքապետ Ժ.-Փ. Ֆուշէ, փոխ-քաղաքապետ Յ. Արթինեան, Ժիւսիէօյի համալսարանէն փրոֆէսէօրներ՝ Գ. Կոսթան եւ Ալքէզ, Իսիի հոգեւոր հովիւ Միւռոն Վրդ., պատուելի Ժ. Լեւոնեան, մամուլի ներկայացուցիչներ, եւայլն։

Գիւմրիի քաղաքապետարանը երեք տարիէ ի վեր տարեկան 50 հազար ֆրանքի օժանդակութիւն մը կը կատարէ Արցախի համալսարանին. այս կապն էր որ առիթ եղած էր ընդունելութեան ինչպէս ողջոյնի իր խօսքին մէջ շեշտեց Յ. Արթինեան։ Իրմէ ետք խօսք առին փրոֆ. Գ. Կոսթան որ իր վերջին Երեւան այցելութեան ծանօթացած էր փրոֆէսէօր Ղազարեանի։ Ապա հիւրին բարի գալուստ մաղթեց քաղաքապետ Ֆուշէ, գիտական գործակցութեան ապացոյց նկատելով Ժիւսիէօյի յաջորդ օրուան գիտաժողովը որուն ընթացքին ելոյթ պիտի ունենար հայազգի գիտնականը։ Պ. Ֆուշէ իր խօսքը աւարտեց Գիւմրիի քաղաքին ու անոր հայ համայնքին կողմէ քաղաքին մետալը նուիրելով Ե. Ղազարեանի։

Շնորհակալութեան արտայայտութեամբ հանդէս եկաւ այս վերջինը, շեշտելով համալսարանին գոյութեան կարեւորութիւնը Արցախի մէջ։ Ան ալ իր կարգին նոյն համալսարանին կողմէ յուշամետալ մը յանձնեց քաղաքապետին։

Ընդունելութիւնը աւարտեցաւ քօքթէյլով մը որ առիթ եղաւ բաժակ բարձրացնելու յետագայ գործակցութեան կենացը։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

L'ENTERREMENT A SABRES

Réalisation *HERMINE KARAGHEUZ*

Գրուած օքսիթաներէն եւ ֆրանսերէնի թարգմանուած հեղինակին կողմէ (Պեռնար Մանսիէ) այս պիէսը բաղկացած 5000 տողերէ պատումն է ժողովուրդի մը որ փնտռտուքին մէջ է փախուստ տուող Աստուծոյ մը։

Ներկայացումները տեղի կ՚ունենան Դեկտեմբեր 2-ին, 4-ին, 6-ին եւ 8-ին (*) դերակատարներն են Հերմին Գարակէօզ, Պեռնար Մանսիէ, Միքայէլ Շիրինեան։

Հերմին Գարակէօզ ծանօթ անուն մըն է ֆրանսական թատրոնի աշխարհին մէջ, գործակցած է Ռոժէ Պլէնի, Փաթրիս Շէրոյի, Լօրան Թերզիէֆի եւ ուրիշներու հետ։

(*) Théâtre Molière — Maison de la Poésie, Passage Molière, 157, rue St-Martin, 75003 Paris.

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

ՃՊԻՏ

Երբ Հռոմի Պապի դէմ մահափորձ կատարուեց, Արեւմուտքում սկսեցին ապացուցել, թէ ԽՍՀՄ-ը խառն է այդ գործում։ Որպէսզի հերքուեն յերիւրանքները, ղեկավարութիւնը յատուկ յանձնաժողով ստեղծեց յանցագործութեան հետաքննութեան համար։ Յանձնաժողովի անդամներն ուսումնասիրեցին գաղտնի նիւթերը, դիտեցին կինօ եւ լուսանկարչական փաստաթղթերը, զրուցեցին ականատեսների հետ եւ կառավարութեանը զեկուցեցին.

-- Լիովին համոզուած ենք, որ մեր երկիրը մեղաւոր չէ։

-- Ինչո՞ւ էք այդպէս կարծում։

-- Առաջինը Հռոմի Պապն է կրակել։

***

-- Ի՞նչ կը լինի, եթէ խորհրդային կառավարութիւնը տեղափոխուի Սահարա։

– Աւազը կտրօններով կը բաշխեն։

***

Գլխաւոր քարտուղարն այն աշխարհում հանդիպում է միւս գլխաւոր քարտուղարներին.

-- Երբ դուք գլխաւոր քարտուղար էիք աշխատում, որեւէ բան կառուցե՞լ էք։

-- Ոչ, իսկ դո՞ւ։

-- Ես էլ ոչինչ չեմ կառուցել։

-- Բա նրանք ի՞նչն են վերակառուցում։

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

97-ի Սեպտեմբերին վերջերը Արփիար Արփիարեան Եգիպտոս կուգար Լոնտոնէն։

Երբ իմացայ որ Աղեքսանդրիա հասեր է, իսկոյն մեկնեցայ Շարապասէն զինքը տեսնելու համար։

Պոլիսը ձգելէս ի վեր առաջին անգամն էր որ զինքը պիտի տեսնէի ու սիրտս ուրախութենէ կը տրոփէր։ Ինչպէս ըսի, Արփիար միշտ իր նամակներուն մէջ դըժգոհութիւն կը յայտնէր իր վիճակէն եւ կը փափաքէր թողուլ յեղափոխական շրջանակը, որուն մէջ բանտարկուած կը զգար ինքզինքը։

Ենթադրեցի որ Եգիպտոս հասնելէն ետքը, ուր կը գտնուէինք ես ու եղբայրը, Տիգրան Արփիարեան, ինչպէս նաեւ ուրիշ բարեկամներ, պիտի կրնայինք դիւրաւ զինքը քաշել հանել գործունէութեան ասպարէզէ մը, որ իրեն չէր յարմարեր բնաւ եւ որուն համար տարիէ մը ի վեր գրեթէ զզուանք կը յայտնէր։

Իրեն ապրուստ մը ապահովելու խնդիրը կար, բայց այդ ալ դժուար չէր թըւեր։ Գահիրէի մէջ Յ. Ալփիար եւ Տիգրան Արփիարեան սկսած էին ՓԱՐՈՍԸ հրատարակել շաբաթը երեք անգամ որ հետզհետէ յաջողութիւն կը գտնէր եւ որ Արփիարի աշխատակցութեամբ, վճարեալ աշխատակցութեամբ անշուշտ, կըրնար աւելի փայլիլ։ Միւս կողմէ ՄՇԱԿ միշտ տրամադիր էր իր յօդուածները վըճարելու։ Այս երկու գրագումները կըրնային իր ապրուստը համեստ կերպով ապահովել։ Ասոնցմէ զատ շատ հաւանական էր որ այցելու տոմարակալի մէկ – երկու գործեր ալ գտնուէին։

Արփիար տակաւին Եգիպտոս չհասած Տիգրանը եւ ես ծրագրած էինք այս ամէնը եւ որոշած որ ամէն ճիգ թափենք զինքը յեղափոխական շրջանակէն հեռացընելու համար։

Երբ Աղեքսանդրիա հասայ, Արփիար կայարանը արդէն ինծի կը սպասէր. միասին գացինք ճաշելու բարեկամներու հետ եւ յետոյ առանձնացանք իր պանդոկին սենեակը։

Հազիւ թէ մեր կարգադրութիւններուն խօսքը բացի իր ապագային մասին, Արփիար գլխ կեցուց։

– Պարապ տեղը մի՛ խօսիր, ըսաւ։

– Ինչո՞ւ համար։

– Որովհետեւ նոր որոշումներ տրուեցան, նոր ծրագիրներ պատրաստուեցան, նոր ուղղութեան պիտի ձեռնարկուի, եւայլն, եւայլն։

Եւ այն Արփիարը՝ որ դեռ քանի մը ամիս առաջ իր նամակներուն մէջ ջլատիչ յուսահատութեամբ մը կը խօսէր կուսակցական խնդիրներու մասին ու ժամ առաջ այն շրջանակէն բոլորովին քաշուելու կամքութիւններ ցոյց կուտար, հիմա խանդավառ յեղափոխական մը դարձած էր։

– Բայց դո՛ւն էիր որ այնքան դժգոհութիւն կը յայտնէիր թէ՛ ընկերներէդ, թէ կուսակցական վիճակէն եւ թէ մանաւանդ քու ապրելակերպէդ։

– Այո, բայց հիմա ամէն բան կարգադրուեցաւ պատասխանեց, ալ դժգոհութեան պատճառ չմնաց, հիմա լրջօրէն գործի պիտի սկսինք...

– Ի՞նչ գործ, հարցուցի թերահաւատ դէմքով մը։

Այն առեն Արփիար հրաշալիքներու տպրակը պարզեց։ Նախ՝ բացի ՀՆՉԱԿէն, որ կուսակցութեան պաշտօնական օրկանն էր որուն անունը վերջապէս յաջողած էին փակցնել թերթին ճակատը, Լոնտոնի մէջ պիտի հրատարակուէր կիսամսեայ գրական թերթ մը, որուն հրատարակութեան գործը յանձն առած էր Լեւոն Բաշալեան, որ Փարիզէն Լոնտոն պիտի երթար հաստատուելու։ Ասկէ զատ Փարիզի մէջ ունեւոր եւ կարող անձերէ մասնախումբ մը կազմուած էր, որ պիտի օժանդակէր կուսակցութեան եւ ի հարկին մինչեւ յիսուն հազար ոսկի պիտի տրամադրէր։ Վերջապէս լուրջ միջոցներով ու երկարաշունչ ջանքով զինեալ յեղափոխութիւն մը պիտի պատրաստուէր հայաշատ կեդրոնի մը մէջ։

Արփիար այնքա՛ն խանդավառօրէն այս ամէնքը կը պատմէր, այնքա՛ն համոզուած ու հաւատացած կ՚երեւար որ անկարելի էր չհիանալ իր միամիտ ոգեւորութեանը վրայ։

(Շար. 42)

(Շար. Ա. էջէն)

իրենց վճռականութեան մէջ՝ Հայաստանը դարձնել ժողովրդավարական պետութիւն եւ կը գտնեն որ անհրաժեշտ է կազմակերպել վաղահաս նախագահական ընտրութիւններ։ Ան եզրափակած է ըսելով որ ժողովուրդի եւ իշխանութեան միջեւ գոյացած հակայական ճեղքը անհետացնելու միակ միջոցը իշխանութիւններու փոփոխութեան մէջ կը կայանայ։

***

ԵՒ … ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Նոյեմբեր 22–ին տեղի ունեցած «Ազգային Համաձայնութիւն» դաշինքի հանրահաւաքին ալ ընդգծուած է որ Սահմանադրական Դատարանի որոշումը չի կրնար վերջակէտ մը դնել իրենց պայքարին։ ԳԻԱՐՔՄ–ի նախագահ Ռաֆայէլ Ղազարեան ալ Դատարանին տուած որոշումը անարդար համարելով կոչ ըրած է Հայաստանը փրկելու վերջնական բարոյալքումէ։ Իսկ Վազգէն Մանուկեան իր խօսքին մէջ ըսած է որ տրուած վճիռէն անկախ, բողոքող կողմը իրօք յաղթանակեց։ Ըստ իրեն, պարզապէս յայտնի դարձաւ ներկայ ռեժիմի ջախջախիչ պարտութիւնը եւ համաշխարհային ասպարէզի մէջ հեղինակազրկութեան փաստը։ Ան անգամ մը եւս կրկնած է թէ ընդդիմութիւնը կ՚առաջարկէ խաղաղ միջոցներով իշխանութիւններուն պարտադրել վաղահաս նախագահական ընտրութիւններու կազմակերպում։

***

Լ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄՕՏ

Նոյեմբեր 22–ին, նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան ընդունած է Ֆրանսայի լիազօր դեսպան՝ Միշէլ Լըկրան։ Քննարկած են Ղարաբաղի հարցը եւ Լիզպոնի վեհաժողովին առընչուող հարցեր։

Նոյն օրը նախագահը ընդունած է նաեւ Հայաստանի հետ բանակցութիւններու ռուսական պատուիրակութեան ղեկավար, Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութեան յատուկ յանձնարարութիւններու դեսպան Վսեւոլոդ Օլէանդրովը։ Անոնք արծարծած են հայեւռուսական յարաբերութիւններու զարգացման եւ զանոնք պայմանագրային – իրաւաբանական հիմքերու վրայ զետեղելու հարցեր։

***

ՄԱՆԻԼԱՅԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Փիլիպեաններու մայրաքաղաք Մանիլայի մէջ կազմակերպուած «Ամէն ինչ տան համար» միջազգային տօնավաճառին ասիական եւ խաղաղական երկիրներու կարգին մասնակցած է նաեւ Հայաստան, որու ներկայութիւնը կը հովանաւորէր ՄԱԿ այլ չորս երկիրներու հետ միասին։ Հոն մեծ հետաքրքրութեան արժանացած են հայկական գորգերը եւ օբսիդիանէ պատրաստուած իրերն ու զարդեղէնները։ Այդ օրերուն պայմանագրութեան նախնական բազմաթիւ համաձայնութիւններ գոյացած են փորթուկալեան եւ ափրիկեան գործարար շրջանակներու ներկայացուցիչներու հետ։ Հայաստան հրաւիրուած է նաեւ Սէուլի տօնավաճառին։

***

ՍԵՒԱՆԱՅ ԼԻՃԻ ՁՈՒԿԵՐՈՒՆ ՄԷԿԱՄՍԵԱՅ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 20–էն մինչեւ Դեկտեմբեր 20 արգիլուած է ձկնորսութիւնը Սեւանի մէջ։ Այս որոշումը առընչուած է տուեալ թուականներուն ձու արտադրելու շրջանին համապատասխանելուն եւ հետեւաբար ձուկերու բնականոն վերարտադրութեան ապահովման։ Նկատի ունենալով անցեալ տարիներու դասերը, այս տարի ի գործ դրուած է խիստ հսկողութիւն իրաւապահ մարմիններու կողմէ, նաեւ օրինազանցները կը պատժուին օրէնքի ամբողջ խստութեամբ։ Ինչպէս ծանօթ է, այս տարուան Սեպտեմբեր 1–էն ի վեր Սեւանի մէջ ձկնորսութիւն կարելի է ընել միայն արտօնագիրով։

***

Միւս կողմէ, լիճին մակարդակը անցեալ տարուան բաղդատմամբ իջած է 13 սմ., մինչ մասնագէտները կը նախատեսէին 2–3 սմ.ի բարձրացում մը։ Ասոր գլխաւոր պատճառը կը նկատուի տեղումներու անբաւարարութիւնը։ Գիտնականներու կարծիքով առնուազն 6–7 մեթր մակարդակի բարձրացում անհրաժեշտ է առաջքն առնելու համար ճահիճներու գոյացման։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄՈՄՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զըրաշեան հետեւեալ նուէրները կ՚ընեն. –

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ 3.000 Ֆր.։

Դպրոցասէր Վարժարանին 2.000 Ֆր.։

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին 2.000 Ֆր.։

Ս. Թարգմանչաց Վարժարանին (Իսի) 2.000 Ֆր.։

«Յառաջ»ին 2.000 Ֆր.։

***

Ոմն՝ «Յառաջ»ին 5.000 Ֆր.։

***

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը՝ Վարչական Խորհուրդի ատենապետ՝ Համազասպ – Կարպիէլ Մոմճեանի մահուան առթիւ՝ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Պերճ – Պօղոս Գալայճեան 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 1000 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Super Loto

organisé par la Section MARSEILLE-VILLE de la Croix Bleue des Arméniens de France

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures

à la M.A.J.C.

12-14, rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

***

Soirée «Beuregs»

La Section «*Archag Djamalian*» de Décines de la Croix Bleue organise une soirée «SPECIAL BEUREGS» le 30 Novembre à partir de 20 heures 30, à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.

Inscriptions au : 03. 78. 49. 42. 97 ou 03. 78. 49. 46. 90.

Participation 70 F.

— *Places limitées* —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տիկին Ազատի Ճինտեանի մահուան առթիւ՝ Ճինտեան ընտանիք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Տէր – Վարդանեան 50 Ֆր., Տիկին Վերգին Լաֆճեանի (ծնեալ՝ Պալըեան) մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ճինար 100 Ֆր.։

Գրիգոր Նազարեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժագ Նազարեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժագ Թերզիպաշեան 100 ֆրանք։

***

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան 20–ամեակի առիթով վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Պ. Մովսէս Պչաքճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիստ Նետիլեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թորիկեան 500 Ֆր.։

Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ Տէր եւ Տիկին Թորիկեանէ 100 Ֆր. Տիմիդրի Զորբեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեանէ 200 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն Մերոց՝ Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.ին պատարագ կը մատուցուի։

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30–ին տօն է Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

67–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ԵՒ
ՈՒԽՏԻ ՕՐ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10–ին
Մատաղ եւ հոգեհանգիստ 11.45–ին։
Եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ մատաղի բաշխում։

MARSEILLE

l'Ecole arménienne «KHATCHADOUR ABOVIAN»

organise

un **SUPER LOTO**

Samedi 30 Novembre à 15 heures

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e
— Tél. : 04 91 77 84 70

Le Gros Lot

Un week-end en Tunisie
pour 2 personnes
offert par
Prado-Voyage Selectour

Venez nombreux !

Encouragez le développement culturel de nos élèves.

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ թաղականութիւնը առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերուն, եկեղեցւոյ շինութեան ծառայող բոլոր թաղական անդամներուն, նուիրատուներուն, եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներուն եւ համայն ծուխի ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Այս առթիւ ժողովուրդը կը հրաւիրուի յարգելու յիշատակը իր ննջեցեալներուն։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Եկեղեցւոյ Օծման 43–րդ տարեդարձին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30–ին, ժամը 10–ին։

Արարողութիւնը կը կատարէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
«ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ «Տուրքը» եւ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ «Մայրերը» իրարու արձագանգող երկու թատերախաղեր մէկ երեկոյթի մէջ։

Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 16–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
M° Cadet

GRANDE SOIREE DANSANTE

AU PROFIT DE

L'ECOLE SAINT-MESROB D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de Monsieur le Maire
RENÉ ROUQUET
Sénateur du Val-de-Marne

DINER DANSANT

avec
BARTEV
LE SAMEDI 30 NOVEMBRE
Salle Roger Delmas
rue de Toulon, 94140 Alfortville
à partir de 20 h 30

Réservation : 01 43. 75. 28. 37.

UGAB Jeunes Marseille — UGAB Jeunes Paris
en partenariat avec l'U.C.P.A.

SOS BOUFFEE D'OXYGENE

Réserve vite ton séjour ski du 21 au 25 décembre 1996

LES ORRES

Pour seulement **1.100 F.** tu bénéficies de :

- l'hébergement en pension complète,
- le réveillon du 24 décembre,
- les forfaits remontées mécaniques+assurance,
- la location du matériel,
- les cours de ski,
- l'animation.

—Plus qu'une dizaine de places. Réservez au plus vite ! ! !—

Coupon réponse à envoyer avec 300 F. d'arrhes

NOM, Prénom ....
AGE : ....
Adresse : ....
.... Tél. : ....

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 04. 91. 22. 10. 45.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28
JEUDI
28 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.993 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.993

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ 1683 ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ հրապարակային կոչով մը դիմած են Ազգային Ժողովին, ու ամբողջ ժողովուրդին պահանջելով որ երկրին մէջ ժողովրդավարութեան սպառնացող ճնշումներու քաղաքականութեան ընթացք չտրուի։ Կոչը լոյս տեսած է ամէնէն մեծ տպաքանակի տէր թերթերուն մէջ, Նոյեմբեր 26-ին։ Այս բողոքը կը բարձրանայ որովհետեւ Ազգային Ժողովին մէջ կը ծեծուի օրինագիծ մը զոր պատրաստած է Արդարութեան Նախարարը, Ռեֆահի (Իսլամական կուսակցութիւնը) ամէնէն ծայրայեղ անդամներէն մէկը՝ Շէվքէթ Գազան եւ որուն տրամադրութիւնները, կը մատնանշեն լրագրողները, «մեզ կը հեռացնէ ազատ աշխարհէն»։ Արդարութեան Նախարարը կը բացատրէ որ իր օրինագիծը կը միտի առաջքն առնելու «սուտ լուրերու հրատարակութեան, որոնք կրնան վնասել պետութեան քաղաքական կամ փինանսական վարկին, խուճապ ստեղծել կամ ժողովուրդը գրգռել»։ Ցանցագործութեան պարագային նախատեսուած տուգանքները կրնան հասնիլ 300 հազար տոլարի։ Մամուլին կարծիքը տարբեր է։ Ըստ լրագրողներուն, նպատակն է արգելք հանդիսանալ որ կառավարութիւնը խանգարող տեղեկութիւններ հրատարակուին, օրինակ Նոյեմբեր 3-ի արկածին լուրին նման, որմէ յայտնաբերուեցան իշխանութեան որոշ տարրերու, ոստիկանութեան եւ մաֆիայի շրջանակներուն կապերը եւ որոնց հետեւանքով Ներքին նախարարը հրաժարեցաւ։

ԲԵՌՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ շարժումը կը շարունակուէր Չորեքշաբթի առտու (Նոյեմբեր 27) թէեւ բանակցութիւնները այլեւս դրական բնոյթ ստացած էին եւ համաձայնութիւն մը անմիջական կը նկատուէր։ Շարժումը կը տեւէր 9 օրերէ ի վեր, 188 պատնէշներ կային եւ հետեւանքները բաւական ծանր բնոյթ ունէին։ Բազմաթիւ հաստատութիւններ գեհնիք գործադրկութիւն հաստատած են, մինչ օտար բեռնավարները սկսած են հատուցում ալ պահանջել Ֆրանսայէն իրենց կրած վնասներուն համար, առաջին անգամ՝ Անգլիացիները։ Ծամբան մնացած այս օտարներուն կորուստները քանի մը հարիւր միլիոն տոլարի կը հասնին։ Անթոնիի երեսփոխան-քաղաքապետը՝ Փաթրիք Տէվէճեան յայտարարած է որ պահանջները համեմատաբար օրինաւոր են։ Ամէն մարդ ականատես եղաւ թէ ի՛նչ դժուար եւ անընդունելի պայմաններու մէջ կ'աշխատին։ Պետութիւնը պէտք է մղէ գործատէրերը որոշ խստութեամբ համաձայնութեան մը գալու։

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՐՑԸ ԼԻԶՊՈՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՎԷԹՈՅԻ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին է, Նոյեմբեր 25-ին, որ Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի գլխաւոր խորհրդականը՝ Ժիրայր Լիպարիտեան ներկայացուցած է Արցախի հարցի կարգաւորման ընթացքը Լիզպոնի ժողովի նախօրեակին։ Ազրպէյճանը, կ'ըսէ Լիպարիտեան, վայլելով կարգ մը երկիրներու զօրակցութիւնը, կը ջանայ պարտադրել Հայաստանի իր ուզած փաստաթուղթը, ինչ որ անընդունելի է Հայաստանի համար։ Երեւանի համար, նման փաստաթուղթ մը պէտք է հետեւանք ըլլայ համաձայնութեան մը, այլապէս Հայաստան որեւէ այլ կարգադրութիւն չընդունիր եւ Լիզպոնի վեհաժողովին կ'օգտագործէ վէթոյի իր իրաւունքը։

Անդրադառնալով խնդրոյ առարկայ փաստաթուղթին, Ժ. Լիպարիտեան հաղորդած է որ Հայաստան ներկայացուցած է համատեղ յայտարարութեան երկու տարբերակ, որոնց աշխատանքներուն մասնակցած է նաեւ ազրպէյճանական կողմը, բայց, խախտելով ընդունուած սկզբունքները, Ազրպէյճան միակողմանի հրաժարած է յետագայ աշխատանքներէն։ Հակառակ զանազան երկիրներու թելադրանքներուն, Ազրպէյճանի նախագահի գլխաւոր խորհրդականը՝ Գուլիզատէ մերժած է նաեւ Հելսինքի երթալ, ուր Հայաստան կ'աշխատէր Մինսկի խումբի հաւաքական նախագահութեան հետ։

Ժ. Լիպարիտեան ըսած է նաեւ որ Լիզպոն (Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի վեհաժողով) ոչ Մինսկի, ոչ ալ Վիէննայի խումբերուն կողմէ բանաձեւեր պիտի ներկայացուին եւ երկիրները այն համոզումն ունին որ հոն պէտք չէ կնճիռային կացութիւն մը ստեղծել, հարցը տանելով վէթոյի իրաւունքի գործադրումին։ Ժ. Լիպարիտեան նշած է որ Հայաստան միշտ կ'աշխատի Լ. Ղարաբաղի հետ խորհրդակցաբար եւ պատասխանելով այն հարցումին որ կը վերաբերէր Ղարաբաղի նախագահական ընտրութեան, աւելցուցած է որ ընտրուած ղեկավարը աւելի ինքնավստահ կրնայ ներկայացնել զինք ընտրած ժողովուրդը։ Անդրադառնալով համատեղ յայտարարութեան սկզբունքներուն, Ժ. Լիպարիտեան նկատել տուած է որ բան չէ փոխուած, կը շեշտուի Ղարաբաղի ժողովուրդին ապահովութեան երաշխաւորութեան հարցը, իսկ ինչ կը վերաբերի կարգավիճակին, Հայաստան կ'առաջնորդուի միջազգային չափանիշներու համաձայն։

Հարց եղած է նաեւ Եւրոպական Խորհրդարանի բանաձեւին նախագահական ընտրութեան մասին (տե՛ս. «Յառաջ», Նոյեմբեր 16/17) եւ այդ առնչութեամբ Ժիրայր Լիպարիտեան շեշտած է որ Հայաստանի նախագահը կ'ընտրէ Հայաստանի ժողովուրդը եւ ոչ թէ Եւրոպական Խորհրդարանը կամ միջազգային որեւէ կազմակերպութիւն եւ թէ ոեւէ մէկը չի կասկածիր նախագահին օրինաւորութեան մասին եւ թէ այն նոյն եւրոպական Խորհրդարանի կամ Եւրոպայի ու Ամերիկայի պաշտօնատարները, նախագահին վերընտրուելէն յետոյ Հայաստան այցելելով հանդիպած են Հայաստանի նախագահին։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 26/27)

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵՒ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐԸ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Նոյեմբեր 25-ին Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը շնորհաւորական գիրեր ղրկած են ԼՂՀ-ի նորընտիր Նախագահ Ռոպէր Քոչարեանին։

***

Նոյեմբեր 24-ի ԼՂՀ նախագահական ընտրութիւններուն առթիւ քուէատուփ դրած են նաեւ ներկայիս Հայաստան բնակող Շահումեանի եւ Մարտակերտի շրջաններէն բռնագաղթածներ, իրենց ուսումը Հայաստան կատարող ղարաբաղցի երիտասարդներ։ Անոնցմէ 98%-ը իրենց քուէները տուած են Ռ. Քոչարեանին։

***

ԱԺՄ-Ի ԴՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԴՐԱՆ ԿՆԻՔԸ ՎԵՐՑՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 25-ին, Երեւանի Աբովեան փողոցին վրայ գտնուող ԱԺՄ-ի դրասենեակի մուտքի դրան վրայ զարնուած կնիքը վերցուած է Ներքին Նախարարութեան համայնքային բաժանմունքի աշխատակիցներուն կողմէ։ Ներքին եւ Ազգային Ապահովութեան նախարարութենէն «Արմէնփրէս»ին յայտնած են որ դրուած բոլոր սարքաւորումները կը վերադարձուին Նոյեմբեր 26-ին։

***

«ԱՐՑԱԽ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ի ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

«Արցախ – Հայաստան» հանրային – քաղաքական կազմակերպութեան վարչութեան վերջերս տեղի ունեցած ընդլայնուած նիստին, իր դիմումին վրայ, վարչութեան նախագահի պաշտօնէն հեռացուած է Լեոնար Ազալովեան։ Իր տեղը նշանակուած է փրոֆ. Սերգէյ Մելքումեան։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ ԼԵԲԷԴԷՆ ԵՏՔ

Հազիւ հիւանդանոցէն ելած, նախագահ Ելցինի չէչէնական կարգադրութիւնը կուտա՞յ բոլոր երաշխիքները մնայուն լուծումի մը։ Հարցը նոյն հետաքրքրութիւնը չի հրահրեր երբ – հոգ չէ թէ առայժմ – լռած են զէնքերը ու աշխարհի լրատուութիւնները չեն արձագանգեր ամէնօրեայ զոհերու։

Հարցումը կը թելադրուի որքան Ելցինի անակնկալ քայլին դրդապատճառներէն, այնքան եւ աւելի Լեբէդի յաջորդ կարգուած Բերեզովսկիի անձէն ներշնչուած մտահոգութիւններէ։ Ան չէչէնական խնդրով կը զբաղէր Ապահովութեան Խորհուրդի փոխ – քարտուղար կարգուելէ առաջ ալ։ Փոխ – վարչապետ Սոսկովեցի հետ բարեկամութիւնը որոշ դեր խաղացած էր Չէչէնիոյ վերակառուցման ծրագրին համար գումարներ ստանալու։ Այսօր ան նաեւ բարեկամն է վարչապետ Չեռնոմիրդինի ու կը զբաղի քարիւղի մարզով։ Չէչէնիոյ մէջ քիչ քարիւղ կայ, բայց եղածը շատ որակաւոր է։ Կան նաեւ կաղ եւ զտարաններ։ Չէչէնական նաւթատարը որոշ նորոգութիւններէ ետք կրնայ ամբողջ կեդրոնական Ասիոյ քարիւղը արեւմուտք փոխադրել, Ռուսաստանէն անցընելով։

Չէչէնական հարցին կարգադրութեան համար Բերեզովսկիի մը ընտրութիւնը Մոսկուայի կողմէ, ծածկամիտ արարք մը կը նկատուի։ Միայն Չէչէնները զարմացած չեն այդ նշանակումին. իրենց համար Լեբէդի մեկնումէն ի վեր շատ կարեւոր չէ Մոսկուայի անցուդարձը։ Իրենք վարժուած են ամէն տեսակ խաղերու եւ Ռուսիան կը նկատեն բնական աղէտ մը, հրաբուխի, կամ երկրաշարժի պէս բան մը։

Լեբէդի օրով անոնք կը խուսափէին անոր դժուարութիւն յարուցանելիք քայլերէ. լռութեան մատնած էին մինչեւ իսկ Ռուսաստանի դաշնակցութենէն անջատուելու իրենց նպատակը, ոչ ալ պատերազմի հատուցում պահանջած էին։ Թերեւս Չեռնոմիրդինի ու Մասխատովի միջեւ Նոյեմբեր 23-ին ստորագրուած նոր համաձայնութիւնը փորձ մըն էր այդ ընթացքէն օգտուելու։

Կայ նաեւ ռուսական զօրքին նոր պատերազմի մը պատրաստ չըլլալու պարագան, Նիւթականի ու ռազմամթերքներու խղճալի վիճակը գրեթէ անզօր գոյութեան մը վերածած է զայն։ Սակայն, այս բաները շատ ծանր պիտի չկշռեն, այնքան ատեն որ հարցը կը գտնուի պաշտօնատարներու ձեռքը ու անոնց շատ հոգը չէ թէ ինչ կրնայ պատահիլ։ Անոնք կ'ընեն ինչ որ իրենց հրահանգուի։

Այս պայմաններուն մէջ հասկնալի է որ Չէչէնները առանց մեծ խանդավառութեան սպասեն համաձայնութեան գործադրութեան թուականին (1977 Յունուար), առանց բոլորովին անտեսելու մինչեւ իսկ պատերազմի հաւանականութիւնը։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ հատուցման վերաբերող համաձայնագիրը ստորագրուեցաւ եւ ան վերջնական բնոյթ ունի։ Այս համաձայնագիրը զոր ստորագրած են Ելմտական նախարար՝ Ժան Արթիւի եւ Ռուսաստանի փոխ – վարչապետ՝ Օլէգ Դաւիդով երկու միլիառ ֆրանքի հատուցում մը կը նախատեսէ քանի մը տարիներու վրայ։ Կը թուի, սակայն, որ փոքր բաժնետէրերը պէտք է քիչ մըն ալ համբերեն, հատուցման ձեւակերպութիւնները բաւական բարդ են, Երբ 1918 Փետրուար 3-ին, Բոլշեւիկ կառավարութիւնը յայտարարած է թէ պիտի չյարգէ ցարական վարչակարգին արտաքին պարտքերը, Ֆրանսայի մէջ 13.7 միլիառ ոսկի – ֆրանքի փոխառութիւն կար։ Ռուսաստանի մէջ, կարգ մը երեսփոխաններ գոհ չեն եւ Դումայի համայնավար նախագահը յայտարարած է. – «Բարոյական դէմ է վճարել ցարական Ռուսաստանի պարտքերը, երբ անկարող ենք հատուցանելու մեր իսկ քաղաքացիներուն այն խնայողութիւնները զորս կորսնցուցած են 1992-ի տնտեսական բարեփոխումներուն հետեւանքով»։

ՄԱԿ-ի մօտ Իրաքի ներկայացուցիչը յայտարարած է որ իր կառավարութիւնը այլեւս համաձայն է ՄԱԿ-ի պայմաններուն Իրաքեան քարիւղի արտածման վերաբերեալ։ Թիւ 986 բանաձեւը որ կը կոչուի՝ «քարիւղ սնունդի փոխարէն», քուէարկուած 1995-ին, թոյլ կուտայ Իրաքի 10 միլիառ ֆրանքի քարիւղ արտածել ամէն 6 ամիսը, պայմանաւ որ այդ վաճառքէն գոյացած գումարը ծառայէ սննդեղէնի եւ դեղօրայքի գնման։

ԹՈՒՐՔԻԱ կը հաւաքուին, Նոյեմբեր 28-ին, մահմետական ութ երկիրներու – Պանկլատէշ, Եգիպտոս, Ինտոնեզիա, Իրան, Մալէզիա, Նիժերիա, Փաքիստան – ղեկավարները զարկ տալու համար իրենց գործակցութեան։

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԷՆ Ամերիկացիք 5000 հոգի պիտի պարպեն, որոնք կ'աշխատէին ամերիկեան ոչ – կառավարական կազմակերպութիւններու համար։ Սեպտեմբերէն աւելի, 2000 Քիւրտեր հեռացուած էին Թուրքիայէն անցնելով։

ԱԶ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ մեծամասնութիւնը մերժեց ընթացք տալ համայնավար եւ ընկերվարական խումբերուն առաջարկին, որ կը վերաբերէր Թէ-Վէ-Ա-ի դէմ մը մամուլին համար։ Կառավարութիւնը եւ փինանսական յանձնախումբը արդէն աննպաստ արտայայտուած էին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ առեւտուրը կրկին յաւելում արձանագրած է Սեպտեմբերին, աւելի քան՝ 10.08 միլիառ ֆրանք։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷՐ ԳԻՒՄՐԻԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

Նոյեմբերի ընթացքին տեղի ունեցան Հայաստանի տեղական մարմիններու ընտրութիւնները: Ատոր նախօրեակին թեկնածուներու հետ հարցազրոյցներ լոյս տեսան հայաստանեան մամուլին մէջ. հասկնալի է որ անոնց բուն նպատակը ընտրական քարոզչութիւնն է, սա կամ նա թերթին նախընտրելի համարած թեկնածուին հետ: Սակայն, հեռուէն այդ մամուլին հետեւողին համար այդ հարցազրոյցները առիթ կուտան հայաստանեան համայնապատկերին մէջ յաճախ լռութեան մատնուած անկիւններէ ձայներ ունենալու:

Այդ «անկիւն»ներուն գլխաւորն է Գիւմրին: Երկրաշարժէն ծանրօրէն վիրաւոր այդ քաղաքը — այս անուանումին այնքա՛ն վայել իր խրոխտ դիմագիծով ու անցեալով — 1988-էն ութ տարի ետքն ալ կը շարունակէ գոյութիւն քարշ տալ, լայն չափով բաց մնացած իր լայն վէրքով: Հազարաւորներ տակաւին ապահով չորս պատ ու երդիք մը չունին տակաւին հոն. ամառուան տօթին ու ձմրան սառնցնող ցուրտին ամբողջ սերունդ մը հասակ կ՚առնէ խաւաքարտէ տուփերու մէջ որոնց շռայլօրէն «տնակ» անունը կը տրուի: Այս իրավիճակին մէջ, յատկապէս նոր սերունդին պուտ մը ժպիտ պարգեւելու նպատակով գործող սփիւռքեան կազմակերպութիւններ կան, որոնք սակայն պարբերաբար դժգոհութիւն ու յուսախաբութիւն կը յայտնեն տեղական իշխանութիւններու ընթացքէն. այսուհանդերձ, «Հայաստան»ի Հոկտեմբեր 31-ի թիւին մէջ որոշ գոհունակութեան աղբիւր է «Գիւմրին արդէն իմ կենսագրութիւնն է...» խորագրուած հարցազրոյցը, կատարուած՝ Միքայէլ Վարդանեանի հետ: Ան 1994-էն ի վեր քաղաքային խորհուրդին գործադիր կոմիտէին նախագահն է: Այլ խօսքով՝ քաղաքապետը: Գոհունակութիւնը արդիւնք է Գիւմրիի բնակարանաշինութեան մարզին մէջ կատարուած դրականներ տեսնելուն:

Զրուցավար Լեւոն Մութաֆեան ծանօթացման խօսքերուն մէջ տեղ կուտայ քաղաքապետին անձին նկատմամբ առաջին օրերուն յայտնուած անվստահութեան, հաւատքի պակասին: Դժուար է բնորոշել թէ ատոր մէջ, նկատի առած ընտրապայքարի շրջանը, անկեղծութեան գնահատո՞ւմ մը կ՚ակնկալուի, թէ իրապէս այդ եղած է պարագան: Ինչ կը վերաբերի բնակարաններու շինութեան մարզին, քաղաքապետն ալ կը խոստովանի թէ երկու տարի այդ գործունէութիւնը կանգ առած էր: Յետոյ, շնորհիւ իրենց բարձրացուցած ձայնին, «Հայաստան» հիմնադրամին ու համաշխարհային դրամատան յատկացումներով երկու ու կէս տարուան մէջ շինուած ու տէրերուն յանձնուած է 2100 բնակարան: Քաղաքապետը կ՚աւելցնէ անմիջապէս թէ անօթեւաններու թիւին համեմատութեամբ մեծ բան չէ ատիկա, բայց նոյնքան ընտանիքի բնակարանի խնդիրը լուծուեցաւ: Կ՚ըսէ նաեւ թէ քաղաքին կեդրոնակա նմասին մէջ ալ վնասուած քանի մը շէնքեր նորոգուած են: Կոոպերատիւի ձեւով բնակարաններ կը կառուցուին եւ հող տրամադրուած է անհատական բնակարաններու շինութեան համար: Մ. Վարդանեան ուրախութիւն կը յայտնէ որ վերջերս նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ուշադրութիւն կեդրոնացուցած է Գիւմրիի վրայ ու հնարաւորութիւն ստեղծած որ մինչեւ 2000 թուականը վերջնական լուծում գտնէ բնակարանի հարցը:

Քաղաքապետին ըսածներուն մէջ նորութիւն չէ կարդալ որ եթէ ֆինանսական հարցերը լուծուին, աշխատող կը գտնուի: Գիւմրիի մէջ շինարարական մեծ թիւով կազմակերպութիւններ կան արդէն եւ գիտեն թէ ինչպէս պէտք է աշխատիլ:

Յատուկ հոգածութիւն, բայց նաեւ վէճի նիւթ է քաղաքին կեդրոնական մասին վերանորոգումը: Հոն կիսաքանդ մնացած է Ամենափրկիչ եկեղեցին: Կ՚ուզեն նորոգել: Այդ նպատակով ալ ստեղծած են նոյնանուն հիմնադրամ մը: Վէճը արդիւնք է այս ծրագրին ընդդիմացողներու. անոնք կը պնդեն որ աւելի յարմար է տուն կառուցել: Քաղաքապետը չի ժխտեր այդ կարեւորութիւնը, բայց հարց կուտայ «ո՛վ է մաքրում իր բնակարանը՝ աղբը սենեակի կեդրոնում թողնելով»:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ զգալի է ընտրապայքարի ազդեցութիւնը. խոստումներ շռայլելու ընտրական դրամագլուխին օգտուելուն հաւատք ընծայող չէ Մ. Վարդանեան. կը խոստանայ միայն ընտրուելու պարագային ալ ընել այն ինչ որ արդէն ըրած է: Կ՚ըսէ թէ կրնայ խանգարիչ ազդակ ըլլալ միայն նիւթական միջոցներու բացակայութիւնը, բայց այդ հարցը լուծելի է: Կ՚ուզէ ընտրուիլ, որպէսզի սկսած իր աշխատանքները, ծրագրերը կէս ճամբան չմնան:

Գիւմրեցին, «հոգեբանութեամբ, նկարագրով, վարքով եւ պատուասիրութեամբ առանձնակիօրէն ձեւաւորուած» այդ քաղաքին բնակիչը ամէնէն արդար ու տեղին ընտրութիւնը ըրած է, ամէնէն ճիշդ դատողը, մեկնելով ութ տարուան անցեալէն ու ընտրապայքարի հեռանկարներէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՇԵՄԻ՞Ն

Սրտի բարդ գործողութեան վաղորդայնին նախագահ Ելցին առաջին հրամանագրով մը վերջ տուաւ վարչապետ Չերնոմիրդինի փոխանցուած իշխանութիւններուն. երկրորդով մըն ալ, ազգային հաշտութեան հողին վրայ, հրաւիրեց քաղաքական բոլոր կողմերը 1997-ին միասնաբար նշելու Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 80-ամեակը: Ապաքինման լման շրջանը աւարտելէ առաջ իսկ կը սպասէր որ հեռատեսիլէն կարճ ելոյթ մը ունենայ նախագահը, ինչ որ ուղղուած է ռուս ժողովուրդին վստահութիւն ներշնչելու թէ իրենց ղեկավարը երկրին գործերը վարելու ուժը ունի: Սակայն շատեր սկեպտիկ են. նոյնիսկ մտահոգ: «Տեսանք թէ ի՛նչ հետեւանք ունեցաւ ընտրապայքարին Թուիսթ պարելու ստիպել զինքը» կ՚ըսեն մարդիկ:

Խորքին մէջ փողոցի մարդը գրեթէ ամբողջովին անտարբեր է Կրեմլինի փոթորկումներուն: Ազատական երեսփոխանուհի մը կ՚ընդգծէ որ Ռուսերը աւելի մտահոգ են իրենց անվճար աշխատավարձքով, քան նախագահին առողջութեամբ: Ատոր լաւագոյն փաստն էր Ելցինի գործողութեան օրը իսկ ընդհանուր ծաւալուն գործադուլը, որպէս բողոք կառավարութեան վարած քաղաքականութեան: 76 շրջաններու մէջ, ըսուեցաւ որ 15 միլիոն հոգի մասնակցեցաւ շարժումին: Զինուորականներու, մտաւորականներու, դասախօսներու, ուսանողներու ցոյցին կ՚ընկերանային «Անօթի ենք» արձանագրութեամբ պաստառներ:

Շարժումէն անմասն չեն արհեստակցական անկախ միութիւններն ալ. կը պահանջեն Կրեմլինի հետ երկխօսութիւն մը որպէսզի ճար մը գտնուի ութ միլիառ տոլարի չափ անվճար աշխատավարձքերու խնդրին:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 80-ամեակը նշելու ելցինեան որոշումը ճարահատի մը յետքայլը կը մատնէ: Ինք որ Միացեալ — Նահանգներու Գոնկրէսին առջեւ յայտարարած էր թէ յաղթած է համայնավար հրէշին, այսօր կը պատրաստուի կերպով մը փառաբանել այդ նոյն «հրէշը»: Այս ընթացքին խորքին համայնավար կուսակցութիւնը սիրաշահելու մտահոգութիւնը կայ, թելադրուած՝ գործնապաշտ մօտեցումի տէր Վ. Չերնոմիրդինէ: Այս բոլորին մէջ համայնավար պարագլուխը Զիւգանով խոհեմ դիրք մը ունի, չմերժելով հանդերձ բանակցութեան հաւանականութեան մը:

Այս տրամադրութեան զուգահեռ, կառավարութիւնը հրահանգած է կասեցնել հակահամայնավարական արշաւը լրատուներու մէջ որոնք իր սեղմ հակակշռին ենթակայ են:

Համայնավար զանգուածներու ընդառաջումին, զանոնք սիրաշահելու ուղղուած այս քայլերը հետեւանք են այն հաստատումին որ Կայտարի եւ Չուբայսի կիրարկած սեփականաշնորհումներու քաղաքականութիւնը երկիրը հասցուցած է սնանկութեան շեմին: Պետութիւնը չի կրնար վճարել իր ներքին պարտքը, ինչպէս նաեւ արտաքինը: Ծանօթ տնտեսագէտներէն մէկը փաստացի կերպով ցոյց տուած է որ Համաշխարհային դրամատունէն կառավարութեան խնդրած 9.2 միլիառի փոխատուութիւնը միայն կրնայ ծառայել արտաքին պարտքին կուտակուած տոկոսները վճարելու: Պետական նոր հրապարակ հանուած պարտամուրհակներն ալ միայն 15 հազար միլիառ ռուբլիի յաւելեալ գումար մը կրնար ապահովել, մինչ յետնեալ աշխատավարձքերու գումարը 40 հազար միլիառ է: Ազատական այլ տնտեսագէտներ եւս որոնք այս մասին կլոր սեղանի մը մասնակցած են, միաձայնութեամբ հաստատած են թէ կացութիւնը ուղղակի «սնանկութիւն» բառով պէտք է կոչել:

Կառավարութիւնը ներկայիս կը ջանայ անվճար հարկերը գանձելու միջոցներ գտնել: Ելցին ատոր համար Չեկա (արտակարգ յանձնախումբ) ստեղծած է: Սակայն նիւթին մասնագէտները ոչինչ կը յուսան ատկէ, քանի որ գիտել կուտան թէ հարկերէ խոյս տուողներու ախոյեանները Կրեմլինի աթոռներուն տէրերն են: Արդէն դժուար է համոզուիլ որ ամբողջովին քայքայման վիճակին հասած տնտեսութիւն մը կարելի կ՚ըլլայ հարկերու գանձումով վերակենդանացնել:

Ռուսաստանի մէջ նախորդ վարչաձեւին անկումէն ետք տնտեսութիւնը կը գործէ գրեթէ առանց կանոնի. աշխատավարձքերու վճարումը կամայական բանի մը վերածուած է, ինչպէս նաեւ վարկերու հատուցումը: Քաոսային այս կացութեան մէջ ան որ կ՚ուզէ պարտքը գանձել, պէտք է գործի լծէ ոճրային շրջանակներու պատկանող ուժեր. երեւոյթը այնքան տարածուն է որ նոյնիսկ միջազգային կազմակերպութիւններու տեղեկագիրներ կը խօսին այս մասին: Ապահովութեան յատուկ գործակալութիւններ այնքան ծաղկած են որ այսօր 1.5 միլիոն զինեալ կ՚աշխատցնեն: Իրաւունքի պետութեան բացակայութեան գլխաւոր փաստը կը նկատուի այն որ վերջին հինգ տարուան մէջ մաֆիայի ոչ մէկ կարեւոր դէմք ձերբակալուած ու դատարան տարուած է Ռուսաստանի մէջ: Կաշառակերութեան ամբաստանութեամբ ձերբակալուածներ կան արդարութեան, քաղաքական մարդի պաշտօնատարներէ, բայց մաֆիայի շրջանակէն ոչ ոք:

Հանրային կարծիքին մէջ բաւական խոր է համոզումը թէ ներկայի իշխանութիւնը սերտ կապեր ունի մաֆիային հետ: Այս մասին լուրջ աղբիւրներ յայտնած են թէ զօրավար Կորժակով Լեբէդի յանձնած է նախագահին աշխատակազմի պետ Չուբայսի մասին խռովիչ ստուար թղթածրար մը. բայց Լեբէդ — գոնէ առայժմ — տրամադիր չի թուիր օգտագործելու անոր պարունակութիւնը, համոզուած որ ներկայ կացութեան մէջ Կրեմլինի ցեղծումները, չարաշահումները հրապարակել, միայն կը ծառայէ կացութիւնը ա՛լ աւելի ծանրակշիռ դարձնելու: Որոշ ղեկավարներու կողմէ տնտեսական բարւոքումի նպատակով եղած առաջարկները քաղաքական ճապկումներ կը նկատուին յաճախ: Այսպէս եղած է օրինակ, երբ Մոսկուայի քաղաքապետը ուժանիւթի գիներու արմատական զեղչ մը պահանջած է, ձեռնարկութիւններուն բեռը որոշ չափով թեթեւցնելու մտադրութեամբ: Սակայն հանրային կարծիքը ատիկա Չերնոմիրդինի կալուածէն ներս նետուած քար մը նկատած է, քանի որ ան ուժանիւթի մարզին մեծ հովանաւորն է. այս տրամաբանութեամբ ալ նախագահական նկրտումներ կը վերագրուին Լուժկովի:

Իր պաշտօնազրկումէն քանի մը օր առաջ պատասխանելով լրագրողի մը, Լեբէդ ըսած է թէ համակարգը պէտք է փոխել: Անոր պատասխանը ընկալուած է որպէս տնտեսութիւնը ապականող տարրերէ մաքրագործելու մօտեցում: Այդ գործը չի կրնար ստանձնել Ելցին նոյնիսկ եթէ վերագտնէ իր ամբողջ ուժը. բաւարար չի կրնար ըլլալ նաեւ Զիւգանովի եւ կարգ մը այլ ընդդիմադիրներու զօրակցութիւնը: Իսկ ժողովրդային դժգոհութիւնը որ իր արտայայտութիւնը կը գտնէ ցոյցերու ձեւով, շատ հաւանօրէն առաջին քայլերը կ՚առնէ,

Ռուսական հեռատեսիլը կլոր սեղանի մը հրաւիրած է ֆինանսի միջազգային մասնագէտ Սորոսը, անոր կարծիքը ունենալու համար ռուս տնտեսութեան անել կացութեան մասին: Ան զարմանք պատճառած է բոլորին, ըսելով որ Ռուսաստան չկրցաւ օգտուիլ ընկերվարութեան առաւելութիւններէն ու անոր տեղ ստեղծեց անառողջ դրամատիրութիւն մը որ կրնար միայն սնանկութեան առաջնորդել: Այս դատումէն ի վեր շատեր հարց կուտան թէ «ելցինեան համակարգ» կոչուածը ո՛վ կրնայ ջնջել եւ ի՛նչ միջոցներով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Անցեալ Նոյեմբեր 1-էն 11 կատարուեցաւ ուխտագնացութիւն մը դէպի Երուսաղէմ, առաջնորդութեամբ՝ Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հովիւ Մեսրոպ Աւագ Քահանայ Ժամկոչեանի, եւ մասնակցութեամբ փարիզեան շրջանի 43 հաւատացեալներու:

Ուրեմն երբ Թէլ-Ավիվ հասանք արդէն Դաւիթ Եպիսկ. օդակայանը մեզ դիմաւորեց բարի գալուստի ջերմ խօսքերով: Արդէն իսկ կարճ ժամանակուան ընթացքին խումբին հետ, առանց դժուարութեան, սիրալիր յարաբերութիւն մը ստեղծուեցաւ շնորհիւ Մեսրոպ Քահանային կատակախօս եւ մարդամօտ վերաբերումին:

Առաջին երեք օրերը այցելեցինք Եաֆա, Թէլ-Ավիվ, Հայֆա Սէն-Ժան-տ'Աքր, Նազարէթ, Տիբերական լիճը, Կափառնաում քաղաքները, եւ վերջապէս Երկուշաբթի առաւօտ Երիքովէն ետք, երեկոյեան հասանք Երուսաղէմ:

Երեքշաբթի օր այցելեցինք Սրբոց Յակոբեանց մայրավանքը, Թորգոմ Պատրիարք Մանուկեանի ներկայութեան, որ նոր վերադարձած էր Միացեալ-Նահանգներէն: Մեզի բարի գալուստի խօսքեր ուղղելով ջերմ ընդունելութեամբ մը դիմաւորեց բոլորս, եւ յիշատակի համար նկարուեցանք, նաեւ պզտիկ հայկական խաչեր նուիրեց բոլորիս: Հետեւեալ օրերուն այցելեցինք Ս. Վայրերը, Բեթղեհէմ, Մեռեալ Ծովը, Գեթսեմանիի պարտէզը, Վերնատունը, Խաչի ճամբան, Օմարի մզկիթը, Լացի պատը, Աստուածամօր գերեզմանը որ կը պատկանի Հայերուն եւ Յոյներուն, Ս. Յարութեան տաճարը, որ յանձնուած է Հայերու, Յոյներու եւ Լատիններու հոգածութեան:

Իւրաքանչիւր վայր զոր այցելեցինք խմբային աղօթքով կը խոնարհէինք եւ հաւատացեալները մոմեր կը վառէին իրենց ուխտը ընդունելի դարձնելու համար, միաժամանակ երգելով եկեղեցական երգեր, ամէն ուխտատեղիի մէջ: Ուրբաթ կէսօրէ ետք հրաւիրուած էինք Դաւիթ Եպիսկ.ի բնակարանը: Շատ հաճելի ժամեր անցուցինք բոլորս միասին: Իր հիւրասէր վերաբերմունքը եւ ջերմ ընդունելութիւնը առաւել եւս ընտանեկան դարձուցին մթնոլորտը եւ մենք մեզի զգացինք մեր տան մէջ: Երեկոյեան, հրաւիրուած էինք Հ.Մ.Ը.Մ.-ի ակումբը ուր անցուցինք շատ հաճելի երեկոյթ մը, յեղափոխական եւ ազգային երգերով:

Շաբաթ օր, առաւօտեան Ս. Յակոբի մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ մեր ուխտաւորներու ննջեցեալներուն յիշատակին: Ժամը 14-ին ժամադրուած էին վանքին առջեւ, ուղղուելու համար դէպի Ս. Յարութեան տաճարը, ուր տեղի պիտի ունենար հրաշափառ նախատօնակ Գիւտ Խաչին առիթով:

Երբ հոն հասանք եպիսկոպոսը մեզի կը սպասէր դրան առջեւ. մօտեցայ իրեն եւ հարցուցի որպիսութիւնը: «Լաւ չեմ կրնար ըլլալ, պատասխանեց, նախազգացում մը ունիմ թէ բան մը պիտի պատահի»: Ուրեմն, արքեպիսկոպոսներէ, եպիսկոպոսներէ, վարդապետներէ, քահանաներէ, դպիրներէ կազմուած թափօրը, նախագահութեամբ Պատրիարքին եւ առաջնորդուած ոստիկաններէ, շուտով յառաջացաւ դէպի Ս. Յարութեան տաճարը: Շուկային մուտքին յանկարծ աղմուկ մը լսեցինք, իրարանցում մը. ծայրայեղական երիտասարդ մը յարձակեցաւ մեր քրիստոնէական նուիրական խաչին վրայ, թքնելով:

Երբ հասանք Ս. Յարութիւն, ծովածաւալ բազմութիւն մը կը սպասէր տեսնելու համար այս բացառիկ արարողութիւնը:

Երբ թափօրը մտաւ տաճարէն ներս ոլորապտոյտ շարականներով, անկարելի էր մեր արցունքները զսպել:

Տեսարան մը որ կեանքիս մէջ չէի տե-

...ած: Մէկ կողմէն 50-ի մօտ փոքր աղջիկներ 7-էն 14 տարեկան, շապիկ հագած, գլուխնին ծածկուած սկսան իրենց շարականները, միւս կողմէն տղաքը միեւնոյն տարիքով: Երբեք չեմ կրնար մոռնալ մեր ապրած այդ ժամերը: Մօտէն ականատես եղանք թէ որքան դժուարութիւններով է որ այդտեղի Հայերը կ՚ապրին հոն, միմիայն պահելու համար մեր սրբատեղիները: Անհաւատալի կը թուի այսօր մեզի թէ մեր նախնիները ինչպիսի՛ հաւատքով, նուիրումով, ճիգերով կարողացած են դիմադրել ամէն տեսակի դժուարութիւններու, միմիայն պահելու համար Հայ Առաքելական Եկեղեցին իր հաւատքով եւ լեզուով ու աւանդութիւններով: Հպարտութեամբ է որ կ՚ըսեմ, իւրաքանչիւր Հայ կեանքին մէջ գոնէ մէկ անգամ պէտք է այցելէ Երուսաղէմ:

Կիրակի առաւօտեան տեղի ունեցաւ պատարագ, ներկայութեամբ Պատրիարքին եւ բարձրաստիճան եկեղեցականներու. պատարագիչն էր Մեսրոպ Քահանան: Երգեցողութիւնները կատարեալ ներդաշնակութեամբ կատարուեցան այդ անմեղ երիտասարդներուն կողմէ, բոլորիս հիացում պատճառելով: Պատարագէն ետք դարձեալ թափօրի արարողութիւն Փիւս Խաչի նուիրուած շարականներով:

Երեկոյեան սկսած էինք մեր վերջին պատրաստութիւնները տեսնել, վերջին ընթրիքը պանդոկին սրահին մէջ: Խօսք առաւ տոքթ. Ժագ Պալեան ֆրանսերէնով, շնորհակալութիւն յայտնելով մեր առաջնորդ՝ Տէր Մեսրոպին եւ շեշտելով թէ շատ կարեւոր եւ նուիրական պարտականութիւն են այս ուխտագնացութիւնները, զորս երկրորդ տարին ըլլալով կը կազմակերպէ եւ մաղթեց որ միշտ շարունակուին նման ձեռնարկներ: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Դաւիթ Եպիսկ.ին որ 11 օրերու ընթացքին իր ժամանակը ամբողջութեամբ մեզի յատկացուց, բոլոր սրբատեղիներուն մասին ֆրանսերէն եւ հայերէն լայն ծանօթութիւններ տալով: Պիտի ուզէի շեշտել այստեղ թէ բոլոր ուխտաւորները եպիսկոպոսին մօտ տեսան նուիրեալ ոգի, համեստ հոգեւորական մը եւ բոլորը իրենց ուխտը վերանորոգած, ապրեցան անմոռանալի պահեր:

Արդէն Նոյեմբեր 11-ի առաւօտեան ժամը 3-ին կ՚ուղղուէինք դէպի օդակայան, վերադառնալու համար: Վերջին անգամ Թոքարին մէջ Հայր Մեր երգելով, Երուսաղէմը իր լռութեան եւ լուսաւոր վիճակին մէջ տեսանք: Տխուր էինք եւ ուրախ, երբ հասանք Թէլ-Աւիվի օդակայանը:

Հաճելի ճամբորդութիւն մը, երբ ժամը 11-ի շուրջ օդանաւիչը (օթէս) հայերէնով խակ շատ յստակօրէն մեզի բարի վերադարձ կը մաղթէր եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէր:

Բոլորս ոտքի եւ զարմացած, ծափահարութիւններով, ալ աւելի խանդավառուած, մեր սիրելիներուն միացանք:

ՌՈԶԷԹ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

Դ Պ Ր Ո Ց Ա Ս Է Ր

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, երեկոյեան ժամը 20.30-ին տեղի ունեցաւ հրապարակային դասախօսութիւն մը, «Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան»ի սրահին մէջ: Օրուան բանախօսն էր Դր. Արմէն Հախնազարեան. նիւթն էր՝ Հայաստանի բնութեան եւ «Խոսրովի Անտառ»ի պահպանման հարցը: Ներկայ էին շուրջ 75 անձեր: Դ. Հախնազարեան հետաքրքրական ոճով, սահուն ու պարզ լեզուով, սահիկներու օգնութեամբ մղեց ունկնդիրները որ մտքով ճամբորդութիւն մը կատարեն դէպի Մայր Հայրենիք: Ան իր խօսքին մէջ ըսաւ թէ Հայաստան ունի քաղաքական հարցեր, ներքին տնտեսական դժուար պայմաններ, Արցախի պայքարը, բայց այս բոլորին կողքին ունի նաեւ բնութեան գեղեցկութիւնները պահպանելու հարցը եւ այդ հարցը կը մտահոգէ մեզ բոլորս: Ի միջի այլոց յիշեց «Խոսրովի Անտառը»: Դ. դարուն Խոսրով Գ. Թագաւորը, Այրարատեան նահանգին մէջ սկսաւ տնկել մայրիներ, որոնք դարձան անտառ, որսի կենդանիներով լեցուց այդ անտառը եւ կոչեց «Խոսրովի Անտառ»:

Թագաւորը զբօսնելու համար հոն որսի կ՚երթար: Հոն եղած բուսատեսակներուն թիւը 1800-ը կ՚անցնի որոնցմէ 156-ը հազուագիւտ բոյսեր են եւ այսօր ոչնչանալու վտանգին ենթակայ: Կենդանական աշխարհէն գոյութիւն ունին 186 տեսակներ, որոնցմէ 25-ը սողուններու դասակարգին կը պատկանին եւ 161-ը թռչնազգիներ են: Այս շրջանը յայտնի է իր արծիւով եւ ուրուրով: Կաթնատու կենդանիներու շարքին կարելի է յիշել հայկական ոչխարը, անդրկովկասեան քարայծը, ասիական յովազը, արջակատուն, վայրի խոզը, աղուէսը, եւայլն:

«Խոսրովի Անտառը» կը գտնուի Երեւանի հարաւ-արեւելքը Գեղամայ հրաբխային լերան ստորոտին, ծովի մակերեսէն 1400 - 2250 մեթր բարձրութեան վրայ: Տարածութիւնն է 30.000 հեկտար, որուն միայն 9000 հեկտարը անտառածածկ է:

Դր. Հախնազարեան գիտակից եւ փորձառու դասախօս մըն է: Անիկա իր հանդարտ խօսակցութեամբ կրցաւ տպաւորել տարբեր տարիքի պատկանող բոլոր ներկաները:

Դասախօսութեան վերջաւորութեան ներկաներու կողմէ եղան զանազան հարցումներ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵԹՐՈՅԻ ՆՈՐ ԿԱՅԱՆԸ

Վարչապետ Արմէն Սարգսեան եւ Երեւանի քաղաքապետ Վանօ Սիրադեղեան, Փոխադրութեան նախարար Հենրիկ Քոչինեան պաշտօնատար անձերու ընկերակցութեամբ այցելած են Երեւանի մեթրոյի նոր կառուցուող «Զարրախ» կայարանի շինարարական հրապարակը: Աշխատանքներու աւարտը նախատեսուած է Դեկտեմբեր 25-ին եւ կայարանը կը սկսի գործել 1997 Յունուար 1-էն սկսեալ, անկէ կ՚օգտուին օրական շուրջ 20.000 հոգի:

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Արտաքին նախարար Ալեքսանդր Արզումանեանի Թիֆլիս կատարած երկօրեայ այցելութիւնը վերջ գտած է: Ան տեսակցութիւններ ունեցած է վրացի իր պաշտօնակից՝ Մենագարիշվիլիի եւ նախագահ Շեւարնաձէի հետ: Հիւպատոսական սպասարկութեանց մարզին մէջ համագործակցութեան հեռանկարները, փոխադրական կարգ մը հարցեր, շրջանի իրավիճակը եւ տնտեսական համագործակցութեան կարելիութեանց ուսումնասիրութիւնը առանցքը կազմած են այս հանդիպումներուն:

***

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԼՂՀ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Արդարադատութեան նախարար Մարատ Ալեքսանեան այս օրերուն այցելած է Ստեփանակերտ ուր հանդիպումներ ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի, Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Թովմասեանի եւ վարչապետ Լ. Պետրոսեանի հետ: Խօսակցութեանց նիւթ էին օրէնսդրական հարցեր եւ օրէնսդրական մարզէն ներս համագործակցութեան հեռանկարները:

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Կ՚ԸՆԴՈՒՆԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Վարչապետ Արմէն Սարգսեանի եւ Ֆրանսայի դեսպան Միշէլ Լըկռայի Նոյեմբեր 20-ին տեղի ունեցած հանդիպումին նիւթ եղած են հայ-ֆրանսական յարաբերութիւնները, յատկապէս՝ տնտեսութեան, մշակոյթի եւ գիտութեան մարզերուն մէջ: Վեր առնուած են նաեւ հիւլէական ուժանիւթի զարգացման, ֆրանսական ընկերութիւններու կողմէ կարելի ներդրումներու խնդիրները:

***

Մ Ա Ր Զ Ա Կ Ա Ն

ԹԷՆԻՍ. – Այս օրերուն Բաթում տեղի ունեցած թէնիսի պատանեկան միջազգային մրցաշարքին մասնակցած են նաեւ Երեւանի թէնիսի դպրոցի երկու սաներ: Անոնցմէ Յարութիւն Սոֆեան հանդիսացած է առաջին, իսկ Տիգրան Մարտիրոսեան՝ չորրորդ:

***

ԳԵՂԱՍԱՀՔ. – «Սքէյթ Գանատա» մրցաշարքին 10-րդ տեղը գրաւած Կահօ Կոյինոմա - Տիգրան Առաքելեան գեղասահքի զոյգը կը մասնակցի նաեւ Ֆրանսա, Գերմանիա, Միացեալ - Նահանգներ, Ճափոն եւ կարգ մը այլ երկիրներու մրցաշարքերուն: Իսկ գեղասահքի Հայաստանի հաւաքականը, որու մաս կը կազմեն մենասահորդներ Մերի Թադեւոսեան, Էդգար Գրիգորեան, Էլէն Համբարձումեան եւ Արամայիս Գրիգորեան, կը մասնակցի 1997-ի Յունուարին Փարիզ տեղի ունենալիք Եւրոպայի ախոյենութեան: Անոնցմէ Մ. Թադեւոսեան եւ Է. Գրիգորեան կը մասնակցին նաեւ երիտասարդական համաշխարհային ախոյենութեան, Հարաւային Գորէայի մայրաքաղաքը: Հայաստանի հաւաքականը կը մասնակցի նաեւ Շուէտ տեղի ունենալիք երիտասարդական, ձմեռնային ոլիմպիականներուն, ինչպէս նաեւ Լոզան տեղի ունենալիք համաշխարհային ախոյենութեան, ուր 1- 20-րդ դիրքերու միջեւ դասուողները իրաւունք կը ստանան մասնակցելու 1998-ի ձմեռնային ոլիմպիական խաղերուն, Նագանօ:

***

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՏԱՐՕՆ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՆՈՐ ՏՈՒՆԵՐԸ

Վանաձորի Տարօն թաղամասի նոր նախագիծը, որ մշակուած է «Հայպետնախագիծ» հիմնարկին կողմէ, կը նախատեսէ 1300 անհատական տուներու շինութիւնը, իւրաքանչիւրը 400 քառ. մեթր հողատարածքով: Անոնք կը վաճառուին աճուրդի դրութեամբ:

***

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐԸ ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանութեան աւնթեր գաղթականութեան ներկայացուցչութեան ղեկավար Եւգենի Նիկոլսկի յայտնած է թէ իրենց տուեալներով վերջին հինգ տարիներուն Հայաստանէն արտագաղթած են շուրջ 670 հազար քաղաքացիներ, սակայն վերադարձածներու թիւը անստոյգ ըլլալով, պայմանական է այս վիճակագրութիւնը: Նիկոլսկի աւելցուցած է որ Ռուսաստան հաստատուելու դիմում կատարողներուն կը տրամադրուի բնակարան, երեք ամսուան համար, ժամանակամիջոց մը՝ որու ընթացքին անոնց օգնութիւն ցոյց կը տրուի աշխատանքի մը ապահովման եւ նոր բնակավայրին յարմարելու ուղղութեամբ: Ընտրութեան համար ալ անոնց կ՚առաջարկուի Ռուսաստանի բազմաթիւ մարզեր, բացառութեամբ Մոսկուայի, Մոսկուայի մարզի եւ Ս. Պետերսբուրգի:

***

«ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ»Ի ԲԵՌՆԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Զուարթնոց» օդակայանի եւ ամերիկեան «Պիլ Հերպըրթ Ինթերնէյշընըլ Գորփըրէյշըն» ընկերութեան միջեւ պայմանագիր կնքուած է բեռնային համալիրի նախագծման եւ շինարարութեան վերաբերեալ: Պայմանագրի կէտերու շեղումի դէպքին նախատեսուած է լուրջ պատժամիջոցներ, օրինակ՝ գործարկման իւրաքանչիւր օրուան ուշացումին համար թերացող կողմը կը տուգանուի 7 հազար տոլարով: Ներկայիս ամերիկեան ընկերութեան կը մնայ համալիրը կազմ ու կահաւորուած յանձնել ճիշդ տարին մը: Այս շինարարութիւնը կը կատարուի Եւրոպական Դրամատան տրամադրուած վարկով, զոր հարկ է վճարել մինչեւ 2008 թուականը:

***

ՆՈՐՔ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Երեւանի Նորք թաղամասի հաւատացեալները աւելի քան 60-ամեայ ընդմիջումէ մը ետք ունեցած են իրենց եկեղեցին՝ Ս. Մարիամ Աստուածածին, որու շինութիւնը դեռ նոր աւարտած է: Շրջանը հին ժամանակներուն ունեցած է երկու եկեղեցիներ՝ Սիմէոն Ծերունի եւ Աստուածածին, որոնք 1679-ի երկրաշարժէն մեծ վնասներ կրելէ ետք 1930-ին ալ հիմնովին քանդուած էին ստալինեան շրջանին:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Իսկոյն հասկցայ որ Տիգրանի ու մէկ քանի բարեկամներու հետ մեր ծրագրած խորհուրդները երբեք կարելի պիտի չըլլար գործադրել եւ Արփիար առաւել քան երբեք պիտի մնար Հնչակեան յեղափոխական:

– Ուրեմն ինչո՞ւ եկար Եգիպտոս, հարցուցի:

– Որովհետեւ պատգամաւորական ժողովը այս անգամ Աղեքսանդրիոյ մէջ պիտի գումարուի, պատասխանեց:

Հետեւեալ օր միասին գացինք Գահիրէ, ուր մեզի դիմաւորելու եկած էին Տիգրան Արփիարեան, Սարգիս Սուին, Սեդրակ Դաւիթեան, Յ. Ալփիար եւ ուրիշներ:

Ամէնքն ալ այնպէս կը կարծէին թէ Արփիար կուսակցութենէն բոլորովին հրաժարած կուգար Եգիպտոս, հոն հաստատուելու մտադրութեամբ: Բայց առաջին վայրկեանէն Արփիար իրենց զգացուց թէ կը սխալէին:

Ինծի պէս անոնք ալ դառն յուսախաբութեան մը մատնուեցան, մանաւանդ եղբայրը, Տիգրան որ ականջները կը գոցէր կամ հեռու կը փախչէր Արփիարին յեղափոխական դաւանանքը չլսելու համար:

Նոյն թուականին շատ հաճելի էր Գահիրէի մեր հայկական շրջանակը, զոր մէկ երկու ամիսը անգամ՝ մը կ՚երթայի վայելել՝ Շարապասէն՝ շաբաթի մը չափ:

Բացի վերը յիշած անձերէս, հոն հաստատուած էին նաեւ Պոլսեցի ուրիշ բարեկամներ, ինչպէս ծանօթ ակնաբոյժ հանգուցեալ տոքթոր Էսմէրեանը, որ շատ զուարճախօս եւ բարեմիտ անձ մըն էր մտերմական շրջանակի մէջ, նաեւ տոքթոր Եդուարդ Մասիսը ո՛չ նուազ հաճելի ընկերակցութեամբ: Յետոյ ուրիշ մէկ քանիներ, որոնք առժամեայ կերպով Գահիրէ կը գտնուէին:

Ընդհանրապէս իրիկունները կը հաւաքուէինք Տոքթոր Էսմէրեանի բնակարանը եւ յետոյ ամէնքս միասին կ՚երթայինք ճաշելու: Իսկ ճաշէն ետքը կ՚երթայինք Պ. Լէքէճեանի տունը, որ Օրմանեան Սրբազանի քեռայրն է եւ Գահիրէի ամէնէն հռչակաւոր լուսանկարիչը:

Արփիարի շատ հաճելի էր այս բարեկամական շրջանակը, մանաւանդ Լոնտոնի առանձնութենէն ետքը:

– Ինքզինքս Պոլսոյ մէջ կը զգամ կոր, կ՚ըսէր յաճախ եւ ասիկա իրեն համար ճշմարիտ երանութիւն մըն էր, որովհետեւ միշտ Պոլիսը կ՚երազէր:

Իր Եգիպտոս հասնելէն քիչ ետքը նկատ ամիս մը ինծի հիւր մնաց Շարապասի ագարակը:

Հոն մինչեւ իրիկուն պտոյտ ուտելով ժամանակ կ՚անցընէր:

Արփիար իր ամբողջ կեանքին մէջ եօթը մահացու մեղքերէն մին ունեցած է միայն՝ այն է որկրամոլութիւնը: Պտուղի ու անուշեղէնի համար հոգի կուտար, ինչպէս նաեւ որեւէ համեղ կերակուր իրեն ճշմարիտ հաճոյք մը կը պատճառէր:

Պտուղը թէեւ առատօրէն կրնայինք հայթայթել ագարակին մէջ, սակայն անուշեղէն չունէինք:

Օր մը իրեն հաճոյք պատճառելու համար փորձեցի անուշեղէն մը պատրաստել:

Կարագ, շաքար, ալիւր, հաւկիթ իրար խառնեցի ու կրակին վրայ բաւական եփելէ ետքը, իբր թէ խմորը ուռեցնելու համար, վրան բաւական օդի լեցուցի, բայց կրակին ջերմութենէն օղին բռնկեցաւ եւ խմորին երեսը այրեց սեւցուց:

Կ՚երեւակայէք որ այս պայմաններուն մէջ պատրաստուած խմորեղէն մը ի՛նչ հաճոյք կրնայ պատճառել նոյն իսկ ո՛չ խստապահանջ քիմքերու:

Ես համը նայեցայ եւ տեսնելով որ խոհարարական տաղանդս բան մը չէր արժեր, հակառակ անկեղծ ջանքերուս եւ բարեկամեցողութեանս, ուզեցի թափել այդ անորակելի խառնուրդը, բայց Արփիար զիս կեցուց սա տրամաբանութեամբ.

– Ասոր մէջ գէշ բան մը չի կայ, անպատ կարագ, շաքար, ալիւր եւ թարմ հաւկիթ, առանց Դաշնակցականի մը միջամտութեան, չէր կրնար անհաճոյ բան մը արտադրել: Պահէ՛ այդ անուշեղէնը եւ ես կ՚ուտեմ:

(Շար. 43)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն Մեր[ոց]՝ Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

⁂

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30–ին տօն է Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

67–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ԵՒ
ՈՒԽՏԻ ՕՐ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10–ին
Մատաղ եւ Հոգեհանգիստ 11·45–ին:
Եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ մատաղի բաշխում:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերուն, Եկեղեցւոյ շինութեան ծառայող բոլոր Թաղական անդամներուն, նուիրատուներուն, եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներուն, եւ համայն ծուխի ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Այս առթիւ ժողովուրդը կը հրաւիրուի յարգելու յիշատակը իր ննջեցեալներուն:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Եկեղեցւոյ Օծման 43–րդ տարեդարձին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30–ին, ժամը 10–ին:

Արարողութիւնը կը կատարէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

EXPOSITION DE TABLEAUX

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

présente

une exposition de tableaux

de l'artiste peintre arménien du Canada

Hagop KHOUBESSERIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 12 au 30 Novembre
du lundi au vendredi, de 18h à 22h

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

GRANDE BRADERIE DE NOËL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNÉE

les Samedi et Dimanche
14 et 15 DÉCEMBRE 1996
de 10 heures à 23 heures
sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie - Objets de bois sculptés - Bijoux
Broderie - Tapisserie - Instrument de musique
Khatchkar - etc...

Livres, Philatélie Arménienne,
Brocante, Antiquités,
Épicerie fine Arménienne,
Vêtements, Cadeaux, Jouets,
Sapins, etc...

■ BAR
■ RESTAURANT
■ TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ À LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMÉNIE

ՇԷՆ CHENE

au Collège SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon 92310 Sèvres
Métro : Pont de Sèvres / Parking gratuit assuré
pour tous renseignements, tél: 01 47 50 40 47

VICKEN

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ Եկեղեցւոյ եւ Միօրեայ Դպրոցին Արթ. Սայրինի մահուան առիթով.–

Թէճիրեան ընտանիքներ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խանթէմուրեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Տէրտէրեան 500 Ֆր., Համէլ ընտանիք, Պր. Խաչիկ Եօզչիլինկիր 300–ական Ֆր., Պր. Անթօ Քուրթլուքայա, Պր. Մանուկ Պալ (Կ. Պոլիս) 200–ական Ֆրանք:

Ինչպէս նաեւ՝ Միրիճան Պէրպէրի մահուան առիթով ի նպաստ Եկեղեցւոյ պայծառութեան.–

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Միքայէլօղլու 550 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Քարաչօր 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Ապաճեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Սիրատակ 250–ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ե. Էրպիլ, Տէր եւ Տիկին Հայկան Այնալ 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիրան Աճէմօղլու 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Քազանճ 100 Ֆր.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Super Loto

organisé par la Section
MARSEILLE-VILLE
de la Croix Bleue des Arméniens
de France

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures

à la M.A.J.C.
12-14, rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

⁂

Soirée «Beuregs»

La Section *«Archag Djamalian»* de Décines de la Croix Bleue organise une soirée «SPECIAL BEUREGS» le 30 Novembre à partir de 20 heures 30, à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.

Inscriptions au : 03. 78. 49. 42. 97 ou 03. 78. 49. 46. 90.
Participation 70 F.
Places limitées

MARSEILLE

l'Ecole arménienne «KHATCHADOUR ABOVIAN»

organise

un SUPER LOTO

Samedi 30 Novembre à 15 heures

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e
— Tél. : 04 91 77 84 70

Le Gros Lot

Un week-end en Tunisie
pour 2 personnes
offert par
Prado-Voyage Selectour

Venez nombreux!
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
«ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԿԻՐՃԵԱՆԻ «Տուրքը» եւ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ «Մայրերը» իրարու արձագանգող երկու թատերախաղեր մէկ երեկոյթի մէջ:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 16–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
M° Cadet

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգեճաշին առթիւ. – Տիկին Վարդանեան - Նռանեան, իր ամուսնոյն մահուան 9–րդ տարելիցին առթիւ 500 Ֆր., Պր. Կարպիս Յակոբեան 500 Ֆր. դպրոցին, Տիկին Արփինէ Սերոբեան 200 Ֆր. իրմէ յաւէտ բաժնուած սիրելիներուն յիշատակին, Տիկին Վալէրի Եթէրեան 300 Ֆր. դպրոցին, Տիկին Սիրարփի Սարաֆեան 200 Ֆրանք դպրոցին:

L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ

organise

un REPAS DE FIN D'ANNEE

sous le haut patronage de **Mgr. KUDE NACCACHIAN**
Prélat des Arméniens de Paris

en présence de

Monsieur **A. SANTINI** — *Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux*
Monsieur **V. TCHITETCHIAN** — *Ambassadeur d'Arménie*

avec la gracieuse participation de
MARTEN YORGANTZ
entouré de nos élèves

Dimanche, le 15 Décembre à 12 heures 30, dans la salle de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATION : 01. 46. 45. 60. 55.

GRANDE SOIREE DANSANTE

AU PROFIT DE
L'ECOLE SAINT-MESROB D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de Monsieur le Maire
RENÉ ROUQUET
Sénateur du Val-de-Marne

DINER DANSANT

avec
BARTEV

LE SAMEDI 30 NOVEMBRE
Salle Roger Delmas
rue de Toulon, 94140 Alfortville
à partir de 20 h 30

Réservation : 01 43. 75. 28. 37.

Կ. Ս. Մ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԻ ՀՐԱՒԷՐ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՒՆ

8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 12.30-ԻՆ

110-ամեայ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանին աւանդական Օրուան ճաշը տեղի պիտի ունենայ՝

Ճաշարան LES ALIZÉS
STADE FRANÇAIS — 2, rue Commandant Guilbaud, 75016 PARIS
Métro : *Porte de St.-Cloud*

Ինչպէս ամէն տարի աշխարհի բոլոր ծագերուն, Ձեզ հետ բաժակ պիտի բարձրացնենք ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ՛ի եւ բոլոր միւս Հայկական վարժարաններուն ի պատիւ. Նաեւ դաստիարակներուն, սատարողներուն, սաներուն յիշատակին եւ կենաց:

Կը խնդրենք որ բարեհաճիք ներկայ ըլլալ այս աւանդական հանդիսութեան:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 185 փրանք:

Հաճեցէք կանխաւ հեռաձայնել Ձեր սեղանը ունենալու համար՝ Պարոն Հայրապետ Սիրոյ Տաղին՝ 01·45·34·23·45 կամ 01·45·34·66·20 թիւերուն:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ Կ.Ս.Մ.
Ի ՖՐԱՆՍԱ

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29
VENDREDI
29 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.994 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.994

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Սահմանադրական Դատարանի նախագահը՝ Գագիկ Յարութիւնեան մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին կարգ մը բացատրութիւններ տուած է Վ. Մանուկեանի եւ Ա. Մանուչարեանի դիմումին մասին: Ան ըսած է. — Դիմող կողմին ներկայացուցած բազմաթիւ փաստաթուղթեր հեռու են իրաւաբանական ձեւակերպութիւններէն, որովհետեւ կը հանդիսանան 147 տարբեր կարգի արձանագրութիւններու, բողոք—դանգատներու, յատուկ կարծիքներու յաւելուածներ, զուրկ փաստացի հիմքերէ: Սահմանադրական Դատարանը պէտք է սահմանափակուէր միայն ամփոփման արդիւնքներով և իր վճիռը պէտք է վերաբերէր միայն Ընտրական Կեդր. Յանձնախումբի գործունէութեան: Նման սահմանափակման պարագայի Սահմանադրական Դատարանը կ'առնչորդուէր նախագահական ընտրութեան մասին 31 եւ 9 յօդուածներով, 13 յօդուածով սահմանուած բողոքարկման կարգով եւ կը պարզէր որ Ը.Կ.Յ.—ն (Ընտրական Կեդրոնական Յանձնախումբ) օրէնքով սահմանուած իր իրաւասութեան շրջագօտիին մէջ արդիւնքներու ամփոփումը ճի՞շդ կատարած է թէ ոչ: Սակայն, Ս.Դ.—ն (Սահմանադրական Դատարան) միայն ատով չգոհացաւ, ինք ալ հաշուարկներ կատարեց եւ տեսաւ որ, մարզային յանձնախումբերու ամփոփումի մակարդակով (նկատի չառած Երեւանը) սխալներ չեն կատարուած: Պարզուեցաւ որ Երեւան թիւի զգալի տարբերութիւն կայ, ԸԿՅ.—էն պահանջուեցաւ որ ներկայացնէ Երեւանի տուեալները: Հաշուարկներէն պարզուեցաւ որ իսկապէս, Երեւանի մարզային ընտրական յանձնախումբը սխալներ գործած է ամփոփ արձանագրութեան մէջ եւ որոնք յետագային վերարտադրուած են, մէկ սիւնակի մէջ եղած անճշդութիւնը կ'երևայ միւսներուն մէջ, կրկնակի և նոյնիսկ եռակի սխալի առիթ տալով ընդհ. հաշուեկշռի վրայ: Ստեղծուեցաւ ինքնուրոյն հաշուարկներ կատարելու և ԸԿՅ.ի ցանկին մէջ տեղադրելու պահանջ: Պարզուեցաւ որ արդիւնքները չեն փոխուիր: Բայց, ծագեցաւ այլ հարց մը, կրնայի՞ն նմանօրինակ սխալներ թոյլ տալ նաեւ միւս յանձնաժողովները: Այս պատճառ եղած է որ պահանջուին մնացեալ բոլոր տուեալները եւ հակառակ անոր որ դիմումը չէր պահանջեր ստուգել բոլոր արձանագրութիւնները, Ս.Դ.—ը այդ ալ ըրած է: Դատարանին ներկայացուած առաջին փաստաթուղթին մէջ խօսք կար 187 տեղամասերէն 96—ը ստուգելու մասին, բայց Դատարանը ստուգման համար ընտրած է 164 շրջան, ուր յայտնուած էին խախտումներ: Պարզուած է որ 110—ի մէջ պայմանականապէս անհամապատասխանութիւններ չկան: Միւս կողմէ, ընտրութեան մասնակցած իրաւասութիւն ունեցող 52 հազար հոգի 1598 ընտրաշրջանի մէջ, 930 համայնքային, 11 մարզային եւ ընտրական կեդրոնական յանձնախումբերու անդամներ, վստահելի անձեր եւ անոնցմէ միայն 0.4 տոկոսը դանգատ ներկայացուցած է: Իսկ ընդդիմութիւնը ներկայացուցիչներու կողմէ 3 տոկոսն է բողոքած: Այս շատ ցած տոկոս է եւ անոր հետեւանքը չի կրնար ազդած ըլլալ արդիւնքներու վրայ:

Ինչ կը վերաբերի առանձին խախտումներու, Դատարանը պարտադրեց իրաւասու մարմիններուն, որ խնդիր յարուցեն անոնց վերաբերեալ, Խնդրին քննութեան առեն Սահմանադրական Դատարանը երկու որոշում տուաւ, որով պահանջած ու պատասխանող կողմէն ստացած է Երեւանի 303, համայնքային 930, դիմող կողմին նշուած 164 տեղամասերու եւ իրենց իսկ ներկայացուցած 1035 արձանագրութիւնները: Այս բոլորին գումարով, փաստօրէն 2500—էն կը պակսին 70 տեղամասի տուեալներ եւ այդ մօտաւորապէս 2400 արձանագրութիւններ ստուգուած են: Ճիշդ այդ փաստն ալ կը հանդիսանայ պատասխանը դիմող կողմի այն դժգոհութեան, որ իբր թէ բոլոր ընտրաշրջաններու վերաբերող արձանագրութիւնները չեն որ պահանջուած ու ստուգուած են:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ռ. Քոչարեանի ընտրութիւնը շնորհաւորած է իր մրցակիցը՝ Բ. Առուշանեանը, ըսելով թէ ընտրութեան այդ օրը իր ծննդեան տարեդարձի օրն էր (Նոյեմբեր 25) եւ յոյս յայտնած է որ այդ յաջողութիւն կը բերէ Քոչարեանին:

Այս ընտրութեան առթիւ, զանազան երկիրներէ եկած լրատուութեան մարմիններու թղթակիցները ներկայ եղած են Ռ. Քոչարեանի մամուլի ասուլիսին: Ան ըսած է որ Ադրբէջան, հաւանաբար, Լիզպոն պիտի ներկայանայ սեփական փաստաթուղթով, կրկին հողային ամբողջականութեան պահպանման մասին իր պնդումով եւ այն յոյսով որ ան կ'ընդունուի վեհաժողովին մասնակից երկիրներու մեծամասնութեան կողմէ, իսկ Հայաստան, վէթոյի գործադրութեան պարագային իրեն կը հակադրէ այդ մեծամասնութիւնը, իսկ համաձայնելով դէջ դոյներով կը ներկայանայ իր սեփական ժողովուրդին առջեւ: «Ըստ իս, չեչտած է նախագահը, այդ՝ որեւէ փոխ զիջումի լուծում ձեռքբերելը վիժեցնելու ադրբեջանական փորձերու հիմնական ձեւն է»:

***

Նոյեմբեր 25—ին, մեծ հանդիսութեամբ, Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոսի օծումով եւ օրհնութեամբ, Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Լ. Պետրոսեանի, նախարարներու, բազմաթիւ հիւրերու, Շուշեցիներու ներկայութեամբ Շուշիի Ղազանչեցոց Եկեղեցիին գմբէթին զետեղուած է հոյակերտ խաչը, որպէս խորհրդանիշ Արցախի ողջ հայութեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 27 / 28)

ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՕՏԱՐ ԴԻՏՈՐՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ

Հայաստանի մէջ Նոյեմբեր 24—ին տեղի ունեցած տեղական ինքնակառավարման մարմիններուն ընտրութիւններուն Բ. փուլին մասին իրենց կարծիքը յայտնելով Եւրոպայի Խորհուրդի վեց դիտորդը ըսած են թէ անոնց ընթացքը եղած է ազատ եւ անկողմնակալ: Անոնք ընտրութիւններուն ներկայ եղած են Երեւանի, Կոտայքի, Արագածոտնի, Շիրակի մէջ, այցելելով ընտրական 49 տեղամաս: Դիտորդները իրենց տեղեկատուութեան արձանագրութիւններուն մէջ նշած են որ ընտրական տեղամասերուն մեծ մասը լաւ պատրաստուած էր եւ քուէատուփերու բացումն ալ տեղի ունեցաւ օրէնքի սահմաններուն մէջ: Այնուամենայնիւ անոնք նկատած են նաեւ որոշ խախտումներ, զորս արձանագրելով դրկած են Կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովին: Այսպէս, նկատած են որ կարգ մը տեղամասերու մէջ արկղերը ապահով չեն եղած, թոյլ տրուած են օրէնքի խախտումներ որոշ տեղեր յանձնաժողովները կազմուած են «բուրդ»ի ձեւով եւ չեն ներկայացուած այլ կուսակցութիւններ եւայլն:

***

ԿԱՊԱՆԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

Կապան կառուցուելիք Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց Եկեղեցւոյ հիմնարկէքի արարողութեան համար Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը Նոյեմբեր 26—ին Կապան գացած է: Իր ելոյթին մէջ ան նշած է որ այս օրը նոր էջ մըն է Կապանի պատմութեան համար: Ապա տեղի ունեցած է հիմնարկէքի արարողութիւնը, որու ընթացքին Գարեգին Ա. մեծ հանդիսաւորութեամբ օծած է 16 հիմնաքարերը: Կազմակերպուած է հանգանակութիւն մը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ապրանքատար կառքերը կը շարունակեն անդամալոյծ ընել մայրուղիները երթեւեկը եւ Նոյեմբեր 28—ին, պատնէշներու թիւը 188—էն բարձրացած էր 250ի եւ վախ կար որ ալ աւելի բազմանան: 75 ժամերու բանակցութիւններէ ետք, կառավարութեան նշանակած միջնորդը կը յայտարարէր թէ իր գործը ըրած կը նկատէ: Արդէն, Նոյեմբեր 27—ին, Փոխադրութեանց նախարարն ալ՝ Պ. Փոնս չէր վարաներ յաջողութեան մասին խօսելու: Վարորդները ձեռք ձգած էին կարգ մը պահանջներու գոհացումը, բայց ամբողջական համաձայնագիր չկար եւ այդ էր պատճառը որ շարժումը չդադրի և կարգ մը սենտիքաներ որոշած էին չստորագրել այդ համաձայնագիրը Նոյեմբեր 29—ին: Անել կացութիւն մը ստեղծուած է եւ երկրին տնտեսութիւնը մեծ վնասներ կը կրէ: Գործատիրութիւնը համաձայնեցաւ հանգստեան կոչուելու տարիքին շուրջ (55), բոլոր ժամերը վճարելու (եւ ոչ միայն երբ բեռնատար կառքը կը վարէ ինչպէս էր ցարդ) բայց, աշխատավարձքի յաւելումի հարցը առկախ մնացած է եւ այդ է պատճառը որ շարժումը շարունակուի, ճնշում բանեցնելու համար: Դրացի երկիրները շատ դժգոհ են, Պելժիա, Գերմանիա, Սպանիա, Փորթուկալ, Անգլիա հարիւրաւոր ապրանքատար կառքեր ունին որ Ֆրանսայի ճամբաներուն վրայ մնացած են եւ կառավարութիւնները կը դիմեն Ժիւփէի որ կարգադրութիւն մը ըլլայ, անյապաղ: Ֆրանսայի մէջ ալ զանազան տագնապներ ծայր տուած են, հաստատութիւններ որոնք անհրաժեշտ ապրանքը չեն ստանար, չեն կրնար աշխատիլ: Սննդեղէնի հարցեր ալ կը ծագին հոս — հոն, գլխաւորաբար հարաւային Ֆրանսա:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ վարչապետ նշանակուած է Արթիւր Ալիեւ որ Սեպտեմբերէն ի վեր փոխանորդաբար կը վարէր այդ պաշտօնը: Նախորդ վարչապետ Ֆ. Գուլիեւի պաշտօնին վերջ տրուած էր Նախագահ Հ. Ալիեւի կողմէ: Անկախութեան շրջանի հինգերորդ վարչապետն է Ա. Ալիեւ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ առջեւ Ժիսքար տ'Էսթէն արտայայտուեցաւ «Էքսփրէս» շաբաթաթերթի մէջ իր պարզած տեսակէտներուն մասին: Հոն, կ'ուզէր որ Փրանքը արժէզրկուի եւ կախում չունենայ մինչ մարքէն: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է նաեւ ոմանց մօտ որ, այս ձեւով, Ժիսքար կ'օգնէ Շիրաքի, ամրապնդելով անոր դիրքը Գերմանացիներուն առջեւ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արեւելեան եւ հարաւ — արեւելեան շրջանը 52 Քիւրտեր սպաննուած են եւ թրքական ապահովութեան ուժերու 7 անդամներ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութիւնը երեք ամսով երկարաձգած է չարչարանքի օգտագործման արտօնութիւնը պաղեստինցի բանտարկեալներու նկատմամբ:

ՍԱՐԱ ՊԱԼԱՊԱՆԱՆ փիլիպպինցի այն պարմանուհին որ մահուան դատապարտուած էր Արաբ. Էմիրութեանց մէջ եւ ամբողջ աշխարհ յուզուեցաւ անոր ճակատագրով, որովհետեւ բռնաբարուած էր 70—ամեայ իր տիրոջ կողմէ եւ զայն դաշունահարած, խոստովանած է, առջի օր, Պարչելոնա տուած մամուլի իր ասուլիսին ընթացքին որ սուտ խօսած էր, մահապատիժէ փրկուելու համար: Տիկին Մենտէս Ֆրանս գացած էր տեղւոյն վրայ եւ յաջողած էր, այլոց հետ, ազատ արձակել տալ աղջնակը շնորհիւ բարձրացած միջազգային աղմուկին, Տիկին Մենտէս — Ֆրանս գիրք մըն ալ գրեց վերջերս այդ մասին: Այժմ աղջնակը, որ 17 տարեկան է, կը խոստովանի որ ծերունին միայն փորձած էր զինք բռնաբարել եւ չէր յաջողած, բայց, բժիշկը թելադրած էր այդպէս ըսել որ կեանքը փրկէ: Կ'ըսէ նաեւ թէ գործատէրը 58 տարեկան էր եւ ոչ՝ 70 ինչպէս ըսուած էր: Այս աղջնակին ողբերգութիւնը աշխարհ իրար անցուցած էր, մանաւանդ Ֆրանսա, ուր չարաթ չանցնիր որ 10—11 տարեկան աղջնակներ բռնաբարուին, սպաննուին առանց նոյն խիղճերը յուզելու: Այժմ, Սարահ 500 հազար Փրանքի ծախած է ֆիլմի մը իրաւունքները իր պատմութեան մասին որ պիտի ներկայացուի 1977—ի սկիզբը: Ինք ալ, վերջ տալու համար այն բամբասանքներուն որոնք ծագած են այն դրամական շահին շուրջ զոր կը քաղէ իր (չինծու) պատմութենէն, կ'ըսէ թէ դրամին մէկ մասը Մանիլլայի մզկիթներուն պիտի տայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ եւ ՀԱՊ—ի մասին Հելէն Քառէռ տ'Անքոս յօդուած մը ստորագրած է «Ֆիկառօ»ի մէջ (Նոյեմբեր 28) ուր կը վերլուծէ Ռուսաստանի դիրքորոշումը նախկին Խորհ. Միութեան Հանրապետութիւններու նկատմամբ, չեշտելու համար թէ ՀԱՊ—ի (Հասարակապետութիւն Անկախ Պետութեանց) միջոցաւ Ռուսաստան կ'ուզէ իր ազդեցութիւնը պահել, վերանորոգել լոք տիրապետութիւնը:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ այցելեց Այսրյորդանանի եւ Գազայի այն շրջանները ուր Հրեաները կը շարունակեն տեղաւորուիլ հակառակ բոլոր համաձայնագրերուն եւ միջազգային, նոյնիսկ Ուաշինկթընի ճնշումներուն: Խիստ ելոյթ մըն ալ ունեցած է զինք քննադատողներու հասցէին, չեշտելով «ինչո՞ւ պիտի չզարգացնենք այս գաղութները»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի ուշացած մրցումներու կարգին, Վալանսի Հայ Մարզականը 0 — 1 պարտուեցաւ Սէն — Թ'Էթիէնէն, որ այս ձեւով բարելաւած է իր դիրքը ընդհանուր դասաւորման մէջ:

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ»
ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

Եթէ այսօր կազմուէր հայկական լիակատար մատենագիտութիւն մը, ուր ընդգրկուած ըլլար հայերէն ազգային ամբողջ արտադրութիւնն ու Հայերու մասին բոլոր օտարալեզու գիրքերը, հաւանաբար, բառ նիւթերու բաշխումով, Հայկական Հարցը առաջին տեղը գրաւէր։

Արդարեւ, վերջին հարիւր յիսուն տարիներու ընթացքին Հայկական Հարցը մեր կեանքը պայմանաւորող մեծագոյն գործօնը եղած է։ Այսօր, Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան վերականգնումէն ի վեր, նոյնպէս Հայկական Հարցի հերթական հանգրուանի հիմնական մասնիկներէն մէկն է։

Մատենագիտական հեղեղ մը, ուրեմն, գոյացած է այս նիւթին շուրջ։ Պատմագիտական հատորներէն մինչեւ լրագրական յօդուածները, փաստաթղթերու ժողովածուներէն մինչեւ պետական յուշագրութիւնները, ամէն ձեւի ու պատանդ գոյացող տպագրութիւններ կան։ Կը պակսէր, սակայն, ներկայ արագօրէն հրատարակչական արդիւնաւորութեան փնտրող մէկ ճիւղը՝ յղումի (référence) գործը։

Այս բացը գոցելու սահմանուած է Հայկական Հանրագիտարանի խմբագրութեան հրատարակած «Հայկական Հարց» հանրագիտարանը (Երեւան, 1996, 527 էջ)։

Նշենք, թէ այս տարի եւս ան լոյս ընծայած է քառահատոր «Հայկական Համառօտ Հանրագիտարան»ի Բ. հատորը, որուն Ա. հատորը լոյս տեսած էր 1990–ին։ Աւելորդ է նշել ի՛նչ դեր խաղացած է տնտեսական տագնապը այս ուշացումին մէջ, որ, այսուհանդերձ, «օգնած է» գաղափարախօսական խոչընդոտներէ մաքրելու այդ հրատարակութիւնը։ Հրատարակելի կը մնան վերջին երկու հատորները, որոնց համար կը մաղթենք, որ շուտով գտնուին հովանաւորներ, որոնք այդ աշխատանքը իր տրամաբանական աւարտին հասցնելու օժանդակեն։ Վերջերս, «Սորոս» հիմնարկութիւնը պայմանագիր կնքած է «Գոլլիըր» հրատարակչատան հետ, որպէսզի սատնձնէ Ռուսական Հանրագիտարանի հրատարակութիւնը, փոխարինելու համար Խորհրդային Մեծ Հանրագիտարանը։ Ցայտնի չէ ե՞րբ կրկին անգամ կ'ունենանք 1974 – 1987–ին լոյս տեսած «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ին (ՀՍՀ) պէս գործ մը՝ նոր, բարեփոխեալ կերպով։ Մեր «փոքր ազգ»ն չի կրնար միջազգային հրատարակչատուն մը չահագրգռել նման ծրագրով, հետեւաբար մեզի կը մնայ քաջալերել հանդիսանալ մեր սեփական արտադրութեան։

Նախնական ծրագրումին համաձայն, «Հայկական Հարց» հանրագիտարանը լոյս պիտի տեսնէր 1990–ի՛ն Մեծ Եղեռնի 75–ամեակին առիթով, հայերէն եւ ռուսերէն միաժամանակ։ Պայմանները միայն թոյլ տուին որ ռուսերէն թարգմանութիւնը լոյս տեսնէր 1991–ին, իսկ հայերէն բնագիրը մնաց ի պահ։ Հինգ տարուան ուշացումով, ուրեմն, աշխարհ եկած է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հովանաւորութեամբ եւ ուգրէկահայ բարերար Արթուր Մարտիրոսեանի նիւթական օժանդակութեամբ։

Երբ այս հանրագիտարանը կը ծրագրուէր 1980–ական թուականներու վերջերը, հաւանաբար դիւրին չէր երեւակայել, որ կարելի պիտի ըլլար զայն հրատարակել առանց գաղափարախօսական խտրականութեան, նոյնի՛սկ երբեմնի «վերակառուցում»ի եւ «հրապարակայնութեան» օրերու աւելի ազատ մթնոլորտին մէջ։ Սակայն, ռուսերէն հրատարակութիւնը, որքան որ մեզի հասու, զերծ մնացած է նման խտրականութենէ։ Հայերէն հրատարակութիւնը, որ ռուսերէն տպագրութեան նկատմամբ բարեփոխումի, ընդլայնումի ու այժմէականացումի ենթարկուած է, այդ ազատութեան վկայութիւնն է։

Ասիկա թէեւ մէկ նախապայմանն էր նման փափուկ նիւթի մը մերձենալու համար։ Գիտենք արդէն, որ խորհրդահայ պատմագրութիւնը, նոյնիսկ վերջին քսանամեակի համեմատաբար աւելի «բաց» մթնոլորտին մէջ, ինչպիսի՛ կիսկատար լուծումներու եւ մերձ – գիտական մօտեցումներու սոխուեցաւ տուրք տալ, որպէսզի կարողանար Հայկական Հարցի մասին գրել։ Հոն ալ կային, եւ հսկայական թիւով, նշանաւոր «սպիտակ բիծեր»։ Պէտք չկայ վերադառնալու խնդրին. պարզապէս ուզեցինք թարմացնել յիշողութիւնները, որպէսզի ընթերցողը նըկատէ սոյն գործին պատասխանատուութիւնը փաստական թէ՛ վերլուծական մակարդակներու վրայ։ Մանաւանդ, որ իր ռահվիրայական բնոյթով, ան ուղղուած է թէ՛ մասնագէտին, եւ թէ, յատկապէս, պարզ ընթերցողին։ Շուրջ 900 յօդուած ընդգրկող տեղեկատու մըն է, որ կոչուած է սպառիչ պատկերացում տալու «Հայկական Հարց» անունին տակ գոյութիւն ունեցող բոլոր խնդիրներուն. –

– Հայ – թրքական յարաբերութիւններ
– Հայ – ռուսական յարաբերութիւններ
– Հայ – եւրոպական յարաբերութիւններ
– Հայկական յեղափոխական շարժում
– Պէրլինէն մինչեւ Լօզան հոլովոյթ
– Հայկական Ցեղասպանութիւն
– Հայաստանի Հանրապետութիւն
– Հայ Դատի հետապնդում
– 1975 – 1985 ահաբեկչական շարժում
– Հայկական Հարցի պատմագրութիւն, եւայլն։

Այս աշխատանքը կատարուած է մենագրային յօդուածներով, կենսագրութիւններով, մամուլի անուններու նկարագրութիւններով, եւայլն։ Բառ – յօդուածներէն շատեր ունին իրենց մատենագիտութիւնը։ Այս բոլորին ընկերացած են 25 քարտէսներ, շուրջ 400 գունաւոր եւ սեւ – ճերմակ լուսանկարներ (ոմա՛նք անտիպ), եւ յիսուն էջնոց սպառիչ վերլուծական ցանկեր։ Թերեւս փափաքելի էր առանձին ցանկ մը, որ դառնար Հայկական Հարցի մատենագիտական համապարփակ ուղեցոյց մը։

Հոս աւելին է մատնանշել այս գիրքին քանի մը յատկանիշները. –

Ա) – Տպագրական բարձր մակարդակ. – Հատորը ունի իրեն վայել հրատարակչական մակարդակ։ ՀՍՀ–ի օրերէն, որ մասամբ Մոսկուա կը տպուէր, արդէն Հանրագիտարանը առանձնակի որակ ունէր հայրենի ընթացիկ հրատարակութիւններու նկատմամբ. Օժտուած ըլլալով հրատարակչական սեփական ու արդիական միջոցներով, Հայկական Հանրագիտարանի խմբագրութիւնը կրցած է աւանդութիւնը պահել եւ բարելաւել։

Բ) – Որակեալ մասնագէտներու ընտրութիւն. – Ընդհանրապէս յօդուածները ստորագրուած են, եւ պէտք է ըսել, թէ այստեղ ներկայ են նիւթին հետ կապուած առաջարկ անունները՝ հայ եւ օտար, հայաստանեան եւ արտասահմանեան։

Գ) – Բազմաճիւղային մօտեցում. – Ինչպէս որ Հայկական Հարցը զուտ քաղաքական անցուդարձերու գումարում մը չէ, այնպէս ալ «Հայկական Հարց» հանրագիտարանը սահմանափակուած չէ զուտ քաղաքական երեւոյթներու ամփոփումներով, այլ տեղ բացած է արուեստի, գրականութեան եւ ընդհանրապէս մշակոյթի նիւթերու, որոնք կապ ունին մայր թեմային հետ։

Դ) – Գիտական լրջութիւն. – Ի տարբերութիւն «հին» ժամանակներու գործելակերպերուն, հոս պայմաններ չեն եղած այս կամ այն դէմքը կամ երեւոյթը մըռացնելու համար։ Եթէ ժամանակին, օրինակ, Իշխան մը ՀՍՀ մտած էր, այդ եղած էր ի գին իր կուսակցական պատկանելիութիւնը ջնջելու, կամ եթէ Վրացեանի պատկանելիութիւնը կը յիշուէր, միա՛յն քննադատութիւն մը կցնելու նըպատակով։ Ներկայ հրատարակութեան մէջ, ամէն քաղաքական հոսանքէ անուններ ու երեւոյթներ իրենց տեղը ունին. դաշնակցականն ու համայնավարը, ռամկավարն ու հնչակեանը հաւասարապէս տեղ գրաւած են ․առանց ենթարկուելու աչքառու մօտեցումներու։

Մէկ խօսքով, գիտնականն ու ընթերցողը, խմբագիրն ու լրագրողը կրնան այս աշխատութիւնը օգտագործել որպէս վըստահելի սկզբնաղբիւր մը։

Ասիկա չի նշանակեր, ի հարկէ, որ անթերի է։ Ի շարս այլ դիտողութիւններու, կ'ուզենք մատնանշել. –

– Հայկական Ցեղասպանութիւնը որպէս «Աղէտ» բնորոշող հոսանքին եւ անոր գլխաւոր անուններու յիշատակումը (Մարկ. Նշանեան, Գրիգոր Պըլտեան, Ժանին Ալթունեան, Միհրան Տապագ)։ Յակոբ Օշականի մասին գրուած է Եղեռն – գրականութիւն կապը քննարկող յօդուածի մը մէջ, բայց ո՛չ առանձին յօդուածով։

– Կենսագրական վրէպներ (օրինակ Անդրանիկ Ծառուկեան մահացած է Փարիզ, եւ ոչ Պէյրութ, ամերիկահայ պատմաբան Հրայր Տէօքմէճեանի ծննդեան թուականը կը պակսի)։

– Տառադարձութեան խնդիրներ (օրինակ Արամ Գարամանուկեան եւ Դանիէլ Կարամանուկեան, երկուքն ալ արեւմտահայ)։

– Փետրուարեան ապստամբութիւնը տեղ մը յիշուած է որպէս առանձին բառ – յօդուած, բայց այդ բառ – յօդուածը բացակայ է։ Անոր կապակցութեամբ, առանձին յօդուած պէտք է նուիրուէր անգլիացի սպայ Օլիվըր Պոլտուինին, որ ականատես վկաներէն եղած է այդ շըրջանին։

– Առանձինն պէտք է յիշուէին իտալացի մարքսեան տեսաբան Անթոնիօ Կրամշին, որ Մեծ Եղեռնի քիչ ծանօթ յօդուած մը գրած է 1916–ին, եւ Կոստան Զարեանը, որ Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին Հայկական Հարցի ի նպաստ կարեւոր աշխատանք կատարած է Իտալիոյ մէջ։

– Հատորէն բացակայ են Յարութիւն (Ռէյմոն) Գէորգեանը, որ ունի նախաեղեռնեան Արեւմտահայաստանի նուիրուած ֆրանսերէն կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը (Փ. Փափուճեանի լուսանկարներով), եւ Նիկոլ Պէզճեանը, որ հայկական ահաբեկչութեան մասին առաջին շարժանկարը իրագործած է («Գորշ ձիուն ժամը»)։

– Հայրենի պատմաբան Յ. Թուրշեանի «Սարտարապատի ճակատամարտը» (Երեւան, 1965) գիրքին առիթով, պէտք է յիշուէր զայն հիմնովին քննադատող Արշալոյս Աստուածատրեանի «Սարտարապատի պատմաշինարարութիւնը» (Պէյրութ, 1967)։

Այս բոլորը որակ չեն կազմեր, ի դէպ։ «Հայկական Հարցը» հանրագիտարանի արժանի է ամէն հայ ընթերցողի սեփականութիւնը դառնալու եւ նոյնիսկ անգլերէն թարգմանուելու եւ հրատարակուելու։

Միաժամանակ, ան կ'երաշխաւորէ Հայկական Հանրագիտարանի խմբագրութեան աշխատանքի լրջութիւնը, որ հիմա միջոցներ կը փնտռէ լոյս ընծայելու համար ուրիշ հիմնական գործ մը «Հայ Սփիւռք» հանրագիտարանը, որ միեւնոյն նախապայմաններով եւ մօտեցումով, Հայաստանի ու Սփիւռքի մասնագէտներու համատեղ ջանքերով արդէն հրատարակութեան պատրաստ է։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ԵՐԱԶ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ը ՄԻԱՅՆ ԵՐԱԶԱՆՔ ՉԷ

(«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ)

1996 թուականի Օգոստոսի 25-ը յիշարժան օր դարձաւ «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան համար։ Այդ օրը Սպիտակի շրջանի Գոգարան գիւղում տեղի ունեցաւ կազմակերպութեան ուժերով եւ միջոցներով վերակառուցուած Ս. Աստուածածին եկեղեցու բացման եւ օծման հանդիսաւոր արարողութիւնը։ Հայ ժողովրդին վերստին վերադարձուեց 4-րդ դարի հեռուներից մեզ խօսող յուշարձանկոթողը, որ քանի տարի էր լռել էր դարերի հոլովումից ու 88-ի աղէտաբեր երկրաշարժից։ Շուրջ եօթ տարիների տքնաջան աշխատանքից յետոյ «Երկիր եւ Մշակոյթ»ը տօնեց իր առաջին յաղթանակը մայր հողի վրայ. փլատակներից եւ անվերադարձ կորստից վեր յառնեց միանաւ բաղիլիկ կառոյցը՝ ի փառս Հայրենի մշակոյթի։

Վաղ առաւօտից բազմամարդ էր եկեղեցու բակը։ Յետեւում էին մնացել քար ու փոշու, առօրեայ անպատմելի խոչ ու խութերի հետ մաքառման օրերը։ Որքան ջանքեր, յոգնութիւն, ուրախ ու տխուր պահեր ամփոփած իր մէջ, գողտրիկ ու հանդարտիկ՝ բազմել էր եկեղեցին Գոգարանի բարձունքներին։ Աշխատանքային եռուզեռը տեղի էր տուել հանդիսաւոր տօնախմբութեան աշխոյժին։ Քար կտրող մեքենայի միալար նուագը, բահ ու դոյլերի աղմուկը լռել էին։ Բայց երգում էին եկեղեցու վերածնուած պատերը՝ արձագանգ տալով նորաշէն կամարների տակ ալիքուող Սուրբ Պատարագի հնչիւններին։ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը, գերաշնորհ Տէր Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեանը հոգեւոր այլ առաջնորդների հետ միասին օծեցին սրբատաշ քարերը, որով հողի աւաւ խնկով բուրվառուած Աստծոյ նորաշէն տունը։ Անոյշաբոյր խունկը պարուրել էր ԵՄԿ-ի բոլոր անդամների, հին ու նոր կամաւորների հոգիները։ Այստեղ էին կազմակերպութեան հիմնադիր եւ ընդհանուր նախագահ Գեղամ Գեւոնեանը, ԵՄԿ Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Անգլիայի, Հայաստանի նախագահներ Ա. Կարապետեանը, Ա. Ղազարեանը, Թ. Գալճեանը, Գ. Եաղճեանը, վարչութեան անդամներ Է. Յովնանեանը, Ա. Հախնազարեանը, նուիրատու բարերարներ, որոնք անուանակոչուեցին կնքահայրեր, շինարարական աշխատանքներին կամաւորագրուած սփիւռքահայ եւ հայաստանցի երիտասարդներ, բարձրաստիճան այլ հիւրեր։ Նուիրական պահ էր, որին սրտատրոփ յուզմունքով ու երկար էին սպասել բոլորը։ Առանձին գոհունակութեամբ ու ներքին յուզումով էին լցուած Գ. Եաղճեանը, շինարարական աշխատանքների ղեկավար Հ. Ասատրեանը, ճարտարապետ Ս. Նալբանդեանը, որոնց անմիջական ղեկավարութեամբ, վարպետ–բանուորների, ԵՄԿ կամաւորների միահամուռ ջանքերով վերաշինուեց ու նոր կեանք ստացաւ Ս. Աստուածածինը։ Նուիրական ու, երբեմն էլ, յոգնութեամբ սպասուած պահ էր յատկապէս նրանց համար, ովքեր պեղման աշխատանքներից ի վեր կապուած էին եկեղեցու հետ եւ այդ օրը յետադարձ հայեացքով ու ներքին հպարտութեամբ գնահատում էին անցած դժուարին ուղին։ Նրանցից շատերը, եկեղեցու կիսակառոյց պատերին նայելով, աշխատանքային թէժ պահերին, երազել էին այն ժամը, երբ այդ պատերը կը խնկուեն եւ հողի կ'առնեն սուրբ միւռոնով։ Ու հիմա այլեւս երազ չէր եկեղեցու ուրուագիծը, այլ՝ պատմութիւն դարձած իրականութիւն։

Յորդում էր պատարագիչի ձայնը՝ օրհնութիւն ու լոյս սփռելով եկեղեցու բարեբարների, վերակառուցման բոլոր մասնակիցների վրայ։ Իսկ ԵԿՄ-ի անդամները գոհունակութեամբ, մի քիչ էլ թախիծով համակուած՝ խառնուել էին եկեղեցու շուրջ խմբուած բազմութեանը։ Քար առ քար վերահիւսուած «իրենց» եկեղեցին այլեւս ժողովրդինն է, իսկ իրենք՝ միայն սովորական ուխտաւորներ, որ ամէն տարի պիտի մոմեր վառեն այստեղ՝ ի յիշատակ իրենց բազմաչխատ ջանքերի։

Աւարտեց «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի հերթական մեծ ծրագիրը իր բնոյթով եւ ծաւալով առաջինը մայր հողի վրայ, որի պատասխանատուութեան առիւծի բաժինը կրում էր Հայաստանի ԵՄԿ-ն իր նախագահով եւ նրա գործակիցներով։ Այժմ նրանք վաստակած խրախուսանքով եւ թեթեւ սրտով կարող են շունչ քաշել եւ շնորհաւորել միմեանց։ Ո՞վ կը մոռանայ Գոգարան տանող ոլոր–մոլոր, քարքարոտ ճանապարհը, Գէորգը փակ աչքերով էլ կը գտնի այն, որի ամէն մի ոլորանում մի յուշ կայ ծուարած՝ ուրախ կամ տխուր։ Հիմա ժպիտով ու ծիծաղով է յիշում աշխատանքային ամառուայ վերջին օրերի խելագար վազքը՝ այդքան տարիների կատարած գործը յաւուր պատ-

ՇԱՐԹ

Նկարիչին վերջին գործերը կը ներկայացուին Դեկտեմբեր 7-էն 27

GALERIE DU VIEUX BELFORT
8, Place Grande Fontaine (Belfort)

[illegible] ատարտելու եւ ժողովրդի դատին յանձնելու համար: Ինչ փոյթ, թէ բազում հիւանդներ են սպասում իրենց բըժիշկ Գէորգի հոգատար ձեռքերին, կամ թէ ԵՄԿ խորաքանչիւր անդամի սպասում է իր հոգսաշատ ու բազմազբաղ աշխատանքային առօրեան: Օրը սկսւում է Գէորգենց տանից, ուր բարեհամբոյր տատիկն ու մայրիկը սպասում են իրենց «երեխաներին», ընդունում բոլորին եւ կիսում նրանց հոգսերն ու ապրումները: Ոչ ոք չի կարող խուսանաւել յանձնարարութիւններից, որ կարկուտի նման իր ընկերների գլխին է տեղում անդադրում Գէորգը. կարճ ժամկէտում շատ գործեր պէտք է հասցնեն: Եւ ինչ կարեւոր է, թէ ԵՄԿ-ն չունի յարմարաւէտ գրասենեակ. հիւանդանոցն էլ վատ հաւաքատեղի չէ: Ցամլիկները հեռախօսազանգերով կը գտնեն միւսներին, եւ չինարարութեան մէջ կորած հիւանդանոցի մի փոքրիկ սենեակում կը հաւաքուեն բոլորը՝ հերթական խնդիրները քննարկելու համար: Մի քանի ժամ տեւող ծանր վիրահատութիւնից յետոյ դուրս կը գայ Գէորգը եւ գնդակի պէս կը սուրայ Գոգարան. վարպետներին պէտք է քար հասցնել, վառելիքը վերջացել է, Վալենտինային ու իր խմբի կամաւորներին յուզող հարցեր կը լինեն…

Ահա այսպէս քայլ առ քայլ, առանց ամպագորգոռ խօսքերի առաջ են տարւում «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի աշխատանքները: Հայաստանի ԵՄԿ նոր անդամների խորհրդանշական հաւաքագրումով ընկրուեց 1996-ի աշխատանքային տարին, իսկ փախստականներով բնակեցուած Սիփանիկ գիւղում իրականացուած ծառայութիւնը բարենիշ եղաւ յետագայ բոլոր ձեռնարկների համար: Խորհրդանիշ դարձաւ նաեւ Ս. Աստուածածինը՝ որպէս տարիների աշխատանքի եւ գործ դարձած երազի առհաւատչեան եւ բիւրալեզու վըկան: Առջեւում ուրուագծւում են նոր ծըրագրեր, որոնք առաւել քան խորհրդանըշական կը լինեն եւ իրենց մէջ կը կրեն «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի խորհուրդը, քանի որ դրանք ձեռնարկուելու են պատմական սուրբ հողում՝ Արցախում:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

18. 10. 1996

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Փարիզէն անցնելով Լոնտոն Ազգային Ժողովի նախագահն ու իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը Նոյեմբեր 18, Երկուշաբթի առաւօտուն օդակայանը դիմաւորուեցան հայ եւ անգլիացի պաշտօնատարներու եւ գաղութին դէմքերու կողմէ: Բարի գալուստի պաշտօնական ընդունելութենէն ետք հիւրերը առաջնորդուեցան Արտաքին գործոց նախարարութենէն Նորման Ռիչըրտսընի այցելեցին Ծովային ու Օդային ճամբորդութեան նախարարութեան գրասենեակը: Ապա հանդիպում ունեցան Միտլընտ միջազգային դրամատան ներկայացուցիչին ու պաշտօնատարներու հետ: Կէսօրին խումբը հիւրասիրուեցաւ Արտաքին նախարարութենէն Ն. Պոնըրի կողմէ: Ճաշին ընթացքին տնտեսական եւ արդիւնաբերական յետագայ գործակցութեան ծրագիրներ մշակուեցան:

Նոյեմբեր 19-ի առաւօտուն Բաբգէն Արարքցեան ու ընկերակիցները այցելեցին Ուէսթմինսթըրի պալատը. այցելութիւնը կազմակերպուած էր Հայեւանգլիական Միութեան կողմէ: Այս Միութիւնը որուն նախագահն է երեսփոխան Շանըն, տարիներէ ի վեր գործունէութիւն կը տանի ի նպաստ Հայ Դատին:

Բրիտանական Խորհրդարան տրուած այցելութենէն ետք պատուիրակութիւնը հոն ճաշի հիւր եղաւ. ներկայ էին պառոնուհի Գոքս, երեսփոխաններ, Նունէ Սարգսեան որ ներկայիս տեղւոյն հայկական դեսպանատան պաշտօնակատարն է, Օսէթ Պագիլ Հայկական Միութեան ատենապետուհին, ճաշէն ետք հայաստանեան պատուիրակութիւնը ներկայ եղաւ Խորհրդարանի մէկ նիստին:

Նոյեմբեր 20-ին երեկոյեան քոքթէյլ – հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր Հայտ Փարք պանդոկին մէկ սրահին մէջ, ներկայ եղան հայ եւ անգլիացի շուրջ 50 անձեր: Հայերէն խօսք առնելով Բաբգէն Արարքցեան շնորհակալութեան խօսք արտասանեց ու շեշտեց այցելութեան կարեւորութիւնը որով նոր ուղիներ կը բացուէին երկու երկիրներուն միջեւ: Ան ներկայացուց Անգլիոյ Հայաստանի նոր դեսպանը՝ Տոքթոր Ճոն Միչինըր որ մօտերս կը մեկնի իր պաշտօնավայրը: Ազգային Ժողովի նախագահը նաեւ հայկական անցագրեր տուաւ չորս Հայերու:

Յաջորդ օրը առաւօտեան շարք մը պաշտօնական հանդիպումներէ ետք պատուիրակութիւնը Փարիզի ճամբով մեկնեցաւ Երեւան:

Մ. ԶԱՓԱՐԵԱՆ

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 75-ԱՄԵԱԿԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ նշուեցաւ Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան հաստատման 75-ամեակը, բարձր հովանաւորութեամբ, Արամ Ա. Կաթողիկոսի: Պատարագին եւ հանդիսութեան ներկայ գտնուեցան Պետական Հայ Նախարարներ եւ երեսփոխաններ, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանը, Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուցիչ անդամներ, Հայ Աւետարանական համայնքի պատասխանատուներ, Գարակէօզեան Հիմնարկութեան պատասխանատու մարմիններ եւ այլ պաշտօնական անձինք եւ հաւատացեալներ:

Առաւօտուն Ս. Գրիգոր Մայր Տաճարին մէջ յընթացս պատարագին, Ս. Խորանէն կարդացուեցաւ Հայրապետին Օրհնութեան Գիրը, ուր ան վեր կ'առնէր Գարակէօզեան Հիմնարկութեան ազգօգուտ առաքելութիւնը 75 տարիներէ ի վեր, Նիւ – Եորքէն մինչեւ Պոլիս, Սուրիա եւ Լիբանան ու Յունաստան: Կաթողիկոսը յատկապէս կը գնահատէր Օր. Լէյլա Գարակէօզեանի նուիրումն ու ծառայութեան ոգին, որով ան իր յառաջացեալ տարիքին տակաւին աչալրջութեամբ կը հետեւի հաստատութեան ծառայական բոլոր աշխատանքներուն, զանազան գաղութներու մէջ: «Եօթանասունհինգ տարիներու կեանքն ու գործը Գարակէօզեան Հիմնարկութեան կարելի է բնորոշել պարզ ու խորունկ մէկ բառով՝ Ծառայութիւն: Այս հիմնարկութիւնը չխօսեցաւ երբեք, այլ՝ գործեց, փառք ու պատիւ չփնտռեց, այլ՝ ծառայեց: Ծառայութիւնը դարձաւ իր գոյութեան նպատակը, իր գործին մըղիչ ուժը: Ծառայեց ան բոլորին՝ առանց խտրութեան: Ծառայեց հեռու ամէն տեսակ լուսարձակներէ: Ու ծառայութեան մէջ տեսաւ ան իր վարձատրութիւնն ու փառքը» կը գրէր Կաթողիկոսը, Հայրապետական Օրհնութեան Գիրին մէջ:

Յաւարտ պատարագի Վեհափառ Հայրապետի նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ, հոգիներուն համար Միհրան եւ Զապէլ Գարակէօզեանի ինչպէս նաեւ անոնց վաղամեռիկ զաւկին՝ Հաուըրտի:

Աւարտին, Հայրապետն ու հրաւիրեալները բարձրացան Վեհարան, ուր տեղի ունեցաւ յիշատակի ամփոփ հանդիսութիւն մը, յարգանս հիմնարկութեան հիմնադիր ննջեցելոց եւ յերախտագիտութիւն Օր. Լէյլա Գարակէօզեանի: Հաստատութեան տնօրէն Վեր. Ռոպէր Սարգիսեան, բացման խօսքով անդրադարձաւ հաստատութեան 75-ամեայ աշխատանքին եւ երախտագիտութիւն յայտնեց Հայրապետին սոյն ձեռնարկին եւ իր բարձր հովանաւորութեան համար եւ յիշատակի նուէր մը յանձնեց Հայրապետին: Ապա հրաւիրեց Հաստատութեան երկար տարիներու տնօրէն Պր. Դաւիթեանը իր սրտի խօսքը ըսելու: Ան յուզումով յիշեց հիմնարութեան հաստատման պարագաները եւ 75 տարիներու ընթացքին տարուած անխոնջ եւ երախտարժան աշխատանքը: Խօսք առաւ նաեւ խընամակալութեան նախագահ Տոքթոր Զաքարիա Մկրեան, որ իր կարգին երախտագիտութեամբ յիշեց Վեհափառին աջակցութիւնը հիմնարկութեան բոլոր ծրագիրներուն, Լիբանանի թէժի առաջնորդական տարիներէն սկսեալ:

Ի վերջոյ Հայրապետը խօսք առնելով, շեշտեց գոհողութեան եւ նուիրումի ոգին, որ մասնաւոր կերպով մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ արտայայտուած եղաւ վերջին 75 տարիներու ընթացքին Գարակէօզեան հիմնարկութեան ճամբով: Ան ըսաւ. – «Այսօր այստեղ հաւաքուած ենք, միաժամանակ յարգանք ընծայելու գործի մը, ծառայութեան մը, իրագործումի մը նկատմամբ: Անձը արժէք կը դառնայ այն ատեն երբ իր անձի պարունակէն դուրս ինքզինք կ'ըլլայ, ինքզինք կ'իրագործէ ուրիշին համար: Գարակէօզեան ընտանիքը, միւս ընտանիքներուն նման ընտանիք մը պիտի ըլլար եթէ ինքզինք չշաղախէր ազգի մեծ ընտանիքին հետ: 75 տարիներ շարունակ արժէք դարձաւ մեր ազգի կեանքին մէջ այս հիմնարկութիւնը, Նիւ – Եորքէն մինչեւ Պոլիս, Լիբանանէն մինչեւ Սուրիա ու Յունաստան եւ մեր Հայրենիքի վերանկախացումէն ետք նաեւ Հայաստանի մէջ ամբողջականօրէն ու նշմարտօրէն ծառայելով իր ժողովուրդի զաւակներուն, անկասկած որ 20-րդ դարու մեր ժողովուրդի կեանքին ու պատմութեան մէջ իր արժանի տեղը պիտի ունենայ այս հիմնարկութիւնը: Դրամը ո՛չ մէկ արժէք ունի առանց ոգիին, եւ այդ ոգին ծառայութեան ճամբով մեր ժողովուրդին փոխանցեցին Գարակէօզեան ընտանիքը եւ Հիմնարկութեան պատասխանատուները, տնօրէնէն սկսեալ մինչեւ ամէնէն համեստ աշխատաւորը»:

Արամ Ա. մեծարգոյ տնօրէնին յանձնեց Հայրապետական Օրհնութեան Գիրը, որմէ ետք տեղի ունեցաւ Աջհամբոյր եւ պատշաճ հիւրասիրութիւն:

75 տարիներ ետք, ծառայութեան ոգին նոր թափ եւ ազգօգուտ աշխատանքի նոր եռանդ կը մաղթենք Հիմնարկութեան բոլոր անդամներուն:

Գ. Վ. Զ.

LIVRES REÇUS

100 RECETTES DE CUISINE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

GERARD MARKARIAN

Préface : *Paul-Boghos Kupelian*

Ed. J. Grancher, Paris, 1996.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Եւ արդարեւ ըմբոշխնելով ճաշակեց, մինչեւ իրիկուն, այդ արտասովոր անուշեղէնը, միայն սա դիտողութիւնը ընելով.

– Եթէ մէջը քիչ մըն ալ պտուղ խառնէիր՝ հիանալի բան մը պիտի ըլլար:

Գիշերները միեւնոյն սենեակը կը պառկէինք եւ առաջին անգամ ըլլալով նշմարեցի որ Արփիար քունին մէջ, յաճախ բարձրաձայն կը խօսէր շատ յստակօրէն եւ միշտ ազգային խնդիրներն էին որ իր ուղեղը կը չարչարէին նոյն իսկ քնացած ատենը:

– Ներսէս Պատրիարքը, Պէրլինի Վեհաժողովէն առաջ, արդէն օր մը ըսաւ որ… կամ

– Խրիմեան, Լոնտոնի մէջ, Սալըզպըրին ըսած է որ…

Եւայլն, եւայլն. ասոնք էին իր գիշերային զառանցանքները, որոնք շատ տարբերութիւն չունէին ցերեկուաններէն:

Արփիարէն զատ, Շարապասի ագարակը, ամիս մը չափ հիւրընկալեցի նաեւ պատուելի Նշան Քէչիշեանը, որ ինքն ալ Աթէնքը թողած՝ Գահիրէ եկեր հաստատուեր էր Եկինեան անուն Հնչակեան գործիչի մը քով, որ հացագործութիւն կ'ընէր:

Խե՜ղճ պատուելին հետզհետէ կը տկարանար եւ կը զգար որ մահը մօտ էր: Ինչպէս ըսի արդէն՝ յեղափոխական փայլուն եւ ճշմարիտ գործունէութիւն մը ունեցած էր՝ գործակցելով Գալուստ Արխանեանի հրոսախումբին: Յետոյ խումբը հալածուած ու ցրուած էր, պատուելին յաջողած էր փախչիլ արկածալից դէպքերէ ետքը, մինչ Արխանեան ձերբակալուած ու Երզնկայի բանտը նետուած էր, ուր կը մնար մինչեւ այդ օր, եւ ասիկա պատուելիին սրտին համար անբուժելի խոց մըն էր, որովհետեւ պաշտամունքի հասնող հիացում մը ունէր իր վաղեմի զինակցին համար:

Ագարակ գտնուած միջոցին զինքը ստիպեցի իր յիշատակները գրի առնելու, ինչ որ դժուարաւ յանձն առաւ ընել եւ գրեթէ ամիս մը այդ եղաւ իր զբաղմունքը Շարապասի մէջ: Յետոյ իր մահուընէն ետքը որ քանի մը ամիս վերջը տեղի ունեցաւ, այդ ձեռագիր տետրակները յանձնուեցան Արփիարին, որ զանոնք սրբագրելէ ու կարգի դնելէ ետքը, «Նոր Կեանք»ի մէջ հրատարակեց, մաս առ մաս, ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐ՝ հրոսակի մը յիշատակներէն կրկնակ վերնագիրով:

Խեղճ պատուելին իր կեանքի վերջին ամիսներուն մէջ դառն յուսախաբութիւն մը ունեցաւ որ թերեւս փութացուց իր մահը:

Օր մը, երբ Աղեքսանդրիա կը գտնուէի, լուր մը տարածուեցաւ Մէնշիէի հրապարակը.

– Գալուստ Արխանեանը եկե՛ր է:

Գալուստ Արխանեա՜ն, այն ազնիւ Արմէնտացի երիտասարդը որ իր հարստութիւնն ու կեանքը զոհած էր ազատութեան համար եւ տարիներով բանտի մէջ տառապած:

Լուրը կայծակի արագութեամբ կը հասնի Գահիրէ, ուրկէ պատուելին կը վազէ կուգայ Աղեքսանդրիա:

Արփիար իր «Օրուան Կեանք»երէն մէկուն մէջ շատ սրտայոյզ կերպով պատմած է այս դէպքը:

Պատուելին հազիւ կայարանէն դուրս ցատքած՝ դէմը ելլող Հայուն կը հարցնէ դողդողացող ձայնով մը.

– Ո՞ւր է, ո՞ւր է իջեր Արխանեանը:

– Հոս է, մի՛ փախչիր, քիչ մը շունչ առ, ատ ի՞նչ գոյն է, մեղք ես:

«Մե՞ղք էր, ո՛հ ամէն մէկ րոպէն որ կ'ուշացնէր զինքը Արխանեանին դիրկը նետուելէ, բան մը կը պակսեցնէր իր կեանքէն:

«Մէկ հողի զաւակ, մէկ սրտով կռուեր էին Արմտանի լեռներուն վրայ ձեռք ձեռքի տուած լուսազբաղներ, մէկտեղ վազեր էին համբուրելու կրակին լոյսը, որ դեբեղմանէն Հայրենիքի Յարութիւնը պիտի աւետէր»:

Ու պատուելին՝ խելայեղ՝ կը վազէ Արխանեանը տեսնելու:

Խարխափելով վեր ելած էր խանի մը սանդուխներէն, մտնելով մութ սենեակ մը:

– «Հոգիս, Գալուստ» կանչած էր:

– Հոս եմ, պատասխանած էր տկար ձայն մը:

Դէպի ձայնը երթալով գրկերուն մէջ սղմած էր իր Գալուստը, ջղային դըրդըռումի դիւամոլ ուժովը ու գրկախառն վար կ'իջնէին:

– Ա՜խ, որքա՛ն նիհարցեր ես, աղբարս, բայց քաշածներդ Աստուած գիտէ…:

Ու երբ դուռը կը հասնին, լոյսին մէջ կը սարսռայ պատուելին:

Արխանեանը չէր:

Ու խեղճը՝ սրտաբեկ, յուսահատ, ընկճուած ու ա՛լ աւելի քայքայուած, եկաւ մեզ գտաւ Մէնշիէի հրապարակը ու պատմեց գլխուն եկածը:

– Ա՜խ, աս ի՞նչ խըյանէթութիւն էր ինծի ըրին, լմնցաւ, պիտի չապրիմ… ան չէր:

Ու հեծկլտալ սկսաւ:

Զինքը հանդարտեցուցինք, ջանացինք մխիթարել: Մենք ալ խաբուած էինք արդարեւ, բայց ո՛ւր մերին խաբուիլը, ո՛ւր իրեն յուսախաբութիւնը:

Ու պատուելին իր յուսախաբութեան մէջ մեղքցաւ կեղծ Գալուստն ալ:

– Անոր ալ մեղք եղաւ, ըսաւ եւ պատմութիւնը պատմեց.

Անօթի ծարաւ Աղեքսանդրիա կը նետուի այդ Գալուստը ու կը դիմէ Հայերու օթէլ մը, քիչ մը կերակուր խնդրելով, անունը կը հարցնեն.

– Գալուստ կը պատասխանէ:

(Շար. 44)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄՈՄՃԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր սիրելի բարեկամին յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Փոխան ծաղկեպսակի՝ Պր. Անտրէ Եափզարտաշեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Համազասպ Մոմճեանի եւ Խաչիկ Աւետեանի յիշատակին։

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Գ. Մ. Գ. Մրցանակի Դատակազմը կը յայտնէ, թէ բացուած է 1997–ի համար նոր գործեր ներկայացնելու շրջանը։

«Գ. Մ. Գ. Մրցանակ»ը կ՚ընդունի գրական թէ ուսումնասիրական որեւէ նոր, անտիպ կամ գիրքի ձեւին տակ ցարդ լոյս չտեսած գործեր՝ առ ի գնահատում, եւ հրատարակութիւն,

Գրական, իմաստասիրական, պատմական, եկեղեցագիտական, բանասիրական եւ Հայ Մշակոյթի այլ կալուածներուն վերաբերող գործերը, հայերէն կամ օտար լեզուներով գրուած, պէտք է դատակազմին հասած ըլլան ամէնաուշը 1997 Ապրիլ 30–ին։

Առաքուած գործերը պէտք է ըլլան մեքենագրուած եւ երեք օրինակով։

Դատակազմին կողմէ գնահատուած գործերը կ՚արժանանան հրատարակութեան։

«Գ. Մ. Գ. Մրցանակ»ի նախագահն է Կիլիկիոյ Հայոց Կաթողիկոս Արամ Արք. Քէշիշեան, Դատակազմի անդամներն են՝ Գերշ. Տ. Արտաւազդ Արք. Թրթռեան, Գերշ. Տ. Զարեհ Արք. Ազնաւուրեան, Պր. Հրաչ Տասնապետեան (ատենապետ), Պր. Պօղոս Սնապեան (ատենադպիր), Պր. Գէորգ Գանտահարեան, Տօքթոր Արմենակ Եղիայեան, Պր. Պէպօ Սիմոնեան։

Դատակազմի հասցէն. –
Armenian Catholicosate of Cilicia
Antelias — LEBANON

ԴԻՒԱՆ
Գ. Մ. Գ. Մ. – ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ

CARTE DES MONUMENTS HISTORIQUES DU KELBADJAR

éditée par H. SIMONYAN

Après le succès des forces armées arméniennes en 1993, le comité d'édition des «Monuments Arméniens» (Erevan) organisa plusieurs expéditions dans les régions du Kelbadjar, d'Aghdam et de Fisouli afin d'y répertorier les sites historiques. Ces expéditions ont eu lieu dans des conditions difficiles et sans aucun apport financier extérieur.

Quelque mille monuments ont été prospectés et cartographiés: complexes monastiques, églises, chapelles, khatchkars, forteresses, ponts... Un aperçu des travaux effectués dans le Kelbadjar est aujourd'hui disponible sur un poster en couleur (61×85 cm), comprenant une carte et des illustrations de certains monuments. Afin de poursuivre le programme projeté —que nous considérons comme une contribution importante à l'histoire de l'Arménie— vous pouvez acquérir le poster du Kelbadjar auprès de Mme N. Pons (directrice de chantier de la Mission archéologique belgo-arménienne en Arménie), 8 rue du Cdt. R. Mouchotte, 75014 Paris, en joignant un chèque de FF 75.- et en mentionnant si vous souhaitez la version arménienne ou anglaise. Le produit des ventes servira exclusivement au financement des nouvelles recherches.

Dr. HACOB SIMONYAN
Editeur en chef
des «Monuments Arméniens»,
Erevan

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնըւած նախկին Առաջնորդ Հայրերուն, Եկեղեցւոյ շինութեան ծառայող բոլոր Թաղական անդամներուն, Նուիրատուներուն, եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներուն եւ համայն ծուխի ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Այս առթիւ ժողովուրդը կը հրաւիրուի յարգելու յիշատակը իր ննջեցեալներուն։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ

եւ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԿԻՐՃԵԱՆԻ «Տուրքը» եւ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ «Մայրերը» իրարու արձագանգող երկու թատերախաղեր մէկ երեկոյթի մէջ։

Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 16–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
M° Cadet

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

EXPOSITION DE TABLEAUX

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

présente

une exposition de tableaux

de l'artiste peintre arménien du Canada

Hagop KHOUBESSERIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 12 au 30 Novembre
du lundi au vendredi, de 18h à 22h

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ տարեկան ճաշը տեղի կ՚ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի օր, յետ եկեղեցական արարողութեան։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆՔ

Եկեղեցւոյ Օծման 43–րդ տարեդարձին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30–ին, ժամը 10–ին։

Արարողութիւնը կը կատարէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

MARSEILLE

l'Ecole arménienne «KHATCHADOUR ABOVIAN»

organise

un **SUPER LOTO**

Samedi 30 Novembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e
— Tél. : 04 91 77 84 70

Le Gros Lot

Un week-end en Tunisie
pour 2 personnes
offert par
Prado-Voyage Selectour

V e n e z   n o m b r e u x !

Encouragez le développement culturel de nos élèves.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Super Loto

organisé par la Section
MARSEILLE-VILLE
de la Croix Bleue des Arméniens de France

le Dimanche 1er Décembre
à 15 heures

à la M.A.J.C.
12-14, rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

***

Soirée «Beuregs»

La Section *«Archag Djamalian»* de Décines de la Croix Bleue organise une soirée «SPECIAL BEUREGS» le 30 Novembre à partir de 20 heures 30, à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.

Inscriptions au : 03. 78. 49. 42. 97
ou 03. 78. 49. 46. 90.
Participation 70 F.
—— Places limitées ——

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30, տօն է Սրբոց Առաքելոց եւ առաջին Լուսաւորչաց Մեր. րոց՝ Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30–ին տօն է Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS-EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKER

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Թարգմանչաց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Արեւ Սայբիմի մահուան առթիւ, Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ միջոցաւ. –

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Մարաշըլկիլէր 500 Ֆր., Մարաշըլկիլէր ընտանիք (Միքայել – Նահանգներ) 300 Ֆր., Մարտիրոսեան ընտանիք (Նիս) 300 Ֆր., Տիկին Մարի Մարաշըլկիլէր (Թուրքիա) 500 Ֆր., Արմաղան ընտանիք (Նիս) 500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սահակ Տէօքմէճի (Ֆրանքֆուրթ) 300 Ֆր., Քայմաքճըլար ընտանիք (Նիս) 500 Ֆր., Օրիորդ Շաքէ Պէնկեան (Փարիզ) 120 Ֆր.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի շաբաթօրեայ դպրոցի կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22–ին։

***

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15–ին
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

GRANDE SOIREE DANSANTE

AU PROFIT DE

L'ECOLE SAINT-MESROB D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de Monsieur le Maire
R E N É   R O U Q U E T
Sénateur du Val-de-Marne

DINER DANSANT

avec
B A R T E V
LE SAMEDI 30 NOVEMBRE
Salle Roger Delmas
rue de Toulon, 94140 Alfortville
à partir de 20 h 30

Réservation : 01 43. 75. 28. 37.

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30
SAMEDI
30 NOVEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 18.995

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72e ANNEE — N° 18.995

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Վաղը՝ «Միտք եւ Արուեստ» 221

Կա՞յ արդեօք հայ մարդ մը որ հայերէն թերթ գնող, կարդացող կամ նոյնիսկ փոխ առնող ըլլայ ու անգիտանայ չորս, վեց, ութ կամ աւելի էջերով այդ գոյութեան «ներքին» խոհանոցը: Որո՞ւ համար նորութիւն կրնայ ըլլալ լսել թէ այդ թերթը եթէ հովանաւորող չունի, լոյս կը տեսնէ աշխատանքի, մարդկային ուժի, նիւթական աղբիւրներու եւ յարաբերութիւններու ամբողջովին իւրայատուկ համակարգով մը: Այդ համակարգը մարդկային ուժի, յաճախ նաեւ նիւթական աղբիւրներու եւ տարուած աշխատանքին խոտոր համեմատականով զարմանք կը պատճառէ այդ աշխարհէն հեռու գտնուողներու. հայ թէ օտար:

Հայ մամուլի ծնունդի օրէն անոր ընկերացած այս գոյավիճակը անգամ մը եւս նել, ո՛չ առաքինութիւն մը իւրացնելու, ո՛չ ալ հերոսական դիրքերու ձգտումի մը նպատակին կը ծառայէ: Ի վերջոյ, այդ կարգի բաներու համար մտքին մէջ զամբիկ մը զետեղած ամէն մարդ լաւ գիտէ թէ ժամանակակից աշխարհին կանոններուն հակոտնեայ վիճակները իրենց դրականներուն հետ ունին ժխտականներու ալ արհամարհելի քանակ մըն ալ: Այդ պարագաներուն անգամ մը եւս տեղ տալ, պարզապէս յիշեցնելու մեկնակէտը ունի վիճակ մը որուն խորքին վրայ պէտք է զետեղել «Յառաջ»ի երդիքին տակ հասակ առած երեւոյթ մը որ այսօր 20 տարեկան է արդէն:

Այդ երեւոյթը կը կոչուի «Միտք եւ արուեստ». ամսական յաւելուածի թիւն է որ առաջին օրէն յատկացուած է անոր էջերու: Անոր տարեկան տասնըմէկ թիւերը (Օգոստոսը բացառելով) իրենց համեստ չափով կը միտին գլխաւորաբար ծառայելու երկու թիրախի: Առաջինը ընթերցումի տարբեր բաժին մը տրամադրել է առօրեայ լուրերու, նիւթերու, ոճիր — արկածի, թերթօնի սիւնակներէն առաջ կամ ետք ուրիշ բան ալ փնտռող ընթերցողին: Երկրորդը՝ Սփիւռքի տարածքին եթէ ոչ փոխարինել — ինչ որ այդ ծաւալով կարելի չէ—, գոնէ շարունակել է գրական — գեղարուեստական մամուլի աւանդութիւնը: Այսօր, երբ ուղղակի այդ պիտակով լոյս տեսնող թերթ ու պարբերականներ իսկ արտատպումներով էջ կը լեցնեն ու յաճախ ո՛չ «գրական»ը, ո՛չ «գեղարուեստական»ը կ'արդարանայ անունով, «Միտք եւ արուեստ»ը առաջին օրէն դրուած սկզբունքներու յարգանքով արդէն ոչ արհամարհելի յաջողութեան մը տէր է:

Անշուշտ որ անոր 220 թիւերուն մէջ կան անհաւասարութիւններ, թերեւս նոյնիսկ անընդունելիներ, սակայն անոնք չեն զօրեր մշուշելու գիրին ուժին, արուեստին համայքին հանդէպ խոր հաւատք մը որմէ ծագում առած է «Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւը: Ու ան պիտի շարունակէ իր ընթացքը հակառակ ծանօթ ու անծանօթ բոլոր ժխտականներուն, որոնց ամէնէն զգալին արեւմտահայ լեզուին ու մշակոյթին դէմ վարձկան գրիչներու բանալ փորձած նորօրեայ ճակատն է:

Երէկ թշնամիին, այսօր բարեկամ կարծուածներու հարուածին թիրախ այդ լեզուն ու մշակոյթը ակնդէտ կը սպասեն «Միտք եւ արուեստ»ին նորանոր քսանամեակներուն ու այդ հոլովոյթին մէջ նոր ծիլերու ծաղկումին,

Որպէս՝ անկումի բոլո՛ր ակնկալութիւններուն խորտակում ու դարաւոր ճամբուն վրայ ամուր, նոր քայլ:

Ա. Թ.

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ

Ի պատասխան Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան Նոյեմբեր 26-ի յայտարարութեան Ղարաբաղի նախագահական ընտրութեան առնչութեամբ, Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը հանդէս եկած է յայտարարութեամբ մը ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց. — Լ. Ղարաբաղի Նոյեմբեր 24-ի նախագահական ընտրութեան մասին Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչի Նոյեմբեր 26-ի յայտարարութիւնը ծայրայեղ կասկածի դուռ բացած է Արցախի մէջ: Առնուազն տարօրինակ կը հնչէ, երբ ընտրութիւնները կ'որակուին՝ «ինքնակամ գործողութիւն», քանի որ ողջ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ, ընտրութիւններուն կը նախաձեռնեն տուեալ Պետութեան իշխանութիւնները և անոնք չեն նախաձեռնուիր դուրսէն: Իսկ ինչ կը վերաբերի անոնց օրինականութեան, որու մասին կասկած կը յայտնէ յայտարարութեան հեղինակը, այդ օրինականութիւնը կը հաւաստեն Արցախի ժողովուրդին ազատ կամքի արտայայտութեան արդիւնքները: Ի դէպ, այդ հաւաստած են նաեւ շարք մը երկիրներ եւ կազմակերպութիւններ ներկայացնող միջազգային դէտեր, անոնց կարգին նաեւ պետական Դումայի (Ռուսաստանի Խորհրդարան) երեսփոխաններու խումբը: Անհասկնալի է այն պնդումը թէ Ղարաբաղի նախագահի ընտրութիւնները կը հակասեն «մարդու հանրածանօթ իրաւունքներու հիմնական քաղաքացիական ազատութիւններուն»: Հանրայայտ է որ ճիշդ ու ճիշդ ազատ ընտրութիւններն են քաղաքացիական ազատութիւններու եւ մարդու իրաւունքներու առաւել ցայտուն արտայայտութիւնը: Նաեւ յայտնի է որ Լ. Ղարաբաղի քաղաքացիներու ճնշող մեծամասնութիւնը ներկայիս Ղարաբաղ կը բնակի եւ մասնակցած է ընտրութեան: Զարմանք կը պատճառէ այն դիրքորոշումը որ Լ. Ղարաբաղի կը պարտադրէ անոր ապագայ կարգավիճակի մօտեցը: Այդ պէտք է որոշուի բանակցութիւններու ընթացքին եւ Եւրոպական Կազմակերպութեան (Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը) Մինսկի ժողովին եւ ոչ թէ երրորդ երկիրներու դիւանագիտական գերտեսչութիւններու նկրտումներուն մէջ: Հանելուկ կը մնայ թէ յայտարարութեան հեղինակը ի՞նչ ձեւով կը տեսնէ միջնորդական ջանքերու շարունակութիւնը, անտեսելով ամբողջ ժողովուրդի մը կամքին արտայայտութիւնը: Արցախի Արտաքին նախարարութիւնը յոյս ունի որ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան մէկ աւելի իրազեկ ներկայացուցիչը կը պարզաբանէ թէ «հակամարտութեան շուտափոյթ կարգաւորման նպատակով» որու հետ կ'ենթադրեն ըլլփումներ ունենալ՝ ընտրուած իշխանութեան թէ....:

***

ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Աղէտի գօտիի վերականգնման ծրագրի գրասենեակը մինչեւ այս տարուան Նոյեմբեր 20-ը կատարած է 26 միլիոն 690 հազար տոլարի շինարարութիւն: Համաշխարհային Դրամատան տրամադրած գումարներով, վերջին երկու տարիներուն Գիւմրիի մէջ կառուցուած կամ ամբողջացուած են 1226 բնակարան՝ 94 հազար 686 քառ. մեթր մակերեսով: Իրագործուած է նաեւ արդիւնաբերական մարզի շինարարութիւն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՐԱՆՔԱՏԱՐ ԿԱՌՔԵՐՈՒ վարորդներու շարժումը կը շարունակուէր Նոյեմբեր 29-ին, մինչ նոյն առաւօտը կը ստորագրուէր համաձայնագիր մը կարգ մը կէտերու շուրջ: Սենտիքաները կ'ուզեն որ բանակցութիւնները շարունակուին այն երկու հարցերուն համար, որոնք չեն կարգադրուած: Այդ հարցերը կը վերաբերին աշխատավարձքերու յաւելման եւ աշխատանքի տեւողութեան: Նախարարապետ Ժիւփէ, առաջին անգամ ըլլալով արտայայտուեցաւ Պորտօ, Նոյ. 28-ին, ըսելու համար որ ստիպողական է այլեւս որ կարգադրութիւն մը ըլլայ, ճշդեց սակայն թէ ապահովութեան ուժերը պիտի չմիջամտեն: Ֆրանսայի կրած վնասներէն զատ, այլ երկիրներն ալ ազդուած են: Մեծն — Բրիտանիա «սարսափած է», Ճոն Մէյճըրի իսկ բառերով, կորուստները 40 միլիոն ֆրանք կը գնահատուին եւ Ֆրանսայի դեսպանը կանչուած է Փոխադրութեանց նախարարին կողմէ: Այս վերջինը մտահոգ ըլլալով այն բրուտիւններուն առթիւ որոնք տեղի ունեցած են անգլիացի բեռնավարներու նկատմամբ: Սպանիա բոլորովին կզզիացած է, կտրուած ըլլալով Եւրոպայէն, Գերմանիոյ ճարտարարուեստը մեծ վնասներ կը կրէ, եւայլն, եւայլն:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Նոյեմբեր 28-ի հանրաքուէն մասնաւոր անակնկալներու առիթ չտուաւ: Մասնակցութեան համեմատութիւնը շուրջ 72% էր եւ «այո»ներու համեմատութիւնը 90%-ի հասած էր, ըստ առաջին արդիւնքներուն: Հարցը կը վերաբերէր Սահմանադրութեան փոփոխութեան, որ աւելի իրաւասութիւններ կու տայ նախագահին, կը ճշդէ որ ալժերացի ժողովուրդին հիմնական բաղկացուցիչներն են. — Իսլամը, արաբականութիւնը եւ ամազիղիթէն (պէրպէր ինքնութիւն), կ'արգիլէ իսլամական կուսակցութիւնը: Ընդդիմադիր կուսակցութիւններ կոչ ըրած էին որ ո՛չ պատասխանուի կամ պօյքոթի ենթարկուի այս հանրաքուէն: Ալժերիոյ մարդկային իրաւանց լիգայի նախագահը կը գտնէ որ ահաբեկչութիւնը աւելի ծանրակշիռ բնոյթ պիտի առնէ («Ֆիկառօ», Նոյեմբեր 29), Զերուալ (Նախագահը) երկու տարի է բան չէ փոխած երկրին մէջ, գործազրկութիւնը 30% է, թշուառութիւն կը տիրէ եւ ահաբեկչութիւնը կը շարունակուի: Ըստ իրեն, ՖԻՍ-ը (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) պէտք է ճանչցուի,

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ իշխանութիւնները կը ջանան լռեցնել ձայն — հեռատեսիլի կարգ մը կայաններ եւ այդ ուղղութեամբ պատրաստուած օրինագիծը պատճառ եղած է որ ցոյց մը նախատեսուէր (Նոյեմբեր 28-ին) Ռ. Հարիրիի երրորդ կառավարութեան դէմ: Հազարաւոր զինուորականներ պաշարած են Պէյրութի գլխաւոր խաչմերուկները տարհամոզելու համար ժողովուրդը այդ ցոյցէն եւ միայն 1000 հոգի կրցած են համախմբուիլ, բայց, բիրտ կերպով ցրումը կատարուած է: Կառավարութիւնը կ'ուզէր վերջ տալ ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի 50 կայաններու մեծ մասամբ ընդդիմադիր — սփռումներուն եւ անոնք պէտք է լռէին առջի գիշեր, ձգելով միայն հեռատեսիլի 4 եւ ձայնասփիւռի 11 կայաններ: Ընդդիմադիրները եւ կրօնական իշխանութիւնները շատ վրդոված են իշխանութեան գլուխ գտնուող Թրոյքային դէմ՝ Հարիրի (վարչապետը), Պէրի (Խորհրդարանի նախագահ) եւ Հրաուի (Նախագահ) որոնք իրենց մէջ կը բաժնուին «կարկանդակը»: Պէրի ի վերջոյ յետաձգած է օրէնքը:

ԻՐԱՆԻ Յեղափոխութեան Գերագոյն Խորհուրդը վաւերացուց օրէնք մը որ կ'արգիլէ օտար անուններ տալ փողոցներու, հանրային վայրերու, առեւտուրներու կամ ձեռնարկութիւններու: Բացառութիւն պիտի կազմէ, սակայն, Նէօֆըլ — լը — Շաթօ փողոցը, Թեհրանի կեդրոնը, որովհետեւ կ'ոգեկոչէ իսլամական յեղափոխութիւնը: Նէօֆըլ-լը-Շաթօ Ֆրանսային այն գիւղն է ուր Խոմէյնի ապաստան գտած է Շահին օրերուն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ խիստ ազդարարութիւն մը ուղղած է Թուրքիոյ, Յորդանանի եւ Պալթեան երկիրներուն որ դեսպանութեան ստիճանով չճանչնան իրենց մայրաքաղաքներուն չէչէնական ներկայացուցչութիւնները: Մոսկուա սպառնացած է խզել իր յարաբերութիւնները այս երկիրներուն հետ եթէ անոնք արտօնեն որ դեսպանութեան վերածուին այդ գրասենեակները: Ազդարարութեան պատճառ եղած է չէչէն ղեկավար Մասխադովի այն յայտարարութիւնը թէ խնդրոյ առարկայ ներկայացուցչութիւնները կրնան դեսպանութեան վերածուիլ,

ԿԻՐԳԻԶՍՏԱՆԻ պետական պիւտճէին 2/3-ին կը հաւասարի երկրին մաֆիային դրամը, յայտարարած է հակակաշառակերութեան խորհրդարանական յանձնախումբը: Այս մաֆիան մասնագիտացած է հեռոյինի եւ այլ թմրեցուցիչներու շահատակութեան մէջ, ներածուած գլխաւորաբար Աֆղանիստանէն:

ՊԷՐՆԱՐ ԼԷՈՒԻՍ «Ուոլ սթրիթ Ճըրնըլ»ի մէջ «Արդիական Թուրքիոյ հակասութիւնը» խորագրուած յօդուած մը ստորագրած է, նուիրուած Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիր Մ. Քէմալի: Անոր մահուան 58-րդ տարւոյն առթիւ գրի առնուած էջը կը դրուատէ պարտեալ ու յուսաբեկ ժողովուրդէ մը հպարտ, «իր անցեալին ևկատմամբ յարգանքի, ապագային հանդէպ ինքնավստահութեան տէր» ընկերութիւն մը ստեղծելու յաջողութիւնը զոր Թուրքիա կը պարտի իր հիմնադիրին: Մ. Քէմալի ու անոր յաջորդներուն նուաճումներուն մէջ Պէրնար Լէուիս կը տեսնէ հակասութիւնը որ կայ արեւմուտքի զինեալ ուժին յաղթելէ ետք անոր քաղաքականութիւնը ընդունելու, իւրացնելու երեւոյթին մէջ: Յօդուածագիրը չի նշեր թէ Թուրքիա ի՛նչ չափանիշերով արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը իւրացուցած կը նկատուի:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը, լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (221) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. —

Հ. Սահակ Ճէմճէմեանի մահուան առիթով Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Հինները նոր թարգմանել Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Փիքասօ՝ առասպելէն եւ համբաւէն անդին ՇԱՀԱՐԱԶ

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԺԳ.

Մայիս 8: Չորեքշաբթի:

Ամէնէն կարեւոր ու դժուար հարցերէն մին է՝ ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ դաս տալ Ղարաբաղի ուսանողներուն որպէսզի արեւմտահայ գրականութեան էութեան թափանցեն այդքան կարճ ժամանակի մէջ, ու՝ սկսելով գրեթէ ոչինչէն: Լսեր են անուններ — Վարուժան, Զօհրապ, Իշխան ու քանի մը այլ անձեր — սակայն միայն տարրական գաղափարներ ունին թէ ինչ կը նշանակեն բանաստեղծութիւն, արուեստ, վիպապաշտութիւն, գրական տեսութիւն ու նման յղացքներ արեւմտահայ աշխարհին համար: Լաւ ծանօթ են արեւելահայ գրականութեան (եւ անշուշտ Ղարաբաղի գրական աշխարհին) եւ հայաստանեան բոլոր կուռքերը ողջ առողջ են Ղարաբաղի մէջ, սակայն կը կարծեն թէ Զարենց ընկալելու պէս կ'ընկալեն Վարուժանը եւ կը խորհին թէ Թումանեանի արուեստը հայ բանաստեղծական մտքին բարձրագոյն արտայայտութիւնն է: Առաւել, աշուղին ու բանաստեղծին տարբերութիւնը շատ յստակ չէ իրենց մտքին մէջ: Բացարձակապէս նպատակ չունիմ իրենց կուռքերը տապալելու — կը վախնամ որ յօնք շինելու տեղ աչք կը հանեմ...: Ամբողջ արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրական աշխարհներու ներքին տարբերութիւններուն, եւ մանաւանդ գրական զգայնութիւններուն, պէտք է մօտեցնեմ իրենց երեւակայութիւնն ու մտային կառոյցները: Հսկայական աշխատանք է, մէկ ու կէս ամսուան մէջ գլուխ հանուելիք: Գալով Սփիւռքի գրականութեան, հոն յուսահատական է կացութիւնը: Կարելի չէ Սփիւռքը հասկնալ առանց եւրոպական գրականութեան եւ մշակոյթին խոր ճանաչումին — եւ այս աքանչելի աղջիկներէն հազիւ մէկ երկուքը Ղարաբաղէն դուրս հանած է ոտքը:

Ամէն բանէ առաջ, կը սկսիմ քանի մը հիմնական բառեր բացատրելով: Առաջին բանալի — բառը «Հայ Հոգին» է որու մասին ժամեր պէտք է խօսիմ: «Մարդ երբ հող եւ աւանդութիւն ունի ոտքին տակն ու արեան մէջ, հաւանաբար ալ պէտք չունի Հայ Հոգիով զբաղելու» կը մտածեմ: Սակայն արեւմտահայ գրականութեան էն կարեւոր յղացքն է ատիկա, ուր կը միանան հայրենիքի, հայկականութեան ու եկեղեցիի ապրումները: Զգոյշ կերպով կը խօսիմ «Նոր Հայեր» եւ «Բազմամշակոյթ Հայեր» գաղափարներուն շուրջ, սակայն տեղ մը չեմ հասնիր: Կը ծրագրեմ նաեւ բացատրել Օտար, Օտարութիւն, Սփիւռք, Ինքնութիւն, Կարօտ, Տէր կամ Աստուած, Արուեստ, Լեզու, Սեռականութիւն ու նման յղացքներ: Կան բառեր որոնք ինծմէ շատ աւելի խոր կերպով ապրած են ու գիտեն — Թուրք, Հող, Հայրենիք, Մահ եւ ուրիշ բառեր: «Հայկական Ինքնութիւն»՝ յղացքին չեմ մօտենար որովհետեւ Հայաստան — Ղարաբաղի մէջ ատոր իմաստը շատ տարբեր է Սփիւռքեանն իմաստէն: Բարեբախտաբար ուշիմ, արթուն աղջիկներ են ու մեծ ճիգ կը թափեն հասկնալու:

Պէտք է նաեւ դասը հաճելի ու հետաքրքրական դարձնեմ որպէսզի աւելի դիւրին սորվին: Քիչ մը թեթեւցնելու է լրջութեան ու պատերազմական վիճակի մթնոլորտը որ կը տիրէ չափահասներու այս աշխարհին մէջ: Կատակներ, հանելուկներ, անհեթեթ արտայայտութիւններ օգտակար կ'ըլլան խնդուք եւ ազատ տրամադրութիւն յառաջացնելու մէջ: Կը քակուին ծանր թնճուկները անցեալի սովորութեանց եւ յուշերու, կամաց կամաց կը սկսին հարցում հարցնել, հարցադրում ընել, հակաճառել: Օր մըն ալ «Թրանզիսթօրս» դասարան կը բերեմ եւ Վիվալտիի երաժշտութեամբ դաս կ'ընենք: Զարմանք, շուարում, ծիծաղ, խանդավառութիւն... Դժբախտաբար մեքենաս հին ու մին բան մըն է, «պաթըրիները» սպառած են: Կ'ուզեմ Վարուժան եւ Թէքէեան բաղդատել ու ցրուել դասարանի մէջ, բայց բազմացուցիչ մէկ մեքենայ կայ համալսարանին մէջ եւ թուղթը կը պակսի: Տնօրէնը՝ տոքթոր Լեւոն Եպիսկոպոսեան հազար ճիգ կը թափէ սակայն մէկ անգամ միայն կը յաջողի քիչ մը օգնել: Այս բոլոր «նորութիւնները» մեծ յաջողութիւն կը գտնեն եւ ուսանողներուն միտքերը տակաւ աւելի կը բացուին: Կ'ուզեն որ պատմեմ Սփիւռքի եւ դուրսի աշխարհէն, ամերիկեան եւ աւստրալիական քաղաքակրթութենէն, միայն թէ զգոյշ եմ եւ գեղեցիկ չէ պատկերը որ կուտամ իրենց, «աչքերնին չբանալու» համար...: Վստահ եմ թէ յաճախ «քիթիս կը խնդան» որովհետեւ Մայքըլ Ճէքսըն, Պիթըրզ միթըրզ գոց գիտեն: Ասով հանդերձ խորապէս անապահով կը զգան — յաճախ երկու հոգինոց գրասեղանին եւթն չորս հոգի կը նստին, քիթ քիթի, իրարու փակած:

— Օրիորդներ, ինչո՞ւ այդպէս սեղմըւած նստեր էք: Հոս սեղան կայ, հոն, երկուքդ հոս եկէք:

— Չէ, չէ, լաւ է էսպէս:

Կը խորհիմ թէ կամ ցիրքի պակասէն կամ ալ ապահովութեան համար է որ իրարմէ չեն բաժնուիր: Քանի մը ուսանող սենեակս եկան. «Ապագայ չունինք այս տեղը, բանտի պէս է մեզի համար, կրթութիւնը եւ ընկերային կեանքը սատիկ սահմանափակ են, ի՞նչ կրնանք ընել, խորհուրդ մը տուէք մեզի» ըսելով: «Պէտք տոկաք, պէտք դիմանաք, — ըսի, — դուրսի աշխարհը վայրի կենդանիներու անտառ է, հոն աւելի դժբախտ կ'ըլլաք»: Համոզուեցա՞ն — չեմ գիտեր: Անշուշտ մեծագոյն անապահովութիւնը կուգայ անկէ որ իրենց սերընդակից տղաք չկան մէջտեղերը՝ որպէսզի ապագայի ասպարէզի կամ ընտանեկան տաքուն կեանքի յոյս ներշնչեն: Փողոցին մէջ տարբեր չեն այս աղջիկները: Կը տեսնեմ զիրենք առտուն, համալսարանի ճամբան, մայթին ի վար — նիհար ու գրաւիչ, թոյլ, երկայն ու մութ — գոյն փէշերով, ոսկեկօճակ կօշիկներով, մազերը առատ ու ազատ, նայուածքը վար, գոց կամ հեռու, խումբ — խումբ ու թեւ թեւի իրարու մէջ խօսելով կ'անցնին, առանց աճապարանքի բայց նոյն մտերմութեամբ որով դասարանը կը նստին: Հազուադէպ տղաքն ալ նոյնն են, խումբով կը քալեն, առանց ուշադրութիւն դարձնելու աղջիկներուն: Կին մը կը պատմէր անցեալները թէ խորհրդային իշխանութեան ժամանակ աւելի անկաշկանդ էին, կեանքը աւելի զուարթ ու հետաքրքրական էր, հակառակ Թուրքերուն նուաստացուցիչ ներկայութեան: «Ի՞նչ ընեմ ազատութիւնը, — շարունակեց կինը, — հազիւ հաց կ'ապրինք պարոն Վահէ ... երկիրը ամէն բան ունի, շնորհքի Թուրքերն ալ հոս չեն, Սփիւռքն ալ մեզի կ'օգնէ, բայց հարստութիւնը քանի մը հոգիներուն ձեռքն է, էլի»: Դեռ կան ամէնօրեայ դժուարութիւնները լոյսի, ջուրի, հաղորդակցութեան ու յաճախ փոր մը կշտացնելու՝ որոնց գումարը կը ստեղծէ Զրկանքի Ընկերութիւնը, բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութեան համար:

— Ասանկ չի մնար Արմէնա, — կ'ըսեմ, մխիթարելու համար, — մոռցա՞ր պատերազմի օրերը, ատկէ առաջ Թուրքերուն ձեռքէն ձեր քաշածները:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ երեք զաւակներուս ապագան:

— Մարդ ատոր պատասխանը չունի, — կ'ըսեմ, — միայն սա կայ որ պիտի դիմանաս եւ պիտի հաւատաս Հայութեան ուժին:

Տրտում երկիր է Ղարաբաղը բայց որ յանկարծ, տօնի մը կամ պսակի մը առթիւ՝ կրնայ անսանձելի հրճուանքի մէջ պայթիլ: Կը նայիմ աշակերտներուս, անոնց ուշիմ աչքերուն, զուսպ եւ ամօթխած կեցուածքին, ու կը զգամ թէ անոնց մէջ անթեղուած իմացական ու բարոյական հրաբուխներու նման ուժն է որ պիտի տնօրինէ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ ալ Սփիւռքի ճակատագիրը: Փանթուրանական հեղեղին դէմ կանգնած ամբարտակն է Ղարաբաղի հայութիւնը, եւ Թուրքերը շատ լաւ գիտեն ատիկա, աւելի լաւ քան մենք Հայերս: Մինչ մենք, ի Սփիւռս եւ ի Հայաստան, իրարու գլուխ կը պատռենք նորանկախ Հայաստանի ղեկավարութեան համար, Թուրքերը արեւելքէն թէ արեւմուտքէն մեզ կլլելու ծրագիրներ կ'որոճան: Այս աքանչելի ժողովուրդը աւելի անշահախնդիր ու հայրենասէր ղեկավարութեան արժանի է:

Բանաստեղծուհեան մրցանակակիր տիկինը՝ ՎԻՍԼԱՎԱ ՑԻՄՊՈՐՍՔԱ

Հաւանօրէն կարծուածէն շատ աւելի է թիւը աշխարհի բոլոր անկիւնները ապրող այն գրողներուն, որոնք բարձրաձայն կամ մտովին, հրապարակաւ կամ առանձին, միայն իրենք իրենց մտերմութեան մէջ կը փայփայեն գրականութեան բարձրագոյն փառաւորումին արժանի նկատուիլ: Խնդրոյ առարկայ փառաւորումը այն մրցանակն է որ հաստատողին անունով կը կոչուի Նոպէլեան: Գրական մամուլ ու շրջանակներ ամէն տարի ենթադրեալներու անուններ կուտան, նախատեսութիւններ կ'ընեն, յետոյ օր մըն ալ կը հրապարակուի բախտաւորի միակ անուն մը: Ան յաճախ ենթադրուածներէն չըլլար. ոչ ալ յաւակնողներէն: Մանաւանդ որ այս երկրորդ խումբին պատկանելու եւ գրական մնայուն արժէք ունենալու յատկանիշերը գրեթէ երբեք միատեղ չեն գտնուիր: Մնաց որ արժէքի գետնին վրայ ոչինչ կ'երաշխաւորէ մրցանակ մը. գրականութեան պատմութեան իսկական մեծերէն քանի՞ն Նոպէլեան մրցանակի տէրեր են. կամ զայն ստացողներէ այսօր անյայտ անուններու ի՞նչ կրցած է տալ ան: Ծանօթ է որ քաղաքական գործօնն ալ կարեւոր դեր կը կատարէ ընտրութեան մէջ:

Այս անդրադարձներուն անգամ մը եւս պատճառ եղաւ գրականութեան մրցանակին համար լեհ բանաստեղծուհիի մը ընտրութիւնը: Ան կը կոչուի Վիսլավա Ցիմպորսքա. ծնած է 1923-ին: Հեղինակ է բանաստեղծութիւններու եւ քրոնիկներու հատորներու. նաեւ ծանօթ է որպէս թարգմանիչ ֆրանսական պարոք գրականութեան:

Լեհական թերթի մը կողմէ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին մրցանակակիր տիկինը կ'ըսէ թէ քիչ մը մտահոգ է ու կը վախնայ. վստահ չէ թէ պիտի կարենա՞յ յարգել այդ մրցանակէն թելադրուած պատշաճութիւնները: Չի սիրեր աշխարհիկ կեանքը. կը նախընտրէ մտերմութիւնը:

1945-ին իր առաջին բանաստեղծութեան հրատարակութիւնը խթանած է գրելու գործունէութիւնը: Իր գործով հետաքրքրուած է այն որ իր ապագայ ամուսինը պիտի ըլլար ու այս վերջինը զարհուրած է լսելով որ Վիսլավա բացի երկու լեհ գրողի գործերէն, ոչ մէկ բանաստեղծութիւն կարդացած է, ոչինչ գիտէ ժամանակակից բանաստեղծութեան մասին: Այդ երկուքին հատորներն ալ կարդացած է պարզապէս այն պատճառով որ տունը գտնուածները եղած են: Յետոյ, ամուսնանալէն ետք սկսած է կարդալ ուրիշներ, օգտուելով ամուսնին հարուստ գրադարանէն:

Գրականութեան հետ ուզած է նաեւ ընկերաբանութիւն ուսանիլ. բայց շրջանի մը երբ մարքսականութիւնը լայնօրէն բաւարար կը նկատուէր փոխարինելու այդ կարգի բոլոր ուսումները որոնք քաղքենիական ըլլալու վարկաբեկող պիտակ մըն ալ կը կրէին, տարի մը միայն կրցած է պահել այդ հետաքրքրութիւնը: Աշխատած է փոքր թերթերու խմբագրութիւններուն մէջ որպէս սրբագրիչ: «Մեծ փառասիրութիւններ չունեցայ երբեք: Միշտ գերագոյն փափաքս եղած է քերթուած մը եւս գրել ու անոր տալ զիս գոհացնող ձեւ մը: Ոչ մէկ ծրագիր մշակած եմ կեանքիս համար: Թերեւս թերութիւն մըն է ատիկա, բայց այսպէս է...» կ'ըսէ ան:

Աշխարհիկ կեանքէն խուսափողի, մտերմութիւնը նախընտրողի յատկանիշերը կը շեշտուին երբ կը խօսի ինք իր մասին: Ունի կեանքի որոշ շրջաններ որոնք ինքն իրմէ դժգոհութեան զգացում կը պատճառեն. բայց շատ անձնական բաներ են ատոնք ու չի կրնար հրապարակաւ արտայայտուիլ այդ մասին: Եսը աղքատացնող կը նկատէ նման արտայայտութիւն: Կը ջանայ ապրումները տալ իր քերթուածներով. «Ես աստղ մը չեմ որ բոլոր արկածախնդրութիւնները կը հրապարակէ ծանուցումի նպատակով: Կ'ուզեմ որ քերթուածներս ընթերցող ունենան, բայց չեմ ուզեր իմ անձս առաջ քշել» կը բացատրէ:

Քերթողուհին որ ինքզինք կը զետեղէ մէկ մասով ԺԹ. եւ ուրիշ մասով մըն ալ ԻԱ. դարուն մէջ, մեծ զարմացող մըն է եւ մեծ հետաքրքրասէր մը: Հետաքրքրասիրութիւնը կը դասէ մարդկային զգացումներու կարգին. ան զարմանքին ու մարդկային ապրումներուն հետ բանաստեղծութեան հիմնանիւթը կը հանդիսանայ:

Բանաստեղծելու արարքին մէջ հիմնական կը նկատէ ոգին, գլխաւոր գաղափարին պահպանումը, բառերուն պատկերներու վերածումը եւ կշռոյթը: Շատ անձնական բան մըն է, կ'ըսէ բանաստեղծելը: Հակառակ պարագային դուրս կուգայ կենսագրական բան մը: Կան բանաստեղծութիւններ որոնց մէջ թաքուն երգիծանք մը պահուած է: Եթէ թարգմանիչը չնշմարէ զայն, անգոյն թարգմանութիւն մը կ'ըլլայ իր աշխատանքին արդիւնքը, հարազատ գրութեան հետ ամէն կապէ զուրկ:

Պատմութիւնը, նիւթը շատ կարեւոր չէ նկատեր գրութեան մէջ. կարեւորը անկէ քաղուելիքն է եւ ոչ միայն գրական արտադրութեան մէջ: Կարելի է կ'ըսէ ամբողջ տիեզերք մը հիմնել ոչ այնքան կարեւոր պատահարի մը, նիւթի մը վրայ:

Իր վերջին քերթուածներէն մէկը կը կրէ «Ամպեր» խորագիրը: Ամպերը հոյակապ տեսարան են. յաւերժական, բացարձակ գոյութեան իրենց անսահմանելի կերպերով. բնութեան խորապէս խռովիչ մէկ հնարքը: Կարելի՞ է աշխարհը երեւակայել առանց ամպի...:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱՍԱԿԱՆԻ

ՋՐԱՂԱՑԻ ԿՈՐՈՒՍՏ... ...ՋԱԽՋԱԽԻ ՓՆՏՌՏՈՒՔ

Հանրութեան բաժնուող թռուցիկներուն թէ Հայ կեդրոններու ցուցափեղկերուն տեղաւորուած ձեռնարկներու ազդերուն մէջ, մնայուն երեւոյթ դարձած է նախադասութիւնները շարադրել ուղղագրական սխալներով:

Այսպէս. միութեան մը կազմակերպած ձեռնարկի ծանուցումին մէջ կը կարդանք թէ՝ «ցերնարկը տեղի կ'ունենայ եռոկեան ժամը 7-ին», եւ «տոմսերը ապահովելու համար դիմել ընկեռային հանցնախումբի անդամներուն», կամ՝ «ելոյդ կ'ունենայ սիռուած երգիչ Գեւորգ՝ հատկապէս հրաւիրուած...» եւայլն:

Վարժուած ենք (եւ մեր աչքերը եւս վարժեցուցած), ցուցադրուող կոպիտ ուղղագրական սխալներուն հանդէպ ունենալ բարեացակամ մօտեցում: Ի վերջոյ այդ ազդերը եւ թռուցիկները խմբագրուած են «ներքին սպառումի» համար, եւ շատ ալ կարեւոր չեն նախադասութիւններու մէջ սպրդած «հ»-ի եւ «յ»-ի տարբերութիւնները, «ռ»-ի եւ «ր»-ի տառ-ակարծութիւնները: Անոնք ոչ մէկ ձեւով կը խոչընդոտեն ձեռնարկի յաջողութիւնը...:

Չենք կրնար սակայն ներողամիտ մօտեցում ցուցաբերել, երբ մեր լեզուական թափթփածութիւնը քանդակուած կը տեսնենք օտար եւ պաշտօնական ազդի մը մէջ:

Մոնրէալի համալսարաններէն մէկուն՝ Գոնգորտիայի նորակառոյց գրադարանի համալիրի բացման առթիւ, մօտաւորապէս 30 լեզուներով շնորհակալութիւն կը յայտնուի «բոլոր անոնց, որոնք օգնեցին, սատարեցին եւ մասնակցեցան J. W. McConnell Building-ի բացման»:

Այդ 30 լեզուներու խճանկարին մէջ տեղաւորուած է նաեւ մեր Ոսկեղէնիկը՝ ոսկեղէնի'կ ուղղագրութեամբ, — «շնորակալ էմ»:

Համալսարանի Հայ ուսանողութեան կողմէ եզակիով շնորհակալութիւն յայտնող անանուն դպիրին կամ դպրուհիին մեր կարգին կը յայտնենք մեր շնորհակալութիւնները, թախանձագին խնդրելով որ նման պարագաներու իրենց ինքնահոս գրիչները վստահին աւելի բանիմաց անձերու:

***

Առիթը չենք ունեցած շրջելու համալսարանի գրադարանի շէնքի անցքերուն կամ սրահներուն մէջ: Չենք գիտեր թէ հայերէն լեզուի այդ «ամօթը» շրջանակուած ու գամուա՞ծ է համալիրի պատերէն մէկուն վրայ, թէ տեղ գտած է միայն Գորգորտիա համալսարանի թերթերէն մէկուն՝ «Concordia Thursday Report»-ի 1992 Նոյեմբեր 26-ի թիւին մէջ:

Յապաղումով յայտնաբերուած շնորհակալութեան տախտակը խորագրուած է՝ Look where we are now !..

Իրաւամբ՝ Look where we are now...!

«Հորիզոն» ՎԱՍԱԿ

Նոյեմբեր 11, Մոնրէալ

ՇԱՐԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆԻ ՃԱՇԸ

Լոս — Անճըլըսի Մարիոթ պանդոկին մէջ, Հոկտեմբեր 26–ին, տեղի ունեցած է [illegible]

***

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Լա Քրեսենթայի Հայ Բոյրերու վարժարանին մէջ, Հոկտեմբեր 18–ին, նշուած է Թարգմանչաց Օրը: [illegible]

Հոկտեմբեր 25–ին, Հոլիվուտի [illegible] նշուած է Թարգմանչաց Օրը: [illegible] գիր մը, բաղկացած աշակերտական երգչախումբին կողմէ մեկնաբանուած երգերէ, թատերական ներկայացումէ, պարերէ եւ արտասանութենէ: ԺԱ. կարգի աշակերտ Վահան Վարդանեան խօսած է Թարգմանչացի կարեւորութեան մասին: Տնօրէնը՝ Վիգէն Եագուպեան, գնահատելէ ետք աշակերտներուն եւ ուսուցիչներուն աշխատանքը, շեշտած է հայկական տառերու գիւտին եւ հայ մշակոյթի պահպանման ու զարգացման կարեւորութիւնը:

***

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՄԱՆ ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ ԼՍԱՐԱՆ

Լոս – Անճըլըսի Զէվի Զէյս ակումբին մէջ, Հոկտեմբեր 26–ին, տեղի ունեցած է լսարան մը՝ «Ամուսնալուծում – պատճառներ եւ հետեւանքներ» նիւթին շուրջ, կազմակերպութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի «Հայ կին» խմբակին: Բացումը կատարած է ատենապետուհի Սոնա Եագուպեան: Տոքթոր Էմմա Փափազեան – Օշական խօսած է ամուսնալուծման ընկերային եւ հոգեբանական պատճառներուն մասին, Շնորհք Քահանայ Տէմիրճեան՝ ամուսնութեան քրիստոնէական ըմբռնումի մասին, Արփի Կէօքճեան՝ բաժնուած զոյգերու զաւակներուն տխուր հոգեվիճակներուն մասին եւ Նայիրի Արսլանեան՝ ամուսնալուծման դատական դժուարութիւններու մասին:

***

ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ԵՒ ՏԷՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Պրէնտ Փարքի գրադարանին մէջ, Նոյեմբեր 7–ին, տեղի ունեցած է գրական – երաժշտական երեկոյթ մը, նուիրուած Միսաք Մեծարենցի եւ Վահան Տէրեանի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Շահան Շահնուր» գրական յանձնախումբին: Յանձնախումբին անունով բացումը կատարած է Արա Գազանճեան: Մեծարենցի կենսագրականը մէջ ընդ մէջ ներկայացուցած են Օհան Օհանեան, Վանիա Պապիկեան եւ Սիլվա Թաշճեան, իսկ բանաստեղծին քնարերգութենէն հատընտիր հատուածներ արտասանած են Մարալ Վարժապետեան եւ Յասմիկ Մուղալեան: Տէրեանի կենսագրականը ներկայացուցած են Յասմիկ Պալեան, Արա Գազանճեան եւ Սիլվա Թաշճեան, իսկ քերթուածներ արտասանած են Մարալ Վարժապետեան ու Յասմիկ Մուղալեան: Զոյգ բանաստեղծներու բառերով յօրինուած երգեր մեկնաբանած է Անդրանիկ Մաթէոսեան:

ԼՐԱՏՈՒ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Նոյեմբեր 14–էն 17 տեղի ունեցած է փոքրամասնութիւններու նուիրուած սէմփոզիոմ մը, տեղւոյն քաղաքապետութեան, Հելսինքիի Հայրենակիցներու Միութեան եւ Կէօթէ Հիմնարկի կազմակերպութեամբ: Սէմփոզիոմը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է գիտական կեանքէն ներս եւ համալսարաններուն մէջ: Փոքրամասնութեանց շարքին հրաւիրուած է նաեւ «Ակօս» շաբաթաթերթի խմբագրապետը՝ Հրանդ Տինք որ ելոյթ ունեցած է առաջին օրն իսկ, նիւթ ունենալով փոքրամասնութիւններու ապառումը ժողովրդավարութեան բացակայութեան պայմաններու մէջ: Հ. Տինք յիշած է որ Թուրք Պետութիւնը շատ մեծ բան կորսնցուցած է Ա. աշխարհամարտի շրջանին կայսրութեան մէջ եւ սա հարցումը ըրած է. — «Դուք ի՞նչ ըրիք, ինչե՞ր ըրիք այս երկրին ու ձեր ապագային համար: Զկրցաք Հայերէն օգտուիլ, անոնց ջուրը կտրելով եւ արմատները չորցնելով՝ ձեւով մը Թուրքիոյ Տէմոքրասիին ալ ջուրը կտրեցիք եւ արմատը չորցուցիք, քանի որ Հայերը ամէն մարզի մէջ, թէ՛ իրենց աշխատութեամբ, թէ՛ իրենց մշակոյթով եւ թէ Տէմոքրասիի եւ քաղաքականութեան զարգացումին համար տուած ջանքերովը առաջնահերթ դիրք գրաւող համայնք մըն էին եւ առաջին քայլերը նետողները՝ զանազան մարզերէ ներս»: Ան յիշած է, քաղաքական մարզի մէջ Գրիգոր Զոհրապի եւ իր ընկերակիցներուն, հայ երեւփոխան ընկերներուն ջանքերը Թուրքիոյ ժողովրդավարութեան համար Երեսփոխանական ժողովին մէջ ու շեշտած որ եթէ Հայեր հեռացած են Թուրքիայէն, ատոր պատճառն ալ Պետութիւնն է որ չէ ուզած հարստութիւն մը տեսնել Հայերու եւ միւս փոքրամասնութիւններուն գոյութեան մէջ, այլ առիթներ ստեղծած է որպէսզի անոնք նուազին եւ քաշուին երկրին քաղաքական, կրթական թէ մշակութային կեանքէն: Եռօրեայ սէմփոզիումը բաւական արդիւնաւոր եղած է ունկնդիրներուն համար:

ՍՈՖԻԱՅԻ «Էլիթ» ճաշարան ակումբին մէջ, Նոյեմբեր 2–ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին, տեղի ունեցած է հանդիպում մը երգահան Աշոտ Աղասեանի հետ: Բացման խօսքը արտասանած է մասնաճիւղին ատենապետուհին՝ Տիկին Սոնիա Աւագեան — Պետրոսեան: Հանդիսավար Տիկին Եորտանկա Խրիսթովա ներկայացուցած է Հ. Աղասեանի երաժշտական ու ստեղծագործական ուղին:

***

ՆԱՐԼԸԳԱԲՈՒԻ (Պոլիս) մէջ, Նոյեմբեր 17-ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով, տօնուած է Գալֆայեան վարժարանի հիմնարկութեան 130-րդ տարեդարձը: Նախագահած է Գարեգին Պատրիարք, պատարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ Արք.: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Նախագահութեամբ Պատրիարքին: Բացման խօսքը արտասանած է Գալֆայեանի խնամակալութեան Բ. ատենապետ՝ Նազար Պինաթլը: Հանդիսութիւնը վարած է Սահակ Պչաքճը: Փակման հակիրճ խօսքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան վարժարանի «Ա. եւ Ն. Կէօնճեան» սրահին մէջ նշուած են գիրերու գիւտը եւ Թարգմանչաց տօնը: Բացումը կատարած է երկրորդական կարգերու հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան ուսուցիչ Արսէն-Նուպար Մամուրեան, որ մանաւորապէս շեշտած է Մեսրոպի ստեղծած այբուբենի ճակատագրական դերը հայ ժողովուրդի գոյատեւման մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ղեկավարութեամբ վարժարանի երաժշտութեան ուսուցիչ Պ. Արթօ Միւհէնտիսեանի, աշակերտները ներկայացուցած են երկու խմբերգներ «Հայոց Աշխարհ եւ «Երթանք Սասուն»: Փակման խօսքը արտասանած է Հ. Արարատ Վ. Գալթաքճեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ն. ՏՈՒՐԵԱՆ ՑԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ցէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը անժխտելի կառոյց մըն է Լիոնի հայ հասարակութեան մէջ:

Հիմնուած 1932–ին, շէնքը նկատուած էր որպէս ժողովրդական տուն մը իր սկզբնական շրջանին:

1978–ին, հիմնական վերանորոգումներէ տարի մը ետք, ան կը դառնայ Հայ Մշակոյթի իսկական Տուն մը բոլորին համար, նամանաւանդ, երբ նոյն տարին, Հիլտա Չոպոյեան կը ստանձնէ անոր տնօրէնութիւնը: Այնուհետեւ կը ծաղկին ու կը ծաւալին հոն մնայուն գործունէութիւններ՝ գրական, երաժշտական, նկարչական, դաստիարակչական ու յատկապէս հայերէնի ուսուցման մարզերուն մէջ:

Գրական հանդիպումներուն զուգահեռ, տնօրէնուհին զարկ կուտայ նաեւ գեղարուեստական ձեռնարկներու, որոնք երբեմն երբեմն կը կատարուին Մշակոյթի Տան շրջապատէն դուրս:

Այսպէս, արձանագրելէ ետք 1994 եւ 1995–ին, Նարեկ Տուրեանէն «Փարիզի Հօրաքոյրը» ու «Հէյ Ջան Երեւան»ի յաջողութիւնները, Մշակոյթի Տունը կը ծրագրէ ներկայացնել նոյն շարքէն «Երեւան Քրէտխիմօ» կատակերգութիւնը:

Իր բացումէն ի վեր՝ անցեալ Սեպտեմբեր 28–ին, Ցէսինի «Թոպոկան» կոչուած մշակութային նոր կեդրոնը, Կիրակի, Նոյեմբեր 17–ին երրորդ անգամ ըլլալով կը դառնար հայկական ձեռնարկի մը թատերավայրը:

Ցերեկոյթի ժամը 3–ին հանդիսասրահին 650 բազկաթոռները գրաւուած էին:

Ան ի նախերգանք օրուան յայտագրին, Հայ Մշակոյթի Տունը գաղութին ծանօթացուց Լիոն – Վիլէօրպանի «Սասուն» պարախումբը, որ հանդէս եկաւ ազգագրական պարերով:

«Նարեկ Տուրեան փարիզաբնակ տաղանդ մըն է բազմակողմանի տաղանդներով օժտուած», բացատրեց Հիլտա Չոպոյեան ու յարեց. «Իր թատերախումբին հետ որ կը մնայ Հայաստան, վեց ամիսը անգամ մը կը կազմակերպէ շրջապտոյտներ Եւրոպայի մէջ: Վերջին չորս տարիներու ընթացքին անոնք ելոյթ ունեցած են Յունաստանի, Հոլանտայի, Անգլիոյ, Զուիցերիոյ ու այլ երկիրներու մէջ՝ ինչպէս Ֆրանսա»:

«Երեւան Քրէտխիմօ» երաժշտական կատակերգութիւն մըն է, որ կը պարզէ ժամանակակից կեանքէ առնուած հայկական դրուագներ՝ համեմուած երաժշտութեամբ եւ սրամտութեամբ, ոչ միշտ բարձր որակի, ուր Հայաստանցին ու Սփիւռքահայը բնորոշող հոգեբանութիւններ՝ կը համաձուլուին, տեսակ մը ճակատագրականութեամբ:

Ներկայացումի աւարտին, Նարեկ Տուրեան մեզի տրամադրեց հանդիպում մը որու ընթացքին բացատրեց ու վերլուծեց իր ըմբռնումներն ու տեսակէտները:

«Թաղական երգիծաբանութիւնը կը կը գործածեմ իբրեւ միջոց՝ տանելու Հայը դէպի թատրոն, որ կը խորհիմ կրնայ կարեւոր դեր խաղալ Սփիւռքի ցրուած իրականութեան մէջ: Կը փորձենք անկումներով լեցուն աշխարհի մը մէջ ու ամէն Հայ կ'ապրի իր բնական երկրին չափանիշներով, ինչպէս մենք՝ Ֆրանսայի մէջ: Մեզի կը մնայ յայտնաբերել մեր տարբերութիւնը՝ յարատեւ աշխատանքով»:

ՎԱՐԴԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

– Ի՞նչ ընէի, ըսած է խեղճ մարդը պատուելիին, անունս Գալուստ է, ուրի՞շ անուն մը տայի, մէյ մըն ալ տեսայ որ տեւէն Արխանեանց մըն ալ թախմիշ ըրին, չհասկցայ ինչո՞ւ համար: «Պարոն Արխանեանց վեր, պարոն Արխանեանց վար», ըսելով ինծի ձեռքէ ձեռք կը քաշեն: Սենեակ կուտան, կերակուր կուտան, պատիւ կ'ընեն:

– «Մեր ընկերը» կ'անուանեն ինծի երբ ուրիշին ներկայացնեն: Չեմ գիտեր ի՞նչ է գործերնին որ ինծի ալ ընկեր կ'ընեն: Մարդ մը եկաւ անունը տուաւ, չճանչցայ, արդէն մէկը չեմ ճանչնար, «որ մենք հերոս» ըսելով ձեռք երկնցուց: Ինչ որ է, կ'երեւայ թէ Աստուած վրաս գթաց ու ալ նեղութիւններուս վերջ պիտի տայ, կ'ըսէի ինքնիրենս, երբ դուռն վրայ հասար: Ի՞նչ ընեմ, ես ի՞նչ ըրի:

Ու պատուելին հառաչելով կ'ըսէր.

– Ա՜խ, կարծեցի թէ կարօտս պիտի առնեմ: Հիմա աւելի չատցաւ, ա՛լ չպիտի դիմանամ: Ան ուրախութենէս ետքը՝ երբ Գալուստին կեղծ ըլլալը իմացայ, սրտէս բան մը բրդաւ:

Եւ իրա՛ւ ալ խեղճ պատուելին արդէն մաշած քիչ ետքը մեռաւ:

***

Այս կեղծ հերոսը բացառութիւն մը չէր Եգիպտոսի համար: Այդ թուականին գրեթէ ամէն ամիս քանի մը հատ այդ տեսակ հերոսներ կ'իյնային Աղեքսանդրիոյ քարափը, որոնք միշտ ոգեւորութեամբ կ'ողջունուէին միամիտներու կողմէ: Անոնք սակայն ճշմարիտ խաբեբաներ էին, որոնք կ'ուզէին շահագործել ժողովրդային խանդավառութիւնը:

Ամէնէն շատ երբ թէ պանքան մտնող կեղծ հերոսներ կ'ունենայինք:

Բարեկամ մը, ցուցակի մը մէջը անունով ու թուականով նշանակած էր բոլոր այն հերոսները որոնք ինքզինքնին ներկայացուցած էին իբրեւ Օսմանեան Պանքան մտնողներէն մէկը: Երկու տարուան մէջ անոնց թիւը երկու հարիւրը անցած էր:

Յետոյ ունեցանք նաեւ մէկ քանի կեղծ ՄինասՕղլուներ, այն քաջարի հրոսապետը որ այնքա՜ն չահատակութիւններ գործած է Սամսոնի եւ Սեբաստիայի միջեւ եւ հայկական կեանքեր փրկած՝ ահ ու սարսափ ազդելով վայրագ աւազակներու:

Միջոց մը նոյնիսկ երկու Մինաս Օղլու ունեցանք Աղեքսանդրիոյ մէջ, ուրիշ մէկ քանի կեղծ Մինաս Օղլուներէ ետքը:

Երկուքն ալ իրենց հարազատութեան վրայ կը պնդէին ու փոխադարձաբար զիրար կ'ամբաստանէին իբր խաբեբայ:

Որո՞ւ հաւատալ, «զո՞րն առնել եւ զո՞րն թողուլ»:

Շատեր երկուքն ալ կը մերժէին իբրեւ անվաւեր բայց ուրիշներ, երկու խումբի բաժնուած, իր Հաճի Մինաս Օղլուի հարազատութեան վրայ կը պնդէր. այս հակառակամարտ կիրքերէն բնականաբար կ'օգտուէին երկու խաչագողները, որոնք ամէն տեսակ օգնութիւն կը գտնէին իրենց մոլեռանդ կուսակիցներուն կողմէ:

Այդ միջոցին սակայն վրայ հասաւ բո՛ւն իսկ հարազատ Հաճի Մինաս Օղլուն, յանձնարարագրով, պաշտօնական վաւերաթուղթերով, եւ վերջ դրաւ կատակերգութեան մը որ ա՛լ միօրինակ դառնալ կը սկսէր:

Բո՛ւն Մինաս Օղլուն, որուն հետ ծանօթանալու հաճոյքը ունեցայ, երկայնահասակ, նիհար, կորովի դիմագիծերով, համեստ ու պատուական անձ մըն էր:

Հակառակ կեղծերուն՝ որոնք իրենց երեւակայական քաջագործութիւնները կը պատմէին առաւօտէ մինչեւ իրիկուն, սրճարաններու անկիւնը, Մինաս Օղլու երբեք չէր սիրեր իր ըրածներուն վրայ խօսիլ, հակառակ պինքը խօսեցնելու համար ըրած մեր ջանքերուն: Ճշմարիտ հերոսի մը պէս՝ այդ մարդը գրեթէ խօսիլ չէր գիտեր եւ կարծես արհամարհանք մը ունէր խօսքին դէմ:

(Շար. 45)

PUBLICATIONS REÇUES

REVUE DES ETUDES ARMENIENNES
TOME 25
1994 — 1995

Directeur : *N. G. GARSOIAN*
Rédacteurs : *CH. DE LAMBERTERIE — J. P. MAHE*

Publiée par l'Association de la Revue des Etudes Arméniennes.
Ecole Pratique des Hautes Etudes, Section des Sciences Historiques et Philologiques à la Sorbonne.
45, rue des Ecoles, 75005 PARIS.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄՈՄՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Նորա եւ Տոքք Տէր — Յակոբեան 1000 ֆրանք կը նուիրեն Իսիի Ս. Թարգմանչաց դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին։

***

Տիկին Ֆլորա Շիրեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Ազնաւուր Փուր լ'Արմենի կազմակերպութեան (Հայաստանի մանուկներուն համար (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին։

***

Տիկին Ս. Գարտաշեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— **Animateurs diplômés BAFA ayant 18 ans et bon niveau de ski.**

Ecrire au Conseil d'Administration 17, rue Bleue, 75009 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 15.30—ին սովորական վայրը, կարեւոր օրակարգ։

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր Տարեկան Լոթօն, Կիրակի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 15-ին, Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Super Loto

organisé par la Section MARSEILLE-VILLE de la Croix Bleue des Arméniens de France

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures

à la M.A.J.C.
12-14, rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

LA LIGUE DES DROITS DE L'HOMME
FEDERATION DE PARIS

A l'occasion de leur venue à Paris, la Fédération de Paris de la Ligue des Droits de l'Homme organise un

débat public

avec plusieurs membres de l'Association Arménienne de Défense des Droits de l'Homme *AVANGARD*

— **Maître Ruben SAHAKIAN**, Avocat au Barreau de Erevan, Chef de file de la Défense dans plusieurs procès à caractère politique;
— **Monsieur Edouard MAMIKONIAN**, Juriste, Président de l'Avangard;
— **Madame Flora NAKHSHKARIAN**, Journaliste, Rédacteur au Journal **Golos Armenii**

Pour évoquer avec eux la situation actuelle des Droits et Libertes en Armenie

Le débat sera animé par :
Maître Michel TUBIANA
Vice-Président de la Ligue des Droits de l'Homme

La réunion aura lieu le
MARDI 3 DECEMBRE, à 20 heures précises
Salle de l'AGECA — 177, rue de Charonne, 75011 Paris
Métro : Alexandre Dumas

— *Traduction assurée* —

DE NOËL
GRANDE BRADERIE

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNÉE

les Samedi et Dimanche
14 et 15 DÉCEMBRE 1996
de 10 heures à 23 heures
sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie - Objets de bois sculptés - Bijoux
Broderie - Tapisserie - Instrument de musique
Khatchkar - etc...

Livres, Philatélie Arménienne, Brocante, Antiquités, Epicerie fine Arménienne, Vêtements, Cadeaux, Jouets, Sapins, etc...

- **BAR**
- **RESTAURANT**
- **TOMBOLA**

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMÉNIE

CHENE

au Collège SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon 92310 Sèvres
Métro : Pont de Sèvres / Parking gratuit assuré
pour tous renseignements, tél: 01 47 50 40 47

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Հարաթօրեայ դպրոցի Կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22—ին։

***

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15—ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

***

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ տարեկան ճաշը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի օր, յետ եկեղեցական արարողութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ
organise

un REPAS DE FIN D'ANNEE

sous le haut patronage de **Mgr. KUDE NACCACHIAN**
Prélat des Arméniens de Paris

en présence de

Monsieur **A. SANTINI** — *Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux*
Monsieur **V. TCHITETCHIAN** — *Ambassadeur d'Arménie*

avec la gracieuse participation de
MARTEN YORGANTZ
entouré de nos élèves

Dimanche, le 15 Décembre à 12 heures 30, dans la salle de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
Reservation : 01. 46. 45. 60. 55.

GRANDE SOIREE DANSANTE

AU PROFIT DE
L'ECOLE SAINT-MESROB D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de Monsieur le Maire
RENÉ ROUQUET
Sénateur du Val-de-Marne

DINER DANSANT
avec
BARTEV
LE SAMEDI 30 NOVEMBRE
Salle Roger Delmas
rue de Toulon, 94140 Alfortville
à partir de 20 h 30

Réservation : 01 43. 75. 28. 37.

UGAB Jeunes Marseille — UGAB Jeunes Paris
en partenariat avec l'U.C.P.A.

SOS BOUFFEE D'OXYGENE

Réserve vite ton séjour ski **du 21 au 25 décembre 1996**

LES ORRES

Pour seulement **1.100 F.** tu bénéficies de :

- l'hébergement en pension complète,
- le réveillon du 24 décembre,
- les forfaits remontées mécaniques + assurance,
- la location du matériel,
- les cours de ski,
- l'animation.

—Plus qu'une dizaine de places. Réservez au plus vite ! ! !—
Coupon réponse à envoyer avec 300 F. d'arrhes

NOM, Prénom : ....
AGE : ....
Adresse : ....
.... Tél. : ....

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 04. 91. 22. 10. 45.

SETRAK le "JEANER"